SAMUELIS PUFENDORFII ERIS SCANDICA,

Qua

ADVERSUS LIBROS DE JURE NATURALI ET GENTIUM OBJECTA DILUUNTUR.

FRANCOFURTI ad MOENUM.
Sumptibus FRIDERICI KNOCHII.

Anno M DC LXXXVI.
1686

Julius Rondinus
LECTORI BENEVOLO
S. P. D.

UT alienæ fabulæ prologum agerem, amicitia in causa est, quæ mihi cum editore horum Scriptorum intercedit; cui cum placeret ista denuo publicæ luci tradere, à me rogavit nonnulla præmitti, quæ aliquid lucis hisce controversiis adferre queant. Ipse enim Autor aliis negotiis intentus satis habuit adversariorum calumnias depulisse, ac sententiarum suarum veritatem atque innocentiam adstruxisse, inglorium de cætero atque indecorum existimans cum hominibus rixosis ulterius, quam necessum fuit, contentionis serram reciprocare. Cui cum id semper fuerit propositum, ut pro modulo ingenii aliquid in commune conferret, quo se non inutilem reipubl. literariæ civem fuisse testaretur; repente à malevolis eo se redactum deprehendit, ut tantum non de vita & fama certandum sibi foret. Origo ipsi molestiarum ab invidia, quod in Academia Carolina recens tunc instituta lautiore quam cæteri salario frueretur, ac magnam partem nobilis juventutis à se haberet pendentem. Ea res cumprimis male habebat *Nicolaum Beckmannum*, hominem fatuum juxta ac rudem, sed cui immensos spiritus dabat vocabulum Doctoris in Schola Aurelianensi triginta scutatis emtum; & quia Collegium Pandectarum Marpurgi dictante quodam Professore exceptum in Gallia sumtibus suis publicasset titulo *Medullæ Justinianææ*. Is cum nullo se numero fore crederet, quamdiu Lundini Pufendorfius floreret, ad eum subruendum omnes cogitationes intendit. Iis destinatis perficiundis idoneam sibi occasionem oblatam putavit, quando istius Libri de Jure Naturæ & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia subinde inspectos, cum supra stuporem suum sentiret, novitatis crimine arguere instituit, eo securius, quod ipse Pufendorfius

non inficias eat, se nunquam in verba Magistrorum nostrorum jurasse. Sed cum, quæ Anser iste notaverat, nuspiam cohærerent, nec aliam idem rationem adferre nosset, quare illa damnaret, quam quod eadem non caperet; Igitur paulo solertior assumitur calumniæ architectus *Josua Schvvartzius*, qui expeditissimam sibi viam invenisse visus est ad Pufendorfium perdendum, si Theologos isti negotio immiscere posset. Igitur scelesto artificio non modicum Indicem errorum Theologicorum contexuit, nefario modo detortis, aut interpolatis sententiis innoxiis, & ad Theologiam nihil plane spectantibus. Instigabatur Scaniæ tunc Episcopus, senio jam in puerilitatem vergens, ut à Rectoribus Regni postulare auderet, sibi censuram scripti Pufendorfiani committi. Eo foro constituto nil præter rogum manebat Pufendorfium, actore juxta ac judice Schvvartzio: qui & eo facilius à reliquo Clero applausum sibi speraverat, quo pauciores ex illo sunt, qui operæ quid posuerunt in eo studiorum genere, quod Pufendorfius excolendum sibi sumserat. Sed cum improbum ausum Rectores Sueciæ non sine indignatione damnassent, ac silentium turbulentis hominibus imposuissent, ad tenebras perpetuas damnato Indice Schvvartziano, nondum à furore quietem sibi imperare *Nic. Beckmanni* malitia potuit, publicato contra interdictum Regis in Germania isto Indice, diffamandi Pufendorfii gratia, & quia crediderat, præcipites aliquos, rixosos aut malevolos homines ibi inventum iri, qui bellum isti movere non sint dubitaturi. Quo præjudicio armati in Suecia denuo impetum in Pufendorfium daturi erant. Enimvero sceleris convictus iste præmium accepit, quale merebatur, infamem è Regno Sueciæ relegationem; ex qua tamen id boni assecutus videbatur, ut deletæ jam semel existimationis nullam amplius rationem habendam sibi duceret; eoque postea libellos famosos publicare ausus est, quibus stolidiores juxta atque impudentiores seculum hoc non vidit. Et quia è Protestantibus nemo homini infami & insulso panem gratis præbiturus erat, ejuratis, quibus innutritus erat, Sacris, Ecclesiam Romanam uno morione fecit auctiorem. Diversa Josuæ Schvvartzii in non dispari scelere fortuna fuit. Silere quantumvis à Superioribus jussus, mussitavit tamen, & cumprimis dignum sacerdote facinus patrasse sibi visus est, si è cathedra sacra velut è plaustro convitia jactaret, & ibi

latra-

latraret, ubi à fuſtibus cautum ſibi credebat. Poſt bello inter vicinos Reges exorto, cum Puſendorfius in tuta ſe ſubduxiſſet, jam plenam calumniandi libertatem nactum ſe judicavit. Itaque coram aurigis & olitoribus, eorumque vetulis, idoneis ſcilicet talium rerum arbitris, impudentiſſimas conciones eructavit, quas poſt typis divulgavit, quod eruditio ipſius non ulterius aſſurgat, quam ad compilandam miſeram homiliam. Sed eo flagitio non contentus ad graviora deſcendit, & publica itidem concione cives à legitimo ſuo Rege in hoſtium partes pertrahere inſtituit; prorſus quaſi civis fide ſua exſolveretur hoſte ingruente, ubi adhuc præcipua munitionum præſidio regio tenebatur, & ipſe Rex cum exercitu indies expectabatur, cum hoſte manum conſerturus. Unde mox hoſte victo perjurii & rebellionis pœnam formidans in pedes ſe dedit, & transfugam egit, apud hoſtem ſola flagitii commendatione, & odio in nationem Suecicam panem primo, mox & novam functionem nactus. Ac demum pro eo facinore, quo alii funem merentur, aliquod temporariæ infulæ inſigne reportaſſe dicitur; eodem, ut videtur, fato cum meretricibus Londinenſibus gaviſus, quas in patria quidem hærentes mox ergaſtulum aut noſocomium, vel etiam fuſtigatio manebat; ubi in Jamaicam, aut alias partes Novi Orbis delatæ ſunt, matrimonii vocabulo veteres ſordes obumbrante, poſt honeſtas ſe matronas ferunt. Cæterum Index iſte Schvvartzianus, Beckmanno obſtetricante in lucem editus, uti autoris circa calumnias concinnandas dexteritatem orbi ſatis prodidit; ita primo intuitu, & antequam Puſendorfii ſtrigilem idem expertus eſſet, in erubeſcendum errorem induxerat grave alias Collegium, quod ex illo ſiniſtrum de libris Puſendorfii judicium ferre non dubitaverat. Cujus dignitati niſi Puſendorfius pepercilſet, in proclivi fuiſſet ipſi oſtendere, quam turpe ſit ejuſmodi viris, ex ſolo libelli famoſi teſtimonio judicium ferre de ſcripto, quod ipſi nunquam ſe inſpexiſſe fatebantur. Poſt & alii quidam in controverſiæ hujus partem venerunt, ſed diverſo fine, nec eodem modo. Nam non multum à furore Beckmanniano abiere *Fridericus Geſenius*, Garlææ Præſul, & *Valentinus Veltheimius*, barbariei apud Jenenſes columen non infimum. Cæteri pro hypotheſibus ſuis à Puſendorfiana diſcrepantibus pugnare videri voluerunt. Occurſum eſt utriſque ad eum fere modum, quem laceſſen-

 di

di impudentia, aut disceptandi modestia merebatur; nec puto ullum fore, qui jure queri possit, Pufendorfium in ære ipsius esse. Unicus *Valentinus Albertus* Lipsiensis Theologus nondum adquiescere videtur, velut turpe sibi foret, inane litigium non in infinitum protrahere. Etsi in eo vehementer laudandum sit viri ingenium, quod cum utique extremam personam in hac fabula agere pertenderet, ita inficetam defensionem adversus Julium Rondinum adornavit, ut nemo cordatus nænias istas responso dignaturus sit: quod adversarii silentium ipse post velut concessionem victoriæ interpretaturus sit. Sane enim cum nihil præter crambem bis coctam apponat, rancidis quibusdam distinctiunculis, & pedantico plane pipere conditam, primo statim intuitu lectorem nausea opplet, nedum ut quis in eam se obfirmare patientiam queat, ut commentis istis operose destruendis horam impendere possit. Etsi ut verbo præcipuas hominis vanitates notemus, forte non abs re fuerit, si forte istum permovere possimus, ne suis sibi næniis tantopere placeat. Sic quam putidum est, quod post tam perspicue deductam status naturalis indolem, nondum desinat coccyssare Albertus, à Pufendorfio *pro primario haberi principio statum hominis miserum, fictum illum atque commentitium, in quo hominem, tanquam projectum utcunque aut undecunque in hunc mundum imaginatur sibi.* Nuspiam quippe à Pufendorfio hæc hypothesis assumitur, hominem undecunque aut utcunque in terram projectum: sed cum vellet demonstrare, quantum boni ex societate in hominem redundet, & quam miser sit homo sibi soli relictus, etiam à parentibus fuit abstrahendum, seu ab illo auxilio, quod nati homines à parentibus suis experiuntur, nisi hoc per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. An hæc est hypothesis, aut principium, si alicujus rei usum demonstrem ex ejusdem remotione? Aut an tali modo demonstrandi admittitur aliquid homini Christiano indecorum? sed & nasi parum sibi esse Albertus ostendit, quod non sine gratiarum actione acceptet, regulas, quas ipse commentus est, cum illis comparari, quæ de inventione medii termini in Logicis jactantur; cum utræque istæ regulæ vanitatis arguantur. Sane si quis vel millies regulas istas Logicas volvat revolvatque, nihil sibi mediorum terminorum pullulare videbit ad probandam aliquam thesin, ni aliunde ejusdem probationem didicerit. Sicuti nec hilum

quidem

quidem regulæ Albertinæ ad eruenda officia legis naturalis conferunt, ni quis eorundem antea habuerit notitiam. Porro autor rixæ & ille habendus eſt, qui alterum etiam intra privatos parietes multis arbitris vellicat. Et quomodo alias Pufendorfio de iſta Philoſophia Chriſtiana, quam Albertus meditabatur, innoteſcere potuiſſet? Per miracula concedit Albertus Phyſicam haud fieri locupletiorem, quia illa ſint res plane ſupernaturales. Et tamen per propoſitiones perſonales atque ſacramentales Logicam locupletari contendit. Atqui Logica eſt Diſciplina rationalis, & quæ indolem ratiocinii noſtri naturalis tradit. Circa dictas autem propoſitiones oportet captivare rationem ſub obſequium fidei. Nec ideo iſta Logici, ut ita dicam, ſunt commercii, qui conſtant ſubjecto & prædicato, ſunt categoricæ & affirmativæ. Hæc enim etiam dici poſſunt de hac propoſitione: Homo eſt lapis. Et eo ipſo, quod inuſitatæ dicuntur, ſphæram Logices tranſcendunt, & ad ſublimiorem diſciplinam unice ſpectant. Id vero nimis incogitanter ab Alberto poſitum, quod dicit: *Aquas ſupracæleſtes*, quas ſcæva interpretatio voculæ Hebraicæ *meal* peperit, *quomodocunque locentur aut ordinentur, tanquam ſupracæleſtes eſſe altiores, ut perinde ſit, quodcunque mundi ſyſtema præſupponatur.* Nam ſi quis ex illis, qui vortices Carteſianos ſtatuunt, quærat, utrum aquæ iſtæ ſingulis vorticibus ſint circumfuſæ, an vero non niſi univerſis; & hoc poſito, quam figuram habeant, aut quem motum, aut num nihil auræ ætheræ illis ſuperius ſit, plus difficultatum Albertus inveniet, quam ut tam imperioſo reſponſo defungi queat. Sicuti & magnam gratiam à curioſis rerum naturalium ſcrutatoribus inibit, ſi v. g. fontes Albis, aut Rheni, *per continuam aquarum particularium progreſſionem vel reptionem in materia terreſtri ad loca vicina fonti exſurgere* demonſtraverit. Sed nimirum ad phænomena phyſica explicanda liquidiore demonſtratione opus eſt, quam conglomeratione quorundam vocabulorum ſenſu carentium, & à natura rerum abhorrentium. Ad eundem guſtum reliqua ſunt miſcellæ defenſionis, quorum vanitatem quilibet deprehendere ultro poteſt, qui iſthæc Pufendorfii ſcripta legit, quæ heic conjuncta damus. Et tantum ſibi de æquitate juxta atque ingenio Lectorum pollicetur Pufendorfius, ut ad liquidum iſtis ſuper controverſiis judicium ferendum nullas amplius apologias deſideraturi

ſint.

ſint. Quin ſæpe malæ cauſæ ſuſpicionem præbet, circa defenſionem ſuam nimis trepide ſatagere. Nec minus in eo facilem Benevoli Lectoris æquitatem ſperat Puſendorſius, quod ſalem paulo aſperiorem quandoque adhibuerit, defricandis adverſariis. Nam pro horum indole ac meritis calamus temperandus fuit. Et uti circa quæſtiones mere literarias valde ſtomachari impotentis eſt animi; ita ſalutem atque exiſtimationem noſtram improba ratione impugnantes acriter repuliſſe, apud æquos rerum arbitros vel applauſum ſtrenuæ defenſionis, vel veniam juſti doloris habet. B. V.

Poſt ſcriptum.

ISta cum jam in chartam conjeciſſem, allatus eſt Viri Illuſtris Dn. Viti Ludovici à Seckendorf liber, cui titulum idiomate Teutonico fecit Chriſtenſtaat: in quo ſuper controverſia inter Puſendorſium & Albertum agitata ſic pronunciare ipſi placet; *Addit*: p. 315. *de Jure Naturali, prout id ex Verbo Dei ſolidius docendum, è D. Valentino Alberti, & aliis. Ex iisdem rationibus*, inquit, *quibus Profeſſionem Moralem in Academiis emendari optarim*, ut nempe loco Ethicæ Ariſtotelicæ Theologia Moralis tradatur, *id quoque ſuaſerim, ut* Jus *publicum univerſale, ſive id naturale, ſive Gentium vocitetur, è principiis Chriſtianiſmi deducatur, aut ſaltem, quæ è lumine rationis promanant, ad iſta exigantur & attemperentur; uti D. D. Valentinus Alberti in erudito & ingenioſo Compendio* Juris *Naturalis Orthodoxæ Theologiæ conformato, & Anno* 1678. *Lipſiæ edito facit. In quo etiam multos egregios autores & ſuffragatores habet; quos inter merito honoris gratia nomino* Jo. *Henricum* Bæclerum *p. m. cujus excelſa gloria apud eruditum orbem indelebilis erit, & quo ego ante quadraginta annos Argentorati præceptore uſus ſum: uti & ſolidè doctum atque eximium* JCtum *D. Caſparem Zieglerum. Equidem methodum illam, quam Dn. Samuel Puſendorſius à principiis revelatis abſtrahendo ſecutus eſt, in ſe rejicere nolim, nec ipſius hypotheſin eandem cum Hobbeſiana judicare, multo minus aculeatis diſceptationibus, quæ inde ſurrexere, me ingerere cupiam: pro modico tamen ingenio meo tantam utilitatem è ſeparatione principiorum naturalium à jure divino revelato, ſeu quod eodem fere recidit à Decalogo quæritur, perſpicere non poſſum, quanta prima fronte videtur. Etſi enim verum ſit, quod Ethnicus, qui S. Scripturam pro vera, aut regula actionum*

num humanarum non habet, ex ſola ratione, & illo lumine, quod ſaltim apud pleraſque & cultiſſimas nationes agnoſcitur, informandus ſit: Tali tamen modo in Chriſtiano Orbe ſcribere, & fundamentum juris divini revelati poſtponere aut negligere non adeo neceſſarium eſt. Turcæ atque Ethnici libros noſtros Latinos aut alia lingua conſcriptos non legunt. Cum illis efficacius diſceptatur machinis & gladiis; aut ſi quid cum iisdem ſuper commerciis & ſimilibus negotiis tractetur, principia jam nota ſunt; & horum præcipuum, nempe utilitas mutua ſubtili diſceptatione haud conſtat. Hac ubi claudicat aut ceſſat, fruſtra ratiocinari inſtituas. Enimvero è recentibus hypotheſibus (contra mentem quidem & ſcopum Autorum) proterva noſtra, & verbum Dei quotidie magis faſtidiens juventus anſam arripit, ut veteres regulas, quæ apud ipſos tanquam Chriſtianos merito valere debebant, non amplius magni æſtimet, recentibus autem haud conſtanter fidem adhibeat, & non ulterius, quam quatenus expedit. Unde & hodie plures quam unquam alias dantur homines, qui Principum ac Rerumpublicarum deſtinatis qualibuscunque è laxis illis, & per probabilitatem corruptis principiis facile aſſentiri, coloremque allinere poſſunt.
Non dubium eſt, quin ex hoc judicio Viri inter ſuos non exiguæ autoritatis Alberto non modici Spiritus acceſſerint. Sed quia in iſtum, quantum mihi conſtat, à partibus non fuit compromiſſum, ac in Republica Literaria lex ea vigeat, ut ſi quis ultro circa controverſiam quampiam ſententiam pronunciare aggrediatur, ubi ſuperſit qui reſpondere velit, huic quoque è tribunali deſcendendũ, ac æquo animo ferendum ſit, ut judicium ſuum judicio ſubjiciatur: igitur nihil iniqui feciſſe videbimur, ſi parem libertatem, quam in alios ſibi ſumſit Seckendorfius, in ipſum quoque exerceamus. Pufendorfii igitur mens eſt, Jus Univerſale deducendum eſſe è principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominũ, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foveant, quo idem idoneum ſit ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones nullo religionis diſcrimine. Iſthoc autem Jure Univerſali rite adornato & ſtabilito licebit ad ſpecialia progredi, & diſquirere, an & quatenus ab hocce abeant, quidvè eidem ſuperaddant tum religio Judaica vetus, & Chriſtiana, tum ſingularum civitatum ſtatuta. Sicuti & methodi lex hoc requirit, ut generalia præmittantur, ſequantur ſpecialia. Et uti Medicus dicitur incipere, ubi deſinit Phyſicus, ita Theologus Moralis, & certæ civitatis JCtus incipit, ubi Juris Univerſalis Doctor deſinit. Unde intelligi nequit, quid religionis Chriſtianæ interſit, ut diſciplina ſua natura prior eadem religione, nec

ei adversa aut repugnans, sed amice potius conspirans, præter nativam suam indolem altergtur, aut particularis reddatur per assumtas è religione Christiana hypotheses, quæ alii non Christiani ignorant aut non agnoscunt, imo ex ipsis Christianis aliqui in dubium revocant, quibus tamen universali jure utique opus est. Utque adeo pro limpidis & homogeneis fontibus substituatur mixtum Albertina, quæ neq; pro compendio Theologiæ moralis haberi potest, neq; vicem sustinere disciplinæ juris universalis, quæ juri civili substerni queat; quem posteriorem usum inter alios potissimum Pufendorfius respexit. Et si cura promovendi Christianismi utique eo extendenda est, ut Philosophia Moralis è solo rationis lumine deducta è Christianorum Scholis plane proscribatur, (ad quod majore autoritate quam Seckendorfii opus est,) inque ejus locum Theologia Moralis subrogetur; in diversam plane formam compendium Albertinum refingendum fuerit, quod longe infra ambitum Theologiæ moralis subsistit. Enimvero hoc modo existet duntaxat disciplina juris particularis, quam plusquam dimidia pars generis humani repudiabit, quæ religionẽ Christianam non amplectitur. Ac valde dubito, an JCti disciplinam suã regulis Albertinis superstruere possint aut velint. Ne nunc multis arguam, quod Seckendorfius non rectè hypothesin Albertinam eandem judicet cum sententia illorum, qui Decalogum juri naturali substernendum judicarunt. Nam Decalogus, quin tota religio tam Christiana quam Judaica vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & statum hominis corruptum præsupponunt. Quæ ipsa res Albertum subegit ad absurdam illam & ridiculam analogiam confingendam, per quam etiam, si Diis placet, bellum nunc ad analogiam status integri gerendum est, & carnifex Lipsiensis jam non quidem formaliter, normaliter tamen ad statum Paradisiacum meretrices virgis cædere jubetur. Cæterum ubi Jus Universale genuinis è principiis deductum fuerit, nemo repugnat, quo minus ejusdem scita in Theologia Morali ad dogmata religionis Christianæ examinentur, & siquid ad regendas hominum actiones quolibet in casu deesse videatur, inde suppleatur. Alia attemperatione opus non est. Videamus nunc rationes, ob quas Albertinum commentum Pufendorfianæ hypothesi præferat Seckendorfius. Negat igitur insignem usum se perspicere ejus instituti, ut nempe decreta Juris Universalis deducantur è principiis per naturalem rationem suggestis, abstrahendo ab illis, quæ revelatio divina suppeditat. Nam apud Ethnicos, S. Scripturam ignorantes, hac docendi via

procedendum; in Orbe autem Christiano ea methodo uti necessum non esse, postposito aut neglecto fundamento juris divini revelati. Enimvero finis & scopus S. Scripturæ tum Veteris, tum inprimis Novi Instrumenti non est tradere principia, aut disciplinam Juris Universalis. Et quanquam eadem passim præcepta morum ingerat; non minus tamen disciplinam ista ex professo tradentem præsupponit, aut saltim non impedit, quo minus hæc ad leges genuinæ methodi constituatur. Sic *Roman.* I. & II. gentes arguuntur volutasse se per vitia lumini rationis repugnantia, habuisse legem inscriptam cordibus, non agnovisse Deum, qualem poterant, & debebant è contemplatione naturæ rerum. 1. *Corinth. V.* accusatur quis flagitii Ethnicis inauditi. Cum autem ista, & infinita ejus generis alia divinæ literæ ex professo, & ad formam disciplinæ aut artis non deducant, non repugnant, quo minus ejusmodi disciplina adornetur, ubi ista è lumine rationis explicentur; quin non obscure eandem præsupponunt. Nec merito Ethnici legem naturalem violasse argui possent, si hæc ad methodum Albertinam utiq; formanda foret, cujus regulæ cordibus hominum inscriptæ non sunt. Deinde Jus civile Romanum, cujus jam usus in magna parte Orbis Christiani est, ab Ethnicis primo conditum est. Ad ejusdem solidam cognitionem multum conducit discrimen nosse inter ea, quæ sunt juris naturalis seu perpetui, & quæ juris positivi. Ad hunc finem plus conducere hypothesin Pufendorfii, quam Alberti nemo inficiabitur, nisi cui invidia mentem plane corrupit. Unde vel hic usus sufficere possit, ut jus universale ad Pufendorfianam formam adornatum in scholis Christianis tolerari debeat. Ne nunc dicam quanti sit, ope istius disciplinæ judicare posse de legibus quarumvis civitatum, sanæ rationi congruant, an minus, adeoque in imitationem ab aliis trahi, an damnari plane debeant. Non autem *negligit* fundamentum juris divini revelati, qui ex hocce quæ promanant peculiari disciplina, universali Juri contradistincta tractandum vult, nempe Theologia morali, quæ quod respectu ordinis & nativæ methodi hoc sequatur, non magis contemtum aut neglectum aliquem arguit, quam quod cognitio linguarum & philosophiæ studio Theologico præmittenda dicitur. Nec id ratiocinium cohæret; quia Turcæ & Ethnici nostros libros non legunt, igitur jus universale non est aptandum ad captum omnium gentium, sed superstruendum est hypothesi, quæ à magna parte generis humani non agnoscitur. Sane artes ac scientiæ formandæ sunt, prout indoles ipsarum requirit, paucos an

multos

multos Lectores inveniant. Medici non eo minus scita sua formant ad captum omnium hominum, seu ut omnium gentium morbis inservire queant, utut Moscis allium fere panaceæ loco habeatur. Quin si vel maximè illiteratis gentibus ne vocabulum quidem Juris Universalis auditum sit, non minus, quæ cum istis à Christianis exercentur actiones ad normam istius juris moderandæ sunt. Nec ideo populis Christianis pauca negotia cum Muhammedanis & Gentilibus intercedunt, si vel maximè inter Sudetes montes ac saltus Thuringicos tractus à solis Christianis habitetur. Præterquam autem quod & bello sua sint jura, falsum est, solis armis adversus Turcas & infideles opus esse, nisi quando indictum cum ipsis est bellum. Nam pacis tempore utique communia humanitatis jura adversus istos sunt exercenda. Et hominem ideo hostili modo habere, quia circa sacra diversam à nobis, falsamque fovet opinionem, & religioni Christianæ, & sanæ rationi repugnat. Sic v. g. Germaniæ non minus armis opus est adversus Regem Christianissimum, quam Turcas: nec ideo tamen nullus Juris naturalis usus adversus Gallos est. Ista quoque se non consequuntur; si quis cum Turcis & Ethnicis super commerciis & similibus negotiis tractet, principia jam nota sunt; igitur supervacuum est disciplinam Juris Universalis adornare ad captum omnium hominum. Sicuti non sequitur; etiam rustici norunt, quid sit emere & vendere: igitur supervacuum est in disciplina juris de istis contractibus tradere. Sic haud ideo Euclides & subtilia Mathematicorum tradita proscribenda sunt, quia fabri dimensiones suas ad instrumenta sua parum operosa exegisse satis habent. Quin plerarumque artium principia sunt planissima; nec eo minus inde deducuntur propositiones haud quibusvis obviæ. Denique utilitas mutua, quæ haud subtili disquisitione constare dicitur, non est regula actionum inter diversas nationes susceptarum, sed causa, quæ has ad negotia inter se contrahenda impellit: quæ ubi cessat, negotii nihil contrahitur, quia prudentis non est, frustra quid suscipere. Sed quid inde adversus necessitatem atque utilitatem Juris Universalis concludi potest? Querela autem, quæ subnectitur, de fastidio juventutis circa Verbum Dei, disciplinam Juris universalis ad ductum sanæ rationis adornatã non tangit. Qui enim jus istud cum Theologia morali non confundi vult, haud impedit, quo minus pietati operetur juventus. Quin potius pietatis studium commendatur, si demonstretur, ordini in ipsa rerum natura constituto repugnare, qui vitiis immergitur. Quod hypotheses in se innoxiæ in alium ab Autorum mente sensum trahantur, culpa penes calumniatores est, qui alios morsicando famam sibi qualemcunq; quæsitum eunt. Quid per *veteres regulas* intelligat Seckendorfius, haud satis assequi possum. Veteres alias regulæ, si falsæ & inutiles sint, merito non amplius æstimantur: si veræ sint, nimirum valde stupidos oportet Doctores esse, qui earundem autoritatem sartam tectam conservare nequeant. Recentibus autem regulis, ubi idonea demonstratione nitantur, qui constanter fidem non adhibet, morbo mentis laborare censendus est. Laxa deniq; & per probabilitatem corrupta principia quænam sint distinctius debebat exprimi. Sane ejusmodi principiis Pufendorfii scripta superstructa non sunt. Igitur longe solidioribus rationibus opus est, ut credamus, rem Christianam libello Albertino magnopere promoveri, aut Jus naturale ad solius rationis humanæ captum adornatum è Christianorum scholis proscribendum esse.

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII APOLOGIA

Pro se & suo Libro, adversus Autorem Libelli Famosi, cui titulus, Index quarundam Novitatum, quas Dn. Samuel Pufendorf libro suo de Jure Naturæ & Gentium contra orthodoxa fundamenta Londini edidit.

Q. D. B. V.

DIfficilis & anceps sane habetur disceptatio, quid cordato viro sit faciendum, ubi existimatio ipsius ab impuris nebulonibus per disseminatos in publicum famosos libellos laceratur; silentioné & contemtu adversus eos sit utendum, an vero eorundem vanitas, autorumque improbitas stylo in justam indignationem laxato sit ulciscenda. Qui enim ejusmodi scripta pari cum latratu canum dignatione habenda censent, differere solent; supervacuum esse circa ista discutienda laborare, quæ ipse scribendi modus vanitatis arguit; quippe cum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtivis tramitibus grassetur. Dignationem ultro istis furciferis addere, qui iisdem respondere aggreditur. Convicia spreta exolescere; si irascare, agnita videri. Esse pusilli animi, ad cujusvis malevoli gannitum commoveri. Conscientiæ suæ securo famæ mendacia ridenda esse. Falsum crimen in castam vitam jactum perire, sicut ignis in aquam conjectus continuo restinguitur. Præsertim ubi non in obscuro aliquo angulo, sed in luce & celebritate vixeris, innocentiæque tuæ infinitos testes excitare queas. Ex adverso constat, non

ſemper famæ noſtræ ſatis caveri tacito calumniarum contemtu, quæ aliqua probabilitatis ſpecie adornatæ veſtigia fere relinquunt, niſi curioſe abſtergantur. Quæ & ipſa cauſa improbos homines ad audacter calumniandum impellit, quod vulnere curato cicatricem remanſuram ſperent. Canes quamdiu latratu tantum perſonant, negligi poſſunt: ubi dentes quoque cruribus imprimere inſtituant, fuſtis utique eſt expediendus. Neque vero omnibus adeo cogniti ſumus, ut per ſe liquido diſcernere norint, quid falſo in nos jactetur. Multis non vacat, ex noſtris ſcriptis malitiam calumniantium inveſtigare. Plerisque non ea talium rerum peritia eſt, ut proprio Marte æra lupinis dignoſcere queant. Quo ſi accedat, ut his velut cuniculis ad ſubruendam noſtram fortunam aditus quæratur; nimirum non amplius tacendum eſt, ſed in hoſtem, fœdum licet, arma vibranda. Neque verò ſummis ducibus in latrones, piratas, aut fugitivos pugnaſſe inglorium fuit. Atque iſtæ rationes me quoque jam ſubigunt, ut ſtylum in nefarium illum *Indicem* ipſe ſtringam; utut fortaſſe non defuturi ſint alii, qui nebulonis iſtius ruditatem & improbitatem ſint caſtigaturi. Nam nemo mentem meam meipſo accuratius noſſe & interpretari poteſt; & multa ad hujus negotii illuſtrationem inſigniter faciunt, quæ extranei alicujus notitiam fugiunt, utpote heic locorum inter paucos geſta. Licet etiam velut embryo hujus *Indicis* jamdudum à me ſtricturis confoſſus, & à Superioribus improbatus ſit: tamen cum, qui hactenus erucæ inſtar tacite circumrepſit, nunc neſcio quo interpolante & fovente alas ſumſerit, & tanquam papilio longe lateque circumvolitet, non abs re fuerit alas iſti amburere, ut in ſtercus, ex quo enatus fuit, relabatur. Licet quoque *Sereniſſimo & Potentiſſimo Regi*, Domino meo Clementiſſimo, qui exiſtimationis & fortunæ meæ ſummus heic poſt Deum eſt arbiter, ſatis de innocentia mea conſtet; nemo quoque ex Illuſtriſſimis Regni Proceribus non agnoverit, injuriam mihi ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum autoritate & patrocinio munitus facile poſſum impuri alicujus ſcurræ maledicta deſpicere: videtur tamen ex dignitate glorioſiſſimæ Nationis, ut ne quis ab Ipſa probatus ſibi impune inſultari patiatur, utque opinionem, quam apud Eandem habet, apud quosvis quoque alios tueri valeas. Cumque qui hunc *Indicem* à Sacra Regia Majeſtate jam ſuppreſſum interpolare & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipſo Ejusdem ſupremam autoritatem enormiter violaverit,

nec

nec minus existimationem eorum, qui primùm librum meum adprobaverant, proterve suggillaverit; officii mei est, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* inciderit, ostendere, utrisque judicii sui rationem constare. Quid de cætero præmii tam fœdi facinoris autoribus debeatur, publica Nemesis prospiciet. Illud igitur hoc scripto nobis agetur, ut & pudendam Autoris inscitiam, quam passim in hoc *Indice* prodit, paulo distinctius omnium oculis repræsentemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos jacta repellamus. Quanquam enim multorum literis moneat, à cordatissimo quoque *Indicem* istum, tanquam Idiotæ & nebulonis alicujus fœtum contemni: tamen quia ex adverso constat, invidos aliquos & malevolos se hoc *Indice* delectare, nonnullos complura sibi exemplaria afferri curasse, quibus credo parietes suos sunt exornaturi in vicem pictarum tabularum, aut uti rustici in Germania prodigia januis hypocaustorum affigere solent: efficiendum est, ne isthæc voluptas hisce sit nimium diuturna; simulque specimen aliquod exhibendum, non impune mihi viventi barbam quantumvis minutam vellicari. De cætero hoc in medio relinquemus, benevoli lectoris arbitrio decidendum, ruditati an improbitati in *Asinio Tenebrione* (*hoc enim* vocabulo calumniatorem insignire tantisper placet,) prior debeatur locus. Nam ut hæc quoque disquisitio me exerceat, operæ pretium vix videtur.

§. 2. Antequam autem ad ipsum *Indicem* castigandum accedam, obiter heic visum fuit, querelam movere super injuria, abs duobus aliis viris nomini meo in Germania proximis temporibus illata. De qua ut publice constet, itidem existimationis meæ non parum interest. Et circa priorem quidem ita se res habet. Triennium abhinc est, cum Holmiæ Epistolam super divortio conscripsit *Dn. D. Balthasar Menzerus;* quam postea hoc inscio turbidus quidam sacerdos impressam divulgavit. Aliquanto post prodiit Dialogus de Polygamia, epistolæ illi oppositus, sub ficto nomine *Sinceri Wahrenberg*. Ejus dialogi Pufendorfium esse autorem per non pauca Germaniæ loca disseminavit Vir quidam non obscuræ aliàs famæ, & non infimi subsellii: cujus nomen heic adponere per modestiam, & in respectu certi cujusdam Principis parco. Quo ipso gravis mihi ab illo injuria fuit illata, dum apud multos ea res credita non parum sinistræ de me opinionis excitavit. Quamobrem existimationis meæ tuendæ necessitas, quæ optimo cuique maxime cu-

ræ eſt, ſubigit, ut heic publice conteſter, Virum iſtum, dum me autorem prædicti dialogi ſparſit, turpiter fuiſſe *mentitum.* Nec excuſabitur à calumniæ crimine, ſi dixerit, ſe ab aliis id accepiſſe. Nam facile fuerat viro erudito judicare, ſcriptum iſtud neutiquam ab ingenio meo promanaſſe, utpote ab indole cæterorum ſcriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero ſum judicio adeo infelici, ut negotio ad me nihil ſpectanti me immiſcerem adverſus virum, quem amicum mihi credebam; aut famam antea eruditorum favore quæſitam ejusmodi libello ultro deſtructum irem, meque hominibus importunis exagitandum exponerem. Et ſane ſi quis cordatus ſcriptum iſtud penitius expenderit, facile ibi deprehendet genium viri hautquidquam literas profeſſi, ſed naturali judicio fere ſubnixi. Quod ſi autem iſte reponere velit, ſibi non de me, ſed de Fratre meo ſermonem fuiſſe; tunc Ipſius nomine itidem *mentitum* eum pronuncio. Nam habet profecto alia Frater meus, quibus tempus ſuum impendat. Et ſi libris ſcribendis ille voluiſſet inclareſcere, ſplendidior & plauſibilior materia defutura non erat.

§. 3. Altera injuria priore non paulo atrocior videtur, dum quidam valde muſteus ſcriptor, qui ſibi fictum *Chriſtiani Vigilis Germani* vocabulum indidit, in *Diſſertatione ſuper Polygamia ſimultanea Sincero Warenbergio oppoſita*, aperte me ſub iſto Warenbergio latitare arguit. Qui licet forte rumorem à priori diſſeminatum cauſari velit, non eo minus tamen calumniæ & mendacii eſt reus; cum hautquicquam fas ſit, utcunque audita chartis illinere, & publice pro ſuis aſſerere. Et eo gravius eſt ſcripto publico, quam privato ſermone mendacia de aliquo ſpargere, quo plurium in manus iſta perveniunt. Accedit præter ſupra adductas rationes, quæ ipſum ab hac calumnia mihi impingenda revocare debebant, quod in opere meo de *Jure Naturæ & Gentium* l. VI. c. 1 §. 19. clare perſpicere poterat, me polygamiæ neutiquam eſſe fautorem. Quæ ergo ratio movere me poſſet, ut alio ſcripto ejus me propugnatorem ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cavillari aggrederer? Præſertim cum mihi ſemper viſum fuerit, ubicunque potius, quam circa oracula divina, ingenium exercere. Equidem iſte *Vigil* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum invidioſis me encomiis onerat; ſed quæ facile ipſi potuiſſem remittere. Peſſimum inimicorum genus laudantes, qui palpum obtrudunt, ut eo acrius mordeant. Apage iſtas viperino velle adſperſas

ſperſas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, ac vide, num quem invenire poſſis, qui abs te ad errorem ſuum revocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *Warenbergio* nihil commercii eſt. Et hoc meæ humanitati beneficium debe, quod nomen tuum, de quo optime mihi conſtat, diſſimulaverim, ne publice mendacii exprobrationem deglutire cogaris. Quod ſi excipere velis, non mihi, ſed Fratri meo *Warenbergium* abs te adſcribi, idem tibi, quod priori, dictum puta. Atque hæc iſto loco inſerere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior jam occaſio eadem publicandi occurreret.

§. 4. His obiter expeditis, ad *Indicem* evolvendum accingimur; qui in ipſo frontiſpicio non obſcure præ ſe fert, qua claſſe ejusdem Autor cenſeatur, dum *Novitates* libri mei notare inſtituit. Quod vocabulum familiare valde eſt hominibus indoctis & ſtupidis, quorum omnis ſcientia uno & altero compendio memoriæ mandato abſolvitur; abs quo quicquid diſceſſerit, hoc ſolo nomine damnatur, quod ignorantiam ipſorum arguit. Sicut iſti hominum generi *novitatis* vocabulum non errorem aliquem in altero, ſed in ipſis ruditatis confeſſionem notet. Hoc ubi inſonuit, ſtatim velut ad commune incendium reſtinguendum concurrit univerſa ſemidoctorum turba, ludimagiſtrorum colluvies, & ex ſacerdotum ordine, qui poſtillas tantum evolvere callent. Et ſane ſi quævis nova doctrina ab ipſorum compendiis & tabellis diſcrepans invaluerit, ad idiotarum claſſem redigi ipſos manifeſtum eſt, qui hactenus magno cum faſtu definitiones & regulas ſuas crepaverant. Judicant quoque iſti homines, vocabulo *novitatis* magna cum invidia jactato ſubtile ineſſe ſtratagema pedanticum, ſequeſtrandæ rationi, & declinando oneri ad aliorum argumenta reſpondendi; ſimulque ut poſtquam vanitatis convicti ſunt, aliquid ſaltem cauſæ proferre queant, quare tumultum moverint. Enimvero novimus in vera religione, verbo DEI nixa, nihil eſſe novandum. Crimen quoque eſt in republ. res novare. Aſt in diſciplinis, quæ rationi ſubjectæ ſunt, eo ampliorem ingenii ac induſtriæ laudem merentur ſcriptores, quo plus novitatum invenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauſeam fuit inculcatum, is relegandus eſt ad piper, & quidquid chartis amicitur ineptis. Eſt quoque circa titulum famoſi libelli non inſuper habendum, quod iſtæ novitates *contra fundamenta orthodoxa* editæ ferantur. Cur

non apertius loquebaris, Asini Tenebrio; contra Scripturam Sacram, & symbola Suecanæ Ecclesiæ? Scilicet olent & ista *fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire solet, quidquid communiter à Theologis traditur circa quæstiones philosophicas passim systematibus Theologicis admisceri solitas. Atqui cum circa talia dogmata Theologi nondum reliquos omnes, qui sana ratione æque ac ipsi possunt uti, sacramento suo adegerint; non novitatis aut heterodoxiæ maledictum, sed rationem opponere debent, si quis à tralatitiis ipsorum dogmatibus discesserit.

§. 5. In universum autem circa modum, quo in consarcinando isthoc famoso libello autor usus est, observandum; Asinium utut protritissimæ eruditionis, ab artibus tamen sycophantarum uberrime instructum deprehendi, ac imperitorum animis sat solerter adrepere. Qui alterum non per calumniam erroris arguere instituit, ei primo statuenda est certa thesis, extra dubium utrinque posita, vel ab ipso immotis rationibus adstruenda. Tum ostendendum est, alterum huic thesi directe contradicere; simulque si quas idem rationes affert, solide destruendæ. Ast nihil horum à sycophanta isto fit. Tantummodo Sociniani, aut Calviniani, aut Pontificii scriptores allegantur. Aliquando ne hoc quidem additur; quasi immota foret hæc consequentia. Asinius Tenebrio dicit Pufendorfium hoc statuere: Igitur hoc falsum est. Atqui præterquam quod nostra tradita toto cœlo à Socinianorum, Calvinianorum ac Pontificiorum commentis abeunt, etiam maximus imperitis fit fucus insidiosa ista heterodoxorum allegatione. Id enim genus hominum, quod proprio ex judicio inter rectum & pravum discernere nequit, quodque odium erga certos scriptores, sectasque ex auditione duntaxat hausit, statim, ubi ejusmodi invisum nomen insonuit, exhorrescunt, ac de Ecclesia jam conclamatum arbitrantur. Nec mora, autor, liberque inclementi censura notatur, præeunte calumnia primarii cujusdam sycophantæ, cujus ob reverendum schema ab istis omnia, quæ hic per inconsultos affectus, aut inscitiam eructaverit, velut oracula inclinato in terram capite adorantur. Ast quis tam imperitus est, qui nesciat, scriptores extra Ecclesiæ nostræ communionem constitutos non undiquaque ab orthodoxæ religionis scitis dissidere, in multis amice conspirare; quæstiones autem extra fidem, ac reliquas disciplinas non minus feliciter

quam

quam nostros tractare; in non paucis nostratibus palmam præripere. Si quis igitur Pontificii alicujus Logicam magis, quam Manuale Scharfii, aut tabellas Stirii cujusdam sequatur, num ideo orthodoxiæ ipsius aliquid decedere judicandum est? An & jam in philosophiam, medicinam, & jurisprudentiam inferentur odia, quibus Christiani ob discrepantiam religionis inter se flagrant? Quin potius hanc viam insistimus, ut dogmata fidei à nostra orthodoxia abeuntia damnemus: circa cætera, quæ isti præterea in re literaria elaborarunt, saltem non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie omnia pulpita resonant. Illud autem improbum & inficetum habeatur, si cum aliquo heterodoxo in quæstione extra fidem convenias, argui, quasi & ejusdem errores circa articulos fidei adprobes. Sic e.g. in nuperrimo *commentario ad prima juris fundamenta* ab Amplissimo Autore Nicolao Beckmanno p. 678. quæstio sane lepidissima, & rarissima *ingenii acuendi causa* ventilatur, *utrum mulieres sint homines, vel non?* quam pari felicitate, atque Alexander nodum Gordium solvit hoc modo: *quanquam mulier quidem non est κατ' ἐξοχὴν homo, sicut mas, est tamen homo, cum anima rationali sit prædita.* Atqui eodem tendit effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca.* Quis tamen ideo magnum Virum Muhammedanum pronunciaverit, aut præputium ejus in dubium revocaverit? Enimvero ad hæc nobis confugere non est necessum, quod dogmata nostra à Socinianorum, aliorumque placitis plane diversa sint, uti ad singulos articulos clare ostendemus.

§. 6. Examinemus nunc singulos errores, quorum me reum peragit Asinius Tenebrio. I. *Statuit, civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei. Sic enim pag. 910. Inde expedit, ut publicè &c. confer. p. 911.* Debuerat etiam conferri p. 1013. §. 4. Circa hunc articulum etsi non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Christiani, bonique cives eandem mecum foveant sententiam; vel ideo tamen quædam erunt monenda, ut eo liquidius in apricum protrahatur, quid veneni monstrum istud intra præcordia sua alat. Ac illud initio manifestum est, me de civitate, ejusque natura, deque summo imperio civili non alia tradere, quam quæ ex dictamine rectæ rationis, ipsaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto duntaxat & legitimo usu summi imperii civilis sermo mihi fit, *caput ultimum*

libri

libri VII. de officio summorum imperantium satis arguit. Cum ejusdem abusu, pravisque imperantium artibus nihil mihi negotii est. Deinde usque adeo à me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & sinceram, doctrinæque & praxi Servatoris nostri & Apostolorum conformem religionem Christianam adseritur, ut potius d.p.1013. non obscure innuam; nullam religionem tam perfecta continere præcepta moralia, & quæ magis ad tranquillitatem & decus civitatum adaptata sint, quam Christianam. Præterea & hoc mihi persuasum est, ideo Servatorem nostrum, Apostolosque nihil novorum scitorum circa politicam architectonicam doctrinæ suæ admiscuisse; quod isthanc satis liquido ex rationis lumine mortales eruere possent, ita ut si illud heic rite sequerentur, voluntati Numinis nihil adversi sint facturi. Quo spectat quoque Augustanæ Confessionis effatum: *Evangelium non abolet politias.* Ex quibus omnibus tuto videor concludere posse; officia boni civis, politicique, ac boni Christiani hautquidquam sibi invicem repugnare. Qualem porro *finem, usumque civitatum* statuam, perspicue satis exposui l. VII. c. 1. §. 7. ut nempe præsidia sibi homines circumponerent contra mala, quæ homini ab homine imminent. Ad hunc finem obtinendum unionem & imperium necessarium esse demonstravi l. VII. c. II. & IV. Hanc unionem quæ destruunt aut perturbant dogmata, & *quæ jus naturale, & sanæ politicæ scita convellunt, adeoque exitiabiles morbos in republ. producere apta sunt*, è civitate proscribenda censeo, sive *sub specie religionis, sive alio modo obtrudantur.* Ubi probe notandum, non esse hanc meam thesin; *cultum Dei ad usum civitatum aut regulas politicas formandum*, uti Asinius Tenebrio innuere videtur. Nam cultus Dei presse consideratus ex altiore principio est derivandus. Sed hoc dico; nulla dogmata moralia, qualia omnem fere religionem comitantur, contra jus naturale & sanam politicam pugnantia, *sub specie religionis obtrusa*, in civitate esse toleranda. Qualia sane pestilentissima sub religionis larva alicubi irrepsisse nemo rerum humanarum peritior est, qui ignorat. Ex eo genere sunt isthæc dogmata: dari potestatem extranei alicujus sacerdotis, quibus summi imperantes civiles sint subjecti, quique ipsos solio dejicere, ac cives obligatione adversus eosdem absolvere queat: omnibus sacerdotibus cujuscunque reip. Christianæ necessario dependendum ab sacerdote aliquo extraneo: in sacerdotes summo imperio civili nullam esse potestatem: sacerdotibus

bus neceſſario competere immunitatem ab oneribus reip., ut tamen ipſis in infinitum ſuas opes cumulare liceat: quemlibet civem actiones ſuas exteriores, & ad ſtatum civitatis ſpectantes juxta propriæ conſcientiæ dictamen poſſe regere, etiam contra leges publicas & juſſa ſummorum imperantium: non dependere abs cujusque arbitrio actiones, ſuper quibus in foro humano ſolet ratio exigi: illicitos eſſe homini Chriſtiano aliquos actus ad conſervationem civitatum in iſthac mortalium conditione neceſſarios; aut dari aliquod vitæ genus civitati neceſſarium, quod per ſe vitio & impuritate laboret: fanaticorum hominum deliria & commenta pro oraculis divinitus inſpiratis; & ſi quæ ſunt ejus farinæ alia. Cum igitur Aſinius Tenebrio meam ſententiam hactenus expoſitam, tanquam orthodoxis fundamentis repugnantem, damnet; neceſſum eſt, ut ipſe hunc articulum fidei fundamentalem ſtatuat: *debere civitatem ejusmodi doctrinis perſonare, quæ cum fine & uſu civitatum non congruunt, animosque civium à puero iſtis imbuendos, etiam talibus, quæ ſive ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtruduntur, jus naturale ac principia ſana politica convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta ſunt.* Hoc tam egregio fundamento ſubſtrato ſupereſt, ut novus ille doctor pro ſublimi ingenio ſuo integrum ſyſtema ejusmodi dogmatum adornet, ut homines turbulenti, inter quos ipſe non obſcurum nomen decusque gerit, in promptu ſemper habeant prætextus, ob quos tumultus in rep. excitare queant. Hoc tam præclarum opus cuicunque Principi obtulerit, quam parcus ille ſit, præmii tamen loco laqueum ſcriptori offeret. Cæterum ne ſine ratione meam doctrinam damnaſſe, ſuamque pro articulo fidei venditaſſe videatur, addit: *Qui error Theologiam Gentilium* ἠθικὴν *ſequitur; quippe quæ etiam utilitati publicæ reſpondere debebat.* Heic primo exorandus eſt Aſinius Tenebrio, ut explicet nobis, quænam ſit illa Gentilium Theologia moralis. Cum enim Theologia moralis notet doctrinam de regendis moribus & actionibus, depromtam ex principio illo, quo cultus divinus traditur, (ſicut Theologia moralis inter Chriſtianos eſt doctrina de formandis moribus & vita hominis Chriſtiani, prout ſuper iis divinæ literæ docent:) velim ſcire, ubinam extent ejusmodi vel, ut biblia gentilium, ex quibus præter doctrinam de cultu deorum peti queant officia hominis Ethnici ut talis, ſeu quomodo idolorum cultor ſeſe debeat gerere, ut profesſione idololatriæ ſuæ dignus habeatur. Equi-

dem id tralatitium eſt, Romanis quondam non niſi inter inſtrumenta ſtatus adhibitam, cujus ope animos vulgi per lætitiam, metum, ſpem, confidentiam, timorem, ſimilesque affectus verſare poſſent, prout præſentibus reip. temporibus expedire videretur. Quam ob cauſam quoque ſacerdotes ibi non conſtituebant peculiarem ordinem, à politicis ſeparatum; ſed qui amplisſimis in republ. muneribus, iidem & ſacerdotiis fungebantur, ne forte circa temperandam religionem, vel ſuperſtitionem potius à commodis reipubl. aberraretur. An tamen ſuper hac re peculiare caput in Theologia Romanorū morali extiterit, adparebit, quando Aſinius Tenebrio Catecheſin Pompilii Numæ, qui liber diu in bibliotheca ejus rarisſimis inſtructa codicibus latitavit, publici juris fecerit. De cætero dubito, an hæc rite conſequantur; quia gentiles religionem non ad perturbandam rempubl., ſed potius ad ejusdem utilitatem promovendam adhibuerunt, ideo fas eſſe ſacerdoti Chriſtiano cornua imperio civili obvertere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem ſibi factionem in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro fœdisſimo vitio habuerunt, ideo jam hominem Chriſtianum decet Indices novitatum in aliorum libros conſcribere. Videmus jam, quomodo impuriſſimus nebulo ex iſthoc articulo anſam arripuerit dirisſimam in me calumniam evomendi. *Corrupta hac doctrina,* inquit, *luculenter innuit, ſicut ſibi proficuum fuit Heidelbergæ agere Calviniſtam, ita in Suecia ſub ſpecie pietatis Lutheranum ficte profitetur.* Male pereas, infame caput; ita ambiguum eſt, utrum oratio tua ſit vitioſior, an calumnia deteſtabilior. Ego Heidelbergæ Calviniſtam egi? Atqui impudentiam hujus mendacii norunt non ſolum omnes ejus urbis incolæ; ſed & maximus numerus egregiæ juventutis ex omnibus partibus Germaniæ, ac imprimis Illuſtres, nobiles, ac præſtantisſimi juvenes, ex Suecica natione, qui per ſeptennium, quo ego profeſſoris ibi munere fungebar, magno numero Heidelbergæ degebant; quorum aliqui contubernio ac menſa, plurimi informatione mea utebantur. Neque vero is eſt locus Heidelberga, ut ulla quempiam cauſa ſubigat hypocritam agere, ſuamque religionem disſimulare. Imo ultro irrideretur, & pro vanisſimo homine haberetur, qui ſimulationem reformatæ religionis ad fortunas ſuas ibi ſtabiliendas aut augendas adhibere inſtitueret. Extruxerant ſibi cives noſtræ religioni addicti novam ibi ædem ſacram, cui primum

mnm lapidem ipse SERENISSIMUS PRINCEPS ELECTOR sua manu posuerat. Heic pari nos libertate nostram religionem exercebamus, atque reliqui suam. Nisi quod hoc vehementer conscientias nostras angeret, quod sonitu Calvinianarum campanarum ad nostra sacra evocaremur. De cætero pari gratia cum aliis apud Optimum & Sapientissimum Principem florebamus, cui citra discrimen religionis acceptus erat, quisquis rectè faceret. Id tamen non abnuerim, me aliosque Lutheranos cum Reformatis amicè & jucundè conversatos fuisse. Nullæ in congressibus nostris fervidæ disceptationes super religione audiebantur; non maledictis nos & conviciis eo nomine insectabamur; non invicem nos diaboli filios in contestationem Christianæ caritatis salutabamus. Tali modo me Heidelbergæ vixisse nec cæteros pœnituit, & meipsum nunquam pœnitebit. Et verò valde dubito, an major laus illi debeatur, qui obtentu singularis cujusdam zeli ejusmodi turbas dat, ut ni patria sua profugiat, vita sub carnifice sit ipsi ponenda; aut qui moribus est ita tetris, ut ubicunque pedem posuerit, rixas Furiæ alicujus ad instar ferat, societatemque, in quam malo sidere conjectus est, continuis turbis exercitam teneat. Quod superest ego uti in religione Lutherana natus educatusque sum; ita eandem & Heidelbergæ, & in Suecia non *fictè*, sed sincerè & ex animo profiteor, & ad vitæ finem profitebor. Fictam pietatem illis occine, mi Asini Tenebrio, qui schema pharisaicum præ se ferunt, qui irreprehensibiles sese undiquaque crepant, qui precum suarum horam æris campani pulsu divulgant; & interea pectus ambitione, superbia, contumacia, invidia, aliorumque horridorum affectuum sentina turgidum gerunt, quæ quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium detestatione eructat. Sed & ita hactenus SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS SUECIÆ gratia, ac gloriosissimæ nationis Suecicæ favor mihi allubuit, & in posterum quoque de se sperare jubet, ut non opus futurum mihi sit *in Muschovia benigniorem fortunæ auram* captare; in cujus extremas partes potius autor famosi Indicis deportari meretur, ut cum zobellis & martibus bellum ibi gerat, in præmium bellorum, quæ nullos sane habitura triumphos gerit. Cæterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, si quam habet, conscientiam finxerit *niger ille calumniator, nigræ scholæ primipilus, nigri magistri niger discipulus, nigræ scholæ tiro niger, calumniatorum omnium*

antesignanus, vel potius orci aut inferni monstrum, monstrorum omnium teterrimum; quo elogio luculento sane id genus homines mactat Generosissimus atque Reverendissimus Dominus, Dominus PETRUS WINSTRUPIUS, Dominus Aulæ Lundensis & Werpingæ, Theol. Doctor, Episcopus Scaniæ, Academiæ Carolinæ Procancellarius, Consistorii Ecclesiastici Præses, undiquaq; eminentissimus &c. &c. Poëta & Orator sine æmulo, cum multis aliis nominibus, tum imprimis vasto opere Pandectarum sacrorum propriis sumtibus & citra ullam lucri spem editorum de Ecclesia meritissimus, in elegantissima sua *oratione Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667. habita; cujus alteram editionem nonnullis annotationibus auctiorem libenter adornarem, si pace Autoris fieri posset; quia pleraque ibi contenta ad præsens hocce negotium levi facta immutatione adplicari apta sunt.

§. 7. Circa secundum articulum Indicis prius sententiam nostram, prout libro nostro exprimitur, perspicue declarabimus. In *capite* igitur *I. lib. II.* docetur, quod hominis quidem naturæ non congruat, ut vivat exlex; Deum autem supra leges positum, bruta infra leges abjecta. In Deum porro §. 3. omnimodam, & omnis defectus ac impedimenti nesciam libertatem cadere asseritur, quæ & ipsa cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, v. g. quod non plures Lunas circa terram, uti circa Jovem & Saturnum creavit, aut quod non omnia semper agit, v. g. quod quotidie nova corpora mundana, aut novas species non creat; id non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Hanc enim solam rationem circa similes quæstiones reddere simplicius, & in majestatem divinam reverentius duco, quam subtilia commenta curiosè adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quædam non posse agere dicitur, v. g. mentiri, aut promissa sua destituere; id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, i. e. illud non ideo non posse dicendus est, quod ens aliquod extra DEum constitutum ipsius facultatem agendi vinculo quopiam constringat; sicuti qui homo vinculis & compedibus oneratur, ei facultas quoquo versus sese movendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipsum constituto obligatio quædam ei sit injuncta, cujus vi à certo actionum genere abstinere sit eidem necessum. Nam qui naturale vinculum alteri injicit, robustior, aut dexte-

dexterior & aſtutior eſt illo, cui vinculum injicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre poteſt, ſuperior eſt illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum aſſerere, ponit aliquid DEO potentius, aut ſuperius, ipſamque adeo omnipotentiam, & ſummam Dei majeſtatem deſtruit. Imo ex DEO facit non DEum. Qui enim non eſt ſummus. DEus non eſt. Add. lib. I. c. VI. §. 4. 8. Quæ cum ita ſint, nil aliud relinquitur, quam ut dicamus, ex proprio beneplacito DEI provenire, quod is quædam agere non poſſe dicatur; *quod beneplacitum ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Quæ verba Aſinius Tenebrio omiſit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipſa anſam calumniandi ſibi præripi animadverteret. Scilicet quando mortales de Deo loquimur, non ſolum id reverenter faciendum, & citra omnem petulantem curioſitatem, ac dictatoriam definiendi inſolentiam: ſed etiam locutiones, quas à rebus humanis commodato velut ſumtas, & ad modulum rerum humanarum primitus formatas, Deo adplicamus, ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum anguſtiis, queis humana natura circumſcripta eſt, includere velle videamur. Inde quando de homine ſermo eſt, ſolemus ejus voluntatem, potentiam, & agendi neceſſitatem ſeu obligationem ſæpè ſibi invicem opponere. Sic ſæpe dicimus; homo vult aliquid ſupra vires ſeu potentiam ſuam poſitum; vult quod eſt contra ipſius obligationem: agit quod eſt contra eandem. Idque ideo, quia in facultatibus hominis non eſt ejusmodi perfecta unio, ut omnes ſemper amice conſpirent; ſed illæ ſæpisſime in diverſa abire, ſibique invicem repugnare deprehenduntur. Aſt in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque ſolemus concipere, perfectisſima unio & velut conſpiratio eſt intelligenda; ſic ut voluntas Dei ejusdam magnitudini, præſtantiæ, juſtitiæ, ſanctitati, bonitati nunquam repugnare posſit, & conſequenter voluntas DEI nunquam ejusdem bonitati, ſanctitati aut juſtitiæ ſit opponenda. Sic quando dicimus, Deus non poteſt mentiri, quia non vult; non hic eſt ſenſus, quaſi Deus mentiri quidem poſſet, modo vellet, aut quaſi hoc agendi objectum ab ipſius magnitudine non abhorreret, modo voluntas verſus illud ſe moveret; (ſicuti hominibus ſæpè naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adeſt, in quod tamen voluntas ipſorum heic & nunc non fertur:) ſed quia voluntas Dei nunquam ejus magnitudini & perfectioni adverſatur.

ſatur. Sicut iſta aſſertio planè conſpiret cum hac theſi: Deus non poteſt fidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat ejus veracitati & juſtitiæ. Eodem inquam redeunt hæ duæ aſſertiones, quando Deo adplicantur: quæ tamen ſi de hominibus enunciarentur, diverſæ ſunt, & aliquando una earum falſa. Perinde inquam eſt, ſive dicam; mentiri repugnat juſtitiæ Dei eſſentiali: ſive dicam, idem repugnat ejus voluntati, quæ ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperata concipitur. Ubi autem de libertate Dei ſermo eſt, convenientius meo quidem judicio ejusdem perfectioni exprimendæ videtur, voluntatem, qualis in perfectisſimum ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum asſignare, quam juſtitiam; quod hoc vocabulum ſimplicioribus facile inſinuare posſit, quaſi in Deo exiſteret obligatio extrinſecus accedēs, quæ prohiberet certas ipſum obire actiones, abs quibus alias ipſius natura & voluntas per ſe non abhorreret. Ex quibus ita explicatis ejusmodi reſultat interpretatio tralatitii illius; *Deus ſibi ipſe eſt lex*: hominum quidem voluntas legibus eſt circumſcribenda, ne ad ea patranda aberret, quæ ipſis indigna ſunt; Enimvero Deo lege aliqua extrinſecus accedente opus non eſt, ſed voluntas ejus ita ſancta, ita perfecta eſt, ut in omnibus exactisſime, prout divina magnitudine & perfectione dignum eſt, ſeſe velut moveat, non ſecus ac ſi exquiſitisſima quadam lege regeretur. De cætero manifeſtum eſt, ſiquidem iſtud dicterium proprie accipiatur; inde ſecuturum maximum hocce abſurdum; Deum ſeipſo eſſe ſuperiorem, cum lex decretum ſuperioris ſit. Conferamus cum hiſce articulum II. Indicis. *Deum, eo quod agens liberrimum eſt, naturæ ſuæ legibus ita non teneri docet, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non posſit, affirmatque omnia illa, quæ non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere, legemque ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe.* pag. 133. §. 3. *Quad autem* & p. 166. §. 6. *ſicut & valde* ἀκύρως *ibid. Sed nec citra animadverſionem &c.* Hunc articulum ſi conſidero, ſane mediocris mihi videtur fraus diaboli, quando in allegando Scripturæ dicto unum & alterum vocabulum inſidioſe reticebat; ita ut ſi compararetur cum detorſionibus heic adhibitis, vix pro ſpecimine primæ laureæ in facultate calumniandi haberi queat. Enim vero Aſinius Tenebrio Licentiatum & Doctorem ſe in eadem facultate jam exhibet, ad cujus pedes tiro ille adhuc puto diabolus tanquam diſcipulus ſedere, & biennium ſuum abſolvere debebat, ſi cum ho-

nore

nore velit in ea facultate locum obtinere, abs qua ipsi nomen est inditum. Primo enim hæc verba, *Deum legibus suis non ita teneri, ut peccata agere non possit*, à deterrimo sycophanta ita sunt concepta, ac si docerem; Deum per leges suæ naturæ non impediri, quo minus peccare possit, adeoque Deum revera posse peccare. Quæ blasphemia tantum à verbis & mente mea abest, quantus ad ætherium cœli suspectus Olympum. Neque dd. ll. neque alibi in meo libro hæc extat thesis: *Deus natura suæ legibus ita non tenetur, ut hoc vel illud* (nempe peccata) *agere non possit.* Sed hæc sunt mea verba; *Quod DEUS quadam non posse agere dicitur, est ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Sed nec illa mea est thesis: ONNIA *illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Verum ita se habent verba mea: *Quod Deus* QUÆDAM *non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali.* Quid discriminis inter hasce theses intercedat, cæcus sit qui non videat. Quod si a. aliquis quærat, quare ego thesin meam particularem posuerim; causa est; quia cætera peccata, quæ in homines cadunt, quæque nos animo concipere possumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo; Dei a. essentia est spiritualis: partim quia patrantur adversus superiorem, Deus a. superiorem non habet; adeoque quia objectum ejusmodi actionum in Deo citra contradictionem fingi non potest. Et sic Deus peccare non potest, quia quædam peccata sanctissimæ, justissimæ, & perfectissimæ ejus voluntati adversantur, reliqua contradictionem involvunt. Denique nec hæc thesis uspiam in libro meo extat: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Quæ & ipsa tam absurda, nulloque plane sensu est, ut non nisi in cerebro Asinii Tenebrionis nasci potuerit. Neque vero consequitur; si homo legibus naturæ tenetur, Deum quoque suæ naturæ legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectæ rationis leges sint, causa est, quia Creator O. M. homini præcepta sua per ista insinuat, sic ut iisdem imperium Dei vim legum tribuat; uti ostendimus *lib. II. c. III. §. 20.* Sed si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, an hæc eandem deceat, vel non: tamen illud ipsum, quod ita concipitur, velut dictamen,

lex proprie dicta vocari nequit, utpote quæ necessario à superiore proficisci debet. Nec ad rem faciunt, quæ Asinius deinceps blaterat;(*Ex quo posteriori loco* nempe p. 166. §. 6. ubi dixi intolerabile esse homuncionem oggannire suo Creatori, Deus *debet necessario* aliquid facere,) *intelligitur fundamentum erroris esse, quod existimat, legibus naturæ adstrictum esse, majestati omnipotentiæ incongruum esse : cum tantum quidem absit, ut vel omnipotentiæ vel beatitudini divinæ hoc quidquam deroget, ut etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet.* Equidem majestatem terreni alicujus principis non dedecet, legibus, queis alias per fastigium suum exemtus videri poterat, ultro se subjectum profiteri; quia omne regnum humanum sub graviore regno est. Ast hoc utique majestati divinæ derogat, legibus propriè dictis obnoxium esse; quia si Deus legibus propriè dictis tenetur habet superiorem; si superiorem habet, Deus non est. Claudit demum sycophanta hunc articulum: *Sequitur autem Pufendorfius in errore hoc Zvvinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo docent, quia libere cum creaturis agere licet.* Atqui ego nequaquam assertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etsi mihi jam non vacat inquirere, quid illi, quos iste Zvvinglianos vocat, super jure Dei in creaturas statuant: hoc tamen mihi persuadeo, neminem eorum tam stupidum esse, ut ita ratiocinetur: *Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet.* Cum potius inverso ordine dicendum fuerat : ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Cæterum non obscurum est, quo fine nequam calumniator isthanc clausulam addiderit. Vult quippe aliis persuadere, me errore isto, tantopere à nostratibus exagitato, teneri, quasi Deus citra ullam velut reflexionem magnam partem hominum ad æternos inferni cruciatus condiderit. Abs quo dogmate tantopere abhorret mea mens, ut illud manifestam in se contradictionem involvere judicem : ex absoluto placito aliquem ad æternas pœnas damnare: Quia omnis pœna justa demeritum præsupponit : nec bonum dixeris creatorem, si hoc fine creat, ut creaturæ infinities pejus sit, quam si creata non fuisset.

§. 8. Articulus III. paucis verbis expediri potest. *Quando p. 133. docet, ex placito vel voluntate non autem ex naturali vel essentiali impedimento provenire, quod Deus quadam agere non posse dicatur ; voluntatem utique & essen-*

essentiam Dei non unum idemque, sed distincta esse cum Vorstio T. de Deo docet. Heic verba mea mutilata adduci adparet; quæ ita sese d.l. habent: quod Deus quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento *extrinsecus accedente naturali aut morali*, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus. Ubi manifestum est, furciferum omittere verba hæc, *extrinsecus accedente*, & pro *morali* substituere *essentiali*, quasi inter duo hæc nihil interesset. Et res ipsa loquitur, me voluntatem DEI opponere coactioui validioris, & imperio superioris; nequaquam autem vel essentiæ, vel sanctitati, bonitati, aut justitiæ divinæ. Eat igitur, & alium quærat, quem cum Vorstio heic consensisse mentiatur.

§. 9. Circa articulum IV. prius nostra sententia liquido erit repræsentanda, ut eo clarius omnibus adparere queat, qua fide in meo libro Asinius Tenebrio sit versatus. Verba mea hæc sunt, p. 134. *Hinc & quando Deo tribuitur justitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut jus in altero, sicut justitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectissimæ suæ naturæ congruere ipse operibus & per revelationes ostendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo quæ recte à nobis adversus alios aguntur exprimimus.* Adstruitur eo loco hæc thesis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumscribatur. Objici heic poterat, Deum utique esse justum. Jam autem justitiam tam personæ, quam actionis involvere respectum ad legem; Ad quod reponitur; justitiam DEI, & justitiam humanam disparis esse indolis. Nam justitia humana respicit obligationem, quæ legem & superiorem ponit: jus autem, si perfectum sit, notat facultatem alterum cogendi ad præstandum vi propria, aut actione in foro intentata; aut ubi imperfectum sit, saltem probabilem rationem super alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quæ Deus agit, haud quidquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia DEO superior non datur; & nemo jus adversus Deum valiturum jactare potest. Quis enim vel vi adversus Deum contendet, vel in quo foro actionem adversus eundem instituat, vel qua fronte creatura super inhumanitate creatoris expostulabit? Quia autem DEus constantissimè sua promissa servat, & supremi legum latoris & assertoris, atque judicis munere incorrupte fungitur; idque quia hic agendi modus cum perfectissima ipsius natura congruit, qui cum & voluntas ejusdém perpetuo

perpetuo

petuo conspirat: inde istud attributum divinum solet exprimi vocabulo justitiæ, quia & justitiæ humanæ non postrema pars est promissa servare, & jus ἀπρεσωπολήπτως dicere. Sic & p. 166. §. 6. & p. 177. §. 12. nihil aliud inculcamus, quam justitiam DEI, & justitiam hominum non eodem modulo esse metiendam. Nam justitia commutativa & distributiva magnam humanæ justitiæ partem absolvit. Atqui justitia distributiva versatur circa contractum societatis; commutativa circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus. vid *lib. I. c. VII.* §. 9. 10. Quis vero mortalium cum DEO contractum inivit societatis circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis DEO quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipsi credidit. vid. *Psalm. L.* 10. 11. 12. *Roman. XI.* 35. Add. quoque p. 164. 165. Audiamus jam Asinium Tenebrionem, qui heic utique dat sine mente sonum. Bellua visa loqui, rudere visus homo. Et sanè monstri similis est in eodem animali astutia plusquam diabolica, & stupor sesquiasininus tam mire invicem mixtus & confusus. *Statuit*, inquit, *Justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus, ad Deum adplicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo quam hominibus competere.* p. 134. *Hinc & quando &c. inter homines sanctum.* p. 166. §. 6. p. 177. §. 13. *Istis locis &c.* Heic patet, priora verba mutilate esse adducta, & prout heic ponuntur, nullum planè exprimere sensum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego scripserim, *Deo justitiam ἀκύρως competere:* quod dictum nullibi in meo libro extat. Ego doceo, Deum eminentissimè esse justum in servandis promissis, & exercendo velut munere judiciario: alios actus justitiæ humanæ in Deum propter perfectissimam ejus naturam non cadere. An qui ita de justitia DEI docet, ἀκύρως seu impropriè, DEum esse justum docet? Par mendacium est, quod addit, me statuere, *justitiam minus Deo quam hominibus competere.* Ubi ista verba in libro meo legisti, furcifer? An, si dicam, in DEum non cadit justitia, quæ contractus onerosos regit, quippe qui inventi sunt ad sublevandam indigentiam humanam; ideo dico, DEO minus competere justitiam, quam hominibus? Perinde ac si velles inferre; DEI scientia non paratur per discursus humano ratiocinio similes, à notioribus ad ignotiora procedendo; igitur DEO scientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus constat, nihil meam sententiam commune habere

bere cum Socinianorum commentis; quos passim nebulo in famoso suo libello ad fucum simplicioribus faciendum, velut illi mecum conspirarent, adducit.

§. 10. Articulus V. inauditam novitatem continet. *Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli.* Ubi miseret me Brochmanni, & aliorum, qui hactenus orthodoxi crediti, nunc ab Asinio Tenebrione in Socinianorum classem compinguntur. Ita enim ille *artic. de Prædestinat, cap.3. quæst.7. Omne jus, quod Deus sibi vindicat in creaturas, veluti æquitate temperatum est, ita nititur aliquo Dei in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura esset, quod per actionem nullam divinam esset id, quod est, nullo certe jure illud Deo subditum dici posset, eo quod à Deo non dependeret, ac ea propter sui juris esset.* Et sanè ita clarè à me ea res d. p. 91.92. est exposita, ut non nisi asinus eam non capere, non nisi sycophantarum princeps calumniari queat. Exponitur ibi, utrum hæc sola ratio sufficiat imperio in alterum sibi arrogando, quod quis natura præstantiore, quam alter, sit præditus? id quod à nobis negatur; quia præstantior gradus essentiæ per se non involvit necessario dependentiam minus præstantis gradus. Additur, etsi impia sit Epicuræorum thesis, Deos felicitati suæ immersos, humana non curare; probandam tamen eorum ratiocinationem, illa thesi posita religionem inanem fore. Nobilitatem enim essentiæ admirationem excitare posse, cultum non posse. Cultus enim divini præcipuæ partes sunt ex religione naturali, DEum diligere, timere, in eum sperare, eidem parere. Ast quomodo diligere eum possumus, qui nihil boni nobis fecit, aut qui nullo modo ad nos quid spectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut potest? quomodo in eum sperare, qui nulla nostri cura tangitur? quomodo ei obsequi, qui regimen in nos nullum exercet? Sed res tam clara est, ut putidum sit, verbum amplius addere. Et qui contrarium asserunt, horrendis sese absurditatibus involvunt. Statuendum quippe illis est; DEum propter solam essentiæ suæ præstantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem non dependent. Atqui isti, quos citra ullum à DEO acceptum beneficium sola ejus essentiæ nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt DEO vel æquales, vel inæquales. Si æquales, sequetur, plures esse Deos, æquales & invicem independentes: sequetur, cultum ab æquali in æqualem proficisci posse; cum tamen omnis

cultus involvat agnitionem eminentiæ in eo,qui colitur. Sin inæquales, sequetur, DEum non esse conditorem omnium substantiarum; & existere aliquid in hoc universo non-summum, quod tamen à DEO non dependeat; darique entia finita, quæ vel ab alio quopiam DEO præter eum, qui est creator cœli & terræ, sint condita, vel à seipsis originem suam duxerint. Quæ sunt theoremata digna Asinii Tenebrionis theologia, abs cujus singulari ingenio orbis eruditus curiosissimum jam opus expectare incipit, *Systema Theologiæ eorum hominum, quorum Deus non est creator.* Sed nec citra animadversionem transmittendum est, quod vocabulum *voluntatis* thesi suæ infercit. Neque enim in meo libro d. l. aliquid de voluntate extat; & nullum sensum hæc propositio habet; *Deus est colendus propter voluntatem,* Solennis tamen hæc ipsi ars est, verba mea suis assumentis interpolare, ut demum thesis calumniæ capax procudi queat. Velim quoque considerari ea verba, quæ in Indice sequuntur: *Idque primum implicite his verbis p.79. Adeoque legibus obeditur non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis.* Jubeo, ut omnes aciem mentis suæ intendant, an possint capere hanc consequentiam: legibus non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis obeditur; Ergo Deus est colendus non principaliter propter essentiam, sed propter beneficia.

§. 11. Sequuntur *errores circa hominem in statu integritatis*, qui in Asinii Tenebrionis male temperato cerebro sunt enati. Quos ultro evanescere deprehendet, qui consideraverit, mihi propositum fuisse, disciplinam juris naturæ & gentium non ad mores unius aut alterius populi, aut ad genium certæ religionis accommodare; sed ita universaliter eam concipere; ut sit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem foveant, modo locum aliquem sanæ rationi apud se relinquant. Quæ causa etiam fuit, ut ejusmodi fundamenta & principia forent assumenda & constituenda, quæ apud omnes populos citra ullum religionis discrimen admitterentur, aut saltem ad quæ admittenda isti ope solius rationis naturalis adigi possent. Nisi enim in principio conveniamus, frustra omnis opera circa persuadendas alicui conclusiones impenditur. Atque hoc ipsum satis clarè professus sum in præfatione ad Lectorem circa finem hisce verbis: *Cum hæc disciplina non solos Christianos, sed universum mortalium genus spectat; tale sane principium constituere convenien-*

tius

tius fuerit, quod nemo modo rationis ſit compos, abnuere queat. Inde quando nobis de ſtatu hominum naturali ſermo eſt, i. e. quando conſideramus, qualis futura eſſet hominum vita, ſi nihil auxilii, nihil communicationis ab aliis hominibus accederet; fingimus nobis animo conditionem alicujus hominis ſolitarii, undecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuam projecti; ut eo clarius conſtet, quantum auxilii & ſolatii homini ab alio homine accedat. Nequaquam autem loquimur de ſtatu Adami, quem Scriptura ſacra nobis feliciſſimum deſcribit; de quo hiſce quidem temporibus liquido conſtare non poteſt, niſi ex ſacris literis; poſtquam quæ ſuper eodem traditio in genere humano primis ſeculis viguiſſe videtur, lapſu temporum apud plurimos planè exolevit, apud reliquos tenuia quædam, multisque fabulis admixtis confuſa veſtigia reliquit. Ex quibus patet, inter ea, quæ Sociniani de ſtatu Adami tradunt, & inter ea, quæ nos ſuper conditione cujuſpiam hominis planè ſolitarii meditamur, tantum intereſſe, quantum verus homo à fictitio diſtat. His præmiſſis excutiamus articulum VI. *Docet illum ſtatum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente conſideratur, longe miſerrimum eſſe; ne illo quidem excepto, in quo homo juſta ſtatura ac robore præditus fuit, quamprimum exiſtere cœpiſſet, h. e. ſtatum Adami ante Evam creatam.* p. 140. §. 2. Conferamus cum hiſce noſtra verba; & deſinemus mirari, quare ex eodem flore apis mel, aranea venenum trahat. *Per ſtatum hominis naturalem intelligimus heic illam conditionem, in qua homo per ipſam nativitatem conſtitutus* CONCIPITUR, *prout* ABSTRACTA INTELLIGUNTUR *inventa atque inſtituta humana, quibus aliam velut faciem vitæ mortalium induit.* Hunc ſtatum ita conceptum & abſtrahendo intellectum dicimus miſerrimum fuiſſe futurum. *Si igitur* CONCIPIAMUS, (ſunt verba noſtra d. l.) *hominem in hunc mundum projectum*, ſi inquam fingamus nobis aliquem hominem undecunque demum in hunc mundum delapſum, & non præditum pluribus dotibus, quam prout nunc homines naſcuntur; non autem Adamum à DEO in Paradiſo collocatum, ubi veſtibus non erat opus, & ubi delicatiſſimos cibos arbores ultro velut porrigebant: Si inquam fictum iſtum noſtrum hominem concipiamus *citra illam curam opemque ab alio homine accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per induſtriam humanam ad uſum hominis erant excultæ ac diſpoſitæ*; tunc de ejusdem ſtatu pronunciamus eum fore *miſerrimum*.

Idque non solum si ponamus istum hominem esse infantem, cui sine dubio pereundum fuerit; sed etiam *si ponamus eum vel maxime jam justa praeditum statura ac robore, quum primum*, ita nempe in mundum projectus, *existere coepisset*. Id si Asinius Tenebrio capere non potest, age, exuamus eum omnibus vestibus, adimamus ei omnia instrumenta, cibi potusque nihil relinquamus, & in desertam aliquam, ac ab omni humano cultu vacuam insulam deportemus; ibique solum destituamus. Ni intra annum fassus fuerit, à se miseram ibi vitam trahi, tunc ego bonum & doctum virum eum fatebor. Et tamen Asinius multarum in ea solitudine rerum notitiam habebit, quae isti quem fingimus, homini deest. vid. quae de Petro Scarano tradit Ynca Garcilassus de Vega Comment. Regii l. I. c. 8. Ex hisce omnibus manifestum est, quomodo foedissimus sycophanta verba mea in talem sensum detorserit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim haec sit mea thesis; si fingatur homo solitarius in mundum incultum projectus, etiamsi ponatur jam justa statura & robore esse, cum tali modo existere coepisset, ejus status erit miserrimus; ex hac talem ille concinnat propositionem: status illius hominis, qui justa statura erat praeditus, quamprimum existere coepisset, erat longè miserrimus. Quae profecto major est transmutatio, quam cum ex asino fit Doctor.

§. 12. Quantum articulo VII. sit ponendum pretium, patebit, si sententiam meam declaravero. Postquam igitur d. p. 140. ostenderam, statum hominis alicujus solitarii in mundo inculto destituti fore miserrimum, inde ulterius infero; si aliquis sacrarum literarum cognitione carens, & solo naturali lumine subnixus consideraverit mortalium primaevam indigentiam & imbecilitatem, quam debiles sint, quam indigi omnium rerum, ubi nascuntur; cum is utique rationis ductu colligere possit, aliquando genus humanum initium cepisse: non aliter sibi persuadere potest, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum stirpem intervenisse, quousque ipsi usu & meditatione, ac conjunctis inter se operis necessitatibus suis prospicere didicissent. Atq; hoc ipsu etiam autoritate sacrarum literarum confirmatur. Postquam enim Adamus in eam conditionem fuerat redactus, in qua jam genus humanum est constitutum, (nam hanc conditionem semper praesupponimus, quando ex solo rationis lumine disserimus, cui status hominis in Paradiso est incognitus,)

gnitus,) ſane legitur, Deum ipſi confeciſſe veſtimenta ex pellibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitaverit, quin Deus docuerit ipſum naturam ſeminum, tempora ſementis, quo modo, quibusque inſtrumentis terra ſemini accipiendo præparanda foret. Quarum rerum ſcientiam utique ex Paradiſo efferre non poterat, ubi hortus ultro ad victum neceſſaria proferebat. Et ſi propria demum meditatione & experientia hoc debuiſſet addiſcere, dudum fame fuerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat jam cum ſuo articulo Aſinius Tenebrio: *Docet, primum ac recentem orbis incolam, h.e. Adamum ſervari non potuiſſe, niſi Deus ipſum neceſſaria etiam vitæ media adhibere peculiariter docuiſſet.* p. 140. §. 2. *Inde licet de originibus &c.* Nam de conditione Adami in Paradiſo planè mihi ſermo non fuit.

§. 13. In articulo VIII. repræſentatur horridum quodpiam ſomnium cerebri gravi intemperie laborantis, quo ex variè velut diſcerptis ac mixtis ſpeciebus male cohærens imago deformatur. *Quod homo prout ex creatione phyſicè perfectus extra ſocietatem exiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipſis inferior ac pravior fuerit, quæ cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit. Hoc ſibi vult pag. 3. Nobis illud* §. 3. *Exinde* p. 4. §. 4. p. 136. §. 5. & 6. p. 138. §. 8. Vah mi Aſini Tenebrio, quam multi ruditatem & malitiam tuam ignorare poterant, nî malè conſulta mens, pœnæque ſuæ imminens, ad Indicem Novitatum compilandum re ſtimulaſſet. Nunc quia hac potiſſimum via inclareſcere voluiſti, age efficiam, ut voti tui compos fias. Cum igitur Aſinio librum meum legenti ſomnus obrepſiſſet, viſus eſt ſibi videre ſpeciem hominis primitus quantum ad ſubſtantiam ſuam creati perfecti, qui tamen foret exlex planè, & horridus, pravisque cupidinibus ſcatens, ſic ut brutis miſerior & pravior exiſteret: donec ea conditio hominis Deo diſpliceret, qui ad ipſam diſpellendam legem ei ſuperaddidit. Credo ad eundem modum, uti qui parietes ex rudi lapide extruxit, poſtea eorum aſperitate offenſus tectorio eosdem inducit. Mox cum ſomnus placidè diſcuſſus eſſet, putavit ſe id in libro meo legiſſe. Atqui antequam tua ſomnia chartæ illineres, debueras denuo librum meum legere, ut conſtaret, num Morpheus fortè tibi illuſerit. Sanè enim à me nuſpiam ſcriptum eſt, *hominem phyſicè perfectum ſine lege, ordine & decore unquam extitiſſe.* Contrarium à me docetur p. 6. & p. 312. 314. Nuſpiam à me ſcriptum fuit, *hominem ab*

ipſa

moralem personam,quantitatem,& qualitatem,) liquido perspici queat. Est igitur aliquis studiosus, Nicolaus Beckmannus,non quidem auream, sed plumbeam in literis, mediocritatem sectatus, qui ad munus aliquod involandum non parum sibi Doctoris titulum profuturum sperat. Is abit in Galliam, pecuniam Professoribus offert. In cathedram ducitur; per sesquihoram silet & erubescit, quod disputationis inauguralis loco habetur. Post mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari jubetur. Heic, ne comoediam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipsi fuit superimpositum. In novum *statum* seu ordinem jam protruditur, in quo antea non erat. Nova quoque *persona* ipsi imponitur. Qui enim antea simpliciter Dominus Nicolaus erat, jam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Utriusque Juris factus est. Ex classe *quantitatum* moralium nova quoque existimatio ei superadditur. Qui enim antea frater ignorantiæ habebatur, jam ubi nomen Doctoris insonuit, à rusticis creditur herniam posse curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos intestinis elicere. Ex classe *qualitatum* moralium superadditur eidem novus titulus, ut Doctor audiat, qui Asinus est. Confertur potestas publicè docendi, si vocationem nanciscatur; salarium eo nomine accipiendi, si detur; de jure respondendi, si quis consulere ipsum velit. Denique obligatio ei injungitur, ut quando de jure consulitur, in principia juris ne impingat. Tanta moles entium moralium imponitur & superadditur homini, qui jam physicè erat perfectus, i. e. qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & jecur habebat. *Superadditur* dico, quia substantiam & qualitates ejus physicas per se entia moralia non afficiunt, aut alterant. Postquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut crassior, non accipit novum membrum corporis; si antea habuit caput acuminatum, illud non fit deinceps rotundum; non fit quoque vel pilo melior & doctior, non saltat elegantius, quam antea, non digladiatur dexterius, non levius ineptit. Ex accidenti tamen fieri potest, ut entia moralia occasionem præbeant qualitates physicas augendi aut depravandi. Nam quibusdam titulus incitamento est ad eruditionem parandam, ut fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum tituli inani sonitu adquiescunt. Nonnullis gravitas & modestia, aliis fastus & stolida jactantia accedit. Movet aures meus auditor, credo

quod jam aliquid de entibus moralibus quasi per nebulam sibi cernere videatur. Et quia jam aliquod vestigium docilitatis in eo animadverto, scrupulum, qui ipsum urgere videtur, eidem adimam; num igitur nulla dantur entia moralia concreata? Quippini, mi Asini? Nam ego nusquam *superadditum* esse, & *concreatum* esse opposui; nec nostræ sententiæ repugnabit, qui aliqua entia moralia homini concreata, i. e. in ipsa creatione superaddita dixerit. Imo & ego de statu naturali p.6.& de obligationibus congenitis p. 312. trado. Quod autem substantia modo vel accidente, subjectum adjuncto, utut tempore simul, natura tamen prius sit, etiam tirones philosophiæ norunt. Sic ut nihil repugnet, statum aliquem aut obligationem homini esse concreatam aut congenitam; & tamen eidem physicè perfecto velut superadditam concipi. Audiamus nunc, num & antehac entia moralia probè intellexerit Asinius Tenebrio. *Intelligit autem*, inquit, *per entia moralia illos etiam modos, (ut loqui amat,) quibus homo creatura esse debet, autorem sui agnoscens, colensque, quibusque diversa planè à brutis ratione vita eidem exigenda est. (h. e. legem naturæ.) Sic enim entia moralia ipse explicat pag.* 5.& 6.§.6.& 7. Tu qui in meum librum nefariam tibi censuram arrogabas, tantopere cœcutiebas, ut non animadverteres, me nuspiam legem in genere, aut legem naturæ inter entia moralia referre. Equidem *normam actionum moralium* eam nuncupo l. 1.c.VI. Ast ut norma cum normato ejusdem naturæ sit, necessarium non est. Ad ferream normam etiam lapides & ligna exiguntur. De cætero quid planius est meis verbis p.6.§.7. dum doceo, statum naturalem absolutè consideratum vocari illam conditionem, in qua homo constitutus esse intelligitur, dum eximium præ aliis animantibus eum esse voluit Creator, i.e. dum legi eum naturali obnoxium fecit, à qua bruta sunt immunia. Ex quo statu fluit, (i.e. quia Deus hominē constituit in tali statu, in quo lex naturalis ipsi foret observanda, & ejusmodi dotibus ornavit, quibus bruta carent, consequitur,) quod homo debeat esse creatura autorem sui agnoscens, colensque, & cui diversa plane ratione à brutis vita sit exigenda. Pergit Asinius: *Illud vero, nempe quod entia moralia originitus superaddita saltem, non autem concreata homini sint, quando docet, cum Papistis maxime facit. Ex his enim Bellarminus cap. 6. de gratia primi hominis eundem in modum scribit. Creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad superaddita dona. Et mox. Innocentia autem ad illius vestem non naturalem.*

lem. Atqui virtutes illæ, & innocentia primi hominis, de quibus inter noſtrates & Pontificios diſceptatur, non ſunt entia moralia. Imo ne ipſa quidem virtus moralis ens morale eſt, ſed pertinet ad claſſem qualitatum phyſicarum; quod Aſinio paradoxum videri non miror. Quod autem *Bellarminus* dona primi hominis vocat ſuperaddita, & ego entia moralia homini ſuperaddita doceo, exinde non magis ego cum iſto conſpiro, quam hæc conſequentia eſt bona: calceus induitur, thorax induitur, ergo calceus eſt thorax. Subjungitur demum huic articulo emblema aliquod, non quidem Tribonianum, ſed furciferianum. *Ut multa paucis exprimantur*, inquit, *ſi quis penitius inſpexerit Pufendorfii opus, non diffitebitur, Pufendorfium non modo entia moralia, verum etiam totum ferme librum primum, tam obſcure tractare, ut ipſe vix intelligat, quid infirmis ſuis novitatibus ſibi velit, niſi ut eas imprudenti juventuti ſub terminis metaphyſicis & fictitiis venales indigne exponat.* Aſt mi nimium ſtolide furcifer, ſi revera paucis multa volebas exprimere, id debueras dicere; te & alios, qui Pufendorfii librum allatrarunt, fuiſſe aſinos ad lyram. Et quis cogebat te tuosque complices omnino librum meum legere, aut ad eum carpendum provolare, ſi præ obſcuritate ipſum non intelligebatis? Quod alias obſcuritatem attinet, cum illa duplex ſit, dictionis, & rerum; de illa ſane nemo queri poteſt, qui Latine novit. Hanc autem amoliri non ſemper eſt penes ſcriptores. Et quid aſinis ſatis clarum eſſe posſit? Quod ſi quæ in genere ſuper entibus moralibus traduntur obſcuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philoſophos eſt, qui vix levi brachio iſta attigerunt. Ac decedet obſcuritas, ſi iſta uſu trita fieri incipiant. Imo deſinent & tibi entia moralia obſcura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos asſidere velis; qui te eo libentius in cætu ſuo ferent, quod dum longas tuas aures ſubinde motitas, eadem opera muſcas à vicinis ſis depulſurus, aut lenem ventulum facturus.

§. 15. Articulus X. eſt. *Primos homines, prout in origine ac ſtatu ſuo primævo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, ſed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, ut ſine peculiari cura ſervari non potuiſſent. Mortalitatis etiam cauſa genus humanum diverſitate ſexus, propagandique ſeſe facultate creatum eſſe,* p. 140. §. 2. *Inde licet*, p. 750. Hujus articuli priori membro ſupra §. 11. ſatisfactum fuit; ubi ſatis patet, nos primos homines in ſtatu integritatis hautquidquam *mortalium* vocabulo inſignire; cum

de istis eo loco sermo non sit. In posteriore membro calumniator pro more suo verba mea fœde corrumpit, quæ p. 750. §. 2. ita se habent. *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio unius ævi spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi.* Heic animadvertere debebat sycophanta, non frustra verbum plusquam perfecti temporis, *fuerat, prospexerat*, esse positum, ad significandum, genus humanum non ab initio fuisse morti obnoxium, sed postea ad eam conditionem devolutum: & in hunc eventum, quem Deus utique prævideraт, velut provisionaliter diversitatem sexus, & facultatem se propagandi humano generi inditam eo quoque fine, ut idem morti obnoxium factum cirta novam creationem durare posset. Idem alio modo efferri potest. Ab initio par hominum diverso sexu creatum fuit, ut stirpem ex se propagare possent morti non obnoxiam. Postquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi se facultas huic quoque fini inserviebat, ut non subinde novi homines essent à Deo immediate creandi, nevé intra spatium unius ætatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei sapientissimus Creator quasi eventualiter prospexerat per diversitatem sexus, quæ tam in statu integritatis, quam corruptionis usum haberet. Non credo esse, qui luculentiorem heic declarationem desideret.

§. 16. Articulus XI. ex prioribus jugulatur. *Recentum & solitarium orbis incolam attonitum, hoc e. consternatum fuisse*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non est Adamus, sed quem fingimus, animoque concipimus in mundum undecunque projectum. Quem si ponamus ita repente solum in orbe inculto destitutum, quis negaverit subita rerum imagine confusum, & attonitum fuisse circumspecturum vastam mundi machinam, corporum cœlestium splendorem; nec non anxie meditaturum, quid sibi inter omnia ignota & nova agendum foret. Hoc si capere non potest Asinius Tenebrio, per me in Morboniam abeat.

§. 17. Articulus XII. non firmiore, quam prior, stat talo. *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore miserrimus fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum.*

Præ-

Præfat. fol.3.fac.1. *Cæterum* &c. *Inprimis vero* p. 138. §. 8. *Igitur quod homo non miserrimam,&c.* Tædet me toties repetere,d.l.non esse mihi sermonem de Adamo in statu primævæ felicitatis. Sed quando p. 36. §.6.seqq. adduco rationes, quare homini non conveniat,ut vivat exlex, earum aliquas desumo *ex conditione naturæ humanæ post superveniente* , quæ verba extant,d.*pag*.136,*lin*.9.10. Inter has rationes p.138. §.8. adducitur quoque *hominis imbecillitas*, quæ miserrimum ab omni aliorum auxilio & societate destitutum effectura erat. Quem locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo*, ex conditione scilicet post superveniente, *non miserrimam vitam inter omnia animantia degit,à conjunctione sui similium habet.* Non est bonum hominem esse solum,*non ad matrimonium duntaxat,sed & ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet.* Quis non videt , istam sententiam à nativa sua sede & intentione ad aliam materiam transferri & adplicari; qualis adplicatio ne à sacris quidem literis aliena est. Sicuti fas mihi est plerasque sententias Psalmi LII. & CXX. ad conditionem meam , qua heic inter malevolorum quorundam calumnias per annum & amplius conflictatus sum,adplicare. Quæ cum ita sint, planè præter rem Asinius Tenebrio tanto cum supercilio heic febriculosam suam philosophiam expromit. *Quasi vero*,inquit,*externa illa socialitatis felicitate deficiente naturalis etiam & essentialis hominis deficeret felicitas.* Quasi vero non ipse Deus declarasset, felicitatem primi hominis etiam in paradiso non futuram fuisse omnibus numeris perfectam citra societatem: *Quasi vero inquam*,pergit coaxare rana,*bonis fortunæ deficientibus bona statim animi & corporis dificerent.* Quasi vero inquam aliquis magnopere gavisurus sit animi & corporis sui bonis, ab omni humana ope in solitudine distitutus. *Alicujus, non autem omnis humanæ felicitatis causa est socialitas; augmentum, non fundamentum.* Argutè dictum, & supra Asinii captum. Quasi vero ego alicubi asseruerim , omnis felicitatis humanæ causam esse socialitatem. Nam non statim cujus absentia me miserum reddit, ejus præsentia omnem mihi felicitatem conciliat. Si tua uxor in capillum tibi involat,miser es: si eadem blando tibi arridet vultu , non ideo albæ gallinæ filius es.

§. 18. Sequitur Locus *de homine in statu corruptionis*. Nam tanta fuit nebulonis istius circa calumniam mihi instruendam solicitudo , ut etiam quos ipse somniaverat errores,velut sub locos Theologicos redi-

geret, ad fucum simplicioribus faciendum, quasi ego integrum systema novæ cujusdam & inauditæ Theologiæ procudere instituissem. Heic igitur primo occurrit articulus XIII. *Entia moralia eorumque effectus originitus etiam considerata amitti, vel deleri pro lubitu posse, sine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, pag.*4. §. 4. *Ac per eadem*, p. 19. §. 23. Credit heic Asinius, hac assertione negari labem illā, quæ ex amissa imagine Dei per lapsum in genere humano consecuta est. Sed uno verbo illi somnium hoc excutiam. Quæ per lapsum Adami amissa sunt, hautquidquā erant entia moralia, sed longe sublimioris indolis. Qui amisso rationis usu in delirium incidit, qui amissa valetudine horridis morbis corripitur, qui amisso visu excœcatus est; in eo hautquidquam ens aliquod morale periisse aut mutatum esse dicimus. Quod si tamen stupor Asinii capere non possit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri posse, nulla mutatione physica in re, cui erant superaddita, proveniente, seu ut ipsa rerum substantia physica hautquidquam immutetur; age afferamus exemplum, quod Asinius Tenebrio manibus palpare queat. Fingamus Asinium Tenebrionem, si diis placet, professorio munere fungi. Fingamus eundem ob quædam scelera, puta, ob famosos libellos editos, munere dimoveri & infamem fieri. Quot heic entia moralia perierunt? Periit ipsi status, in quo hactenus egit, periit persona, quam gessit, periit obligatio ad legendum & disputandum; periit denique titulus, ut deinceps audire cogatur Dominus Exprofessor. Et tamen ejusdem jam intra nebulonum classem conjecti substantia physica nullam sentit mutationem. Statura ejus non contrahitur; crura priorem retinent longitudinem; stolidum manet caput antiquo loco positum, manent aures, (nam præsupponimus illas per carnificem non abscindi,) manet facies lurida & cicatricosa; manent qualitates physicæ, manet eruditio, si quam habuit, manet vox graculis æmula, manet libido saltandi; manet ars digladiandi, circumforaneis lanistis non concedens. I nunc Asini Tenebrio, & de entium moralium obscuritate querelam move.

§. 19. In articulo XIV. extremum proponitur, quousque aut brutalis stupor, aut dirissima calumniandi libido progredi possit. Sic enim sacerrimus index: *Negat quadam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, incestum, adulterium, blasphemiam &c. natura sua actiones esse indifferentes,* p. 25.

p.25.26.NB.27. *Hoc enim modo,conf.pag.*47.§.14.*pag.*167.§.4. Ad hanc calumniam diſpellendam,etſi nihil amplius neceſſarium ſit, quam ut quis loca adducta in meo libro accurate legat; explicare tamen paulo clarius ibi tradita placet, ut eo manifeſtius conſtet, Aſinium Tenebrionem omnibus ſycophantis & nebulonibus palmam præripere. Quando igitur à Scholaſticis inquirebatur, quodnam diſcriminis eſſet inter ea, quæ naturali, & quæ poſitiva lege vetantur aut præcipiuntur; id demum ab uno vel altero pronunciatum in tralatitium dogma invaluit, ut quæ lege naturæ præcipiuntur, aut vetantur, in ſe & ſua natura honeſta aut turpia eſſe; quæ vero poſitiva, per voluntatem & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admiſiſſe ut hæc fortaſſe commodam explicationem, modo certum conſtituiſſent γνώρισμα, ex quo liquido conſtaret, an & cur aliquid in ſe eſſet honeſtum vel turpe. Id dum non fecerunt, neceſſum fuit provenire definitionem legis naturalis, quæ non poſſet non in circulum revolvi,& petere id,quod eſt in principio. Si enim quæras ex iſtis hominibus, de quibusnam lege naturæ diſponatur? reſpondent; de iis, quæ per ſe ſua natura honeſta & turpia ſunt. Sin ulterius quæras, quænam autem ſunt illa, per ſe & ſua natura honeſta vel turpia? nihil aliud habent,quod reſpondeant,quam ea,de quibus lege naturæ diſponitur. Ex quo & aliud horribile abſurdum conſequitur; ſi nempe datur aliquid honeſtum & turpe in ſe antecedenter ad Deum, vel admittendum eſſe fatum Stoicum,cui & ipſe Deus ſit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quaſi determinans & ſpecificans, cui ne Deus quidem contravenire debeat, aut posſit. Quo cum nihil ſtolidius fingi poſſe videatur, ſæpe miratus ſum non Grotium ſolum, ſed & pleroſque ex noſtratibus Theologis iſtam aſſertionem citra ullam dubitationem paſſim aſſumere. Contra id mihi fixum ſedet, diſcrimen honeſti & turpis utique à Deo, ejusque definitione eſſe petendum, nec idem ab alio extra ipſum principio dependens fingendum eſſe. Quo poſito conſequitur,necesſitatem illam,quæ actionibus ad honeſtatem & turpitudinem tribuitur, non eſſe abſolutam, ſed hypotheticam, ſupponentem nimirum creationem animantis rationalis, quam nemo eſt,quin liberrimæ Dei voluntati adſcribat. Id eſt,quod quædam dicantur neceſſario honeſta aut turpia homini, hoc ſemper eſt intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & ſocialis;

lis; & consequenter cum relatione ad voluntatem Dei, qui uti omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima sua voluntate creavit. Cui conjunctum est, ut si consideremus actiones hominum, prout sunt nudi motus facultatis alicujus physicæ, aut ejusdem negatio, antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege circa eum motum aliquid disponente, esse indifferentes, i.e. neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quæ in illis deprehenditur, oriri à convenientia & disconvenientia cum lege. Et annon ipsa Scriptura sacra peccatum seu actionem malam definit per ἀνομίαν, seu discrepantiam à lege? Ac nullus rusticus est tam stupidus, quin intelligat & ádplicare norit tritum illud: Ubi non est lex, ibi non est transgressio. Enimvero heic probe observandum, quid sit nodus motus physicus; & quod hautquaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motũ physicum, sed quod pleraque exprimant actiones cum relatione ad legem. Toto quippe cœlo differentes propositiones sunt; actio, prout consideratur tanquam nudus motus physicus, citra & ante omnem respectum ad quamcunque legem, est indifferens, i.e. nec bona nec mala: & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum physicum, seu actionem in se indifferentem nec bonam, nec malam. Prior propositio mea est, quam ut arbitror invictis rationibus stabilivi. Altera nulli mortalium, præter Asinium Tenebrionem, in mentem unquam venit. Quis enim est tam stupidus, qui nesciat, quasdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum physicum, à respectu ad legem abstractum; alias & quidem longe plurimas notare actionem cum respectu ad legem, seu actionem bonam aut malam, v. g. loqui, scribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, exprimunt meros & simplices motus physicos, qui citra respectum ad legem, & ullam designationem objecti, aut alterius circumstantiæ considerati, utique indifferentes, i.e. neque boni neque mali sunt. Sed mentiri, blasphemare, calumniari, Indices Novitatum scribere, lapide vulnerare, armis lædere innocentem, homicidium committere, scortari, mœchari, incestum committere, furari, incendiarium agere, & infinita alia, non notant nudum motum physicum & indifferentem, sed motum aliquem lege vetitum. Pari se modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, sperare, probare,

bare,gaudere, dolere, & similia, citra respectum ad legem utique indifferentia sunt. Prout autem illi motus versantur circa objectum legibus probatum aut improbatum,boni vel mali fiunt,v.g. Amare Deum, honorare Deum, sperare in Deo, probare bonum,gaudere bonis eventibus bonorum, dolere ob peccata,sunt bonæ actiones. Contra amare vitia, honorare idola,sperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocentum, sunt actiones malæ. Impossibile autem foret, ut v.g. *amare* pro diversitate objecti fieret bonum aut malum, ni illud extra objecti aut legis considerationem esset indifferens. Et quid clarius verbis meis p.26. *Hæc ipsa vocabula*, nempe *male volentia, impudentia, invidia, adulterium,furtum,homicidium, non notant nudos & simplices motus actusve physicos, sed tales, qui legibus repugnant.* Sic & nuda intermissio motus alicujus physici citra respectum ad legem utique est indifferens; v.g. non dare, non facere, quiescere, non moveri. Ast eadem cum respectu ad legem,objectum,tempus,locum,modum determinante,mala fit v.g.non dare mercedem operario, non reddere mutuum, commodatum, depositum,opus sibi injunctum non facere,quiescere quando laborandum erat, non obedire seu non facere quod à legitimo imperante jubebaris. Judicet nunc cordatus lector, num mica probitatis aut eruditionis insit illis, qui affingere mihi non erubuerunt, me omnia peccata statuere indifferentia,seu (ut horridum vocabulum fœdæ calumniæ conveniens fingerent)me indifferentismum velle introducere. Cœterum quasi impudentiæ nondum satis foret litatum, allegatur quoque contra me disputatio quædam Ultrajectina. *Qui Hobbesii error Ultrajecti nuper publica disputatione refutatus est.* Extat ea disputatio subjuncta libello *Gisperti Corquii*,cui titulus: *Hobbes ἐλεγχόμενος,sive Vindiciæ pro Lege,Imperio,& religione*;editus *Ultrajecti anno* 1668. Ne tædeat, quæso, disputationem illam penitius inspicere. Illa igitur p.12. proponit sententiam *Bacani,statuentis actus quosdam,ut Deum colere,proximum diligere,parentes honorare,esse ex se & natura sua bonos, eosque præcipi lege naturali, & contra furtum, falsum juramentum, homicidium &c. esse actus ex se & natura sua malos, ac proinde lege naturali prohiberi.* Hanc sententiam dicit *magis esse tolerandam*,quam quæ *Hobbesio* traduntur *de cive cap.*14. *artic.*9. Sed mox sequenti p.14. addit. *Nec tamen Becani sententia simpliciter probanda est. Quare ut intelligatur, quid in hac materia statuendum sit, notare juvat, dupliciter tantum se*

 habere

habere posse actiones humanas, 1. in statu possibilitatis, prout sunt in potentia objectiva, 2. in statu actualis existentiæ, prout scilicet subjective, vel potius effective sunt à Petro *vel* Paulo. *At vero neutro modo sunt actiones per se & natura sua bonæ vel malæ: non primo quidem; quia ne sic quidem entia realia sunt proprie, sed tantum ex hypothesi, &* καλαχρηστικῶς; *eodem igitur modo neque bonæ aut malæ proprie dici possunt: non posteriori modo, quia ut sic plusquam manifestum est, habere eas suam bonitatem & malitiam moralem à lege; quoniam moralis earum bonitas in conformitate cum ea, malitia autem in difformitate ab ea formaliter consistit. Non ergo hi actus, Deum colere, diligere proximum, parentes honorare, sunt boni ex se & sua natura; sed fluit eorum bonitas, ut jam dixi, ex imperio & voluntate Dei, qui de regulandis his actionibus leges naturales menti creaturæ rationalis impressit. Atque hactenus in thesi verum est, quod Hobbes dicit c.* 12. *art.* 1. omnem actionem natura sua esse adiaphoram, & quod actio aliqua justa vel injusta sit, à jure imperantis provenire. *Sed in hypothesi hoc falsum est, nimirum ante leges civiles justum & injustum non extitisse.* Quem errorem Hobbesii & ego confutavi *lib.*8.c.1. §.5. Locum quantumvis prolixorem huc transtuli, non quod mea interesse putem, quid Cocquius Ultrajecti disputet; sed ut hoc specimen manifestum exhiberem, æque in aliorum scriptis, quam in meo libro Asinium Tenebrionem cæcutisse. Etsi in eo Cocquius ille graviter erret, quod actus illos, Deum colere, parentes honorare, putet in se indifferentes; cum illi non sint nudi motus physici, sed involvant respectum ad legem. Nam colere, honorare, sunt tantum motus physici in se indifferentes; sed dum objectum additur, statim simul insinuatur actus lege præceptus. Cum igitur disputatio illa Ultrajectina contra Asinium Tenebrionem faciat, neque utut contra me esset, magnopere ego Cocquii autoritate terrerer: non aliam causam dispicere possum, quare ea heic jam sit adducta, quam quod Cocquii vocabulum vetus ipsi gentilitium nomen Coquinorum è Gallia roiundorũ perspicua allusione repræsentat. Nam in Asiniorũ familiã adoptione transiit. Sub finem magnus ille vir solicitudinem suam pro salute reipubl. testatur. *Quantum mali,* inquit, *ex tam impiis novitatibus in rempubl. redundare, incautæque juventutis animos opinione citius corrumpere possit, norũnt Theologi.* Atqui mi nimium caute Asine, illas impias novitates non liber meus continet; sed tu istas somniasti, & incautæ juventutis animos inani terrore agitas, ut etiam in clarissima luce spectra sese cernere arbi-

arbitrentur. Miror quoque, quare furcifer nunc aliquid intereſſe putet, quid ex dogmate aliquo mali in rempub. redundare queat, cui in articulo 1. ethnica opinio videbatur, civitatem perſonare debere doctrinis cum fine & uſu civitatum congruentibus. Nec illud ſatis digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quæ dogmata reip. noxia ſint. Niſi hoc fortaſſe dicere vis, Illuſtrisſimos viros, qui nomine S. Regiæ Majeſtatis librum meum adprobarunt, minus perſpicaces fuiſſe, quam illos eruditisſimos viros, qui Londini in Scania Indicem Novitatum in eundem moliti ſunt, quorum triumphos inferius tangemus.

§. 20. Articulus XV. *Peccatum alienum exſequi, peccatum non eſſe*, p. 1028. 1029. non ſine maxima fraude ita indefinite proponitur, ac ſi in omni caſu cuilibet citra ullam conſiderationem liceret alteri miniſterium ſuum ad peccatum exſequendum exhibere. Cum tamen ſermo mihi ſit de peculiaribus tantum caſibus, ac quibus rigidisſimæ limitationes adduntur; puta, ut imperans ſe ſolum autorem facinoris haberi velit, & alteri meram executionem injungat; ut quis miniſterium quantum poteſt deprecetur; utique eo præfracte denegato gravisſimum ſibi periculum vitæ immineat. Neque vero habet Aſinius, quod contra ſolidisſimas rationes opponat; niſi quod, ne nihil plane dixiſſe videatur, gãnit. *Quemadmodum in plurimis aliis, ita & in hoc caſu, amplam fovet conſcientiam, & novitatis cum piorum offenſione eſt ſtudioſisſimus.* Sceleſtum caput! De conſcientia etiam aliquid mutire audes, qui edito famoſo libello, ſi quid ſcientiæ, aut conſcientiæ forte habueras, prodegiſti? Aut quinam ſunt illi pii, qui offenduntur? Credo vetus aliquis calumniarum inſtitor, qui compendioſam valde viam invenit quævis dogmata proſcribendi; *ſeſe hac propoſitione offendi, hoc ſibi novum videri.* Ne tamen forte quis objiciat, fruſtra eſſe quæſtiones nulli futuras uſui anxie diſceptare; paucis monere lubet, quæſtionem iſthanc tanti eſſe momenti, ut ni eá rite decidatur, convulſio diſciplinæ militaris, & obſequii civilis inde ſecutura ſit. Id quod uno & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum eſt, bello alium ſine juſta cauſa invadere. Peccatum etiam eſt, cum commodiore via controverſia componi poſſet, ad arma provolare, tanto malorum proventu exuberare ſolita. Denique & hoc peccatum eſt, fiducia ſuorum armorum alteri denegare, quæ ipſi debentut. Hei ergo, ſi nullo caſu quis alienum peccatum citra ſuum peccatum exſequi poſſet,

necessario sequeretur, vel salva conscientia nullum civem posse arma ferre, vel civi obtentu suæ conscientiæ licere operam militarem reip. denegare. Scilicet est non levis disquisitio, num aliqua causa sit justa, & ad movendum bellum, quod infinitam post se malorum segetem trahit, sufficiens. Longe altioris indaginis est illa disceptatio, an heic & nunc reip nostræ necessaria & utilissima sit via, controversiã cum altero armis exsequi; quæ etiam summos viros, & usu rerum præstantissimos anxios solet habere. Circa tantæ molis disceptationes non poterit non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare nescia, gravissima dubitatione involvi; & quia id, de quo dubitas, non est faciendum, obtentu conscientiæ omnem operam bello denegabit; cæteri ex timiditate aut tædio belli scrupulos fingent. Quam facile demum foret civibus ad militiam vocatis obtendere; se vereri, ne fiducia exercitus sui rex abutatur ad injuriam alteri inferendam; se nolle oblato suo ministerio efficere, ut Rex animum peccandi concipiat: si nemo civis militare velit, necessario Regi quiescendum, & ab injuriis inferendis abstinendum esse. Add. l. VIII. c. l. §. 8. Hoc novum Evangelium si quis rusticis nostratibus annunciare velit, maximam sine dubio gratiam ab iisdem inibit, qui ad cœlum usque tam pium, tam angustæ conscientiæ doctorem efferent, cujus concionibus nixi molestiam militiæ plane subterfugere possint. Alio quoque exemplo ostendemus, quid absurdi secuturum sit, nostra thesi non admissa. Sine dubio peccatum est, innocentem in carcerem compingere. Nocens autem quis sit, ante causæ cognitionem sciri nequit. Ex doctrina igitur Asinii Tenebrionis, meæ utique thesi opposita, necessum erit, ut quando magistratus aliquem comprehendere vult, prius cum lictoribus in concilium eat, & ipsorum sententiam exquirat, num sufficiens ipsis causa videatur adesse ad istum hominem comprehendendum. Ast ut de hoc solidi quid pronunciare queant, necessum fuerit, ut non solum prima juris fundamenta delibaverint, sed & ut ipsam Justiniani medullam exsorbuerint. Et quid aliud relictum erit, quam ut deinceps ex ipso JCtorum ordine lictores petantur? Cui fini aptissimus sane erit, non tam prout quisque subtili legum peritia, aut insigni docendi, disputandique facultate præ cæteris fuerit instructus, quam prout proceritate corporis, virium vastitate, ac cum primis artis gladiatoriæ dexteritate reliquos sui ordinis eminuerit, ut si forte resistere velit reus, ma-

num

num cum ipſo conſerere, aut ſi idem fugæ ſe dederit, curſu ſuperare eundem queat. Quibus omnibus ſi accedat horrida ad terrorem incutiendũ apta facies, perfectiſſimi inſtar lictoris inde reſultabit. Sic ut Aſinii Tenebrionis dogma non leve argumentum ad illuſtrandam Juriſconſulti in republ. neceſſitatem afferre poſſit. Addamus tertium exemplum, ſi forte priora nimis obſcura fuerint viſa. Peccatum utique maximum eſt de innocente ſupplicium ſumere. Quod ſi igitur nemo poſſet ullo caſu meram alieni peccati executionem facere, non ſufficiet carnifici, ne conſcientiam nimis laxam videatur fovere, & piorum animos offendat, ſententiam à judicibus pronunciatam audire. Sed quia judicis iniquam ſententiam ex ignorantia juris, aut per affectus pronunciare poſſunt, neceſſum plane fuerit, viros illos, quibus tam facile eſt hominem jugulare, quam vulpes pirum comeſt, in omnibus tribunalibus, ubi de rebus capitalibus agitatur, aſſeſſores facere, ſaltem ſupernumerarios aut honorarios, quo ipſi certo intelligant, ab initio ad finem cauſam rite fuiſſe diſceptatam. Ne autem velut κωφὰ πρόσωπα iſti hominum mactatores aſſideant, & inani tantum tituli ſonitu ſuperbi circumvolitent, non paulo plenius, quam lictores. Juſtiniani medullas liguriiſſe debent. Sic tandem eo res redibit, ut aut carnifices debeant fieri Jureconſulti, aut Jureconſulti carnificum munus exercere. Quod dogma ſi in rempubl. introducendum ſit, gratulor ſane mihi de judicio illius viri, qui ſub finem libelli famoſi allegatur, cujus autoritate freto, inter philoſophos latitare licebit.

§. 21. Jam ſeſe novus iterum locus aperit *errorum circa liberum arbitrium*; ubi articulus Indicis XVI. ita habet: *in ipſa facultate apprehenſiva, & in judicio naturalem ineſſe rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter eſſe rectum*, p.37. §.3. p.72. Si Aſinius Tenebrio integra excerpſiſſet verba mea, tuto poteram omni reſponſione heic ſuperſedere. Primo enim proteſtatus ſum, non eſſe mihi ſermonem de viribus intellectus circa res à peculiari divina revelatione dependentes, ſed de illis viribus, quæ ſufficere poſſunt actionibus legi naturali attemperandis, quantum fori humani uſus, & ratio vitæ humanæ jam fert. Heic aſſero intellectum hominis naturaliter, (i. e. non accedente peculiari depravatione & corruptione ex mala educatione & aſſuetudine,) eſſe rectum (i. e. recte adprehendere poſſe, & judicare, quid honeſtum, quid turpe ſit; neque tam

 facul-

facultatem adprehensivam, quam judicium ita depravatum esse, ut invincibilis error aut ignorantia circa dictas actiones semper versetur. Addo tamen, *debita adhibita attentione*, *& præmissa debita inquisitione*; ne quis etiam circa hasce plenam perfectionem intellectui à me tribui arbitretur. In aliqua autem facultate inesse rectitudinem, cui tamen cultura etiam laboriosa sit adhibenda, nihil repugnat. Cœterum intellectui humano tantum rectitudinis, quantum ad hunc finem sufficit, etiam post lapsum esse tribuendum, manifestissime inde colligitur; quod alias necessum foret, ethnicos contra legem naturalē ex ignorantia invincibili peccasse, & sic non potuisse illis adversus eandem admissa imputari. Quod non solum sacris literis repugnat, ubi sæpenumero ethnici propter ejusmodi peccata graviter reprehenduntur; sed etiam res ipsa loquitur, ethnicos utique circa agenda & omittenda in plurimis rectissimas fovisses sententias, quas magno numero passim invenire est Atqui si naturalis in ista facultate esset; detorsio & obliquitas, non magis recte homines talia adprehendere & judicare possent, quam per vitrum fractum aut distortum rectæ rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores adparent. Allegatur dictum ex *articulis Schmalcaldicis loco de peccato*. Verum istud explicandum est ex *Apologia Augustanæ Confessionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur.) Ubi ita traditur: *Neque vero adimimus humanæ voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere justitiam civilem, &c. Cum enim reliqua sit in natura hominis ratio & judicium de rebus sensui subjectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendæ justitiæ civilis.* Redditur dein ratio additæ restrictionis *aliquo modo. Quanquam tanta est vis concupiscentiæ, ut malis affectibus sæpius obtemperent homines, quam* RECTO *judicio, & diabolus, qui est efficax in impiis, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo justitiam civilem imperfectionis argui, quod pravi affectus rectæ rationi tam sæpe & valide obluctentur, ut videant quidem homines meliora, probentque, deteriora sequantur. Fatendum tamen est, Asinio Tenebrioni constare rationem, quare recto judicio intellectus tantopere infensum sese ferat. Nam si vel mica recti judicii, honestatisque, qualis etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuisset, nunquam

quam ad ejusmodi Indicem Novitatum compilandum animum adplicuisset.

§. 22. Sequens articulus XVII. paris cum priori notæ est. *Omnibus affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ne in actionem erumpant, verbis Cartesii, quæ sua facit, statuit,* p. 55. *Illud instituto nostro &c.* Quousque ego homini imperium in affectus suos asseruerim, satis explico, l. VIII. c: III. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam pœna fori humani solet constitui. Et sane si omnium gentium leges evolvamus, nullibi reperietur illa delicta plane excusari, quæ ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certissimo argumento est, omnes legislatores præsupponere, penes hominem esse, affectus sistere. Quanquam facile agnoscamus, hunc laborem, hoc opus esse, & uti *Cartesius* quoque innuit, multum industriæ adhibendum ad homines instituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus suos esse debet. Non omnibus enim hanc Corinthum adiri, indicio est, quod mihi sane noti sint homines, non juventa fervidi, sed provecta ætate, magnoque sapientiæ & pietatis fastu turgentes, ac in tali officio constituti, quo aliis exemplo moderationis præire deberent; qui tam violentis agitantur affectibus, ut ætatem, & dignitatem, & munus suum sæpe turpissime prostituant; & non magis se amabiles, quam ursos, aliasve mordaces belluas reddant.

§. 23. Nunc in ipsa fundamenta nostri libri invadit Asinius Tenebrio, Reatini, Arcadicique agri grandissima bestia, & *Errores circa legem naturæ* proponit; immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in præfatione libri mei occinebam; ne sutor ultra crepidam. Est igitur articulus XVIII. *Genuinum, sufficiens, & adæquatum principium cognoscendi legem naturæ esse socialitatem,* p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 9. Atqui hoc ipsum ita me demonstrasse arbitror, ut nemini cordato amplius super ea re dubium superesse queat. Quod si autem aliquis ita ingenio polleat, ut ex sola ratione investigare possit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum evidentia rationum adigi possint; illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didicisse profitebor. Neque vero erat, quare Physignathus tanto cum fastu suum illud *quasi vero* crepare inciperet. *Quasi vero,* inquit, *Paulus Rom. 1. ex professo juris naturalis principia enumerans ignoravisset ac omisisset principium maxime genuinum, manifestum,*

stum, sufficiens & adæquatum. Quid audio? An igitur *ex professo* Paulus juris naturalis principia enumerat; & ex doctore gentium jam repente factus est doctor juris gentium? O hebetes tot eruditos viros, qui principia ejus disciplinæ tam clare ibidem exposita perspicere nondum potuerunt! Sed nimirum reservabatur inventi hujus gloria Asinio Tenebrioni, abs cujus illustri ingenio eruditi propediem expectant novum juris naturalis Systema, ex solo *capite 1. ad Romanos* deductum; quod sine dubio reliquorum omnium, qui hactenus circa eam disciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obstruet. Equidem d.l. Apostolus ostendit, gentiles invisibilem Dei majestatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuisse colligere, ut facile iisdem fuerit animadvertere, indignum esse Deum sub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut hæc in Dei velut locum substitui. Inde Deum quoque ex justo judicio eos tradidisse cupidinibus suis, ut infandis se flagitiis macularent. Hoc tu igitur principium solum assume, & ex eo omnia officia hominum inter se perspicue deduc, & ita quidem, ut non solum ipsa præcepta, sed & præceptorum rationes liquido adpareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. 24. Articulus XIX est: *Legem naturæ insitum quendam vel connatum habitum esse negat.* Uti adparet, magnopere nobis sudandum erit, ut ostendamus, infantes non nasci Jureconsultos. Videamus primum verba nostra: *Quam ad rem* (ut nempe ex lumine rationis leges naturales investigentur,) *vix necessarium arbitramur præfracte contendere, animis hominum ab ipsa nativitate congenita & velut impressa esse juris naturalis saltem generalia præcepta, ad modum distinctarum & actualium propositionum, quæ statim atque usus sermonis accessit, citra ulteriorem informationem aut meditationem abs homine possint exprimi.* Heic adparet, thesin meam esse hanc; posse ex lumine rationis demonstrari legem naturalem, etsi actuales & distinctæ propositiones circa illam animis infantum ab ipsa nativitate non inhæreant. Sic ut per me nemini sit interdictum quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Asinius Tenebrio pro imperio jubet me statuere, quod ipsi aliquam calumniandi ansam præbere queat, age ostendamus pecori isti, non ita facile esse in infantibus aliquos habitus intellectuales asserere. Per habitum igitur legis naturæ nihil aliud intelligi potest, quam systema aliquod propositionem,

officia

officia hominis exprimentium, animo infantis actu inhærens. Illum quippe habitu, v.g. Theologiæ præditum dicimus, in cujus animo hærent propositiones dogmata theologiæ exprimentes. Ast quomodo quis demonstraverit, in animo infantis hærere propositiones actuales? Omnis enim propositio constat nomine & verbo; affirmando vel negando inter se combinatis. Atqui infantes nascentes neque nomina neque verba sciunt, multo minus hæc per affirmationem aut negationem conjungere norunt. Quod si autem quis peculiare genus imaginum in animis infantum fingere velit, quæ agenda aut fugienda repræsentent, non tamen ad modum propositionum nomine & verbo constantium; is optime sese captui lectorū accommodabit, si id genus imaginum schemate aliquo repræsentaverit. Et sane manifestum est, quibus incrementis scientia infantum procedat. Primo enim omnium ex frequenti auditione addiscunt nomina rerum, quæ quotidie in oculos ipsorum incurrunt. Inde progressus fit ad verba, communissimas actiones exprimentia, sed quæ primo in infinitivo modo, tanquā simplicissimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitivi modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliæque particulæ pedetentim addiscuntur. Ac talibus incrementis etiam imagines rerum, quæ per propositiones exprimuntur, procedere videntur. Cum porro præcepta legis naturalis sint, v.g. homicidium non est patrandum, non mæchandum, non furandum, non mentiendum; scire velim, quomodo in animo infantis existere possint imagines homicidii, furti, falsi testimonii; quæ etiam à majusculis demum pueris intelliguntur. Neque vero satis hisce difficultatibus sese extricare videntur, qui habitus istos connatos *imperfectos* jactant. Arbitror enim tanta eosdem imperfectione laborare, qua laborant propositiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula adparet. Quin ergo satius fuerit, minus monstrose philosophari, & juxta receptam plurimorum veterum & recentiorum sententiam statuere; intellectum hominis nascentis esse tabulæ nudæ similem, cui quidvis possit inscribi; seu habere nativam facultatem recipiendi & retinendi imagines, quæ per sensus sese insinuant; ex quarum tamen collatione inter se idem aptus sit novas quasdam imagines formare, & quam ope sensuum recepit cognitionem in se ipso multiplicare. Cæterum habituum connatorū assertores patet velut arcem causæ suæ collocasse in phrasi illa *Roman* II,15.

inſcriptum eſſe cordibus. Sed cum illa phraſis ſine dubio ſit metaphorica, ex aliis S. Scripturæ locis cæterarumque linguarum uſu videndum, quid eadem ſignificet. Vid. 2. *Corinth.* III, 3. *Proverb.* III, 3. VII, 3. *Jerem.* XXXI, 33. conf. XXIV, 7. *Hebr.* VIII, 10. X, 16. *Jerem.* XVII, 1. *Æſchylus Prometheo vincto:* σοὶ πολύδακρυν πλάνην φράσω, ἣν ἐγγράφου σὺ μνήμοσιν δέλτοις φρενῶν. *Tibi ediſſeram multiplicem errorem, tu inſcribas tabulis firmis mentis.* Quibus omnibus probe perpenſis hic demum dicti loci ad Rom. II. ſenſus emergit: Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis hauſtam ita firmiter animis gentilium impreſſam, eosdemque tam evidenter de ejus certitudine fuiſſe convictos, ut nunquam eandem excutere potuerint, ſi vel maxime ad ſopiendas conſcientiæ vellicationes illas plane animo ejicere conati eſſent. Igitur à me quidem dictum illud nequaquam *in falſam ſententiam detorquetur*, uti Aſinius Tenebrio mentitur; ſed genuino ſuo ſenſui vindicatur. Neque obſtat, quod fortaſſe Sociniani iſtis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipſum faciunt multi ex theologis & philoſophis orthodoxæ religioni addictis. Et quid aliud inſinuat Scriptura ſacra, quando infantes negat diſcernere poſſe inter bonum & malum, *Eſaiæ* VII, 15. 16. inter dextrum & ſiniſtrum, *Jonæ* IV, v. *ult.*

§. 25. Etſi articulo XX. in ſuperioribus ſatisfactum fuit; tamen, quia ita vult Aſinius Tenebrio propter eandem crambem bis adpoſitam; bis quoque vapulabit. *Eſſentialem Dei juſtitiam prototypum juris naturalis eſſe negat*, p. 163. & 164. Si aures pauliſper vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani ſenſus ſub iſta pelle deliteſcat. Quod alicujus prototypi ἐκτύπωμα vocari poteſt, non ſolum omnes ejus partes, & veram ſimilitudinem repræſentare; ſed & revera ad eundem expreſſum eſſe debet, non autem per accidens tantum cum eo convenire; utut de cætero prototypus nobilior aut amplior ſit, quam ἐκτύπωμα. Hoc poſito, dico, *difficile probatu* fore, legem naturalem eſſe ἐκτύπωμα juſtitiæ Dei eſſentialis, i. e. præcepta legis naturalis, queis officia hominum inter ſe præſcribuntur, expreſſa eſſe ex juſtitia Dei eſſentiali, omnesque ejus partes accurate repræſentare. Juſtitiam vocamus illud Dei attributum, juxta quod promiſſa ſua firmiter ſervat, ac munere ſupremi judicis, legumque ſuarum velut aſſertoris incorrupte fungitur. Ea juſtitia eſſentialis dicitur, quia ut ita agat non lege aliqua à ſuperiore injuncta compellitur, neque diſciplina ad id aſſuefactus eſt; ſed quia per-

fectio essentiæ divinæ non alium heic agendi modum fert; quippe cum diverso modo velle & posse agere cum imperfectione sit conjunctum. Atqui prærterquam homini officium suum à superiore sit injunctum, sane justitia humana longe pluribus partibus absolvitur, quam sola promissorum expletione, & incorrupta jurisdictione. Accedit, quod justitia divina exerceatur à supremo domino in creaturas; justitia autem humana ab iis, qui natura inter se sunt æquales. Unde patet, quanta absurditate sese involvant, qui nostram sententiam oppugnatum eunt; quippe quibus hoc asserendum est: Justitiam Dei, & justitiam hominibus inter se exercendam sibi quoad omnes partes invicem respondere, Deoque eadem, quæ hominibus officia incumbere. Addidi præterea d.l. non videri mihi firmam hanc consequentiam: homo est creatus ad imaginem Dei; ergo justitia hominibus invicem exercenda est expressa ad justitiam Dei essentialem tanquam ad prototypum. Rationem subnecto; quia imago Dei per lapsum amissa est, lex autem naturalis & ejus sensus atque cognitio in hominibus adhuc superest. Hisce argumentis, an ego *justitiam Dei cum ejus imagine, vel eo, quod ei conforme est confuderim*, uti Asinius Tenebrio nugatur, eruditi judicent. Gannit insuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis juris universi, esseque gravissimum, quippe quo fides Christiana de imagine Dei ex ipso fundamento evertitur.* Id priusquam Asinius ex doctrina mea exsculpserit probandum ipsi est, ad hoc, ut homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, ut homini Deus per omnia sit similis, ut omnia attributa Dei in homine sint expressa, ut denique Deus iisdem quibus homo officiis obstrictus teneatur. Carpit porro, quod scripseram; *imaginem Dei amissam; cum tamen sensus legis naturalis remanserit.* Gratis à me hoc addi dicit: *quandoquidem ita simpliciter amissam esse imaginem Dei non credimus, ut nullæ ejus superſint reliquiæ, quæ nunc lex naturæ sunt. Neque præterea valet consequentia hæc, Imago essentialis Dei justitiæ est amissa. Ergo lex naturæ non potest esse ἐκτύπωμα Dei justitiæ. Nam simpliciter illam quoad spiritualia amissam esse credimus, nihilomnius tamen spiritualia illa, quibus ad imaginem Dei renovamur, ἐκτύπωμα essentialis Dei sapientiæ, justitiæ & sanctitatis sunt.* Heic non pauca sunt, quæ fustem merentur. Inepte dicitur; lex naturæ est pars imaginis divinæ. Si enim utique imago Dei ad legem etiam naturæ pertinet, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sic

inscriptum esse cordibus. Sed cum illa phrasis sine dubio sit metaphorica, ex aliis S. Scripturæ locis cæterarumque linguarum usu videndum, quid eadem significet. Vid. 2. *Corinth.* III, 3. *Proverb.* III, 3. VII, 3. *Jerem.* XXXI, 33. conf. XXIV, 7. *Hebr.* VIII, 10. X, 16. *Jerem.* XVII, 1. *Æschylus Prometheo vincto:* σοὶ πολύδονον πλάνην φράσω, ἣν ἐγγράφου σὺ μνήμοσι δέλτοις φρενῶν. *Tibi edisseram multiplicem errorem, tu inscribas tabulis firmis mentis.* Quibus omnibus probe perpensis hic demum dicti loci ad Rom. II. sensus emergit: Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis haustam ita firmiter animis gentilium impressam, eosdemque tam evidenter de ejus certitudine fuisse convictos, ut nunquam eandem excutere potuerint, si vel maxime ad sopiendas conscientiæ vellicationes illas plane animo ejicere conati essent. Igitur à me quidem dictum illud nequaquam *in falsam sententiam detorquetur*, uti Asinius Tenebrio mentitur; sed genuino suo sensui vindicatur. Neque obstat, quod fortasse Sociniani istis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipsum faciunt multi ex theologis & philosophis orthodoxæ religioni addictis. Et quid aliud insinuat Scriptura sacra, quando infantes negat discernere posse inter bonum & malum, *Esaiæ* VII, 15. 16. inter dextrum & sinistrum, *Jonæ.* IV, *v. ult.*

§. 25. Etsi articulo XX. in superioribus satisfactum fuit; tamen, quia ita vult Asinius Tenebrio propter eandem crambem bis adpositam; bis quoque vapulabit. *Essentialem Dei justitiam prototypum juris naturalis esse negat*, p. 163. & 164. Si aures paulisper vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani sensus sub ista pelle delitescat. Quod alicujus prototypi ἐκτύπωμα vocari potest, non solum omnes ejus partes, & veram similitudinem repræsentare; sed & revera ad eundem expressum esse debet, non autem per accidens tantum cum eo convenire; utut de cætero prototypus nobilior aut amplior sit, quam ἐκτύπωμα. Hoc posito, dico, *difficile probatu* fore, legem naturalem esse ἐκτύπωμα justitiæ Dei essentialis, i. e. præcepta legis naturalis, queis officia hominum inter se præscribuntur, expressa esse ex justitia Dei essentiali, omnesque ejus partes accurate repræsentare. Justitiam vocamus illud Dei attributum, juxta quod promissa sua firmiter servat, ac munere supremi judicis, legumque suarum velut assertoris incorrupte fungitur. Ea justitia essentialis dicitur, quia ut ita agat non lege aliqua à superiore injuncta compellitur, neque disciplina ad id assuefactus est; sed quia per-

fectio

fectio eſſentiæ divinæ non alium heic agendi modum fert; quippe cum diverſo modo velle & poſſe agere cum imperfectione ſit conjunctum. Atqui præterquam homini officium ſuum à ſuperiore ſit injunctum, ſane juſtitia humana longe pluribus partibus abſolvitur, quam ſola promiſſorum expletione, & incorrupta jurisdictione. Accedit, quod juſtitia divina exerceatur à ſupremo domino in creaturas; juſtitia autem humana ab iis, qui natura inter ſe ſunt æquales. Unde patet, quanta abſurditate ſeſe involvant, qui noſtram ſententiam oppugnatum eunt; quippe quibus hoc aſſerendum eſt: Juſtitiam Dei, & juſtitiam hominibus inter ſe exercendam ſibi quoad omnes partes invicem reſpondere, Deoque eadem, quæ hominibus officia incumbere. Addidi præterea d. l. non videri mihi firmam hanc conſequentiam: homo eſt creatus ad imaginem Dei; ergo juſtitia hominibus invicem exercenda eſt expreſſa ad juſtitiam Dei eſſentialem tanquam ad prototypum. Rationem ſubnecto; quia imago Dei per lapſum amiſſa eſt, lex autem naturalis & ejus ſenſus atque cognitio in hominibus adhuc ſupereſt. Hiſce argumentis, an ego *juſtitiam Dei cum ejus imagine, vel eo, quod ei conforme eſt confuderim*, uti Aſinius Tenebrio nugatur, eruditi judicent. Gannit inſuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis juris univerſi, eſſeque graviſſimum, quippe quo fides Chriſtiana de imagine Dei ex ipſo fundamento evertitur*. Id priusquam Aſinius ex doctrina mea exſculpſerit probandum ipſi eſt, ad hoc, ut homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, ut homini Deus per omnia ſit ſimilis, ut omnia attributa Dei in homine ſint expreſſa, ut denique Deus iisdem quibus homo officiis obſtrictus teneatur. Carpit porro, quod ſcripſeram; *imaginem Dei amiſſam; cum tamen ſenſus legis naturalis remanſerit.* Gratis à me hoc addi dicit: *quandoquidem ita ſimpliciter amiſſam eſſe imaginem Dei non credimus, ut nullæ ejus ſuperſint reliquiæ, quæ nunc lex naturæ ſunt. Neque præterea valet conſequentia hæc, Imago eſſentialis Dei juſtitiæ eſt amiſſa. Ergo lex naturæ non poteſt eſſe ἐκτύπωμα Dei juſtitiæ. Nam ſimpliciter illam quoad ſpiritualia amiſſam eſſe credimus, nihilominus tamen ſpiritualia illa, quibus ad imaginem Dei renovamur, ἐκτύπωμα eſſentialis Dei ſapientiæ, juſtitiæ & ſanctitatis ſunt.* Heic non pauca ſunt, quæ fuſtem merentur. Inepte dicitur; lex naturæ eſt pars imaginis divinæ. Si enim utique imago Dei ad legem etiam naturæ pertinet, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sic

uti corpus Juris non est pars Jurisconsulti, sed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud pone sequens sub brachio gestat. Deinde liquido probandum est, imagine Dei amissa revera aliquas ejus particulas remansisse, & quænam sint illæ particulæ, & quod inter illas particulas fuerit sensus & cognitio legis naturalis. Denique demonstret Asinius Tenebrio, quod quævis imago, quævis similitudo, etiam inadæquata & imperfecta, sit ἐκτύπωμα quale supra descripsimus, ex amussim prototypo respondens; seu quod homines per regenerationem & renovationem fiant ἐκτυπώματα seu imagines adæquatæ & expressæ ex sapientia, justitia & sanctitate Dei, i. e. homines fide Christi imputata justificatos, & paululum quid in divinis vel ut per speculum in ænigmate cernentes, & mores suos utcunque emendare conantes, esse ἐκτυπώματα seu imagines sapientiam, justitiam, & sanctitatem Dei undiquaque repræsentantes. Quæ dogmata an Ecclesiæ orthodoxæ probentur, mihi nondum constat.

§. 26. Articulus XXI. est. *Negat legem naturæ esse æternam*, p. 25. §. 6. *Et sane*, p. 28. *Ex quibus apparet*. Circa æternitatem legis naturalis res paucis expediri potest. Qui primi legem naturæ æternam dixere, eidem opposuerunt legum civilium recentem originem ac mutabilitatem, q. d. lex naturalis non à Solone, aut Minoe cæpit, sed ipsis civitatibus antiquior & generi humano coæva est. Nec ea mutationibus est obnoxia, sicut leges civiles, quæ ob mutatam reipubl. utilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: sed una & eadem perpetuo durat, quousque genus humanum supererit. Hanc æternitatem & nos legi naturali tribuimus, p. 28. Ut autem lex naturæ Deo coæterna statuatur, id mihi necessarium non videtur. Cum enim illa Deum non spectet, uti supra ostendimus, sed humano generi divinitus data sit: quid opus est, fingere istam legem actu extitisse, antequam homines, quibus ferretur, existerent. Quod si autem quis cavillari velit, ejus legis ideam ab æterno in præscientia Dei fuisse, ille hoc modo legi naturæ nihil peculiare præ cæteris rebus tribuit.

§. 27. Articulus XXII. verbo potest expediri. *Entia moralia, (adeoque etiam leges naturæ) mutabilia esse docet*, q. 19. §. 23. Nuspiam enim leges à me inter entia moralia referri supra dictum est. Et immutabilitas legis naturalis à me satis adstructa est p. 163. §. 5. Sed huic articulo additum epiphonema miram quandam affectuum præ se fert mixturam,

dum

dum primo quidem turgidum livore pectus pro more in calumniam deſpumat; mox ſublimiori & velut prophetico ſpiritu inflatur, & incipit loqui ore non ſuo. *Hæc nova*, inquit, *plus veneni, quam commodi juvenibus afferunt.* Atqui in meo libro venenum non invenit Aſinius, ſed peſtilentisſimo ſuo pectore depromtum intulit, dum circa res, quas ſtupor ipſius non capiebat, ſtolida ſibi ſomnia finxit. Miror quoque cur tantam ubique oſtentet juventutis ſolicitudinem. Mitte quæſo hanc de pectore curam. Nam pro ſpeciminibus, quæ tu edidiſti, ne bubulcus quidem filium ſuum tuæ diſciplinæ eſt commiſſurus. Cæterum repente in aliam ſe formam mutat turgida mens, & os ſacrum in oracula ſolvere incipit. Ubi tamen illud minus ex decoro, quod lectorem citra præparationem, & ita incompoſitum ad iſta myſteria admiſiſti. Exclamandum prius fuerat; procul ô procul eſte profani; aut quod magis pietatem tuam decebat, ſurſum corda! aut Dominus vobiſcum. *Beati*, inquit ſanctisſimus vir, *qui ſimplici via jus naturæ & decalogum tractant, & entia moralia, eorumque mutabilitatem Puſendorfio ſoli volvenda ac revolvenda relinquunt!* Eat nunc aliquis & hiſce temporibus vates, ſomnia atque miracula deeſſe queratur. Heic enim, ni fallor, oraculum adparet Davidico compar, aut ſublimius. Beatus qui non ambulavit in conſilio impiorum, obſoletum prope jam eſt. Heic novus ſeſe pandit μακαρισμὸς, & auguſtior quædam via ad perfectionem Evangelicam emergendi. Et quia protrita jamdudum ſunt illa conſilia Evangelica, ex quibus veterum ambitioſa pietas nova ſibi vitæ genera comminiſcebatur; igitur jam ut adparet, auſpice Aſinio Tenebrione (quod felix fauſtumque ſit,) ſuper iſthoc oraculo fundandus erit novus ordo Equitum Sanctæ ſimplicitatis, qui præter tria uſitata vota Ruditatis, Stultitiæ, & Invidiæ, hoc quarto loco velut ſummam perfectionem daturum emittant, inexpiabili bello entia moralia, (ſicuti Equites Melitenſes infideles) perſequi, & non niſi ſimplici via jus naturæ & decalogum tractare. Et ſane videtur hic ordo brevi tempore futurus numeroſisſimus, quo minus laboris eſt, non in naturæ ſolum jure, ſed in omni ſcientiarum genere rudem, & plus quam ſimplicem deprehendi. Quia tamen hocce tempore plerorumque principum & privatorum liberalitas in pias cauſas refrixit, valde metuendum, ne novus iſte ordo patrimonio fruatur ſatis tenui, ſic ut plerique ſine ſtipendio & tanquam honorarii militare cogantur. Saltem plerique do-

nationes suas videntur suspensuri, quousque constiterit, quem eventum prima Asinii Tenebrionis in entia moralia expeditio sortita fuerit, in qua nisi aliquot millia eorundum trucidaverit, aut ad remum dederit, parum gloriæ novo suo ordini erit circumpositurus. Interea dum Equitum S. simplicitatis insignia, (& quæ alia, quam crux nigra in campo griseo, quam notam asinis natura impressit) habitus & leges publicantur, & quoad de successu novæ hujus militiæ liquidius constiterit, licebit mihi in Asinium Tenebrionem μακαρισμὸν illum retorquere, haut paulo verius: *Beati, qui non scribunt Indices Novitatum, quia non confundetur facies eorum in conspectu omnis populi.*

§. 28. In articulo XXIII. singulari studio eruditionem suam ostentare conatur Asinius Tenebrio. *Principium essendi*, inquit, *vel fundamentum legis naturæ non naturam hominis ponit, quatenus integra & incorrupta ad imaginem justitiæ & sanctitatis Dei essentialis velut prototypi creata erat, (quod recte qui sentiunt cum Mævii Prodromo secundum scripturas & Formulam concordiæ de tertio usu legis, thesi 1. Etenim ne primi &c. faciunt) sed legis naturæ fundamentum, quatenus à Creatore socialis facta est, adeoque ipsam socialitatem cum duce suo Hobbesio Hæretico ponit esse, idque statim in præfat. fol. ult. Cæterum id quoque monere visum, ibidem: quid porro planius est, quam hoc &c. Adde p. 167. Sic quod &c.* Heic moneo, me nuspiam in ista materia terminum illum, *principium essendi* adhibuisse, & cum non nisi ineptissime idem heic adplicari queat, me nolle quid cum ipso habere negotii. Deinde ego nuspiam socialitatem opposui naturæ humanæ, prout à Deo integra fuit creata. Quis enim dubitaverit, quin homines in statu quoque integritatis persistentes futuri fuerint sociabiles. Ergo opponit Asinius, quæ non erant opponenda, seu ut magis ad captum tanti philosophi loquar, committit elenchum oppositorum. Quare autem à statu integritatis abstraxerim, & consideraverim hominem prout nunc est, non attendendo an primitus aliter se habuerit; rationem attuli satis gravem; quia propositum mihi fuit hanc disciplinam ita generaliter tractare, ut & eadem ad captum ethnicorum foret. Qui utique statum integritatis ignorant, quem ex solis divinis scripturis licet addiscere. Socialitatem autem omnes agnoscunt, aut ad eandem agnoscendam evidentibus argumentis adigi possunt. Displicet hæc ratio Asinio Tenebrioni, ut tantopere sibi adamatam *quasi vero* eructandi iterum ha-

beat

beat occasionem. (*Ratio ipsius est*, inquit, *quod nostrum Orthodoxorum illud fundamentum illi tantum ex Christianis admittunt, qui peccatum Originis agnoscunt, non autem universum mortalium genus. Quasi vero ab ignorantia illius fundamenti ad negationem ejus descendendum sit; præsertim cum ista sit ignorantia non facti, sed juris universalissimi, quod scire omnes & debent, & possunt, secundum illud Apostoli Roman.* 10. v. 16. 18. *Multi qui evangelio inobedientes sunt. Ego v. dico annon audiverunt, &c.* Heic primo quærere lubet, quo in concilio, aut quo Symbolo definitum sit, quod omnes orthodoxi circa deducendam disciplinam juris naturalis, etiam ethnicis accommodatam, debeant fundamenti loco substernere; hominis naturam ab initio integram fuisse creatam? Sed nec video, quare Hobbesius, si nullo alio errore tenetur, hoc tantum nomine Hæreticus audire debeat, quod fundamentum legis naturalis socialitatem constituit. Nisi si ea Asinio Tenebrioni in socialitatem odiorum causa est, quod ipse revera animal insociabile videatur, omnibus vitiis scatens, quæ societatem perturbare apta sunt, vera Alectus soboles, paci infesta, turbis movendis unice occupata. Deinde non impugno ego illud Asinio dictum *nostrum orthodoxorum fundamentum*; sed tantum dico illud non idoneum esse attemperaturo se enim ethnicis; quia nisi principia utrinque confessa constituantur, frustra omnis disceptatio sumitur. *Atqui ethnici debebant scire hoc principium & poterant; adeoque versantur in ignorantia non facti sed juris universalissimi.* Quid audio? Hactenus credideram Asinium Tenebrionem nil nisi Theologastrum esse, & quidem uti isthoc specimine ostendit, ab ortu in istius ordinis opprobrium & dedecus elisum. Nunc etiam video eum in titulo de ignorantia juris & facti non mediocriter versatum; nisi forte cum aliquo JCto societatem coiverit, quo suggerente hæc mysteria hausit. Enimvero mi Asini, sit ignorantia juris, sit facti, quod ethnici statum primævæ integritatis ignorant; non eo minus tamen nihil aget, qui antequam ipsi divinas literas agnoverint, ex hoc fundamento officia hominis apud eosdem deducere aggrediatur. Addit denique: *quanquam fundamentum illud nostrum materialiter etiam gentes ex parte admittunt, quando principia connata, quæ nihil aliud sunt, quam reliquiæ imaginis divinæ, nobiscum agnoscunt.* Ast ego te cum materiali & partiali tua admissione in malam rem abire jubeo; ita non materiali-

terialiter & ex parte, sed formaliter & in totum rudissimum juxta & ad vitilitigandum projectissimum monstrum es.

§. 29. In articulo XXIV. solicitus esse videtur Asinius Tenebrio, ne forte aliquando pro meritis suis pœnæ loco duas domum ducere simul uxores cogatur. *Plures uxores quam unam* inquit, *domum duxisse contra jus naturæ (vel decalogum) non esse implicite docet p. 776. §. 16. ubi dicit 2. Sam. 12. v. 8. Deum Davidi tanquam insigne beneficium imputasse, quod ei complures uxores dederit. Nam singulare Dei beneficium si fuit aliquando polygamia, nunquam contra jus naturæ quod æternum & immutabile est, esse poterit, add. pag. 778. §. 17. pag. 782. §. 19.* Heic repono, me à pag. 776. ad 782. §. 16. 17. 18. tantum referre, quæ ab aliis in utramque partem disceptantur. Sed p. 782. §. 19. quid mihi super polygamia videatur, explicare. Quod eo redit, etsi ex adductis contra polygamiam argumentis liquido & citra omne dubium colligi nondum à me potuerit, eandem directe legi naturali repugnare; sicuti cædes, adulterium, furtum, calumnia, confectio Indicis novitatum, & alia eidem repugnant: id tamen etiam ex sola ratione perspici, *optimum & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, unum una vivere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum.* Quid amplius postulas ab eo, qui disciplinam juris naturæ non aliter tractat, quam quatenus ratio sola jam pertingere potest? Intende ergo tu nervos tui ingenii, quod sentio quam sit exiguum, agita aures tuas, & tenta, num tua ratione ulterius possis progredi. Attingo præterea sub finem dicti loci rationes politicas contra polygamiam tam graves, ut licet illa omnibus divinis legibus absolute & semper fuisset permissa; tamen legibus civilibus tanquam plerisque civitatibus exitiosa proscribi debeat. Cæterum illud circa hanc quæstionem de polygamia cordati facile vident, postquam animadversum est, multos ex sacerdotibus ad eandem tantopere commoveri, non paucos in privatis sermonibus paulo liberius heic philosophari cæpisse, ut istis hominibus ægre faciant. Nam quod fœminæ ad hanc quæstionem statim incalescant, id inde est, quod nunquam digerere queant illud Hesiodeum: dimidium plus toto. Ast profecto uti aliquos nonnullam divortiorum licentiam serio optare non abnuerim; ita paucissimos ex Christianis dari crediderim, qui duas pluresve justas habere simul uxores cupiant. Et valde simplex est, cui persuaderi potest,

ullum

ullum esse principem Christianum, qui polygamiam in remp. introducere velit, aut serio velle possit. Sicuti nec capio, quod per licentiam potissimum polygamiæ, uti aliqui arbitrantur, atheismus aditum sibi sternere moliatur. Nam ad mendicitatem ea quidem certissima via est; & si ad excitandam pietatem aliquid calamitates domesticæ faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa sumptura per introductam polygamiam, dum miseri mariti in remedium tantorum malorum beatam analysin ardentissimis precibus indesinenter sunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Jurisprudentiæ universalis circa hanc quæstionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. *Johan. Adamo Osiandro*, qui in *Observat. ad Grot.* p. 748. eandem propugnat sententiam. In quem itidem Indicem Novitatum adornare licebit Asinio Tenebrioni, si nondum heic satis vapulat.

§. 30. Sequuntur jam *errores circa Decalogum*, ex quibus miror quare peculiarem voluerit locum formare Asinius Tenebrio, cum tamen ipsi jus naturæ cum decalogo idem videatur. Sub isto loco articulus XXV. Indicis est: *Deum præcepta, prout duabus tabulis insculpta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles (vel forenses) leges ejusdem populi fuisse*, p. 1015. §. 4. Heic satis adparet, Asinium Tenebrionem non legisse, aut cepisse ejus capitis §. 1. p. 1018. ubi *lex civilis dici* traditur duplici modo, *vel respectu autoritatis, vel respectu originis. Priori sensu civiles leges vocari possunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus dicitur, ex quacunque demum origine promanent.* In §. 4. autem d. c. proponitur & rejicitur sententia Hobbesii, qui ideo præcepta decalogi civilia, non naturalia vocat, quod ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Hæc inquam Hobbesii sententia à me refellitur. Addo autē alio sensu præcepta decalogi leges civiles posse vocari; nempe *respectu autoritatis*, quam in republ. Israelitica obtinuerunt, dum juxta istas in foro ejus populi jus dictum fuit, eædemque sanctionibus pænalibus, in foro ejus populi valituris, fuerunt munitæ. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inspexit. Poterat autem facile animadvertere Asinius Tenebrio, leges *civiles* & *forenses* mihi non esse unum & idem; adeoque me non attendere heic divisionem legis, Theologis usitatam, qua illam intuitu materiæ dividunt in moralem, ceremonialem & forensem. Debuisset igitur prius discere Asinius quid à me lex civilis

vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipso loco *in tantum sequi me Hobbesium* addit, *à quo tamen perrarò discedere soleo.* Quid ais carnificis victima? Ego perrarò ab Hobbesio discedo? Ostende ergo aliquem, qui errores Hobbesii in politicis, (nam Theologiam, quam iste sibi finxit, aliorum est destruere) magis ex fundamento everterit, quam ego in libro meo feci. Nam ex illis qui ita in universum eundem damnaverunt, plerique ejus mentem non sunt assecuti; aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti constat, unum ex illis non imi subsellii, qui negotium mihi heic facessiverunt, cum primum de Hobbesianismo mihi impingendo inter socios aginaretur, tunc prima vice Hobbesii nomen audivisse, & ejus librum de Cive velut novum ex Africa monstrum adspexisse.

§. 31. Articulus XXVI. est. *Nudam illam & universalem cognationem, quæ ex similitudine naturæ resultat, causam & fundamentum esse propter quam homo hominem diligit*, p. 6. §. 7. *In ordine autem*, pag. 187. §. 18. *Nam revera.* Quod attinet priorem locum, p. 6. §. 7. ibi verba nostra hæc sunt. *In ordine ad alios homines consideratus naturalis status ille dicitur, prout intelliguntur homines sese invicem habere ex nuda illa & universali cognatione, quæ ex similitudine naturæ resultat, ante factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxius*, i. e. Illi homines in statu naturali invicem vivere dicuntur, qui nullo alio vinculo præter communem illam cognationem juncti sunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, Asini Tenebrio? In altero autem loco, p. 187. hæc verba extant: *nam revera ad communem istum amorem nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo sit. Natura quippe ob causas supra dictas* (p. 183. §. 15.) *revera generalem aliquam amicitiam inter omnes homines constituit.* Ubi sane patet, rationē illam communis dilectionis, *quod quis homo sit*, plura complecti, præter nudam illam naturę similitudinem. Et si vel maxime solam naturæ similitudinem causam communis dilectionis statueremus quid absurdi inde sequeretur? Annon Adamus causam dilectionis erga Evam allegabat, quod esset caro de carne, & os de ossibus ipsius? Nam quod additur, (*ita vero sentit contra illud Genes. IX, 6. ubi imago Dei fundamentum mutuæ charitatis esse ponitur*) ad hoc regero; soli rationi, ex qua ego hanc disciplinam deduco, ignotam esse doctrinam de imagine Dei, quæ articulum theologiæ Christianæ constituit. Deinde d. l. *Genes.* 9. non

9. non dicitur, causam dilectionis esse, quod homo sit conditus ad maginem Dei; sed hoc esse causam abstinentiæ à cæde humana. Quæ duo non sunt idem, nec ex se necessario consequuntur. Non inquam necessario sequitur; quæ causa est, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam causa est, quare ego hominem debeam diligere.

§. 32. Articulus XXVII. est: *Dictum Salvatoris, quo jubemur proximum nostrum diligere sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam ejusdem sinceritate*, p. 226. Ad hoc respondeo; disputari à me dicto loco, defensionis licentiæ non posse opponi notissimam sententiam Salvatoris. Nam certe, si illa eousque valeret, ut in pari casu periculi ego potius, quam alter perire debeat, utique juberemur proximum magis diligere, quam nosmetipsos. Ac generale est illud Salvatoris effatum, ex quo peti non potest decisio casus alicujus particularis, singularibus circumstantiis vestiti; quid nempe faciendum, si ego meipsum & alterum simul diligere nequeam. Nam cæteris paribus proximum cedere nobis ipsis expresse traditur 2. *Corinth.* VIII, 13. Quid ergo aliud inde sequitur quam quod in illis casibus, ubi meipsum recte præferre aliis possum, τὸ *sicut teipsum* de gradu dilectionis intelligi nequeat; adeoque illud *sicut* in genere de dilectionis sinceritate interpretandum; sed quid in collisione salutis nostræ cum aliis sit faciendum, ex aliis fundamentis deducendum. Nam uti casus dantur, ubi ego meipsum recte præfero aliis; ita vice versa casus dantur, ubi mea incolumitas aliis postponi debeat. Hos casus tam diversos quomodo quis ex solo illo dicto deduxerit; diliges proximum tuum sicut teipsum? Add. *Osiander ad Grotium*, p. 615.

§. 33. Articulus XXVIII. est: *Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei servus est*, pag. 86. & *Præfat. fol. ult. fac. 1. dantur sane.* Heic patet Asinium Tenebrionem pro more suo affingere mihi thesin, quæ mea non est. Hæc enim sunt verba mea, d. p. 86. *hactenus homo seipsum conservare tenetur quatenus Dei servus, & societatis humanæ pars est, cui sese utilem jussu Dei præstare debet.* Quæ verba ab Indice multum discrepant. Neque *in præfatione* hæc thesis extat; homo respectu socialitatis servus Dei est. Sed hoc tantum dicitur: *cum religio, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminetur; eo quoque intuitu ad socialitatem referri potest, quatenus illa*

societatibus huminum efficacissimum vinculum prabet. Quæ assertio nequaquam repugnat illi thesi, quod causa obsequii, Deo ab homine debiti, sit creatio, & alia beneficia, quæ à Deo in hominem conferuntur. Cæterum illud obiter observandum, dum in hoc & quibusdam aliis articulis Asinius Tenebrio nihil causæ allegat, quare assertionem meam rejiciat; non obscure ipsum hoc sibi autoritatis arrogare, quasi quod ipse non capit, aut quod etiam absque ratione ei displicet, aut quod in obsoletis suis compendiis non reperit, citra ulteriorem inquisitionem damnari debeat. An tanta autoritas Asinio Tenebrioni sit tribuenda, si nullum aliud præter hunc Indicem Novitatum specimen ediderit, vehementer dubito.

§. 34. Articulus XXIX. est: *Nullam esse morum honestatem & innocentiam ubique & extra societatem servandam, seu citra reflexionem ad alios homines in præfat. fol. ult. fac.* 1. Est vir constans Asinius Tenebrio; ad finem usque Indicis retinet morem meas theses detorquendi. Nam nuspiam à me dicitur: nullam morum honestatem ubique & extra societatem esse servandam. Sed ita dico: *Quænam sit illa morum honestas & innocentia, ubique & extra societatem servanda, seu citra reflexionem ad alios homines, nondum dispicere potui.* Si ergo quid voluisset agere, debebat exemplum ejusmodi morum honestatis afferre. Et tunc meum fuisset ultro tam ingenioso viro pro communicata sua sapientia gratias agere.

§. 35. Postquam Asinius Tenebrio dudum omnem pudorem consumserat, circa finem nihil interesse putavit, quid infelicibus chartis illineret. *In naturali statu*, est articulus XXX. *neminem altero superiorem esse, cujus arbitrio voluntatem suam, suumque judicium submittit*, p. 143. & 763. *Sic pater filium, & maritus uxorem non regerent, nec iis dignitate, judicio, robore corporis, animo, & ætate prævalerent.* Quis liquido jurare potest, ista ab homine pronunciata esse? An oblitus es, stipes, te paulo ante allegasse paginam 6. ubi status naturalis in ordine ad alios describitur, prout homines sese invicem habere intelliguntur ex nuda illa & universali cognatione, quæ ex similitudine naturæ resultat, *aut factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxius.* A ut si hæc obscura tibi videbantur, an non legisti p. 146. §. 5. illos à me dici in naturali statu vivere, *qui neque communem dominum habent, neque unus alteri paret, aut imperat.* An nondum adhuc capis, inter maritum & uxorem, inter

patrem

patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod unus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo conjunctus, quam communis illa cognatio, ex similitudine naturæ resultans, ferebat? An nondum inquam intelligis, maritum cum uxore, patrem cum liberis non vivere invicem in statu naturali; quia maritus uxori, & pater liberis imperat. An forte hæc ideo nova tibi videntur, quia quid sit uxori suæ imperare ignoras?

§. 36. Opinione citius destituit nos Asinius Tenebrio. Expectabamus integrum systema Theologiæ novæ, per omnes locos deductum. Nunc repente finem mimo imponit, promulgato tamen prius *ingenti errore circa magistratum politicum. Principi (absoluto puta) injuriam subditis inferenti, si evitandi locus non sit, vi occurri posse*, p. 1004. 1006. & 1007. *contra illud* 1. *Petri* II, 18. Ubi primo notandum, in hac quidem quæstione à me Principes absolutos & limitatos, seu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo suo convenerunt, non distingvi, modo revera habeant summum imperium. Ergo ex Asinii Tenebrionis doctrina nihil obstat, quo minus principibus limitatis à subditis resistatur. Deinde falsum est, quod ego definitive aut positive asseram Principibus injuriam inferentibus vi occurri posse. Verba mea hæc sunt, p. 1004. *Dum hostem pro principe induit, civi quoque obligationem, qua is ei devinctus tenebatur, remisisse intelligitur. Etsi fuga heic, quantum potest, sit arripienda, ac tertii alicujus patrocinium quærendum, cui nulla adversus principem istum obligatio. Quin & si fugæ via non datur, moriendum potius, quam occidendum est, non tam propter ipsius principis personam, quam propter totam rempublicam, quæ tali occasione gravibus fere turbis solet involvi.* Sic & verba paulo post sequentia satis ostendunt, me nihil heic positivè definire. *Est insuper & illud observandum, si vel maxime concedatur, interdum alicui civi nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas injurias superioris defendere*, &c. Pagina 1006. rejicio perniciosum illud dogma politicæ Græcanicæ de tyrannorum cæde licita: *Illi sane ferendi non sunt, qui ita crude jactant, regem, ubi in tyrannum degeneraverit, posse à populo exui imperia & puniri.* Pagina 1007. §. 7. recensetur à me *Grotii* mens super hac quæstione, ubi isthæc potissimum sententia à me probatur; *nulli principi competere potestatem ex mera libidine innocentem occidendi, ut huic nullo modo resistere liceat*; seu, quod eodem redit; *nullus princeps, quando innocenti civi ulti-*

 mum

mum exitium intentat, suo jure postulare potest, ut innocens ille sibi non resistat. Ex qua assertione tamen non arbitramur sequi hanc, aut eidem æquipollere: subditus principi extremam injuriam intentanti recte potest vi resistere. Non inquam sequitur; ille suo jure postulare nequit, ut ipsi non resistam: ergo ego eidem recte possum resistere. Nam ex alia ratione, præterquam ex jure injuriam inferentis, illa resistentia fieri potest illicita. Probatur autem ista assertio duplici argumento; tum quia ejusmodi potestas ad salutem civitatis nihil facit, ex qua sane amplitudo imperii civilis est metienda; tum quia illa à civibus imperanti collata intelligi nequit. An autem sacræ literæ in hac quæstione peculiare quid disponant, aliorum est anquirere. De cætero ea mihi doctrina civitatibus utilissima videtur, ut civibus quidem inculcetur, personam principum esse sacrosanctam, eorumque ingenia ferenda; principibus contra diligentissime imprimatur, non solum homines se esse, sed & hominibus imperare, quorum ea indoles, ut atroces & continuatæ injuriæ eos demum ad desperationem adigere queant. Sed & valde dubito, an in hac quæstione recte allegetur dictum 1. *Petri* II,18. Sane enim Apostolus in genere ibi docet, etiam σκολιοῖς, asperis dominis parendum esse, qui colaphis & flagellis per morositatem plus quam par est in servos sæviant: nequaquam autem eam quæstionem definit, an servus jugulum quoque præbere immotum debeat domino, trucidare innocentem volenti. Et nescio quam indignum videtur, conditionem liberi alicujus populi mancipiorum conditioni æquare; parique modulo metiri servum exiguo æreemtum, quem pro lubitu dominus vendere iterum possit, cum populo aliquo ex multis myriadibus virorum fortissimorum constante; qui ex singulari affectu, aut ob merita majorum, propriæque opinionem & spem virtutis summum imperium in aliquem ultro contulit. Denique qui citatur ab Asinio *Gerhardus* plane mecum facit, *Articulo de Magistratu politico*, inprimis §.488. circa finem.

§. 37. Destructo Indice superest, ut etiam conclusionem tanto opere dignam consideremus. Ex qua sole meridiano clarius patebit, quem scopum sibi perditissimus furcifer propositum habuerit. Quanquam enim fortasse alius articulorum istorum sit autor, alius autem appendices maledicentissimas addiderit, opusque tam nobile in lucem protraxerit; tamen ista jam ita curiose mihi discernere non vacat, & tantisper

tisper Asinius Tenebrio universi libelli famosi autor habebitur. Ille calido mihi sanguine, aut pulverulenro potius tergo pœnas dabit. Ille erudito orbi prostituetur tanquam monstrum ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex invidia furore mixta tam nefario modo, probisque omnibus detestando famam meam maculare, & ad fortunas meas subruendas viam sibi aperire voluit. *Quem*, inquit bellua, *corruptarum novitatum pruritus præpostere instigat contra juris naturæ & divini solida fundamenta, is unicum omnium instar sibi commendatum habeat Pufendorfium, à quo unius anni spatio tam immensum novarum opinionum cumulum sibi comparabit, quos omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam ei adimere non valebunt.* Quin desinis latrare novitates nebulo? quo ipso aut ruditatem tuam debuccinas, aut meum ingenium aut industriam commendas. Quid enim non in omnibus artibus & disciplinis aliquando novum fuit? Quod si eo solo nomine fuisset proscribendum, universo generi humano intra barbariem erat hærendum. Cum porro hoc seculo tanta bonorum juxta ac malorum sit librorum copia, nil nisi ludibrium eruditis debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane novi occurrat, aut saltem ubi quæ ab aliis minus exacte traduntur, curiosius non discutiuntur & expoliuntur. An credis, si quis ex quatuor aut quinque libris sextum compilaverit, aut ex quadraginta codicibus in machinam versatilem dispositis, quam ipse in sella versatili sedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripateticorum Intelligentiæ orbes cœlestes rotant, farraginem aliquam sine judicio congesserit: illum aliud agere, quam ut tabernas aromatariorum cucullis instruat? Cæterum quod istæ, quæ à me tradi arguuntur novitates aut corruptæ sint, aut solidis juris naturæ & divini fundamentis repugnent, ex Indice isto expurgatorio hactenus nondum adparuit. Et si quis alius sit eruditus, qui honesto modo quædam à me tradita in disquisitionem vocare velit, sentiet non defutura mihi, quibus mea defendam. Ejusmodi enim stolidorum Indicum confectores, ac famosorum libellorum architectos non magis inter eruditos numero, quam asinos inter citharœdos: quibus displicere bonis & cordatis placere est. Abite sues, nihil vobis oleo. Illa vero furiosi plane & mente mori vox est, intra unius anni spatium tam immensum novarum opinionum cumulum à me posse addisci, quas omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam alicui adimere non valebunt. Quæro enim ex te, totius Arcadiæ auritissima

tiſſima beſtia, illæ novitates, quæ ex me intra anni ſpatium hauriuntur, ſuntnè veræ, an falſæ? Si veræ ſunt, quid circa illas orthodoxis Theologis negotii eſt? Aut cur illi circa eas convellendas aliquid operæ ſumant? Niſi forte hoc Theologorum eſſe credis, barbariæ ſeſe defenſores præbere, obſoletis næniis ſcholas occupatas tenere, bona ingenia opprimere, importuniſſimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falſæ ſunt meæ novitates, tunc tu vero neſcio quam miſeros & ſtupidos homines mihi narras, qui univerſi per tantum temporis ſpatium non poſſint ſubvertere falſa dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixo barbitio venerabilis, neque vim miracula faciendi aut diabolos expellendi ſibi vindicantis, neque ſomniorum ſuorum præſagia, neque doctrinæ ſuæ papalem infallibilitatem jactantis, & quod maximum eſt, qui nunquam per ſomnum carmina fecerit. Poſt tam ſtolidam ſententiam Aſinius Tenebrio jam demum intima pectoris ſui recludit, & quid ad famam meam infeſtandam ipſum compulerit, non obſcure fatetur. Nimirum illi Magnatum & Nobilium filii, qui informatione mea uſi ſunt, & adhuc utuntur Aſinium, ejusque complices tanta invidia adverſus me impleverunt, ut crepandum ipſis fuiſſet, niſi hac via virus ſuum ex parte evomere licuiſſet. Hos ut abs me averterent, non alia potior aut magis compendioſa via fuit viſa, quam de nobis dogmatibus religionem tangentibus rumorem ſpargere. Quo audito quis amplius ſuos filios mihi commendaret: Præſertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum ſoleant exhorreſcere; & trepidæ preſſere ad pectora natos. Et ſpes erat, pleroſque concionatores aulicos, qui fere circa dirigendam puerilem informationem Palinuri vice funguntur, in patres deſcenſuros. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deasque ne feceris, ſi ipſorum ſalutem amas. Ille Heidelbergæ vixit, ubi Lutherani æque ac Calviniani vinum libentius quam cereviſiam bibunt. Ille habet mira principia; non credit amplius in quatuor elementa, nec in ſanctiſſima decem prædicamenta. Ab iſthoc viro liberi tui ita corrumpentur, ut compendium logices & rhetorices, quo recitari audito tanto ſolebas gaudio perfundi, deinceps nauci ſint facturi. Et habet entia moralia, quibus conſpectis aſini in rabiem aguntur. An non audiſti, quod Monzambanum legit, qui tamen Jeſuitis tantopere eſt inviſus, & Hobbeſium, qui librum de diabolo

ſcripſit.

ſcripſit. Imo credit ille, horreſco referens! multos aſinos binis pedibus incedere. Quin tu ergo potius commendas eos alicui viro pio & ſimplici, qui ab antiqua pedanteria ne latum unguem diſcedit, qui juxta ſuam in re literaria ſimplicitatem nulla entia moralia intelligit. Qui meris medullis diſcipulos ſuos paſcit, ſicut quondam Chiron Achillem, ex quo cibi genere magni heroës proveniunt, qui Trojam vel biduo expugnare queant. Ac qui inſuper recreationis cauſa cum filiis tuis lectiones ſaltatorias repetere poterit, circa quas ipſi ſubtilisſimum judicium, non minus quam circa generoſisſimas ſpecies aquæ vitæ. Quis jam dubitaverit, quin confeſtim quicquid eſt nobilis juventutis Pufendorfio vale ſit dicturum, & ingenti agmine pium illum doctorem, Equitum S. ſimplicitatis Commendatorem magnum, ſtipaturum, ejusque crumenam inaniis turgentem auro oppleturum? Aſt mi nimium odioſe obtrectator, credas hoc mihi velim ex animo loquenti. Si vel maxime ego in Moſchovia, uti tu auguraris, Kneſius factus fuero, tu tamen perfecto Aſinius Tenebrio manebis. Ergo brutalibus tandem tuis affectibus frænum impone, & ſi quid in caduca hac mortalitate curas, id unum cura, ut ne deinceps unquam Indices Novitatum edas. Et ut videas, me calumnias tuas nauci facere, en verba tua bona fide repræſento. *Multos quidem,* (non obſtantibus iſtis novitatibus) *Magnatum & Nobilium filios Heidelberga olim habuit diſcipulos,* (quo nomine etiam nemo, qui arces ſuas extra lunam posſidebat, ibi me oderat,) *& jam Londini in Suecorum* Univerſitate habet, (*ut fama fertur.*) *Attamen eorum neminem ex abortu ſuo Monzambano & damnato Hobbeſio, quos ipſis continuo inculcare ſtudet, quidquam præclari docuit. Hos accepta eorum pecunia, ſplendide inanes domum remittit, ſic ſuæ crumenæ, & non ingenio eorum conſulit. O tempora ô mores!* Ubi miror impuri nebulonis belluinam incogitantiam, quod cum nuper tantam doctrinæ meæ efficaciam tribuiſſet, ut ab omnibus Theologis per totam vitam extirpari nequeant, quæ à me uno anno hauriuntur; jam omnes à me diſcipulos ſplendide inanes dimitti ganniat. Sed talis eſt Aſinius, ut ſua mendacia ipſe deſtruat. Diſcipulos meos quod attinet, eorum duas posſum facere claſſes; alii publicas tantum & privatas meas frequentarunt lectiones; alii inſuper peculiari meæ commendati fuerunt curæ. Circa priores nos, qui publice in Academiis docemus, pari cum concionatoribus jure fruimur, ut ſi quod noſtri eſt officii fecimus, de pro-

fectibus auditorum rationem non reddamus. Qui capere vult, capiat. Et tamen multos eorum nominare possum, qui honorificam adhuc mei memoriam retinent. Ex iis qui privata mea disciplina usi sunt, quidam ad insignem eruditionis gradum pervenerunt, amplisque muneribus & in hoc regno, & in Germania admoti sunt; qui summum in me amorem quavis occasione testari non intermittunt. Qualem si Asinius Tenebrio unum haberet, dudum ejus effigiem in domus suæ insigne publice suspendisset. Fuit unus & alter, qui minores profectus fecit. Et quis unquam fuit doctor, qui omnes suos discipulos quantum cuperet eruditos præstare potuit? Certum tamen mihi est, neminem eorum unquam culpam in me collaturum. Imo ut videas, Asini Tenebrio, quam parum tuis mendaciis movear, jam publice denuncio, si quis tales meæ informationi commendare velit adolescentes, qui vel stupidissimo sunt ingenio, vel animum à literis plane aversum gerunt, nil nisi arma & venationem spirantes, aut qui sub prioribus præceptoribus nulla fundamenta posuerunt, & intra annum abs me universam eruditionem deglutire habent, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam heic in Academia consumere volunt, aut qui formosarum amore puellarum flagrantes maximam diei partem dulcissimis confabulationibus absumunt, per reliquum tempus domi mellitorum labiorum & seslibrium mammarum memoriam ruminantur; hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos; quin me susque deq; habere, an tales mihi commendentur vel non, præsertim ubi culpā deinde in me conferre velint. Quin & hoc insuper addo, si quis semicruda adhuc studia abruperit, & præmaturis sese peregrinationibus vel discursationibus potius dederit, apud eundem paucissima literarum vestigia, ubi domum reversus fuerit, adparitura. Inprimis autem arguit Asinius, quod ex Monzambano & Hobbesio discipulos meos nihil præclari doceam. Ergo sufficit, quod ex cæteris libris, quos ipsis præterea inculco, aliquid præclari doceam. Priorem autem ne deinceps quoque discipulis meis commendem, Asinius quidem Tenebrio me nunquam prohibebit. Hobbesium autem & Grotium, qui tam multa à religione nostra abeuntia suis operibus immiscuerunt, ne amplius juventuti prælegere cogerer, librum meum præcipue edidisse me professus sum; in quibus non omnia à me probata fuisse,

ille

ille ipse meus liber satis testari potest. Quod autem furcifer Monzambanum abortum meum vocat, ad id repono me nunquam id scriptum pro meo agnovisse, utut nolentem volentem publica me fama ejus autorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Asinio iste liber abortus vocetur. Id tamē dicere non verear, non erubescere autorē, quisquis is est, eo fœtu debere, qui tanto cum applausu per cultissimam Europæ partem à cordatissimis quibusque sit receptus; & cujus impugnatores non multo ampliorem gloriam reportarint, quam confectorem Indicis Novitatum manet. Illud tamen nescio, an quis mihi sit suasurus, ut, ne Asinio Tenebrioni præ invidia ilia rumpantur, repudiare debeam liberalitatem quorundam Magnatum, & aliorum, qua operam meam, si non semper eventu, tamen fide æstimandam prosecuti sunt; præsertim cum tam raro nostri ordinis homines aureus imber inundare soleat. Neque tamen erat, quare Asinium tantopere mea crumena angeret; quippe cum hanc præcipuam mearum divitiarum partem ducam, quod nemini debeam. Cui rei tamen non parum contulisse judico, tum quod uxor mihi contigit parum sumtuosa, tum quod nullos libros propriis sumtibus edidi. Cæterum illud optime in rebus humanis comparatum est, quod invidia sibi ipsa supplicium est; quæ tunc demum asperrima tormenta admovere est censenda, quando ad confessionem doloris sui invidos cogit. Et quantopere istum nebulonem excruciari arbitramur, qui continere sese amplius nequit, quin exclamet; *ô tempora! ô mores!* Quid enim heic clamor aliud arguit, quam dirissimos morsus, quibus iste proprium sibi pectus lacerat, dum me aliquo, inter eruditos numero, se non nisi Asinium Tenebrionem videt. Perge igitur invidia æstuare, furcifer, angere dies noctesque, excoque infidum istud pectus, pallesce, exaresce, à laqueo demum vesaniæ tuæ remedium pete, ut ista impura anima per dignam se portam triumphalem exitum inveniat.

§. 38. Restat ut etiam excutiamus autoritatem magnorum virorum, quos Asinius Tenebrio adversus me testes excitat, quibus & ego & liber meus vehementer displicuit; ne forte solus Asinius ex invidia aut ruditate nos allatrare videatur. Gravissimū sane præjudiciū, vel doctrinæ valde irregularis, vel morum plane difficilium, cætera dissentientes in me improbando conspirare. Eo curatius horum testimonia discutienda mihi erunt, ut quatenus Asinii causa per ista sublevetur adpareat. Primo igitur

tur loco prodeant Possessores Londinenses. *Nobis insuper à fide dignis nuperrime relatum est, ipsos Professores Londinenses, præsertim Theologos Lutheri animositate Pufendorfium jamdudum multorum errorum accusasse, quem tamen procerum gratia penes Regem contra omnium insultus adhuc conservavit, &c. Relatum est*, inquit, *nobis nuperrime.* Ubi credamus Asinium Tenebrionem aulam suam habere? Nam illam longe abhinc sitam esse arguit, quod *nuperrime* demum audivit rem, quæ jam ante annum non sine strepitu gesta est; cum tamen istum nebulonem plus satis curiosum circa rumusculos de me captandos fuisse adpareat. Et tamen dum dicit, illos *jamdudum* me errorum accusasse, cum mihi demum paulo ante editum superiore anno librum meum innotuerit, illos nescio quid in me machinari; suspicionem excitat Asinius, quasi dudum arcana quædam commercia ei cum istis intercesserint, ut quid iidem adversus me parturirent, longe ante ipsi innotuerit. *Relatum est nobis*, inquit, Quo argumento probabis, *Asini Tenebrio*, tibi non potius hæc fuisse verba adhibenda; quæque ipse miserrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te scire possumus, quinam sint isti *viri fide digni*; num fortasse mendacio tibi illuserint? Nam si neminem habent præter te; abs quo commendentur, non erit, qui magnam istorum verbis fidem est adhibiturus. Cur etiam aut tu fuisti tam incuriosus; ut quinam forent isti errores non inquireres? aut si de istis intellexisti, quare erudito orbi tantorum virorum observationes inviderés, quæ magnum lumen Indici tuo potuissent afferre? Sed quid multis ambagibus utor? Mi Asini Tenebrio, affatim quidem est tibi improbitatis, ut sis nebulo; sed ad id parum tibi esse astutiæ pater, ut scelera tua paulo tectius possis expromere. Nam hic ipse Index à Theologo quopiam Londinensi confectus est, qui jam dirissimis sese exsecrationibus devovet, illum sibi ab Asinio Tenebrione furto subductum, ac quibusdam in locis interpolatum, seque inscio typis exscriptum. Sic ut iste quidem satis tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri animositatem ei tribuis; cum ipse vice versa palam jactet, te ut furem & nebulonem egisse. Verum super hac re in judicio videbimus. Cæterum postquam ad hunc locum pervectus sum, solenniter prius protestandum est, me, quæ mox narraturus sum, non referre animo injuriandi; sed ex inevitabili necessitate famam meam ab omni sinistra suspicione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iste sacerrimus pervenit; ad

quod

quod plurimum facit, si ipsi intelligant, quodnam heic loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum dissimulem, quæ ad tuendam meam existimationem faciunt. Concessit mihi Deus, ut quantulumcunque nomen inter eruditos nactus sim, ac largitus est stationem, ultra quam ambitionem meam non profero. Sed cum tam illud, quam hæc diu stare nequeat, si talis sum, qualem Asinius Tenebrio mentitur; indignus sane & divina illa gratia forem, & tanto summorum juxta ac mediocrium hominum favore, si unius vel alterius invidi calumniis opprimi me per silentium paterer. Sed & cognatis atque amicis, quin universis meis popularibus merito erubescendus haberer, ni tantum mihi inesset facultatis, ut rudissimi hominis deliria dissipare possem. Seponatur ergo paulisper respectus aliorum, quoad meæ famæ & quæ inde dependet fortunæ consultum sit. Jacturam alii faciant existimationis suæ merito suo, qui immerentem fœdissima labe adspergere non erubuerunt. Frustra quis dignitatem suam mihi occinit, quando ipse ferrum jugulo meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Professorum ex natione Suecica huic sese negotio immiscuerit, ut ne mihi necessum foret quædam parum honorifica memorare de ullo ex ea natione, cujus favorem in me meosque semper sum expertus pronissimum. Quod si illis, qui me tam atroci modo impugnarunt, acerbum videatur, sua facta propalari; habent quod Asinio Tenebrioni indignentur, qui scrinia ipsorum expilavit, & jam obelo confossum Indicem in lucem protraxit. Istum nebulonem, istum plagiariũ, istum calumniatorem, istum famosorum libellorũ architectũ mecũ exsecrentur. Duas tamẽ vias videre videor, qua excusari possint ea, quæ in me isti egerunt, sane à communi jure, & modo inter honestos viros agendi non parum abeuntia. Una est, si heroico sese spiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum, creditur, cuique adeo jura nata non sint. Atque hoc ipsum non obscure insinuat Asinius Tenebrio, dum *animositatem Lutheri* illis tribuit; quem sane virum animos supra communem sortem gessisse nemo est ex nostratibus, quin agnoscat. Dicant ergo, se habuisse heroicum Lutheri spiritum, sed qui per diuturnitatem temporis vehementer degeneraverit, aut qui in impura vasa infusus ex generosissimo velut vino in mordacissimum acetum abierit. Ni malint uti dicto Poëtæ: ætas parentum peior avis tulit nos

nequiores mox daturos progeniem vitiosiorem. Accedit & hoc, quod unus ex illorum numero quondam de altero, qui non parum ad conflandum hocce negotium contulit, pronunciaverit istud dictum; Deum, si insigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica: (ita *Winstrupius de Nicol. Beckmanno.*) Id quod in vulgus heic notum est. Imo & unus eorum (*Iosua Schvvartzius*) cum proximo anno ipsi mitra doctoralis inter tubarum clangores imponeretur, à quopiam studioso, qui in ejus culina diu ossa arroserat, inter enormia alia elogia *pretiosus Dei filius* (Gottes wehrter Sohn) nuncupatus fuit; quod nomen soli Servatori nostro in lingua Teutonica tribui omnes linguæ ejus periti norunt. Et sane, quicquid est Judæorum per orbem terrarum dispersum, huc velut ad novum Messiam confluxisset, ni istis Sueciæ regno interdictum foret. Talis tantusque quare non heroem se ferre possit? Altera autem via paulo simplicior videtur, si nempe pertinaciter hæreseos arguere pergant articulum XVII. Indicis, supra excussum: se affectibus suis imperare non potuisse, nec debuisse; se pro orthodoxis Theologis non fuisse habendos, ni affectibus fræna laxarent: iis sese adeo occæcatos fuisse, ut Pufendorfii librum damnaverint, antequam intelligerent, ut neq; Christiani hominis officium, neq; ætas aut dignitas, gravitasq; muneris, nec respectus censuræ & adprobationis regiæ, neque amicitia mecum quondam culta, neq; officia quædam illis à me exhibita, vel paululum ipsos retinere potuerint, quo minus tanquam deterrimum me hæreticum diffamarent; aut saltem damnationem suam eousque suspenderent, quoad meam mentem & explicationem super istis articulis audivissent. Sed dum isti deliberant, utra via sese excusandi ipsis magis sit ad palatum; ego interea rem, prout eadem heic notoria est, fideliter referam, non eo fine quidem, ut aliquem velim infamare, sed ut famam meam contra Asinii Tenebrionis calumnias asseram, qui isto velut præjudicio me premere instituit. Cum igitur ad finem jam properaret libri mei impressio, animadvertere licuit, tres potissimum, inter quos hactenus simultas, aut frigida valde amicitia fuerat, repente syncretismum velut coivisse; concursare, trepidare, crebra inter se conventicula agitare; (*Beckmannum Schvvartzium & Christianum Fossium.*) Cui fundamento nova ista amicitia innixa sit, sequentia ostendent. Ut factioni robur & autoritas accederet, adsciscitur aliquis (*Petrus Winstrupius*) cujus canitie cæteri abuterentur, ut, velut post Ajacis

cis clypeum Teucer latitans, sagittas suas eo tutius in me emittere possent. Plures solicitantur, sed qui tamen parum gloriosum hujus rei finem augurantes, sacramento jungi recusarunt. His ergo velut quadrigis Bellona in librum meum irruitura invehebatur. Stimulabantur illi contra me pari fere odio, causis diversis. Ardebat unus & alter pædagogicam quandam dictaturam in nos sibi struere; cujus quietam possessionem sibi me heic salvo desperabant, utpote apud quem ejusmodi vana arrogantia risum potius, quam venerationem excitare solet; & qui ideo à legibus cuique muneri suos limites præscriptos arbitratur, ne quis pro sua libidine aliis insultare præsumat. Alius hancce compendiosissimam judicabat viam inclarescendi, si me subvertisset; qui perfectissimæ cujusdam, & ad quintam usque essentiam sublimatæ Theologiæ specimen credebat, Indicem Novitatum in Pufendorfii librum congesisse. Alius denique me sepulto & summam eruditionis famam, & lautissimam fortunam sibi sperabat accessuram; qui me vivum suis luminibus, utut toto vertice supra sit, officere putabat. Et commendatione digna est unius (*Schwvartzii*) ex isto numero ingenuitas; qui apud amicos non amplius negat, hanc sibi intentionem fuisse, ut ego ab hac Academia dimoverer. Id tamen se nunquam quæsivisse, ut fortunæ meæ ruinam procuraret. Esse enim S. Regiæ Majestati longe plurimas stationes, in quibus opera mea uti possit; quibus non obstet, si vel maxime ego quasdam erroneas opiniones foveam. Cui ego quidem pro singulari sua benevolentia, ex qua pro mea promotione tam solicitum sese exhibuit, dignas gratias ago; vicissimque opto, ut ille aliquando Martyrum corona potiatur, quæ jam jam capiti ejus quondam imminebat, ni fuga sibi consuluisset; quo ipsius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario stet. Simulque rogo, velit ejusmodi commendatione mei ad splendidius officium deinceps supersedere. Cum ergo & cæteris sociis mea promotio tantopere cordi esset, ut finem suum obtinerent, nullam faciliorem viam sibi relictam judicant, quam ut calumniam mihi intentarent, cui semper apud semidoctorum fecem eruditissimus quisque patuit, me nova habere principia, me juventutem ita corrupturum, ut non amplius antiquum Donatum sit veneratura. Accendebat ista unus ex sociis, qui subinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro sua simplicitate, quam ille tantopere in jure naturali commendare solet,

non

non caperet, mire eadem traducebat. Augebat ſuſpicionem, quod ego prohibuiſſem, ne antequam opus perfectum foret, ſingulæ paginæ hinc inde raptarentur. Hinc certa fides monſtroſum eſſe, quod tam ſolicite à me occulraretur. Quid multis? Indicitur concilium ſolenne Cerviæ, Pontificiæ ditionis oppido, miſſa Spiritus Sancti cantatur, & poſt aliquot ſeſſiones unanimi Patrum conſenſu ſtatuitur, Pufendorfium hæreticum eſſe faciendum. Offertur decretum Concilii Pontifici ratificandum, (nam ut ipſe Conciliis interſit, recentiores doctores ejus majeſtate indignum ducunt.) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piſcatoris obſignat. Hoc facto duo quidem ex ſociis in latibula ſua ſe recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiſcentur, ex eventu animos ſumturi, aut ſi ſecus res cadat, extra periculum ſubducti. Reliqui duo negotii exſecutionem in ſe recipiunt; ſomniaturi hæreſes, ſi non invenirent. Nova tamen ſpes oritur, fore ut ſi diligenter inquirerent, magnam vim novitatum ſint deprehenſuri, quod certus homo duo folia de præfatione, digitis forte fortuna adhærentia, è typographeio attuliſſet; in quibus occurrebant ea verba, quæ concilio iſti expreſſe oppoſueram; quibus tritum illud, ne ſutor ultra crepidam, occinebam iis, quos ad ſumendam in ejusmodi ſcripta cenſuram faſtus, ignorantia, aut petulans πολυπραγμοσύνη impellit. Interea liber abſolvitur, ego Holmiam proficiſcor. Et jam in publicum emergere incipiunt, quæ hactenus in me cuſa fuerant conſilia. Primo in prologi vicem epiſtola Holmiam ſcribitur, hoc fere argumento, inſignem gravitatem præferente: Prodire jam in publicum Pufendorfii librum, quem ipſi tamen nunquam viderint, quod is noluerit quenquam naſum ſuum in eo exercere, priusquam S. Regiæ Majeſtati, cui inſcriptus eſt, offerretur. Quia tamen ſibi ejus libri cenſura non fuiſſet oblata, ſe excuſatos haberi velle, ſi quid iſte orthodoxæ religioni, quæ ipſorum humeris, tanquam Atlante cælum, potisſimum niteretur, contrarium contineret. Petebant præterea, ut ſibi denuo liber iſte cenſendus committeretur; in quo negotio ipſi magna cum circumſpectione eſſent progreſſuri, & nullam mihi injuriam illaturi. Nam illos Illuſtrisſimos Regni Senatores, qui juſſu S. R. Majeſtatis librum meum adprobaſſent, tam profunda non inſtructos fuiſſe ſapientia, ut de jure gentium judicium ferre potuerint; cum politicorum nemo tam demens unquam fuerit, ut privilegium infallibilitatis ſibi arrogaret. Adduntur & quædam de Monzambano, quem ego auderem privatim

heic

heic legere. Eum in Germania publico Cæsaris edicto proscriptum, (quod sibi solis sit conspectum.) Cum autem hoc regnum provincias possideat in Germania, metuendum esse, ne hæc belli causa arripiatur, & Croatis, milite ferocissimo, Septentrio inundetur. Respondebatur ad has literas à superioribus leniter & humaniter: quiescerent, & rerum suarum satagerent. Librum meum esse politicum, nec ad Theologos quidquam spectare. Jam S. Ræ. Majestatis censuram & adprobationem accessisse. Neminem in ipsos ob eum librum culpæ quid collaturum; nec rationem ejus rei ab illis reddendam, quæ nunquam ipsis foret commissa. Tanta lenitas istorum hominum pertinaciam magis accendit; nec ita facile concilii sui decreta eludi debere arbitrantur; præsertim cum jam dirissima quæque de libro meo in vulgus spargere cæpissent, quæ ita repente vana deprehendi autoritati suæ parum conducere censebant. Interea ne ipsi in me ex invidia rapi aut consueto vitilitigandi morbo agitari viderentur, aliæ literæ scribuntur ad certum Theologum, tunc Holmiæ agentem, in quibus aliqua loca libri mei quasi errorem foventia annotantur, ac iste rogatur, ut pro eo fervore, quo circa religionem flagret, hanc rem apud Illustrissimos Regni Proceres diligenter insinuet, & quantum ex meo libro veræ religioni periculum immineat, solicite demonstret. Easque literas iste uni & alteri ex præcipuis regni officialibus recitavit; qui facile infami fraude animadversa, autorem earundem, & fædas calumniandi artes graviter sunt detestati. Nullam enim aliam subscriptionem illæ literæ præferebant quam hanc: *Hafniæ, Tuus quem ex fama nosti.* Qua epistola etiam Theologis Hafniensibus, viris sane cordatissimis, non levis injuria fuit illata, quasi ipsi, ubi quid in libro meo desiderarent, non ingenue & aperte, prout viros bonos & doctos decet, fuissent monituri, sed per tramites non nisi nebulonibus usurpatos forent grassaturi. Enim vero ne quis aliquem Hafniensem in suspicionem vocet, istæ literæ Londinum habent patriam; ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum huc reversum viderunt, sese manum probe agnovisse. Nec difficile erit; cum scriptorem obscurarum epistolarum in lucem protrahere, si quidem in eam rem serio inquiratur. Ubi miror inficetam plane astutiam illius scriptoris, quod speraret sese tam prudentibus viris ita facile illudere posse; cum potius vel sola hæc fraus istos conatus plane redderet suspe-

ctos. Jam tertius à publicatione mei libri mensis labebatur, & Index in formam embryonis coalescere videbatur, ac non obscura vitæ signa dabat; cum alius ab istis insultus (ut Asinii Tenebrionis vocabulo utar,) tentatur. Obstabat quippe adhuc censura & adprobatio regia, quæ non sine specioso aliquo obtentu proculcanda erat. Qui facile inveniri poterat ab hominibus, queis conscientia qualitercunque informata regum jussis longe potior est. Neque enim ignotum est, maxima scelera sub larva conscientiæ, & inter allegata passim seu profane potius detorta dicta sacra expromi. Scribit ergo epistolam senior ad professores Theologos hujus Academiæ; adjungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehendantur; adjurat ipsos per omnia sacra, per tremendum ultimi judicii diem, velint super istis articulis ingenue & libere suam confessionem edere; prout id ipsorum munus, & communis Christianorum obligatio requirit, qua ab Apostolo parati esse jubentur ad respondendum cuilibet petenti rationem ejus spei, quæ ipsis est. Isthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis surdis auribus accipiebant, certi alieno sese furori socios non addere. Tertius autem, in cujus utero Index ille conceptus erat magna cum pietatis & conscientiæ contestatione profitetur; se utique illis articulis gravissime offendi, seque adeo posse, & debere, & velle confessionem suam edere, prout pium virum & Theologum decet, quantacunque mala ipsum eo nomine sint mansura. O inauditam animositatem! O genuinam Lutheri sobolem, Asinio Tenebrione encomiasta, dignam! Ubi nescio an magis miranda sit subtilitas commenti, per quod obtinuisse sese arbitrabantur, ut in eodem negotio ipsi actorum, judicum, ac testium loco esse possent; an vero argutissima ratio per compendium de errore aliquem convincendi, dum *offendi* aliqua se doctrina jactant. Lubet tamen quærere, cum fieri possit, ut quis ejusmodi offensam mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, teneram ejus conscientiam revera lædi? Nam barbitium, & togam, & faciem ac verba in gravitatem composita, & dejerationes multis velandæ nequitiæ inservire, etiam in vulgus notum est. Deinde non dispicio, an satis dignum sit viro, per quem Servatori nostro titulum suum non amplius retinere licet, profiteri, doctrina se aliqua *offendi.* Vulgarium hoc animarum, & humi repentium videtur, & qui nullam aliam rationem, quare sibi quid displiceat, allegare queunt, quam insciriam & stuporem suum.

Magni

Magni isti & animosi Lutheri, qui clavem scientiæ possident, quosvis errores solis ronchis dissipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, super offensione queri solent. Denique nescio an ad rei literariæ incrementa multum faciat, si bonis & alacribus ingeniis hanc velimus legem dicere, ut ne quid in disciplinis rationi subjectis eruere, aut olim tradita limæ subjicere laborent, ne fortasse aliqui ista novitate offendantur, aut potius, ne in pudorem dentur antiquæ pedanteriæ consulti, dum vident sua compendia, ex quibus ipsi aliquot regulas & definitiones memoriæ mandarunt, inter quisquilias deinceps habenda. Si tamen hæc ratio superioribus placet, age & nos mentū mentemq; sylvescere patiamur, proscribamus bonos libros, insipidas nænias per totam vitam cantillemus, denique ordini equitum S. simplicitatis nomina demus, & sub auspiciis Asinii Tenebrionis internecinum bellum in entia moralia geramus. Cæterum cum confessio unius, (*Ios. Schwartzii*,) qui & antea turbulenti ac vani ingenii non pauca specimina ediderat, parum ponderis habitura videretur, à seniore conventus Theologorum indicitur, an tunc fortasse cæteri, ut offendi se quoque faterentur, permoveri possent. Tunc enim conclamatus plane eras meus liber, si abs tota Facultate, (quæ cur non pari jure atque Concilium Tridentinum immunitatem ab erroribus sibi arrogare posset?) fuisset damnatus. Conveniunt; considetur. In mensa expositus erat meus liber, & protocollum magnæ molis recens compactum, cui nihil adhuc inscriptum erat. Postquam à seniore causa conventus exposita fuit, prima erat quæstio, quis secretarii vices obire deberet; quia protocollum seipsum conscribillare non didicerat. A senioris dignitate id alienum erat. Duo priores Theologi nullam ejus negotii partem attingere volebant. Ultimus ob imperitiam linguæ Danicæ ei scriptioni inhabilis judicabatur. Sic protocollum tunc quidem virginitatem suam immaculatam retinuit. Quanquam autem hoc modo nulla futura erant acta Confessionis Lundensis; hortatur tamen senior, ut nihilominus annotatos in scheda articulos ordine excutiant, & ubi singuli istorum in libro meo extarent, inspiciant. Enim vero alter eorum negat, se judicium ferre posse de libro, quem nondum legisset. Alter causabatur, sese unum vel alterum locum inspexisse, nec deprehendere potuisse, meam esse sententiam, quam ipsi mihi vellent impingere. Heic statim senior non sine ronchis fremere; tu ea non intelligis; ille tertius, qui istos articulos non sine labore enixus

est, hæc optime intelligit. Ad quæ & iste incalescebat; ergo solus, inquiens, iste intelligat. Et sic irritatis animis sellæ crepant, consurgitur, & consessui finis imponitur. Interea literæ regiæ advenerant, hoc argumento; si quis utique jus sibi competere crederet aliquid circa librum meum monendi; ut mecum privatim conferret, sententiamque & declarationem meam audiret. Si nondum adquiescere vellet, ad Consistorium Academicum referret; quod cognosceret an digna res foret, quæ ad Illustrissimum Academiæ Cancellarium remitteretur. Omnia tamen placide & modeste peragerentur, citra turbas, & infestas concertationes. Et mox quoque adest Illustris vicinæ provinciæ Præses, ad negotium illud cominus inspiciendum. Auditque primo autorem Indicis, huncque scripto sibi exhiberi postulat. Inde & me audit, ac ut itidem scripto responsum meum ad Indicem paucis verbis concipiam, jubet. Utrumque scriptum in aulam transmittitur. Ex quo cum facile vanitas accusationis intellecta fuisset, aliæ literæ à S.R[a]. Majestate huc veniunt, queis silentium adversariis meis injungitur, & ne quis super libro meo deinceps quid movere audeat, severe interdicitur, præter gravem comminationem addito & hoc; S.R[æ]. Majestati alias curæ fore, ut si utique iste liber nova censura opus videatur habere, ea res committatur viris idoneis, & qui dextre eandem obire queant; nec unquam id censendi munus illis deferendum, qui tam præpostere hactenus circa id heic versati essent. Cum ne istæ quidem literæ ferociam Indicificis compescere valuissent, tertiæ demum literæ Regiæ mense Januario hujus anni huc mittuntur, quibus denunciatur: meritum eum esse, ut severe in ipsum animadvertatur, hac tamen vice adhuc ipsi veniam dari; caveat deinceps clementia regia abuti. Mihi quoque ut actione adversus eundem supersedeam injungitur. Ac sane pessimum sortita esset exitum spuria ista Lutheri animositas, ni singularis quædam S. R. Majestatis clementia meritis pœnis subtraxisset virum, nescio an per mollia remedia emendandum. Sane divino jure calumniatorem manebat eadem pœna, quam proximo suo intentaverat. Igitur cum ipse fateatur sibi propositum fuisse ab Academia hac me dimovere, deprecari non poterat, quin ipse abhinc in patriam suam relegaretur. Petebantur porro per meum latus Illustrissimi Regni Senatores, quibus libri mei censura commissa fuerat, quos iste vel crassissimæ inscitiæ, vel fœdæ negligentiæ proterve accusa-

cuſabat; proculcabatur privilegium Regium, ac ſæpius repetitæ literæ Regiæ vix tandem contumaciam hominis utcunque frangebant. Quibus omnibus quæ pœna debeatur, leges hujus regni non obſcure definiunt. Adparet igitur Aſinium Tenebrionem parum ſublevari autoritate Theologorum Lundenſium. Nec credo magnam ab ipſis eundem iniviſſe gratiam, utut alias decempedalibus elogiis immane quantum videantur titillari, quod neceſſitatem mihi attulerit animoſa eorum facta publice jam exponendi. Præſertim cum ipſe Aſinius Tenebrio ſui oblitus ſtupenda mentis vertigine mox meam cauſam agere incipiat. *Quem tamen*, inquit, *Procerum gratia penes Regem contra omnium inſultus adhuc conſervavit.* Contra *inſultus* dicit. Atqui ſolenne eſt Theologis diaboli in pios molimina inſultuum vocabulo nuncupare. Sicuti profecto ex eo genere fuerunt inſultus, quos animoſi iſti viri in me ſunt moliti. Quos cum Proceres Illuſtriſſimi tam gratioſe depulerint, ac innocentiam meam adverſus malevolorum improbas calumnias protexerint, immortales iisdem eo nomine gratias ago. Et ſane cum iſti viri me probent, parum puto referre, quid Aſinius Tenebrio, & reliqua invidorum turba, qui famam meam allatrant, de me ſentiat. Spes quoque eſt inſultatorum iſtorum importunitatem, quæ hactenus molli tantum ratione repulſa fuit, aliquando ita caſtigatum iri, ut mihi & probis omnibus negotium deinceps faceſſere ſint deſituri.

§. 39. Ultimo loco producuntur quoque adverſus me Profeſſores Heidelbergenſes. *Nec mirum*, inquit, *periculoſas & inauditas Pufendorfii novitates Theologis orthodoxis vehementer eſſe inviſas. Periculoſas* dicit novitates, quia ſi quis illas eo modo attigerit, quo Aſinius Tenebrio, ei maximum infamiæ periculum imminet. *Inauditas* addit. Atqui quos Indicis autor mihi affinxit errores, obſoleti ſunt, & ab Eccleſia Orthodoxa dudum proſcripti, & in omnibus auditoriis Theologicis exagitati. *Theologis orthodoxis*, ait, per quos intelligit κατ' ἐξοχὴν compilatorem Lundenſis Indicis, quem jam jam repræſentabimus, hominem nomine ſuo obſcuriorē, & qui quid probet aut improbet, nemo ſanus cicum interduit; & alterum illum, cui ſpecimen ſenilis pucrilitatis viſum, damnare, quæ non legerat aut intellexerat, ac negotio tam inſulſo barbitii ſui autoritatem, velut tutelare aliquod numen, accommodare. Nam quod ullus præterea Theologus periculoſas in meo libro ſomniaverit novita-

 tes,

tes, nondum audivi; & ne ullas cuipiam deinceps somniare in mentem veniat, hoc scripto efficiam. *Cum jam ante multos annos*, pergit furcifer, *ipsis etiam Calvinianis Professoribus Heidelbergensibus, tam Theologis, quam Jureconsultis, ut & Cancellario Blumio propter novas rerum formas, fictitios terminos, monstrosa entia moralia &c. valde displicuerit, quem ut Philosophum & Philosophiæ Professorem magis in studio historico, quam in Theologico vel Juridico versatum autumarunt.* Usque adeo, bellua, omnem tibi memoriam consumsit mentiendi libido, ut propria tua commenta ipse destrueres? Supra enim Heidelbergæ me Calvinistam egisse ganniebas, id est, talem, qui Theologis istis maxime placere laboravit: nunc iisdem me valde displicuisse nugaris. Etsi revera heic lupum auribus teneam. Si enim dicam, me istis viris non displicuisse, Calvinistam oportebit me esse apud illos, qui summam hanc orthodoxiæ perfectionem arbitrantur, cœlum nolle introire, si Calvinistis quoque eodem aditus pateat. Sin autem agnoscere velim, quæ forcifer blaterat, indignum sane foret candore præstantissimorum virorum amicitiam unquam abnuere. Sed ea de re supra jam dictum. Fui ego plerisque ibi carus; fuerim uni vel alteri invisus. Quid tum? An cuiquam contigit? omnes pariter habere amicos? An non ubique unum vel alterum *piperis granulum* occurrit? Id tamen certum est, neminem toto, quo ibi fui, septennio ullum verbum super ea displicentia ad me fecisse. Nullumne mihi amicum aut inimicum ibi fuisse, qui tanto temporis spatio super tam horribilibus rebus aut me moneret, aut easdem mihi exprobraret? Nam quam atrocia sunt ista, ob quæ Heidelbergensibus displicuisse arguor? *Novæ rerum formæ*, seu irregulares rerump. formæ, in gratum valde pedanticis palatis ferculum; *fictitii termini*, quia nupero Imperii recessu prohibitum est, nullos amplius novos terminos procudere, & *monstrosa entia moralia*, Equitibus S. Simplicitatis tantam triumphorum materiam præbitura. Nec isthoc satis. *Autumarunt etiam, eum ut philosophum*, (ut ignominiam ejus vocabuli declaret Asinius Tenebrio, sanæ rationi bellum indixit:) *& philosophiæ professorem*, (atqui etiam ipsi justitiæ sacerdotes Ulpiano veram, non simulatam philosophiam affectare dicuntur:) *magis versatum in studio historico:* (quia jam magno cuipiam JCto gloriosum scripsisse ad prima juris fundamenta; *Ægyptii reges suos partim Ptolomæos, partim Pharaones, partim* ARSACIDAS *nominarunt:*) *quam in Theologico*, (ad hoc enim docen-

cendum me Heidelbergenses evocaverant;) *vel Juridico.* (Quid in hoc studio præstiterim, vel non præstiterim, scripta mea ostendunt. Id tamen non diffiteor, cum anno 1660. à Serenissimo Electore Palatino professio institutionum juris mihi clementissime oblata fuisset, me eam recusasse; quod judicarem, non adeo splendidum exserendi ingenii campum esse, si post nongentos nonaginta novem Institutionum Commentarios, ego millesimum adderem.) De *Cancellario Blumio* nil habeo, quod peculiariter addam, quem vix credo agnoscere tale suum de me judicium. Quicquid tamen ille de me judicaverit, sane uti ego cuique suam in judicando libertatem relinquere cogor; ita & mihi contra fas est, & de istis judicibus, & de eorundem judicio judicare. Neque enim heic quæsitor Minos urnam movet. Audiamus demum conclusionem tam lepidi scripti. *De hisce novitatibus*, inquit (sane in meo libro non natis) *quas unico obolo venales nimis care vendi emique credimus*, (ingenue agit Asinius, qui merci suæ non enorme pretium statuit;) *suo tempore prolixius agam*, (nimirum quando à carnifice tergum tibi pro navata hac opera virgis publice fuerit conscribillatum.)

§. 40. Coronidis loco addere necessum judicavi illos ipsos articulos Lundenses, de quibus supra mentionem feci; qui huic negotio non parum lucis afferre possunt; simulque multos, qui in Germania ob istum libellum famosum immerito in suspicionem vocantur, liberabunt. Eorum compilator est *Josua Schwartz, Theologiæ Doctor & Professor in hac Academia.* Qui tamen publico programmate d. 17. Kal. Jul. heic publice circa mutationem Rectoratus affixo testatur, illos per Asinium Tenebrionem plagio sibi subductos, & aliquot in locis interpolatos, seque inscio typis exscriptos. Verba ad isthanc rem ex dicto programmate hæc sunt. *Homo rudis quidam & pravus illa non solum, de quibus esse aliqua dissensio coepit, per apertissimum plagium, tantumque non calumniandi nocendique studio typis nuper divulgare, sed ineptis etiam suis & improbis commentationibus adspersis, infamare omnia sustinuerit; quando ita meum, ut bonorum omnium de isto, est votum illud Pauli ad Galatas,* ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς! Repræsentabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi superiori æstate Illustri vicinæ provinciæ Præsidi fuerunt ab Autore exhibiti. Ex quo adparebit, quid polituræ illis articulis post accesserit, & quam improba metamorphosi illud innoxium ante & eruditum

tum scriptum in fœdissimum libellum famosum abierit. Ut hoc exemplo moniti eruditi accuratius sua scrinia obserare discant, ne tam facile ejusmodi Harpyiæ, quæ contactu suo omnia fœdant, eadem diripere queant. Quod enim antea meram ambrosiam spirabat scriptum, postquam in Asini Tenebrionis manus incidit, nil nisi oletum est.

Index præcipuarum Novitatum, quas Dn. Prof. Pufendorfius libro suo de Jure Nat. & Gentium hic apud nos edidit.

De Theologia in genere.

I. Docet, quod in articulos fidei non abeant, quæ proprie ad Jus Naturæ pertinent, idque in præfatione fol. 2. fac. 2. Neque enim si qui ex illis &c. (Ad hunc articulum ego in stricturis extemporaneis ita reposueram: *Per articulos fidei Autor intelligit capita religionis salvificæ, ex revelatione divina profluentia, & ad salutem æternam spectantia. Jus autem Naturæ quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoscitur, & tranquillitatem hujus vitæ pro fine habet. Igitur demonstrandum Schvvartzio est, articulos fidei esse, qui ex lumine naturæ demonstrari possunt, & non ad salutem æternam, sed ad tranquillitatem hujus vitæ ultimato tendunt, adeoque universam philosophiam moralem & Jurisprudentiam esse articulos fidei. Probet quoque statim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam sibi tractandum sumunt, etiam dum falcem mittunt in alienam messem.* Adparet puto ratio, quare primogenitum suum jugulaverit ipse Indicis pater. Sicuti primogenito asini, quod ove redimere dominus nolebat, cervices frangebantur, Exodi. XIII, 13.

II. Statuit, Civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei. Sic enim pag. 910. Inde expedit ut publice &c.

De Scriptura Sacra.

I. Quæstionem facti hoc esse docet, de quo non nisi ex divinarum literarum autoritate constare potest: utpote doctrinam de statu integritatis & corruptionis. In præfat. fol. ult. fac. 2. Enimvero præterquam &c.

(Ego reposueram: ***Heic nulla esset novitas, si Schvvartzius intelligeret, quid sit quæstio facti.*** Quo audito patrem sua proles parum decere visa fuit, eoque illam exposuit.)

De

De DEO.

I. Negat Deum naturæ suæ legibus teneri, ut hoc vel illud agere non possit; affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, ex placito non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133. §. 3. Quod autem idem quædam &c. confer p. 166. §. 6.

II. Justitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus, applicari, Deoque ἀναλόγως, imo etiam minus Deo, quàm hominibus competere, pag. 134. Hinc & quando &c. p. 166. §. 6. p. 177. §. 12. istis locis argumentum à minori ad majus ductum videtur, conf. p. 164.

III. Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite p. 79. his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem præcipientis. Deinde explicite p. 92. Inde etsi impia sit Epicureorum, &c.

De Homine in statu Integritatis.

I. Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse, ne illo quidem excepto, in quo homo justa statura ac robore præditus fuit, quum primum existere cæpisset, h. e. statum Adami ante Evam, aliosque homines creatos existentis, p. 140. §. 2. Si igitur, &c. (Ad ultima verba hujus articuli ego monueram: *Obiter petit ut Schvvartzius sibi ostendat, quinam sint ille* alii homines, præter Adamum & Evam à Deo *creati*. Ne igitur Præadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam h. e. Adamum servari non potuisse nisi Deus ipsum necessaria vitæ media adhibere peculiariter docuisset, pag. 140. §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Quod homo prout ex creatione physice perfectus extitit, sine ordine & decore, reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis pravior fuerit, quæ causa, quare lex illi superaddita sit, pag. 4. §. 4. Nobis illud jam &c. p. 3. §. 3. Exinde &c. p. 136. §. 5. 6.

IV. Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse, p. 3. §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & statu suo primævo se habuerunt, non mortalium tantum nomine appellat, sed tantam etiam illis

K imbe-

imbecillitatem tribuit, ut sine peculiari cura servari non potuissent. Mortalitatis etiam causa genus humanum diversitate sexus, propagandique facultate creatum esse, p. 140. §. 2. Inde *licet* &c. p. 750. §. 2. Postquam &c.

VI. Recentem & solitarium orbis incolam Attonitum, h. e. consternatum stetisse.

(Ad ultimum vocabulum hujus articuli reposueram: *Probet Schvvartzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hanc mundi machinam mirabundus adspiciebat, steterit non vel jacuerit vel sederit,* Hinc illud *stetisse* mutatum in *fuisse*.)

De Peccato Originis.

I. Entia moralia, eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubito posse, sine ulla mutatione vel corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, p. 4. §. 4. Ac per eadem ipsis & p. 19. §. 23.

II. Non posse nobis imputari, quæ ex causis extra directionem nostram positis proveniunt, vel vires nostras excedunt, p. 64. porro ut aliqua actio &c. p. 66. §. 8. p. 37. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia responderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Asinii Tenebrionis non incidit.)

De Peccatis Actualibus.

I. Negat quædam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, & similia natura sua actiones indifferentes esse, p. 25. 26: NB. 27. Hoc enim modo &c. conf. p. 47. p. 14. p. 161. §. 4.

II. Quod cœli solique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat, p. 53. Inter illa igitur &c.

(Hic reposueram: *Autor non dicit cœli solique genium disponere homines ad peccata, sed ad* certum genus actionis: *Hoc ipsum autem qui credere non potest, parum sese peregrinatum fatetur.* Hæc causa fuit, cur articulus hic in cunis elideretur. Nam Schvvartzius per integrum octiduum Parisiis fuit; & in Hollandia cum crumenisecis ludens viaticum amisit.)

III. Peccatum alienum ex equi peccatum non esse, p. 1028. 1029.

De libero Arbitrio.

I. In

I. In ipsa facultate apprehensiva & judicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum p. 37. §.3.p.72. Nam id utique &c.

II. Omnibus suis affectibus vel passionibus imperare hominem posse, verbis Cartesii, quæ sua facit, statuit, p.55. Illud instituto nostro &c.

De lege Naturæ.

I. Genuinum, sufficiens & adæquatum principium cognoscendi legem Naturæ esse socialitatem, p.181.§.14.p.183.§.15.NB.p.188.§.19.

II. Legem naturæ insitum quendam vel connatum habitum esse negat, primum quidem implicite toties, quoties entia moralia naturæ perfectæ superaddita saltem vel superimposita esse statuit, item quoties discrimen honestorum aut turpium ex informatione, assuetudine & discursu esse docet, id quod potissimum pag.179.180.190.facit. Deinde explicite p.178.§.13. Quam ad rem &c.adde p. 19. Nunquam enim.

III. Essentialem Dei justitiam prototypum vel fundamentum Juris naturalis esse negat, p.163.§.5:

IV. Negat igitur Legem Naturæ esse æternam, p.25.§.6.& sane p.28. Ex quibus adparet.

V. Entia moralia omnia, adeoque etiam leges naturæ, mutabilia esse docet, p.19.§.23.

VI. Principium essendi vel fundamentum Legis Naturæ socialitatem esse docet, vel Naturam, quatenus à Creatore socialis facta est, idque statim in præfat. fol. ult. Cæterum id quoque monere visum, &c. Quid porro planius est, quam hoc.

VII. Plures uxores quam unam domum duxisse, contra jus naturæ, quod materialiter decalogus est, non esse. p.776.§.16. Sic 2. Samuel. XII,8.Add.p.778.§.17.782.§.19.

De Decalogo.

I. Decem præcepta, prout duabus tabulis inscripta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles leges ejus populi fuisse, p. 1025.§.4. Quando tamen.

II. Nudam illam & universalem cognationem, quæ ex similitudine naturæ resultat, causam vel fundamentum esse, propter quod homo hominem diligit, p.6.§.7. In ordine autem &c.p.187.§.18. Nam revera.

III. Dictum Salvatoris, quo jubemur proximum nostrum diligere,

gere, ficut nos ipfos, explicandum effe non tam de gradu dilectionis quam de ejusdem finceritate,p.226.

IV. Valde dubium effe, an invafor aliquis fub proximi nomine venire posfit,ibid.p.226.

(Heic regefferam: *Si Schvvartzius probaverit ex Luca X,36.37. latrones viatoris iftius feminecis proximos fuiffe: Autor quoque credet, ipfum & focios bonorum virorum officio functos, dum eum tanquam hareticum infamare inftituunt.* Credo pofthæc matrem fuus conterruit infans.)

V. Neminem fibi ipfi obligatum effe, nifi refpectu focialitatis, quo refpectu etiam homo Dei fervus,p.86.& præfat.fol.ult.fac.1.Dantur fane &c.

VI. Nullam effe morum honeftatem & innocentiam ubique & extra focietatem fervandam, feu citra reflexionem ad alios homines in præf.fol.ult.fac.1.

VII. In naturali ftatu neminem altero fuperiorem effe,cujus arbitrio fuam voluntatem,fuumque judicium fubmittat,p.143.763.

De Matrimonio.

I. Quicquid juris habet mas in fæminam,ex ipfius confenfu habere,pag.763.

(Ego regefferam: *Adde tanquam ex caufa fecunda & proxima, qua reftrictia extat,pag.770.lin.15.* Et fic ifte embryo vitalis effe defiit.)

De Magiftratu Politico.

I. Imperium Magiftratus in fubditos ex pactis,Deumque caufam faltem adprobantem,h.e.moralem effe,p.897.898.899.900.902.

(Hic repofueram: *Sine dubio ad finem properanti Schvvartzio fomnus obrepfit, quando iftum articulum fidei excerpfit. Nam expreffe Autor p.899. fententiam Grotii rejicit, quafi Deus ex poftfacto tantum civile imperium* adprobaverit: *& antecedenter Deum id introduci voluiffe afferit. Praterea eo loco de caufa proxima & fecunda imperii civilis agit.* Inde probabile eft, fomno difcuffo à matre proli manus illatas; ne per Afinium Tenebrionem pars libelli famofi fieret.)

II. Principi injuriam inferenti, fi evitandi locus non fit, vi occurri poffe,p.1004.1006.1007.

De Minifterio Ecclefiaftico.

I. Si minifter fuo jure, feorfim fibi competente,h.e.ita ut hoc jus

non

non dependeat à magistratu, agat, dominium mundanum contra magistratum sibi sumere, p. 913. Denique penes &c.

(Ego reponebam: *Cautius ut animum suum in principes Schvvartzius obtegat, suadet Autor. Interim ubi Schvvartzius distincte explicaverit, quousque illud jus ministris seorsim competens extentat, Autor ab illis, qui ipsius librum adprobarùnt, percunctabitur, quid ad hunc articulum sit respondendum.* Hoc audito Schvvartzius abortum fecit. Et inde est, quod Index iste, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarii manus inciderit.

Hactenus Lundensis Index Novitatum.

Ut puto ita depexum dedit Asinium Tenebrionem, ut cuivis in proclivi sit futurum judicare quo loco & Index Novitatum, & ejus autor editorque sit habendus. Sed & illud quivis cordatus agnoscet, ex inevitabili necessitate ad existimationis meæ defensionem isthæc mihi fuisse publicanda. De cætero quid præmii mereantur, qui tam fœdo exemplo grassantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam sortiti sunt, ornare laborant, magistratui curæ erit; cujus autoritas ne à civibus suis ludibrio habeatur, ipsius quam maxime interest.

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA
AD
Plur. Reverendum atque Celeberrimum Virum DN. D. JOH. ADAMUM SCHERZERUM, Theologum apud Lipsienses Primarium, Super censura quapiam in librum suum inique lata.

Plurimum Reverende, atque Celeberrime Vir,

ANtiqua est ista eruditorum sors, qui prius inventis aliquid addere, aut polituram adhibere sunt aggressi, ut primum fere hunc laboris sui fructum percipiant, varia variorum judicia incurrere; ac

sæpe malevolorum aut sciolorum dentem lassare. Scholastica cumprimis ingenia quibus morbis agitentur; quis est qui ignoret? Invidere alterius famæ, arreptam semel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis autoritatem sibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitiis inclarescere velle; intemperie litigandi laborare, velut epidemica isti ordini labes semper fuit. Quid ergo mirum; si & mea scripta unius vel alterius supercilio non omni ex parte se potuerunt adprobare? Et qua fronte postulare velim; ut omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur; cum ipse nunquam circa res rationi subjectas in ullius magistri verba jurandum mihi duxerim? Aut cur ægre feram; quam ego in alios innoxiam libertatem mihi sumsi, eandem alios in me quoque exercere? Enimvero quæ in me tentata sunt, postquam illustrandæ disciplinæ juris naturalis meam quoque symbolam conferre institui, nescio ad quam morbi speciem referenda sint. Ut enim inter officia heroicæ pietatis referre velis, sententias non intellectas, aut maligne interpolatas distortasque hæresium vocabulo diffamare; tamen libellos famosos publice edere, in duellum provocare, de sicariis immittendis minas jactare, supra ludimagistrorum rabiem est. Sic facile est, ut *Vigilis* alicujus vecors maledicentia contemnatur. Ast quod abs tam gravi Collegio apud populares meos liber meus tam atroci notatus sit censura, id plane præter omnem meam opinionem accidisse fateor; cum potius in istis non leve mihi præsidium positum adversus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et sane cum viderem, tantos viros ex libello famoso de me sententiam tulisse, non poteram non graviter commoveri, non tam quod apud intelligentes ea res existimationem meam læsura esset; quippe cum facere injuriam, non pati turpe sit: sed quod necessitas mihi foret imposita secus sentiendi de illis, quos sincero affectu prosequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam injuriam tacite concoquere, eamque natali solo, quod me ac mea studia quondam tam benigne fovit, condonare; inprimis quod spes esset, oblivione eandem paulatim sepeliendam, diemque temere præcipitata judicia emendaturam. Ast id non amplius integrum est per importunitatem *Christiani Vigilis*, sub quo vocabulo *Dn. Fridericum Gesenium Superintendentem Garlebiensem* latitare fama publica & amicorum literæ indicant; qui in impudenti suo scripto tam odiose Saxonicæ censuræ mentionem injicit, ut in me, meosque injurius sim, si

ejus-

ejusdem iniquitatem ulterius dissimulem. Præsertim cum apud imperitos tam speciosa nomina à malevolis magna cum ambitione jactentur, velut quibus ipsorum causa immane quantum sublevetur. Quod autem isthoc scriptionis ad Te potissimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, eius ratio inferius satis adparebit. Visum est enim jam una fidelia duos parietes dealbare, & ad maledicum *Vigilis* libellum pauca quædam reponere; ut agnoscas quam turpe Tibi sit futurum, si ab istorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.

Præter Sycophantias igitur & maledicta; quæ impuro scripto passim spargit *Vigil*, tria sibi præcipue agenda sumit; unum est, ut *iniquitatem in jus naturæ* me admisisse arguat, quod retorsionem ipsi impegerim ob attributum Fratri meo aut mihi *Sinceri Warenbergii de divortio dialogum.* Heic si quid efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id scripti à se nobis non fuisse tributum, vel vere tributum. Horum cum neutrum præstare possit, nugas tamen agere mavult, quam delictum suum agnoscere. Ac sane nulla erat causa, quæ *Vigili* necessitatem imponebat jejunum illud scriptum emittendi. Horribile mendacium est, *in Suecia controversiam agitari super cœlesti monogamias præcepto; triviales* ibi *discursus in congressibus publicis ac conviviis solennioribus* ea super re frequentari. Sane illis qui in Suecia habitant: de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D. Menzeri epistola* tale quid tradit. Non enim, si unus vir super epulis, incertum serio, an ingenij exercendi, vel informationis petendæ causa cum erudito viro quid disseruerit, id statim trivialis & publica erit controversia, ut non solum fato hujus Regni sit indolescendum, sed & vicinis à contagio periculum immineat. Et quidem ut *Vigil* potissimum ingruenti malo obviam ire debuerit; cui potius incumbebat auditores suos monere, ut probæ notæ cerevisiam coquant. Sane enim si quid heic in moribus aut dogmatibus labet, non deerunt idonei emendandi autores: nec unquam eo nobiscum res redibit, ut Præsulis Gardelebiensis opera Ecclesiæ nostræ indigeant. Utut non sine fastu crepet; *se à DEO non ita uni Ecclesiæ destinatum, ut non totius etiam salutem quærere debeat.* Nam valde dubito, an Pontifex Romanus Præsulem Garlebiensem æquo animo collegam sit admissurus. Quid porro opus erat *Vigilis* scripto, cum jum dialogus iste à *Dn. D. Menzero*, quem ea res propius spectabat, abunde esset confutatus? Cujus tamen æmulum se ferre per

mode-

modestiam abnuit, dum ait: *ab initio se sibi potius quam aliis scripsisse.* Credas graves stimulos carnis sensisse hominem, ut ægre à pluribus uxoribus ducendis abstinere se potuerit, nisi demum emphasin phraseos, *& erunt duo in carne una*, sibi ad nauseam inculcaret, ardoribusque suis ab aquis diluvij, & igne Sodomorum, syllogismisq; in forma propositis medicinã peteret. Sed si tanta scribendi libidine miser ægrescebat, cur Pufendorffium nomen vellicandum sibi sumebat? Cur non *Dn. D. Menzeri* prudentiam imitabatur, qui rem ipsam tractasse contentus, de autore parum solicitus est? *Fama publica*, inquit, *susurrabat, Pufendorfium esse autorem trivialis discursus in Suecia de polygamia divinitus non interdicta.* Ast antequam *susurris* fidem adhiberet præsul, evolvisse debuerat illud *Siracidis XIX*, 15. Quin ipse *Vigil* agnoscit, à me non potuisse Holmiæ discursus disseminari, qui in Scania dego, in quam eo tempore vix biennium erat cum adpulissem. Fratrem autem meum ejus *opinionis autorem & professorem* fuisse, effrons plane commentum erat: quem constat proximis novem annis apud exteros perpetuis legationibus detentum, hoc spatio non nisi semel paucos per menses Holmiam invisisse. Quod ipsum æque facile nosci poterat, quam quo munere is quondam in Suecia functus esset. Nil ergo habet, quod indignetur *Vigil*, si ad famam nostram vindicandam retorsione in ipsum usus sum. Cur enim remedium juris communis nobis solis non pateat? Neque vero in ea retorsione dictum quid est, quod leges non permittunt. Nam ad ipsum solus §. 3. *Apologiæ* spectat. Et quod *Vigil* in Asinij Tenebrionis elogia involare velle videtur, id si vel maxime ego non invideam, ipse tamen Asinius intercedet, qui per ista martyrum se coronam meritum arbitratur. Frustra porro ad famam *Vigil* provocat, cujus falsitas facillime deprehendi poterat; & quæ nondum inveterata, aut longo meo silentio confirmata erat. Frequens autem est; ut ubi plures de aliquo sinistri quid sparserint, ille talionum accipiat, qui primus id publice spargere ausus est. Ergo caveat deinceps *Vigil* nasum suum ante primum agmen protendere. Ridiculum autem est, quod scribit, me debuisse *scandalum, quod Warenbergii scripto Ecclesiæ obvenerat, tollere.* Nimirum quia jam scandalum dat is, de quo mendacia sparguntur, non is qui mentitur. Sed nec dignitas sua *Vigilem* tutum præstabat, quo minus retorsionem audiret. Non enim credit Pufendorfius, Præsulatum Garlebiensem id habere fastigii, ut injurias inde

de profectas tacite degutire debeat. Intentio pia, quam jactat, excusare *Vigilem* potuisset, si privatim scripta epistola me monuisset. Sed ubi publice fama nostra læditur, defensio nobis patet etiam adversus stolide credulum, aut inconsultæ pietatis specimen edere parantem. Quin si *Vigil* aliquem ex suis cerevisiæ coctoribus, famæ mendacio deceptus, gravis cujusdam facinoris pro suggestu nominetenus arguisset, injuriarum postulari poterat. Et mihi vitio vertetur, si in conspectu Orbis eruditi scriptum uti vocat *atheum venenatum & perniciosum* falso impingenti retorsionem opposuero? Nisi forte negare velit, se unquam id scriptum mihi attribuisse; sed tantum illi, qui mihi *alter ego* sit. Atqui ipse fatetur, *in sua scriptione ex publica fama Pufendorffiorum nomen mentiobservasse*, (quæ ipsius est latinitas.) & suum scriptum forte *Bessiavium fortunam habuisse*. Ergo vel meo nomine, vel ejus, qui mihi alter idem est, retorsionem cape. Quis denique credat, sensum communem illi homini inesse, qui me jubet *illam calumniam, illudque mendacium ea, qua par est, evidentia probare*? Adparet Garlêbiæ incognitum esse, quod actori probatio incumbat. Quanto satius ergo fuerat *Vigili* ægrotos imitari, qui amaras pilulas non diu intra dentes revolvunt, sed confestim deglutiunt. Nam hærebit jure impacta ipsi retorsio, quousque ingenue injuriam suam agnoverit.

Alteram partem scripti defensio Asinii Tenebrionis occupat; de qua vel ideo non magnifice sperare possumus; quod ipse clientem suum ignorat. *Plurima dixit in lævum conversus; at illi dextra jacebat Bellua.* Sane enim quem tam suavi fratris & socii vocabulo compellat Asinium *Vigil*, ne pilum quidem Theologi habet: sed *Utriusque Iuris Doctor* est. JCtus inquam est, qui *Indicem Novitatum* ipse veterator jam perpetuis damnatum tenebris denuo protraxit, & nefariis modis interpolatum edi curavit. Hoc igitur parente iste fœtus, à primis suis genitoribus abdicatus, deinceps censetur. Nec ullum unquam sani sincipitis Theologum tam absurda ambitio vexabit, ut isthanc deformem prolem sibi velit vindicare. Et quia tanta rerum novarum prurigine laborat Præsul Garlebiensis, quædam circa hoc negotium ipsi antehac ignota pandam. Cliens igitur ipsius vocatur Nicolaus Beckmannus *Heida Holsatus* J. U. D. *& in Academia Carolina Ex professor*; qui & antea edita *medulla Justinianæa*, & *Commentario ad prima Iuris fundamenta* suam in exscribendis libris solertiam

tiam satis ostendit. Huic viro regenitum Indicem Novitatum orbis debet. Quam tamen operam non gratis insumsit. Nam & ipse judiciali sententia infami relegatione est damnatus, & *Index Novitatum* manu carnificis comburendus insigne lumen autori fœnerabit. Dignum ergo jam adparet patella operculum Asinii clientis patronus *Vigil*. Quem quod asinum subinde & furciferum salutaverim, mitius irascetur *Vigil*, si ingenii mei simplicitatem cogitare velit, quod scapham, scapham & ficum ficum vocare amat. Sed & illud mali advocati specimen exhibet *Vigil*, quod si vel maxime daremus, ipsius clientem ex sacro esse ordine, ejus causam turpi prævaricatione destituat. Si enim agere quid volebat, macilentus iste Judex in justum systema inauditæ cujusdã Theologiæ erat redigendus. Aut si hoc specimen calumniæ ingenium ipsius superabat, saltẽ ab impudentia subsidium erat petendum, & importune clamandum; illos errores utique in meo libro adstrui. Quorum cum neutrum faciat, sed nil nisi *Atlantem ipsi incumbentem*, ac intemperiem Zeli crepet, & pauculas propositiones philosophicas imperite vellicet; videri potest virum istum non obscure arguere, quasi per inscitiam aut præcipitantiam circa horrendos errores tumultum moverit, qui nuspiam nunc adparent. Sed & videtur novus iste causidicus quasdam sententias ponere, quas nescio an omnes citra granum salis sint admissuri. Veluti quod de censura Theologorum in disciplinas rationi subjectas jactat. Sane enim peculiaris disciplina est Theologia, tum ab aliis scientiis, tum ab ipso quoque jure naturali distincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet præcepta, quæ & ipsa jus naturale tradit: hujus tamen, non illius, disciplinæ est, eorundem necessitatem ex ratione demonstrare. Unde sane nihil repugnat, dari Theologum, articulorum fidei Christianæ gnarum, sed qui in aliis scientiis sit plane hospes. Hinc sane impudenter censuram sibi arrogabit in ea, quæ non didicit. Quod si autem quiscum Theologia alias quoque disciplinas se conjunxisse glorietur, illi tamen nec alia via in hisce addiscendis, quam cæteri, progressus est, nec ideo quod Theologus audit, peculiares quasdam inspirationes sensit; cum & ipsa Theologia non alia jam ratione quam cæteræ disciplinæ addiscantur. Unde si circa alias disciplinas moliri quid velit Theologus, non pro imperio, sed rationibus rem geret, & ex principiis cuique disciplinæ peculiaribus; nisi ea principia falsa esse demonstrare possit. Tum si quid à recentioribus

bus tradatur, quod in ipsius dictatis & collegiis manuscriptis non invenitur, non statim hæresin & atheismū proclamet; sed num illud revera ita se habeat examinet. Deniq; si imperite procedat, non minus eruditis ludibriū se credat debere, quam si aliū ratio fugiat, præsertim si cum ignorantia fastu aut pertinaciam conjunxerit. Ubi porro summis civitatum Rectoribus ipsorum Theologorum scripta sub suam censuram revocandi jus est, quo obtentu isti in aliarum scientiarum doctores dictaturam exercebunt, nisi quatenus sibi ab istis peculiariter sit delegatum? Præterea nisi Theologos supra communes leges ponere vellet *Vigil*, non erat, quare tam indignum facinus clamitaret, si cujuspiam sacerdotis injuria & vesania ab aliis fortiter repellatur. Equidem merito prudentes rixas cum sacerdotibus vitare monent. Sed si ipsi ultro in nos irruant, num cervices nostros pedibus eorum calcandas prosternemus? Aut si unus vel alter Ecclesiæ minister hostili in nos animo feratur, num ideo cæteris minus amicis uti nobis licebit? Sane enim ut & ipsi inter se capitalibus odiis dissideant, nihil novi est. Quæ insuper *Vigil* de persecutione philosophiæ Cartesianæ gannit, me non tangunt. Non enim, quia sacerdotes in *munitissima* Helvetia eam ex scholis suis exturbarunt, ideo acu rem tetigerunt, qui Judicem Novitatum architectati sunt. Et dubito an quicquid ubique est eruditorum Helvetiis sit assurrecturum. Sane mea sententia præstabat inquirere, num ea philosophia cum rerum natura congrueret, quam quousque illa à vulgatis scholarum dogmatibus discedat. Novum quod si dogma, an vetus, modo verum, nihil interest. Et si veritas nova fuerit eruta, non difficile erit eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro usus, tollatur abusus; abs quo ne vulgata quidem philosophia immunis est. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnant, quam ne nova philosophia introducta ipsi in tironum classem rejiciantur. Sed, quid Cartesio fiat, ejus sectatores viderint. Denique nec id operæ, quod ego in falsis Hobbesii sententiis destruendis collocavi, ideo minoris est, quia *Richardus Cumberlandus* eodē anno in diversa regione in eundem arma movit. Ergo hactenus nihil attulit *Vigil*, quo clientis sui causa sublevaretur; nisi forte in eo sibi vehementer placet, quod sacra dictatam profane adplicare calluerit, aut protritum illud Zeli pallium tam putide jactet, quod nunquam non velando sacerdotum furori inserviit.

Ad extremum tamen non vulgaris causidicinæ specimen exhibet *Vigil*, dum saltem sibi comparatum Asinium probum atque eruditum virum haberi debere pertendit. Et sane si considero, qua via *Vigil* suam in eruendo naturali jure felicitatem voluerit ostentare, jam Asinius sublimi vertice sidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod socialitatem (non *adpetitum socialitatis*) constituerim fundamentum legis naturalis. Per fundamentum ego intelligo primariam propositionem in disciplina juris naturalis, extructam ex observationibus à natura rerum & hominum petitis, sub qua cæteræ propositiones facile possint subsumi & in eandem resolvi. Eodem sensu, quo in Sacris Literis dilectio summa legis dicitur. Sicuti & ea sententia Platoni, Aristoteli, ac cumprimis Stoicis est familiarissima; ac fundamento *Hobesii* de conservatione sui ipsius præcipue opponitur, quod & ipse *Cumberlandus* mecum oppugnat. Unde neq; socialitas natura humana prior constituitur, neque ab hac via jus naturale inquirendi ratio, & quicquid luminis homini post lapsum adhuc superest, excluditur; uti *Vigil* sibi persuadet. Ea porro socialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari nobiscum societate juncti sunt, sed ad omnes omnino homines porrigitur. Et leges universalis istius socialitatis quarumvis particularium societatis leges antecedunt, iisque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex *Operis* mei p. 185. 186. & L. III. c. 1. ac passim adparet. Ut nullus plane locus sit *persimis* illis *consequentiis*, quas *Vigil* nectit; quibus jam à me occursum est. L. 2. c. 3. §. 10. 11. Quin & iisdem consequentiis Salvatoris nostri sententia de dilectione proximi obnoxia est, si Garlebiensis ratiocinatio valet. Sic illud quantam malitiam arguit, quod *Vigil* hæcce verba nostra calumniatur: *religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminatur:* quæ latius explicantur in *libello nostro de Officiis* l. 1. c. 4. §. 8. 9. Ergo ni fallor Garlebiæ nova jam religio surgit, quæ citra operam Salvatoris nostri ex sola illa notitia circa cultum Dei, quam in hac conditione ex rationis lumine haurimus, salutem æternam confert. Habent Garlææ doctores, quod sibi de tali præsule gratulentur. Pari rabie carpitur dictum, jam Asinii supercilio notatum: *Expedire ut publice civitas ejusmodi doctrinis personet, quæ cum fine & usu civitatum congruunt, simulque animi civium à puero istis imbuantur.* Quæ sententia ex l. 7. c. 4. §. 8. desumta de directione duntaxat doctrinarum, quæ ex lumine rationis profluunt, ac

præ-

præcipue moralis philosophiæ & juris naturalis, agit. Nam de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana tractare consulto abstinui, nec id ratio operis mei ferebat. Cæterum quo minus ego deinceps quoque ita doceam, neque Jesuitæ, neque Anabaptistæ; neque Millenarii, neq; Quackeri, neq; universa Fanaticorum cohors, neque Asinius Tenebrio, neque *Vigil* me prohibebunt; qui omnes heic amice conspirant, & facultatē turbas in republ. movendi hoc dogmate subtrahi indignantur. Nam quod aliqui afferunt dictum *Matth.* x, 34. 35. id quale sit, etiam pueri vident. Nisi forte isti homines in Sacra Biblia Indicem Expurgatoriū moliuntur, in quo primo omnium Salvatoris nostri elogium. *Princeps pacis* expungatur; tum præterea virtutes, caritatis, veritatis, humanitatis, mansuetudinis, humilitatis, patientiæ, facilitatis, ad condonandas offensas, & similes, quæ ad pacem alendam faciunt, longe excesse jubeantur; & in eorū locum Christianis commendetur odiū proximi, superbia, morositas, turbulentia, ardor vindictæ, pertinacia, libido calumniandi, & similes, quæ fini & usui civitatum, *Vigili* & sociis tantopere inviso, quam maxime repugnant. Nec dubium est, quin tunc *Vigil* cum suo cliente illustre Christiani orbis lumen sit futurus.

Denique circa quæstionem de origine moralitatis in actionibus humanis nil nisi nugas & virus eructat *Vigil.* Eum *moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere* absque sensu dicitur. Cum enim Deus liberrima voluntate creavit hominem, id est, animal rationale ac sociale; quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio observandi legem naturalem sit injuncta? Si ad totum subjectum producendum voluntas Dei concurrit, cur eadem à præcipua istius affectione removetur? Sic quando dicitur: ea de quibus lex naturæ disponit, *per se* sunt honesta aut turpia: istud *per se* opponendum est dispositioni legislatorum humanorum; nequaquam autem vel dispositioni Creatoris, qui legis naturæ autor est, vel congruentiæ aut aberrationi istorum actuum à natura hominis rationali ac sociali, ex qua lex naturalis intelligitur. Ac fateor me non ita esse perspicacem, ut videam, quod periculum rebus humanis immineat, si dicatur; Deum eo ipso dum hominem creat, animamque eidem inspirat, simul eidem legem naturalem tulisse & insinuasse; cui qui congruunt actus honesti, qui non congruunt turpes sint. Sic & (ut obiter hoc addam,) ille *Professor Ienensis*, qui nuper eandem quæ-

ſtionem ventilandam ſibi ſumſit, non multum à *Vigile* abit; dum abſurdas aliquot propoſitiones mihi de ſuo affingit, & mox poſtquam propria figmenta operoſe deſtruxit, vacuo ſibi ipſe plauſus theatro dat, v.g. Hæc erant mea verba: *Poſtquam Deus deſtinaſſet creare hominem animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica. Si enim IS* (in hac vocula mirifice ſe jactat,) *ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta.* Ex hiſce verbis Iſte fingit, me *reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe, 1. ut DEUS eum deſtinavit creare animal rationale ac ſociale, 2. ut DEUS eum potuiſſet ferum & horridum animal producere.* Item *: poſtquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam homini voluerit aſſignare, num animalis, rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item *: DEUS potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipſius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an feri & horridi.* Felicia ingenia, quæ ſomniare poſſunt, quod volunt! Quid iſtis faciemus, qui ex tam plana ſententia ejuſmodi monſtra comminiſcuntur? Sane enim uno eodemque decreto Deus conſtituit cæteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac ſociale, cui animali vocabulum hominis inditum : nequaquam autem primo quidem decrevit creare hominem, & poſt interpoſitam deliberationem de forma ipſi aſſignanda conſtituit. Unde poſtquam Deus iſti animali hanc formam attribuit, non poteſt non eadem iſti competere, hoc quippe ſenſu eſſentiæ rebus neceſſario convenire, & æternæ dicuntur ; quia quam formam Creator illis dedit, eam non poſſunt non habere; & ſi quis diverſam formam rei alicui velit affingere, non illam ipſam rem, ſed diverſam concipiet. Unde ſi quis per ſuperfluam curioſitatem quærat: Quid ſi Deus creaſſet animal, forma externa hominem, qualis nunc eſt, referens, quod & ipſum tantiſper hominem vocabimus ; ſed ut idem non foret rationale ac ſociale? Ei reſpondemus, iſtud animal non futurum verum hominem, qui animal ſociabile eſt, ſed aliud ferum & horridum animal , non obſtante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocula IS d. l. non notat mihi verum hominem, quales nos ſumus, ſed id animal, quod ſuperfluæ quæſtionis gratia tantiſper fingitur. Neque vero ejuſmodi locutio plane inſolita, aut inaudita eſt; ſed ubicunque ſimiles quæſtiones proponuntur, reſponſio aliter concipi

nequit.

nequit. Sufficiat unum exemplum adduxisse. Ponamus constare de diversa natura scarabæi, & grylli campestris seu cicadæ. Ponamus moveri hanc quæstionem; num ex gryllo campestri potuerit fieri scarabæus? Respondeo, minime; quia si IS, qui jam ita petulca & obstrepera est indole, tetricam & inficetam scarabæi naturam sortitus fuisset, non amplius gryllus campestris foret, sed purus putus scarabæus, pomis volvendis unice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operosam responsionem istæ næniæ merentur. Sed nec *Vigilem*, qui in furias plane abit, amplius morabor, postquam hoc duntaxat addidero; ne si clamando rumpatur, ipsum heic vesaniæ suæ socios inventurum. Nam & ejus similes heic Anticyras navigare jubentur; neque moris apud nos est, innocentes viros rabiosorum hominum seditiosis clamoribus ad supplicium dedere. Hoc unicum tamen *Vigil* sua scriptione est consecutus, quod nemo unquam ipsum *canem mutum* sit adpellaturus, (à quo convicio mirum quantum abhorret.) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obscurum est. * * *

APPENDIX.

QUoniam animadverto nonnullis circa doctrinam nostram *de Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus solis disquirere nobis propositum fuit, scrupulum hærere, nonneminem quoque inficetis clamoribus eandem impugnatum ire; visum est hoc loco mentem denuo quanta fieri potest perspicuitate exponere, si forte quibusdam hominibus pudor incuti possit. Primo omnium, igitur distinguimus inter id, quod in actione humana est physicum, & quod in eadem est morale. Physicum istud, seu actionem hominis quatenus præcise consideratur ut motus alicujus facultatis naturalis, abstrahendo à rectitudine & pravitate, dicimus esse moraliter indifferentem, id est, neque bonam neque malam. Id quod omnes Theologi agnoscunt, quando circa peccatum distinguunt inter motum physicum, & ἀταξίαν, & hanc soli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conservatorem naturæ influere docent; quod citra blasphemiam asseri non posset, ni motus iste physicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifesta est, ut nemini sano dubium heic oriri queat. Cum enim dentur

actio-

actiones, in quibus motus physicus plane unus est & idem, quæ tamen moraliter sunt diversissimæ, & una in bonarum aut licitarum, altera in malarum classe locum sortiatur; necessum sane est, ut motus ille physicus sese ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendæ adversus vim suæ vitæ. Latronis actio scelus est; cæterorum factum bonum, aut saltem licitum. Igitur actus physicus in cæde est utique aliquid indifferens. Et sic in cæteris.

Deinde distinguimus inter vocabula & phrases, quæ nudum motum physicum notant, & quæ integram actionem moralem, seu motum physicum moralitate junctum exprimunt. Ad priorem classem pertinet v.g. colere, honorare, opus facere seu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco movere, loqui, cupere, edere, bibere, & similia. Eorum autem, quæ ad alteram classem pertinent, plenum indicem texere operosum juxta foret, atque supervacuum, cum nemo sit tam stupidus, quin intelligat, actiones morales bonas aut licitas esse, v.g. Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere suæ vocationis & recto tempore, sontes punire, fortiter se gerere in bello justo, uxori suæ cohabitare, rem suam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. contra morales actiones malas esse, colere diabolum, aut idola, satagere circa aliena, opus facere die sabbati, homicidium, latrocinum committere, scortari, adulterium, incestum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere uxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quæ cum ita plana & perspicua sint, mirum est, tantam vel calumniandi rabiem in ullum mortalium posse cadere, ut clamare non erubescat; *adulterium, homicidium, furtum à me pro actionibus indifferentibus haberi.*

Quod si autem ulterius investigemus in quonam consistat actionis humanæ moralitas, seu quidnam sit illud, per quod motus physicus indolem actionis moralis induat; deprehendimus id nihil aliud esse, quam quod ista á principio libero ut tali procedat, cui tamen insit necessitas quædam intrinseca seu obligatio, actionem certo modo & ad certam normam dirigendi. Ea directio ubi ab agente debito modo facta fuerit, sic ut actio examussim ad normam congruat, ea bona & honesta vocatur; ubi à norma aberratum fuerit, mala & turpis audit. Si enim pecca-

peccatum seu mala actio est ἀνομία; etiam bona actio erit aliquid legi seu normæ congruens.

Cum porro in homine præter obligationes, quæ ex imperio aliorum hominum proveniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas actiones suscipiendas aut omittendas deprehendatur; circa investigandam hujus originem ultimo demum ad DEUM O. M. tanquam conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Huic enim cum pro immensa sua bonitate & sapientia placuisset hunc orbem terrarum non à solis brutis incoli, sed etiam abs tali creatura, quæ Ipsum agnosceret, coleretque ac certo inter se more viveret; inde istam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus instruxit, regendisque actionibus obligationem legemque præscripsit. Neque enim ullo modo nobis videtur congruere, ut hæc obligatio ex alio fonte, quam ipse homo, derivetur. Sed qui conditor est humani generis, autor quoque obligationis in homine, legisque naturalis habetur, & qui hominem erectos ad sidera vultus gerere jussit, idem quoque data ipsi lege effecit, ut non omnes actiones huic forent indifferentes. Ubi tamen non est cogitandum, distincta per decreta Deum constituisse primo creare hominem, ac velut ex intervallo, & præmissa nova deliberatione, idem rationalis ac socialis, an vero animal irrationale ac insociabile sit futurus, socialem esse demum jussisse, ut tamen eundem insociabilem quoque potuerit creare & exlegem. Nam hoc modo per summam absurditatem Deus sibi ipsi repugnare fingeretur. Cæterum uti omnes fatentur, Deum ex liberrimo beneplacito Universum hoc condidisse; ita & eidem acceptum refert homo, quod à Deo conditus sit. Et quia nullum principium extra Deum statui potest, quod ipsi formas rerum suggesserit: inde uti quælibet creatura à Deo habet quod sit, ita & ab eodem habet, quod talis condita sit. Adeoque in homine obligatio ad observandam legem, & ipsa lex, & quod istius actiones certas inde affectiones possunt sortiri, non ex diverso principio debent derivari, quam ex beneplacito Dei, cum sapientia & bonitate summa conjuncto. Sic ut quicquid est necessitatis in homine ad moderandas certo modo suas actiones, & quicquid in ipsis actionibus est habitudinis, juxta quam ad legem componi queat, ultra creationem non sit retrahendum, abs qua divina voluntas nequaquam excludi potest. Neque tamen eo minus & obligationi hominis & legi inconcussa stat firmitas.

Non enim Dei voluntas ita vaga & desultoria cogitanda est, sicut hominum in diversa & sæpe sibi repugnantia volubilis animus; sed ad quem finem semel eadem sese determinavit, ad eum assequendum pro ipsius sapientia & bonitate constituta media non minore, quam ipse finis, firmitate gaudent. Isthanc ergo sententiam, scriptis nostris sat perspicue propositam, oppugnare aperta via instituit *Valentinus Velthemius* Professor Jenensis. Cui quidem si ad hanc disceptationem vel ingenij quid & eruditionis, vel saltem candorem attulisset viro honesto dignum, ultro gratias agerem, quod occasionem præberet tam nobili quæstioni illustrandæ. Sed cum eundem audiam diris clamoribus & calumniis in tam celebri loco meæ famæ insultare, non mirabitur, si talis à me habeatur, qualem sese exhibet; qui scilicet in sola stentorea voce, & impudentia omne suum præsidium collocat, securus existimationis, quam nullam habet. Iste igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legisque naturalis humanæ, nec non moralitatis in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur; & contra tanquam lapidem angularem omnis naturalis ponit hanc sententiam; *dantur actus PER SE honesti ac turpes.*

Ut igitur hæc lis super vocula *per se* ordine disceptetur, primo omnium videndum est, cuinam rei ista opponatur. Si enim hæc propositio accipitur ex mente Aristotelis, qui τὸ δίκαιον φυσικὸν opponit legibus civilibus & positivis, quæ non ubique valent, quæque ex impositione humana, conventione, aut opinione oriuntur, mihi non contradicitur. Sed si τὸ *per se* nostræ sententiæ opponitur, eo termino excludetur voluntas Dei cum sapientia & bonitate conjuncta, ejusq; beneplacitum, definitio, atque impositio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo ex mente Velthemij Deus quidem dedit homini ut sit; sed ut talis sit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem semetipsum in animal sociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipsi invito obtruderet, eique nil nisi materiæ adaptationem relinqueret? Aut actus illi citra ullam operam legislatoris seipsos determinant? Aut ut quis sit subditus, legique obnoxius non amplius legislatore opus est?

Deinde revera inepte propositio hæc concipitur sine mentione subjecti, cui actus illi honesti aut turpes esse dicantur. Nam sane nulli dan-

dantur actus, qui pecori per se, aut alio modo sint honesti vel turpes. Sed addito subjecto habili omnis controversia tollitur. Nam ambabus manibus largimur hanc propositionem; dantur actus, qui per se Deo non conveniant, seu qui salva ipsius perfectione, & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Amplectimur etiam hanc; dantur actus per se honesti & turpes homini, i.e. quæ posita hac conditione & natura hominis non possint non eidem congruere vel non congruere. Et revera qui istam propositionem ita nude enunciant, non animadvertunt, sese tacite istorum actuum honestatem & turpitudinem ad naturam hominis referre, ac eandem judicio humano, utique sensu legis naturalis imbuto, metiri. Imo id ipsum aperte profitentur, dum huic propositioni probandæ ad rectæ rationis judicium provocant; quod sane non aliunde, quam ex collatione certi actus cum conditione humana promanat. Quoniam autem conditio hominis primæva beneplacito Creatoris ipsi assignata est, quicum comparati actus humani honesti aut turpes dicuntur, frustra principium moralitatis in actibus humanis fingitur, quod voluntatem Dei antevertat. Imo cum ipse Velthemius *differtat. sua* §. 28. & 29. jus naturale dividat in *creatum* & *increatum*, quomodo ab isto voluntas Creatoris excludi possit; nisi Stoica necessitate ipsum ad creandum coactum dicas?

Ratio autem, quare tanto ardore isti homines ab origine moralitatis voluntatem Dei exclusum eant, non alia est, quam quia isthanc ad humanæ voluntatis modulum exigunt, quæ rectæ rationi crebro solet obluctari. Inde metus est, ne forte absurda aliqua mutatio in lege naturali existat, Deo voluntatem suam mutante: eoque aliqui consequentias, juris naturalis firmitatem destruentes, stolide admiserunt; quidam ab aliis sibi tales per calumniam obtrudi sunt questi. Enimvero mihi non est dubium, quin sapientia, bonitas & perfectio divina divinis placitis sat firmitatis addat. Ac si à libertate voluntatis divinæ mali quid mortalibus immineret, non jussisset nos Salvator orare; *fiat voluntas tua*. Nisi forte Velthemio pro illa clausula substituere placet; fiant quæ per se & sua natura sunt necessaria. Sicuti quondam in Anglia Cromvvellij tempore nonnullos tantum odium gubernationis regiæ ceperat, ut nollent amplius dicere *adveniat regnum tuum*; sed potius videbatur; *adveniat respublica tua*. Et sane quantam hoc vesaniam arguit, quod Velthemius

differtatione quadam *de justo dolore* non exhorruit dicere ; *scite differi à Grotio* in *prolegomenis*, fore ut jus naturale stringat gentes, etiamsi daremus, DEUM non esse, aut non curari ab eo negotia humana. Ergo & hoc scitum dogma Velthemio videbitur; huic universo integritatem & ordinem constare posse, si vel maxime Deus hoc universum non creasset, aut si idem plane extra mundum relegetur. Eo absurditatis demum devolvuntur, qui circa calumnias aliis intentandas tantopere laborant!

Videamus nunc, quid Velthemius in *priori dissertatione super hac quæstione* nobis opponat. In cujus procemio monet, maxime appositam sibi viam videri ad investigandum jus naturale, *contemplari naturas actuum*, qui objectum ejus juris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Ast ni actus illos compares cum conditione humanæ naturæ, nihil ages. Nec obligatio in actibus, sed in jussu legislatores fundatur. In §.2. explicat terminos quæstionis. Ac circa vocabulum *actus* infausto omine eadem se fraude illigat, ob quam alius jam non mediocriter vapularat, dum exempli loco subjicit, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium.* Si enim hanc thesin oppugnat Velthemius, quod motus physicus sit indifferens; per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum quam maxime moralium. Sin vero id displicet, quod ab origine moralitatis in actionibus humanis voluntatem Dei non excluserimus, tunc ex Velthemio scire velim, an non lumen intellectus requiratur in eo, qui cultum & honorem alteri exhibiturus est. Sane enim inter bruta neque cultus divinus, neque honor parentum reperitur. Num ergo citra voluntatem Dei homo lumen intellectus nactus est, cultui divino subserviturum? Aut num usus istius luminis citra beneplacitum divinum per se provenit? Sed & propriam causam destruit Noster, dum §.3. *honestum* dicit id, *quod rectæ rationi ut tali convenit.* Nam quando ad rectam rationem provocatur, præsupponitur, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque ejus rectitudo aliunde potest æstimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ legis naturalis dictata, adeoque jussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Unde etiam si indifferentia motus physici oppugnatur, contradictorie status quæstionis formatur. Sin beneplacitum divinum ab origine moralitatis removetur, nimirum invito Numine rationem suam possidet Velthemius. Vocabulum *debiti* & *moraliter necess-*

necessarij, ubi de homine sermo est, principium utique velut debitionis & necessitatis involvit; quod sane non est vocula *per se*, sed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

Porro circa statum controversiæ, qui proponitur in §.4. & 5. notandum, quæstionem restringendam esse ad hominum actiones, de quibus solis mihi sermo est. Unde male Velthemius ita indifinite loquitur; *num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione sui citra impositionem conveniant rectæ rationi.* Nam si actiones Dei & hominum eadem classe vult censere, & in majestatem divinam injurius est, & improbe dicta nostra cavillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum *impositionis* non ita stricte, ut à plerisque à nobis accipi pro ejusmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex solo lubitu imponentis provenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quæ ex posita voluntate ac dispositione autoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet, v. g. Ponamus architectum constituisse domum extruere inhabitationi hominum servituram. Heic necessum utique est, ut ejus ædificij partes aliter disponantur, quam haræ aut ovilis. Quis negaverit tamen, istam constructionem esse ex impositione architecti? Qui si haram aut ovile ex mera sua impositione prætorium esse velit, delirare censebitur. Unde alia nobis impositio est, quæ nil nisi merum placitum imponentis præsupponit; alia est, quæ provenit ex necessitate hypothetica, sive per consecutionem necessariam eorum, quæ prius ab eodem determinata sunt. Quarum hæc in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus, illa in legibus & institutis positivis cernitur. Sicut Velthemium ratio vehementer fugiat, dum putat; si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, æque facile Deum quævis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladij usum aut bombardæ displosionem in urbe vetare aut permittere potest. Unde satius erat quæstionem ita formari: Nam natura hominis ita sit à Deo formata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi injungi certos actus suscipiendi aut omittendi? Sic enim nulla futura erat controversia, cum hoc ipsum nos passim inculcemus.

Cæterum jam copias suas contra nos in aciem producit Velthemius, & in §. 8. recoquit objectionem in meo opere propositam, l. 2. c. 3.

§.4.p.162.ad quam dum ego d.l.respondeo, putat me contradictione involvi hisce verbis: *Postquam Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim* I S (in hac vocula Nostra omnis spes victoriæ reposita est,) *ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Inde Velthemius §.12. exclamat; *me respondisse, hominem dupliciter spectari posse, 1. ut Deus eum destinarit creare animal rationale ac sociale. 2. ut Deus eum potuisset ferum & horridum animal producere.* Ast mi Velthemi, injuriam tibi non facio, si dubitem, num non modo *rationis vox & sensus*, sed & probitatis quid ac frontis tibi adsit, quousque liquido ostenderis, ubinam locorum in meis scriptis ista duplex hominis consideratio occurrat. Ibidem ponitur & hæc assertio: *Postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item; *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Quæ asserta quod Velthemius *vanissima* ac *falsissima* pronunciet, magnopere proba; cum ea non mea sint, sed ab ipso conficta. Ac mirum est, quam universa sycophantarum natio in hoc amisce conspirat, quod ex aliorum verbis mire contortis falsam thesin concinnent, quam dein magnis clamoribus impetant, revera propriis cum larvis luctati. Et quantum vel stuporis vel malitiæ in talem cadit, qui tam planam sententiam vel capere non potuit, vel ita fœde detorquere non erubuit. Sane postquam Deo placuit post cætera animantia eminentius hisce creare, uno eodemque decreto, & ut esset, & ut talis esset, constituit. Nequaquam autem decrevit prius creare hominem, & ex intervallo, postquam de conditione ipsi assignanda in ambiguo hæsisset, denuum decrevit eundem facere rationalem ac socialem. Est enim hoc ex imperfectione intellectus humani, ut priori loco genericam alicujus rei naturam, & inde specificam concipiamus. Quale quid de Deo circa creationem hominis fingere divinæ essentiæ perfectioni repugnant; & in se absurdum est duo heic decreta comminisci, cum τὸ rationale ac sociale esse, in definitione hominis contineatur. Quod si *Paraeus* aut alius absurdi quid heic admisit, eoque nomine convitiis fuit pro-

scissus,

ſciſſus, id me quidem profectò non tangit aut angit; quin jure optimo maximo iſto elogia Velthemius ſibi vindicare poteſt. Cœterum ſi quis nolit adquieſcere, quod ſciat; ideo legem naturalem honeſti & turpis, neceſſario in hominem cadere, quia Deus ipſum creaverit rationalem & ſociabilem; ſed ex ſupervacua curioſitate quærat: quid ſi Deus creaſſet hominem adſtrictum ad ejusmodi legem naturalem, quæ ei, quam nunc habemus, contraria præcepta contineret? ei reſpondemus, hanc quæſtionem abſurdam & contradictoriam eſſe. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuiſſe adſtrictum, non is homo, qui ex deſtinatione Creatoris animal ſociale eſt, ſed aliud horridum ac ferum animal eſſet. In qua reſponſione vocula IS neque notat, neque notare poteſt verum hominem, qui utique rationalis ac ſocialis eſt, ſed fictum aliquid, quod abſurdæ quæſtionis ergo tantiſper ſupponitur, hoc ſenſu: ſi vel maxime ponas animal membris & forma homini, qualis nunc eſt, ſimile; is non verus homo erit, ſed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illuſtrabimus, ſi forte quis ingenio ſit ita ſtupido, ut hæc capere nequeat. Ponamus figulum conſtituiſſe amphoram effingere. Si quæras, utrum is amphoræ poſſit formam urcei tribuere; negamus id fieri poſſe; quia ſi iſta urcei formam haberet, amphora non eſſet. Quis heic dixerit, amphoram duplici modo conderari, vel ut habet figuram amphoræ, vel ut potuerit habere figuram urcei? Afferamus aliud exemplum, quod fortaſſe magis ſit ad captum Velthemii. Ut Velthemius Jenæ Profeſſor Moralium eſſet, neceſſarium non erat. Poſtquam tamen ex iſto ligno Profeſſorem ſculpere Collatoribus placuit, danda ipſi utique fuit inſtructio, impacto muneri conveniens. Ponamus jam ſuperfluam quæſtionem moveri: num Velthemio inter partes officii profeſſorii potuerit injungi, ut cum hiſtrionibus per Germaniam circumvagaretur, & in comœdiis morionis perſonam ageret? Reſpondeo, minime. Quia ſi ad hoc exercitii adſtringeretur: IS non amplius Profeſſor eſſet, qui impudenti clamore Jenæ doctorum virorum famam laceraret; ſed non minus hiſtrio eſſet, quam frater ipſius, qui lauream Magiſtralem Lipſiæ obtentam per publica theatra non ſine vocis ſtentoreæ gloria circumfert, ac verſatili jam pileo non minus quam olim liripipio ſibi placet. Quis jam dixerit, Velthemium heic dupliciter conſiderari, 1. prout factus eſt Profeſſor Jenenſis; 2. prout idem ſimul cum profeſ-

ſione

ſione potuit hiſtrioniam facere ? Aut poſtquam Collatores profeſſorium munus in ipſum conferre decreverant, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuiſſe, utrum auditorium Jenenſe, an theatra vociferationibus ab ipſo oppleri vellent?

Quemadmodum autem error ab hiſtrionibus in primo actu commiſſus totam fabulam refrigerat; ita deſtructo primo Velthemij commento, tota ejus diſſertatio ultro corruit. Atque ſecundum argumentum itidem ex noſtro operc l. c. deſumſit: *ſi non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur Deum ſi voluiſſet potuiſſe ita conſtituere, ut inter officia hominis eſſet Deum blaſphemare, inter vetita Deum colere.* Ego repoſueram, hoc ratiocinium contradictionem implicare. Heic nihil habet quod regerat Velthemius, niſi ut cantilenam jam exploſam inſtauret, ac ſuas ſycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nusquam enim mea hæc eſt aſſertio, ſed Velthemianum ſomnium; *Deum ita potuiſſe creare hominem, ut idem non eſſe animal rationale ac ſociale.* Ergo quo magis de abſurditate hujus dogmatis declamat, eo magis propriam ſtultitiam flagellat. Neque opus eſt repetere, *colere Deum* non eſſe motum mere phyſicum & indifferentem, ſed actionem quam maxime moralem; quippe quæ ſupponat ſubjectum rationale creatum, & involvat reſpectum ad dependentiam creaturæ à Creatore. Nam data creatura rationali, neceſſarium ipſi eſt Deum colere. Sicut poſito, Deum poſt cætera animalia voluiſſe creare hominem, neceſſum erat ipſi legem naturalem congruere. Quod genus neceſſitatis ut mihi quidem tantiſper hypotheticum vocare liceat, ſi qui ſunt terminorum ſcholaſticorum dictatores ἀνυπεύθυνοι, ſupplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creasſet, non erat neceſſarium Eundem ab homine coli. Ergo neceſſitas cultus divini ab homine præſtandi actum creationis præſupponit.

Circa tertium argumentum ſtrategema jocoſi hiſtrionis Velthemius expreſſit, qui repente in aliam ſe perſonam tranſire arbitratur, ſi pileum verſatilem & palliolum inverterit. Sic & primum argumentum levi ſub mutatione iterum in orcheſtram prodit. *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur, quod inter hominis debita poſſit eſſe ſeipſum perdere, ſeipſum odiſſe, guſtus elementa per omnia quærere,* &c. Sed velut de ſibilo præſagiret, ita repente poſt ſiparium ſeſe hoc ratiocinium recondit.

Quarto

Quarto loco metuit Velthemius, ne posita nostra sententia nullum amplius sit discrimen inter legem naturalem & positivam. Istum metum demere poterant, quæ à nobis traduntur l. 1. c. 6. §. 18. & l. 2. c. 3. §. 23. Sed quia hic actus valde jejunus erat futurus, ideo interscenij loco duas sententias promulgat valde inficetas. Prior occurrit §. 20. *Ut libera voluntas hominis, penes quem majestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni divina majestas, cum voluntas Dei sit summe libera, æque, imo multo magis, ac in legibus positivis fieri solet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus præcipere posset?* Adparet Velthemium de voluntate Dei non optime sibi polliceri. Inde tam anxie vincula eidem injicere, aut moderamine rerum dimovere ipsam laborat, ne forte in licentiam degeneret, & absurdas leges hominibus promulget. Quales opiniones istud animal de Deo habere credamus? Quod ne tertiam quidem petitionem orationis Dominicæ novit. Per posteriorem autem sententiā nihil sibi rationis, & frontis esse Velthemius testatur. Nam in §. 22. scribit; *me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia* (puta ad furandum, mœchandum, calumniandū) *homo fuisset adstrictus, non sociale animal, sed aliæ feri & horridi species animantis fuisset producta.* Quid ais Velthemi? Ego qui statuo, *si* creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal & homo, sed bellua futura erat; ideo statuo, quod homo potuerit fieri bellua, i. e. quod animal, de cujus essentia est rationalitas potuerit esse irrationale? Optionē tibi relinquo, Velthemi, stuporem tuum an rabiem calumniandi accusari malis.

Quinto argumento ita *insurgit* Velthemius, ut & quinquies cadat. *Si Deus sua natura justus est, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes ac ex sua natura illiciti.* Atqui ego non puto hæc consequi: Si summus legislator natura justus est, igitur actus creaturæ rationalis ut motus physicus spectati, sunt honesti aut turpes ante omnem respectum ad legem à Creatore profectam. Nobis quippe propositum fuit inquirere in originem justitiæ humanæ, à qua divinam multis modis differre alibi ostensum. *Jus naturæ in Deo* illis sapientiæ Atlantibus definiendum relinquo, qui caput inter nubila condunt. Quæ Velthemius ex mysteriis prædicamentorum *de relatione, ejusque fundamento ac ratione fundandi* gannit, nil nisi obstrepera voca-

bula, & in ambitiosum gyrum disposita sunt, rerum inania. Neque etiam illa, qua se non parum jactat, *obligatio ex ipsa rei natura*, contradistincta obligationi ex lege provenienti, satis adhuc ad liquidum deducta est. Sed & dubito, an ferri possit, à Velthemio *sanctitatem & justitiam in Deo* vocari *morales perfectiones*. Nam hactenus credidimus moralem perfectionem esse, quæ disciplina, usu, adsuetudine comparatur, ad modum habitus adquisiti animo inhærentem. Porro quando de imagine Dei mentionem injeci, unice præ oculis habui propriam ejus & specialem significationem, qua notat eam hominis perfectionem, quæ per lapsum amissa est, & in cujus locum corruptio illa, quæ jam sentitur, successit. Quibus præterea respectibus homo imaginem Dei referre dicatur, mihi inquisitum non fuit. Denique quantum velit Velthemius distinguat inter *conceptum formalem & materialem*; ac sapientiam, justitiam, virtutes, & jus Dei atque hominum quoad illum communia, quoad hunc diversa asserat. Nam licet ista vera esse ponas; ratio tamen mihi constat, quare jus naturale isthac via investigare non placuerit.

Illud autem minus ex legibus artis comicæ, quod fabulam nobis det Velthemius quinto actu productiorem. Nam sexto loco quæstionem movet: *Num Deus ullo modo possit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quæstionem hanc institui, ni simul ponatur subjectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali, negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali, Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint? Sint, quibus imperet.

Denique ut sacro numero paralogismos suos terminet Velthemius, septimo loco argumentatur: *si nullus actus per se honestus ac suapte natura illicitus, sequitur Deum posse facere omne possibile realiter à se distinctum, nullamque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem.* Hujus ratiocinij vanitas planior fiet, si idem pressius ad præsentem quæstionem formaveris, hoc modo: si motus physicus in actionibus humanis citra respectum ad legem est indifferens, aut si voluntas divina concurrit ad hoc, ut homo legi sit obnoxius; sequitur, quod Deus possit mentiri. Id enim exemplum rei, quæ in genere naturæ nullam imperfectionem importat, à Vel-

à Velthemio adfertur. Quis ita ratiocinantem ferat? Ne dicam, quod *mentiri posse* in genere naturæ maximam importet imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degeneri quadam ignavia conjunctæ; vel non audet sensa animi sui palam aperire, quod robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam præstare possit, quod vires suas ignorantis est. Inde patet ratio, quare divinæ scripturæ negent, Deum posse fallere, aut mentiri, quia id repugnat perfectissimæ ipsius essentiæ. Ex quo tamen nihil, nostræ sententiæ repugnans, concludi potest. De cætero uti fœdum est mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicta Scripturæ sacræ in alienum prorsus sensum detorquere;* ita nihil impudentius, quam dicere; propositionem, *Impossibile est Deum mentiri*, hunc habere sensum, *Deus non vult mentiri.* Cur enim tantopere arrident Velthemio sycophantarum artes, ut verba mea mutilate adduceret? Quæ integra hæc sunt: *Quod Deus mentiri non posse dicatur est ex beneplacito istius, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Id perinde est, ac si dicerem: Mentiri adversatur perfectioni divinæ, à qua nunquam divina voluntas discedit, sed cum ea semper amice conspirat. Sic igitur mimum huncce calumniarum egit Velthemius, ut vel judice Gesenio pro plausu sibilum sit meritus. Altera dissertatione minatur se innumeras legiones *Gentium*, *Legumlatorum, ICtorum, Theologorum, Philosophorum, cum veterum, tum recentiorum* in aciem educturum, quæ solo adspectu me exanimem darent. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, ut istud illustre ingenij Velthemiani monumentum conspicere liceret. Interim circa autoritates, quæ jactantur, observandum, earum multitudinem nihil efficere, nisi rationibus suam sententiam adstruxerint, meam refutarint; & quatenus nemini eorum, ut ab omni errore sit immunis, cavetur, piaculum non esse rationem potius, quam numerum errantium sequi. Sic quam multæ in rebus philosophicis erroneæ opiniones per complura secula & scholas & populum occupaverunt, quas tamen posteriorum temporum accuratior inquisitio explosit? Heic si testium numerus momenti quid habuisset, in hunc usque diem antipodes in cœlum delaberentur, harmonia orbium cælestium aures nostras obtunderet, intelligentiæ istis orbibus rotandis insudarent, ignis sphæra proximam Lunam ambureret, denique barba-

barbaries integro adhuc regno suo gauderet. Sic sane non difficile erit multas myriades invenire eorum, qui pro sanctitate numeri denarij in prædicamentis mortem æquo animo subire velint; quæ tamen cæteris puerilis superstitio videtur. Deinde ex testibus illis integræ legiones deficient, si consideretur, plerisque nunquam in mentem venisse vocabulo *per se* Deum ab origine juris naturalis excludere. Denique omnia ista testimonia demum in autoritatem unius ex antesignanis barbariei, puta Thomæ, aut Scoti resolvuntur, quorum commenta demum in popularia dogmata evaluerunt, postquam cœteri ista sine debita inquisitione in sua scripta transtulerunt; & uno ansere bibente reliquos omnes sitis corripuit. Præsertim cum notitia juris naturalis valde confusa & jejuna fuerit, antequam hoc demum seculo de isto in formam artis redigendo à quibusdam eruditis labor susciperetur. Id tamen retulit unus & alter, qui recens ex istis oris advenientes heic me salutarunt, in publico conflictu ejus disputationis Velthemium clamore Martem Homericum superasse, & ignea facie, horridis capillis, oculisque ardentibus furiam aliquam egregie expressisse. Quin non erubuisse in tam frequenti cœtu vel decies exclamare; *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum.* Ergo vel scripta mea non legit Velthemius, vel impudentissimus est mortalium, qui sunt & fuerunt. Pari rabie multoties fuisse ingeminatum; *adulterium penes me hactenus saltem turpe haberi, qua supponeret creationem animalis rationalis & socialis; adeoque secundum mea principia adulterium non turpe dari inter vaccas & boves, vel inter caseum & butyrum;* qui sunt flosculi Velthemiani. Quid est furere, si hoc non est? Ergo cum neget Velthemius, adulterium supponere creaturam rationalem & socialem, ex ipsius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla est diversitas sexus; & ad se multiplicandum potentia; nec minus inter creaturas, quæ fidem conjugalem neque intelligunt neque dant. Quin & deinceps homicidium non-turpe erit, si felis murem occiderit. Quid porro erat opus, ut Velthemius tanta contentione asseveraret, adulterium in se & sua natura turpe esse; cum idem à me adstruatur l. 1. c. 2. §. 6. p. 26. & in *Apologia* p. 38. Quo tamen non obstante certissimum manet; non dato homine, adulterium non dari; sicut non dato homine, Velthemius Jenense auditorium ruditu suo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum unus opponentium urgeret, *cum actiones hominum per cir-*

cum-

cumstantias, i.e. res extra ipsam actionem, fiant morales, non videri, quomodo actio in se & sua natura moralis esse possit; Velthemius respondebat: *Praecellens Dn. Magister, adjuro conscientiam tuam, eloquere, an firmiter credas cum venerandis nostris Theologis dari actus per se honestos.* Quod ille Magister praemissa contestatione observantiae suae erga *Maximespectabilem* (magis adhuc audibilem) Dn. Decanum affirmabat. Et sic argumento erat plenissime satisfactum. Quid hac disputandi via compendiosius? Quae tamen alteram istam dissertationem invidit fortuna, alio me ingenij Velthemiani specimine beavit, dum donante amico dilectissimo obtinere licuit *synopsin Institutionem Juris naturalis* manuscriptam, quam is auditoribus suis ad calamum dictavit. Cui ipse autor non vile pretium ponit, quando eam *Nucleum juris naturalis* indigitat: Quo scripto etsi nihil indoctius aut inficetius vidisse memini; veritatem tamen adhuc constare deprehendi *Pliniano* illi: *nullum librum tam malum esse, qui non aliqua ex parte prodesset.* Ingens quippe operae pretium fuit didicisse flosculum illum Latinitatis Velthemianae; *in Analytices studio non magis versati sunt, quam rana viridis in nucis arbore.* Nec minoris fuit definitionem legis cognovisse, qua immane quantum eum sibi placere audio. *Lex est*, inquit, *dictamen practicum in materia universali, quo necessitas actionis exprimitur in genere morum.* In qua quid mysterij latitet, patebit, si aliis eam vocabulis extulerimus. Sit igitur *dictamen practicum* enunciatio, quae non cognosci solum, sed & in actum deduci debeat, *in materia universali* i.e. quae omnes illos tangat, ad quos enunciatio dirigitur; *quo necessitas actionis exprimitur in genere morum*, i.e. quo significatur quid agendum, quid omittendum, ut actiones bonae vel malae, laude vel vituperio dignae haberi queant. Heic primo necessum erat exprimi subjectum, abs quo dictamen illud promanaret; nam id intellectus sit divinus, an humanus, an uterque. Dein ad cujusnam actiones dirigendas id dictamen spectaret, ad proprias, an ad alienas. Denique unde ea necessitas proveniret. Quam ex ipsa actione resultare absurdum dictu videtur; cum eadem aliter concipi nequeat, quam prius aliquid, & diversum ab actione, quodque adeo in ipsam actionem operetur. An & quatenus illud, quod mortales dictamen intellectus divini concipimus, Deo lex dici possit, alibi à nobis expositum fuit. Deum omnia quae agit optime agere, & per essentiae suae perfectionem non posse non optime agere, & quae cum

ista non congruunt non posse non omittere constat. Sed quia legem aliter concipere non valemus, quam aliquid extrinsecus necessitatem adferens certo modo actiones dirigendi; inde si quis velit Deum legi subjicere, faciat id suo periculo. Quod si igitur ad legem, quæ in homines cadit, ea definitio restringatur, vitiosum est, quod ea legibus positivis adplicari nequit. Quando autem lex naturæ dictamen rectæ rationis aut intellectus dicitur, nihil aliud innuitur quam medium, quo ista lex investigatur. Atque ea ratio ut recta sit, & talem sese intelligat, oportet ut firmo fundamento ratiocinia sua superstruat. Quod nullum aliud inveniri potest, quam conditio humani generis; nisi quis cujuslibet persuasiones, sæpe oppido quam irrationabiles, pro lege naturali velit venditare: sicut stolidum sit, ultimum hoc habere argumentum demonstrandi aliquid juris naturalis esse; quod recta ratio aliter de hoc vel illo actu judicare nequeat. Sed & illud constat, si definitio illa adplicetur juri humano, inepte à Velthemio §.11. tradi, *dictamen intellectus* esse aliquid prius, quam *normam seu regulam justi*; nisi dicere velis, hominem sibi ipsi legem naturalem ferre, aut intellectum humanum dictare quid posse, antequam objectum adsit. Sane ponenda est lex naturalis tanquam norma justi, antequam intellectus humani dictamina practica possint existere. Id autem nimis quam ingeniosum, quod Velthemius, tantopere alias à novitatibus abhorrens, juris naturalis novam denominationem comminiscatur, quasi *quod primo ac per se fundatur in natura actus, quam præcipit aut prohibet, ita ut propterea jus sit, quia hunc actum præcipit, aut prohibet, quia è sua natura debitus aut illicitus est.* Quo commento uti nihil vanius, & per quod juri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum: ita obiter scire velim, quomodo à contradictione sese liberare Velthemius possit, dum *præcipi* aut *vetari* à lege naturali dicit, quæ jam *in sua natura* erant *debita* aut *illicita*? Quid enim præcepto opus est, si ista alias fieri utique debebant? Aut ergo lex naturæ supervacua est; aut si cum effectu præcipit ac vetat, utique actus debitos aut illicitos facit.

Sed tædet quisquiliis Velthemianis diutius immorari, nisi quod obiter spectandum, quid in demonstrationibus valeat, qui tanto fastu peritiam Analyticis crepat; ut tandem discamus nostra ratiocinia in circulum, (quæ figura perfectissima utique est,) disponere, & præfultore Velthemio

hemio in perpetuam vertiginem circumvolvi. Si enim quæras ex isto, quare v. g. adulterium juri naturali repugnet, respondebit; quia in se & sua natura est turpe. Si quæras quid sit in se turpe, respondebit; quod rectæ rationi ut tali non convenit. Atqui rectæ rationi quà tali non convenire est juri naturali repugnare. Igitur juxta Velthemium adulterium juri naturali repugnat, quia juri naturali repugnat. Ac proinde falsum est, quod clamat, *turpe in puncto rationis prius esse, quam juri naturali repugnare.* Sed & par erat, eum qui viam præcepta juris naturalis deducendi nobis placitam ita importunè impugnat, ingeniosius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatu dignam trifaux isti profert? *Principium primo primum*, inquit, est; *honesta per se sunt expetenda; turpia per se sunt fugienda.* Atqui sane, ne nunc dicam, quod stolide sit omissa mentio subjecti, cui aliqua honesta aut turpia sint; circa hoc principium quærere licet non solum quid honestum aut turpe per se sit, quod non nisi congruentia aut disconvenientia cum recta ratione definiri à Velthemio solet: sed etiam eousque non potest adquiescere intellectus noster, ut rationem omnino nosse velit, quare & unde vel in perseitate, vel in dictamine rationis necessitas insit. Eoque Velthemio vel iterum circulus suus erit persultandus, vel si vertigine liberari cupit, demum nostræ methodo insistendum; ex qua ista propositio à priori demonstrari potest. Sicuti & illud nemo sanus abnuet, imperium Dei esse, quod hominem ad adpetendum honestum & turpe fugiendum primo movet aut movere debet, non autem perseitatem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tantum demonstrandi artificem decebat, pro *principiis secundo primis* venditare sententiosas, v. g. *neminem lædere, suum cuique tribuere*, veras quidem, sed multis determinationibus adaptandas, priusquam ex iis distincta & liquida scientia haberi possit. Sed & nimis quam iracundũ, fustes statim intentare, si quis dictata Velthemiana in oraculorum vicem arripere detrectet. Quid enim si Reges, ac integri populi istorum veritatem in dubium vocent? Quid fustibus suis heic efficiet Velthemius? An clamoribus suis eosdem protelabit, qui norunt, animal Cumanum esse quam maxime vocale? Quibus porro argumentis hosce convincet Velthemius, si nihil præter dictamen suæ rationis crepare possit apud tales, qui suam rationem diversa dictantem non minoris æstimant, & legiones Scholasticorum à Velthemio in subsidium evocatas adunco naso suspen-

ſpendunt? Plura occurrunt in eo ſcripto emblemata, veluti quod §. 57. juris naturalis *cauſam efficientem* dicit *hominem*. Aut quod §. 55. hominem tradit *tamdiu vivere in ſtatu animalis, non item in ſtatu hominis, quamdiu uſus rationis ſe nondum exſerat, aut ad annos diſcretionis homo perveniſſe dicatur*. Cui adjungi debet inauditum hactenus dogma à Velthemii diſcipulo publica diſputatione Jenæ promulgatum: quod *majeſtas ſit non Ens*. Nimirum quia ad majeſtatem ſufficit ſuperiorem non habere, nec requiritur poteſtas gubernandi civitatem; & quia ſtatim majeſtate Velthemiana præfulget, qui in regionem deſertam ejectus nec dominum habet, nec ſubditum. Quæ monſtra errorum aliis exagitanda commendamus.

Reſtat adhuc *Geſenius* Garlææ Præſul; de quo tamen eloquar, an ſileam dubito. Nam ea eſt hominis ruditas, impudentia, & veſania, ut merito quivis cordatus tam tetrici monſtri contactum refugere debeat. Qui cum nil niſi obſcænam virulenti pectoris ſaniem eructet, paſſim impio abuſu dictis ſacris interpolatam, *benedictionem tamen Chriſtianam* emittere videri vult. Prorſus uti reliqua fanaticorum natio tunc, cum maxime delirat, ſacro inſtinctu agitari ſeſe clamat. Verum, uti peculiare ſcriptum iſti opponere ſupervacuum erat: ita poterit heic obiter cæteris, qui ex me oppugnato gloriolam inauſpicato captarunt, ſubjungi *Geſenius*, tanquam vilis appendix, & in quem jactari queat illud tritum; *ultimum occupet extremum ſcabies*. Saltem ne in poſterum arguat me criminationes, ad quas plane tacui, agnoviſſe. Ex decoro igitur *Geſenius* à mendacio ſcriptionis ſuæ exordium capit, quaſi ego *in ſuprema Regni curia enixe contra ipſum & famam ejusdem egerim*; qua ſuper re monitum ſe dicit *ab eo qui procul habitabat, & bene cupiebat*. Dignus hoc Oreſte Pylades; qui circa veritatem non nimis curioſum ſe oſtendit. Equidem ſi ejusdem reip. cives eſſemus, comes iviſſet Geſenius editori Indicis. Nunc quid contra exterum in curia hujus Regni agerem? Præſertim cum ejus ſcripta tantum ruditatis ac veſaniæ præ ſe ferant, ut famæ ſuæ neminem infeſtiorem, quam ſeipſum, hoſtem experiatur. In eo autem nihil à me peccatum eſt in reverentiam, quam *Sereniſſimo Electori Saxoniæ* debeo, quod modeſte, & Geſenij demum, aliorumque malevolorum importunitate coactus, ſuper nimis præcipiti Miniſtrorum Ipſius judicio queſtus ſum. Nam de iſthoc negotio nihil ad Ipſum relatum conſtat; & ſi

& si Optimus Princeps consultus fuisset, hautquidquam decorum judicasset, inaudita partis alterius defensione sententiam superstruere libello famoso, per carnificem flammis dando. Quod si autem iniqui aliquid mea querela habet, sane is, quem publice provocavi, suam existimationem non destituet, nec *Censuræ* istius *sanctimoniam* Velthemio alicui aut Gesenio asserendam committet. Ac vel ideo istum omnibus ingenij sui copiis explicatis in aciem prodire cupiebam, ut cum adversario non erubescendo congredi liceret, ac tandem Gesenio similium hominum ruditus obticesceret. Quid porro ad rem præsentem, quod Gesenius de Monzambano gannit? Sane publicam famam extinguere penes me non est; & cui non sufficit, quod publice ejusdem me autorem abnuerim, qua ratione isti os obturem? *Ejusdem caput* VI. exercitij gratia à me defensum adversus eos, qui id impugnarunt. Quid præstiterim judicent harum rerum intelligentes, & affectibus ac præjudiciis vacui. Cætera quæ carpuntur defensorem accipiant, an minus, mea parum interest. Præsertim cum quæ liberius ibi quibusdam scripta videntur, autoris, quisquis demum is sit, religioni aut pietati nihil præjudicare queant; si cogitemus, quam ille sibi personam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui nescit, quam multum intersit, Davusnè loquatur an herus, is quæso abstineat de ejusmodi scriptis judicium ferre, nî inter Midæ socios censeri velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui á me contradictum fuit, non obstat, quo minus adhuc Pufendorfius, quam Gesenius esse malim.

Sed ne solis convitiis fœdas chartas maculasse videatur, circa rem ipsam quoque aliquid nugari conatur Gesenius. Ac primo queritur, me ipsius demonstrationibus non respondisse modo tam scholastico, quam ipse proposuerat. Cujus quidem rei nulla alia fuit ratio, quam quia inficeti hominis vestigia legere nolui. *Iniquum me in jus naturæ* arguebat, quod *atrocem ipsi injuriam intulissem mendacium* & *calumniam exprobrando.* Ego reponebam, me legitima *retorsione* usum fuisse. Adparet puto, me ad minorem respondisse. Tantum enim abest, mihi unquam in animo fuisse Gesenium lædere, ut quid hominis ille esset, & quænam inter fumos Garlææ deliria cum agitarent, perpetuo ignoraturus fuerim, nisi me epistola illa insipida ultro lacessivisset. Puto autem satis gravem injuriam esse, alicui falso tribuere scriptum venenatum, uti

ipſe vocat, & *atheum*. Eam injuriam ut in me hærere paterer, nullum jus obligabat. Repellendi non expeditior via, quam ut mentitum eſſe dicerem, qui hæc de me aſſereret. Præſertim cum nondum auditum foret de aliquo privilegio, per quod Geſenio impune ſit honeſtorum virorum famæ inſultare. Atqui in ea accuſatione ipſe mihi non conſto. Modo enim à Geſenio ſcriptum Warenbergij *aperte* mihi, modo Fratri meo tribui queror. Nimirum quia Geſenius ſibi non conſtabat, & aliquando Warenbergium ita delineabat, ut facile adpareret, me peti; aliquando talia ipſi tribuebat, quæ non in me, ſed in Fratrem meum cadere poterant. Ea cauſa fuit, cur retorſio alternative conciperetur. Sat *aperte* autem aliquem arguit, qui ſcripto publico id facit. Et licet hæc verba non expreſſe ſint poſita; tu Puſendorfi ejus ſcripti es autor; extreme tamen ſtupidum fuiſſe oportet, qui non viderit, noſtrum nomen abs Geſenio vellicari, quod & ipſe menti ſuæ *obverſaſſe*, dum iſta ſcriberet, fatetur. Et ſtatim atque illa epiſtola prodibat, paſſim amici de injuria nobis illata monebant. Id autem frequens eſt, ut & qui obliquis verbis alium pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum eſt Geſenium titubanter ſcribere de viris, quos tam parum noverat; cum ſolenne ipſi ſit ad furioſi inſtar diſcrepantia ſibi blaterare. Sicut *benedictio Chriſtiana* eidem vocatur, qui ſpurciſſimus libellus famoſus eſt. Et qui modo nil niſi dicta ſacra crepat, & ſchema hypocriticum oſtentat, mox obſcænitate convitiorum cum balatronibus & ambubaiis certat. Quæ cum ita ſint, ſatis puto manifeſta eſt injuria, qua retorſionem meruit Geſenius. Ac ſupervacuum eſt iſtius verba heic producere, quæ *vel κατὰ τὸ ῥητὸν, vel per æquipollentiam, vel per conſequentiam planam, facilem & apodicticam id quod volo arguant*. Iſta enim quibusvis expoſita ſunt; & vehementer diſſuadent Medici, ne iſtud ſcriptum denuo attingam; quod graviſſima nauſea, ſtomachique languor inde ſit proventurus. Recte porro ego à Geſenio poſtulavi, ut, ſi retorſionem meam abs ſe amoliri vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum autorem eſſe dialogi Warenbergiani, vel nusquam ſe id ſcriptum nobis tribuiſſe. Nunquam autem credebam eousque impudentiæ proceſſurum Geſenium, ut poſterius negare auderet, quod in clara luce eſt poſitum; & poſtquam noſtrum nomen ſcripto publico in conſpectu orbis eruditi infeſtaſſet, ultro poſtulaturum, ut ego hoc ab ipſo factum probem. Et inde dubitaveram, num ſenſus com-

munis

munis illi ineſſet,qui probari adhuc ſibi poſtularet mendacium & calumniam, quam ſcriptó publico evomuerat. Quod ſi autem altera via retorſionem declinare volebat,tunc utique probandum ipſi incumbebat, vere eum dialogum nobis tribui;mihi autem ſimpliciter id negaſſe ſufficiebat. Quid ergo mea verba cavillaris, Geſeni,niſi ut compluſculas paginas nugis & calumniis implere poſſis? Aut cur adeo tumultuaris,quod tua æque ac famæ mendacia proprio vocabulo à me fuerint deſignata?

Secundo loco negat Geſenius, Aſinium Tenebrionem abs ſe defenſum. Quod ergo aliud non modica parte ſui ſcripti agit? Magnam vero vim *Chriſtiani amoris;* per quam *contemtim ſentire* non poteſt Geſenius de Nicolao Beckmanno, *quem Regia Majeſtas tanto munere dignata eſt*,utut Eadem Regia Majeſtas iſtum munere dimotum *propter Indicem editum cum infamia relegaverit.* Niſi forte arcana quædam genij conſpiratio iſta illuſtria ingenia Tenebrionem & Vigilem jungit; quorum ſcripta quoque pares Gratias redolent. Cur porro Geſenius tam odioſe altera jam vice cuculat judicium Sarmaſij de meis Elementis Jurisprudentiæ, eo tempore latum, quo iſte in Parnaſſo ſomniabat? Cum alij jamdudum injuriam mihi factam publicis ſcriptis oſtenderint, & ipſe autor, uti amici retulerunt, aliam plane mentem poſtea induerit. Unde mihi nunquam curæ fuit injuriam iſtam perſequi; & non degenerem animi duxi; qui errorem ſuum emendare potuit. Ergo quod nunc Geſenius iſta dudum ſepulta iterum in lucem protrahit,merito vapulare deberet,ſi nova plaga in homine,qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Qui autem *Pacificum à Lapide* & ejus ſcripta novit,non multum referre agnoſcet,quid ipſe de aliis ſcribat aut judicet. Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi. Quanquam & deformes buccæ ſuos baſiatores quandoque inveniant,& ſimiles labra lactucas adpetant. Præterea ex alio me capite iniquitatis in legem naturæ reum arguit Geſenius, quod *contemtim ac duriter habuerim legatos Dei, qui ex officio debite ſuper periculoſis novitatibus monuerint.* Ubi primo quidem miramur, quare ardelio Garlebienſis tam importune ſolicitus ſit,quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum injuria afficiat,ſunt judices,ſunt tribunalia; nec unquam ea cognitio Gardelebiam remittetur; ut plane cuculus iſte non opus habeat tam tædioſe ingeminare, quid ab hoc vel illo recte, quid ſecus geſtum fuerit. De cætero nunquam ego debitum

O 2 hono-

honorem ſacerdotibus detraxi, inter muneris ſui limites verſantibus, iisque ut in converſatione civili amicis uterer, operam dedi; ac ſi unum vel alterum excipiam, neminem eorum novi, quem non amici loco habere poſſim. Id tamen firmiter mihi perſuadeo, Deo propitio poſſe gaudere illum, quem unus aut alter ſacerdotum iniquis odiis perſequitur. Nec minus fas eſſe, ſalutem famamque ſuam contra ſacerdotem, quam alium quemvis, defendere. Sed & hoc ſtatuo, cenſuram librorum ad eos pertinere, qui ſummum in civitate imperium habent, & quibus eandem hi delegaverint, Eam ſi quis alius proprio auſu involaverit, non magis ipſius ratio habenda eſt, quam prætoris, ſi extra limites juriſdictionis ſuæ jus dicere aggrediatur. Quin & ubi in ea re malitioſe aut imperite verſatus ſit, injuriam non accipit, ſi digna facto ſuo vocabula audiat; præſertim cum ipſe Geſenius, velut qui poſt longum delirium repentę ad ſe redit, non abſurde addat; *quamvis humanæ illorum actiones humanorum errorum rubigine tangi & tentari facile potuerint: nec enim humani quidquam à ſe alienum putabunt.* Denique nec id ſaltem in dilucido iſto intervallo negabis, Geſeni, ſi quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut caritate Chriſtiana alterum ſuper errore omnino monendum ſibi duxerit, illi eſſe obſervandum, ut revera in altero hæreat, de quo ipſum moniturus eſt; ut alterius errorem idoneis argumentis convincat; ut denique amice eundem hortetur errorem ſuum exuere. Ubi nihil horum præceſſerit, quid faciendum mihi ſuaſeris tu, qui ob impactam retorſionem in furias abiiſti? An cenſes, cum ſilentio gladium jugulo fuiſſe excipiendum? Puto igitur ad demonſtrationes Geſenij ſic eſſe reſponſum, ut etiam acutiſſimis diſputatoribus, qui *Gardelebiæ habitant*, ſatisfieri queat; quorum peritiam expreſſit ſupremus eorum choragus Geſenius, dum dicit; *quod Profeſſor in publicis diſputationibus illos, qui Theſibus tuis opponunt, jubere ſoles; reſponde ad Syllogiſmum,* &c. Nam quantum ego memini, hoc quandoque reſpondenti ingeritur, opponenti nunquam.

Enimvero uti in convitiis ſpargendis nemo Geſenium facundia ſuperaverit; ita ubi ad ſeria tandem deveniendum erat, nihil ipſo eſt aridius, ſic ut non amplius latret, ſed muſſitet. Eo breviori reſponſione amoliemur hominem rudiſſimum. Quam late ego ſocialitatem extendam, tradidi l. 1. c. 3. §. 13. *de Officiis.* Eam in conſtituendo juris naturalis fundamento rationalitati opponere, ſtolidum eſt. Mox ne ob ca-

lumniam suam erubesceret, simulat se meum responsum non capere. Dixi; *religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminatur;* i.e. ex sola religione naturali jam nemo salvatur. Rationem attuli in libello *de Officiis* l.1.c.4.§.8. Hoc si quis negare velit, admittere cogetur, dari viam salutis æternæ extra Christum. Moveaures, Geseni, ut sciam, an hæc jam intelligas, simulque fatere, nequissimum te calumniatorem esse, qui illud, quod ego de *religione quatenus ad jus naturale spectat* enunciavi, malitiose detorques ad religionem salvificam, quæ ad juris naturalis disciplinam nequaquam pertinet; quasi nempe etiam salvifica religio à me pro nudo vinculo reipublicæ haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* desinat Gesenius, hoc ratiocinium, ingenij & candoris sui monumentum nobis relinquit. *Quia expedit, ut publice civitas personet doctrinis cum fine civitatum congruentibus*, i.e. quia, uti ego explicavi, solida & bona ethica & politica in civitate doceri debet; igitur ex mente Gesenij *parum interest turpis sit sive honesta, sive vera sive falsa religio, modo huic civitatum fini apta sit & congruens.* Quid hoc argumento solidius? Ne nunc multis ostendam, quod neque vera religio fini civitatum, quem ego designavi, quidquam obsit, neque falsa prosit. Cæterum ut bona fide rationi renunciasse Gesenium credamus, ecce obsoletum suum carmen de polygamia recinit, quasi ego istam *velut remedium promovendæ pietatis* commendaverim. Sane nunquam credidi aliquem fore tam stupidum, quin intelligeret, id me dixisse; non esse, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum abs nullo vitio orbi Christiano inprimis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Unde frustra tanta cum consternatione ad arma conclamari, ubi hostis non adparet. Præsertim cum nulla major calamitas maritis obvenire possit, quam si plures simul habere uxores cogantur, in cujus mali remedium mortem sint optaturi.

Sed nimirum pauca hæc à Gesenio obiter tantum adducta fuerunt. Summa autem laboris ipsi fuit specimen ostendere, in quantas furias homines fanatici possint ire. Cujus non minima pars est, illis, quos sibi insectandos sumsere, gratia divina velle interdicere. Verum mi Geseni, postquam semel terrorem digessimus, quem quondam fulmina Vaticano emissa vertice solebant generare, non facile adducimur ut credamus, Præsuli Garlææ claves cæli crebique commissas. Sed nec ea,

quæ inter nos agitatur lis, Ministerium Ecclesiæ, ejusque sanctimoniam ullo modo spectat. Tu venenatum scriptum mihi falso tribuis: ego injuriam mihi fieri, addita retorsione, testor. Tu excandescis, & maledictorum atque calumniarum plaustra evomis: ego quantum ad meam defensionem, ac retundendæ tuæ impudentiæ sufficere judicatur, repono. An & in hoc casu qui sacerdotis furorem abs se repulerit, unctos domini violasse judicabitur? Quin potius si cui ex tuo ordine omnino placeat virus suum in alterum evomere, tutius cathedra sacra abutetur, ubi intemperies animi & affectuum malignitas speciosiore sub prætextu desævire potest. Ast ubi ad scriptionem publicam idem provolaverit, non est quod eximiæ quid sortis præ reliquis sibi polliceatur. Si enim falsi quid asserit, erroris arguetur. Si fictis criminationibus de aliorum existimatione detrahere instituat, mendax & calumniator audiet. Si inepta scripta edat, eruditis ludibrium debebit. Si rationem cieraverit, stolidus judicabitur. Si quæ convitia eructet nihil pensi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, judicium ferre instituat. Midæ fraterculus nuncupabitur. Porro uti cum Præsulatu Garlæano nihil mihi negotii est; ita quæ pro salute mea cura vigilias tibi, mi Geseni, imperat, plane supervacua est. Neque enim tali nobis sacerdotum genere heic opus est, qui sub imagine precum fœdam animi inflammati rabiem exhalant. Dira quoque ista carmina tuo potius capiti cane. Et si quid precando vales, ora, ut tuam tibi ruditatem & vesaniam agnoscere detur. De cætero uti hautquaquam timidum aut imparatum me offendent, si quibus forte deinceps calamum in me stringere placeat, modo inscitiam, iracundiam, & fædas calumniandi artes procul habeant: ita Gesenio id honoris sufficere debet, quod mea opera ad qualemcunque nominis celebritatem protractus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlæani bibebat. Si in posterum furere pergat, optimum responsi genus fuerit, contemnere & silere.

SAMUELIS

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA
AD AMICOS SUOS PER GERMANIAM,

Super

Libello famoſo, quem *Nicolaus Beckmannus* quondam Profeſſor in Academia Carolina, nunc vero cum infamia inde relegatus, mentito nomine *Veridici Conſtantis* ſuperiori anno diſſeminavit.

NOn dubium eſt, *Viri amici*, quotquot vel collegio quondam, vel converſatione, vel literarum commercio, vel benevolentia ex ſcriptis meis concepta, vel alia ratione mihi conjuncti eſtis, quin gravem dolorem atque indignationem conceperitis, prorepente in conſpectum veſtrum exſecrabili libello famoſo, quo fœdiorem quidem orcus nunquam in opprobrium ſeculi evomuit. Quanquam enim & ipſa dictio hominem aſinino ſtupore ac ruditate arguat, & tota nefarii ſcripti facies nil niſi profeſſam mentiendi rabiem præ ſe ferat: dolendum tamen videbatur, adverſus me potiſſimum fuiſſe exſerendum; quouſque furor, infernali agitatus oeſtro, procedere poſſit, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro utiliſſimo labore ſuo maleferiatorum importunitatem ſunt experti; in plurimos quoque innocentes viros fœda & abſurda multa ſæpenumero jactata ſunt: tamen quantum mihi ex hiſtoria literaria notum eſt, hoc certe ſeculo exemplum non extat viri eruditi, cujus veræ & innoxiæ ſententiæ per inſcitiam aut pravitatem malevolorum malignius detortæ ſint, vel qui obſcœnioribus mendaciis, modoque magis ſceleſto adſperſus ſit. Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & miſſifices palmam impudentiæ extitiſſe circa adverſarios ſuos

suos fœdis mendaciis & criminationibus onerandos; jam tandem repertus est novus Alastor, qui calumniatorum antesignanis omnem ruborem possit abstergere. Quorum & hoc insigne est artificium, plaustra mendaciorum in alios jactare, ac dein postulare, ut ista falsa esse ostendantur; perinde quasi accusasse & convitia sparsisse ad criminis probationem sufficiat. Cæterum eo iniquius sors mea comparata est, quod nec plane silere ad mendacia ista liceat, nec alius detur, qui horum vanitatem ita perspicue demonstrare queat: & tamen honesto viro cum infami isto Alastore congredi erubescendum sit, cui jam amisso honore & existimatione ea novissima voluptas petitur, quam magnitudo infamiæ apud desperatos gignere svevit. Equidem apud eos, qui me norunt, defensione nulla opus est quibus de absurditate horum mendaciorum abunde constat. Honesti autem & condati viri ultro ejusmodi spureas chartas detestantur; improbumque judicant de viris integræ semper famæ sinistri quid suspicari ex tali scriptionis genere quod apud omnes populos moratiores infamiam & grave supplicium meretur. Et si eo res humanæ redierunt, ut ejusmodi chartis aliqua fides habeatur, jam omnium atrocissimorum scelerum reus est, cui impudens & nequam inimicus obtigit. Est tamen non quibusvis tam candidus animus, nec id probitatis in plurimos mortales cadit, ut quæ aliis infertur injuria, eam abs se quoque non plane alienam judicent. Alii utut pleraque conficta agnoscant, tamen non omnia plane de nihilo esse suspicantur. Denique qui odio aut invidias in nos flagrant, aut qui ex scriptis nostris oppugnatis laureolam aucupantur, saltem in sinu gaudent; quacunque via molestiam mihi creari, si non aperte ejusmodi scelus adprobare audent, quod non detestari impuri animi argumentum est. Visum igitur fuit hanc scriptionem publicare, non ut me ab objectis criminibus purgem, quorum vanitatem DEUS, cujus notitiam nihil fugit, & multi honesti viri, quies vita moresque mei penitius perspecti sunt, norunt; aut quod cum tetrico cadavere hominis jam civiliter mortui luctari velim: sed ut Germaniæ ob oculos ponam exemplum inusitati cujusdam & humanā malitiam supergressi furoris, qui inter prodigia & ostenta hujus seculi referri mereatur. Simul & hæc inde proveniet utilitas, quod adversarii mei, qui tam inficetum mihi bellum movere instituerunt, non magnopere cristas erecturi sint, in lucem protracto suo antesignano, qui primus incen-

cen-

centor fuit omnium turbarum, quæ in me, meumque librum sub signis Inscitiæ, Livoris & Calumniæ surrexerunt. Plurimum autem ad illustrationem totius negotii faciet, si Cerberum istum ex antri sui tenebris protractum in aperto velut campo publice spectandum destituam. De quo tamen nihil tradam, nisi quod in notitia omnium eorum inter quos isthæc scribo, versatur, & quod si opus sit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari possit. Neque enim ut Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus est, qui dum vixit, hoc unicum omni studio egit, ut stoliditas & pravitas sua in obscuro ne latitaret.

Nicolaus igitur *Beckmannus* Heida apud Dithmarsos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Svecicum in Polonia & Borussia deflagrabat, Regiomonte egisset, ubi miros profectus in Saltationibus Polonicis fecit, nescio qua occasione in familiam certi cujusdam Comitis Suecici se contulit, ut ejusdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam post finitum bellum delatus nulla alia re, quam stoliditate potuit inclarescere quæ in faciem ipsi solebat exprobrari. Post sexennium in familia Comitis absumtum Marpurgum abiit, juris studio se adplicaturus. Ubi dicitur *Medullam* suam *Justinianæam* ex privato collegio MSto Professoris cujusdam compilasse, vel potius id paucis in locis interpolatum præfixo suo nomine Parisiis post edidisse. Certe vix triennium est, cum Nobilis quidam Suecus, qui Marpurgi aliquandiu hæserat, præsentibus quibusdam studiosis, & Professore uno heic loci diceret; Marpurgensem illum Professorem Beckmanno plagii actionem intentaturum. Id certè patet, eam Medullam alium præferre genium à *Commentario ab Instituta* aliquot post annos scripto; nec eam spirare ruditatem & vesaniam, qua hic featet; cum tamen alias intra tantum temporis spatium in melius ire debuissent studia hominis. Quicquid hujus sit, saltem descriptio ejus libri non exiguo labore ipsi constitit, cujus intemperantia icterum Parisiis contraxit. Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini spiritus dabat, præsenti pecunia emit. Commendatione Comitis, cui per sexennium inservierat, professionem juris Romani in Academia Carolina tunc recens instituta nanciscitur. In qua qualem personam acturus esset, ipso inaugurationis die luculento specimine prælusit, dum processione ad ædem sacram cœpta super præcedentia cum Schvvarzio, qui

P tunc

tunc extraordinarii professoris Theologiæ titulum gerebat, ita aciter contendit, ut ad manus res jamjam deventura videretur, ni cæteri se interposuissent. Et hæc ratio est, quare in libello famoso, dum *viros Magni Nominis* recitat, meos heic loci adversarios, seipsum anteponat Schvvarzio, ut vel nunc saltem dignitatem suam adversus istum vindicet. Quid post hæc auspicia turbarum apud nos dederit, memorare supervacuum est. Quæ me tangunt paucis recensuisse suffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum se mihi simulabat, & cum sub adventum meum forte in Fionia abesset, cujus ædibus tantisper uti constitueram, ipse in domo sua conclave unum atque alterum per sex puto hebdomadas mihi concedebat, donec proprias mihi ædes emissem. Pro quo officio plus ipsi discedens donavi, quam quanti totius anni pensio esse posset. Quanquam autem stoliditatem hominis & pudendam ruditatem primo statim congressu deprehendebam, eo minus tamen collisionis ab eo mihi metuebam, quod & curtæ suæ supellectilis conscium eum crederem, & cum in diverso studiorum genere versaremur, vel Cuiacium peritia juris superare posset, ut luminibus meis nequidquam obstrueret. Paulatim tamen deprehendere cœpi, quam profunda invidiæ flamma istius pectus adureret; & quod omnes fortunæ suæ rationes heic loci in eo sitas crediderit, ut ego hinc abessem. Cum nondum huc adpulissem, (quod postea mihi cognitum est,) non dubitavit ab Illustrissimo Academiæ Cancellario per literas petere; efficeret, ut ego Heidelbergæ manerem; se enim cum collega suo facile partes meas suppleturum. Etsi responsum accepit, quo non magnopere gavisus fuit. Primis temporibus, dum amicum se adhuc simulat, subinde aures meas obtundebat, laborarem, ut in aula splendidiore munere potirer. Quod quo consilio caneret, facile adparebat, postquam non obscure ægrescere ipsum animadverti, cum videret domũ meam à nobilibus adolescentibus magis ac magis frequentari. Apertius sese livor cœpit exserere, cum intellexisset, librũ meum jam ad umbilicum deduci, & mox loco debito censuræ subjiciendum. Ipse enim mire ardebat primus huic loco scriptis suis famam conciliare. Igitur statim quatuor aut quinque commentarios ad Instituta in mensa sua disponit; ex illis novum, si diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis utcunque conscribilatis, ejus imprimendi licentiam Holmiæ per literas petit. Mox & bibliopolam solicitat, ut eidem imprimendum

primendo sumtus suppeditet, spe præsentissimi lucri facta. Nam confirmabat fore, ut ita cupide iste liber emeretur, sicut calentes à fornace similæ solent; quæ ipsius verba erant: Es würde abgehen / wie warme Semmeln.) Cum isti persuadere non posset, ut pecunias suas perdere vellet, propriis sumtibus tam nobilem ingenii sui fœtum in lucem protrahere constituit. Ut tamen omnino me præverteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam susciperet, antequam opus suum esset absolutum. Hoc quoque conatu depulsa miserrima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi postea injungeretur commentarium ipsius revidere, ne quid legibus hujus regni adversum eo contineretur. Nam ruditatem & stultitiam suo periculo apricari concessum ipsi erat. Interea cum per triennium hominis vesania & pravitas ex variis litigiis ab ipso motis perspecta, patientiam superiorum consumsisset, initio anni 1671. salario privatus est, quo insinuabatur, sedem furoris exserendi alibi esse ipsi quærendam. Heic igitur judicabat, unicam sibi superesse viam heic locorum subsisendi, si qua me evertere valuisset. Etsi ego propalato jam ejus in me livore aperte jactarem; si vel maxime dudum sepultus ego forem, ipsum tamen Beckmannum mansurum. Exinde hoc potissimum parario conspiratio illa adversus me cœpit, de qua in Apologia mea satis expositum fuit. Et ipse, dum in typographiam subinde graditur, aliquot articulos, cerebro suo non quadrantes, annotaverat; sed quos cæteri socii tanquam ad rhombum nihil plane facientes rejiciebant. Ac Schvvarzius illibatam gloriam ex confecto Indice Novitatum sibi vindicatum ibat. Spes autem erat fore, ut si *tanti nominis viri* (ex elogio Beckmanni) supercilio me suo notassent, & universus Sueciæ Clerus in me insurgeret, & ego inauditus, indefensusque condemnarer. Sane tam certam victoriam animo præceperant, ut is, penes quem præcipua factionis autoritas, (*Winstrupius*) cuipiam amico his ipsis verbis diceret; *ne Regem quidem servare me posse.* Et idem publice in Academiæ Consistorio, me absente, pronunciaverat; omni mihi ingenio meo opus fore, ut hinc me extricarem. Credo equidem, si Beckmanno judice causa esset disceptanda. Postea cum adversariis meis silentiam foret impositum, Beckmannus nondum sibi quiescendum putavit; sed Indicem istum, abs se quibusdam in locis interpolatum, Giessæ Hassorum typis excudendum curavit, opera ad hanc rem usus

P 2 cujus-

cujusdam bibliopolæ Holmiensis; qui cum interrogaret quare non nomen suum scripto adponeret? respondit; ex guum id esse, nec dignum, cui nomen præfigatur; eoque duntaxat fine id conceptum, ut Pufendorfius intelligat, alios quoque homines præter ipsum quid sapere. Ita homini persuasit tam turpem operam sibi navare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curavit tamen, ut Beckmanni MStum sibi remitteretur, quo autorem suum convincere posset, si forte post eam in rem inquireretur. Cæterum an istud scelus solo Beckmanno autore susceptum sit, an vero cujuspiam alterius suasu, consilio, aut adprobatione, liquido asserere nondum possum. Et facile patior, ut Beckmannus solus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec si quis particeps fuit, ideo pœnam divinam effugiet, utut humani fori severitatem declinaverit. Causa autem istius flagitii suscepti manifeste adparet. Spes quippe erat fore in Germania aliquem præcipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conspectis istis chartis, nulla disquisitione instituta, statim ad arma clamaret. Ex quo novum prostratæ causæ fulcrum accessurum judicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Pufendorfius statuisset, quæ ipsi in mentem nunquam venerunt, si doctor aliquis in Germania libellum famosum velut Apostolicum monumentum adorasset, aut Pufendorfii tradita in tabellis suis & dictatis non reperiri assereret. Enimvero uti in eo Beckmannum sua spes non plane fefellit, quod utique infami suo scripto effecit, ut unus & alter tam turpiter se prostituerit; utque adeo juxta Teutonicum adagium unus stultus multos stultos faceret: ita in eo falsus animi fuit, quod aut tanti ponderis apud nos fore putaret unius vel alterius viri cœcum judicium; aut suum se scelus ita occulte instruxisse crederet, ut ejus nunquam convinci posset. Nam cum rescivissem, quis Francofurti id scriptum distribuisset, facile deinde fuit ad fontem sceleris penetrare. Noster autem Beckmannus, cum sentiret me jam jam ad finem inquisitionis pervenisse, repente Holmiam versus iter arripit, & ex itinere ad uxorem rescribit, ut supellectilem suam quantum posset venderet. In aulam delatus missionem suam petere cœpit; sed prævertentibus meis literis dilatus, cum interea Holmiæ MStum ipsius coram magistratu prolatum esset, & jam lictores mandatum accepissent, ut postera die hominem in carcerem raperent, ipse rem subodoratus, an conscientia vecors, nocte con-

cubia

cubia Holmia profugit, & accelerandæ veredariorum promtitudini, an occultandæ fugæ Comitem ſeſe per hoſpitia edidit. Et quanquam ad portus hujus provinciæ mandatum erat, ut ſiſteretur; tamen pro conniventiam militum, aut ex litore infrequenti in vicinam Zelandiam evaſit. Hafnia menſe decembri anno 1673. epiſtolam ad me ſcribit, in qua primo me Hamburgum in duellum provocat, eo certiorem ſibi de me victoriam pollicitus, quod ipſe dexteritatis ſuæ in arte gladiatoria non obſcurum ſpecimen dederat, heic loci cum Laniſta quodam circumforaneo, qui licentiam artis ſuæ exercendæ petebat, in magna ſtudioſorum corona tantus Doctor & Profeſſor congreſſus, ut oſtenderet, Beckmannianam veſaniam non legibus ſolum armatam, ſed & armis decoratam eſſe. Sed quia ſuſpicabatur, ægre me adduci poſſe tempore hiberno iter Hamburgum ſuſcipere, ut cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epiſtola minatus eſt, ni ab ipſo perſequendo deſiſterem, ſe mediate & immediate me aggreſſurum, etiam cum diſpendio ſalutis ſuæ æternæ, & illa ipſa mendacia, quæ jam in recenti ejuſdem libello famoſo exponuntur, mihi publice objecturum. Quam epiſtolam ego in Conſiſtorio Academiæ protuli, & quaſdam ex ea ſententias protocollo inſeri curavi. Sic ut iſthoc ſcelus, & univerſus mendaciorum adparatus mihi dudum ſit perſpectus, qui ex illa ipſa epiſtola fere ad verbum eſt expreſſus. Etſi dolendum ſit, obſcura duntaxat veſtigia adparere tam argutæ ſententiæ, quam in epiſtola poſuerat: ſe jam me provocare, *quia nunc in ſtatu naturali absque entibus moralibus conſtitutus eſſet.* Quo ipſo candide in beſtiam ſe degeneraſſe profitebatur. Nam in diſciplina juris naturalis beſtia non aliter conſideratur, quam animal in ſtatu quaſi naturali absque entibus moralibus conſtitutum. Ego tamen minas iſtius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Beckmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem adverſus ipſum perſequebar. Demum ſententia à Conſiſtorio Academico pronunciata, & in aulam transmiſſa à S. R. Majeſtate quidem ratihabetur ut tamen clementiam ſuam teſtaretur, addidit; veniam delicti Beckmannum obtenturum, ſi deprecatione, qua ego contentus eſſe poſſem, me placaret. Sed tantum aberat, ut ille tam inſignem Regiam gratiam amplecteretur, ut potius impudentiſſimas literas, & quales non niſi à Beckmanno conſcribi poſſunt, ad Conſiſtorium

Academicum daret; in quibus post prolixos furoris vomitus demum concludit, se propter evitandam damnationem æternam precibus uxoris hoc dare, ut lis illa utrinque silentio sopiatur. De injuria mihi facta, aut deprecatione nullum verbum. Minæ tandem repetebantur, & quantum incendium adversus me esset excitaturus. Subjecit tamen, fore ut uterque nostrum parum honoris inde sit reportaturus. Quod de ipso quidem verissimum est. Nam licet & mihi parum gloriosum sit tam tetræ belluæ furorem excipere: tamen apud superiores meos, & omnes honestos atque cordatos viros non magis existimationi meæ detrimentum aliquod ex scelesto illo scripto metuo, quam si me furiosus aliquis luto adspersisset. Nam molestum quidem est circa ejusmodi sordes abstergendas occupari; sed quo minus alter insaniat præstare meum non est. Compositione amica hoc modo abrupta, executionem sententiæ omnibus modis impedire nitebantur, qui Indicem Novitatum heic enixi erant; quod metuerent, ne aliqua scintilla ex istius infami rogo in ipsorum barbas transvolaret; quorum unus (*Schwvartzius*) *per vulnera Jesu Christi* obsecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in utramque partem disceptaretur, S.R. Majestatis effatum dubitationi finem imposuit; *Pufendorfio petenti justitiam denegari non posse*. Igitur mense Aprili anno 1675. sententia in Beckmannum heic publice in foro promulgata, & *Index novitatum* per carnificem igni per quam luculento datus est; ex cujus cineribus novus jam libellus famosus ad phænicis instar surrexit. Et inde tutum jam est Beckmanno libellos famosos edere, & citra respectum Dei hominumque mentiri, qui semel in desperatum furorem induruit, ut seipso profitente malit jacturam salutis æternæ facere, quam adversus me non insanire. Et honore jam omni exutus nihil novæ infamiæ amplius capit. Nam ne fustigationem subeat, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat:

Cæterum ut eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitius non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannus erubescere possit; age unum & alterum ipsius factum proferamus heic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur. Ac ne quid jam repetam de scelesta illa epistola, sine subscriptione Holmiam missa, de qua mentio fit Apologia nostra p.75. cujus Beckmannus autor laudatur; anno 1669. honorato cuipiam Viro, (cujus

jus nomen, cum nesciam an hoc gratum ipsi sit futurum, heic adponere supersedeo) furti crimen objiciebat. Causa coram Commissariis, magnæ dignationis viris, heic loci cognita, mendacii & calumniæ convincebatur noster Beckmannus, utut syllogismis in forma adornatis magnos strepitus dedisset. Quo tamen tempore pœnam magis, quam infamiam declinavit, tantam injuriam interpositu amici condonante isto viro; cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem injuriæ suæ adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros luridum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud ejus factum non paulo fœdius. Per longum satis tempus domi suæ mola manuaria instructa Regis reditus defraudaverat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtivo molitori mulcta centum thalerorum simplicium dicitur. Hic ut telonam ulcisceretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina atrocia objecit. Res coram Commissariis examinatur: Domino Doctori aqua ubique hæret. Quid heic tanti nominis JCtus ageret? qui ut unius delicti pœnam effugeret, pluribus se per vesanam malitiam induerat. Nihil jam restat, quam ut pudoris & existimationis jactura, ipsi vilissima, graviorem pœnam declinet. Interventu amicorum Sueno Jonæ fil. (id telonæ nomen est,) utcunque placatur, postquam egregias Doctor literas reversales scripsisset in hanc sententiam: se crimina illa, quæ longo ordine enumerantur, ipsi objecisse non quidem animo ea probandi, sed ut suspectum ipsum redderet, quasi & sibi ab eodem facta fuerit injuria. Sed cum jam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam mulctam prodesse non posse; igitur se ista retractare, & telonam ab omnibus objectionibus immunem declarare. Telona vicissim injuriam ipsi condonat, salvo tamen superiorum jure. Quomodo tantus JCtus malitiosum calumniatorem & mendacem disertius describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illæ literæ Beckmanni manu subscriptæ, & exempla earundem in multorum manibus versantur. Quam facile ergo fuerat post hæc specimina famosum libellum procudere, insulsis refertum mendaciis, homini desperato, infami atque intestabili, cui unicum hoc vitæ precium restabat, quacunque via ardorem vindictæ in me expromere? Nec est quod aliquem moveat temeraria illa asseveratio, qua mendaciis

daciis suis fidem adstruere conatur impurissimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis post præmissam de pœna perjurii admonitionem juranti de re, quam oculis se suis vidisse diceret, juxta leges hujus Regni fides haberi non deberet; illius exsecrationi aliquod pondus tribuetur ex infamibus suis tenebris crocitanti in tali actu, qui meri sceleris causa susceptus est? Perinde ac si quis magnifice de pietate alicujus furis sentire velit, ideo quod dum ad furandum se accingit, super successu Deum invocat.

Quanquam autem æqui rerum arbitri ex dictis facile judicaturi sunt, quo numero habendum sit ovum abs ejusmodi corvo exclusum: ne tamen Alastor voto suo ulla ex parte potiatur, nevè ex mendaciis ipsius vel minima suspicio hæreat, quædam ad libellum famosum annotare placet, quæ ad impudentiam calumniæ illustrandam aliquid videbuntur facere. Ac levicula quidem illa & prope puerilia prætereo, quibus tamen Alastor putavit sese animo meo ægerrime facere; quod tam solicite *magistrum* me, & *philosophum*, ac *philosophiæ professorem* vocitet. Ea enim erat non minima invidiæ causa in me, quod ego loco, & salario, quam ipse, gauderem splendidiore, cum tamen titulum doctoris nunquam appetivissem, nec me purum putum legistam tulissem. Quasi omnem eruditionem titulis scholasticis metiri necessum esset; aut quasi inter eruditos opprobrio foret, aliquid præter aridas legum allegationes nosse. Sic & ridicule *risus* meus notatur à gravissimo scilicet viro, qui repente jam tertius è cœlo cecidit Cato. Quod vocabulum nescio quo instinctu jam invaserit homo, qui per totam vitam risui aliorum præbuit materiam, nisi quod bona fide Porcius sit. Etsi quod risui tam infestus sit, minus mirum videri jam debeat, utpote qui vesania se sua eo redigit, ut ringendi potius quam ridendi causam habeat. Eoque jam si Diis placet nobis comminiscitur novam *Academiam Catonianam*, cui ipse in Apollinis vicem præsideat, non quidem Musis Gratiisque, sed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie stipatus. Quod ipso collabuntur amicorum ejus magnificæ fabulæ, heic magna asseveratione sparsæ; eundem ejurata vita literaria Fuldæ Cancellarii munere potitum; postea Marti se consecrasse, & tribunum militum, mox præfectum equitum factum; quasi ad utrumque officium sat commendationis habeat cum infamia relegatum esse, aut à lanista circumforaneo vapulasse. Sed isthæc leviora mittamus.

Athei

Athei & *atheismi* convitium & in libello famoso, & in epistola encyclica utramque paginam implet. Quod cur Alastori potissimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi, & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia objecisset, in promtu causa est; ut nempe ejus vocabuli atrocitate sacerdotes in me irritaret. Enimvero improbe plane de sacro ordine sentit Alastor, si credit; apud eundem vesani hominis maledictum in libello famoso eructatum ponderis aliquid habiturum adversus virum bonæ semper famæ, ipsumque statim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumspectione istius ordinis: nec facile spero ullum cordatum tam prodigum fore existimationis suæ, ut sub auspiciis Beckmanni tam infami militiæ nomen sit daturus, in qua nihil aliud quæratur, quam ut innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excutiamus potius argumenta, quibus Alastor probare instituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens à professione & vita mea, & à præsumtione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gavisus sum. Arguuntur primo *pestifera, nova & inaudita principia:* quæ scilicet, ex consideratione rerum & hominum, operum utique divinorum, hausta, quam proxime ad sana tradita Stoicorum, ad religionem autem Christianam examussim quadrant. Circa quæ excolenda laborem à me susceptum profiteor eo fine, ut quantum in me ex quibusdam Protestantium scholis exturbarem jejunam illam Aristotelis Ethicam, circa evolvenda undecim virtutum vocabula satagentem; & politicam ejusdem inutilem, ac quædam dogmata reip. perniciosa continentem integritati & sanitati restituerem: utque nostrates ex sana ratione, quam lacunis Moralistarum, quod justum & injustum sit eruere mallent. Quem meum laborem & scopum rei literariæ & publicæ salutarem existere vel hoc argumento non parum confirmor, quod sentiam Satanam per primarium suum satellitem tantum furorem in me effundere; utpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipse non alio modo usus est in persequendis puræ religionis instauratoribus, quam ut doctrinam ipsorum juxta & vitam pessimis calumniis oneraret. Et sane si DEI & veritatis causam ageret Alastor, ejusmodi artibus quales in me sunt usurpatæ, haudquidquam opus erat. Jubentur quoque ab Alastore signum atheismi esse *entia Moralia;* quæ utique

utique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem antehac in ordinem non sunt digesta, nec ipsorum indoles curatius tradita, philosophorum incuria in culpa est. Quæ & ipsa jam à Viro ingeniosissimo D. Erhardo Weigelio Mathematum apud Jenenses Professore, lingua Teutonica ita perspicue sunt exposita, ut ne à rusticis quidem obscuritatis amplius accusari possint. *Indifferentiam omnium actionum humanarum* à me traditam fœdum est mendacium, ut crediderim, ipsum diabolum eo prolato erubescere posse, quippe quod plane belluinum stuporem arguit. Quid enim rationis illi inesse queat, qui discernere nesciat actionem humanam & moralem à nudo motu physico à lege abstracto. Inprimis velut sedes novi atheismi in epistola insimulatur *liber primus*; quem cum Beckmannus à se non intelligi ipse fateatur, quo atrocius contra istum exclamat, eo gravius furere est censendus. Per *novitates* meas nihil in jure naturali immutatum est, cujus præcepta perpetuo sunt & fuerunt eadem: sed disciplina ejus juris, modusque tractandi & demonstrandi culturam atque polituram capit. Et erroribus ac næniis ejusdem facies exsplendescit. Sed nec illud ad atheismum pertinet, si quis contra ignorantiam, malitiam & invidiam apud superiores suos præsidium petat & inveniat; aut si cordati Principes suorum hominum maleconsultum fervorem temperent, ne per inania litigia existimationem suam prostituant. Id porro commentum non minus scelestum, quam absurdum est, quod odium, quo *Hobbesii* nomen apud multos laborat, in me transfundere studet Beckmanuus, & cæteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quæ iste in religione novavit, expresse à me improbentur; sed & meum fundamentum, ex quo ego juris naturalis præcepta deduco, Hobbianæ hypothesi directe contrarietur. Ego enim Stoicorum sanæ sententiæ proxime accedo; Hobbesius autem Epicuræorum hypothesin recoquit. Et si quis *Richardi Cumberlandi* scriptum, eodem anno in Anglia, quo meum opus in Suecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit, omnia fere, quæ iste in Hobbesio reprehendit, à me quoque fuisse notata; cum tamen idem ex professo hoc egerit, ut Hobbesii hypothesin destrueret, ego autem in accessorii duntaxat loco habuerim ejusdem errores notasse. Id tamen non diffiteor, me quædam Hobbesii loca conatum explicare, & dextra interpretatione emollire; multa, quæ cum recta ratione congruunt, retinuisse. Quod cur mihi non licet, nondum adparet; nisi forte illud

vche-

vehementer ad rem facit, quod Alaſtor iſtum *religione Calvinianum* (quem mox *atheum* deſignat,) & *natione Anglum* tam ſolicite inculcat. Quaſi non infinita Chriſtianorum multitudo tantum non in verba Ariſtotelis juraret, qui & religione ethnicus, & natione Græcus fuit. Id tamen valde argutum; quod Beckmannus, ut eruditus orbis jam tandem quid de Hobbeſio ſentiendum intelligat, ad *præfationem commentarii ſui ad Inſtituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, ut *tanti nominis vir*, quem ſeipſum vocat, propria commendatione ſcripto ſuo autoritatem concilier; ſed & hac ratione unius vel alterius curioſitatem irritaturum ſe ſperat, ut eum librum emant, Beckmanni ſumtibus impreſſum. Sed videte quam non invideam homini extremum famis remedium. Ipſe ego quantum poſſum ſuadeo, hortor, oro obſecroque omnes, qui Aſinii Tenebrionis ſectam ſequuntur, emant ſibi iſtum Patriarchæ ſui fœtum, & ſacroſanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo noſtra ætas videre poteſt, quid ultimum ſit in ſtoliditate. Neſcio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum ſtudioſorum, mirandum ſpecimen acuminis Beckmanniani: in qua illud eleganter ex ingenio Beckmanni eſt expreſſum, quod ea diſputatio *inter pocula* feratur ſuſcepta. Nam id habet noſter. Poſt tertium poculum Syllogiſmi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & menſam turbine perflant; ac totum tectum nil niſi quicunque Atqui Ergo reſonat. Sed id valde præter decorum, quod illi, qui à meis partibus ſteterat, victoriam tribuit, non ſine ſcœvo omine pro Beckmanno & cæteris, qui ipſius novæ militiæ nomen dederunt. Circa *Monzambanum*, de quo magnam vim mendaciorum cumulat Alaſtor, quæ alio loco à me dicta ſunt repetere tædet. Quem usque adeo non capit ſtupor Beckmannianus, ut audere non erubeſcat, eo libello *everſionem ſtatus publici per Germaniam quæri:* cum tamen Severinus fundamenti loco ſubſternat; ſtatum Germaniæ, pace Weſtphalica conſtitutum; eſſe conſervandum, nec contra eam quidquam novandum. Quo ipſo & libertatem Ordinum Germaniæ, & ſecuritatem religionis Proteſtantium inniti, cœcus ſit qui non videat. Ut mirari ſatis non poſſim, illos potiſſimum id ſcripti impugnaſſe, qui hiſce partibus favere tenebantur. Audiamus tamen argumenta, quibus me iſtius libelli autorem convincere inſtituit. Ait, in tota Suecia *juxta propriam confeſſionem* à Magnati-

bus me autorem haberi. Ast ea confessio nuspiam extat. Eum *Magnatibus in Suecia & aliis in fidei & amicitiæ tesseram à me datum esse*, impudentissimum est mendacium. Nulli mortalium unquam libellus iste à me dono datus fuit. Imo ille ipse codex, quo ego utor, ab ornatissimo viro Antonio Christiani Rigensi, tunc meo Heidelbergæ contubernali, ex nundinis Francofurtensibus dono mihi afferebatur. Quam ficulneum porro est ratiociniũ inde desumtum, quod ego *σκέμμα* illud politicum de republica irregulari, ad statum Germaniæ adplicatum, exercitii causa defenderim? De stylo nemo minus quam Beckmannus judicare potest, quo nemo unquam stolidus scripsit. De *Sphæra cœlesti* Severino & Apologiæ meæ præfixa ridiculum est; quasi nulli alii libri hoc insigne præferant. Apologia mea Lipsiæ impressa est. Interroget Alastor, num & Monzambanus ibidem impressus sit. Par cæteris mendacium est, *me ambitiose eo nomine gloriatum, quod Monzambanum scripserim*. Quis audivit? Denique ad duorum Virorum testimonia provocare nulla alia occasione Alastori in mentem venit, quam quia norat, Perillustrem quondam Baronem Boineburgium insignem fuisse studiorum meorum fautorem; & cum altero me olim Francofurti frequenter conversatum. Sed mittamus Monzambanum, cui utique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Protestantium ibi firmo stabit talo. Pergit seipsum mentiendo superare Alastor, dum scribit, *me nullam Religionem cum Platone*, (agnoscas hominem in omni antiquitate versatissimum,) *aut planè gentilem Romanam fovere*. Quippini? Nam *inter alia in opere* meo *publice scripsi, religionem statui reip. esse accommodandam, & quasi pro instrumento ad conservandum statum publicum habendam*. Quid impudentius unquam orbis audivit? In manibus multorum versatur liber meus, versatur Apologia; post quam peculiaris adhuc dissertatio à me conscripta est eradicandæ penitus isti calumniæ: ubi ad oculum monstratur, id à me tantum doceri: providendum esse rectoribus civitatum, ne sub specie & obtentu religionis falsa & perniciosa dogmata politica disseminentur. Et tamen non veretur tantum mendacium revomere Alastor, cujus falsitatem deprehendere possunt omnes, qui legere norunt. Par mendacium est, *à me resurrectionem mortuorum non credi*. Si Beckmannus producere possit ullum mortalium, qui DEO teste asserere possit, se publice aut privatim audivisse, me ullo verbo articulum

istum

istum in dubium revocasse, tunc optimus & veracissimus virorum Beckmannus à me declarabitur. Sic *non credam ego diabolum dari*, qui ejusdem satellitem tanta rabie in me sævire sentio? Nam quæ Beckmannus in me patravit, humanam malitiam longe excedunt. Sed quod *spectra* peculiarem articulum fidei constituant, nondum audivi. Super quibus si quis ad Inquisitionem me trahat, ita respondebo: me nunquam spectrum vidisse, nec ut videam cupere: Ab imperitis hominibus multa nocturno metu & errore caliginis, aut illusionibus aliorũ fingi putare: Omnib9 promiscue fidẽ detrahere temerarium censere. De *æternitate mundi* nemo me vel disserendi causa pro Aristotele loquentem unquã audivit; & in libello meo *de Officio* eadem à me expresse damnatur. Porro ut ego plura sabbata celebrem, quã lex divina & antiqua Ecclesiæ consuetudo jubet, ratio muneris & studiorũ meorum non patitur. Quod si autem in eodem templo duo Sacerdotes alternis diebus dominicis concionentur, quorũ alter cathedra sacra abutatur ad evomendum in me succum nigræ loliginis, ac omnes occasiones aucupetur me vellicandi & traducendi, num ullo jure teneor istus hominis virus, quod de suggestu in me evomit, hianti ore præsens excipere? Aut quis me prohibebit tantisper in alio templo concionẽ audire? Crassissimum porro est mendacium, quod ego unquam *duos delegatos meo nomine* ad ullum heic sacerdotem miserim. Omnes si opus sit vel jurato falsum id esse testabuntur. Sed circa *Secretarium Academiæ* ita se res habet. Quando primum heic loci bellum contra me movebatur, ut etiam fex vulgi, quæ alia non capiebat, materiam garriendi acciperet, spargebatur, à me doceri, debere unum virum duas habere uxores. Istas nugas ad aures Concionatoris primarii M. Johannis Ernesti pervenisse ex quibusdam verbis ipsius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore hæreret, Secretarium Academiæ, qui tunc domo mea utebatur, ad eum misi, ut ex meo libro illi ostenderet, mihi eam sententiam à malevolis falso affingi. Quod uti amico animo à me fiebat; ita & in bonam partem id iste accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione missarum* sine dubio per somnum Alastori in mentem venit. Nam quid istæ nugæ sibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendaciorum seriem orditur Satanæ satelles. De quorum falsitate etsi DEO omniscio, & plurimis honestis viris, qui adhuc vivunt, & decursum vitæ meæ norunt, constet: pauca tamen ad-

dam in gratiam eorum, quibus nulla propior mei est notitia. Ac de abominabili crimine primum videamus, quod *anno* 1657. *&* 1658. *Soræ* à me patratum scribit. Annum 1657. ego à principio ad finem Jenæ in ædibus D. Weigelii exegi. Anno 1658. ab Illustri Viro D. Coyeto Lipsia, ubi tunc mensa D. Joannis Bornii JCti utebar, evocatus fui, ut studiis filiorum ipsius præessem. Nam quod ego nunquam isti viro *ut scriba inservierim*, ipse Alastor optime novit. Ad memoratum Virum Hafniam perveni, ubi is tunc Legati munere fungebatur, labente mense Aprili. Cum negotiatio Legatorum Suecicorum extraheretur, Hafniæ subsistendum mihi erat usque ad mensem Augustum. Quo mense cum repente bellum recrudesceret, cum altero Legato Illustrissimo Barone Stenone Bielke, nunc Regni Succiæ Thesaurario, (nam Dn. Coyetus paucos ante dies ad Regem Sueciæ excurrerat, me Hafniæ relicto.) ac omni Legatorum comitatu ac familia in custodiam datus, inque ea per octo menses detentus fui. Ergo quo tempore ista Soræ à me patrata mentitur Alastor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem mensis Aprilis anno 1659. Hafnia dimissus Helsingoram perveni viribus valde afflictis, quod me nondum à febri petechiali recreassem; quæ paulo ante Hafniæ me morti prope admoverat, in qua Valentinus Caspar Rupitius Magdeburgensis, tunc Medicinæ studiosus, fidelissime mihi medicinam fecerat. Festo Pentecostes imminente Frater recreationis causa, & præcipue ut D. Henricum Ernstium salutarem, Soram me abduxit. Eo pervenimus die Saturni, quæ festum proxime præcedit. Diversabamur in publico hospitio, in quo tunc temporis quoque agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanensis Medicinæ Doctor. Prima feria Pentecostes cœnabamus apud Præfectum quondam Soranum D. Georgium Rosencrantz, altera apud D. Georgium Witzleben Theologum; tertio die Abraham Wonchter pictor prandium nobis adparaverat. Quarto die iterum Helsingoram versus tendebamus, & in transitu D. Thomam Bartholinum Roschildæ salutabamus, qui tempore obsidionis Hafniensis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum consortio triduum mihi Soræ exactum; quæ ex eo tempore nunquam mihi visa. Ex quibus & quid de carmine in puellam scripto, & de novellis concinnatis sentiendum sit, adparet. Et satis novi, nemini mortalium Soræ tale quid de me ne per somnium quidem in mentem venis-

venisse, nedum ut unquam constans aliqua fama ea de re fuerit. Sed ista portenta, ut & cætera omnia, diaboli instinctu Alastor finxit, ut illi cui se devovit, improbitatem suam raro quopiam specimine adprobaret, ac ne perjurium suum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergæ exacta testes excitare possum tum, qui instar omnium est, Serenissimum Electorem Palatinum, tunc Collegas meos, & tot florentissimos juvenes, qui eo tempore studiis ibi operabantur, tum omnes ejus urbis incolas. Quibus vitam me meam adeo adprobasse confido, ut nihil magis optem, quam Alastorem ibidem deprehendi posse, ubi in mei gratiam virgis publice cædendus, & cauterio signandus sit. Et sane usque adeo vita mihi eo loco non dissolute agebatur, ut citra vanitatem asseverare ausim, præter laborem publice privatimq; docendi; plus bonorum librorum Heidelbergæ uno anno mihi fuisse evolutum, quam Beckmannus per totum vitæ suæ spatium inspexit. Quin & ea, quæ vir quondam longe eruditissimus *Bœclerus in epistola dedicatoria Notis ad Grotij librum* II. præfixa, de me in vicina Argentina scripsit, longe diversa ratione, atque Alastor mentitur, ætatem à me Heidelbergæ exactam insinuant. Sed nimirum præcipuum fontem omnium calumniarum dissimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem juventutem contubernio meo tunc usam à me corruptam gannit. Illa enim nobilis juventus tantam mihi invidiam peperit, & eidem à me alienandæ conspiratio ista in me inita est; de qua satis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles discipulos & contubernales heic loci habuissem, ex ipsius Beckmanni judicio, sanctitate, devotione, innocentia nemo superior me existeret. Quod ulterius mentitur Alastor, *Serenissimi Electoris Palatini Primogenitum contra Parentis salutem & jus divinum male in formatum* à me esse; ea calumnia in ipsos quoque Optimos Principes redundat. De qua ut omnibus constet, pauca hæc sufficere possunt. Anno 1667. cum jam decretum esset de me in Sueciam evocando, Serenissimus Elector Palatinus Serenissimo itidem suo Filio jussit me certum aliquod pensum extra ordinem explicare; (nam habebat alias ordinarios suos informatores.) Id quod intra tres menses æstivos absolutum fuit. Ac nemo ulterius inquirendum judicabit, ubi intellexerit, id ab Ipso Serenissimo Electore, Principe divinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi injunctum. Atque iste exiguus labor tantum abest, ut *sine præmio* mihi fuerit

fuerit exactus, ut ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo præter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dnn. Blumium & Bœckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiverat, eos parum æquo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Bœckelmanno autem nihil unquam negotii cum informatione Principis fuit, cujus directio D. Jo. Ludovico Fabricio, viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit Alastor: *voluisse Seren. Electorem ignominiose me Heidelberga dimittere.* Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem, meum discessum ægre tulisse; noluisse tamen incrementa fortunarum mearum, quæ in Suecia quærebam, impedire. Quin post discessum meum Idem clementissimam suam in me propensionem non verbis solum, sed & reipsa una plus vice testatus est. Ejusdem generis est, quod Alastor pergit; *precario me professionem philosophicam juris naturalis in Scania adeptum.* Sane extant adhuc literæ Illustriss. Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Parisiis Residentem, quibus ab eo requirit, ut mihi persuadeat, ne vocationem Suecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, testatur salarium, & locus mihi assignatus primarius, cujus invidia Alastorem non parum adussit. Ejus quippe stupor digerere non poterat, leges DEI majore dignatione quam Justiniani haberi, & in istis evolvendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hisce requiri. Puto jam satis à me ostensum fuisse, abs nullo homine, cui ulla mica honestatis & bonæ mentis restat, tantam *varaginem*, ut Beckmanniana latinitate utar, fœdissimorum & absurdissimorũ mendaciorum potuisse consarcinari, ni patris mendaciorum diaboli instinctu ferretur; cui ut eo firmius se pignoraret Alastor, perjurio tandem in conspectu Germaniæ sese adstringit. Ergo vivit profecto Deus, qui impium hominẽ, cui salutem animæ suæ immanibus odiis & vindictæ libidini immolare propositum fuit, dignis demum suppliciis mactabit; postquam quæ hactenus pro sceleribus inflicta est castigatio, malitiam nefarii capitis tantum induravit.

Post eructatum perjurium cætera mendacia securius & languidiore asseveratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam invehi-

invehitur,facile Beckmanno ignosco. Ibi quippe sub Asinii Tenebrionis vocabulo suis se coloribus non infeliciter depictum conspicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipso conversati sunt, exhibuit, jam etiam ignotis debet. Inde Alastor, velut proprio veneno exhausto,à fratre & patrono suo dilectissimo Pontifice Garlebiensi non nulla mutuo sumit, & solicite enumerat officia erga certos viros *magni nominis*,inter quos ipse proximum à primo locum sibi assignat,quæ à me violata jactat. Vbi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiscere conatur,qui idem ad se nihil spectare aperte profitentur, Illustres juvenes meos discipulos Dn. Fossium, Cervinum, & Papke.Deinde uti ample nimis officia mea erga istos, quibuscum mihi revera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnosco: ita male Beckmannus omisit illa officia, quæ vicissim ab istis mihi debebantur, simulque quales iidem adversus me sese gesserint. De hoc enim nisi constet, durius an mollius justo illi à me habiti sint, judicari non potest. Nec amplius quid dici jam opus est,nisi hoc ut Deus retribuat illis,sicut de me sunt meriti. Id tantum addo; inauditum hactenus mihi fuisse, me *ab Episcopo Winstrupio*, aut alio quopiam *publice atheismi accusatum*. Et quanquam alias ab ipso nihil omissum est,quo mihi nocere possit: tamen non eo delirii processisse eundem crediderim,ut Beckmanno tam detestabili maledicti formula præire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem se effundit eloquentia Beckmanniana,qua mirifice se jactat,ac subinde ingenii sui stricturas spargit; velut quod de collusione mea cum diabolo ructat, oblitus, se paulo ante scripsisse, diabolum à me non credi; item *de Caligula Christianorum persecutore*, & *communione uxorum Platonica*, quæ si diis placet,à me asseritur l.VI.c.5.§.15.775. Qua declamatione fauces sibi præparat ad evomendum obscænissimum mendacium, quo vel ipse Beckmanni choragus erubescit, qui ne mendacia autores tantum suos maculent, aliquam probabilitatis speciem illis circumdare inter arcana artis suæ habet.Heidelbergæ id factũ scribit cum totius urbis scandalo.An per horam mihi subsistere ibi, & in honesto munere versari licebat talia patranti? Fingit quoque de uxoris meæ senectute; quæ æqualis mecum est ætatis,& duos menses,antequam Heidelberga discederem, pulcra me prole parentem faciebat. Ex cujus ore nemo mortalium unquam verbum paulo liberius,nedum tam fœdæ rei narrationem audivit. Et quam

R plane

plane mente moti hominis est fingere, *me ipsam coram multis honestis viris & matronis ad hanc confessionem adegisse*? Nam flagitia utique ut taceantur, autores operam dant. Ut tamen Lectori adpareat, qua occasione Alastori in mentem potuerit venire tam fœdam fabulam fingere, narrabo leviculum quid omnibus heic loci notissimum. Quando in conviviis, uti jam supra innui, syllogismis suis jam prope nos enecarat, ego restinguendo disputandi ardori, & quia alias in omni congressu hilariori Beckmannus deridiculo esse sueverat, in sterilitatem matrimonii ipsius jocari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis sufficere videbatur, si corporis molem spectares, posse. Cæteris inde pariter cum risu in cum cavillantibus, ita paulatim à syllogismis ipsius respirabamus. Istas facetias tam inficeto modo nunc ultum it Alastor. Dialogum *Sinceri Warenbergij* à me non fuisse conscriptum non modo ipse Beckmannus novit; sed & probe ipsi cognitum est, quis revera ejus scripti autor sit, quippe qui in Suecia notorius est. Verum isthoc mendacio fraterculus ipsius Gesenius Garlæanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur explosa dudum calumnia de religione ad statum reip. accommodanda; cui fulciendæ advocatur Monzambanus, qui utiq; dogmata theologica ad rationes politicas examinare instituit. De quo etsi meum non sit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non cœcutientibus perspicuum esse, scriptorem istum præsupponere; religionem Christianam genuinam & sinceram, prout à Salvatore nostro & Apostolis fuit promulgata, nihil continere veræ politicæ adversum. Sed quia pleræque Christianorum sectæ systematibus suis Theologicis, ex quibus singulæ viam salutis æternæ unice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiscuerunt: igitur uti sapientibus fas est discernere, quid in religione divinum sit, & quid hominibus originem debeat; ita & iisdem licet detorsiones articulorum fidei, & quicquid est assumendorum humanorum, quod in Theologiam irrepsit, sub disquisitionem vocare, quatenus continent aliquid politicæ adversum, postquam Theologi circa demonstrandam talium falsitatem ex Sacris Literis satagunt. Quod tamen idem Severinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitavit scribere, id & ipse ægre fero; & dudum optavi, ut vir quispiam cordatus atque eruditus eam accusationem ex historia Ecclesiastica & civili rerumpubl. Christia-

narum, tum ex praxi communis vitæ, ipsaque experientia solide refelleret. Nam ut Beckmannus aliquis ejus ordinis advocatum se ferre velit, id oppido quam indignum est. Tandem ut sibi per totum scriptum constaret Alastor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc MSto monitu amicorum & precibus uxoris, (quæ nimirum studia mea moderatur,) delevisse, ne cum Theologis mihi controversia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuscriptum evolvit, antequam Holmiæ censuræ offerretur; imo nec post eandem, antequam impressus divulgaretur. Ac eam ansam arripiebant architecti primi Indicis meum librum in suspicionem vocandi, qui tunc temporis heic loci præcipui erant amicorum meorum, aut esse saltem debebant. Qui & ipsi mussitasse dicebantur, me post censuram quædam addidisse. Sed utramque criminationem refellere potest manuscriptum meum, quod adhuc mihi asservatur.

Hoc igitur scripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potissimum laborat eadem fere ratione, qua ipsius frater Pontifex Garlæanus inter Scanos classicum in me canebat. Quorum auspiciis qui militiam in me suscepturi sunt, successum sibi, prædamque & gloriam pro ducum suorum dignitate liquido augurari possunt. Quanquam adparet, Beckmannum non modicum ad sua signa concursum sibi polliceri Lipsiæ, Wittebergæ, Jenæ, & Garlebiæ. Hoc ipsum enim manifeste conspicitur non solum ex infami libello, sed & ex epistola, quam incluso libello famoso ad Lipsienses, Jenenses, & Wittebergenses, nec non Gesenium Garlebiensem eodem argumento conscripsit. Hujus epistolæ autographa duo, quæ Wittebergam & Garlebiam destinabantur, quomodo in manus meas pervenerint, operæ pretium esse duxi memorare. Commendaverat eas epistolas Beckmannus Francofurti ad Mænum in nundinis autumnalibus civi cuipiam Salfeldensi, cui nomen Michael Gutvvasser, ad præscripta loca curandas, qui ex dicta urbe ad nundinas Lipsienses erat profecturus. Hic quanquam alias virum non nosset, precibus tamen ipsius permotus eam operam in se suscepit. Cum Jenam transiret, epistolam unam famulo communi Academiæ tradidit; cujus custodiam procul dubio statim Velthemius sibi asseruit, draconis in vicem aureo velleri invigilaturus, ut hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam mire suum cum Beckmanni astro conspiraret.

ſpiraret. Nec dubito, quin idem jam Jubilæum ſit promulgaturus, plenariam bonæ mentis remisſionem pollicitus omnibus Aſinii Tenebrionis ſectatoribus, qui ad epiſtolam illam oſculandam peregrinationem ſuſceperint. Nam reliqui Ornatisſimi Viri ejus Academiæ Profeſſores magnopere tantum flagitium deteſtantur. Quin ipſis bibliopolis Jenenſibus tam ingenuus eſt animus, ut dicant; nebulonem eſſe iſtius ſcripti autorem, & qui eundem impreſſit. Inde dum Lipſiam tendit lator epiſtolæ encyclicæ, forte fortuna in eodem pilento vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi conjunctiſſimus. Ibi ex improviſo iſte Mercurius non nimis aſtutus interrogabat; num Garlebiæ Academia eſſet? Cum amicus meus quæreret, quid ipſi nogotii cum Garlebienſibus eſſet; iſte ſtatim de commiſſis ſibi epiſtolis effutiit. Heic amicus meus, qui jam de Jenenſi epiſtola intellexerat, ſuſpicari cœpit monſtri quid ſubeſſe; eoque ut rem expiſcaretur, multa jactabat de amicitia, quæ ſibi cum Pontifice Garlæano intercederet. Iſte lætus ſe nactum eſſe, qui literas Garlebiam curaret, illas amico meo tradidit, adjunctis etiam iis, quæ Wittebergam ſpectabant. Hic cum ex omnibus ſignis ſceleris quid ſubeſſe colligeret, eas reſignavit, & ad me tranſmiſit. Utraque manu Beckmanni ſcripta eſt, ſed quam omni ſtudio diſſimulare laboravit, ut primo obtutu ægre agnoſcere queas. Nec Beckmanni ſigillo ſed affinis, ejusdemque famuli Marci Klinck obſignata eſt. Quæ ad Lipſienſes deſtinabatur, alia via pervenit. Hæc ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adjutum iſtas literas intercepiſſe. Ubi illud primo ſtultitiæ Beckmannianæ luculentum eſt argumentum, quod tribus tam ſplendidis Academiis quartum velut pari gradu adjungat Geſenium Garlebienſem, vaniſſimum mortalium, & nugaciſſimum. Perinde ac ſi quis inter principes Græcorum ad Trojam Therſitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Geſenius apud ipſos Lipſienſes ſit, vel inde colligi poteſt, quod cum aliquot ante annos eidem litis quid cum defuncto Superintendente Lipſienſi ortum eſſet, & iſte pro more ſuo in deliria effundi cœpiſſet, Lipſienſis iſti per ſervulum ſuum, qui ſpurius erat, reſponderi curavit, præfixa quoque hujus legitimatione. Qua demum contumelia loquaciſſimam ranā ad ſilentiū redegit. Deinde illud plane ferendum non eſt, quod Beckmannus adeo ſiniſtram de tribus illis Academiis concepit opinionem, quaſi apud eas

potis-

potissimum inventurus sit, qui flagitio & furori ipsius sint adplausuri, & apud quos libelli famosi tam pronam inveniant fidē, ut citra ullā amplius disquisitionem ad maculandam famam viri honesti & innocentis duce infami nebulone sint incubituri. Enimvero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione istorum virorum est persuasio, saltem quod judicium suum eo usque suspensuri sint, donec quid revera in controversia sit, adliquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo sint aversaturi. Sane ullum Wittebergensem hactenus aliquam tam fœdæ fabulæ partem attigisse nondum mihi fuit auditum. Nec universis Jenensibus imputari potest, quod Velthemius deliret; cujus vesaniam plerosque Collegarum ipsius ægerrime ferre novi. Qui & ipse in *Appendice ad dissertationes meas Academicas* responsum ad cavillationes suas accepit, quo non magnopere gavisurus sit. * * * Sic & maxima mihi injuria fieret, si universus sacer ordo in se trahere vellet ea, quæ ego solius ranæ Garlebiensis coaxationibus opposui. Sane si unus impudenter pertendat; sacerdotibus competere censuram censura Regia eminentiorem in quævis scripta, eosdem ab omni errore immunes esse, & eruditionem suam ex peculiari inspiratione divina habere, quoslibet ad injurias ipsorum obmutescere debere, & modo Zeli & conscientiæ vocabulum crepent, tela eorundem à jugulo suo nemini avertere licere; alter autem tam enormia postulata neget: uter in istum ordinem injurius fuisse censebitur? * Quæ res ut eo clarior fiat, observari velim, duplicem esse de lege naturali tractationem; quarum una ad Theologiam spectat, quæ ex Scripturis Sacris hauritur, nec ulterius extenditur, quam quatenus locum aliquem in catena velut articulorum fidei habet. Altero autem modo tractatur jus naturale, quatenus peculiarem disciplinam constituit, cujus principium cognoscendi unicū est lumen rationis, ac finis & usus intra terminos hujus vitæ coërcetur, postquam per eam probitatem, quæ ex solis naturæ nostræ viribus jam promanare potest, salute æternæ potiri non datur. In posteriori igitur modo tractandi, qui solus meus est campus, quando agitatur de fundamentali aliqua propositione (aut quocunque vocabulo adpellare velis,) constituenda, ex qua præcepta legis naturalis liquido deduci queant; quæstio oritur; Num illa thesis Theologica, *quod essentialis DEI justitia sit archetypa legis*

naturalis humanæ, idonea sit, ut subire locum fundamentalis propositionis possit in disciplina juris naturalis, soli rationi superstructa, & accommodata ad captum universi generis humani, qua id ratione utitur, quamcunque peculiarem religionem foveat? Hanc quæstionem nos negamus, & nostræ negationis invictas rationes attulimus, tum in opere nostro, tum in Apologia. Equidem hæ propositiones ex sola ratione naturali innotescunt; quod Deus sit justus essentialiter, quod nemini injuriã faciat, quod promissa sua firmiter servet, quod verax sit, quodq; munus velut judiciariũ in creaturas legib⁹ obnoxias incorrupte exerceat. Enimvero quod justitia DEI essentialis sit archetypa legis naturalis humanæ, propositio est soli rationi humanæ incognita. Et si vel maxime eam tantisper à Theologia commodato sumere velis; tamen rationi humanæ impossibile est capere vim consequentiæ, si quis ex eadem officia hominum inter se deducere instituat. Si inquam ita velim argumentari: Justitia Dei essentialis est archetypa juris naturalis: Ergo adulterium non est committendum: impossibile est rationi humanæ vim & evidentiam hujus consequentiæ capere, aut investigare propositiones velut interjectas, quibus eadem stabiliatur. Sicut contra si ex nostra hypothesi argumenter; homo debet esse sociabilis; Ergo non est mœchandum; plana est consequentia, & interjectæ propositiones facile per solam rationem investigari possunt. Quo accedunt difficultates jam expositæ; puta, quod justitia humana respiciat legem & superiorem, & ponat in altero jus ad exigendum; id quod in justitiam divinam non quadrat. Item, quod quædam partes justitiæ humanæ in Deum non cadant, quæ nempe præsupponunt indigentiam humanam; uti est justitia, qua contractus reguntur. Item quod justitia Dei vindicativa longe rigidior & exactior sit, quam justitia humana, quæ sæpe delictorum veniam facit citra ullam satisfactionem, ex respectu boni publici, aut soli clementiæ ostentandæ: id quod in justitia divina secus est, quæ citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapso non potuit placari. Accedit & alia difficultas, quod rationi humanæ sibi soli relictæ attributa divina colligenda sint ex perfectionibus, quæ in creaturis, ipsoque homine conspiciuntur, depurando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut materia corporea proveniunt, & ad captum divinæ eminentiæ istas attemperando; quodque adeo notitiæ humanæ, ex solo rationis lumine haustæ, prius cognita sit

justitia

justitia humana, quam justitia divina; & consequenter in disciplina soli rationi superstructa præpostere justitia divina archetypa juris naturalis & justitiæ humanæ supponatur. Quod ipsum etiam agnovit *Richardus Cumberland de Legibus naturæ, prolegom.* §. 6. & *cap.* V. §. 13. cui quo minus genuinam jus naturæ tractandi methodum perspiceret, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiæ Anglicanæ profiteatur; quæ duo attributa Beckmanno tam odiosa sunt. Ergo jam tandem perspicuum satis esse puto, in quo cardo hujus controversiæ volvatur; & ei, qui nobis velit contra dicere, hasce difficultates ex sola ratione esse removendas, & liquido ostendendum, utiq; ex illa essentiali justitia divina ope solius rationis humanæ omnia & singula præcepta legis naturalis deduci posse, ita ut propositiones intermedias & evidentiam consequentiarum capiant etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod nullus mortalium præstare potest, * ⁂ * *Legem Naturæ cordibus hominum inscriptam esse.* Ast quis hoc unquam negavit, cum totidem verbis id ab Apostolo asseratur? Sed quæstio est de genuino sensu Phraseos hujus metaphoricæ; quæ sane, si omnia S. Scripturæ loca, ubi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, quam notitiam firmam, stabilem penitissimæ menti infixam, & plane indelebilem. Neque in emphasi istius dictionis peculiaris aliquis modus ejus notitiæ comparandæ insinuatur; cum in aliis omnibus Scripturæ dictis eadem extra controversiam notitiam adquisitam exprimat. Et quis clarius emphasin illam evolverit, quam ipse Apostolus verbis immediate subsequentibus? *Ipsa quippe conscientia eos*, qui in legem naturæ peccaverant, *convincit & cogitationes sese accusantes & excusantes*, sicut neque ignorantiam ejus juris obtendere possint, neque ejus sensum unquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo unquam *actuales* & *distinctas propositiones*, de quibus expresse mihi sermo est, exsculpserit; quas nemo hactenus in animis infantum recens natorum observare potuit. Et quid me potissimum mordet Scherzerus, cum tamen D. *Joannes Musæus* Theologus Jenensis, Scherzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam* c. 2. §. 19. anno 1673. edita, diserte asserat: *notitias naturæ intellectui insitas esse non in actu secundo aut primo*, sed tantum *in potentia propinqua*. Quo ipso utique *distinctas* & *actuales propositiones* natura insitas negat. Et hæc ni fallor, communis Jenensium est sententia. Quare ergo mihi soli tam obscæna dici

dica scribitur. Deinde per summam injuriam mihi hæc thesis affingitur: *natura nihil esse turpe*, quæ nusquam á me ponitur, nec de ea asserenda unquam in mentem mihi venit. Sed triplex potissimum thesis à me l.1.c.2.§.6.adstruitur. Prima est, *honestatem & turpitudinem esse, affectiones aut qualitates morales actionum humanarum ortas ex convenientia aut disconvenientia cum lege.* Hanc thesin si quis impugnaverit, haruspices prodigium nunciabunt, bovem esse locutum. Altera est, *motum physicum in actione humana absque omni respectu ad legem consideratum, esse moraliter indifferentem.* Nam contraria huic thesis implicat, absque respectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De solo isto motu physico me agere ita crebro inculcavi, ut metuam, ne Lectorem stuporis insimulaverim. Hoc dogma cum inter Theologos hactenus tralatitium fuerit, quando ad id, quod in peccato physicum & materiale est, Deum tanquam conservatorem naturæ concurrere unanimiter docuerunt, v.g. ad extensionem manus in furto: (quod citra blasphemiam dici non posset, ni motus ille physicus esset res moraliter indifferens;) nunc nescio qua maligna mentis febri à quibusdam tanquam monstrosus indifferentismus moralis diffametur. Sane quamdiu genus humanum fuit solus motus physicus non fuit actio humana & moralis, sed ejusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem præter motum physicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & respectus ad legem: Unde qui indifferentiam motus physici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac si in physica Peripatetica nullum inter corpora discrimen agnoscere velint, ideo quia materia prima indifferenter sed ad quamvis formam habeat. Inprimis autem * * cavillari instituit illa verba mea, quæ extant p. 27. *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde est, quod à teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluisse.* Ubi primo observandum est, quam malitiose * de suo parenthesin verbis meis inserat, (*eorum quæ turpia habentur.*) Nam verba immediate præcedentia utique manifesta inculcant, naturalem indifferentiam prædicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; sed *de actu physico citra respectum ad legem.* Non inquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter

esse

esse indifferens: sed hoc dico, motus physicus, qui ad materiale istorum vitiorum constituendum concurrit, est naturaliter indifferens; quia ad illum motum physicum autor & conservator naturæ DEUS influit. Puto autem ignominiosum fore, * si operose ipsum docere aggrediar, quid in actione morali sit motus physicus, & quid illi ex lege accedat, quæ vel qualitatem aut dispositionem agentis, vel objectum, vel finem, vel certas denique circumstantias determinat, vid. l. 1. c. 7. §. 4. De cætero verba mea planissimu m habent sensum apud illos, quorum judicium libelli famosi non corruperunt. Scilicet quia probe educatis à pueritia detestatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipsis affectibus & sensibus quædam istorum aversatio imprimitur, sic ut velut ex naturali quodam horrore ista videantur refugere; quemadmodum objecta sensibus ingrata naturaliter aversamur; utque adeo adsuetudo illa & disciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem subit originem istius aversationis ab interdicto legis arcessere, aut de motus physici, qui istis actionibus subest, indifferentia cogitare. Sicut & ab aliis jam fuit observatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum & sororum usitata fuerint; tamen ea post apud plerasque gentes usque adeo non lege tantum, sed & communi aversatione exolevisse, ut apud probe educatos ipsi sensus velut obtorpuisse videantur. Inde & juvenes fratres cum formosissimis sororibus versari sine ulla prava cogitatione aut tentatione; quæ tamen sese mox circa alias exserat. Tertia mea Thesis est, DEUM esse autorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impositionem referendam esse originem moralitatis, quæ in actionibus humanis existat. Quæ thesis eo minus scrupuli movebit, quod is utique legem æternam in Deo agnoscit. Jam igitur quæro, utrum illa moralitas, antecedenter se habeat ad legem æternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum asserere velit, habebimus jam Theologum, qui Deum primam esse causam neget. Postremum à me asseritur. Verum hæc omnia in *Appendice ad Dissertationes meas*, Velthemii clamoribus opposita, ita perspicue deducta sunt, ut sperem, cordatos viros, & à vitilitigando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Ast ego dico, inter statum purorum naturalium, quem Scholastici fingunt, &

inter ſtatum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum eſſe diſcriminis; quantum inter ea, quæ Theologi de pœnitentia ſeu converſione hominis, & Jureconſulti de pœnitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non poſſit, bardum & blennum, ac politices ignariſſimum eſſe oportet. Sicuti & iſtud ſpectrum heic loci jam plane diſparuit, poſt publicatam meam diſſertationem de ſtatu hominum naturali. Quæ ubi cum cæteris junctim impreſſis in Germaniam perlata fuerit, non amplius de ſagacitate ſua multum gloriabitur. Iſthæc obiter hoc loco addere viſum eſt, ut omnes cordati judicare poſſint, ſiquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra præjudicium & affectus ſententiam meam penitus agnoſcere, atque explicationem æqua mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipſis, ſaltem circa quæſtiones Theologicas, ſupereſſe controverſiam. Sin autem id agitur, ut judicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famoſis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis ſententiis conſarcinati ſunt; neque ulla proteſtatio, interpretatio, & planior deductio locum inveniat: amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori ſit opponendum.

Sed ut Beckmannum revertar, confido jam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, poſt lectam epiſtolam liquido agnituros; hoc ſeculo non extitiſſe exemplum fœdioris calumniæ, quã quo me iſta orci progenies adſpergere inſtituit: infinitos quoq; plus in re literaria præſtitiſſe, neminem autem, quam me, ob labores ſuos pejoris exempli inſectationes eſſe perpeſſum. Si quis tamen adhuc innocentiæ favor, ſi quæ adverſus calumnias deteſtatio, invenientur ſane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut ſaltem ab omni honeſtorum virorum conſortio excluſam velut carcinoma nationis Germanicæ, & labem ſeculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium intereſt, talia exempla non frequentari. Et Deus juſtiſſimus judex illud portentum generis humani, quod per veſanum nocendi ardorem animam ſuam exitio pignorare publico perjurio non horruit, ejuſmodi tandem ſuppliciis, quæ frangendo tanto furori ſufficiant, coërcebit.

Propter

Propter cognationem materiæ viſum eſt ſubnectere tria ſequentia ſcripta.

PETRI DUNÆI

p. t. in Academia Carolina Pedelli ſecundarii

EPISTOLA

Ad

Virum Famoſiſſimum, NICOLAUM BECKMANNUM, totius Germaniæ Convitiatorem & Calumniatorem longe impudentiſſimum,

Super noviſſimis ipſius ſcriptis.

QUanquam alias non ita frequens ſit, ut Pedelli ad tam ingentes viros ſcribant: tamen ſi quis æqua lance expenderit rationes, quæ me ad ſcribendum impulerunt, agnoſcet, à me nihil præter decorum fuiſſe ſuſceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum ejus collegii, quo antea jungebamur, videreris; tamen quoties cernerem, te in quovis congreſſu pro derídiculo haberi, ſæpe me non usque adeo deſpiciebam, ut non mallem ſani capitis Pedellus eſſe, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligi ſentiebam, quando blandiſſimo vocabulo *Pelle* me appellabas, & hauſtulum vini aduſti ex Sacroſancta lagenotheca depromti propinabas, cujus dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leve vinculum duco, quod & ipſe mihi jure optimo maximo titulum *Anteceſſoris* vindico, quo tu tantopere tibi placebas: & miro omine ego ſecundus Pedellus, tu *ſecundus Rector* fuiſti. Denique cum cæteros collegas tuos, poſtquam à nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitiæ ad ultimum memor diploma relegationis tuæ hiſce manibus loco ſolito quam accuratiſſimè affixi, ut elogium tuum ab omnibus legi poſſet. Quin & cum canes noſtri adeo impudentes eſſent,

ut in cineres *Indicis* tui medio foro mejere non erubescerent, ego illos ab ancilla mea in urnam fictilem colligi curavi, ut in Mausoleo, quod Indici Novitatum b. m. Garlebiæ communibus sumtibus tuæ sectæ extruitur, aurea urna reponerentur. Quo pietatis officio immortalem gratiam ab universis Asinii Tenebrionis sectatoribus iniisse me confido. Facit & hoc spem, scriptionem meam tibi gratam fore, quod in te hautquaquam cadere animadvertam illud tritum; honores mutant mores. Nam non minore nunc vesania agitaris, postquam Cardinalis *Consiliarius Jocosus* es factus, quam cum inter Professores morareris: & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama jam tua nihil amplius detrimenti possit capere.

Cæterum etsi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inveneris, qui nebuloni panem dare velit: tamen quia materiam istam carmine aliquo Dielherri Noribergensis celebrari splendidius fuerit, omnia quæ speciem adulationis habent, seponam, & nonnulla duntaxat pro jure veteris conjunctionis paulo familiarius monebo circa scripta tua novissima, quibus non singulis modo viris, sed & integris nationibus insultas. Nam generose tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agas, ut carnifex aliquando ex te literam longam faciat; indignum tamen est, in tantum te ab ingenio & memoria defici, ut nec unum mendacium ita speciose adornare valueris, quin statim ejus falsitas manifestè deprehendi posset.

Nec minus cum tam anxiè eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere labores, miserandum videtur veteribus tuis amicis ita ineptè id abs te agi, ut ne rideri quidem amplius tua stultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, si strictim duntaxat quædam annotavero circa ea, quæ velut pro te, aut in Pufendorfium aliosque scribis. Nam omnia ad unguem exigere, quæ ab homine professi furoris proficiscuntur, non multum à stultitia abfuerit.

Jactas igitur, *te nunquam amasse abundantiæ poculum.* Nam quæ aliis vix siti restingvendæ sufficiebat potio; tibi cerebrum ita turbabat, ut clamosis primo syllogismis omnes enecares, inde saltationibus quicquid erat fæminarum delassares, & reliquis diffugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An *in arenam cum inimicis digladiaturus descenderis* nescio.

nescio. Vidimus tamen te in aulam Episcopi adscendere, & à circumforaneo lanista non mediocriter vapulare. *Plus æquo te studiis invigilasse* dicis, ut aliquo colore nativam fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia studiorum delires. *Optas ut à Pufendorfio esses liberatus.* Cur igitur libellos famosos in ipsum edebas, & eidem necessitatem imponebas facinora tua publicandi? *Fama* te nunc cura tangi serum est, postquam sententia judiciali infamis declaratus es: insanum, per novos libellos famosos amissam famam recuperare velle: blasphemum, ob scelera castigatum ad exemplum Christi provocare. *Inter studiosos* olim *non primum, sed medium saltem locum occupabas* eadem qua medius digitus inter cæteros dignatione; & quia in medium protrudi solent, qui in circulis exagitantur. Recte quoque *primariis studiosis æmulus quoad victum* fuisti, quia gladiatores non tenui cibo alendi sunt. Dicis te *ebrietatem semper ut venenum cane pejus & angve natura aversatum esse.* Id quidem ut faceres uxorem tuam subinde tibi ingerentem audiebam, quando in conviviis ita te deridendum propinaveras. Quid porro sanos homines cogitare credimus, quando legunt te scribentem; te quia *horas subcisivas exercitiis gloriosè tribuisti, inde Pufendorfio harum rerum experto usque adeo esse infensum: & quia ars non habet osorem, nisi ignorantem, pro hisce corporis dotibus eum ridere & cachinari artificiosè scire ac practicari.* Sufficere isthæc possunt, ut judicemus, quid sapientiæ atque elegantiarum generosus discipulus abs te præceptore discere potuerit. Etsi non adeo gloriosa res sit prima literarum elementa puerum docere, nec mirum etiam *fœminas faventes experiri*, qui omnibus est deridiculo. Sic ut licet trecenti Proceres pro testimonio dicant, te & diligenter opus Ælii discipulo prælegisse, & vermibus tuis sæpe totam heri tui domum exhilarasse, nondum tamen adpareat, quare ea res ullum mortalium *miserrimè angere, torquere, excruciare* queat. Commensales porro tui cur non pro lauto convivio, quo discessurus eos excipiebas, carmen reponerent, enormibus elogiis adornatũ, quibus vanitatẽ tuam tantopere capi animadverterant? Ex *Medulla Justinianea* nihil tuum est præter laciniosum titulum, & præfationem ad lectorem. Dedicationem amicus quidam composuit; ipsum opus plagio subductum: quod cuivis ex stylo patere potest. Et mirũ tamen est, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros invenerit emtores, ut gratis tibi pleraq; exemplaria fuerint distributa. *Primus* literas vocationis

accepisti, ut secundus ordine esses: primus etiam ordine motus es, ut infamis fieres. Ridiculum est quod jactas, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo.* Id Rex curat scilicet, præcipuè adhuc minorennis. Suffragia facilè obtinentur, ubi ordo succedendi legibus præscribitur; & primo absente, secundus in ejus locum succedit. *Prudentiam* tuam non extolleres, si micam prudentiæ haberes. Hoc faciunt stulti; nosti cætera. Non diffiteor tamen *studiosos* tibi *perpetuum rectoratum optasse*; quia sub fatuo rectore plurimum istis licentiæ est. Ne tamen nimis tenellam tuam conscientiam excruciet, quod Pufendorfius, tantus amici tibi Numinis Barbarici hostis, sub Rectoratu tuo professionem suam Lundini auspicatus sit. Nam eo in negotio tu nihil amplius præstabas, quam ego, qui sceptrum præferebam; & ipsum programma ab alio Professore, tuo tum domestico, conscriptum est; quod stylus satis arguit. Inhumanum enim videbatur, dictionis tuæ gangræna nondum talium adsueto nauseam excitare. Credis porro tu, fuisse in Suecia, qui epistolam Commentario tuo ad Instituta præfixam, quam *in lucem edere, Regique dedicare curasti*, præ fætore, quem exhalat, perlegere potuerit? nedum ut quis curaret, quid tu ibi de Hobbesio & Monzambano gannires, qui ne grammaticam quidem calles. Quæ circa librum Pufendorfii in Suecia gesta sunt, ipse ita exactè in Apologia retulit, ut malevoli ne minimam quidem circumstantiarum inficiari potuerint. Ut nihil impudentius excogitari possit hoc tuo mendacio; *omnes in Suecia Episcopos, Doctores & Professores isti libro se opposuisse, eumque damnasse.* Id enim Deus avertat, ut quod unicus Schvvartzius deliravit, universus Sueciæ Clerus pro suo habere velit. Is solus te chorago in Suecia fabulæ hujus actor fuit. Winstrupius mutam ferè personam egit, & quæ à Schvvartzio afferebantur, cœca fide amplexus est. Quicquid machinarum adhiberetis, duos Theologos Schvvartzii collegas permovere non poteratis, ut Indici subscribere vellent. Et cum Schvvartzius ad nuper defunctum Archiepiscopum Upsaliensem prolixam eo nomine dedisset epistolam, & quantum posset in Pufendorfium classicum cecinisset; iste statim agnovit, ex mera malignitate animi, & calumniandi libidine omnia provenire, ac responso illum nunquam est dignatus. Negas *te eo tempore litem illam voluisse facere tuam*, ne aures tuæ satyrico sale perfricarentur, et si *conscientia tua* tergo elephanti tenerior, & *Professio Juris* reclamaret. Atqui

qui te earum turbarum primum autorem fuisse, & aliquot paria calceorum circumcursitando contrivisse, ut forori tuo socios quæreres, apud nos notorium est. Et ut aliquam rationem allegares, in Consistorio ad protocollum dictabas; tibi querendi causam esse, quod Pufendorfius tuam Professionem (Juris Romani) *indignam* pronunciasset. Scil. quia Pufendorfius in dedicatione libri sui scripserat: *Indignum videri, Vlpiani decretis omnia pulpita resonare; Creatoris leges incultu obsolescere.* Et cum iste juxta assidens sensu communi te gaudere negaret, & ruditatem tuam in os tibi exprobraret, quod reponeres nihil habebas. Denique usque adeo litem illum fecisti tuam, ut cum Schvvartzio silentium fuisset impositum, tu illum Indicem, proprio ausu an alieno instinctu nescio, libelli famosi schemate adornatum typis excudi curaveris, ob quod facinus relegationis infamis pœna affectus es, cum graviorem castigationem fuga declinasses. Metus ergo carnificis Suecia te expulit, non *defectus pietatis*, cum ob frustum panis, & ut mentiendi theatrum haberes, religionem abjuraveris; nec *defectus justitiæ*, quam mox tergo fueras sensurus. *Professionem* te æquo animo *relinquere* potuisse non mirabitur, qui noverit jam Anno 1671. te ob turbas hic motas salario privatum; ut tunc demum *luxus* Sueciæ tibi displiceret, cum ipse esurire inciperes. *Solenniter* quoque *valedixisti Regi & Proceribus*, uti fures solent domo expilata. Debebas Holmiæ expectasse, quoad dilucesceret, & mox vidisses te in carcerem à lictoribus rapi, & post tergo carmen propempticum à carnifice inscribi. Sic ergo rebus in Suecia gestis deinceps Cardinalis *lateri tanquam consiliarius* jocosus *adhæsisti*; qui tamen & ipse, ubi elogia tua penitus intellexerit, mox foras te ire jubebit. Ineptè quoque & impudenter contra sententiam adversus te latam disputas. Statim atque *Index* Londini comparuit, nemo erat, quin te ejus autorem agnosceret, cum aliis indiciis, tum flosculis illis tuis passim aspersis. Nolebat tamen Pufendorfius actionem prius in te instituere, quam talia argumenta deprehendisset, quibus tu nihil plane contradicere posses. Ubi demum ipsum & omnes impressionis ministros, & manuscriptum tuum invenisse cognoveras, & crastina luce Holmiæ in carcerem te trahendum præsenseras, nocte aufugiebas. Quanquam autem satis hoc modo te nebulonem declarasses, expedire tamen visum Pufendorffio, ut causa in foro competenti decideretur; neque apud Regiam Majestatem, uti tu mentiris, sed apud

apud Consistorium Academicum ab initio ad finem eadem acta, & ab hoc pronunciata sententia demum à Regia Majestate confirmata est: quæ sub novo imperio clementiæ ostentandæ veniam tibi, si Pufendorfio idonea deprecatione satisfacere velles, offerebat; cum id abnueres, exsecutioni illam dari mandabat. Neque verò opus erat, ut muneribus & aliis artibus Proceres Pufendorfio conciliarentur, cum delictum tuum esset manifestum, & omnibus intolerandum videretur, interdicti Regii autoritatem ita petulanter abs te proculcatam. Et sane Illustrissimi illi proceres, quos tu nominetenus fædis calumniis, & mendaciis adspergis, ideo quod, ut flagitiis & furori tuo patrocinarentur, inducere ipsos non posses, fortasse aliquando tibi crurifragium parabunt, si modo non indignum fastigio suo judicabunt, ad latratum scabiosi & rabidi canis commoveri. Sic & falsissima sunt, quæ de Pufendorfii genero gannis. Nam Senatoris Regni Sueciæ præfectum aulæ fuisse, & inde senatorem urbis Holmiensis factum, in se nihil plane ignominiæ aut sordium habet. Et quid nuptiæ istæ ad eam rem facere potuerunt, cum jam mense Septembri An. 1672. vitilitigatoribus Lundensibus silentium foret injunctum; privigna autem Pufendorfii mense demum Novembri An. 1673. ambiri cæpisset? Inde dum arguere conaris, injustè te in Suecia injuriarum damnatum, impudentiæ & ruditatis illustre edis documentum. Negas Indicem primitus à Schvvartzio conceptum, abs te interpolatum atque editum? Atqui propria tua manu, & testimonio illorum, quorum opera in eo imprimendo usus es, convincebaris; & cum socii tui omnia pro te tentarent, nemo tamen adeo effrons erat, ut negare id auderet. Libellum famosum fuisse negas? Atqui sententia juratorum judicum pro tali declaratus & combustus fuit. Et credo satis jam à Pufendorfio ostensum, quale scripti genus is Index sit. Nunquam *confessus es te autorem ejus Indicis*? Atqui pro te & manus tua & fuga, & testes, & stylus confitebantur. Nisi forte in vocabulo *autoris* pro acumine tuo ingeniosè cavillaris. Nam Schvvartzius eum primus concepit; tu à Regia Majestate damnatum interpolasti & edidisti. *Non es accusatus publicè eo nomine ante abitum tuum è Suecia?* Nimirum mense Junio Anno 1673. Index Lundinum afferebatur. Antequam inquisitio Giessæ, Hamburgi & Holmiæ locis tam dissitis absolvi posset, November aderat, quo te quantum poteras in pedes dabas. Mox & publicè per legitima intervalla citabaris, & exemplum citationis uxori

tuæ

tuæ à me ipso in manus tradebatur; quod te accepisse ipse literis ad Consistorium scriptis fatebaris. Sed quod scriberes, te malle æternæ salutis jacturam facere, quam Pufendorfio deprecari, addebas: te curaturum, ne ista infamia tibi in Germania noceret, quod facinore licet coopertus apud Monachos pabulum inventurus eras. Forum fuisse competens, quo damnatus fuisti, negas? Atqui juramento, quo Regi & Academiæ eras devinctus, nondum solutus eras, nec missionem obtinueras, sed ipse conscientia vecors clam aufugeras; domicilium quoque adhuc Londini, Uxoremque & familiam habebas. Et an numquam, qui Parisiis Aurelias *peregrinasti*, desertorum nomina patibulo affigi vidisti? Et sane si apud *Regem Hispaniæ natione Danus*, qui Sacramentum ipsi dixisset, scelere patrato in Daniam refugeret, non minus, quam tu in Suecia, jure optimo maximo nebulo declararetur. Quod porro manifestius indicium furoris, quam quod causam rerum adversarum, quas Sueci experti sunt, ad hoc refers, quod illi virum bonum & eruditum vesaniæ duorum Tenebrionum dedere noluerunt? Quam ergo causam allegabis, quod & Hispani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani intra annum vertentem ter acie victi sunt?

Hactenus famam tuam mendaciis & calumniis defendisti; nunc eruditionem ineptiis & barbarie adstructum is. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum esse sapientissimum? Nam sera tibi nunc stoliditatis parsimonia, & inglorium nimis est, quod tantum *inter mediocriter doctos viros, & juris Doctores* (tui consimiles,) *nunquam loqui & ratiocinari* inter pocula *erubuisti*. Et facilè crediderim, *Pufendorfium nunquam ratiocinando te hæsitantem reddidisse, aut tacentem*; nam illi absurdum videtur, cum morione ratiocinari velle. Et quid tu illum virum inter disputandum ad angustias redegeris; cum tu scabiosum syllogismum trepidus & pallidus vix multa cum hæsitatione posses exscreare, quod nondum poculis incaluisses? Nec sane honoris tui gratia Pufendorfius & in Apologia, & in Epistola ad Amicos te depexum dedit, aut *scriptis tecum certare voluit*; nec te unquam velut justum adversarium, sed ut infamem nebulonem & rudissimum asinum tractavit. Circa 14. *rusticos*, quos pro dedicatione Commentarii tui ad Instituta accepisse te mentiris, ita se res habet. Postquam per octo amplius menses Holmiæ circumcursitaveras, & exemplaria libri tui eleganter compacta passim distribueras,

buceras, forte fortuna accidebat, ut Vicariatus aliquis morte prioris possessoris ad Academiam devolveretur. Cui cum eo anno de reditibus jam esset prospectum, Proceres quidam efficiebant, ut tibi de isto vicariatu proventus ejus anni daretur, quo mercedem bibliopego exsolvere posses, & ut importunum hospitem mensis suis aliquando amolirentur. De cætero nihil ad te spectasse istos rusticos vel hoc indicio est, quod neque locum, neque numerum eorum satis nosti. Nam hic 14. alibi 13. fuisse scribis; eosque *circa urbem Christianostadium* locas, cum supra quatuor milliaria ista prædia inde distent. Quos fabularis te *circa tuum discessum è Suecia Regi obtulisse sub spe compensationis*, eodem se licet modo, quo professorium munus offerebas. Nam per carnificem non stabat, quo minus quam merebaris paratissimam solutionem tergo exciperes. Malè verò sit illi, qui arithmeticam te docuit, ita ne tria quidem numerare nosti. Dicis *te octo annis extitisse Professorem Juris*. Atqui Anno 1668. Academia Carolina inaugurabatur. Initio 1671. propter turbas, calumnias, & privatæ moletrinæ furta honoris gratia salario privabaris. Per triennium sterile id tamen operæ pretium feceras, ut An. 1673. nocte intempesta tibi foret aufugiendum. Arrige jam digitos, & numera; & ubi ad discessum tuum perveneris, noli nimis gloriari, te Professorem fuisse. Sed nimirum *Doctrina Juris* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuæ; & te *non minus utilia opera elaborare quam alios* JCtos, paris pretii cum Syndici Görlicensis abortu, vix *grano* cassæ *avena* digno. In qua, si removeas ridiculam dedicationem, & nefaria maledicta in nationem Suecicam & Pufendorfium, quid tuum est? Nisi id omne pro tuo haberi vis, quod ex aliis ad verbum descripsisti. Fateor tamen isti operi non parum splendoris conciliari tua imagine æri incisa: quæ uti torvitatem tuam sic satis repræsentat, ita miror nihil rugarum & cicatricum apparere. Balthei vastitas non parum terroris Gallis videtur incussura, quibus tam infensus es. Agnosco quoque vestem holosericam, quam apud nos gestabas, valde jam detritam, & formæ antiquioris; & satius fuerat novam commodato sumere tantisper, dum à pictore delinearis. Carmen quoque subjunctum planè est ex tua vena. Nec minus mirum acumen spirat emblema titulo præfixum, casus & studia tua non obscurè exprimens. *Concussus surgo*; id est, ex Succia relegatus religionem muto, ut panem apud Monachos inveniam. *Scribit in marmore læsus*, id est,
quos

quos calumniis & maledictis appetiisti, perpetuum furoris & sceleris tui monumentum statuent. Tandem ipse in terribilem deformatus draconem, assultantibus ventri sectatoribus tuis, eructas; *Ingratis servire nefas:* malum credo minitatus Monachis tuis, ni esuriem tuam affatim exsatiaverint, quod usum Rosarii ipsos docuisti. Carmen versificis Noribergensis ipsi citius delirii, quam tibi eruditionis opinionem conciliaverit. Denique de torque à Cæsare donato fortasse mentiris; & mirum foret tantam jam Viennæ auri vilitatem esse. Svaserim tamen, ut ab aurifabro ad obrussam eum examinari cures. Nam frequens est, ut morionibus ex orichalco inaurato torques appendantur. Quale porro argumentum multæ tuæ lectionis, quod unum librum plagio subductum, & duos *multo cum sudore* (ideo hircum olent,) ex aliis descriptos *in lucem edere curasti*? Sane quotiescunque te accedebamus, eosdem semper codices in mensa tua expositos cernebamus tres, quatuorve, ex quibus miseras tuas rhapsodias consarcinabas. Negas te scripsisse, *te mediate & immediate* Pufendorfium *aggressurum etiam cum dispendio salutis tuæ æternæ?* Atqui loquebantur id literæ tuæ mense Decembri An. 1675. Hafniæ scriptæ, multis apud nos visæ, ex quibus illa ipsa verba Protocollo Academiæ inserta adhuc extant. Et quis cui salutis cura est, avitam religionem ejurat, ut panem, & locum impune mentiendi & maledicendi inveniat? Negas quoque, addita exsecratione, *te literas propria manu scriptas misisse Wittebergam, Lipsiam, Jenam & Garlebiam?* Fortasse jam à Jesuitis mentali restrictione perjurio diverticulum quærere didicisti. Nam non eo solum, sed & Giessam, & Altorfium, & ad alios fortasse programma illud Asinii Tenebrionis misisti. Ex quibus quæ Wittebergam & Garlebiam destinabantur, ab amico Pufendorfii interceptæ sunt. Lipsienses & Giessenses quas acceperant ultro Pufendorfio transmisere. Altorfini in malam rem fædas chartas abjecerunt. Jenæ Velthemius apud affinem suum tunc Rectorem obtinuit, ut Patriarchæ sui scriptum, sudorem adhuc ipsius redolens, in loco Sacrosancto asservaretur. Et ne quis ea de re dubitare possit, en exemplum earum literarum, genuinæ Beckmanni sobolis. Nam inter mille solæcistas stribligo tua facillime dignosci potest. Sunt autem illæ, quæ ad Fridericum Gesenium destinabantur, quæ in paucis admodum à cæteris discrepant. Reverendissime, " Præclarissime ac Doctissime Domine Superintendens, Frater in Chri- "

 sto di-

„ſto dilectiſſime,ac ætatem venerande. Tibi Vir optime, pietatis ſtudio „deditiſſimo, partim ex publica fama, partim ex ipſis rerum argumentis „ſatis notum eſt, qualis & quantus ſit M. Samuel Puffendorf, Profeſſor „Londinenſis in Schania in quantum hic perverſi cerebri homo verum „jus naturæ & morale,& per conſequens decalogum, Deique leges novo „excogitato ſuo jure naturæ & fictis entibus moralibus malitioſè ac im„pie evertere ſtudeat; & in quantum is vulpis inſtar laudabilem omnium „Eruditorum conatum, inordinata Magnatum interceſſione, & autori„tate à ſe,ſuiſque ſcriptis avertere conetur. Ea propter tibi,ut Viro ani„moſo ac Religioſo incluſa præ aliis piè transmittere volui, ut inde „quaſi per indicem primo ſtatim intuitu percipere poſſis, quantum mali „in tota Europa & univerſo Chriſtianiſmo novus atheus atheiſmi novi „Magiſter Samuel Pufendorf fraudulentis ac diabolicis ſuis novis enti„bus moralibus, actionum humanarum indifferentia, Religione ſtatui „Reip. accommodanda, & ſexcentis aliis in ſtatu ſuo naturali (quem „convenientius beſtialem voco) peſſime diſſeminarit, inque juvenum „novitatis avidorum animis jam doloſe implantare cœperit, quo totum „jus naturæ, Dei leges, & præcepta decalogi pro viribus clandeſtine „evertere machinatur. Per Deum & conſcientiam te rogo, & exhor„tor, exulet in te animarum Paſtore omnis metus,perſonarumque re„ſpectus,ne diaboli regnum per has clandeſtinas machinas magis magis„que extendatur. Si eadem mecum deprehendas atheiſmi principia „ex Hobbeſio Anglo hauſta,ut contra hujus peſtiferi hominis principia „amore Chriſtianiſmi conſervandi heroico animo maſcule inſurgas, ju„ventutem ſtudioſam alioſque probos & incautos publice ac privatim „ſerio admoneas, ne Pufendorfii jus naturæ in ſui perniciem legant. „Rem ſane Deo gratiſſimam, Reip. literariæ utiliſſimam, ac Chriſtiani„ſmo quam maxime neceſſariam, juxta tuum officium præſtabis. Si „tibi forſan non vacaverit totum lubrici Pufendorfii jus naturæ & gen„tium vere gentile relegere,attente ſaltem legas librum primum, in quo „adeo obſcurus, & obſcure ac lubrice omnia id fallendos incautos tra„ctat, ut nullus Eruditorum eum percipere poſſit, niſi quod velit atheiſ„mum ſub aliquo pietatis colore vulpium inſtar indirecto introducere, „ſeque cum Mahomede per fallacia & ficta ſua entia moralia immorta„lem reddere. Plura non addam, ſed ea exquiſito tuo judicio, pruden-

tiæ ac pietati amice examinanda relinquo, qui sum & ero Reverendissi-"
mi ac præclarissimi Domini ad aras devotissimus Veridicus Constans in"
Academia Catoniana, sitis mecum Catones probi ac veri rerum Cen-"
sores, Valete. Judicet nunc quilibet, an non hæ literæ Nicol. Beck-"
mannum, eundemque nebulonem prodant autorem. Damneris ergo voti tui, & ita *malefiat* tibi, sicuti hæ literæ abs te primum conscriptæ sunt. Sed & valde metuo, ne Monachi tui neophyto Catholico parum convenire censeant, quos ipsi tanquam hæreticos & seductores animarum damnant, veritatis patronos & fratres in Christo indigitare; neve mox agnoscant, te non religionis amore ad eos accessisse, sed quia nemo ex Protestantibus tam scabioso molosso pabulum & locum impune latrandi concessurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipse de impotentia suspectus sis, tam effuse in laudem uxoris tuæ declamites, immemor inter Monachos te degere, nimis quam facilè prurientes. Quin plane barbarum erat maledicentiam tuam ab honestis matronis sibi temperare non potuisse, ut adversario tuo necessitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quæ Holmiæ memoriam sui reliquit valde inquinatam. Sed infra generositatem iræ virilis est istam camarinam movere; & miserandum alias fatum est mulieris tot procis expetitæ, te maritum accepisse. Atque hæc ferè sunt, quæ velut in defensionem tui delirare voluisti. Sed cum non pauca præterea facinora tibi sint objecta, simulque plurimorum mendaciorum, quæ in Pufendorfium priore libello famoso jactaveras, fueris convictus, de quibus ne verbulum jam amplius mutire audes; non obscure silentio tuo ista agnoscere videris. Præsertim cum id brevitatis causa factum dicere nequeas, utpote qui easdem nænias cuculi instar centies resones.

Videamus nunc paucis, quid convitiorum ac mendaciorum in Pufendorfium eructes. Ac primo quidem rabiem tuam excipit *familia*, ex que oriundus est, quam tu vaccimulgorum progenies fœdis maledictis adspergis, nullo alio argumento, quam quod te & sub Asinii Tenebrionis schemate in Apologia, & post in Epistola detracta larva pro merito depexum dedit. Sane nullus mortalium capere potest vim hujus ratiocinii: Pufendorfius Asinium suis coloribus depinxit, igitur ipse ex sordida familia ortum ducit. De cætero nec te ipsum bubulcigenam, nec quenquam Londensem Professorem latebat, Pufendorfium in

Misnia & Patrem,& avum,& patruos, & avunculos habuisse Verbi Divini Ministros, viros honestissimos. Quali prosapia ortū esse nemo cordatus erubescendum duxerit. Quæ ergo Alecto te in mortuos sævire adegit? In Pufendorfii porro familiari sermone cæteri, qui ejus consuetudine usi sunt, nihil adeo indecori observare potuerunt. Etsi alias mirum non sit, tecum versanti de stercore in mentem venisse. Eruditionem Pufendorfii ut contemneres gravissimas utique causas habebas. Nam neque is unquam paucula verba Gallica & Italica Latino scripto per stultam ostentationem, sicuti tu, immiscuit; nec eos in Theologia sub Hülsemanno præceptore fecit profectus, ut Tractatum *De salutari usu sancti Rosarii* nosset conscribere, qualem nuperus Catalogus Francofurtensis sub nomine Nicolai Beckmanni refert. Cujus si tu autor es, procul dubio te aliquando inter Divos proximus á S. Marculfo manet locus. Alias Pufendorfius neque Theologiam, neque doctos & cordatos Theologos unquam sprevit; fas tamen sibi credit esse, Schvvartzium & Gesenium,& si qui sunt alii calumniarum architecti, pretio suo æstimare. Jurisprudentiam usque adeo non neglexit, ut non parum operæ posuerit, quo ipsa solidis nixa radicibus exsurgeret. *Soles* tamen Görlicii *resplendescentes* pro ignibus fatuis habet, ac dolet tui similes asinos pro triginta uncialibus titulum sibi Doctorum posse emere. Id plane festivum, quod nugis tuis aliquid autoritatis conciliare voluisti ex effato *viri illius eruditi*, *ex Indice Novitatum*. Male tibi sit, qui vetus nobis proverbium corrupisti; mutuum muli scabunt, nam tu jam teipsum scabis. Tu quippe es iste vir si Diis placet eruditus; tua est ista gemma, qua fuliginem Schvvartzianam interstinguere voluisti. Loca Biblica à Pufendorfio sæpè quidem in rebus seriis adduci, nunquam in pravum detorqueri sensum audivimus. Sed ut in frigidum & maleficiatum Doctorem regula juris Canonici per cavillum adplicaretur, non adeo grande piaculum fuerit. Dum Pufendorfio contemtum *Aristotelis* objicis, miser prodis Aristotelem tibi nunquam inspectum. Alias enim libros ad Nicomachum Magnis Moralibus non postposuisses. *Novus atheismus*, quem singulis prope lineis cuculi ad instar importune ingeminas, cum vetere illo & vero atheismo nihil cognationis habet; sed est peculiare maledicti genus, in improbo tuo ore enatum, furoris & malitiæ tuæ luculentum argumentum præbens. Iste inauditus atheismus ex tua definitione

tione duobus capitibus absolvitur: quorum primum est, ut quis accuratius quam vulgo factum, moralia à physicis distingvere norit? alterum, ut quædam ipsius sententiæ non intellectæ aut malitiose detortæ ab aliquo Tenebrione calumniis impetitæ sint. Huc enim omnia, quæ super atheismo cuculas, redeunt. Quid entia moralia sint, te non capere ipse in epistola tua cyclica fateris. Num igitur ideò atheismus sub istis latitat? Græcam lingvam Beckmannus non intelligit, igitur qui Græcè novit atheus est. *Religionem pro fræno tantum populi ac fructuoso Politicorum figmento in gratiam Principum* Pufendorfium censuisse, aut *Religionem statui Reip. esse accommodandam*, eo impudentius est mendacium, quod ejus fallitas ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi possit. Aut si vir es, ostende paginam & lineam, ubi illud dogma extet, postquam tam importune crocitas; *litera scripta manet*. Obiter aliud mendacium adspergis, quando scribis, quod Pufendorfius in Schvvartzii disputatione inaugurali An. 1672. d. 22. Maji habita in auditorio *personatum se stitit*. Nam An. 1672. Pufendorfius mense Aprili Holmiam proficiscebatur, & sub finem demum Junii Lundinum redibat; quod hic loci notorium est, & ex Protocollo Academiæ demonstrari potest. Ubi nunc artificium tuum mentiendi? Sic & inficeta est calumnia *de indifferentia actionum moralium*, de qua quo plura gannis, eo minus te intelligere, quid in controversiam propric venerit, testaris. De cætero Pufendorfii vita, pietas, moresque cum aliis quibusvis, tum præcipuè sacerdotibus, quorum ministerio diversis in locis, ubi ætatem exegit, probati sunt, probanturque. Nam Schvvartzii malignitatem etiam vulgus apud nos detestabatur, quod cum Pufendorfii hactenus Collega & amicus fuisset, ac pridie quam An. 1672. iste iter Holmiam ingrederetur Confessionarii munere circa ipsum functus eundemque quando currum conscendebat prolixa benedictione prosecutus esset; mox tamen tuo furore impraegnari pateretur, ut tam deformem fætum abortiret, prodigii averruncandi causa flammis ustulandum. Ex eo tempore quomodo Pufendorfius Schvvartzium pro bono viro habere potuit? cum præsertim hic in malitia sua ita obduruisset, ut licet Consistorium Academicum semel atque iterum ipsum in gratiam cum Pufendorfio reducere studuerit, & hic ad omnem injuriã ei condonandam facilem se præbuerit, & nihil aliud satisfactionis postulaverit, quam ut uterque profiteretur, ipsos sententias suas mutuo-

nom

non satis percepisse, (es sey ein Mißverstand unter ihnen gewesen/) præfractè reconciliationem abnuerit. Hinc cum postea Pufendorfius Laurenbergium alterius templi pastorem sibi confessionarium adsciscereret, & hic ejus rei veniam ab Episcopo Winstrupio peteret, quod alias Pufendorfius extra ipsius parochiam habitaret, Episcopus non solum libenter id indulsit, sed & expressè dixit; non congruere, ut Pufendorfius Schwartzii ministerio utatur. Et cum Laurenbergius postea Malmogiam evocaretur, Pufendorfius M. Joh. Ernestum in ejus locum adscivit, quousque Holmiam ipse migraret. Puto hæc sufficere ad ostendendum, quæ de sacerdotibus in Scania & Suecia gannis, mera esse mendacia, & non nisi duos in Scania ex tuo contagio scabie Tenebrionistica infectos fuisse, qui eam ob rem jam puto sat ludibrii debuerunt. Mirum tamen est, quare de religione aut pietate mutire ausus sis, qui ob flagitia infamis declaratus religionem, cui innutritus eras, ejurasti, ut ventrem latrantem placares, & latibulum invenires, unde in alios saniem pectoris tui evomeres. Nam quare ad Principem aliquem Protestantem te non conferebas, si tam splendidis animi corporisque dotibus polles, quales in te jactas? An quia neminem concessurum prævidebas, ut apud se maledicendi theatrum extrueres? Si porro propter Rosarii sanctimoniam ad Monachos te contulisti, quare more adeò meretricio illis adularis, quos ex nostratibus lues Tenebrionistica afflavit: Cum cæteri omnes, qui à nobis ad Monachorum offas transfugiunt, priores suos sacerdotes tanquam animarum seductores detestari soleant; nec alio ferè Sacramento Monachi novos istos combibones æstimant. Igitur crede mihi, ne Gesenius quidem, quem undecim parochiarum rurestrium Inspectorem tu *Reverendissimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum sensum habent, nemo apud nos unquam audivit, nisi quod Asinii Tenebrionis vocabulum tibi jure impositum omnes novimus; ac si ex illis, quæ fingis, quintum quoque & sextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa se mutuo destruunt, quod cum antea Pufendorfium semper ridentem dixisses, nunc eundem *lupo & tigride immaniorem* clamas. Nam de studioso illo longè aliter se res habebat, ac tu fingis. Iste à Pufendorfio super aspera nimis tractatione discipuli sui admonebatur; quare importunus juvenis offensus tota die poculis se ingurgitabat, & sub vesperam domum

domum reverſus furenti ſimilis multa in hoſpitem & bene meritum per vinolentiam jactabat. Nox furori illius indulgebatur; ſed poſtera luce orta accuſante Pufendorfio ego tanquam ſecundus pedellus juſſu Rectoris cum præfecto Vigilum ingratum hominem ædibus Pufendorfii extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum interceſſioni iſte indulgens deprecatione ſcripto concepta & Rectori Cervino tradita adquieviſſet; cujus autographum adhuc ſupereſt. Quid ergo jam fiet de fabula tua, quam inſuper loci & temporis conditio plane deſtruit? Pariter anile commentum eſt de ancilla. Nam Pufendorfio nunquam curæ fuit, quid in ſua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras comminiſci, quam quod de ſagis blateras. Nam præſultore illis opus eſt, qui ſaltandi peritia ſe jactant. Quid autem tu duobus illis Proceribus, magnis Pufendorfii patronis, aliquid affingere erubeſceres, cum mox ſubjungere non dubites; Pufendorfium in præloquio Apologiæ confiteri; *ſibi à Magnatibus Sueciæ eſſe ſuaſum, ne controverſiam hanc amplius moveret, ſed eam tacito pede ſilentio præteriret.* Sane nec vola nec veſtigium ejus ſententiæ d.l. extat. Tandem quoque non immunis debuit diſcedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafnienſis, qui arguitur operam navaſſe in Monzambano imprimendo, qui jam biennio antequam Pufendorfius in Scaniam veniret, diverſis locis impreſſus extabat; & in epiſtola ad amicos, quæ An. 1676. lucem adſpexit, cum jamdudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia eſſent. Cauſa autem, quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes, duplex eſt; una, quod ex ipſo Pufendorfius primum reſcivit, quis Indicem Novitatum Francofurti diſtribuiſſet; ex quo initio ad fontem ſceleris penetratum fuit: altera, quod cum tu multa exemplaria *Medullæ*, & *Commentarii ad Inſtituta* obtrudere ipſi velles, is negaret illa emtorem invenire. Quod crimen morte piandum tibi videtur. Sed quare Pufendorfio iſta dicta in Danos affingas, facilius ratio patet, ſi quis belli tempora cogitat. Aſt periit tibi fructus mendacii: Pufendorfius Holmiæ eſt, & te plorare jubet. Nec eſt quod Deo gratias agas ob unum atque alterum veſaniæ tuæ ſocium inventum, qui ſub auſpiciis tuis ludibrio ſe cordatorum exponere voluerit. Nam & quo iſti defricentur ſal non deerit; & tu ſi verbulum addideris ita accipieris, ut ad reſtim demum tibi

ſit confugiendum; quo facto peſſimus nebulo à fœdiſſimo carnifice ſuſpenſus dicetur.

Hæc ferè ſunt, quæ pro jure veteris conjunctionis amicè monenda judicavi, ne in tanto fortunæ famæque ſplendore veteris clientuli oblivio te plane ſubeat. Interim vale ut mereris, & ſi quid novæ ſcriptionis à Dn. Rolleto acceperis, communicare nobis ne gravere. Dabam Lon·ini Scanorum è Muſeo meo, ne in ſtabulo me ſcribere arbitreris, prid. Kal. Octobr. An. 1677.

JOHANNIS ROLLETI,

Palatini,

DISCUSSIO CALUMNIARUM,

Quas abſurdiſſimas

De

Illuſtri Viro SAMUELE PUFENDORFIO, Relegatus è Suecia nequam *NICOLAUS BECKMANNUS* per cauſam defendendæ famæ non ita pridem in vulgus ſparſit.

Ad genuinum exemplar Manheimenſe.

SI malevolorum fabulæ oracula eſſent, aut mendacia pondus aliquod, ullamque probandi vim haberent, non facile inveniretur vir eruditus & publicè utilis, quin locum in perditiſſimis obtineat. Etenim id uſu venire ſolet, ut quo quis doctior ac meritis in publicum major eſt, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; ſtimulante invidiâ, vel quia Satanas non meliorem modum novit. ſuſpectos reddendi, qui progeſſus ejuſdem ſiſtere, & regni tenebrarum auctus morari poſſunt. Cujus fundamenta ultrò corruunt, excultâ ratione, ſique nullo deinceps numero ſint ſcriptores, quorum ſomnia pro-

prodigiosam orbi barbariem pepererunt, quâ postmodum ipsa etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametsi ita late amplius non regnat, haud quicquam tamen usque adeò suppressa videtur, ut omnino apud nos emergere, & vires iterum resumere nequeat; postquam luce Evangelij restitutâ, Academiæ, quæ tum erant, pristino in statu, mansêre, reliquæ ad illarum exemplum erectæ sunt. Eò felicius autem hæc Zizania è quibusdam radicibus suis magno Ecclesiarum malo alicubi progerminant, quod adversarii arte illorum proventum juvant; quorum interest, fabulam in tenebris agi, ne quis tertius spectatorem se offerat. Sane enim dum formam, quam vocant, distinctiunculas, & reliquas scholarum suarum tricas urgent, quid aliud agere censendi sunt, quam ut nostrates in oppositum delapsi, Erasmi & Lutheri arma exuant? Ultra quorum victorias nihil hactenus promovimus. Quo astutissimo stratagemate deceptos esse manifestum est, qui exemplo suo juventuti ad barbariem præeunt, eo prætextu, quod alioquin nemo cum adversariis congredi posset. Quasi aliqua obligatio sit, cur eodem, quo hostes telorum genere pugnari oporteat; & nunquam Erasmo cum Scotistis negotium fuerit: è quibus illi omnibus Scholasticorum machinis adhibitis nondum aliquem in castra sua pertraxerunt. Etsi quod nascente ex iisdem nugis pertinacia Ecclesia nostra propemodum in partes ivit, non omninò nullum eorum adversus nos meritum est. Cæterum ut maximè hæc & plura nos indicia deficerent, illud tamen abunde testari potest, omnino semina quædam veteris barbariei in plerisque locis superesse, quod prodeunte in publicum scriptore, abs quo, ne barbaries detrimenti quid capiat, periculum sit, velut ex composito integræ stultorum legiones clamorem tollunt; planè exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium, quos ad extremum satyra & consutus ex eorum flosculis libellus compescuit. Ubi observare licet, longe majori Zelo & contentione negotium geri, si religionis velum simplicioribus obtendi potest, aut res ad illos præterea spectat, quorum interest, cùm alios, tum præcipue vulgus eruditorum quam minimum ex se sapere. Eoque quod culturam *Juris Naturalis* utrumque hominum genus tantis vociferationibus petit nemo cordatus mirabitur: quippe quo luci suæ restituto nec conscientia à sacerdotum libidine suspenditur, & formulariorum mysteria agricolis deinceps ludibrium debent. Sed ut in Papatu qui-

dem ſic ſatis felices ſunt, qui hanc diſciplinam æternis ſepultam tenebris optant: ita per ſeculum inter nos multum ipſa ſplendoris nacta eſt, nuper adhuc feliciſſimo ſucceſſu manum eidem admovente Viro illuſtri SAMUELE PUFENDORFIO; in quem jam Satanas, quicquid calumniarum orcus habet, per juratos quosdam ſycophantas evomuit, non alia de cauſa, quam quod ipſe latentis barbariei ſententiam movit. Quæ contumelia tantum abeſt, ut Ejusdem animum dejiciat, ut potius hoc ipſo confirmetur, perſonam impoſtoribus illis detractam eſſe, quorum illuſionibus Satanas ad reducendam barbariem utitur. Præſertim cum omine non careat, quod penes pleroſque dolor diſſimulationem vicit; & illi optiones, ab auxiliis deſtituti latibula jam circumſpiciant, poſtquam nihil aliud, quam ludibrium pro navata mendaciorum patri opera ſperare licet. Sane enim niger ille corvus, quo crocitante tot inauſpicatæ aves advolarunt, cum riſu orbis inter Sanctos, aut quemadmodum conſecrationis formula habet, *gementes pro Eccleſia columbas* reponitur. Et cœteri etiam miſelli ſocii, quos nondum mores ſui ulciſcuntur, ſtultitiæ ſuæ præmium in tempore ferent. *Nicolao* interim *Beckmanno*, cujus auſpiciis ventres quidam per Germaniam clamare cœperunt, non opus eſt, per quem ſtultitiæ moneatur, quam forti exorciſta, quando hominem revera complures cacodæmonum manipuli obſeſſum tenent. Abs quo jacta nuper in vulgus *Defenſio* ſtolida, abſurda, aut ſi mollius loqui velimus, miſeranda, quanquam ſoli Aſinio nocere queat, quippe qua ſuum ipſe nidum prodidit; nemo quoq; futurus ſit ſtomachi tam patientis, qui ad eandem non nauſeet: viſa tamen nobis digna eſt, quam paululum depexam demus, non ſane in gratiam Beckmanni, qui ter injuriarum convictus, ſpurcis etiam, quas olim ſparſerat, chartis per carnificem crematis fruſtra cuiquam fidem ſe facturum credit; neque quod Pufendorfius nobis hyperaſpiſtis indigeat: Sed quia hoſtis humani generis Alaſtore parario ſtudia viri omni calumniarum genere turbare tentat., quæ regno ipſius, ſi quicquam aliud, mirum in modum nocere poſſunt, efficiemus, ut & in hoc voto ſuo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox ſit, non quidem, quia habet imperium in belluas, ſed quod interclusis itineribus ſcelerum ejus documenta è Suecia tranſmitti nequeunt, & ipſe interim perſuaſus eſt, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos eſſe; nos autem optimo viro, qui cum informatione, tum ſcriptis ſuis qua-

qualescunque noſtros in literis profectus juvit, multis nominibus divincti ſimus: levi & feſtinato ſaltem ſpecimine oſtendemus, utique adfuturos in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quosque hæc victima carnificis ab ara profugiens percuſſoribus cervicem ſubdet. Neque enim id tutum præſtabit nebulonem, quod poſtquam orcus eundem recipere noluit, in monaſterium conceſſit; videlicet præ deſperatione, quæ vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non deſunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni rabiem hanc & effrontem maledicentiam ex animo deteſtabuntur. Præſertim cum jam illi ipſi, in quorum caſſes ea beſtia primum incidit, venatione ſua paulatim erubeſcant; quod votis ſuis damnati Dictynæ non leonis, ſed aſini duntaxat exuvias ſuſpendere poſſunt.

Illud igitur manifeſtum eſt, Beckmannum tamdiu nebulonen & infamem calumniatorem manſurum eſſe, donec non carminibus per ludibrium, & ut ipſius ſtultitiam adoleſcentes etiam flagellarent, diu ante hoc negotium fuſis, ſed rationibus ac teſtimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluet, quibus de *Indice Novitatum* edito in Suecia convictus fuit. Quæ argumenta fidei actorum publicorum, & profecto noctu nebulone, ipſius confeſſioni ſuperſtructa effecerunt, ut juſſu *S. Reg. Majeſtatis* ſacerrimus ille index Londini à carnifice flammis datus ſit, Beckmanno in præmium laboris pro infami declarato, poſtquam ipſum nebulonis MSctum publice in Senatu Regni productum eſſet. Atqui tantum abeſt, ut iſta ratione Beckmannus ſe purget, ut potius de ſcelere iſto contra ſeipſum nulla re, quam defenſione ſua manifeſtius & majori cum pondere teſtari poſſet. Præterquam enim quod totus liber prorſus iiſdem floſculis vernat, quibus & Index novitatum & alter libellus famoſus refertus eſt, ut vel ex cantu aviculam agnoſcere queas; etiam nihil aliud hîc ingerit lectori, quam quod in illis operibus ſuis nulla cum ſpecie veritatis mentitus erat. Etſi atrocia illa, quæ in poſteriori libello famoſo perjurio confirmabat, in hoc carmine omiſſa ſunt: quod ipſe nebulo remittente paululum furore mendaciis ſuis erubuit, nec male, minimum uxore monente, opinatus eſt, neminem tam ſtolidum fore, qui tot ſcelera, quæ gentiles etiam deteſtantur, in republ. Chriſtiana à viro integræ ſemper famæ palam & citra pœnam patrata credat.

dat. Quo ipſo & his mendaciis omne pondus detractum eſt: cum Beckmannus ſe fatente perjurus, & ſemel in mentiendo impudentiſſimus fuerit. Sed & expreſſius ſcelus iſtud in Suecia ſe commiſiſſe agnoſcit, dum initio defenſionis ſuæ citra figuram eloquitur, quod Pufendorfium *arctiſſima cenſura iterum perſtringere velit.* Ergo Pufendorfium cenſura ſua nuper, opinor, perſtrinxit, & ubi, niſi in Indice novitatum & altero libello famoſo, qui à Pufendorfio poſteriorem epiſtolam elicuit? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius indicis autorem oſtendit, quod etſi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illuſtre monumentum ſine elogio nominat. Ita enim alicubi: *Prodiit ſine certo autore Index Novitatum, oculos multorum valde claros efficiens. Sine certo autore,* inquit. Atqui is autor omnium confeſſione eſt vir ſcelere & infamia nobiliſſimus *Aſinius Tenebrio. Oculos valde claros efficiens*, dicit. Nimirum ut quidam ſycophantæ *indifferentiſmum moralem* inter ſpectra reliqua prodeambulantem viderent; *Velthemio* autem aliquot modii ſquamarum ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem ſuum diſſimulet Beckmannus, arguunt tamen univerſa, quam ægerrimè ipſe pater prolis ſuæ uſtulationem tulerit. Cætera quæ toto opere non ſine tragica verborum atrocitate ſolita ſibi eloquentia deblaterat, omnino à defenſione aliena ſunt. Cum enim Beckmannus diffiteri nequeat, autorem Indicis infamiam commeritum eſſe; (nam alioquin cur tam impudenter negaret, ejus confectionem jure ſibi impactam?) & verò illa argumenta, quibus ſe de eodem edito convictum novit, ab ipſomet hac ſcriptione adſtructa ſint, manifeſtum eſt, Beckmannum infamem & nebulonem manere, etiamſi nondum in pueritia ex tali ſcelere reatum contraxerit. Neque hoc titulo privabitur, ſi maximè ponamus Pufendorfium tota ætate ſua aliqua in re lapſum fuiſſe. Ergo ſi citra pertinacem veſaniam Beckmanni foret, jam hæc cauſa nobis perorata erat, Placet tamen & aliena illa , quorum alteram partem facinora Beckmanni, alteram mendacia de Pufendorfio conſtituunt , paulo plenius excutere, ſaltem eum in finem , ne forte Beckmannus ſemel in vita ſapuiſſe ſe putet; cui Holmiæ viventi ad morionem nihil , præter tintinnabula deerant.

Primo itaque ut à vitiis mundanis immunem ſe probet, (*mundana* vitia dicit in oppoſitione ad vitia cœleſtia) amiſſa exiſtimatione cum

omnium

omnium bonorum applausu laudum suarum testimonia ab emendicatis quibusdam carminibus petit. Quasi verò ignotum foret, tanto meliorem esse Poëtam, quo plura fingat. Et qualem *applausum* esse credimus, si quis ex una Academia in aliam abeat? Imo verò cui abeunti applaudunt commensales ideo duntaxat quia abit, eo præsente non admodum gavisi fuerint, oportet. Sed & ipsa illa carmina indicio sunt, Beckmannum jam tum in Academiis ludibrio fuisse habitum. Sane enim in Germanico *mutilatè* saltem adducto hyperbolæ nimis quam evidentes sunt. In ode autem latina, quam Flaccus Marpurgensis enixus est, *Nicolaus Beckmannus* comparatur S. Nicolao, quem Moscovitæ nautis patronum adsociant. *Ibis profunda navita gloria Niclaë*! Atqui dum bonus noster Nicolaus scelere ad gloriam navigat, non prohibente S. Nicolao, famæ & fortunarum naufragium fecit. In *Gallia* autem uti neminem usque adeo simplicem fuisse putamus, ut eidem Beckmanni eruditio probata sit, ita si maxime aliqui de *Medulla Justinianea*, quam vocat, benigne senserunt, id vero Beckmannum nihil juvat. Quippe medulla illa à Professore quodam Marpurgensi est, cui eandem plagio subduxit Beckmannus. Imo alter Antecessorum Aurelianensium satis animadvertit, abs qua virtute id pecus commendari oporteat. *Cui sic Romani Juris fluit ore medulla*; i.e. qui tantis lacertis est, & simul juri Romano operam navans, in tam stolidum leguleium abiit, uti Beckmannus; *Olli Romanis viribus ossa vigent*, id est: ille non absimilis est rudi lanistæ & robusto cuipiam pugili Romano. Judicium porrò, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, in quod vis compendiolum juris quadrat. Etsi satis stulte Beckmannus, quod ita postmodum de opere suo loquitur, quasi Rex Christianissimus intuitu illius judicii ultro & proprio motu bibliopolæ Parisiensi diploma aliquod obtulisset. Nam id saltem egit bibliopola, ut *inscio Beckmanno* id privilegium impetraret, eo facilius quod qui isti curæ Regia autoritate præerant, animadverterent, periculum non esse, ne quis in hoc libro medullam Justiniani latere putet, pridem situ & putredine absumptam. Mirum verò, Beckmannum non gloriari, mandasse Regem, ut filio suo primogenito, quam primum præter lac & mollum cibum aliud quid digerere posset, singulis diebus eadem medulla jentaculi loco apponeretur. *Rebhanium* denique Argentoratensem qui noverit, non mirabitur ipsum Beckmanni objectionibus gavisum fuisse.

fuisse. Cujus rei fidem facere ignotis potest censura programmatis Argentoratensis *Bacleri*. Dein Beckmannus multis verbis titulum *Doctoris* jactat; quem sibi maxime digno collatum ait, postquam & examen *rigorosum* sustinuisset, & *magnam* de judiciis disputationem conscripsisset. Atqui ut ab ejusmodi sociis multis ex libris magnum volumen compiletur, nihil novi est, & Galli in his examinibus non admodum rigorosi esse solent. Quin pueris notum est illud vulgatum: *Sumimus pecuniam, & mittimus asinum in patriam.* Cæterum hunc titulum nemo unquam *Beckmanno adimere* voluit, (etsi quid hactenus expectare debeat, infra audiet,) de quo neque *Diabolus* solicitus fuit. Et valde ridiculum est, quod scribit, carmina illa & testimonia poëtica *miserrimè livore corripere, angere, torquere*, imo *macerare & excruciare* Pufendorfium; per quem licebat Beckmanno eadem vel nundinarum tempore peculiari in theatro rusticis canere, adsumptâ in auxilium uxore, quæ plures spectatores allicere poterat, quam simia, aut cercopithecus. Sicut penes nullum literatum, cognito acumine Beckmanni *periculosa æmulatio* oriri potest. Nihilominus noster *Beckmannus* jam velut triumphans verbis Teutonicis pæana canit. Quod nulla alia de causa fecisse censendus est, quam quia cachinnum se provocaturum animadvertebat, si Latinè loqueretur, cum ipse tragicum quid spirare vellet. Sane enim utut & Germanica sit satis faceta sunt, imprimis tamen quoties Latinis verbis paulo magis patheticè furit, nihil aliud, quam risum movet. Præsertim si quis attendat ad epitheta illa sanè in loco adhibita: *malè, impie, scelestè, pie, gloriose, laboriose*, v. g. Ubi flagitium aliquod commissum mentitur, plerumque id *impie* commissum ait. Quemadmodum quicquid ipse boni fecit, *piè* videlicet fecit. Quasi aliquis *pie & gloriosè* malus aut *impie* bonus esse posset. Ut sic mediocriter adhuc profecerit Beckmannus in Schola Velthemij circa doctrinam de vocabulis, quæ in se ac sua natura actum vel honestum vel turpem, exprimunt. Etsi pius ille mendax jam admittit *mendacium pium*, de quo non ita pridem disputatio ejus auspiciis prodiit, ab amico nobis missa. Quo & illæ Beckmanni blandissimæ preces spectant, ut epistolam Pufendorfii, priusquam de sua defensione judicium ferant *remotis omnibus corruptis affectibus pie perlegant* Germani. Ergo si *Pufendorfii* epistolam remotis omnibus corruptis adfectibus pie legere possumus, *Beckmanni* defensionem impie legamus oportet; quippe quæ illi

illi opposita est. Denique ne lectoribus ignotum sit, quo fatorum ludibrio è Suecia in Germaniam venerit, illud quoque *dum vitam suam deducit in sui dispendium præterire noluit*, se professionem juris reliquisse *ob maximum pietatis & justitiæ in Suecia defectum, summumque luxum & latentem amorem Germaniæ ceu nativi soli.* Jam nemo mortalium de pietate Beckmanni dubitat. Addit, quod *Fuldæ* eminentissimum Cardinalem Badensem accesserit, ut *declaratus Consiliarius, postquam Regi Regnique Proceribus solenniter valedixisset.* Nimirum quia hodie in Germaniam consiliarii vocantur nebulones, bis terve injuriarum convicti, & illa solennis valedictio nocte concubia ideo fortasse facta est, ne ob discessum tanti viri juvenes pariter & senes nimia effusione lacrymarum oculos corrumperent. Quare autem hîc nullum carmen recitat; quod viro tam celebri ad principem tam longinquum profecturo & solenniter valedicenti omnino à clientibus offerri par erat? Sed nimirum eadem absurditas est, quâ anno 1671. ante hos furores in Pufendorfium, cum ob turbas & scelera quædam salario privaretur, persvadere nobis volebat, se *Professorem honorarium* esse factum. Etsi lippis & tonsoribus tum notum erat, Illustrissimos Regni Proceres id egisse, ut dæmonem hunc per jejunium ejicerent. Quod genus multa alia commemorare possemus, siquidem hominis fatuitas finem aliquem ac modum haberet. Illud tamen ingenuum in Beckmanno, quod fatetur, se non esse, *Tulliana puritate puriorem.* Cujus sane rei vel in hac defensione luculentissima aliquot exempla occurrunt. Quo magis miramur, absurdum istud ingenium deinde non erubescere gloriatione ista; *ipsas leges doctrinam suam juris ob lingvæ latinæ puritatem & elegantiam rarissimam venerari & adorare.* Quod si *Dietherrus* ita serio sensit, fortasse eadem Venus in utriusque labris sessitat. Quanquam potius est, ut dicamus, Poëtam simulasse Dietherrum, ut citra ruborem mentiretur. Quin illud vaticinium, quo elegiam suam finit, *Indici novitatum* etiam præfigere poterat, à carnifice in rogum conjecto. *Flammam perpetuam mox dabit iste liber.* In verbis autem carmini subscriptis profitetur, *se purpuræ tanti autoris pannum suum adsuere voluisse, & rogatum debuisse, ut id opus tanto magis niteret* (fulgore panni adsuti) *& in Aula Cæsarea imprimis exsplendesceret.* Utique sane operi Beckmanniano à Dietherro nonnihil splendoris mutuo sumendum erat, minimum ob dedicationem stolidissimam; cujus revera hic

sensus est: S. Cæsaream Majestatem isthuic bello contra Regem Christianissimum se immiscuisse, ut defenderet Corpus Juris. Quanquam alias Phoebus Görlicensis, cujus facula *resplendescens* nuper in æthere se stitit, plus radiorum in Beckmanni lucubrationes projicere poterat. De Epigrammate autem illo, quod Icon Beckmanni præfert, moriar, ni idem à Beckmanno confictum est. Minutiora persequi supervacuum fuerit. Sanè enim, ut demus, Beckmannum ex honestis parentibus natum aliquantisper in Academiis vixisse, dedisse se præterea peregrinationi seu decursationi potius, Doctorem etiam fuisse creatum, tum panegyricos quosdam eidem dictos extare, denique scriptis editis professioni Juris meritissimo admotum esse; tamen per hæc omnia, velut supra diximus, Beckmannus à scelere postea commisso nequaquam excusabitur. Et cui ignotum est, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis republ. JCtus eruditione & meritis suis Beckmanno infinitis partibus major Satanæ suggestionibus seductus eodem crimine se alligaverit. Abs quo septuagenario licet, & cujus canities ipsis judicibus miserationem incutere poterat, magistratus supplicium, quod Beckmannus jam meretur, sumpsit. Ut omnino ridendi sint; qui Doctorem juris unquam cuiquam tam enormem fecisse injuriam credere nequeunt.

Videamus igitur quæ Sycophanta iterum de Pufendorfio mentiri voluerit; de quibus in universum difficile est pronunciare, malitia an stultitia in iisdem prævaleat. Cujus nomini quod tam solicitè titulum *Magistri* apponit, ideo potissimum factum videtur, ut Pufendorfius vicissim nebulonem Doctorem vocet. Alioquin eadem autoritate Magistri creantur, qua Doctores. Sed non moris amplius est Doctores vocare nebulones à carnifice mactandos. *Entia* autem *moralia*, quæ bestia toties *bestialia* vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur res morales. Et videtur ista appellatio manere posse, non obstante Commentario Velthemiano ad Grotium, quamdiu res & ens synonyma erunt. Neque metuendum est, ne Pufendorfius *eadem in lucem prolatura*, ut Soloecista loquitur, *defendere* non possit. Cæterum primo omnium tristissimus noster *Porcius risum* Pufendorfii notat; quem eundem tamen in fine carmiois sui *tygride sæveriorem* facit. Verba suo cum flore adscribemus: *Pufendorfius cachinnari ac ridere artificiose practicatur.* Cur non potius,

pra-

practicat? Aut quodnam est illud *artificium ridendi?* Cujus plenariam descriptionem fortasse à Beckmanno nobis polliceri possumus, quippe qui tot annis stultitiam suam Holmiæ rideri vidit. Sed num ridere & hilari animo esse crimen est? Pergit accusator, quod *loca biblica, canonica & juridica in pravum sensum detorqueat.* De locis Biblicis more suo mentitur Beckmannus. Illud verò nequaquam est canones in malum sensum detorquere, si quis Beckmannum alioquin scripturientem roget, ut ad titulum decretalium de *impotentia coëundi* commentariolum edat. Longè denique à rabularum malitia abest, aliquid ex jure civili ad ridiculum faciendum in loco adferre, & ut alterum levi joco adspergere possis. JCtos *anserum instar idem semper canere*, verum est de JCtis Beckmanni geminis germanis. De universo ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. *Ebrietatem* scripta Pufendorfii satis refutant; quæ cerebrum hominis vinosi non redolent. Cæterum si qui Norimbergæ stultitiæ Beckmannianæ documentum capere velint, apponant homini cantharum vini, & comœdiam videbunt. Quid verò dicemus de illa exprobratione Beckmanni? Nec *exercitia corporis nobiliora didicisti, nec peregrinasti.* (Hîc sine dubio *leges virgines* in genua procumbent, & adorabunt.) Quasi necessum sit Professorem saltationes Polonicas nôsse, aut à lanista circumforaneo vapulare. Nam Beckmannus olim usq; adeo non *gloriosè* digladiationibus *tempus tribuit*, ut potius cum Londini Professor specimen profectuum in publico edere vellet, plagis in cornua acceptis mire intra testam se contraxerit. Verba interim hunc flosculum proximè sequentia indicant, penes Beckmannum ejusdem turpitudinis vitia esse, *inter libros & inter scorta sedere.* Nam hæc ille conjungit. De *Aristotele* aliquid addere nihil attinet; cujus Metaphysicam dum ipse impugnat, impetum in sociorum cohortes; & præcipue dextram Velthemii alam facit. Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pictum, quod dicitur, Philosophum vidisse; nimirum ob *morosas Themidis Camænas*, ut ipsius encomiasta loquitur. Et nuper adhuc in frontispicio operis sui imberbis, terribili saltem cum machæra sculpi voluit; videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & ut Pufendorfius solo adspectu exanimatus duellum recusare pergeret, in quod illum peculiari epistola Hamburgum vocabat. Nunc derepente peripateticus nobis prodit, pallio & barba orna-

ornatus, quali vix Cratippum fuisse putamus. Felicem hoc ipso Aristotelem, qui Politicæ suæ patronum nactus sit, cujus non calamum modo, sed & gladium latissimo è corio pendentem metuere oporteat. Etsi frustra hîc ad pugnam se componit loricatus noster Beckmannus; cum Pufendorfius nunquam modum accidens esse negaverit. Quantum porro piaculum esse credimus, quod Pufendorfius de uxore *Beckmanni* talia scripserat, quæ pueris in Suecia notissima sunt. Et sane uti muliérculam illam reverà *in sui solatium duxit* Noster; ita quæcunque de ipsius forma, probitate ac divitiis somniat, itidem *in sui solatium* scripsisse videtur. Nam ipse quidem rarissime Junone sua vel tantillum sibi favente utitur; quæ si commotior est, etiam si nulla Beckmanni culpa fiat, autoris conviciis in eundem detonare solet. Nisi forte postquam columna illa Romanæ Ecclesiæ inter crassos & bene vasatos monachos versatur, uxorem paulo minus molestam sentit; quæ sane per modestiam tam facilis est, *ut omnes cujuscunque conditionis eam non satis laudare possint*, Beckmanno videlicet præsente. Quod autem ipsa ejusdem verba Germanica, quæ dolore animi commotam protrudisse ait, satis equidem emphatica, & quibus uti inter piscatores eductam decet, defensioni suæ inseruit Beckmannus, ideo factum est, ut licentiam ab illa impetraret pecuniam perdendi. Scilicet quia *commentarius ad prima fundamenta* à nemine emitur, in quem ipse tamen universam dotem & præterea non modicum æris alieni prodegit, eoque Beckmanno de libris edendis ne verbulum mutire licet, hîc quidem eo prætextu usus est, opusculum scriptum esse causa illius, non sua. Quod ne frustra caneret, adspergenda utique quædam Germanica erant, etiam quæ mulieri suo more fabulanti exciderant, ut opere impresso inveniret ipsa aliquid, in quo phrasin suam agnosceret. Cæterum ne uxoris causa Beckmanno ullus mortalium invideat, metuere non debet; quæ jam vetula propemodum non facile cujusquam *spiritum excruciare* potest, ut cum Tullio nostro Heidensi loquar. Post frigidissime peroratam causam uxoris, etiam crimen læsarum Majestatum Pufendorfio impactum it Beckmannus: *Propositum Pufendorfio esse denigrare non modo Schwarzium* (qui jam antea quovis corvo nigrior est) *sed & maximæ venerationis viros in Germania, ut Reverendissimum* (addendum erat: *& serenissimum*) *Dominum Superintendentem Garlebiensem, celeberrimum Velthemium* Jenensem, *& illustrem* (ohe jam satis

tis

tis est, ohe Niclaë!) *Scherzerum Lipsiensem, contra novum atheismum fortiter insurgentes.* Sed nimirum de Scherzero gestiunt jam eruditi istud novi generis prælium Lipsiense videre, nosque pridem serió optavimus, tandem aliquando copiolas suas educat, quarum fiducia Pufendorfio tam inanem movere litem non erubuit. Sane enim S. R. Majestas Sueciæ nunquam per literas à Serenifs. Electore Saxoniæ petiit, *ne cui Theologorum suorum permitteret facultatem scribendi & ratiocinandi contra Pufendorfii principia*; quod Beckmannus comminiscitur; cui dolet, neminem Theologorum Electoralium se præcentore clamorem tollere. Equidem id sæpenumero è republica est, sacerdotibus *facultatem scribendi* non permittere. Ut tamen iidem prohibeantur *facultate ratiocinandi* hoc quidem tempore supervacuum videtur; quo plerique Sacerdotes usu rationis citra omnem prohibitionem religiosissimè se abstinent. Velthemii autem cavillationibus non habet Beckmannus, cur exultet; qui famæ jejunio bona fide gloriam in scelere quærit, novus videlicet hoc seculo *Campester*, mire cognominis Dominicani, Erasmum adorti; impudentiam nobis referens. Cæterum quæ elogia Velthemium merere putamus, qui non erubuit è libello famoso, ab Alastore quibusdam Academiis oblato, spurcissimo, & quo fœdior ne ab ipso quidem mendaciorum patre consarcinari poterat, obscœnissima quæque in indoctum illud, & plusquam barbarum opus suum transferre, quod introductionem ad Grotium vocat? Nam illa quidem civilitas nihil sublevat Pufendorfium, quod memorato in loco, cum libri mentionem faciat, nomen ipsius reticuit. Reliquæ autem sycophantiæ ingenium produnt stupidum, agreste, malitiosum, & quali omnino opus erat reducendæ barbariei, quæ ab exteris impulsa, quemadmodum in vorticibus Cartesii materia primi elementi corpora alia ad centrum suum; ita quicquid ipsa difficilium nugarum habet, versus meditullium Germaniæ premit. Et ne lectoribus ignotum sit, quæ demum in Pufendorfio desideret Velthemius, paucis monere juvat, causam tam effrenati furoris revera non aliam esse, quam quod Pufendorfius Scholasticorum flosculos & Moralistarum somnia rejicit; quos utrosque tamen à Grotio magnopere laudari ait. Eoque quemadmodum metuit Velthemius, ne se *senem* decrepitum *deponte* asinorum aliquis *dejiciat*; (*vid. Disputatio posterior de actibus per se honestis* §. 18.) ita *Thomam*, magna Pufendorfii invidia, solicitè *Prin-*

cipem Moraliſtarum vocat, præſertim ſicubi lectori *Metaphyſicorum Patres* Conſcriptos ingerit; & inter illos neſcio quem *de S. Porciano*, ne non credamus, ipſum *magis verſatum eſſe in ſtudio Metaphyſices, quam ranas virides in nucibus arboribus*, (*add. introduct. ad Grotium part. I. p. 62. & 42.*) Ubi quidem de Grotio fatemur, deprompſiſſe ipſum nonnulla è Scholaſticis; quædam etiam Moraliſtis non peſſimè animadverſa eſſe concedimus. Sed Grotii ingenium profectò Velthemius non habet, ut ſcorias in aurum convertere poſſit; qui contra diſciplinam iſtam his ſordibus iterum coinquinat, quibus tot vigiliis à Grotio purgata eſt. Et cur non Ennium juventuti commendamus, è quo itidem Maronem aurum collegiſſe conſtat? *De actibus per ſe honeſtis* aliquid addere nihil opus eſt; circa quos Pufendorfius illud revera docet; Jus Naturæ, quo genus humanum utitur, à Deo O. M. originem trahere. Nam quod Velthemius ſophiſticatur, moralitatem in actionibus hominis ſaltem *in puncto rationis* divinam voluntatem antecedere, nemini perſuadebitur, cui quidem paulo plus, quam punctum rationis ſit. *Peccatum* autem *transgreſſionem legis eſſe, ut eſt offenſa Dei, non ut eſt malum morale*, ultimum in barbarie videtur. Primarius interim elenchus huc redit. Scripſerat Pufendorfius, Deum legem naturæ mutare non poſſe, non propter voculam *per ſe*, ſed ob neceſſitatem hypotheticam. Cum enim lex naturæ arctiſſimam cum natura humana congruentiam habeat, poſito Deum velle, ut homo ſit homo, quod utique vult, & ſemper volet, homini contrariam huic legem naturæ ferre nequit. Si enim Is ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta. Hic fingit Velthemius, Pufendorfium reſpondiſſe; *Hominem dupliciter ſpectari poſſe*, 1. *quatenus Deus eum condiderit animal rationale & ſociale*, 2. *quatenus Deus eum condere potuiſſet animal horridum & ferum.* Cum res ipſa loquatur, Pufendorfium hoc dicere, hominem, ſi ad contraria officia adſtringeretur, eoque animal horridum & ferum eſſet, hominem non fore. Quod ſi ex conditionali hac propoſitione colligere licet, creari potuiſſe hominem animal horridum & ferum, nimirum eodem Scotiſta ratiocinante dari poterunt aſini alati, qui nobis Velthemium ad ſidera ferant. Quippe id tritum Scholaſticis exemplum eſt: SI aſinus volat, IS habet pennas; ut doceant, orationem ſubjunctivam conſiſtere, etiamſi neutra pars in ſe vera ſit, aut eſſe poſſit. Imo verò novâ hac

Velt-

Velthemii dialectica admissa, abesse non potest, quin ipsa etiam scriptura sacra somniatam Velthemio sententiam foveat. Sane enim in illo Apostoli, *Rom. IX, 20. Num interrogat* plasma (v.g. homo) *factorem suum, cur me facis tale?* (v.g. rationalem ac socialem, & non potius animal horridum & ferum?) particula ME prorsus eidem calumniæ patet, quâ ob voculam Is, Velthemius se jactat. Terminum autem, *Necessitas hypothetica*, cavillari, puerile est; cum eodem res redeat, necessitatem absolutam an hypotheticam certos gradus habere dicas. Sed nimirum quia animadvertimus rem in se manifestissimam sycophantam per malitiam capere nolle, (quanquam citra omnem adfectationem stuporis sat stolidus est,) siquidem Velthemius ab ejulatu & clamoribus suis non desistet, omnino è disputationibus & ejusdem nobili illa introductione ad Grotium extantiores flosculos peculiari opere æternitati consecrabimus, quod certum est, parum concessurum fore Epistolis obscurorum virorum, aut Frischlini Prisciano vapulanti. Nam ubi ratio ejuratur, & alia remedia consumta sunt, nihil aliud, quam satyra superest. Quæ hic quidem non illud modo efficiet, ut Velthemius velut in speculo sibi ostensus ruditate sua paululum erubescere incipiat, sed & eâdem operâ antiquæ barbariei genium deformabimus; quæ jam mirum in modum certis hominibus placere cœpit, postquam non pauci papalium tenebrarum memoriam perdiderunt, & juventuti ignotum est, quem Velthemius, & alii ex iisdem hortis philosophi lactent, communem naturæ sensum amittere posse. Eo lepidiores autem nobis in his nugis futuri videmur, quo majori tristitia prolatæ sunt; etsi inter veneres ac delicias istas non omnino nihil scurrilium jocorum emineat. Neque verò metuendum est, *ne verba Velthemio invertamus, quemadmodum felis invertit ollas; quæ invito coque carnes eripit, ut pisciculos minutos eripit, magnus accipiter, devoratque*; qua lepidissima similitudine ipse utitur in *Ætioscopia practica §.6. circa fin.* Nam ut barbarismi non solum in forma, sed & in materia adscribantur, curabitur; additis & portentis aliis, quorum si lectoribus gustum aliquem hîc dare vellemus, ultro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema sui vestigia posuisse. Denique *Pontifex Garlebiensis*, somnium hominis, vix pilum viri boni habere videtur. Quod si Sua Sanctitas deinceps more suo delirare, ac brutis fulminibus sævire perget, peculiarem quendam modum videbit accipiendi lymphatos sacerdotes, liberum homi-

hominum genus, quod nullis omninò legibus parére novit. Et ejurata religione Lutherana Beckmannus ſpe ſua omninò fruſtra eſt. Sane enim quemadmodum Pontificii nequaquam Theologis noſtris ex animo favent, niſi quâ horum aliqui communem barbariei cauſam juvant; ita non temere Vigil frontem ac linguam Beckmanno locabit, qui nullum allegare meritum poteſt, quam quod ipſe patronus defenſione ſua Geſenium gravet. Sed ad Beckmannum revertimur. De *atheiſmo* impudentiſſimum eſt mendacium. Ni tamen illa *communis ſacerdotum accuſatio* attenditur; de qua paulo poſt videbimus. Si pietatem ſtoliditate meriti debemus, & illicò Seſquiatheus eſt, qui Monachorum deliria in dubium vocat, nimirum Beckmannus magnum Eccleſiæ Chriſtianæ fulcrum erit. Quod ſi ab atheiſmo parum abſunt, qui quamvis religionem ejusdem valoris eſſe, ac pretii putant, tum vero certi homines meritiſſimo hîc accuſantur, quippe queis nemo propendenti in ſyncretiſmum ſeculo majus ſcandalum, & plauſibiliorem prætextum affert. Scilicet infirmi illi & in religione noſtra non omnino inconcuſſi, ſi vident, quantis ſtrophis ac cavillationibus unus alterve theologus viro optimo, & qui ejusdem cum ipſo religionis eſt, craſſiſſimos errores impactum eat, quantaque pertinaciâ, de injuria evidentiſſimè convictus, malitiæ ſuæ progreſſum juvet, quid fieri hi dicent de illis, qui extra eccleſiam noſtram ſunt? Num quisquam ipſis perſuadere poterit, talem theologum in adverſariorum ſcriptis bona fide verſari, qui in Luteranum palam injurius eſt? Sane ſunt non pauci, qui hac ipſa quorundam pertinaciâ moti, quidquid vulgo de ſententiis adverſariorum Theologi memorant, in dubium vocant; quod nunquam horum ſimiles defuerint, quædam etiam dogmata adeo delira videantur, ut impoſſibile ſit, eadem à quoquã defenſa fuiſſe. Quale monſtrum hodie revera eſt *Indifferentiſmus moralis*, ingenioſiſſimum illud figmentum calumniatorum, quem demiror, ſi Logici inter entia rationis deinceps non referent, quæ nec ſunt, nec eſſe poſſunt. Nam æquè contrarium ſibi ipſi ſenſum habet, *Indifferentiſmus moralis*, atque ſi dicas, homo irrationalis, vel aſinus alatus. Quippe morale eſt bonum vel malum, id eſt, lege præceptum vel vetitum eſſe. Jam qui cohæreat, ut quod indifferens, id eſt, neque bonum neque malum eſt, ſit ſimul morale, id eſt, vel bonum vel malum? Et peſſime profectò de ingeniis hominum ſentit, quisquis etiam ſit, ſi credit, ulli mortalium per-

perſvaderi poſſe, viro tam erudito, rem usque adeo & palam abſurdam ſomniare in mentem veniſſe. Quin jam ita clare oſtendit Pufendorfius, ſe nihil aliud dixiſſe, quam motum phyſicum, materiale actionis humanæ ad quod Deus tanquam conſervator Naturæ concurrit, eſſe actum in ſe indifferentem, ut nemini dubium ſupereſſe poſſit. Nam quod Beckmannus ait: *Quærere lubet, ſalva venia, domine vulpes, in quo foro jam verſaris, num in civili vel phyſico?* aſini vox eſt, neſcio ex quo Æſopi apologo deſumta. Quaſi qui monet, quod phyſicum in actione humana eſt, eſſe rem indifferentem, materiam moralem tractare non poſſet. Par priori mendacium eſt, Pufendorfium *religionem pro freno tantum populi & fructuoſo politicorum figmento habere.* Quam abſurdisſimam calumniam toties à Beckmannno eructari poſſe, eo minus miramur, quod ipſe eodem loco indiſtinctè in omnes principes injurius eſt, dum ita docere Pufendorfium in *gratiam principum* ait; quos utique tali impietate delectari oportet. Uſque adeo nebuloni nihil frontis ac pudoris reſtat. Niſi forte alia ratione orbi literato ſuam in Politicis peritiam oſtendere nequibat, & quantũ in lectione *Machiavelli* aut *Platonis* profeciſſet. Quemadmodum in nupero libello famoſo, ut Hiſtoricum ſe probaret, *Caligulam* inter Chriſtianorum perſecutores retulit. Quanquam id nomen ea potius occaſione Beckmanno excidiſſe videtur, quod tum fortè fortuna laceras ſuas caligas conſuebat, iratâ Junone ſua, quam illo tempore exul præ miſeria compreſſu lenire, vel ut Beckmanniana phraſi utar, *phyſicè examinare* non poterat. *Schvvarzium* interim initio iſtarum turbarum tragico Oreſte dementiorem fuiſſe, ſatis confirmatur per id, quod Beckmannus de illius diſputatione inaugurali nobis pandit. Sed illud omnino falſum, quod ait; Pufendorfius *in illo actu perſonatum ſe ſiſtitit.* Ita enim loquitur Idiota, cui ne prima quidem literarum elementa inſunt. De *Monzambano* nihil hîc addimus, qui multum ſupra Beckmanni captum eſt. *Hobbeſii* autem principia Pufendorfium probare, qui hactenus collatis ſignis cum eodem bellum gerit? Verba *Mævii* veriſſima ſunt, quibus Pufendorfius nihil contrarium docet. Sed nimirum illa huc transſcribenda erant, ut vel inde colligeremus Beckmannum & Indicis Novitatum, & alterius libelli famoſi autorem eſſe; quippe quæ illic etiam non ſine legentium riſu recitat, *Cconcionibus ſacris* Pufendorfius revera nunquam *ſub ſpecie Chriſtiani* intereſt; ſat frequenter autem ut verum

rum Christianum decet. Illud quoque glossema peringeniosum est: *Quis me prohibebit*, inquit Pufendorfius: *tantisper in alio templo concionem audire?* Addit Asinus: *per ens scilicet rationis. De M. Ernesto* ita deinceps noster Beckmannus: *Alter sacerdos, qui est M. Jo. Ernestus aeque vehemens erat in atheismo publicè è suggestu reprehendendo; sed eum perstringere non audet, ne sic ipse ex communi sacerdotum accusatione innuat ac prodat atheismum suum.* Ergo qui atheismum publicè perstringere audent, ex communi sacerdotum accusatione innuunt ac produnt atheismum suum. Et sic cordatissimi è nostratibus Theologi Spizelius & Weberus atheum non mediocriter redolent. *Sacerdotes*, non omnes quidem, sed tamen *non paucos togis suis incredibilem tegere nequitiam* etiam Lutherus confirmat. Qui & illud praeterea addit, sibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detrusum iri, quem ex sacerdotibus. Quibus magnopere *exosos fieri* qui illorum vitia taxant, citra flumen illud eloquentiae Beckmannianae facilè credimus. *Polygamia* nuspiam à Pufendorfio defensa est. Obscoena autem illa cognomina neminem nisi Beckmannum autorem habere possunt; quē illud, opinor, ad vivum pungit, quod virtutes *Asinii Tenebrionis & Alastoris* vocabulo tam plene, tamq; concinne notatas videt. Quibus appellationibus non amplius cohonestabitur, quā primum reperta nobis vocabula erunt, quae significantius nebulonem omni modo deterrimum juxta & stolidissimū exprimant. Sed *Scherzerum* quidē Pufendorfius haut quicquam *Dictatorem Lipsiensem* facit: quin potius negat, cum Lipsiae usque adeo Dictatorem agere, ut caeteri in ipsius gratiā prostituere se velint. Quo alio etiam, quam *Pontificis* nomine veniat sacerdos, qui, ut Vigil Garlebiensis, universae Ecclesiae curam sibi vindicat, & tam curiose, quid in aliena republ. geratur, exquirit; adscito inter purpuratos suos Asinio Tenebrione, Sedis Garlaeae per Germaniam legato à latere. *Velthemius* interim omnino Beckmanni sectarius est. Et sanè ni inter genios illustris hujus nonnihil arcanae cognationis intercedit, in amborum tamen genesi mirè sidera consensisse oportet, ut Velthemius Beckmanni causa malum sibi accersat. Neque enim prior lacessitus à Pufendorfio est: qui adeo stridore non delectatur, ut crabrones citius irritet, quam cicadam, quod Graeci dicunt, ala corripiat. Ceterum dum *maculam* esse fatetur Beckmannus, si quem ejus sectatorem dicas, nimirum nebulonem se agnoscit, qui sectatoribus suis ad nequitiam praeeat.

Nam

Nam alioquin viri boni ſectatorem vocari, macula non eſt. Attexit quoque Beckmannus par hiſtoriarum, quæ ſimiles ſunt illi, quam in poſteriori libello famoſo magnâ legentium miſeratione referebat, de pugna duorum Studioſorum prope Erfurdum, & reverâ, ut ipſe loquitur, *omnem humanam rationem ſuperantes.* Ubi miramur, nebulonem non animadvertere, dum omnium, quæ nominari poſſunt, criminum Pufendorfium inſimulat, & ſingula fabulis plusquam anilibus probatum it, ſe mendaciis ſuis, quod aliquin habere poterant, pondus detrahere, ut nihil omninò hæreat. Et eadem impudentia dicere licebat Beckmanno, Pufendorfium patrem aut matrem occidiſſe. Quam illud verò præter decorum, quod rei tam atrocis cauſas nullas, aut nullam prorſus ſpeciem habentes affert. Equidem de *Caſſelio* illo nemo mortalium unquam verbum audivit. Sed quantum ad periculum *ancillæ*, absque dubio ita ſecum cogitavit Beckmannus: ſi ego ab uxore mea propter acum amiſſam vapulo, non abſurdum erit mentiri, Pufendorfium *ancillam ſuam ob fractam in culina ollam cultro occidere voluiſſe.* Fabula non paulò lepidior, quam Aulularia Plautina. De *Apologia* Pufendorfii ſanè credimus, ſi qui ſycophante eandem *cum mentis ſtupore & conſcientiæ læſione perlegerunt*, quemadmodum Beckmannus, eos non nimium gaviſos fuiſſe. Prudenter tamen illi, *qui emptam Vulcano obtulerunt, ne in liberorum manus incideret;* eoque nepotes avorum ſuorum ſtultitiam ridere poſſent. Etſi quod illic nigri ſalis adſperſum eſt, ad ſolum Beckmannum ejusque præcentorem Schvvarzium & clientem Geſenium pertinet. Nam tunc quidem *magna illa & excellentia ingenia* nondum obſervationes ſuas in vulgus ſparſerant. Frigidæ adhortationes Beckmanni S. Reg. Majeſtatem Daniæ non facilè permotam dabunt, ut civem ſuum propter amicitiam cum Pufendorfio velut perduellem tractet; in quam injurius eſt nebulo, dum Eandem Reges Principesque conviciis inſectanti ſibi ullo modo auxilio futuram credit. Adſimilat ſe ad extremum *generoſæ aquilæ* Beckmannus; quam non quidem bicipitem; ſed longipedem ſectatores Aſinii Tenebrionis brevi inter inſignia ſua recipient; & denique tragœdiæ cataſtrophen imponit, lepidam profectò, & qualem omninò à Beckmanno confingi decebat. Ubi dum facetiis laſcivire cœpit, nondum fortaſſe vini poculum hauſerat: adeò frigent illi joci, quos ipſe tamen ſine dubio ſalſiſſimos, & mirè præterea acutos credit. Sed nimirum,

rum, si literam amplius à Beckmanno videbimus, ejus sanè martyrium æri insculpetur, quantumcunque sumptuum impendere oporteat. Hoc minus autem artificis manus aberrabit, quod Beckmannus suam ipse imaginem orbi exhibuit, & facilè cogitari potest, quis sit status, gladium tenere hunc asinum tantum. Repræsentabitur enim congressus cum lanista, & sacrificium Beckmanni, ubi nigram illam victimam absque sale & thure masculo Diis inferis per carnificem obtulit. De Pufendorfio interim non est periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod responsum ferat; cui non vacat hominis perjuri atque intestabilis absurdæ fatuitatis mendacia discutere. Sed illi amici Pufendorfii per *Germaniam*, quod toties *scabiosos* vocat morticînus, cui anima fœtet, ita Beckmanno caput scabent, ut non facile similem tractationem amplius desideraturus sit. Et quia carminibus tantopere delectatur Beckmannus, scito, esse in Germania juvenem festivissimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum sibi aptare, ut versu Heroico stultitiam & prælia Beckmanni canat; exemplo Homeri, cui mures etiam ac ranæ hoc genere carminis celebratæ sunt. En initium illius novæ Iliados:

Arma virumque cano, Suecis qui pauper ab oris,
Carnificem fugiens, & justam Regis ob iram
Teutoniam venit; multum vexatus in aula
Virginibus, quandoque jocos uxore juvante.
Musa mihi causas memora, quo turbine mentis,
Quidque dolent Garlæa caprum jam mulgeat, aut quid
Illius ad cantum juvenem clamare cicadam
Impulerit. Tantos ne fovet Germania stultos?

Utque uxor etiam Beckmanni maritum suum recitatione carminum de vesania monere possit, qua super alioquin in Senatulo frequentissimè queritur, alius iterum versibus Teutonicis stultitiæ Beckmannianæ encomium ludet: adjectis sub finem & literis reversalibus telonæ datis, & comminatione illa Beckmanni, se *Pufendorfium mediatè & immediatè aggressurum, etiam cum dispendio salutis æternæ*, prout in Protocollo Consistorii legitur; de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archivo Academiæ describi curabimus, quæ olim inter ipsum & Venerabilem Virum *Dn. D. Bernhardum Oehlreich*, *Superintendentem Bremensem*, tum Academiæ Carolinæ Pro-Cancellarium gesta sunt: cui itidem

itidem, ortâ ex leviſſimis cauſis rixâ furti crimen objiciebat nebulo; ne quis Beckmannum hac ſaltem in controverſia furere putet. Quæ omnia ex actis & documentis publicis deſumpta, & quorum ſingula jurejurando bonorum virorum, ſi opus ſit, confirmari poſſunt, plus utique fidei invenient, quam univerſus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem retuliſſe eſt refutaſſe. De cætero utut nullum pro malitia ſua *præmium* expectet Beckmannus, ſed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per hos bellorum tumultus licebit, inveniet profecto viam aliquam & modum S. Reg. Majeſtas Sueciæ, gravioribus jam curis diſtracta, animadvertendi in nebulonem è carcere profugum, qui pro inſigni clementia gratiaque tam fœdis in Eandem convicijs ludit. Saltem Reg. Majeſtas Galliæ, atrociſſime & ipſa attacta, non facilè à ſua Eminentia Cardinali Badenſi repulſam feret; cujus non minus quam aliorum per Europam Principum intereſt, mutuo Beckmannos non foveri, qui ſcriptis publicis omni ludibriorum genere refertis in Regum Principumque capita deſæviant. Qui idem Rex Chriſtianiſſimus à S. Reg. Majeſtate Sueciæ de Beckmanni ſceleribus certior, Academiæ illi, abs qua Beckmanno Doctoris titulus collatus eſt, non fruſtra mandabit, ut ademto Doctoris elogio Beckmannum publico programmate infamem renuncient; & nomen ipſius carnifex Aurelianenſis frequenti hominum concurſu ſolenniſſimè in patibulum efferat. Sed jam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni, quæ id tamen peculiare habent, quod æqualem ad fletum & ad riſum efficaciam obtineant. Qui ſi deliramentis ſuis denuò in publicum provolabit, quanquam nihil frontis ac pudoris homini ſupereſt, acuemus tamen ſtylum, quæque hîc tacuimus humanitate quadam, & quia ſcelus omninò ad ſuſpendium adigere religio erat, non una ſcriptione deinceps effabimur, quousque publica Nemeſis de cadavere hoc ſupplicium ſumet.

Tu interim, Optime PUFENDORFI, ut aliarum vellicationum, & hujus potiſſimum injuriæ ſenſum fallas, animi tui magnitudine efficitur. Quæ vel ideò concidere nequit, quod ingens Tibi ſolatium rectè factorum memoria præſtat, & eodem fato uſos eſſe noſti, quos itidem de ſtudiis in lucem adſerendis cogitatio exercuit. Noſter verò hic dolor, quod cum ſeculum plura Tibi & majora debere poſſet, viles animæ & ſordida quædam ingenia meditationes tuas morantur; quæ aliqua ſui

parte literis proditæ pridem nos in admirationem rarissimæ eruditionis tuæ rapiunt. E quibus, quicquid malevolorum ignaviam urit, mansurum est in animis hominum, & virtus tua invidiam supergressa olim inter exempla erit; ut quæ decus & perennem ex seipsa gloriam habet.

JOHANNIS ROLLETI,

Palatini,

SCARENSCHMIDUS VAPULANS.

In

Monstrum libelli

CAROLI SCARSCHMIDI,

Jurium studiosi veterani,

EPIGRAMMA.

JUppiter indomitos ut vidit quærere prolem
Centauros, homines, horreo, quadrupedes.
Restitit, & nutu totum tremefecit Olympum,
Divisosque mares fulmine membra dedit.
Juno vicem miserata rogat, num perdere vellet,
Quæ se cunque suo sangvine multiplicent?
Ille negat, pariterque Deæ, postquam ira quievit,
Infusus gremio talia dicta refert:
Nulla mihi terram monstris opplere libido est,
Nulla gigantεo scommata ab ore pati,
Nec ego semihominem Cacum generâsse probabam,
Cujus erat monstri Mulciber ipse pater.

Qui

Qui quoties Siculos jubet efformare cyclopes,
Aut majora Iovi tela trisulca facit;
Monstra etiam quoties iteratò effingere tentat,
Frustra equidem Superis sic placuisse cupit.
Nam si terrigenas monstris terrere necesse est,
Aut si Cœlicolæ cernere monstra velint:
Luridus effossò jampridem lumine cyclops
Sat mihi Scarschmidus cudere monstra potest.

H. à M.

Eques Livonus.

JOHANNIS ROLLETI
SCARENSCHMIDUS VAPULANS.

QVoties ingenia nostri temporis cum veterum torpore, & diffusâ olim per Europam barbarie comparamus, illud se nobis offert admiratione dignissimum, quod qui post reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multò, quam illi simplicius, & majori ferè cum stultitia ineptiant. Nam uti superioribus seculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui sua sibi barbarie placebant, ea tum persuasio aberat, quâ horum temporum nugatores cum maximè impelli arbitramur, ut nobis lascivorum asinorum coram orbe literato spectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeò non attenduntur, ut vel imprimis calcibus petere, & morsibus proscindere instituant, quorum virtutes seculo in exemplum patent; præsertim quando ipsi alia ratione inclarescere non possunt, & facinora sua, fœda licet, à quibusdam utroque pollice laudari sciunt. Et tale animal jam (ne longe abeamus) in Academia Lipsiensi publicis opinor sumptibus alitur, non tam ut peregrinantibus inter alia ejus urbis cimelia & admiranda ostendatur, quam ut prodigiosæ cujusdam stultitiæ semina spargat, ne fortè juventus ultra Ma-

g.stro-

gistrorum aliquot dictata quid sapere incipiat. De *Scarenschmido* nobis sermo est, novo illo sidere inter cyclopes & fabros sandapilarum. Qui stolidissimus asinus diducto in immensum rictu primum tamen rudere duntaxat cœpit adversus Virum incomparabilem, Patronum nostrum: postquam autem leviter id propter vapulasset, nuper omninò dentibus sibi agendum ratus est, edita miserabili *Defensione Disquisitionis* suæ, in qua ne bellui ni quidem sensus vestigium conspicitur. Nunquam adeò fœdis, adeoque pudendis utimur exemplis, ut non pejora supersint. Sanè Ipsi Beckmanno stoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui unquam extitêre, sycophantarum impudentiam supergressum fuisse, non citra causam credebamus. Cujus vesaniam quemadmodum nuper castigavimus, ita nunc hujus quoque deliria excutere animus est: ut stultissimo adolescenti vanam scientiæ persuasionem de pulmonibus depellamus, simulque ostensum demus, quale portentum hoc cyclope Germania foveat. Quamquam ut Scarenschmidus meliorem deinceps mentem sumat, sperare non licet, quod pridem ipsi nihil mentis aut animi fuisse constat & belluas in homines transformare ne Dii quidem videntur posse; saltem talis metamorphoseos exemplum in perpetuo Ovidii carmine non legitur. Sufficiet interim nobis effecisse, ut Vir Illustris SAMUEL PUFENDORFIUS, quantumcunque id dedecus naturæ Scarenschmidus insaniat, studiis suis liberè vacare queat, neque in nugis convellendis bonas horas perdere cogatur, qui erudito orbi alia ratione prodesse cupit. Præsertim cum & Regia Majestas Sueciæ Viri cogitationes ab his controversiis avocasse videatur, Quæ non ita pridem, morte abrepto Loccenio, Consiliarii Ipsum & Historiographi sui munere dignata est. Quam operam aggressuri magnam inde spem concipimus, non omninò frustra fore conatus nostros, quod plerique Lipsiensium, & cordatiores quidem omnes, jam antea Scarenschmido primum inter stultos locum attribuunt; ut qui exemplo Phanaticorum hominum tota die lectulo adfixus nescio quas inspirationes captet, & postquam recitatione tristium nugarum non sine screatu universo orbi per horulam leges dictaverit, affectato gressu Hispanico ad cænaculum moveat. Sicut & illud de feroculo hoc referri solet, cum Generosissimi Baronis, cui præfectus fuerat, studia moderari non potuisset, eoque Wittebergâ Lipsiam, comitante gloriâ rei benè gestæ, reverteret, prælectione

ctione Institutionum Juris victum quæsiturus, Ipsum illicò commensalibus suis de προεδρείας jure litem movisse; imo clarissimum hospitem suum, in hanc conditionem adigere voluisse, ne quem priorem præ se locum occupare pateretur. Ut actum penè agere videri possimus, quod vanitatem adolescentis depingere animum induxerimus, quem illi ipsi, quorum gratia potissimum id fieri par est, pridem in Cæritum tabulas retulerunt.

Cæterum priusquam ad castigandam cyclopis nostri stultitiam accingamur, operæ pretium fuerit thesin præmisisse, quam Scarenschmidus inficetâ sua dissertatione impugnandam sibi sumpsit, ut Lectores, quid revera in controversia sit, eò liquidius perspicere queant. Præsupponimus igitur, & ex se ipso satis manifestum arbitramur esse, si quidem in civitate summum Imperium ita reperiatur unitum, ut illud indivisum & inconvulsum ab una voluntate (hominis aut concilii) per omnes civitatis partes, atque negotia se dispenset, rempl. emergere, cui ad formalem suam perfectionem nihil desit. Qualem Rempl. regularem vocare placuit, non modo, quia id vocabuli alioquin perfectioribus applicari suevit, sed & quia tales potissimum Respubl. Aristoteles nobis descripsit, præcipuus sanè inter eos, quorum circa Doctrinam Civilem, Architectonicam puta, & quæ indolem rerumpubl. in genere contemplatur, tradita ex antiquitate nobis superant. Receptum enim est, ut, quæ cum artificum Regulis & delineationibus conveniunt, aut juxta communiorem, notumque jam modulum efformantur, Regularia audiant: sicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid præter solitum fit, aut contingit; imprimis verò quod artificum ideas, & designatas semel ab iisdem limites egreditur. Sic irregulare vocamus, v.g. si aliquando solita nobis hora non prandemus; si tabellarius justo tardius, citiusve adveniat; si actus non legitimus die nefasto expediatur; & ita in cæteris. Sic irregulare pronunciabit Vulcanus, quod cum reliqui Cyclopes præcipuè matutino tempore tenaci forcipe massam versent, Scarenschmidus non nisi multa die, & quinta cum linea tangitur umbra mollibus è stratis opera ad fabrilia surgat. Et cui ignotæ sunt munitiones irregulares, quibus sane præstantissimas per Europam Mathematici annumerant. Cæterum quemadmodum fieri potest, ut quod irregulare est, idem quoque vitiosum sit; nempe si per structuram, aut insolitam dispositionem partium

res finem, cui destinatur, omninò assequi nequeat: ita irregularitas semper, ac per se vitium aut labem non infert: cum naturalium quidem rerum formæ necessariò bonæ sint, quæ verò hominibus irregularia producuntur, etsi respectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter se varient, communem tamen illum finem pari sæpe felicitate consequantur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, pensari potest. Eoque irregulare & vitiosum neqnaquam nobis Synonyma sunt, multò minus id vocabuli inter convicia referimus, qualia dicacitati Scarenschmidianæ, vel potius laboranti ejusdem ex furore animo affectantur. Quanquam disceptatione de formarum præstantia exortâ, si cætera omnia sint paria, secundum regulares formas litem dari oportere indubium est. Quibus præsuppositis in proclivi fuerit concepisse Rempubl. irregularem; quæ scilicet unione illa, ad robur & essentiam civitatis regulariter necessaria deficitur; idque non per modum morbi in administratione Reipubl. hærentis, sed ut publica lege vel consuetudine ea facies tanquam legitima sit recepta. Quale Corpus Germaniam constituere nostro quidem Judicio solidissimè ostensum dedit *Severinus de Monzambano;* cujus admirandæ eruditionis libellum hactenus impugnandum sumpsere non viri docti, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, sed illa seculi incommoda Publicistæ, quos nobis rabularum per Imperium examina pariunt. Et sanè ne nunc illa heic argumenta repetamus, quib9 ipse rem ita evicit, ita exposuit, ut nemini cc r lato dubium superesse possit, vel sola Principum Germaniæ libertas, qua hoc etiam bello quidam ex ipsis non timidè usi sunt, ostendere poterat, utrarum in censu eadem Respubl. sit reponenda. Neque enim si regularis Respubl. est, (in qua omnia ab una voluntate gubernari regique jam diximus) fieri potest, ut dum alii bellum ad se pertinere contendunt, reliqua ejusdem reipubl. membra operam & auxilium suum ipsi etiam reipubl. capiti jure denegent. Sicut illa sententia non rationibus modò, se ! & ipso rerum actu omnibus, qui extra partes remoti sunt, jam pridem probetur. Licebat tamen Scarschmido quantiscunque clamoribus eandem incessere, & illo stupore, illaque mentis cæcitate æternum laborare; modo Pufendorfium tam protervè non vellicasset. Cui quo minus criminationes Scarenschmidi à se amoliretur, nullo Jure, nulloque privilegio prohibebatur, per quod cyclopi nostro viris eruditis, & quorum

rum

rum in publicum merita extant, impunè, tanta cum acerbitate insultare licet. Præsertim cum quæ in Severino Pufendorfius exercitii causa; & potius ut Rempubl. irregularem in genere delinearet, quam ut tradita Monzambani super Imperii Germanici forma defenderet, asseruit, adeò non obscura, aut tenebris involuta sint, ut & ipse Scarenschmidus in lepida illa *dissertatione de republ. monstrosa* fateri cogatur, Imperium Germanicum rectè dici posse *irregularem Monarchiam*. Quod si Imperium, fatente Scarenschmido, irregularis Monarchia est, sine dubio, idem quoque Respubl. irregularis erit. Nisi forte non amplius inferre licet: si Lipsiæ reperiuntur Doctorandi, necesse est, ibidem reperiri homines. Sed nimirum ne hâc consequentiâ admissa nihil amplius controversiæ superesset, vel potius ut noster Cyclops monstrosæ suæ Dialecticæ emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita limitari vult: Irregularis Monarchia est; Ergo & irregularis respubl. scil. *sub concepta specie Monarchiæ*. Quod perinde est, ac si dicerem, Scarenschmidus homo est; ergo & animal sub concepta specie hominis. Ne forte quis putet, ipsum animal esse sub concepta specie asini aut bovis. Qualem cogitationem non posse non eruditorum animis obversari, facile agnoscet, qui monstra illa Scarenschmidiana, quæ ipse tamen non citra gravissimos dolores, & postquam totis decem annis uterum gesserat, enixus est, eminus duntaxat conspexerit. Imò contra si datur Monarchia irregularis, & Aristocratia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam stupidus erit, quin agnoscat, etiam dari Rempubl. irregularem. Id quod probasse Pufendorfio satis est; quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Reipubl. irregularis naturam in universum scrutari constituerat.

Excutiamus jam paulò pressius, quæ pro defendenda stoliditate sua Noster affert; ut appareat, quanta hellebori caritas instet, si Scarenschmidus laboranti è stultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac prologuium quidem, quod ea prorsus Majestate orditur, qua Parasitus Gnatho apud Comicum elementa artis suæ tradit, nihil ad Pufendorfium. Neque enim quod Idiotæ, qui adscito Polyhistoris vocabulo superbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis respubl. non est, aut Scarenschmidus deinceps primum inter Politicos locum sortietur. Quanquam alioquin ipsum columnam esse non diffitemur *gigantei*

ſui orbis literati, in quo, prædominante paulatim tyrannide Sacerdotum, Affectare ferunt regnum cæleſte ſophiſtas, Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera pontes, quos vocant, aſinorum, aut tabellas Metaphyſicas, ut quæ craticulis & harpagonibus ſuis ſcalæ cujusdam Jacobææ vicem commodiſſimè ſubire poſſunt. Neque quod non omnes eruditi Sacro-Sanctum Corpus Juris pari reverentia æſtimarunt, aut quod *Angelus Politianus* (quem liquet mihi dejerare, ne inſpectum quidem eſſe Scarenſchmido,) quid revera olim fuerit *ſuus hæres* ignorare ſe faſſus eſt, ideò Imperatoribus leges fundamentales, quæque peculiariter à ſingulis in Capitulatione, quam vocant, promiſſa ſunt, negligere licuit; per quæ ſtatus Germaniæ multum ſupra conditionem ſubditorum, proprie dictorum, conſtitui, cœcus ſit, qui non videat. Quibus tamen cum adhuc aliquid ad ſummum Imperium deſit, neque obligatio, qua Cæſari, tanquam capiti obſtringuntur, ex fœdere aliquo expreſſo originem trahat; etſi illa non plus fere virium habet, quam vinculum pacti inter fœderatos inæquales: id propter Imperium recte dici rempubl. irregularem arbitramur, quicquid de *Polyhiſtore* Scarenſchmido, aut *antiquo Patrum Romanorum urinario* fiat; è quo delibato chriſmate in vicem opobalſami principio ſtatim lectorum ſuorum nares ungit ſcurra. Neque verò ideò Germania *campus* vocari non poteſt, *cui quisque Scholaſticus papiliones cerebri ſui immittat*; quæ Grobſchmidii noſtri ſententia eſt. Nam & in civitatibus, quæ regularem formam manifeſtè præ ſe ferunt, non minus quam in irregularibus rebuspubl. ſæpe omnia ſtultorum plena ſunt; & ipſi nos, implicatâ his bellis Germania chimæras, ac neſcio quos cerebri papiliones, (velut animas Platonicorum per inane volitantes,) magno numero, in Imperio vagari & errare conſpeximus, agmen ducente progenie Scarenſchmidiana, terribili illa, & quâ conſpectâ Turcas de Hungaria abdicanda conſilia captaſſe dicunt, *Mars Germaniæ perpetuus*. Quorum infinitam multitudinem denſam in æthere nubem referre, quæ Germaniæ lucem ſuam non minima ex parte eripiat, jam pridem apud cordatos in confeſſo eſt. Sic quod ad abſtruſiſſimam illam quæſtionem de *Auſtregis* non nemo auditorum Scarenſchmidi *barbam & naſum inſtar galli gallinacei demiſerit*, *putaveritque* præceptorem ſuum *loqui de oſtreis*; quod inſtante merendâ, circa quam Scarenſchmidus ferè è plumis proſpicere, ſenſimque ad profitendum accingi ſolet, animum in patinis haberet;

beret; & alioquin Ostrea calleret primo deprendere morsu; id quidem arguit, miræ simplicitatis adolescentes esse, qui Scarenschmido se in disciplinam tradunt. Sed num Austregæ eam in Status potestatem Cæsari largiuntur, quæ alibi locorum Regi in subditos adest? Aut num Principum libertati per id derogatur, quod ipsi inter se controversias suas componere possunt? Num denique nexus ille feudalis, quo Status Cæsari & Imperio obstringuntur, ideò plus virium habet, quam vinculum pacti inter fœderatos inæquales? Atqui contra, si maximè Cæsar citra discrimen causarum ubique primus ac necessarius in Imperio Judex esset, cui per ipsas tamen Austregas potestas judiciaria ita illimitatè non competit, id solum quidem regularem Rempubl. haut quicquam argueret. Neq; enim, ut Grobschmido persuasum est, qui necessario hunc, & non alium controversiarum suarum Judicem habent, cui tamen reliquas Majestatis partes in eosdem exercere non liceat, illicò in subditorum propriè dictorum classem compingentur, aut ea infallibilis *nota est discernendi Imperii à sociali systemate.* Cum etiam inter fœderatos, præsertim inæquales, necessarium Judicem vi pactorum conventorum dari nihil repugnet; & ejus rei hodie adhuc exempla extent. Sanè Grœningæ, exortâ non ita pridem cum Omlandis controversiâ, Delegati reliquarum Provinciarum Belgicarum necessariò judices erant, neque coram arbitris ea causa disceptari poterat, ad quos tamen eandem deferri altera pars magnopere videbatur velle. Sicut comparatione cum Provinciis Fœderati Belgii facta, quibus singulis Majestas propterea non deest, hactenus Statuum Germaniæ libertas, quam illarum, fere major sit habenda: utcunque vulgus Belgii libertatem suam non sine contemptu Germaniæ jactet. Denique nec *Camera Spirensis*, nec *Judicium Aulicum* impediunt, quo minus Ordines Germaniæ potestate ac Juribus suis frui queant, quæ cum conditione subditorum propriè dictorum consistere posse, nemo temerè affirmaverit, qui genuinæ Politicæ modicam duntaxat notitiam habet. Nam multum falleris, Grobschmidi, qui putas, dijudicandæ Imperii formæ satis esse, *Jus civile*, *Feudorum Consuetudines*, *Sanctionem Carolinam, & Recessus Imperii nosse*; sed ad regulas disciplinarum Universalium sententias suas exigere debent, qui de forma reipubl. judicium ferre instituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reverentem adversus *Magistros* esse, quos subinde vellicas, & coram quibus Lipsiæ nu-

 dato

dato capite, ſi quid controverſiæ tibi cum civibus ſit, ſententiam audire cogeris, te decuiſſet; ut quorum aliqui te ſtolidiſſimum animal, modo id pridem non recuſaſſes, è beſtia iterum in hominem refingere poterant.

Quæ cum ita ſint, nihil aliud ſupereſſe videbatur, quam ut Scarenſchmido æternum valediceremus, nî convicia, ſcommata & ſycophantiæ hominis prolixius animadverti mererentur. Quorum abſurditatem ſi qui mirari incipient, illi cogitare velint, in patria Scarenſchmidi *nares & nates cavillari.* Nam id nobis emblema promulgat miſer, ac verè deplorandus Idiota, cujus agreſtes pariter & ſcurriles joci, quos adfectat, tantum abeſt, ut cuiquam riſum movere poſſint, ut potius ex animo lachrymentur, qui agnoſcunt, quam ſeculo infamiam Scarenſchmidus, & reliqua id genus carcinomata impegerint. Neque verò illud hic magnopere attendimus, quod noſter Grobſchmidus velut ſummi acuminis convicium præmittit; *in novellis Academiis Cathedræ adhiberi.* Quem enim fugit, in novellas Academias evocatos hactenus non fuiſſe Magiſtros noſtros, quos fama obſcura recondit, aut qui non niſi ſuis Ortvvinis Gratiis noti ſunt, ſed clariſſima quæque ingenia, & primariæ eruditionis viros, quorum vel ſola præſentia celebritatem loco adferre poteſt. Et fruſtra eſt Scarenſchmidus, ſi metuit, ne erecta alicubi nova Academia ipſe cum *cerebri ſui papilionibus* primus cathedræ politicæ admoveatur. Etſi pleriſque nondum liquet, quid doctrinæ aut dexteritati docentis conferat, Academiam, in qua vivit, veterem vel recentem eſſe. Si tamen antiquitas Scholarum omninò ad augendam eruditionem facit, tum quidem ſuaſerim *Valentino Velthemio*, ut cum diſſertationes, quas evomit, & Epiſtolæ obſcurorum virorum alioquin magnam inter ſe convenientiam habeant, hauriendæ velut ex ipſo fonte toti barbariei, ſimulque ne tantum temporis ſophiſticationibus utcunque addiſcendi impartiat, Coloniam quantocyus proficiſcatur, & collectum ibi in operibus Doctoris Angelici, & MSCtis Ortvvini Gratii planè ſacroſanctum pulverem ſolitâ humilitate oſculetur. Qua antiquitatis vi admiſſa profectò non mediocriter ſapuit Scarenſchmidus, qui relicta Academia Salana in Lipſienſem ſeſe contulerit, quæ & illa antiquior eſt, & in qua olim vixit *M. Irus Perlirus*, cujus ſtultitiam ipſe haud dubiè jam imitatur. Nam Jenæ quidē bonus noſter Grobſchmidus ſexennio, quo ibi dormivit,

vit, modicum in literis profecerat, quicquid interim de *disputatione sua Inaugurali* & *summis in Jure honoribus oblatis* jactat. Quæ tamen una cum cæteris ineptiis & vanitatibus ne quis in malam partem accipiat, prudenter addit: *intentato ictui, quæ scribo, imputentur;* Quasi non posset non injuriam à Pufendorfio animadvertere, eoque necessum fuerit horribilem & sacrum hunc libellum in vulgus spargi. Ast mi Scarenschmidi, si utique tua tibi ignorantia placebas, licebat tibi quantumcunque in conspectu orbis literati nugari, modo Pufendorfium hostem non delegisses, virum, ad quem collatus tu nihil es. Qui dum tuas à se criminationes amoliebatur, quid aliud scribere debebat, quam quod ipsa dabat res. Neque verò aliquid ab ipso contra te dictum est, quo Majestas tua lædi potuerit; quin imò infinita propemodum non tui, sed aliorum causa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te scribere, qui per *duodecim continuos annos* in Academiis delituit, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, cum ne porcorum quidem pabulo dignum esse. Nisi fortè insulsam dicacitatem ipse in te admiraris, qua omnes in trivio scurras vincis. Equidem salibus, jocisque literatis orationem condiri tantum abest, ut improbemus, ut contra arbitremur, acrimoniam dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & ἐνέργειαν addere. Sed quale istud est acetum, quo tu, insulsissime asine, meritissimum & incomparabilem hunc virum perfudisti? Aut *Velthemiana* tibi facinora probantur? Qui impurissimus homo decerptos è libello famoso flosculos fœtidissimos, & quales ne rixanti quidem vetulæ exciderent, imò quibus prolatis ipsum Satanam pudere videbatur posse, Commentario suo ad Grotium plusquam barbaro intexuit. (Part. I. p. CCXV.) Qui uti nuper stultitiæ præmium pro parte tulit, ita, si nondum acquiescet, à nobis etiam, ut meritus est, deinceps castigabitur, compilatis ex operibus Tenebrionistarum *Epistolis obscurorum virorum seculi XVII.* editoque dramate, *Velthemius Heautontimorumenos*, quod fratri ipsius, chorago histrionum Hamburgensium, tibiis dextris & sinistris, per theatra Germaniæ agendum commendare sedet. Etsi latibula jam circumspiciat, suisque facinoribus paulatim erubescere videatur velle infœlix puer, atque impar congressus Achilli. Sic quam turpiter te dedisti, Scarenschmidi, cum tua insipidà detorsione nominis Pufendorfiorum! Quæ locum habere non potest, quamdiu eruditi cum fæce Italiæ Conia pro ciconia, aut cum rustico Plautino

Rhabo

Rhabo pro arrhabo dicere volunt. Et tamen haud dubiè eo invento leporum disertus & facetiarum tibi videris,cum nemo mortalium invita Minerva & Musis collacrymantibus te magis unquam sit jocatus, aut frigidiora ineptiis suis scommata miscuerit. Sic cur non prævidebas,cum politiem stili tui *Lipsio, Tacito, Plinioque* compararcs, risurum fore, quicquid Lipsiæ est, cachinnorum, & illud tibi ingestum iri: *O Imitatores, stultum pecus!* Nam eadem illa Venus, quæ in Javelli labris olim festitavit, tuum Diis adamatum os irrigasse videtur, nec meliores, quam Ortvvinus Gratius flosculos subinde spiras. Qualis est, dum scribis; *te regularum Mysteria non palpasse.* Quid enim ista locutione tibi vis? An Philosophiam tam arguto axiomate traducis; cui suum apud prudentes pretium fuit, priusquam rabulæ per Germaniam dominarentur, & tu ferulam,natibus malè habitis, revereri didicisses. Credo te existimare,mundum etiamnum esse tam stupidum, ut JCti vocabulo audito omnem omninò eruditionem animo concipiat, simulque, qua potest, veneratione prosequatur, qui cum *Haberkornio Görlicensi* Politicam suam ex *Tractatu Ottonis Taboris de Jure Cerevisiario* hausêre, & novos hoc tempore Bartolos Baldosque parturiunt. Olim isti fuit generi quæstus apud seculum prius. Nunc qui neglectis politioribus literis, rudes historiarum, nullaque solidæ Philosophiæ scientia instructi, velut noster Scarenschmidus,Politicas commentationes enituntur,illi sanè quantocyus Anticyras navigent, ni eruditis asini audire malint. Præsertim si pulmonem ventis rumpant, & fatorum ludibrio publicè docendi ac nugandi potestatem nacti,viros doctos fœdis mendaciis,aut jejunis sophisticationibus provocant. Hos irasci, si digna factis suis elogia audiant, quod tu facis, dic, quæso, bona fide, an Sapientis putas, Scarenschmidi? Sanè ni gloriatio tua vana est, evolvisti utique *autores Romanos*, & quidem pluries,quam nos,qui tuam eruditionem non attingimus miseri. Ergô & illud meministi, quod Phædrus exemplo cicadæ ostendit. Illa cum nescio cui avi acerbum sæpè convicium faceret, rogata ut taceret, multò validius clamare cœpit; & rursus admota prece accensa est magis; donec leto admota, quod viva negarat, tandem mortua tribuere coacta est. Nemini, præterquam sibi ipsi,irascatur, qui dignum sceleri præmium aufert; & humanitati qui se non accommodat, sibi habeat, si pœnas superbiæ suæ det. Reputabis hunc tecum apologum paulisper,

Scaren-

Scarenschmidi; quem si prius attendisses, quam laciniam illam tuam nitidissimis Pufendorffii Dissertationibus assuere animum induceres, nimirum non paulo rectius existimationi tuæ consulueras. Facies interim officium Christiani, si Velthemium Jenensem è propinquo admonebis, cum alioquin omen in nomine sit, velit cavere, ne, continuatis mendaciis & sycophantiis, idem, quod cicada apud Poëtam in se exemplum statui videat. Nam nuper quidem, cum exercitus Asinii Tenebrionis propè Bambergam lustraretur, & commentarius ad Grotium vicem tormentorum bellicorum subire deberet, hic primam ante aciem digna atque indigna relatu Vociferans, tumidusque novo præcordia partu, Ibat, & ingentem sese clamore ferebat. Cæterum quod eruditionem tuam ipse tam solicitè commendas, in eo more vilium animarum facis; quæ postquam aliquas disciplinas vix à limine salutarunt, illicò doctrinæ apicem se attigisse existimánt. Quanquam in universum stultorum est, sibi ipsi buccinatorem fieri: & omnem omninò modestiam egreditur, quod tu tibi, tuisque nugamentis elogium tribuisti. *Ridebam*, ais, *primò hominis insolentiam, eamque contemptu potius transmittere, quam agnoscere induxeram.* Et quid ni? Si ego tuo loco essem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abest, ut cujusquam gratia calamum in manus sumerem. *Porro igitur*, pergis, *retorquenda erunt tela, quæ vel barba vel pallio excipere poterit.* Facetè. Eat nunc aliquis, & Scarenschmidum priscæ simplicitatis hominem neget, qui hosti suo modos præcavendi ictus telorum suppeditat. *Naso enim obtuso*, ait noster Grobschmidus, *certè imperii forma maximè periclitabitur.* Ergo salus Imperii à salute Publicistarum tam arctè dependet, ut unius ex illis naso obtuso, libertas ordinum, forma Imperii, & præsens Germaniæ conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui similes Publicistæ columnas Imperii esse, multoque quam Pufendorfius rectius vobis sapere videmini. Quanta Germaniæ calamitas instat, si Scarenschmidum omninò mori contigerit! Rationis profectò est, ut Principes nostri, patriæ amantes, quique contextum Reipubl. in partes ire nolunt, naso hominis primo quoque tempore præsidium circumponant, ne militari satellitio defectus, si quando talitra ipsum pati necesse sit, aut famulorum pugnos experiri, integritati narium & quæ inde dependet saluti Germaniæ prospicere nequeat. Nam *scutum Ariovisti*, quo hactenus utcunque nasum protexit,

non videtur impetum tot Magistrorum, quos provocavit, sustinere deinceps posse. *Presso prius nomine*, dicit, *ne quid captasse putarer, dederam Disquisitionem de Republ. monstrosa, contra Monzambano.* Atqui praescripseras tamen nomen Perillustris Dn. à Friesen, Eique id nobile scriptum strenæ loco obtuleras. An hunc tantum virum tam imperitum rerum humanarum esse credis, ut ignoret, quid sibi id genus salutationes velint? Sanè Augustus è vestigio penetrabat mentem sutoris, abs quo educatus corvus χαῖρε ipsi acclamabat. *In antro Platonis non formantur Respublicæ*, inquis. Neque, inquam, formantur Respublicæ in *dolio Justiniani*, quod tu sub finem *Disquisitionis* tu comminisceris. Nam nobis omninò non liquet, quid rei sit antrum Platonis & dolium Justiniani. Nisi forte, quæ tua ferocia est, Platonem in antrum Trophonii, & Justinianum in dolium Diogenis relegasti, aut illud orbi acumen ostendere voluisti, quo non ita pridem tui similis JCtus publicâ scriptione se *glebæ Juris Justinianei adscriptitium* professus est. *Consultius erat nasum suspendere*, habet oraculum Scarenschmidi. At illi Prophetæ consultum erat naso helleborum ingerere, si modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen ut dubitemus, multæ nobis causæ sunt. Quantumcunque enim *collegia tua ad ff.* & nescio quam reconditam Jurisprudentiæ notitiam jactas; nihil tamen è mysteriis *regnantis in dolio Justiniani* tui deprehendere licet, quod Pufendorfio oblivione semel iterum transmissum non sit, priusquam tu prima Juris elementa degustasses. Et aliis omninò armis indutum te esse oportet, si qui sententias Pufendorfii in animum demiserunt, tibi & sociis tuis credere debeant; de quo interim §. 18. stolidissimè conquereris. Quid enim? Num Philosophis sola fide opus est? Imò rationibus hîc pugnari oportet, & stultum est in Philosophia alteri incredulitatem exprobrare: cum quod scitur, non possit non credi. Probate sententias vestras vi ac evidentia argumentorum; & credemus. Sed quid asino concionamur, qui ejurato sensu communi, jampridem ea capere non potuit, quæ lippientibus, sin minus oculis usurpantur, tactui tamen dijudicanda se offerunt.

Videamus ergò paucis, quid post tam nobile procemium circa rem ipsam nugetur Scarenschmidus. Ubi §. 10. primo loco tradit; *in formandis rebuspubl. pro mensura seu regula haberi potius del ere, quod materiæ aptitudo, & populi genius admittat, non quod idea, & regula literalis fingat.*

Nam.

Nam litera occidit. Atqui eadem ratione dicere possumus, in extruendis munitionibus Architecto mensuram, vel potius primum quod attendatur, esse debere genium loci, non ideas, quas nondum conspecto loco ipse animo conceperat, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obstat, quo minus munitio regularis ab irregulari discernatur? Imò ne quæstio quidem est, quid præcipuè in extruenda republ. Politicum respicere oporteat; sed an dentur respublicæ irregulares, & utrarum in classe Germania sit reponenda, id verò controvertitur. Cæterùm quod ad istam appellationem, ejusque fundamentum attinet, respondemus; cum ea quæ artificum regulis, quas ipsi ferè à communioribus abstrahere solent, conveniunt, usitato passim vocabulo regularia audiant; Aristoteles autem, cujus Politica Architectonica sola propemodum ex antiquitate nobis restat, eas præcipuè respubl. descripserit, in quibus actiones publicæ ab una voluntate diriguntur; quales respubl. hodie etiam communiores sunt: ideò civitates, quarum voluntas per unum hominem vel unum concilium se exerit, regulares vocare placuit. Sicut contra irregularis Respubl. nobis est, ut jam supra ad nauseam usque inculcavimus, in qua unio illa, quâ civitas velut animatur, ita perfectè non deprehenditur; idque non per modum morbi, aut vitii in administratione reipub. hærentis, sed ut publicâ lege, & consuetudine ea facies velut legitima sit recepta. Quo unico observato nullam difficultatem habent, quæ §. 11. *Secundo* & *Tertio* loco monere voluit noster Grobschmidius. Etiamsi enim verum sit, *rigorosam regulæ applicationem plus mali habere propter vitiositatem materiæ*, i.e. si genius populi non permittat, frustra esse, qui regularem remp. constituere velit: neque illud non concedamus Scarenschmido; *regulas istas esse particulares & imperfectas, nec totum objectum, ejusque partes exhaurire*, i. e. Politicam architectonicam, quoad enumerationem formarum regularium deficere; quod nemo temerè affirmaverit: tamen nullus mortalium, puto, erit, qui inde colligat, inter regulare & irregulare discrimen non dari, & collatione facta Imperii cum traditis Politicorum nullum formæ dijudicandæ indiciũ suppetere. Neq; obstant, quæ addit Noster: *Nam à præsupposito, seu Rebuspubl. in individuo tum existentibus, earumque forma regulæ ista desumpta*, i. e. cum Philosophi doctrinam civilem in formam artis redigere molirentur, jam tum Respublicæ extabant; earumque intuitu illi formas rerumpubl. describere

 cœperunt;

perunt; *quo pacto igitur futuris rebuspubl. propter objecti varietatem formas proponere queunt.* Nequaquam enim ea Severini mens est, omnes respubl. debere esse regulares; neque de *futuris* rebuspubl. ordinandis disquiritur. Pari etiam ratione dicere possumus, Mathematicos Architectonicæ militari manum admovisse post munitiones quasdam jam extructas. Neque tamen quenquam tam stupidum fore arbitramur, ut Mathematicorum tradita ob distinctionem munitionum in regulares, & irregulares cavillari occipiat, quasi *futuras* munitiones omnes jubeant fieri regulares. Sine dubio certæ cujusdam reipubl. formationem, cum ista scriberet, animo agitabat Scarenschmidus, ut planissimam Pufendorfii sententiam eò detorqueret, ac si respubl. regulares orbi pro regula obtrudere vellet, ad quam omnes in universum civitates refingi oporteat. Et fallor, ni sub idem tempus somniaverat, à S. Majest. Catholica solenniter se evocatum, ut distributas hinc inde per Americam colonias in justæ civitatis formam digereret. Istiusmodi enim imaginationibus Phanatici, & Melancholici, & qui alioquin tristi arrogantiâ laborant, sæpe numero distineri solent; & peculiariter Scarenschmido talia sibi visa effingere rarum non est; qui jam ante sexennium Jenæ dicitur confirmasse, se prius loco non excessurum, quam abs certo Principe Imperii in aulam accerseretur, misso pilento, cum tribus paribus equorum. *Si enim alia*, pergit Scarenschmidus, *rerumpubl. forma tum extitissent* (nempe cum Aristoteles Politicam suam Architectonicam concinnaret) *plures aliaque regulæ conscripta fuissent.* Atqui post Aristotelem non pauci scriptores politici in publicum prodiêre, neque tamen quisquam novas formas regulares, diversas ab illis, quas veteres jam tradiderunt, commentus est. Habet enim & ipsa regularitas fundamentum suum, & numerus formarum regularium Politicis invictâ apodixi ostenditur. Quod autem noster addit: *Quo animadverso recentiores doctrinæ civilis scriptores plures regulas, scil. reipubl. mixtæ, formasque communiter statuunt;* id non magis sententiæ Severini obstat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quia, nî fallor, Fournierius, Brissaci, Ostendæ, aliorumque oppidorum egregias quidem illas, sed tamen irregulares munitiones singulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturas suas se confecisse fatebuntur, quod viro illi, cujus Trismegisto nomine audito alioquin attoniti stupent, oblatrare,

re,

re, ejusque Politicam minimâ ex parte ſuppletam velint; ſed ut Imperium Germanicum lepido quodam vocabulo inſignirent, poſtquam illud ad ſimplices & regulares formas haud ſatis congruere vidiſſent, Ariſtoteles autem (cui cæteræ quidem formæ plenè deſcriptæ ſunt) non magis irregularium rerumpubl. quam ſyſtematum mentionem faceret. Præſertim cum non pauci pari ferè anxietate mixturæ illius veſtigias in Ariſtotele quærant, qua hodierni Alchymiſtæ modū conficiendi lapidis Philoſophici in Raymundo Lullio venari inſtituunt; neque quiſquam unquam adeo deſipuerit, ut Reſpubl. mixtas regulares eſſe, quæque menſuræ vicem in quacunque republ. ordinanda ſubire debeant, contenderit.

Cæterum cum Puſendorfius ſcripſiſſet, *homines ante Vitruvium ædificaſſe*; quæſtionem movet noſter Scarenſchmidus; *An ædes hodie ad regulas Vitruvii non formatæ, ſint irregulares.* Ad quod problema reſpondemus; Etſi uſu non ita frequentetur, ut ædificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut caſtellis muniunt, ædificent. Eoque primo non adeo *ridiculum* videri, ædificium irregulare dicere. Deinde diſcrimen faciendum eſſe inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim utraque in diſpoſitione partium ordinem, certamque Symmetriam obſervari jubeat: tamen, ut ſunt res humanæ, quæcunque ſalvo ædificiorum fine corrigi aut mutari poſſunt, non eandem hodie, quam olim faciem obtinere conſpicimus. Nam & hîc varietatē delectare conſtat, & ſæpè imperito alioquin homini commoditas quædā obſervatur, quæ aciem præſtantiſſimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, ſiquidē ædificia ad priſcæ Architectonicæ leges exigamus, omnino irregularia dicentur, quæcunque Philonis, Democratis, Vitruvii, aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarenſchmidus iterum iterumque, & præſertim §. 38. ſuper ædificiis irregularibus cachinnum tollit, id ſanè manifeſto indicio eſt, idiotā vocem irregularis munitionis (loquamur in gratiā fabri noſtri Germanicè, Einer *irregular* Beſtung) nunquam fando percepiſſe. Equidem ſi in Junonis gynecæo hactenus puerulus delituiſſet, ubi lingua artificum non magnopere requiritur; ſi *dolio Juſtiniani*, quod vocat, immerſus nunquam Lipſiam adſpexiſſet, cujus munitio palam irregularis eſt; ſi denique inter fabros nomen non profiteretur, è quibus

neminem tam imperitum esse constat, quin vim istius appellationis norit; utcunque ex cusari posset ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auspiciis plusculos per annos ferrum exercuerint vasto cyclopes in antro, Brontesque. Steropesque & stultus corde Scarenschmith, pudenda profecto socordia est, talia ipsum in armorum officina non attendisse, quæ, ne de tyronibus fabrorũ, aut gregariis militibus dicam, pueros sanè, tonsores, lippos, imo mulierculas non fugiunt. Ut mirer, quomodo Jurisprudentiam profiteri, & Advocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes velut carcinoma ordinis sui, pridem à se ad stivam & aratrum relegare voluerunt. Usque adeo illud Maronis, levi mutatione facta, hîc locum habet; *Excudent alii spirantia mollius æra, Orabunt causas melius, rabulasque dolabunt, Tu modo, Scarschmidi, minus insanire memento. Hæ tibi erunt artes: monstris imponere finem, Parcere Rolletis, & debellare bubulcos.* Denique quicquid de *Materiá* solita sibi eloquentia deblaterat Noster, omnino supervacuũ est. Etsi enim res formam aliquã sortiri non possit, ni materia ad eandem recipiendam apta sit; seu, ut vulgo loquuntur; *nisi forma educatur è potentia materiæ*, num tamen ideo nullum inter formas discrimen statuetur? Aut num id propter rebus ad antiquum chaos relabentibus unus erit toto naturæ vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus civitatum formis egit Pufendorfius, quasi *ipse solus sciat taxare formas rerumpubl.* quæ Grobschmidii observatio est: sed quia inter regulare & irregulare, inter unitum & disjunctum, inter habile & inhabile, ingens in re ipsa discrimen deprehenderat.

Tandem reliquis cyclopis nostri ineptiis diluendis id unum suffecerit notasse, mentem Pufendorfii nequaquam esse hanc, quod Germania fœdere aliquo expresso contineatur, aut quod imperium systema duntaxat fœderatorum sit. Sed illam obligationem, quâ ordines Germaniæ Cæsari & Imperio obstringuntur, qualicunque eam nomine insignias, non habere plus virium, quam vinculum pacti inter fœderatos inæquales, minimum intuitu Electorum, & præcipuorum Imperii Principum, id verò Monzambanus ait, id Pufendorfio persuasum est, & idem ipse rerum actus palam loquitur. Sunt autem istæ theses diversissimæ; quemadmodum aliud est dicere: Scarenschmidum Licentiatum non esse, sed saltem vetulum Studiosum Juris. Aliud: eruditionem Scarenschmidi majorem non videri, quam tyronis alicujus. Prius in medio relinquimus;

mus; posterius autem tam certum est, quam certum arbitramur, Imperium rectè dici Rempubl. irregularem. Ac principio quidem, quod *definitionem civis Aristotelicam* attinet, de qua in §. 13. declamat noster, dubium non habet, quin illa sit civium Democraticorum. Quomodo autem differant *jus suffragii, & notio suffragantis subjecti*, aut quid illo sibi paradoxo velit, *dari in certis societatibus suffragia, ut tamen suffragantes non sint Cives*, istæ, inquam, subtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod literato orbi propinat Scarenschmidus *in regno unicum esse civem, nempè Regem, & regnicolas ob defectum juris suffragandi, cura quod, ex doctrina Aristotelis, uti ipse contendit, nemo verus civis sit, nihil aliud esse, quam servos publicos*, quibus tamen, ne hanc compellationem indignè ferant, id solatii loco ingerit: *libertas personalis respectu libertatis civilis minus absurdè dicitur servitus*. Atqui eodem argumento ostendemus, Scarenschmidum esse idiotam. Nam quicquid ipse in Jurisprudentia Romana sapit, id quidem respectu Cujacii aut Jacob. Gothofredi non absurdè dicitur ignorantia. Quam tandem Politicam comminiscetur nobis natio Tenebrionistarum! Jam primum *Scarenschmido* unicus in regno civis Rex statuitur; Regnicolæ autem, quacunq; dignatione sint, nil nisi servi publici audiunt. *Valentino Velthemio*, citra respectum, quod sociorum aliqui Imperium civile non ordinationem, sed omninò creaturam Dei esse, contendant, quam Deus *immediatè* velut olim Manna producat, & postea in noviter electos Reges pluere jubeat, nuper religio non fuit, publicâ ac solenni disputatione inauditum istud dogma promulgare: *Majestatem esse Non Ens*. *Gesenius*, Pontifex Garlebiensis, execrabili devotione, imò anathemate fulminare in pleno Patrum consessu decrevit contra omnes, qui fateri recusabunt; expedire, ut in civitatibus perversa, ac fini civitatum repugnans Ethica doceatur. Cui denique ignotæ sunt κυρίαι δόξαι, quas candidissima illa anima, *Josua Schvvarzius*, & ipse sacræ militiæ Deus tutelaris *Nicolaus Beckmannus* non citra tumultum rebuspubl. obtrudere annisi sunt. Neque verò si *Imperium regulare systema* non est, ideo Status Germaniæ ad plura, quam Fœderati *inæquales* tenebuntur; & qui negat, Principes in subditorum propriè dictorum classem compingi posse, is eosdem omni omninò obligatione liberos solutosque pronunciat. Nunquam enim Pufendorfio in mentem venit affirmare, conditionem subditorum nulla prorsus ratione

tione membris Imperii congruere; sed pleraque Imperii membra pro subditis propriè dictis, & Principes pro meris Præsidibus, quales Romani olim provinciis imponebant haberi non posse, id ait. Contra quam thesin ista nobis Scarenschmidus opponit, §. XV. *Hæc Juris Publici Interpretes in utramque partem disputant, alii verò distinguunt. Simpliciter certè classi subditorum status jungi, civilis eorum vetat qualitas, quamvis in nonnullis vix secus censeantur. v. c. in judicio Aulico, in Juramento, quod Cæsari præstant, ne de curialibus dixerim.* Quid ergò impugnas Scarenschmidi? Nam eadem est thesis Severini, & ideo Imperium respubl. irregularis salutatur, quo minus Principes Imperii *subditorum classi simpliciter jungi possint, qualitas eorum* civilis seu libertas obstat; quæ alioquin populis & populorum Rectoribus tributa (docente *Grotio J. B. lib. I. C.* 3. §. 21.) sine summo Imperio non intelligitur. In regulari enim republ. omnia ejusdem membra *simpliciter*, neque in *nonnullis* duntaxat, quæ ad ipsam rei summam parum faciunt, sed in omnibus *subditorum loco censeri solent.* Circa *Judicium Aulicum* vero & quæ §. 17. grunnit noster, tædet toties repetere; Etsi Imperium systema fœderatorum non sit, tamen nihil repugnare, quo minus inter fœderatos etiam detur *Jurisdictio necessaria.* Sicut & illud ineptum est, quod, quia Jure Romano cavetur, *ne quis invitus in societate manere cogatur*, §. 16. negat, contrahi posse fœdus perpetuum, cui salvis pactis renunciare non liceat. Reliquas absurditates sigillatim percurrere tædiosum juxta & supervacuum videtur. Nam Scarenschmidus, postquam in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi potest, corrigi non potest. Et queis ista nondum sufficiunt percipiendæ menti nostræ, aut injectis sibi à Scarschmido scrupulis eximendis, illi nullius doctrinæ animum capacem gerunt.

Jam epilogi loco compellandus nobis est Vir clarissimus, qui hactenus in Scarenschmido mensæ suæ membrum sanè quam indignum habuit: non quasi stolidissimo huic sycophantæ socius jungi mereretur, sed quia Medicum non novimus, cui tutius hominem biliosum, & extremè splenecticum commendare liceat. Equidem si ea seculo felicitas obtigisset, ut arcanum lapidis Philosophici, tot carbonum clade frustra hactenus quæsitum, cognitum, aut divulgatum haberemus, ipse præstantissimus Medicus minus opinor desperaret, posse valetudinem hominis in melius ire. Nunc cum plerisque tam beatis esse non liceat, & qui divinæ

divinæ hujus medicinæ conficiendæ modũ reperêre, juxta Poëtam, bene vivere, qui bene lateat, existiment, nescio quâ ratione sensus reddi possit ægrotanti, cui ne candentis quidẽ ferri ustulatio percipitur. Nisi forte ultimũ hîc erit, detecta nostris temporibus Transfusio; quæ re desperatâ Medicis quibusdam non pessimè cessit. Cujus adversus melancholiam si prudentissimus Poliater ipse vim atque efficaciam expertus est, nobis perhumaniter rogantibus, non recusabit, vitulo aut porcello venas quantocyus incidere, ac cruorem nulla febri aut tristitia infectum cordi per canales instillare; ut sic asinino sanguine purgatus, sin plenè restitui non possit, saltem ruditu suo bonis viris parcius negotium facessat. Quanquam, ut vincula homini parentur, cordatiores expeditissimum sint judicaturi; postquam melancholia magis magisque ingravescit, & Sirius, qui propediem æstum Solis adaugebit, canina id genus capita multorum sæpe exitio præcipitat.

SAMUELIS PUFENDORFII

Specimen

CONTROVERSIARUM

circa Jus Naturale ipsi nuper motarum.

Propert. l. 2.

Maxima de nihilo nascitur historia.

Reverendissimo Domino

DN. JOANNI BAAZIO,

S. Theologiæ Doctori, Archi-Episcopo Upsaliensi, Ejusdemque Academiæ Pro-Cancellario,

Domino ac Fautori meo venerando.

QUo calumniarum adparatu Libros meos de Jure Naturæ & Gentium malevoli quidam invaserint, apud Rever. T. Dignitatem multis exponere supervacuum fuerit, quippe cui dudum istius litigii origo indolesque est perspecta. Ista malignitatis aut inscitiæ documenta, ut ut sparsim jam à me discussa, denuo uno velut fasce comprehendere, solidaque responsione adjecta orbi erudito exponere, existimationis meæ magnopere interesse judicavi; simul ut aliquando molestæ huic scriptioni clausulam imponerem. Nam postquam semel ita perspicue ostendero, quam procul ab illis erroribus absim, quos tanta cum importunitate certorum hominum intemperiæ mihi impingere satæ gerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati suæ immori malint. Cæterum quod isthoc scripti Rever. Tuæ Dignitati potissimum inscribere sustineam, præter admirationem, qua sapientiam tuam, aliasque queis præfulges virtutes prosequor, hæc me ratio subegit, ut ostenderem, quanta me causæ meæ fiducia teneret, dum velut arbitrum sumere non vereor, ex eo ordine, cujus unum aut alterum nescio quam splendidum membrum eas lites præcipue excitavit, aluitve. Simulque ut hoc facto demonstrarem, ut ut malevoli ordinis sacri autoritate in fraudem meam abusuros sese speraverint, illibatam tamen penes me perstare venerationem, quæ isti ordini debetur, nec injurias unius aut alterius universis à me imputari. Quin potius me confidere, Rever. T. Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime detestaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam isti homines grassati sunt. Optime nimirum Rever. Tua Dignitas perspicit, quantopere à prudentia, gravitate, atque moderatione, virtutibus vestro ordini tam commendatis, abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis fœda dogmata affingere, vera & innoxia cavillationibus in sinistram partem detorquere, ad rationes denique aurem obstruere. Et qui circa inania aut falsa tanto cum fervore se jactat, is etiam ubi solida propugnat, impetu potius rapi, quam judicio duci videtur. Sed mihi causam meam asseruisse suffecerit; adversarios pro suo quemque merito cordatorum virorum censura notabit. Mihi post tam acerbas insectationes non modico solatio erit, si Rever. T. Dignitas candorem

rem instituti mei benevole interpretetur, & me, qui virtutes Ipsius ex animo æstimo, favore suo amplectatur. Ita Deus O.M. Rever. T. Dignitatem multos per annos Ecclesiæ & Reipublicæ bono servet!

Reverendissimæ Tuæ Dignitatis

Dab. Holmiæ. prid.
Kal. Julias Anno 1677.

Addictissimus

SAMUEL PUFENDORF.

LECTORI BENEVOLO

Salutem.

Et si plerasque calumnias & cavillationes, queis libros nostros de Jure Naturæ & Gentium livor & inscitia incessere hactenus laboravit, jam antea, quantum cordatis & æquis rerum arbitris sufficere poterat, discusserim; visum est tamen hoc scripto universam illam litium telam retexere, unoque obtutu eam talium rerum curiosis conspiciendam exponere. Nam & dispersa minus ad memoriam valent, & interea temporis quædam istorum hominum schedæ, non modico veneno turgidæ, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi existimationis meæ interesse videbatur. Simulque otium quantumvis ingratissimum suppetebat, turbatis bello Musis nostris, & intra Malmogiæ munimenta sese abdentibus. Intra quæ claustra dum cæteri cônnixo studio publicum hostem arcere satagunt, mihi juratos famæ meæ latrones propulsasse muneris instar fuit, postquam nihil operæ à me in remp. conferri poterat. Et sane istos homines condigna virtutibus suis elogia audire, eorundemque artes in manifesta luce constitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad excolendam rem literariam facultas. Quæ si pro industria sua nullum aliud præmium manet, quam ut tam sordidorum dentium lancinationi exponantur,

tur, præstiterit barbariem deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam sperare ausus sum, ut mea sese omnibus adprobarent; quin & optandum mihi duxi, si cordatus quispiam & eruditus vir discutienda sibi sumere vellet, quæ dubii quid habere viderentur. Nam heic vicisse gloriosum, succubuisse non indecorum fuerat futurum; & poterat fortasse ejusmodi collisio ad illustrandam aut solidandam veritatem aliquid momenti non pœnitendi adferre. Ast quæ mihi mota fuit lis, non disceptationis literariæ, sed latrocinii potius indolem habuit; cum adversariis meis nihil aliud fuerit propositum; quam consumto omni calumniatorum adparatu maculam famæ meæ adspergere, & livori suo, misellæque ambitioni litare. Qui præter alias molestias hujus quoque tædiosissimi laboris necessitatem mihi imposuerunt, ut elogia ipsorum meo potissimum stylo forent publicanda; postquam non parum ad illustrandam hancce controversiam facit, istos homines paulo penitius nosse; & *Apologiæ* meæ nebula potius istos involvere, quam in aprica luce destituere propositum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cujus vesania primos veluti motus hisce turbis dedit, peculiari scripto satis expositum; nec ut tam infami nomine memorando ulterius immorer, decorum fuerit. Nisi quod hoc prætereundum non est, Alastorem istum usque adeo ab ingenio suo non discedere, ut etiam nupera Danorum in Scaniam irruptione affinem suum cohortis optionem subornarit, ut me cum uxore & liberis trucidaret. Qui sanguinem meum sitiens cum manipulo sicariorum Londinum advolabat, & cum ibi me non invenisset, Malmogia capta facinus sese exsecuturum frendebat. Verum ut istum sicariũ sceleris irritum Lundense prælium extinxit: ita sine dubio universa Tenebrionistarum secta ex tanta sui conditoris virtute non parum splendoris mutuatur. Quanquam nescio, an primo huic loco cessurus sit *Josua Schvvarzius*, quippe ex cujus cerebro *Index Novitatum* progenitus est, qui solus exprimendo viri animo ingenioque sufficit, & qui novam apud sectam symboli vicem subit. Istum hominem in me impegit genii scævitas turbis serendis nata, & quod hoc velut compendio ad famam singularemque eruditionis opinionem grassari in proclivi duceret, postquam bonas per artes tenebris sese eripere non dabatur. Ac statim quidem cum post absolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat,

in

in patriam revertisset, obtentu Zeli, aut œstro potius, id turbarum dedit, ut ni Gedanum profugisset, capitis supplicium subiturus fuerat; Quod totum negotium in Pomerania Electorali notorium est. Cum Gedani satis tutum se non crederet, Holmiam se penetravit; ubi prima cura erat fami depellendæ quid circumspicere, simulque bipatentem braccarum portam obstruere. Inde pastoratus indagabatur. Et cum sub id tempus munus Concionatoris Teutonici Holmiæ vacaret, magno cum ambitu, & non sine turbis in plebe excitatis ad idem ne quidquam adspirabat. Sed mox cum de instituenda ACADEMIA CAROLINA agitaretur, ut importunum flagitatorem aliquo extruderent, Concionatorem Teutonicum Londini ipsum agere jubent, adjuncto extraordinarii Professoris titulo, ut ansam haberet studia sua ulterius excolendi. Sed postea cum qui vocatus erat celebris Theologus accedere abnuisset, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepsit, quo procurante Professoris Theologiæ vocabulo potitus est. Talem in locum protruso facile quidem erat turbulentiæ & rixositatis famam adquirere, mota variorum litigiorum serie, in quorum præmium parum aberat, quin munere dimoveretur. Sed eruditionis opinionem sibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex universa Philosophia præter vocabula elenchorum sophisticorum, & ex Theologia recentes quasdam controversias, crepare nihil poterat. De cætero in linguis orientalibus, Patribus, historia & antiquitate Ecclesiastica, elegantioribus literis ac solida Philosophia plane hospes; ingenio insuper ita infelici, ac tardo, ut ad jejunam concionem consarcinandam integra septimana opus esset, totque annorum spacio vix duæ aut tres misellæ dissertationes procuderentur, modici tyronis specimen; nisi quod aculei calumniarum, quibus posteriores duæ refertæ sunt, insignem artis Sycophanticæ peritiam præ se ferunt. Igitur cum mire gestiret ostendi, & dicier, hic est, uno momento ex numero obscurorum virorum emersurum se sperabat, si quam maculam operi meo mihique posset adspergere; cum speraret, prætextum Zeli Theologici apud imperitos adplausum, & si secus res cecidisset, excusationem sibi pariturum. Præsertim cum nativum ipsius stuporem, & tenuitatem eruditionis singularis quædam facultas suppleret innocentissime dicta detorquendi, & vis quædam, qualis in certo muscarum genere deprehenditur, proluvie sua etiam

optimas carnes polluendi. Sicuti & de istius hominis pia & candida intentione hoc testari potest, quod cum silentium ipsi aspera cum increpatione & comminatione foret impositum, hoc solatio isthanc ignominiam sibi levavit, quod à suo amico & socio *Nicolao Beckmanno* tanta mihi per libellum famosum contumelia foret inferenda, ut ex illa multum detrimenti existimatio mea per Germaniam sit captura. Hisce igitur si conjungamus fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in *Apologia* mea satis exposui, & quarum pleræque à *Schvvarzii* malitia promanarunt; Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoscat, mitius quam pro meritis *Asinium Tenebrionem* vapulasse. Cæterum ut quæ mihi intentabantur calumniæ majore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur *Petrus Winstrupius Scaniæ Episcopus*, qui cum *Schvvarzio* nuper atrocissima lite collisus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum objecerat; quæ lites demum, cum in exitium *Schvvarzii* erupturæ viderentur, mea potissimum opera compositæ sunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schvvarzius* paulo post retulit. Quod autem *Winstrupius* ille, quem per quadriennium ego omni observantia & sinceræ amicitiæ exhibitione coluissem, tam facili negotio permoveri potuerit, ut in fabula tam inficeta primarum partium actor esse vellet, una quidem causa fuit, quod illi nunquam moris fuit, actiones suas ad sanam rationem exigere, sed cæco potius impetu ruere. Altera autem, quod solo officii sui vocabulo me oppressurum se speraret. Enimvero autoritatem & munus istius viri calumniis in me jactatis parum ponderis addidisse nemo mirabitur, qui cogitaverit, impudenter sperasse sui ullam rationem habitum iri, cui cum talibus tam fœdo in negotio societatem coiisse religio non fuit. Præsertim cum nulli mortalium minus quam ipsi perspectum foret, quid proprie in controversia esset, quippe cui vocabulum juris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erronea quædam libro meo contineri constabat, quam quia *Schvvarzio* tale quid fabulanti fidem adhibuerat. Sed cum non modica clade istorum copiæ in Suecia conciderentur, ex Germania supplementum sibi quæsitum ivere successu non plane irrito. Nam & ibi inventi sunt alii viri, qui tam fœdæ militiæ duces se ferrent. Quorum primus *Fridericus Gesenius* Garlebiensium Præsul, cum sibi à me retorsio justissime impacta foret, id omni-

omnibus viribus egit, ut furoris palmam fraterculo suo *Nic. Beckmanno* ancipitem redderet. *Valentinus* autem *Velthemius* cum nescio quo fato in cathedram publicam protrusus esset, & omnibus jam occupatis nullum tabellis novis locum relictum cerneret, ac mire tamen aliqua via inclarescere arderet, expeditissimum judicavit litem mihi intendere; præsertim cum misere metueret, ne quisquiliæ Scholasticorum, & Magistrorum nostrorum Collegia MSCta, quibus innutritus erat, detrimenti quid caperent. Fiduciam autem homini potissimum dedit impudentia, & quæ ignorantiam comitatur audacia, & quod stentoreæ vocis in hoc litigio non modicum fore usum prævideret, simulque quod in proclivi ipsi esset magnam vim inficetarum dissertationum evomere, quarum puto facile me nausea enecaret. * * * Cæterum quam pium & candidum isti homines scopum circa movendas & fovendas hasce lites habuerint, artes ab ipsis adhibitæ satis loquuntur. Quibus cavillationibus autem strophisq; universam calumniarum scenam adornarint, tum aliis scriptis, tū hoc ipso manifestissime fuit expositum, sic ut cordatū Lectorem nihil amplius desideraturum sperem quod vel ad depellendas adversariorum criminationes, vel illustrandam meam sententiam faciat: Eoque posthac minus solicito mihi esse licebit, si qui calumniarum & nugarum desinere non velit; cum semel ita perspicue formato controversiæ statu quæ ex adverso afferri possunt ultro collabantur, & mihi parum decorum sit futurum, quibusvis jejunis schedis peculiari scripto occurrere. Qui enim hæc nostra capit, ei facile fuerit, si quid præterea scrupuli movetur, proprio Marte discutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perspicere valet, illius circa negotium literarium nulla ratio est habenda. Et cum ab erroribus Theologicis, quos isti impingere mihi sunt, alienum me esse protestatus sim, ac verbis meis vim illatam ostenderim, si quis ne nunc quidem adquiescere velit, quid aliud præter professum calumniandi studium præ se fert? Denique si cuipiam quid acerbitatis hoc & alia istis hominibus opposita scripta videantur habere, is facile veniam justo dolori dabit, si modo cogitare velit, quid animi sibi futurum fuisset, ejusmodi calumniis & injuriis adsperso, & num mollius tractari mereantur, qui vitam, famam, fortunasque meas & meorum infensissimo atque implacabili animo perditum & subversum ivere, animæ insuper salute me exuituri, si mendaciis & maledicentiæ aliqua vis Divinum apud Numen foret, B. V.

CAPUT

CAPUT I.

De
ORIGINE ET PROGRESSU DISCIPLINÆ JURIS NATURALIS.

§. I.

JUs naturale, humano generi coævum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex pleraque parte rexit, quodq; actu ipso exprimere optimo cuique semper cordi fuit, hoc demum seculo in justæ formam artis redigi cœptum est. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges civiles, in quibus naturale jus magnam partem faciebat, literis consignatas luculentis commentariis illustrare fategerunt. Uber quoque fuit proventus Philosophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen sanæ rationis componendos opera est posita. Verum, qui naturalia jura à positivis accurate discerneret, & ista in pleni systematis rotunditatem disponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebræorum & origine divina & antiquitate quam maximè venerabili vix ullum est caput Juris naturalis, quod tactum non sit. Sed uti in ipso legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges istius nationes Doctores illustratum ivere, positiva naturalibus immixta conspiciuntur, ad quæ curiose digerenda sese accinxit *Joannes Seldenus*, honesta, uti adparet, & minime livida adversus *Grotium* æmulatione, & quia alias præcipuas Juris Ebraici partes illustrandas susceperat: sic ut ab hocce in peculiare volumen colligeretur, quicquid ex sententia populi Ebraici Juris naturalis & gentium haberetur, separatum ab eo jure, quod duntaxat inter cives ejusdem reip. valebat. Quo minus tamen eruditissimum & quantivis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati systematis in jure naturali subire queat, tres potissimum causæ mihi obstare videntur. Prima est, quia ibi non satis exposita reperiuntur ea, quæ ad pædiam juris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut præcognita, quæ ad præcepta legis naturalis, earumque rationes plene & distincte intelligendas requiruntur; & quidem quæ velut domestica sunt huic juri, nec

nec ex aliis disciplinis mutuo sumuntur. Ex quo genere est doctrina de indole rerum moralium in genere, de principiis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de statu, conditione & natura hominis in respectu ad actiones morales, de natura & requisitis pactorum, de origine & natura sermonis, & dominii, de modis adquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam societatum primarum, quam civitatum, de imperio civili, ejusque partibus & affectionibus, & si quæ sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothesi, cujus evidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septem illa præcepta Noachidarum, quorum autoritas apud Judæos antiqua traditione nitebatur, quam adstruere aut elevare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex divina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione præcepta legis naturalis hausisse. Verum ut quis omnibus populis & αὐθεντίαν ejus traditionis, & numerum istorum præceptorum argumentis utrinque admissis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Præsertim cum nec circa id solicitus fuerit *Seldenus*, ut istorum præceptorum necessariam convenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, ut quid Doctores Ebræorum senserint, exponat; quam accurate autem istorum sententia cum sana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem pleni systematis vicem istud opus subire debebat; quippe cum populus Judaicus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligna æstimaverit. Cum tamen jus naturale ad gustum totius generis humani adaptaturo necessum sit ponere, omnes homines circa fruitionem juris naturalis esse æquales.

§. 2. In libris Novi Fœderis præcepta legis naturalis passim luculentissimè inveniuntur expressa, & quidem ut illa non solum jubeantur exerceri citra ullum nationis discrimen, sed & omnibus cum requisitis, quæ perfectam actionem absolvunt. Et ea omnia ut ad unum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, possent revocari, ex qua cæteræ

 per-

perſpicua conſecutione deducerentur, ipſe Salvator noſter cum in finem dilectionem propoſuit, quæ cum noſtra ſocietate quam amiciſſime conſpirat. Iſthæc porro præcepta omnibus modis illuſtrare conati ſunt, qui in libros divinos commentarios ediderunt tantum non infinitos; ſic ut in Theologia Chriſtiana nullum præceptum deſiderari videatur, quod ad regendas in univerſum hominis actiones, moresq; faciat. Non eo minus tamen res literaria etiam apud Chriſtianos peculiarem diſciplinam exponendo juri naturali requirebat, poſtquam univerſum genus humanum, cui utique communi lege opus erat, in religionem Chriſtianam non conſenſit. Cum enim ea pars religionis Chriſtianæ, quæ de regendis moribus tractat, ſatis habeat dogmata ſua confirmaſſe ab autoritate & juſſu DEI, qui Filium ſuum Salvatorem mundi miſit, in alias eorundem rationes inquirere parum laboret; inde fit, ut hoc modo adornata præcepta legis naturalis ſanctimoniam ſuam iis duntaxat adprobent, quibus divina Chriſtianæ religionis autoritas agnoſcitur; Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut adſpernetur, cui tamen & inter ſe & cum Chriſtianis agenti negotia utique ad legem naturalem attemperanda; adparet ſane ex alio principio, apud omnes æque agnito, & ad omnium captum attemperato deducendum eſſe jus, ad quod omnium eorum actiones exigantur, qui tam diverſa circa religionem ſentiunt. Eſt præterea religio prout ex adæquato ſuo principio hauritur, in ſua natura ad ſublimiorem finem & uſum ordinata, quam qui tantum intra hujus vitæ limites coërceatur. Inde non Chriſtiana ſolum religio, ſed & pleræque aliæ devotis ſuis ſectatoribus præmia, malitioſis violatoribus ſupplicia poſt hanc vitam decernunt. Ita tamen ut non vera ſolum religio, ſed & falſæ cuique abs ſe diverſæ religioni efficaciam ad præmium poſt hanc vitam nanciſcendum detrahant. Sed in eo omnes conſentiunt, quod actiones moresque ad legem naturalem bene compoſiti ad decus, tranquillitatem & emolumentum hujus vitæ manifeſte faciant. Igitur qui diſciplinam juris naturalis ad captum univerſi generis humani adornare vult, ei ſublimior iſte probioris vitæ finis & uſus velut ſequeſtrandus eſt, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat uſum reſpiciendum, qui apud omnes in confeſſo eſt, & quem vel ſenſuum judicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controverſiæ Theologicæ tanta fere contumacia animorum diſceptari ſoleant, ut ſi quæ diſciplina

illis

illis involvatur, non secus atque ac incerta syrtium navis adhæreſcat, nec curſum ſuum ulterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis novi Fœderis libris, neque in commentariis ea inveniantur, quæ ad pædiam juris naturalis pertinere ſupra dicebamus; quippe cum talia tradere extra ſcopum iſtorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in aprico eſt, plurimum lucis & ſubſidii noſtræ diſciplinæ accedere non ſolum ex divinis libris, ſed & ex commentariis eorum, quibus primæva & genuina religionis Chriſtianæ dogmata unice cordi ſunt. Aſt vero illi Doctores, qui in Epiſcopi Romani verba jurarunt, queis omnia ad potentiam & quæſtum Sacerdotum vertere labor eſt, legi naturali, & univerſæ de moribus doctrinæ magnam caliginem offudere, dum immenſa voluminum mole id agunt, ut penes ſolos Sacerdotes facultas ſit conſcientias hominum ex ſuo lubitu temperandi, cæteris liquido ſuarum actionum judicio adempto cæci obſequii neceſſitas incumbat.

§. 3. Inter veteres populos, quantum nobis conſtat, non eſt, qui plus operæ in illuſtrandis ſuis legibus poſuerit, quam Romani, quibus diſciplina juris plurimum ſane debet. Et dignum admiratione eſt, quantum excelluerint ingenia Romana, ubi ad certum ſtudiorum genus velut impetu quodam incumbere cœperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poëſi & hiſtoria valuerint, nemini eſt ignotum, qui literas novit. Poſt cum ſub Cæſaribus peritia juris plurimum commendationis haberet ad nanciſcendas adminiſtrationes aulicas, & provinciales, per duo fere ſecula præſtantiſſima Romæ ingenia excolendæ Jurisprudentiæ ſeſe adplicuerunt. Ex quorum ſcriptis longe ampliorem noſtra ſecula fructum potuiſſent capere, ſi illa volumina integra ad nos perveniſſent. Verum Juſtinianus, inſtituto rei literariæ oppido quam pernicioſo, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmiſit, quæ recentioribus ſeculis immenſam commentariorum molem pepererunt. Cum utique longe ſatius fuiſſet veterum JCtorum ſcripta, erudita ſane & magno ſtudio elaborata evolvere, quæ univerſa non unus ex recentioribus ſcribacitate ſua æquavit aut ſuperavit, quam per inexhauſtum commentariorum oceanum jactari. Et veterum monumenta integra, ſua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admiſiſſent. Fatendum tamen eſt, quicquid adhuc Romanæ Jurisprudentiæ ſupereſt, juri naturali plurimum lucis attuliſſe, non ſolum quia iſti ma-

gnopere curæ fuisse adparet omnia ad rectam rationem & æquitatem revocare; sed etiam quia plurima ad pædiam juris naturalis spectantia ab JCtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano juri tribuamus, fatendum utique est, peculiari adhuc disciplina juris naturalis opus fuisse, siquidem doctrinæ morali sua constare debebat perfectio. Nam nec omnia, quæ ad pædiam juris naturalis pertinent, in jurisprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inveniuntur; & cum ibidem naturalia positivis & quæ ex peculiari indole reipublicæ Romanæ proveniunt, immixta sint, ista utique liquido discernere non poterit, nisi qui aliunde hauserit, qua nota hæcce ab illis dignoscantur.

§. 4. Veterum Philosophorum monumenta non paucas quidem sententias continent ad jus naturæ illustrandum facientes; ut tamen longe minoris sint, quam expectari ab illis par erat, quibus hæc præcipua esse opera debebat, mores hominum ad legem naturalem formasse. Neque isthunc veterum defectum suppleverunt, qui proximis abhinc seculis Philosophiæ studium professi sunt. Cum enim inter diversas veterum Philosophorum sectas Stoicorum placita, nonnullis emendatis, in solidum juris naturalis corpus facillime videantur potuisse componi, istis neglectis sola Aristotelis dogmata in scholis rerum potita sunt. Cujus viri admiratio nescio quo fato per complura secula gentem scholasticam ita velut attonitam reddidit, ut nihil perfectius ab humano ingenio proficisci posse crederent, & summus eruditionis apex haberetur, istius scripta posse interpretari. Equidem quin inter summa ingenia, quæ unquam innotuerunt, Aristoteles sit referendus, nemo talium rerum intelligens abnegaverit. Dicere tamen, ab eo cæteris nihil relictum, quo ulterius progrederentur, & in Creatorem injurium, & in tot secula contumeliosum fuerit. Ne de aliis partibus Philosophiæ quid dicam, sane ipsius Ethica, si seponas, quæ de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia civis cujuspiam Reip. Græcanicæ continere videtur. Sicuti & in politicis maxime præ oculis instituta Græcarum suarum civitatum habuisse, earumque libertatem cumprimis æstimasse ipsum adparet; qui gravis est defectus disciplinæ universi generis humani usibus inservituræ. Id quod peculiari scripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes avertisset.

tiſſet, & alacritatem meam non parum refrigeraſſet. Cur enim me ſcribendo defatigem, ſi nullum aliud laboris præmium apud me manet, quam ut latratores à fama mea depellam.

§. 5. Ne igitur res literaria diutius nobiliſſimam juris naturalis diſciplinam deſideraret, primus effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*, tunc temporis otio literisque abundans in Gallia, quæ in patria male habitum humaniſſime exceperat; idque inſtigante potiſſimum *Nicolao Peireſcio*, celeberrimo illo literatorum fautore & ἐργοδιώκτῃ. Quem tamen ut de ejusmodi opere concinnando cogitationem ſuſciperet, monitum fuiſſe crediderim iis, quæ à ſapientiſſimo *Bacone*, Angliæ quondam Cancellario, ſuper augmentis ſcientiarum tradita ſunt. Hic enim vir præcipue noſtro ſeculo velut claſſicum ceciniſſe, & ſignum ſuſtuliſſe videtur, ut in rebus philoſophicis aliquid ulterius & exquiſitius inveſtigaretur, quam quo hactenus ſcholarum parietes reſonuerant. Sic ut ſi quæ eſt pulchrius noſtro tempore efflorefcentis Philoſophiæ gratia, iſti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro ſeſe *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum veſtigia ipſum regebant, admiranda inſtructus ingenii & judicii felicitate, pari ſcientia literarum ſacrarum, juris civilis, omnigenæque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffiſus univerſam diſciplinam primo conatu abs ſeſe exhauriri poſſe, ita titulum operis temperavit, ut ne eidem temere imperfectio poſſet objici. Cæterum quo adplauſu iſtud opus apud ſolidæ eruditionis æſtimatores receptum ſit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram diſciplinæ juris naturalis addiderint, *Grotii*, luminibus haud quidquam obſtruent, ut ut ab ipſo ſpicilegium haud ſpernendum ſequentium ingenio & induſtriæ fuerit relictum. Neque eo minus illuſtre opus ſuos paſſum eſt manes. Cum enim vir iſte nulli inter Chriſtianos ſectæ ita rigide ſe videatur addixiſſe, niſi quod ad illos proxime accedat, qui Arminiani audiunt; eoque fuerit ingenio, ut propter diſcrepantes opiniones non ſtatim in partes diſcedendum arbitraretur: à ſacri cumprimis ordinis hominibus ſat aſpere acceptus fuit. Nam à Pontificiis quidem ejusdem opus inter libros prohibitos eſt relatum non tam ob ea, quæ ipſorum placitis circa religionem diſſona continet, quam quia in univerſum ſolidior Philoſophia moralis rationibus regni tenebrarum adverſatur; cum alias facile fuiſſet medicinam facere, reſectis

materiis Theologicis. Sicuti à nostratibus hominibus factum est, qui contenti errores notasse, veris debitam æstimationem ideo non detraxerunt. Cum præterea in opere tam densis sententiis conserto non possint non plurima occurrere, quæ vel dubii quid, vel obscuri videantur habere: istis fulciendis aut illustrandis, simulque emendandis, quæ & illum hominem fuisse arguant, nonnulli commentarios adornare instituerunt. Quos inter præcipue *Bæclerus* judicium attulit & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum unus & alter opere pretium fecit non spernendum. Ausi tamen sunt etiam in publicum commenta sua protrudere homines adolescentes, aut leviter literis tincti, aut non nisi nugis Sophistarum innutriti; quos non pauci alii videntur secuturi, qui & ipsi par jus sibi credent perituræ non parcere chartæ. Ut plane metuendum sit, me successu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Instituta Juris*, enascantur. Quorum moles tamen neque *Grotio* multum lucis, & disciplinæ juris naturalis plurimum remoræ adfert, collisis inter se ipsis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de sententia *Grotii*, denique novis subinde exortis scriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. 6. Post *Grotium* circa jus naturale operam quoq; posuit *Thomas Hobbes*, vir summo ingenii acumine; qui uti ipse studiis mathematicis innutritus erat, ita & ἀκρίβειαν demonstrandi mathematicis usitatam doctrinæ moralia accommodare, licet non usquequaque modo scholastico adornatum, laboravit. Cui fini etiam certam doctrinæ suæ hypothesin substravit, in quam ultimo demum demonstrationes ipsius resolverentur. Arrisit autem ipsi potissimum vetus *Epicuræorum* hypothesis vel genii convenientia, vel quod eam in praxi civitatum, omnia fere ad sui conservationem & utilitatem referentium, conspiceret; vel etiam, quod aliquando suspicatus sum exemplo & æmulatione viri amicissimi *Petri Gassendi*; qui cum in Physicis maxime Epicuræorum dogmata recolenda suscepisset, *Hobbes* ejusdem in moralibus tradita novo schemate induta in theatrum orbis eruditi producere instituit. Ni malis dicere, ipsum vim ingenii ostentare voluisse, suscepta defensione hypotheseos tam exosæ vulgo, & paradoxæ. A quo non multum abit, quod *Serenissimus Magnæ Britanniæ Rex* ante aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbesio* dixerat: *se illo viro uti in vicem ursi ad molossorum vires tentandas & acuen-*

acuendas. Quicquid hujus ſit, id ſane adparet, hoc præcipue ipſum agere, ut poteſtatem regiam adverſus turbulentos homines, qui tunc Angliam ſub obtentu libertatis graviter exercebant, aſſereret, ſimulque jus circa ſacra ſummo imperio civili adverſus fanaticos vindicaret. Quod inſtitutum uti in ſe quidem magnopere probandum eſt, modo iſthoc jus legitimis terminis coërceatur: ita ferri plane non poſſunt hypotheſis ipſius ita crude aſſumta, & quæ eidem ſuperſtruuntur dogmata quædam, à ſana ratione abeuntia, & non exiguam labem rebus humanis inferre idonea. Ne de ijs memorem, in quibus circa religionem Chriſtianam à vero ſenſu divinarum literarum diverſus abit; quibus deſtruendis operam impendere aliorum eſt. Neque tamen quiſquam rerum intelligens inficias iverit, inter multa mala reperiri quoque plurima exquiſitè bona, & quantivis pretii; & illa ipſa, quæ ab eo falſa traduntur, anſam præbuerunt ſcientiam moralem & civilem ad faſtigium perducendi, ſic ut de non paucis, quæ ad perfectionem iſtius faciunt, vix cogitare alicui in mentem veniſſet, absque *Hobbeſio* ſi fuiſſet. Cæterum oppugnatus eſt iſte tum à ſuæ nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii laudem eo nomine adepti ſunt. Quantum tamen mihi conſtat, ipſius hypotheſin inter Anglos ſolidiſſimè deſtruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingenioſo *de Legibus Naturæ*; ſimulque adverſam hypotheſin, quæ ad Stoicorum placita proximè accedit, firmisſimè adſtruxit; quorum utrumque & mihi propoſitum fuit. Et fateor me magnopere gaviſum, cum id ſcriptum in diverſa terrarum parte eodem anno prodiiſſe conſpicerem, diſpari quidem facie adornatum, ſed quod tamen eandem mecum hypotheſin aſſereret, & pleraque à me in *Hobbeſio* notata deſtrueret. Nec ideo alterutrius noſtrum opera minoris eſt, cum uterque præter illa communia etiam peculiaria quædam habeat: nec minus dexteritatem ſuam adprobet jaculator, qui eundem cum altero ſcopum eodem tempore tetigit. Quid præterea intra proximos abhinc annos in noſtra diſciplina elaboratum ſit, inſigne momentum eidem afferens, ob itinera bello heic loci, ubi iſthæc ſcribo, fere intercluſa nondum videre contigit.

§. 7. Quid cauſarum me impulerit, ut & ipſe circa excolendum jus naturale operam navarem, in præfatione Operis mei ſatis expoſui. In quo id præcipue me egiſſe adparet, ut quantum ingenio adſequi poſſem,

omnia,

omnia, quæ ad disciplinam juris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non hiulcum aut salebrosum digererem. Tum ut omnes controversias Theologicas ab eadem sequestrarem, ipsamque ad captum universi generis humani, quod circa religionem in diversissimas opiniones discessit, accommodarem. Id quod etiam solicite video egisse *Richardum Cumberlandum*, ut ut ipse professione Theologus esset. Scilicet quod nunquam nativo nitore exsplendescere, & tranquilla velut pace læta efflorescere queat hæc disciplina, ni supra istas tempestates subducta fuerit. Præsertim cum viri eruditi iniquissima lege cum talibus congrediantur, qui vel affectibus vel inscitiæ suæ tam venerabilis vocabuli autoritatem circumponere soleant, & non contenti super veritate inquisivisse, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos suos adversarios connitantur, quos rationibus sese superaturos desperant. Eo molestius iniquitatem sortis meæ fero, quod cum omni studio id egerim, ut Theologis amicis uterer, ab illorum uno & altero potissimum initium sit factum calumniarum, quibus loca quædam libri mei exagitata sunt. Neque sermo mihi est de *Jesuitis Viennensibus*, qui librum meum ad ipsos perlatum in publico mercatu Viennæ vendi prohibuerunt, ut ut, cum super hoc facto interrogarentur, nullam idoneam ejus prohibitionis causam afferre possent. Nam id mihi apud sapientes bonosque commendationis efficacissimæ loco est, quod istis hominibus mea scripta invisa sint, utpote quæ cum rationibus regni tenebrarum, cujus ipsi columina sunt, haud quidquam congruunt. Sed super importunitate unius & alterius ex nostratibus queror, quibus licet verba ac mentem meam sat perspicue explanaverim, & quam longe absim ab illis opinionibus, quas mihi affingere non verecundantur; tamen velut aures oculosque ad meam responsionem obturassent, ita cœptam semel criminationem pertinaciter coccyssare pergunt. * Igitur & veritatis & æstimationis meæ asserendæ causa visum est, hanc quoque operam suscipere, & denuo præcipua quæ adversus librum meum objecta sunt, quantum quidem eorum in notitiam meam pervenit, explanare & diluere. Quo ipso æquos doctosque rerum censores manifestè perspecturos spero, si qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob causam fieri, quam quod per improbam & impudentem injuriæ continuationem obtenturos sese arbitrentur, ut ne injuriam intulisse videantur.

tur. Mihi tamen hac opera defuncto fas deinceps erit, calumnias istas negligere, & qui resipiscere nolint, malevolos livori suo immersos despicere. Cum enim in mea potestate non sit, ut isti bonam mentem habeant propriam, causa non est, quare me ulterius torqueam. Quin & infinitus juxta atque inglorius labor foret, tantum scalpere, quantum isti homines pruriunt.

CAPUT II.

De

NOVITATIBUS PHILOSOPHICIS.

§. 1.

Recepta sunt inter homines certa quædam vocabula, odiosam alicujus rei notationem habentia, quibus istas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari moris est. Ex quo genere etiam vocabulum *novitatis* est, quo illi qui in magistrorum suorum verba jurarunt, aut receptis semel opinionibus mancipio sese addixerunt, magno cum supercilio proscribere solent, quicquid ab ipsorum sacrosanctis traditis discrepaverit. Cum enim se solos in possessione veritatis, omnibus numeris absolutæ, constitutos arbitrentur, & veritatem uniformem esse tralatitiũ sit, eo ipso graviter antea sibi incognita notari arbitrantur, si ea nova sibi videri pronuncient. Sic Pontificiis ad dogma aliquod damnandum sufficit id hæreticum declarasse. Sic inter opifices, qui in ipsorum tribum receptus non est, certo convicio notatur, ut ut alias sit callentissimus.

§. 2. Videamus igitur, num ipsa novitas in se aliquid vitii aut falsitatis contineat. Novum aliquid duplici respectu dici potest, vel quod id recens existere cœperit, vel quod nuper in notitiam ejus pervenerit, à quo novum adpellatur. Priori respectu novum esse, in se quidem nihil plane vitii habet; imo novitatem, quæ quidem cum bonitate conjuncta est, peculiaris sua comitatur gratia. Ast qui ideo doctrinam aliquam vitiosam velit declarare quod nova sibi videatur, illi hoc primo demonstrandum fuerit, eam, quam ipse hactenus possedit scientiam, non veram modo esse, sed etiam omnibus numeris absolutam, ita ut nil melius in-

 veniri,

veniri, aut eidem addi queat. Alias enim tyroni aut semidocto, etiam quæ eruditis protritissima sunt, nova ac mira videntur. Ast quis erit ita sibi Suffenus, ut tam perfectum rerum philosophicarum scientiam sibi arrogare præsumat? Quantum est quod scitur! quantum est quod nescitur! Igitur mittamus quærere, quam nova aut vetus aliqua sit doctrina, & illud unice investigemus, quam vera aut falsa eadem sit. Et verò mirum est extare adhuc, qui ex novitate in rebus philosophicis invidiam alicui movere aggrediatur, cum constet, quam multa veteribus ignorata recentium, & nostri seculi felicitas aut industria in Medicina, Astronomia, Mathesi, rebus naturalibus eruerit; imo quam ad plura nova investiganda doctissimi viri sub patrocinio & auspiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc connitantur. Imo ex novis illis Catonibus libenter quæsiverim, si quis loci alicujus ex sacris Scripturis novam interpretationem eruerit, quam genuinam esse liquido demonstrare queat, an non isthæc omnino sit admittenda, & vetus hactenus recepta, repudianda? Sane si quis istam solo novitatis nomine repudiaverit, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium autoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto est, quod nova dogmata, priusquam usu recepta fuerint, gravem sæpe oppugnationem sentiant, id à veteribus Ludimagistris oriri; qui non solum invidia flagrare solent adversus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura; sed etiam ad autoritatem hactenus partam defendendam necessarium vident omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Nova enim doctrina recepta, ipsi dictatura hactenus possessa dejiciuntur, & in Cæritum tabulas referuntur. Tum ab ipsis prælecta & commendata compendia, manualia, tabellæ, synopses, & quæ festivo titulo vade mecum superbiebant, ad piper relegantur. Inprimis vero gravissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miseri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare novæ doctrinæ apud juvenes maxime adplausum inveniant. Nimirum quia ipsi non solum gloriæ cupidi sunt, & scientia nondum protrita ostentare segestiunt; sed etiam quia à præconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt; & præcipue quia existimationis istorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus.

nus autem reprehenſionem meretur illa novitatis ſpecies, quæ non tam conſiſtit in novis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disjectæ hactenus & confuſæ res in formam artis digeruntur, & demonſtrationibus ſtabiliuntur; modo dignum ſit opera, quod hactenus receptis ſuperadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac ſi à magiſtratibus viæ publicæ muniantur, remotisque ſalebris atque ambagibus eædem planæ & directæ reddantur.

§. 3. Atqui, reponunt aliqui, qualiscunque novitas non in religione ſolum & republica, ſed & in re literaria & Philoſophia motus & turbas ſolet excitare; eoque ſatius fuerit jamdudum tritam viam placito tenore decurrere. Sæpe enim veteres opiniones & antiqua inſtituta ita penitus animis hominum ſunt inolita, ut etiam meliora introduci citra graves motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimvero uti per minutæ imperfectionis correctionem graviſſima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare abſurdum fuerit: ita ſuperiori ſeculo cum inſtauratores purioris religionis judicarent, errores, qui receptæ tunc religioni admixti erant, exitiabiles eſſe, non ideo omiſerunt eosdem impugnare & exturbare; etiamſi facile proſpicerent, iſthanc etiam in melius mutationem citra graves motus non perficiendam. Sic in republica rectores quædam vitia inveterata quietis cauſa ſæpe tolerant; ſed ubi ea demum in exitium publicum eruptura videntur, periculis per ipſa pericula medicinam facere non dubitant. Quæ autem in re literaria & Philoſophica emergunt novitates ſæpe ſtrepitum excitant, ſed qui fere ultra nubeculam pulveris ſcholaſtici, & λογομαχίαν non procedit. Atramenti plus in hisce bellis, quam ſanguinis effunditur; & poſtquam ſcommata, cavillationes, convicia, clamores, & reliquus adparatus umbratici Martis eſt abſumptus ultro malacia redit. Et ubi rixæ iſtæ reipubl. moleſtæ cœperint eſſe, facillimum eſt eas injecto levi pulvere, ſicut apum prælia, ſedare. Quod ſi à partibus novitatum veritas ſtet, multoque magis ſi emolumenti quid in genus humanum exinde provenire ſit aptum, veſaniæ proximum fuerit ſolertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum næniarum cantillatori bilis moveatur. Ac ſi, qui ſuperiore ſeculo elegantiores literas inſtaurabant, magnopere curaſſent, quid *Magiſter Ortuinus*

Gratius & id genus obscurorum virorum indignaturi essent, barbaries forte in hunc usque diem Europam sepultam teneret. Quod si alicui grave videatur, tabellas & compendia, tanto adplausu hactenus celebrata, juventutis manibus excuti, receptis novis libellis; ei cogitandum fuerit, valde insolens esse, cum tempus edax rerum & invidiosa vetustas nobilissima humanæ industriæ opera destruat, tabellas istas indignari, si in pulverem, ex quo succreverunt, revertantur; cum & novos libellos, qui veteres nunc ejiciunt, deinceps idem fatum sit mansurum, proveniente felicioris ingenii fœtu.

§. 4. Instat tamen *Fridericus Gesenius Garlebiensium Superintendens*; Philosophiæ Cartesianæ novitates omnem pæne Europam perturbasse, eoque ex *præpotentissima Batavia* & *munitissima Helvetia* fuisse proscriptas: idemque meis novitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono; si quid in quacunque parte rei literariæ minus recte sese habeat, ejus negotii curam nemini minus competere, quam *Gesenio*: qui quanta dignatione inter suos sit, documento esse potest, quod Superintendens Lipsiensis ante paucos annos defunctus ad istius nugax & maledicum scriptum sub nomine servuli sui, qui spurius erat, responsum edi curaverit; adeo indignum ipsum ducebat, qui cum honesto viro scriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi præjudicio sit, quod in Cartesium alicubi statutum est. Sane non omnes in Philosophia novitates, sed Cartesianæ duntaxat notatæ sunt. Quæ autem à me circa jus naturale expoliendum tentata sunt, è Cartesianis principiis haud quidquam profluxere; neque cum ipsius Philosophia quidquam commune habent, nisi quod utrinque autoritati veterum magistrorum parum defertur, qua firmis rationibus non subnituntur. Quod si autem nonnulli Cartesianæ Philosophiæ sectatores quædam dogmata civitati Theologicæ hactenus adscripta solicitare cœperint, ea primo non Philosophiæ culpa est, sed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius dispiciendum erat, num dogmata à Cartesianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, seu quæ sedem & fundamentum suum in expressis sacræ Scripturæ dictis habeant, an vero ex eo sint genere, quæ ex Philosophia Aristotelica, aut Scholasticorum commentis in systemata Theologica irrepserunt, eoque Theologicam sanctimoniam non sua indole, sed per diuturnam usurpationem obtinuerunt. Nam priorem veri-

veritatem solicitare impium fuerit. Quæ autem ad posterius genus pertinent, ubi à veritate abierint, sub examen revocare non magis nefas fuerit, quam quod superiori seculo puræ religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum è Theologia exturbarunt. Quin si quis cordatus & solide doctus manum admovere velit, non paulo spissius volumen de abusu vulgaris Philosophiæ posset conscribere, quam *Samuel Maresius* de Cartesianæ Philosophiæ abusu, intra quindecim dies consarcinavit. Facit quoque heic illud *Baconis Novi Organi* l. 1. c. 65. *Pessima res est errorum apotheosis, & propeste intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio.* Præterea nescio, quas turbas memoret Præsul Garlæanus, per omnem pæne Europam ex Philosophia Cartesiana exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus mutationibus in religione aut rebuspubl. ex eo fonte scaturientibus ne fando quidem auditum est. Ridiculè autem inter turbas Europæ refertur impotentior rixa quorundam ludimagistrorum, aut pueriles factiones scholarium, pro autoritate præceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causa non est materiæ gravitas, sed plerumque inexpugnabilis illa pervicacia scholasticis ingeniis usitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiæ instrumento defendendi. Sed neque auditum mihi unquam est de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batavos, quo Philosophia Cartesiana è Republica proscripta fuerit; cum eam unus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod juvenes didicerant, senes dediscere nolebant; tamen nescio quodnam ea res veritati præjudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiæ, aut magistratus Helvetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Bataviam esse *præpotentissimam* & Helvetiam *munitissimam*. Sed num aut istius classes, aut hujus montes aliquid momenti habent ad hoc, ut Sacerdotes earum regionum quam dexterrime de Philosophia judicasse censeri debeant? Enimvero quid Cartesianæ Philosophiæ fiat, me quidē nec tangit, nec angit. Et si qua parte illa à rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quæ cum utraque conveniunt, suos reperient defensores quantoscunque clamores & Scholasticorum mancipia tollant. Eo minus autem

aliquis abusus in Theologia ex nostra Doctrina metuendus est, quod ego non solum eandem omni studio à controversiis Theologicis removeam, sed & expresse protestatus sim, ea, quæ à me de natura pœnarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal divinum; eoq; justitiam, quam homo in hominem exercet, & justitiam divinam haud quidquam eodem modulo metiendā. Seu ut apertius dicam, articuli fidei de lapsu Adami peccato originis, satisfactione Christi, fide, justificatione hominis, & similes non magis ex disciplina Juris naturæ, ad captum omnium gentium adornata, dijudicari possunt aut debent, quam mysterium Trinitatis ex Physica.

§. 5. Non minore animi ardore novitatis Philosophicas impugnat *Valentinus Velthemius*, Professor Jenensis, cui magni instar piaculi habetur, quod ego id agere videar, ut Moralistæ & Scholastici manibus juventutis studiosæ excutiantur. Inde acri instinctus œstro non ita pridem in promotione Magistrorum orationem recitavit *de Laudibus Scholasticorum*, quæ, si digna tractatio accessisset, ob argumenti cognationem locum merebatur inter ludicras illas Eruditorum declamationes, puta, *Magoragii* de Luto, & *Dan. Heinsii* de Pediculis, & ni fallor Passeratii de laudibus Scabiei. Atque ut erudito seculo salivam moveamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo simul stratagema istius hominis, quo ingens causæ suæ præsidium sibi comparatum it, adparet, dum caniculæ instar caudam sub alvum deflectentis Theologorum pedibus adrepit. Cum igitur plurima super argumento suo acerrima faucium contentione vociferatus esset, demum adjungebat: *Sed ne cum turba nobis ros sit, demus ei advocatum, & quem alium, quam qui novissime opus de* Jure *Naturæ conscripsit.* Et postquam verba ex præfatione operis mei huc spectantia recitasset, pergebat. *Vos venerandi mei Præceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obtestor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moralistarum Princeps Thomas, Metaphysicorum Papa Suaretz, Molina, Vasquetz, Valentia, Conimbricenses, Sanchietz, & beatus Stahlius noster Scriptores æternitate dignissimi, nugas duntaxat venditaverint.* Ubi non possum quin maximas agam gratias *Velthemio*, quod ita ingenue arcanam, ac præcipuam causam prodiderit, ob quam tantos clamores isti homines in me sustulerunt. Scilicet quia ægre ferunt illi, qui omnem ætatem in Scholasticorum lacunis contriverunt, in votis mihi esse, ab orthodoxa juventute

limpi-

limpidos Doctrinæ moralis fontes adiri. Quid enim in hoc genere præstabilius à me posset effici? De cætero quo minus elogiis Scholasticorum oppido quam frigidis immoriatur *Velthemius*, ego quidem minime omnium invideo. Habeat ille secum suas delicias, servetque sepulchro, gaudeant similibus labra lactucis, consenescat in nugis, denique vel vivus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum classem transcribatur. Majorem sane mihi adplausum apud solide eruditos polliceor, si Scholasticos dixerim tractare Doctrinam barbaris vocabulis, frivolæ subtilitatis speculationibus adornatam, scientiæ proficuæ inanem, astutissimo consilio nutritam ad otiosa ingenia vanis disputationibus distinenda, ut à scrutandis divinis literis, solidaque eruditione, simulque fraudibus regni tenebrarum perspiciendis removerentur. Quæ non solum per se nihil ad culturam aut decus vitæ confert; sed & pestilentissima est, dum bonas & utiles literas suffocat, ingenia vana scientiæ persuasione distendit, veræque sapientiæ incapacia reddit. Qua denique sola qui imbuti sunt, ne hilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa solida rerum dijudicanda perspicaciores redduntur. Quin observatum est, eorum, qui unice istis nugis immersi sunt, ingenia velut sideratione afflari, ut & circa tractanda solida & seria longe ineptiores, & in conversatione actuque communis vitæ longe sint intractabiliores, quam illi, qui sola nativa ingenii bonitate subnixi nunquam literas attigerunt. Sic ut revera præstet omnes literas nescire, quam nihil præter Scholasticos nosse. Et mirum quam misere liberalitatem suam collocent Principes, qui stipendiis ejusmodi homines alant, per quos juventus nihil sapere discat.

§. 6. Atqui ad venerandos Theologos provocat *Velthemius*, qui sane Scholasticam Philosophiam nauci non faciunt, quippe absque qua negant se cum Pontificiis disputare posse. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi ostentatur, repono; mea parum interesse, quam sordida veste illi suam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam consequitur, disciplinam Juris naturalis iisdem quoque pannis involvendam. Neque enim mihi propositum est cum Pontificiis disputare, sed jus omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inventa est nostra disciplina, ut disputandi materiam præbeat, sed ut actiones ac negotia tum singulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem

exigan-

exigantur. Neque tam præclare de morali Philosophia meriti sunt isti Scholastici, ut quia è re ipsorum fuit heic nugari, nobis quoque in eorum gratiam necessario nugandum sit. Denique nulla me causa tam abjecte de me sentire cogit, ut non ex meo potius judicio disciplinam Juris naturalis tractare debeam, quam ex supercilio eorum, quorum sputa *Velthemius* lingit. Præsertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur, quare in Academiis orthodoxis fovenda & propaganda sint Scholasticorum commenta, quod alias cum Pontificiis disputari non possit, & hoc ipso nativam Theologiæ faciem non quidem fuco, sed illuvie & squalore deformari necessum sit. Cui enim fini cum hisce disputare volunt? An ut ex istis suffragia & testimonia pro firmandis nostris dogmatibus petant? Atqui hoc levi & superficiaria eorundem evolutione obtineri potest, & quæ haud quaquam legentis animum aut dictionem tinctura sua inficiat. Illis ipsis tamen suffragiis neque nobis opus est ad veritatem nostram adstruendam, neque operæ pretium sit circa convincendos aut convertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* nostro, & aliis puræ religionis instauratoribus, de hac methodo Papatum subruendi in mentem non videtur venisse, qui dictis sacræ Scripturæ maluit rem gerere, quam disputationibus Scholasticorum, quos Sophistarum vocabulo notare solenne ipsi est. Quique satius duxit Theologiam plano & perspicuo modo ex divinis literis proponere, quam barbarie & obscuritate dictionis, aut Sophismatum importunitate cum adversariis certare, aut disputationem à solidis & perspicuis rebus ad intricata otiosorum aut astutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neq; unquam videtur iste vir credidisse, ut quis nugatorē convincat, necessum esse cum nugis istius se conformare; aut aciculis in hostem pugnandum, ubi gladii & tormenta ad manum sunt. Et sane superfunctorie admodum rimati sunt compagem regni Poncificii, qui putant, detrimenti quid posse eidem inferri, si quis disputandi & sophisticandi dexteritate ipsorum Doctores Scholasticos excelluerit. Quin & animadversum est, ex quo tempore quidam nostratium Theologorum istis Scholasticis pretium aliquod ponere cœperunt, neque in universum eosdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res nostræ religionis subinde in deterius ivisse, Pontificios contra fines suos promovisse, & ad recuperanda, quæ quondam amiserant, non parum spei concepisse. Quod

si

si tamen quis sit Theologus, qui ad perfectionem muneris sui Scholasticis se carere non posse persuasus sit, ei quidem ego suas delicias minime omnium invidebo. Sed unum tantum ab ipso rogo, ne mihi irascatur, si ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, ejusque præcipua parte, disciplina nimirum Juris naturalis, excesse jubeam.

CAPUT III.
De
STATU HOMINUM NATURALI.

§. I.

INter ea, quæ à malevolis meis secus intellecta inclamandi & calumniandi occasionem arrepta sunt, primum videntur locum occupare, quæ super statu hominum naturali à me tradita sunt. Cum enim isti neque quid status naturalis à me vocitaretur, aut quibus limitibus ejus consideratio includeretur, accurate attendissent, neque de ipso aliquid in libellis moralibus, si quos evolverant, legere se meminissent; in eam prolapsi sunt opinionem, quasi ex Theologia mutuo sumpta ea dogmata forent, & quasi de primæva conditione protoplastorum in Paradiso mihi ageretur. Eoq; cum mea tradita de statu hominũ naturali à primæva conditione Adami multis modis abire viderentur, gravissimorum me errorũ esse reum atrociter vociferari cœperunt. Enimverò vel ex solo hoc specimine constare potest, quam dura sit conditio scriptorum, ad quæ censenda homines semidocti, & livore in ipsorum autores tumidi provolant: qui licet apud sapientes turpissime se prostituant, apud imperitos tamen & sui similes indignas sæpe suspiciones in viros innocentes excitare possunt. Ut autem malevolorum meorum inscitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quædam præmittere necessum est, quæ ad cæterarum quoque controversiarum enodationem multum conferre possunt.

§. 2. Ac primo quidem considerare debuissent importuni isti censores, quod diserte in *præfatione Operis mei* professus sum, & in ipsa tractatione passim expressi; me disciplinam Juris naturalis instituisse tractare universaliter, seu ita ut ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa divina persuasionem haberent.

Qua de causa etiam quem juvenilibus annis delineabam libellum, rudimenta hujus disciplinæ continentem, titulo *Elementorum Jurisprudentiæ universalis* inscripseram. Eoque talia à me fundamenta hujus disciplinæ constituenda fuerunt, quæ ad captum omnium hominum essent, & ad quorum veritatem agnoscendam omnes homines ope solius rationis adigi possent. Hujus sphæram quæ excedunt, quæque ex revelatione divina dependent, apud omnes populos non æque probatâ aut receptâ, velut scopo nostro parum inservientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, seposui. Eoque consulto abstinui ab illis quæ in divinis literis, rationis sibi relictæ captum superantia traduntur. Cavi inquam solicite, ne ullam controversiam attingerem, quæ vel gentiles inter & Christianos, vel inter horum sectas agitari sueverunt. Cum autem doctrina de statu protoplastorum in paradiso ex solis divinis literis hauriatur, & ex solo rationis lumine investigari nequeat; debebant malevoli ex præsuppositis meis, ac præmissa protestatione colligere, mihi de statu paradisiaco sermonem non institui, neque hunc à me vocabulo naturalis status designari. Quanquam enim apud scriptores gentiles, Poëtas cumprimis de aureo seculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quædam jactentur, quæ multi ex felicitate Adami in Paradiso detorta autumant: ista tamen vel ex cerebro Poëtarum plane conficta sunt, vel ex dulcedine otiosæ & dissolutæ vitæ interpolata, quæ priscis Græciæ incolis ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultæ suam barbariem politiorum populorum culturæ & disciplinæ longe præferunt. Nam neque in ista aurei seculi felicitate Poëtæ unum duntaxat par hominum sed insignem jam eorum multitudinem vixisse memorant; & degeneratio morum, de qua illi canunt, non ad intrinsecam velut labem naturæ humanæ, sed ad corruptelam ex prava consuetudine ortam pertinet.

§. 3. Deinde neque hoc insuper habendum erat circa alia plus justo satagentibus, vocabula *naturæ* & *naturalis* quam maxime esse ambigua. Eoque uti qui istis usurus est, in antecessum perspicue definire debet, in quo sensu ista abs sese accipiantur: ita plane absurdum & malitiosum est, limites, quos scriptor ipse sibi constituit, migrare, & diversas vocabuli significationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac si quis JCtos hæreseos arcessere velit, ideo quod ipsorum

rum de pœnitentia in contractibus placita toto cœlo discrepant ab iis, quæ Theologi de pœnitentia seu conversione hominis ad DEUM docent. Jam autem manifestum est, in quam diversis disciplinis, & quam diverso sensu de statu hominum naturali soleat & possit agi. Physicus statum hominis seu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monstroso, distorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra distinguitur. Quidam ex Interpretibus Juris Romani, quando de statu hominum tractant, divisiones hominum vel secundum statum naturalem, vel secundum statum civilem considerant. Juxta naturalem statum considerant hominem, prout est vel mas, vel fœmina, vel hermaphroditus; & prout in utero adhuc vel extra eum existit. Sic Theologi, si ipsis videatur, statum integritatis poterunt vocare statum hominis naturalem, qui oppositus est statui naturæ corruptæ, seu in quam genus humanum per lapsum Adami devolutum est. In disciplina autem Juris naturalis triplici à me modo status hominum naturalis consideratus fuit. Uno modo, prout opponitur statui & conditioni brutorum, per quem homo spectatur tanquam eximium præ cæteris animal, insignibus à Deo præditum donis, per quæ idoneum fit Creatorem ex operibus suis agnoscere, mirarique, & vitam agere honestate ac decoro ordine conspicuam. Huic statui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines sibi ejusmodi vitam elegerunt & instituerunt: sed ad eam agendam obligatio à Creatore per ipsam nativitatem injuncta est, ad eamq; cognoscendā solū rationis lumen, quod nunc homini superest, utique sufficit; etsi illa universum hominis officium, quantum ad finem ejusdem supremum requiritur, non plene absolvat. Altero modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur illi culturæ, quæ vitæ humanæ ex auxilio, industria, & inventis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut divino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur pravis inclinationibus scatens; & quam summa indigentia, inscitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipsi accesserit. Quem statum miserrimum esse propter pauperiem, incultum, inscitiam atque infirmitatem pronunciavimus, si cum eo comparemus commoditates, quæ postea ope aliorum hominum aut propriam per industriam nobis accedunt.

dunt. Quæ quidem res ita manifesta est, ut sensu plane destitui eum oporteat, qui ista capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina novi quid esse, is expendere poterit dicta S. Scripturæ, v. g. *Jobi* I, 21. *Ezech.* XVI, 4. 5. 6. *Eccles.* V, 14. 1. *Timoth.* VI, 7. & similia, quæ sane homini nascenti non multum splendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic considerationi hominis vocabulum status naturalis non absurde tribui, quod utique usus sermonis communis ferat, naturalia, seu quæ per nativitatem adsunt, contradistinguere iis, quæ facto alieno aut proprio post accedunt. Tertio modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur statui civili, per quem plures eidem summo imperio civili sunt subjecti. Juxta hanc considerationem illos invicem in statu naturali vivere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum unus alteri non imperat, aut paret, quique adeò nullo alio vinculo invicem juncti sunt, quam quod ex communi humana natura resultat, seu quod alter æque homo sit atque nos. Et isthunc statum naturalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentium quorundam Politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi usitatissimum est. Hæ igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in Paradiso, de quo ex sacris literis constat, vel pueri nosse poterant, qui nondum ære lavantur. Quod si autem harum litium autores excipere velint, se de statu naturali in tabellis suis Ethico-Politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legisse, & ne verbulum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi; eoque hoc vocabulo audito statim Paradisum sibi animo obversatum: scire debebant, fædam hanc esse & plane inexcusabilem præcipitantiam, quod ad censuram ferendam provolaverint, antequam quod à me & quo fine traderetur, intellexissent.

§. 4. Quibus præmissis facile patet, quam malitiose & imperite primus Indicis Architectus *Josua Schvvarzius* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sat perspicue expositum à me sit: tamen pertinax stupor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatem mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis jubar ultro cæcutientibus forcipe, palpebras diducendi. Ut igitur repræsentarem indolem status hominum naturalis

turalis juxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio l. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in huncce mundum projectum, citra ullam curam opemvé ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant exculta ac disposita, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maxime jam justæ præditum statum ac robore ponamus, quumprimum existere cœpisset.* Ex hisce verbis *Indicis autor* pro candore suo talem propositionem elicuit: *Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo justa statura ac robore præditus fuit, quumprimum existere cœpisset, h. e. statum Adami ante Evam creatam.* Quis non videt, vim verbis juxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed ut eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem undecunque in orbem incultum projici. Idque ipsum satis inculcavi adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus*; quæ usurpari non solent loquenti de iis, qui revera existunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius; qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est; sed quem revera existentem in divinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *projectus*, quod de tali dicitur, quem unde venerit nescimus. Adamum autem velut deliberato Dei consilio in mundum huncce introductum novimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur, *ponamus* eum justa statura fuisse, cum existere cœpisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, à Deo non infantem, sed hominem justa statura præditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram transmutantur! Cum enim hæc sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, undecunque in orbem incultum projectus, ponatur fuisse justa statura, cum cœpisset existere, ejus tamen status erat futurus miserrimus; ex hac *Indicis autor* talem concinnat enuntiationem: Status illius hominis, qui justa statura erat præditus, cum primum existere cœpisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem; *Schvvarzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est; & illud sic invertere velim; quicunque togam talem gestat, calumniator est. Aut si dicerem; Simia manet simia,

mia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De cætero quod ejusmodi homo, (qualem nos fingimus aut concipimus, ut ostendamus quid boni homini ab homine accedat,) sit futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, qui persuadere sibi possit.

§. 5. Nec minus ea verba, quæ d. l. immediatè sequuntur, à *Schvvarzio* male habentur: *Inde licet de originibus primorum hominum sacræ literæ tacerent, tamen ipsa mortalium primæva indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam hominis stirpem servari non potuisse sine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitum orbis incolam media vitæ necessaria adhibere docentis.* Adparet puto vel mediocriter perspicacibus, hisce verbis continuari hypothesin cœptam, ac satisfieri illi dubio; quomodo iste, qui in mundum projectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum servari potuisset? Ad quod hisce verbis respondetur; etiamsi quis sacras literas ignoraret, ex quibus constat, Deum ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse; tamen si quis solo rationis lumine usus supponat, hominem undecunque in mundum incultum fuisse projectum, simulque consideret ejusmodi hominis ignorantiam & indigentiam, non aliter colligere potest, quam impossibile fuisse eum sine peculiari Numinis cura servari potuisse. Quis non videt, heic per *primam hominum stirpem*, *& recentem orbis incolam* à nobis non intelligi Adamum, sed illum, qui in orbem incultum undecunque projectus fingebatur seu supponebatur. Scilicet si quis abstrahat à cognitione ex sacris literis hausta, & super originibus generis humani ex solo rationis lumine meditari incipiat; id sane primo deprehendit, genus humanum non extitisse ab æterno, sed aliquando initium cepisse, & quidem orbe terrarum jam existente. Inde ulterius progrediendo alterutrum præsupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuisse cum primum existerent, vel justa jam statura præditos. Utrisque colligit tanta miseria & inopia fuisse conflictandum, ut pereundum ipsis iterum fuerit, nisi Deus peculiarem eorum curam egisset, quousque eo provecti forent, ut invento adparatu aliquo vitæ, & juncta atque communicata ope suæ indigentiæ succurrere didicissent. Et ad hoc colligendum inducit primæva mortalium indigentia & imbecillitas, i.e. quam indigi jam sint homines & imbecilles, quando recens nascuntur. Quis ita stupidus est, quin intelligat, hæc ad Adamum non pertinere? Quanquam

nec

nec huic peculiarem Dei curam defuisse ex divinis Scripturis apertissimũ sit. Sic & quod recentem istum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuisse, id nequaquam ad Adamum spectat, sed ad eum, quem nos tantisper supponimus. Talem enim si fingas repente in hoc mundo constitutum, omnium rerum ignarum prima vice adspexisse clarum Solis jubar, vastissimum cœli spatium, ignotas arborum atque animalium species, mox obortas tenebras, cœlum stellis consitum, se solum inter omnia nova locatum; annon credimus talem ista attonitum adspecturum, quousque adsuetudo admirationem minuisset?

§. 6. Sed & alio ex loco conatur evincere *confector Indicis*, quasi Adamus in statu integritatis à me miserrimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum l. II. c. 1. instituissem ostendere, quare naturæ hominis non congruat, ut vivat exlex, rationes desumo *ex conditione naturæ humanæ primigenia aut post supervenienti*. Cum enim in natura hominis deprehendantur quædam egregia, quædam prava, & vero per solam rationem firmiter demonstrari nequeat, imperfectionem & labem illã ex culpa ipsius hominis provenisse; inde origo ejus labis in medio relinquitur in disciplina, quæ ultra rationem adsurgere non vult. Etsi ex divinis literis constet, quæ præclara sunt in hominis natura ex primæva conditione, prava ex supervenienti esse. Unde illi quidem, qui sola ratione agit, non opus est explicare, ex quo fonte bonæ aut malæ affectiones hominis promanant. Sed Christiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis post supervenienti, i. e. quæ per lapsum Adami in genus humanum redundavit, esse quoque hominis recens nati imbecillitatem, quæ tanta est, ut nisi accedat aliorum hominum auxilium, vel pereundum ipsi esset vel in animal quovis bruto horridius adolescendum. Eum locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, à conjunctione & societate sui similium habet. Non est bonum hominem esse solum non ad matrimonium duntaxat; sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet.* Heic manifestum est, sermonem mihi esse non de Adamo in Paradiso, sed de infantibus in ista, quæ nunc conspicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non est bonum hominem esse solum*, quæ initio à DEO ad significandam necessitatem comparis Adamo adjungendæ proferebatur, à me latius extenditur, & ad præsentem materiam adplicatur. Id quod in materia gravi seriaque

facere

facere fas piumque est. Hinc patet, quantum specimen calumniæ sit, quod *Index Novitatum* verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum hominem esse solum.*

§. 7. Alio quoque corradit *Autor Indicis*, quæ cavilletur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quæ super primævo statu hominis in nostris Ecclesiis recepta sunt. Dicit, me p. 140. *primos homines, prout in origine & statu suo primævo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, sed tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, ut sine peculiari cura servari non potuissent.* Atqui jam abunde ostensum fuit, mihi d. l. sermonem non esse de statu Adami paradisiaco; sed unice mihi propositum fuisse quadam fictione repræsentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto destituti; indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quæ nascentes jam mortales comitantur. Hæc quippe isto loco nobis est *primæva indigentia & imbecillitas.* Igitur nullo modo à me Adamo in statu innocentiæ mortalitas tribuitur; neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introivisse. Sic & manifesta calumnia est, quod ulterius arguit, me asserere; *Mortalitatis causa genus humanum diversitate sexus, propagandique se facultate creatum esse. p. 750.* Ita enim mea verba sunt: *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio unius ævi, spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi.* Heic sane impudentissime mihi tribuitur hæc propositio: genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipsi diversitatem sexus. Sed dum verbis plusquamperfecti temporis utor; *genus humanum morti fuerunt redditum obnoxium, Creator prospexerat;* satis innuo, ab initio genus humanum morti non fuisse obnoxium, sed ex facto post accedente tale redditum. Et quia omniscius Creator illum casum utique præviderat, eidem quoque velut eventualiter prospexisse per discrimen sexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum ultra ætatem unius hominis non duraret. Eoque per sapientiam Creatoris generandi mediante sexus diversitate usum habuit in statu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim statu proventura erat soboles primæ integritatis hæres, ut plures

DEUS

DEUS haberet cultores; in altero autem statu proventura erat soboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra unam ætatem genus humanum interiret, postquam Deo visum non fuit, extincto priore novum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum à corruptis hominibus incoli, quam plane desertum jacere. Patet ergo *Autorem Indicis* ejusmodi errores in meo libro non invenisse, sed de suo intulisse, ac postquam decreverat omnino quosdam errores mihi impingere, verba mea quovis modo ad scopum suum detorsisse; quæ sane lectori æquo & erudito, & qui ex calumniis, vanisque litigiis gloriam non captat, tale quid ultro non insinuant.

§. 8. Non erubescit quoque *Autor Indicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi sententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione physice perfectus extra societatem existit, sine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis inferior ac pravior fuerit, quæ causa, quamobrem lex illi superaddita sit.* p. 3. 4. p. 136. 138. Si hoc artificium viris cordatis probatur, ut ex diversis locis non quidem integræ sententiæ, sed singula verba combinentur, & nonnulla de alieno infarciantur; tunc sane facillimum fuerit, vel sanctissimis sententiis diversos, eosque fœdissimos sensus tribuere. Nullibi enim in omnibus meis scriptis hæc propositio extat: *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore unquam extitisse.* Quin potius contrarium doceo p. 6. ubi statum hominis naturalem ex primo considerandi modo per quam tenetur esse creatum autorem suum agnoscens, colensque, & opera ejusdem admirans, & cui vita sit diversa à brutis exigenda, expresse trado hominem comitari *ab ipsa nativitate*. Et p. 312. ex professo explico *de obligationibus connatis, seu quæ omnibus eo ipso, quod prædita ratione animalia sunt, inhærent; seu quæ ipsam naturam rationalem ut talem comitantur.* Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, asserere, hominem physice perfectum unquam sine lege, ordine & decore extitisse? Si obligationes insunt homini ut tali, quomodo lex unquam ab eo abesse potuit? Sic & nullibi in meis scriptis doceo, *hominem ab ipsa creatione reluctantem rationi habuisse voluntatem, brutisque ipsis miseriorem ac praviorem fuisse.* Quin potius etsi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiæ sit propria; tamen ut omnem cavillationibus ansam præscinderem, disertis verbis

conditionem naturæ humanæ dixi esse *primigeniam aut postsupervenientem.* Quo ipso utique satis pro ratione instituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conscribere, insinuavi, quicquid miseriæ aut pravitatis in natura humana jam deprehenditur, non ad primigeniam ipsius conditionem, sed ad postsupervenientem, mediante Adami lapsu, referendum. Et valde lippum esse oportet, qui cernere nequeat, ea quæ d.l. l.§.5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quæ §.6.7.8. ad post supervenientem statum pertinere. Sed & in eo insignis stupor *Schvvarzii* conspicitur, quod putarit, quia d.l. ex contemplatione naturæ humanæ colligo, non congruisse homini, ut viveret exlex; igitur me statuere & præsupponere hominem unquam à lege immunem extitisse. Nullo inquam modo sequitur; Quia incongruum est homini, si conditionem naturæ ipsius contemplemur, ut sit exlex; igitur homo ullo temporis momento sine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de usu partium in corpore humano commentantur, non solum positive ostendunt, cui usui quævis pars in corpore humano inserviat; Sed & quam incommodum, noxium, aut indecorum fuerit, si illa pars deesset. Num idcirco statuunt aut præsupponunt, istam partem aliquando abfuisse, & post deprehensa ea incommoditate superadditam? Si dicant, v. g. congruum valde esse homini, ut cervicem habeat flexilem, ne semper toto corpore sese inclinare aut circumvertere opus habeat; Num ideo statuunt, homines aliquando rigida cervice extitisse, & vertebras post accessisse? Nisi quis forte eo absurditatis velit descendere, ut dicat; Deum non potuisse velut in antecessum prospicere, quid creaturæ abs se producendæ decorum sit futurum, sed capto prius experimento defectum deprehensum supplevisse. Sicut imperiti Architecti solent, qui jam extructa ubi displicuerint, reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanæ hoc opus est, tentando demum rei convenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipso uno velut momento absoluta, per partes contemplari, & addendo aut abstrahendo horum inter se convenientiam & relationem rimari, ut hac via vestigia sapientiæ divinæ utcunque deprehensa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipsa separare velle, & unius sine altero, existentiam comminisci, summa ruditas aut malitia foret.

§. 9. Sed & ea, quæ super indole entium moralium in genere tradidi

didi p. 3. ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem adversus primævum hominis statum, prout Theologi hunc considerant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenset: *Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse.* Ubi planiorem nobis respondendi viam fecisset, si paulo disertius explicasset, adversus quem articulum fidei nostram sententiam pugnare judicaret, aut ubi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc conjectura tantum nobis indagandum est, quid scrupulorum ipsi suggesserit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more suo *Autor Indicis*, quod de suo infarciat hæc verba, *non concreata*, quæ in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium à me docetur, eoque fingit iste repugnantiam inter *superaddi & concreari*, quæ revera nulla est. Deinde quantum supplicando licet assequi, id sibi, aut aliis persuadere voluit *Schvvarzius*, à me statui; hominem ab initio creatum partibus quidem physicis perfectum, sed absque omni velut moralitate, quæ deinceps ipsi tanquam extrinsecum aliquod accidens, & quod essentiam ipsius non necessario comitabatur, sit superaddita. Ex quo consequi somniat, à me negari, imaginem Dei fuisse homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit; sed habuisse tantum rationem ornamenti cujusdam accessorii, quo sublato de perfectione hominis nihil decesserit. Enimvero in hoc hominem istum ratio vehementer fugit, quod imaginem Dei in classem entium moralium conjicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid istum moverit; Putavit scilicet id omne ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores habet. Sed quo privilegio, quam sibi ipse finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum ad librum meum calumniandum provolaret, non id otii sibi sumsit, ut accurate consideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quæ super earum origine & natura traderentur, quæ classes denique earundem constituerentur? His enim perspectis facile fuisset animadvertere, imaginem Dei, & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa à me definiuntur. Alias enim si quæ iste super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censeri deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines itidem sanctæ apud Pontificios; tum ipsa templa, & campanæ, atque earum sonitus,

 nitus,

nitus, quo homines evocantur ad audiendos sacros sermones morum emendationi subservientes; toga insuper holoserica ad talos descendens, capillus castigatior, collare fistulosum, abdomen & ronchi, superciliumque, tanquam gravitatem morum arguentia; denique & ipsum patibulum, cui maxima inest efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hoc indicio esse potest, quam turpiter se dare soleant homines semidocti, idiotis longe intractabiliores, magisq; importuni, qui ad censuram ferendam provolant super rebus, quas vix primis labiis degustarunt; & quam horribilia fingendi ansam sua inscitia praebeat ingeniis turbulentis, & quib⁹ ad famam, cujus tam ardens sitis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis adversus viros celebres susceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis: Entia moralia, eorumq; effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubitu posse sine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt. p. 4. & 19.* Ubi itidem primo loco observanda est fæda illa verborum meorum interpolatio; non nisi triobolaribus calumniatoribus usurpata, quippe quæ fraudem ita aperte apricatur. Nam nullibi in meo libro extant hæc verba; *originitus etiam considerata*, quorum sensum mihi divinando nondum tum suspicando assequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de suo addidit *confector Indicis*. Tum & dicto *pro lubitu* insidiose posita est, quæ fortasse imperitiori insinuari posset; entia moralia pro nudo lubitu ejus, cui inhærent, deleri posse: cum tamen hæc sint mea verba; Entia moralia eorumque effectus deleri iterum posse pro lubitu *eorundem*, à quibus suam habent originē. In quo ipso cum utique momenti aliquid sit ad istorum naturam exprimendam, à viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc maliose est positum; *sine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerant.* Quod non leviter abit à meis verbis; *nulla mutatione physica in re cui erant superadditi proveniente; item, ipsa personarum aut rerum substantia physica haudquidquam immutata.* Sane enim licet substantia *physica* subjecti non mutetur, sublato ente morali; potest autem eandem sublationem gravis mutatio, aut corruptio alterius sequi; Sic v.g. ubi statu suo quis exuitur, ejus substantia physica non mutatur; sed nihilo secius gravissima inde mutatio ipsi provenire potest, quæ ad contemptum, insultationem aliorum, paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res suas amisso non mutatur substantia physica hominis, mole-

molestam tamen idem mutationem inde sentit, è divite pauper factus. Sic dispensator ille iniquus munere dimotus suam substantiam physicam retinebat, ut tamen mox de insolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet. Igitur cum ego de mutatione substantiæ *physica* ita solicite inculcarim, malitiosum est pro ea substituere *ullam* mutationem aut corruptionem. Sed hæc ideo tantum à me paulo latius deducta sunt ad ostendendas fœdas calumniandi artes isti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris eximendum sufficit dixisse; Imaginem Dei, qua primus homo præfulgebat,& qua per lapsû amissa natura nostra labe peccati originalis est infecta, non fuisse ens morale; sed fuisse perfectionem quandam physicam naturæ humanæ, eoque ipsa sublata utique substantiam physicam hominis sensisse mutationem dum morti, variisque imbecillitatibus ac sensui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. 10. Porro quos *autor Indicis* ex vocabulis *superaddendi* & *imponendi* scrupulos concepit, illi itidem ignorantiam agnoscunt parentem. Neque ex eo quod dicimus, entia moralia rebus jam existentibus & physice perfectis superaddi, inferre licet; nos asserere, hominem per ullum temporis momentum revera extitisse omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de statu hominis naturali p. 6. & obligationibus congenitis p. 312. diserte docemus, quæ homini utique coævæ sunt, & sine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitus rimamur, deprehendimus ea diversum quid esse à substantiis, eoque ad modos, aut si ita mavis, accidentia esse referenda. Jam autem modorum natura est, ut intelligantur prærequirere subjectum aliquod, cui inhærent, quod licet non semper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius est. Eoque summa inscitia est, si quis natura & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quasi idem tempore quoq; prius existere asserat. Sane & circa attributa physica prius Subjectum, quam adjunctum, prius materiam quam quantitatem concipimus, utut illa nunquam sine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex substantia & qualitatibus hominis physicis resultant, sed originarie à determinatione, decreto atque imperio Creatoris; inde istorum subjectum non aliud animo concipere possumus, quam hominem physice perfectum, cui ista attributa ex impositione Creatoris superaddita intelligantur. Nam de cæteris entibus moralibus, quæ ex impositione

hominum proveniunt, manifestum est, illa substantiæ hominis jam perfectæ post superaddi, eoque & tempore posteriora ipso homine sunt. Unde & patet, τὸ *concreari*, & *superimponi* imperite sibi opponi; cum utique dentur entia moralia, quæ humano generi concreata, i.e. in ipso creationis momento superimposita sint. Eoque superimpositionis vocabulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus posterior: sed idem adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia; sicuti ex usu Theologorum modus originarius entia Physica finita producendi creatio nuncupatur.

§. 11. Cæterum *Schwvarzius* longe post flagellatum Indicem intervallo, calumniam, quam supra §. 8. excussimus, alia dissertatione removere non erubuit, etsi paulisper interpolatam hoc modo: *Reluctanti legi voluntate, qua nunc vivitur, velut re per se & naturam suam indifferente, creatum esse hominem.* Ubi mirari libet hominis vesaniam, cui non suffecit de eadem calumnia semel convinci, & insuper ruditatem suam fœdis modis apricari. Nam isthæc propositio, quam mihi malitiose affingit, revera est ineptissima; & aperte contradictionem involvit, *aliquid legi reluctans indifferens esse ante respectum ad legem.* Quod perinde est ac si dicerem, qui pedalem habet barbam citra respectum ad barbam imberbem is est. Deinde & hoc magnam ipsius in rebus moralibus inscitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici posse putet. Sane bonitas & malitia, quando sunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando personæ aut rei Physicæ, in quam bonitatis aut malitiæ denominatio cadere potest, non datur medium, v. g. inter rectum & pravum, justum & injustum, integrum & corruptum. Ex quo genere est etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, seu integram, aut corruptam esse oportet; indifferentem, seu quæ neque bona neque mala sit dari absurdum dictu est. Denique miserabiles plane sunt consequentiæ, quas ex somniis suis elicit; quasi nempe ex sententia, quam mihi affingit, sequatur: Deum creasse aliquid, quod infinitæ ipsius sanctitati & justitiæ adversatur, Filium Dei de rebus per se indifferentibus hominem factum, in vita æterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum absurditas clarius adparebit, si hæc illatio cum thesi mea conferatur. Ita enim iste ratiocinatur; Si lex in ipsa creatione homini super-

superaddita, & nunquam sine lege homo fuerit. E. Deus creavit aliquid, quod infinitæ ipsius sanctitati & justitiæ adversetur. Id est, quia Deus statim in creatione hominem esse bonum jussit. E. eundem malum ipse creavit. Item; Si Deus nullo momento hominem sivit exlegem esse. E. Filius Dei de rebus per se indifferentibus homo factus est. Item: Quia malitia hominis post creationem ipsi supervenit. E. in vita æterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum est, illatio *Schvvarzii*. Quem animi morbum ejusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. 12. Denique & illud summi stuporis est argumentum, quod malevoli statum hominis naturalem, de quo mihi sermo est, confundere instituant cum *statu purorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quirites vestram fidem! Quid cognationis mea dogmata cum istis commentis habent? Ubi ego de puris naturalibus Scholasticorum ago? Ubi locorum mihi inquiritur, dona gratiæ, seu quæ hominem in statu gratiæ ponunt, Adamo esse concreata, an post superaddita? Neque vero qui vocabulo superaddendi in alia materia utitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura utique sunt, quæ homini superaddita dici possunt, præter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur.

CAPUT IV.

De

FUNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATURALIS.

§. I.

POstquam constitutum mihi fuerat Jus naturale in justæ formam disciplinæ redigere, cujus partes inter se bene cohærerent, & ex se evidenter fluerent; Prima cura fuit circa constituendum idoneum fundamentum, seu propositionem fundamentalem, quæ videlicet omnia ejusdem præcepta compendio complecteretur, & ex qua ista facili & perspicua subsumptione deduci, in eamque resolvi possent. Quæ quidem, si congruere debebat scopo nostro, quo eam disciplinam ad captum universi

versi generis humani attemperare, & supra controversias circa peculiarem cultum divini Numinis elevare studemus, debebat talis esse, ut non solum cætera præcepta per evidentem consequentiam inde fluerent, sed & ut ejusdem veritas ex solo rationis lumine exsplendesceret; adeoque ad eandem agnoscendam omnes homines perspicuis demonstrationibus adigi possent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, ut isthæc propositio esset ex earum numero, quæ communiter natura notæ vocantur, seu quarum evidentia citra ratiocinationem intellectui sese adprobat. Sed sufficiebat eam ex ejusmodi extructam observationibus, quas ipsa natura rerum & hominis suppeditat, & quæ à nullo sanæ rationis compote in dubium vocari possunt. Hæc porro propositio licet eundem in disciplina juris naturalis usum præbeat, quem in physicis & astronomicis exhibent hypotheses; eadem tamen hypothesis proprie dicta non est, ideo quod non duntaxat tanquam vera supponatur, non definito utrum revera cum natura rerum congruat, an minus; sed ejus veritas & existentia manifestis & certis demonstrationibus utique subnitatur. Quod si quis vocabulo *fundamenti* in alio sensu utatur, faciat id suo lubitu, dummodo non putet, eo ipso se mihi contradicere, aut per ea, quæ ipse super cæpis declamat, destrui ea, quæ ego de alliis commentor. Sicuti *Velthemio fundamentum Juris vocatur id, quo aliquid aptum est, ut sit vel fiat* Jus; & in specie *fundamentum naturalis juris constituitur natura objecti juris naturæ, ideo quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis natura sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Quæ κυρία δόξα promulgatur ab ipso in proœmio *Synopseos Institutionum juris naturæ* §. 22. *manuscripta.* quæ ubi publici Juris facta fuerit, orbem eruditum novum sidus irradiabit, quod splendeat velut inter ignes Luna minores.

§. 2. Talem igitur, quam designavimus, propositionem fundamentalem ut inveniremus, visum fuit eas, quæ à quibusdam loco talium adhibitæ sunt, paulo curatius excutere, & num scopo nostro congruant examinare. Ex hoc ipso enim ratio adparebit, quare cæteris sepositis illa quam elegi, sese potissimum potuerit adprobare. Primo igitur loco excutitur, quod JCti Romani jus naturale pronunciaverunt id, quod

quod natura omnia animalia docuit, ita ut ad hoc jus ſpectent illi actus, in quos connata quadam neceſſitate fertur, aut à quibus refugit hominum æquè, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propoſitio legis naturalis hæc eſſet: in quoſcunque actus homines æquæ ac bruta feruntur illi legi naturali præcepti, quos utrique refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Iſthæc propoſitio quare à nobis repudiata ſit, non opus eſt, ut heic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc ſenſu jus naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certæ actiones inſtinctu quodam, voluntatibus hominum ſimili, peractæ congruant cum divini Numinis ordinatione, & eatenus ſint juſtæ; & per conſequens in bruta hactenus cadere rectitudinem ſuorum actuum, quatenus ſecundum ordinationem divinam peraguntur. Nam hoc non obſtante diſſimilitudo & inadæquatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diverſum utique ſcopum actibus hominum, quam brutorum Creator præfixit, & diverſæ ſpeciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter ſe diſcrepant. Et ſi vel maxime regulam illam, juxta quam Deus ab æterno actus creaturarum ſuarum regere decrevit, legem Dei æternam vocare velimus, cujus intuitu brurorum æque ac hominum actus æterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; haudquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi ſunt; cum lex illa æterna bruta regat tanquam machinas vel automata quædam, queis nulla abs regula ſibi præfixa diſcedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum ſuorum antegreſſa cognitio & libertas eſt.

§. 3. Inde tanquam ſcopo meo incongruam rejeci theſin iſthanc: quod in ſe & ſua natura honeſtum aut turpe eſt, id lege naturali præcipitur aut vetatur. De qua ſequenti capite peculiariter erit diſceptandum. Tum ulterius à me inquiſitum; num commode ad finem meum adhiberi queat dogma noſtratibus Theologis familiare; quod jus naturale ſit ἐκτύπωμα juſtitiæ Dei eſſentialis; adeoque num in diſciplina juris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propoſitionis fundamentalis vicem ſubire poſſit iſthæc: Quicquid cum juſtitia Dei eſſentiali congruit, id lex naturalis hominibus præcipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Hæc propoſitio, quare à no-

bis non potuerit ad eum, quem diximus, ſcopum adſumi, l.2.c.3. §.5. & in *Apologia* §.9. & 25.expoſitum fuit. Qua ſuper re ne cuipiam ſcrupulus remanere queat, denuo eam quantum poteſt perſpicue inculcare tædio non erit. Ac primo quidem obſervandum eſt, ea quæ ſuper juſtitia divina nobis perſpecta ſunt, vel ex ſolis divinis literis hauſta eſſe, rationi noſtræ in ſe incognita, vel ex lumine rationis, conſpirantibus ſimul ſacris Scripturis, innotuiſſe. Ad poſteriorem claſſem pertinet, quod Deus promiſſa ſua firmiter ſervet, in verbis ſuis ſit veraciſſimus, nemini injuriam faciat, munus velut judiciarium in creaturas legibus obnoxias incorruptas exerceat, etſi regulas juſtitiæ divinæ vindicativæ non parum à regulis juſtitiæ in foro humano exercendæ abire, ſatis patere poteſt, ſi quis ea, quæ nos l.8.c.3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut judiciarium Dei reſpectum habent, conferre velit. Et quidem ut hæc juſtitia competat Deo eſſentialiter, id eſt, ut hoc attributum ex perfectione ipſius eſſentiæ neceſſario reſultet, & ut per eſſentiæ ſuæ perfectionem non poſſit aliter cum creaturis ſuis quam juſte agere. (Nam juſtitia etiam in DEO concipitur tanquam attributum, quod reſpectum ad alios involvit) Non autem quod adſuetudine ſibi talem perfectionem comparaverit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua à ſuperiore lata obligetur. Ad priorem claſſem ſpectant ea dogmata de juſtitia divina, quæ ſubſternuntur & implicantur articulis fidei Chriſtianæ de lapſu Adami, & ſubſecuta inde miſeria generis humani; de incarnatione Filii Dei, ejusque ſatisfactione, merito, & pasſione; de juſtificatione hominis; de pœnis impiorum æternis. Hæc uti captum humanæ rationis ſuperant; ita eadem excedere regulas juſtitiæ humanæ, eoque has ad illam adplicandas non eſſe, diſerte proteſtati ſumus l.8.c.3.§.2. Nam niſi quis huic diſcrimini juſtitiæ divinæ & humanæ preſſe innitatur, mihi quidem non adparet, quomodo Socinianorum ſtrophis ſatisfacere queat, qui regulis juſtitiæ humanæ ad juſtitiam divinam translatis, articulos jam memoratos, adeoque integrum ſyſtema Theologiæ Orthodoxæ ſubverſum eunt. Quæ ergo à me obiter ſuper juſtitia divina tanguntur, unice ad poſteriorem claſſem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanæ rationis ſuperantia Theologiæ in ſolidum reſervantur.

§. 4. Deinde quamquam Deum eſſe juſtum eſſentialiter etiam

ex

ex lumine rationis notum sit; tamen quo minus hoc effatum; (essentialem Dei justitiam esse πρωτότυπον legis naturalis, & hanc esse illius ἐκτύπωμα,) vicem propositionis fundamentalis in disciplina Juris naturalis subire possit, graves rationes obstant. Sane enim non potest sola ratio nostra, quæ tamen pro unico cognoscendi principio nostrorum dogmatum circa jus naturale fuit assumpta, perspicere, quod Deo necessum fuerit, justitiam, quæ in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & essentialem suam justitiam; aut quod necessum sit creaturam perfectionum divinarum adæquate præsertim, repræsentare. Deinde rationi nostræ sibi soli relictæ justitia humana prius cognita est, quam justitia divina, eoque in disciplina soli rationi superstructa loco fundamenti adsumi non potest, justitiam humanam divinæ esse ἐκτύπωμα. Ratio enim humana sibi soli relicta Deum ex operibus suis cognoscit, ejusque attributa colligit ex perfectionibus, quæ cum in aliis creaturis, tum in homine præcipue conspiciuntur, depurando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut mole corporea proveniunt, & ad captum divinæ eminentiæ istas attemperando. Sic quando animadvertimus præstantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam servet, verax sit, nemini injuriam inferat, jus incorruptè dicat; colligimus sane hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima est causa, & hujus universi summus Moderator, modo tamen longe nóbiliore, & qui in Ente eminentissimo & independente locum possit invenire. Unde inconveniens est, id quod intuitu nostræ cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra non parum discriminis inter justitiam divinam & humanam deprehendat. Nam uti jam dictum, justitia divina est essentialis, humana imperata. Justitia humana exercetur inter natura æquales, superiori tribunali obnoxios; divina à Creatore coeli & terræ adversus hominem terricolam. Quæ homo ex justitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Jus habet: atqui ad aliquid à Deo exigendum nulla creatura jus habet; quippe cum etiam quæ ex promisso Deus nobis præstat, ejus gratiæ in acceptis referre debeamus; & omnes pii exsecrantur impudentiam istius Monachi moribundi, qui velut suo jure Deum coelum poscebat hisce verbis; Solve quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam juste facere, Deus non

poteſt non juſte facere. Tum etiam actus quidam ſunt juſtitiæ humanæ, qui in Deum ob eminentiam eſſentiæ ipſius cadere non intelliguntur; uti ſunt non pauci actus juſtitiæ univerſalis, & illa juſtitia particularis, quæ contractus regit, ad ſublevandam indigentiam humanam inventos. Unde ſi quis ex ſæpedicta propoſitione præcepta legis naturalis deducere inſtituat, deprehendet, non ſolum conſequentiam ſæpe fore inevidentem, & quam ſola ratio comprehendere nequeat, ſed & illud principium non una parte eſſe inſufficiens. Sic ſi ita colligere velim; homo debet pacta ſervare, quia Deus ſua promiſſa ſervat; homo non debet injuriam homini facere, quia Deus nemini injuriam facit: iſthæc connexio ſoli rationi evidens non eſt, cui infinitum diſcrimen inter Creatorem cœli & terræ, & homuncionem ſemper animo obverſatur. Aſt ſi ita inferam reddite debita veſtra, quia Deus reddit ſuis creditoribus; eſtote grati, quia Deus eſt gratus adverſus ſuos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit ſuperioribus ſuis; honorate parentes, quia Deus honorat parentes ſuos, ineptam & falſam rationem allegaſſe judicabitur. Quæ omnia qui probe expenderit, facile probabit rationem meam, quare alia propoſitio fundamentalis mihi fuerit inveſtiganda. Præſertim cum non ratio ſolum, ſed & ſacra Scriptura inadæquationem inter juſtitiam divinam & humanam diſerte agnoſcat Sane enim non minima pars juſtitiæ humanæ eſt, quæ in contractu emptionis venditionis conſpicitur; aut quæ cernitur in retribuendis beneficiis. Atqui neque illa per *Pſalmum* L. 10, 11. 12. neque hæc per *Roman.* XI, 35. in Deum cadit.

§. 5. Iſthæc quanquam in ſe ſint planiſſima; omnem tamen lapidem movent adverſarii, ut errorem aliquem mihi heic impingat. Et primo quidem in occaſionem calumniæ arripiuntur hæc mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur juſtitia, non illa eſt intelligenda reſpicere aliquam obligationem, aut jus in altero, ſicut juſtitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectiſſimæ ſuæ naturæ congruere ipſe operibus & per revelationes oſtendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo quæ recte à nobis adverſus alios aguntur, exprimimus.* p. 134. Heic quid ſcrupuli cordato, & à litigiis alieno oriri poſſit non deſpicio. Adſeritur eo loco hæc theſis, quod libertas Dei legibus proprie dictis non circumſcribatur. Adverſus hanc objici poterat, in Deum cadere juſtitiam, ſeu Deum juſtum eſſe. Jam autem juſtitiam tam perſonæ quam actionum involvere reſpectum ad legem. Juſtitiam enim cuique tribuere, quod legibus

ipſi

ipſi tribui jubetur; & juſtum vocari, qui alteri talia tribuere ſtudet: eoque talem haud quidquam ſibi libertatem omnimodam poſſe tribuere. Ad quam objectionem reſpondetur; juſtitiam Dei, & juſtitiam humanam non per omnia pari paſſu ambulare. Nam juſtitiam humanam reſpicere obligationem, quæ legem & ſuperiorem ponit; quia homo ad juſte agendum obligatur per legem ſuperioris. Alterum autem, adverſus quem juſtitia eſt exercenda, habere jus ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum; id eſt, ut quod ſibi debetur, poſſit exigere vel per modum belli ſi vivat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, ſi civis ſit; vel ſaltem ut poſſit ſuper iniquitate non tribuentis querelam movere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe quo ſuperior non datur, qui legem ipſi præſcribere, aut obligationem injungere queat: & adverſus quem nemini jus competere poteſt, deficiente foro, & quia quicquid creaturæ habent boni, bonitati ipſius in acceptis referunt. Quia tamen perfectioni divinæ eſſentiæ congruit tali modo cum creaturis agere, ut & promiſſa ſua conſtantiſſime ſervet, & nemini injuriam faciat, & ſupremi Latoris atque aſſertoris legum, judicisque munere incorrupte fungatur: inde huic attributo divino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulum juſtitiæ tribuitur, quo homines ſolent exprimere, quæ recte ab ipſis adverſus alios aguntur. Quanquam enim ejusmodi vocabula, quæ æque attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorem perfectionem in Deo, quam in hominibus notent, quanto divina eſſentia humana eſt nobilior: iisdem tamen vocabulis utraque attributa fuerunt exprimenda, non ſolum quia per lumen rationis à cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones divinas utcunque inveſtigandas adſcendimus: ſed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos poſſemus attributorum divinorum, nî vocabula ſignificationis ante nobis notæ ad ea applicarentur. Iſthac igitur verba hactenus explicata ita detorta adducit novarius *Index: ſtatuit Juſtitiam ad Deum propter ſimilitudinem ſaltem, talem nempe agendi modum ad Deum adplicari. Deoque ἀκύρως imo etiam minus Deo quam hominibus competere.* p. 134. 166. §§. 9. p. 177. §§. 12. Heic adparet, priora quidem verba multilate eſſe adducta, & prout ab ipſo exprimuntur, nullum plane ſenſum præ ſe ferre, niſi quod infeſtiſſimus calumniator hoc inſinuare velle videtur, quaſi à me plane juſtitia divina negetur. Quæ quam atrox ſit calumnia, ex jam

dictis ſatis patere poteſt. Par illi eſt, quod mihi affingit, quaſi ſcripſerim, *Deo juſtitiam ἀκύρως competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166. à me ſcribitur; *valde ἀκύρως dici, Deum à ſe ipſo, aut à ſua eſſentia obligari;* nimirum quia obligatio proprie dicta & quæ vinculum Juris eſt, principium aliquod extrinſecum & ſuperius præſupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρως juſtus dicitur, quia juſte agit propter eſſentiæ ſuæ perfectionem, non autem propter obligationem extrinſecus accedentem? Num juſtitia eſſentialis minus κυρίως juſtitia eſt, quam imperata, & habitualis? Denique concolor autori mendacium eſt, quod in Indice ſcribitur, à me ſtatui; *juſtitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num ſi dicam, juſtitiam divinam & humanam non eodem modulo metiendam; divinam naturam eminentioris eſſe indolis, quam humanam; quosdam actus juſtitiæ humanæ, qui nempe præſupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo ſtatuo juſtitiam Deo *minus* competere, quam hominibus? Perinde ac ſi dicerem; Deus non opus habet ejusmodi operoſa ſtructura oculi ad videndum, ſicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic p. 177. dico; *Juſtitiam divinam & humanam eodem modulo metiendam eſſe, haud quidquam inde ſtatim evincitur, quod in ſacris literis ſæpe ad exemplum Dei revocamur, Luc.* VI. 36. *Matth.* V. 44. 45. XVIII. 33. *quippe cum in illis locis argumentum à minori ad majus ductum videatur.* Ubi nimirum id doceo; quando jubemur miſericordes eſſe *ſicut* & Pater noſter miſericors eſt, non ſtatim inferendum eſſe, miſericordiam divinam & humanam ejusdem indolis eſſe, aut eodem modo & ex eadem cauſa Deum teneri ad miſericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν ejus dicti hoc modo longe ſolidius exprimi; Si DEUS ſupremus omnium, beatiſſimus, αὐτάρκης, nulla unquam venia indigens, eſt miſericors erga creaturam ſuam, quæ peccato iram ipſius in ſe provocavit; quanto magis par eſt hominem miſericordem eſſe erga fratrem, cujus venia & auxilio ipſe quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque viciſſim.* Si herus miſericors eſt erga ſervum, quanto magis ſervus debet eſſe miſericors erga conſervum. Si Deus oriri Solem facit etiam ſuper malos, quanto magis par eſt hominem benefacere ſuo inimico: hominem inquam, qui & ipſe aliis tam crebram offenſarum materiam præbet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Ubi ſane manifeſtum eſt, licet hoc genus ratio-

ratiocinandi à minori ad majus adpelletur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si dicam; Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicæ conditionis civem his virtutibus studere par est, cujus opes stultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene se habet; sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuipiam privato; cum utique Reges dentur animo modestissimo & à vanitate alieno, multi contra privati & tenuis fortunæ homines intolerabili fastu turgidi.

§. 6. Opponunt quoque nobis autoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiæ, justitiæ & perfectionis divinæ ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα adpellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos fine, & ex aliis fundamentis de lege naturæ tractare, quam Theologi, qui isthanc doctrinam ad indolem & usum suæ disciplinæ attemperant, & Scripturas sacras pro adæquato principio suorum dogmatum habent, rationem tantum in secundas partes admittunt, & Scripturis divinis ancillari jubent. Igitur quæ isti super lege divina ex suo principio tradunt, id nostræ disciplinæ nullo modo præjudicare potest. Deinde & illud constat, istam sententiam totidem verbis in literis sacris non extare, sed inventam à Theologis, & elogii loco legi divinæ adplicatam, ut sanctitatem atque justitiam legislatoris, & perfectionem ipsius legis inde æstimemus. Nequaquam autem ea dictio est cavillanda, aut ultra illorum scopum & intentionem, & rei ipsius naturam extendenda. Neque crediderim ulli unquam, cui ea sententia usurpata fuit, in mentem venisse, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exsculpere; quod justitia Dei adversus creaturas sese exserens, rationales cumprimis, & justitia hominibus invicem exercenda quoad omnes partes sibi invicem respondeat, Deoque eadem, quæ hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eousque delirare, ut cum *Schvvarzio* statuere velit: *Qui nescit legem Dei esse adæquatum ἐκτύπωμα justitiæ divinæ, is ignorat legem, nescit peccatorum deformitatem, non capit denique necessitatem Salvatoris.* Quid ejusmodi sequela ægrius fingi potest? Ast ego infinitos fuisse dico, qui istorum articulorum fidei plenam & salvificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iisdem officiis

ad-

adſtringere, quibus hominum conditio eſt obnoxia, imperio ſuperiorum ſubjecta, & corporea mole preſſa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere poteſt, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes juſtitiæ humanæ, ſubjectionem, & naturam corpoream præſupponere, nec citra hanc intelligi poſſe; quæ Deo, tanquam enti ſupremo & incorporeo, attribuere abſurditas blasphemiæ proxima foret. Vix operæ pretium fuerit aliam ineptiam *Schvvarzii* heic repetere, qua taxare voluerat id, quod ſcripſeram; Deum eſſe veracem in ſuis verbis & promiſſis, & munus velut judiciarium incorrupte exercere. Adverſus quæ ille magno cum ſupercilio crepabat: *Deus eſt juſtus non ῥηματικῶς à verbis, aut δικαστικῶς, à judiciis ſolum, ſed & οὐσιωδῶς ab eſſentia; eoque juſtitia proprie magis illi quam hominibus competit.* Ubi quidem exagitare nolo ſtolidam applicationem terminorum Græcorum ῥηματικῶς & δικαστικῶς, qua ignorantiam Græcæ linguæ oſtentare voluit; ſed quæſiverim tantummodo; ubinam ego negaverim Deum eſſe juſtum eſſentialiter? aut quæ heic ſit oppoſitio; & quid obſtet, quo minus, qui dicitur fidelis in ſervandis promiſſis, verax in verbis, incorruptus in adminiſtranda juſtitia, idem hæcce attributa habeat eſſentialiter? Denique eouſque rabies calumniandi *Schvvarzium* agitabat, ut tandem ſeipſum Photinianiſmo adſtringeret, dum in quadam concione, qua virus ſuum è loco ſacro in me evomere conſtituerat, ita pronuntiabat: *In Rege exſerit ſeſe imago juſtitiæ divinæ. Nam ſicuti Deus non ſolum clemens & miſericors, ſed ſimul etiam juſtus eſt, & in judicio & juſtitia regnat: ita etiam Rex pro conditione cauſarum, temporum & perſonarum ſeveritatem & zelum juſtitiæ loco lenitatis adhibere novit.* Atqui ſi juſtitia Dei & juſtitia Regum pari paſſu ambulant, tunc neceſſario ſequitur; Sicut Rex pro conditione cauſarum, perſonarum & temporum juſtitiæ ſeveritate utitur, ſed extra ſimilem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam intervenientem ſatisfactionem; ita & Deus ubi conditio cauſarum, perſonarum; & temporum id requirere peculiariter videtur, juſtitiæ ſeveritate utitur, ſed extra ſimilem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam ſatisfactionem. Quid eſt cum Photinianis neceſſitatem Salvatoris evertere, ſi hoc non eſt? Adparet igitur iſtam lucernam Eccleſiæ, quæ tam tenebricoſas ſpargit flammas, acri emunctorio opus habere.

§. 7. Facile quoque ex hiſce colligi poteſt, quare à nobis rejectum

ctum sit jus illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res dijudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem jure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo divino imperio obnoxius; cum præsertim multa, ad quæ homines jure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturæ suæ cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se invicem gerere jubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum revocantur; non tamen ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanant, aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentiæ suæ perfectionem non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam uni homini in alterum hominem. Neque utique sequitur, quod quis alteri agendum injungit, ad idem quoq; ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale jus DEO & hominibus commune, & quidem utrinque adæquatum, nemo unquam exsculpserit. An istud liquidis Scripturæ sacræ dictis adstrui queat nondum mihi constat. Equidem allegat *Schvvarzius* dictum 2. *Tim.* II. 13. quod ipse pro dictatoria sua autoritate ita παραφράζει; *Voluntas Dei nulla ratione à legibus naturæ suæ discedere potest.* Fateor tamen me nondum esse ita perspicacem, ut videam isthæc consequi: Si Deus fidelis est, ut ut hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit; Ergo Deus est obnoxius legibus. Jactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipsi est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cavillari velit, cum ejus acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, ut nulla lege aut norma, impulsuvè exteriore ad hoc ut recte agat, præter ipsam opus habeat; & isthæc sola normæ & obligatiouis locum in ipso subeat. Et in hoc præcipue relucet perfectio divinæ naturæ, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis uniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse civitatem, cujus supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in civitate Pricneps subjectis

quidem leges præscribit, ipse autem legibus superior est, ut tamen ultro faciat ea, quæ in ipsius personam possunt cadere; Sic & DEUS creaturis leges fert, ipse legibus superior, ut tamen ultro faciat, quæ majestatem & perfectionem suam decent. *Velthemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribi laturum se minatus est, in manus meas non pervenit, quæ fortasse ansam præbere posset pluribus ea discutiendi, quibus divinam majestatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quæ ex imperio superioris provenit, & eam, quæ ex natura ipsius actus resultat. Unde quando Deus obligari dicitur, sensum esse; *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, ut salva perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla est; neque quævis necessitas agendi ex obligatione aut jure provenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat à suæ naturæ conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem à superiore latam in subjecto, cui diversum agendi naturalis facultas est. Unde profanum est, jus & obligationem, quæ in sua natura subjectionem involvunt, Divinæ Majestati obtrudere; cum quantumque istos terminos ab imperfectione deputare instituas, nil nisi obligationem & jus improprie dictum exsculpere inde queas, cujus sensus huc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quædam non potest non agere, & quædam propter eandem non potest non omittere. Ubi & hoc monendum est, malè à *Velthemio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint essentiales, & quantum mihi constat ex usu omnium Philosophorum perfectio moralis vocetur, quæ usu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhæret.

§. 8. Cæterum dum illibatam Dei libertatem assertum imus, *Schwartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit; dum in exsecrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit: *Deum, eo quod agens liberrimum est, natura sua legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, qua non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemq; sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133.* Quam diaboli-

bolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea jam satis castigavi; tamen quia hoc scripto omne malevolorum virus junctim abstergere constitui, pleraq; heic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ita statui à me mentitur; *Deum naturæ suæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quæ sententia in hanc propositionem resolvitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorem calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quæ tanquam nobilissimum attributum perfectissimæ ipsius essentiæ concipitur. Quæ & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito.* Ubi sane nemo tam cæcus est, quin videat, per ista *quædam* non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quæ alias salva perfectione divina à DEO agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus sermo est; & nemo unquam tantopere deliravit, ut talem quæstionem formaret; An Deus peccet? sed ita quandoque solet quæri; An Deus possit peccare? Manifestum est igitur, in istis meis verbis, quas calumniator ita fœde detorquet, contineri responsionem ad hancce quæstionem tacitam. Cum DEUS sit liberrimus & omnipotens, & abyssus ejus potentiæ & bonitatis nondum sit exhausta, quare tamen quædam non agit, aut non semper agit, quæ alias à perfectione ipsius abhorrere non videntur? Ego heic nihil aliud habeo quod respondeam, quam quod beneplacitum DEI ita ferat; & solam hanc rationem reddere simplicius & in divinam Majestatem reverentius duco, quam subtilia commenta adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur, & judicii nostri angustiis circumscribitur. Et hanc rationem niti arbitror non solum sana ratione, sed etiam dictis Scripturæ, *Psal. CXV.* 3. *Ephes. I.* 11. Deinde ulterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non possit quædam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non posse peccare dicitur, id non est ex *impedimento*

 extrin-

extrinsecus accedente naturali, i.e. vi majore validioris, nec *morali*, i.e. obligatione à superiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui superiorem non habet. Sed provenit hoc ex placito seu voluntate rectissima, & quæ convenit Enti maximo & præstantissimo. Ubi quod placiti seu voluntatis Dei, tanquam Entis supremi & perfectissimi, potissimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod ubi de libertate Dei sermo est, convenientius videatur ejusdem perfectioni exprimendæ voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare. Tum ut ea perfectio, qua Deus peccare non posse intelligitur, cum summa libertate conjuncta exprimeretur, & non pro tali impossibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis est, quę ideo peccare non possunt, quia rationali voluntate destituuntur. Deniq; quia in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda; sic ut voluntas Dei ejusdem magnitudini, præstantiæ, justitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, adeoque illa huic nunquam sit opponenda. *Schwvarzius* autem pro more suo verba mea malitiose detorquet hoc modo: *Deus omnia illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Ubi adparet, pro vocabulo *quædam* ipsum substituisse *omnia*; omisisse quoque non solum *morale* impedimentum, sed & clausulam, quæ maxime ad rem faciebat, *quod* placitum divinum *mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odiose vocabula cavillatur; jactans, *idiomata & essentiam divinam unum simpliciter idemque esse, adeo ut de illis ne* unio *quidem satis recte, nedum* conspiratio *aliqua, vel* reflexio, *vel nescio qua* Dei voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata, *sed unitas simplicissime dici possit.* Atqui si hoc tantum dicerem, me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, ubi theses Theologicas proponere haud quidquam institutum meum fuit; & cum de sinceritate sententiæ constet vocabula vellicare malignum esse; quis æquus non fateretur, otiose mihi inane litigium moveri? Sed ut huc confugiam opus non est. *Perfectissima* unio idem mihi est quod unitas aut identitas. Qui dicit, in attributis divinis esse perfectissimam *velut conspirationem*, satis indicat, se me-

se metaphorica uti locutione, ad exprimendum huncce sensum; inter attributa divina nulla est repugnantia,& Deus non agit,quæ sibi repugnant, De attributis divinis nuspiā *reflexionem* dixi,sed ita verba mea sunt *Apolog. p.* 8. *Si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse,quando actionem aliquam est suscepturus,velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c.* Non credo voculas *si* & *velut* otiose heic esse positas. Sed nec supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *DEI voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius est attemperata;* exprimendo huic sensui: DEUS nunquam vult aliquid,quod ipsius magnitudini & præstantiæ repugnat, seu quo minus Optimus Maximus sit. Hactenus porro calumniator iste questus est, quod attributa divina non satis universim; mox carpit quoque, quod eadem non satis accurate discreverim. *Attributa divina*, inquit, *formaliter, i. e. juxta modum concipiendi nostrum ita ab se invicem differunt, ut nullo modo confundi, nec* v. g. magnitudo & præstantia *pro sanctitate & justitia poni, dicique possit, quod* voluntas DEI secundum magnitudinem & præstantiam, h. e. *infinitatem & majestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & justitiam* se moveat. Atqui inquam, *magnitudo* & *præstantia* sunt vocabula generaliora,quæ *sapientiæ, rectitudini, justitiæ* & *sanctitati* non opponuntur, sed hæc potius includunt. Præstans est, & qui justus, qui rectus,sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est,quin cum Deus cœlum ac terram crearet, non solum sapientiam, rectitudinem, justitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & præstantiam exseruerit. Deniq; & illam mihi thesin falso affingit *Index*: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Hæc quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta est. Sed ita dicimus: *In quem sensum interpretandum est illud tritum: DEUS sibi ipse est lex.* Quis est sensus ille, qui ex superioribus fluit ad recte interpretandum acumen hujus dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei, semper se velut moveat, prout magnitudine & præstantia ipsius dignum est, id est, sapientissime & optime, adeoque lege extrinsecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda est calumnia *Velthemii*, qui fingit *propositionem hanc; Impossibile est Deum mentiri, ex mente mea hunc habere sensum; Deus non vult mentiri.* Sed iste est meus sensus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectissimi, repugnat perfectioni di-

 vinæ,

vinæ, cum qua voluntas divina semper conspirat, & quidem ut id non proveniat ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, sed ut nihilominus ipsi omnimoda libertas omnis vinculi expers, constet.

§. 9. Vicina hisce sunt, quæ malevoli super imagine DEI movent, Cujus mentio tantum obiterà me injecta fuit, non ut quidquam, quod Ecclesiæ nostræ de ista tradunt, in dubium revocarem, sed ea duntaxat intentione, ut ostenderem; etsi hominem ad imaginem DEI creatum esse ex sacris literis constet, non ideò tamen justitiam hominibus invicem exercendam, & justitiam DEI essentialem inter se per omnia adæquari. Rationem subjunxi; quia imago DEI est amissa per lapsum, lux autem naturalis & ejus sensus atque cognitio in hominibus superest. Quanquam enim quædã istius reliquiæ remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem præcipua ejusdem parte destructa, per cujus possessionem homo in statu gratiæ constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quousque justitia divina & humana sibi invicem respondeant. Sicuti ædificio collapso vix ac ne vix quidem de ejusdem cum prototypo convenientia judicare amplius licet, ut ut rudera quædam adhuc extent. De cætero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est hæc propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei; quippe quæ nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes præceptorum legis naturalis perspicuè & ad captum omnium gentium derivare licet. Quanquam enim & illud ex naturali lumine constet, quædam attributa in homine deprehendi, quæ itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui divinas literas ignorant: tamen quæ à Theologis super imagine Dei traduntur, cujus possessio hominem in statu gratiæ constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum iræ conjectus est, & magnam naturæ suæ corruptionem sensit, item quæ & quales sint istius reliquiæ seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, solique Theologiæ relinquenda. Et sane si quis ex ejusmodi fundamentali propositione præcepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio inevidens videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admit-

admittunt. Si inquam disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non mœchandum, non furandum: neque evidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignoranti, nec quomodo ejusdem evidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanæ facultas suppetit.

§. 1. Deduxit jam nos ordo rerum ad *Dn. Valentini Alberti, Professoris Lipsiensis Annotata super H. Grotium*, qui ejus scripti *procemium* & *protheorian* videtur potissimum opposuisse præfationi Opusculi nostri de *Officiis hominis & civis juxta legem naturalem*. Cujus commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moveant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *procemio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuisse, ut Philosophiam tam theoreticam, quam practicam, eximia utique DEI dona, florente Papatu corrumperet*. Quod verissime dictum; sed addi tamen debuerat, id potissimum factum ope Sacerdotum, qui ad stabiliendam suam tyrannidem manibus, iisdemque intricatissimis nugis scholas oppleverunt, quibus districta bona ingenia à solidarum rerum investigatione averterentur: & ut homines cæco obsequio à nutu eorundem dependerent, genuinam Philosophiam moralem penitus oppresserunt. Pergit; *post repurgatam Religionem non desiisse, diabolum his donis divinis adversus Deum & doctrinas divinas abuti: hinc primum theoreticam Philosophiam prælio iniquissimo cum Theologia commissam, ac si illa esset huic contraria.* Quid per hoc prælium intelligat *Albertus*, nondum satis mihi liquet. Nam quæ ab *Hofmanno* quondam in Academia Julia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex insigni aliqua diaboli astutia profecta, quam ex morositate viri, zelo ut multi alii à scientia parum subnixo, agitati: quæ & exiguo valde strepitu deflagravit. De cætero ut vera Philosophia, & ex natura rerum hausta, eique congruens, & Theologia itidem veræ, & ex genuina sacrarum literarum interpretatione desumpta, inter se pugnent, fieri non potest; cum utraque DEI vox sit, qui sibi haud quidquam ipse contradicit. Enimvero si quando vel falsa decreta Philosophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera scita Philosophica cum falsis Theologorum commentis, aut pravis Scripturarum interpretationibus, vel utrique falsa inter se committuntur, id vitio hominum contingit, nec

ideo

ideo nativa amicitia inter eas disciplinas dissolvitur. Neque vero cordatus Philosophus, si qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adstructa supra captum humanæ rationis, & communis Philosophiæ regulas assurgere, eo nomine ista in dubium revocabit; cum & hoc sana Philosophia doceat, DEUM posse facere supra quam homines capere possumus, neque rationem nostram potentiæ divinæ esse mensuram. Pergit; *cum è Philosophia practica nostro seculo doctrina de jure naturæ & gentium enucleatius proponeretur, hæc ut orthodoxæ fidei adversa evaderet, maximopere laboravit diabolus.* Ejus effati si hic est sensus; diabolum id maximopere laborasse, ut libro meo de Jure naturæ & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingeret, eoque nomine ego fructu exhausti laboris exciderem; tunc fateor nihil verius potuisse dici. Sed quia tam æquum pro me judicium *ab Isto* vix sperare licet, credere cogimur alium sensum ipsi præ oculis fuisse; qui nobis, ut mollissime dicam, à viro cordato plane alienus videtur. Equidem id sine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis subnixa fundamentis mordicus retinere; falsis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vastis & intricatis voluminibus de justitia & jure, nec non commentitiis conscientiæ casibus actionum humanarum regulas certas, solidas, & perspicuas obruere, animosque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum suis commodis velificantium nutu suspendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum detestatam comminisci. Ad isthæc arcana status regni istius dissipanda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc seculo doctrinam juris naturæ & gentium, alta hactenus caligine sepultam, eruere, & in justam disciplinam redigere, laborarunt. Ubi tamen contigit, ut qui cæteris omnibus viam præivit *Grotius*, intempestive & præter necessitatem quædam subinde adspergeret, quæ à scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim à nostris notaretur. Hæc ipsa tamen cum ad disciplinam juris naturalis non spectent, eam neque corrumpunt, neque ut eadem orthodoxæ fidei adversa evadat, efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haudquidquam corrumpitur, sed nativam utique retinet indolem; quo tamen usui humano fit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo uti disciplina juris naturalis heterogenea abs se removeri flagitat. Sic & *Hobbesius* præter commenta circa religionem, ex hy-

pothesi

pothesi Epicuræa, & dum à democraticis hominibus nimis in diversa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimæ disciplinæ admiscuit. Sed num ideo jus naturale orthodoxæ fidei adversum evasit? Num ideo error artificis ipsi arti est imputandus? Num aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias, aut sequiora metalla, quæ artifici perito separare in proclivi est? Multo minus sanctitati hujus disciplinæ quid decedit, si quædam meorum scriptorum loca ab imperitis aut malevolis hominibus per calumnias male habita sunt. Quemadmodum igitur jus naturale & gentium isti criminationi Albertinæ, quod nempe orthodoxæ fidei adversum evaserit, quam efficacissime contradicit, eaque summam sibi injuriam inferri protestatur: ita ut ab omnibus calumniis deinceps immune sit, & nativa pulchritudine exsplendescere queat, hoc desiderat, hoc contendit, hoc flagitat, ut nihil heterogenei deinceps sibi admisceatur, ac inprimis ut extra controversias Theologicas subducatur, ne bellis non suis implicitum laceretur. Utque adeo ab ea disciplina ex nativis principiis extructa & deducta domesticis tantum dogmatibus exsurgat, alienis præliis arenam præbere ne cogatur; & omnibus amicis uti queat, quæ leges amicitiæ & pacis omnibus inculcare satagit.

§. 11. Inde exponit *Albertus*, qua via *ipse tanto malo mederi* constituerit, ut nempe jus naturæ cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere judicat 1. *Ut disciplina Juris naturæ & gentium studiosæ juventuti maxime commendetur & inculcetur.* 2. *Grotium manibus juventutis extorqueri nec posse nec debere.* Valde obesæ vero naris oporteret esse, qui deprehendere non posset, hoc axiomate id agi, ut juventus à meis scriptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset, quam parum mea intersit, an ab istis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis suis *Velthemiique* manuscriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id salva veneratione, qua Grotianum ingenium opusque prosequor, dicere mihi fas est; cum *Grotius* maxime præstabilem quidem operam in jure naturæ eruendo & dirigendo posuerit, ut tamen neque omnia, quæ ad eam disciplinam pertinent, attigerit, aut plene satis deduxerit, neque in justæ formam artis id jus disposuerit, & præter admixta multa heterodoxa materiam de bello fusius tractaverit, quam in generali disciplina requirebatur: nihil sane causæ adparet, quo minus & possit & debeat juventus discipli-

nam istam ex aliis autoribus haurire. Qui tamen omnes cum non possint non subinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem heic fregerit, remittere, huic semper honos atque existimatio sua salva constabit. Revera igitur institutum *Alberti* hunc producere effectum est idoneum, ut disciplina juris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adsurgere queat; utq; adeo ex *Grotio* novus quidam Magister Sententiarum evadat, qui à variis vario modo frustulatim concisus, eviſceratus, extorsuatus, ac diversicoloribus velut jusculis commentariorum, notarum, observationum, animadversionū, compendiorum, tabellarum, & analyseon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanticissimum ferculum est,) perfusus atque adornatus juventuti proponatur: cui hæc persuasio animo sit infixa, apicem scientiæ hujus sese attigisse, si textum Grotianum utcunque intelligat. Sicuti postquam scholæ Aristotelem in oraculi vicem adorare cœpissent, exinde omnis Philosophantium labor circa consarcinandos commentarios in Aristotelem absumptus fuit; & nisi hoc demum seculo egregia quædam ingenia istud servitium ejurare ausa fuissent, per octodecim amplius secula adhuc solida rerum scientia ne latum quidem unguem promovisset. 3. *Grotii libros in compendium orthodoxum redigendos, in quo vera ejus doctrina ex hypothesibus orthodoxis deducantur, falsa cum fundamentis suis evertantur.* Atqui jam dudum *D. Joh. Andreas Osiander* omnia, quæ religioni orthodoxæ adversantur, accuratissime notavit, ut hoc quidem fine compendio novo opus non sit. Et cum errores *Grotii* libris *de jure B. & P.* adspersi circa materias versentur, quæ ad generalem juris naturalis disciplinam non spectant, quid opus est compendia inprimis sectanti istos errores velut monumentum aliquod aut partem disciplinæ retinere; cum sufficiat, eos simpliciter separari, & silentio præteriri. Sic sane agricolæ paleas una cum frumento puro haud quidquam in granaria recondunt. Si ubi abs coquo cibis sordes aut pili sint admixti, hi non solent in peculiari patina apponi, sed simul & semel abjiciuntur. Sane ubi semel error aliquis ex fundamento fuerit destructus, non opus est ejusdem semper deinceps mentionem fieri, ubi vera sententia traditur: cum thesi semper adjungere antithesin nihil aliud sit, quam disciplinas sordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorum judicavit, omnes solœcismos, qui unquam contra veram dicendi rationem admissi sunt, in Lexicis esse annotandos; non magis quam Mathematici operæ

pretium

pretium ducunt, omnes falsas operationes & parologismos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, simul memorare. Et unica via est, ut compendiis ejusmodi & notis in æternum carere possimus, disciplinam juris naturalis ex sola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controversum est, admiscere. Inprimis autem nova plane & mira creatura est *Compendium Juris Naturæ & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia parturiet, omnia orthodoxiæ nomine superbientia, sed inter quæ tamen mira sit discordia, & quorum quodlibet cæteris hæresin aut schisma objiciat, æternique ignis pœnas minitetur. Nemini quippe ignotum est, quamlibet ex partibus, in quas Christianismus discissus est, sibi orthodoxiæ dignationẽ vindicare, cæteras omnes hæreseos aut schismatis arcessere. Postquam ergo nostræ Ecclesiæ Albertinum compendium unanimi consensu receperunt, sine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo Syncretistas vocant; Eos quippe communi secum libro Symbolico uti noiet *Schwvarzius*, qui *Petro Winstrupio* Scaniæ Episcopo atrocissimi flagitii loco, & tanquam certissimum argumentũ heterodoxiæ exprobrabat, quod hic quondam in *Georgii Calixti* laudem epigramma composuerat. Cum porro cæteræ Christianorum sectæ deterioris nolint esse conditionis, singulæ proprium sibi compendium vindicabunt. Eandem sibi licentiam deinceps assument Mahummedani, & ipsi in sectas divisi; ac demum varia Gentilium genera per utramque Indiam sparsa. Transibit dein hoc exemplum ad alias disciplinas, ut mox quoque habituri simus Arithmeticam, & Geometriam, & Astronomiam, & Logicam, & Physicam, & Medicinam, & Metaphysicam orthodoxam. *Nicolaus* quoq; *Beckmannus* alto deinceps supercilio quicquid est JCtorum gentilium, ac Pontificiæ, Calvinianæq; religioni addictorum despiciet, utpote *Gesenii* fraterculus atq; ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poesis longe infra *Petri Winstrupii* pedes abjecta jacebit, quippe cujus humeris ex *Gesenii* elogio Atlas Ecclesiæ incumbit. Atqui nemini sano hactenus in mentem venit, disciplinas, è lumine rationis provenientes, partibus illis involvere, in quas res Christiana lacerata est. Et inprimis disciplina juris gentium hoc commento appendix Theologiæ fieri constanter abnuit. Nam si hypotheses istæ, ex quibus jus suum orthodoxum deducere vult *Albertus*, verbo Dei revelato superstructæ sunt, non magis hoc jus ad regendas

omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam istæ hoc momento in unam circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem sanæ rationi innituntur illæ hypotheses, scire velim, ex quo privilegio sibi hoc arroget *Albertus*, ut ipse ratione melius, quam cæteri omnes usus judicari debeat. Enimvero respuunt in istas partes distrahi disciplinæ Philosophicæ, inter quas & nostra suum profitetur nomen, quæ ad omnes æque homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamvé aliam exigunt præter rerum naturam, & lumen sanæ rationis; huic quod congruit, verum, quod adversatur, falsum adpelletur: orthodoxiæ & heterodoxiæ vocabula solis Theologis relinquantur. Credat quoque *Albertus*, non omnes homines ita stupidos esse, quin animadverrant, hoc stratagemate ipsum dictatis suis irrefragabilem autoritatem conciliatum ire, dum sub orthodoxiæ nomine eadem venditat. Hoc quippe concesso, velut hæreticum & veneno infectum proscribetur, quicquid ab istis discrepaverit. Et cum non exiguam nostræ disciplinæ partem constituat politica architectonica, eodem obtentu isti homines dictatoriam sibi circa hujus dogmata autoritatem arrogabunt. Quod quam non usque adeo tutum sit summis imperantibus civilibus, & præteritorum seculorum & hujus nostri funestissima exempla docent.

§. 12. In *protheoria* deinde *Albertus* certas hypotheses ponit, cui orthodoxum jus naturale sit superstruendum. Inter quas prima est: *Fons è quo à Christianis pura juris naturæ notitia hauriri potest & debet, est orthodoxa doctrina de statu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem DEI, inter cujus reliquias est Jus Naturæ. Hujus igitur cognitio ab illa non minus ac existentia dependet.* Ubi observandum, hanc hypothesin illis tantum quadrare, quibus jus naturale pars articuli de Lege in Theologia constituitur. Verum cum nobis jus naturæ & gentium hoc fine tractetur, ut sit regula actionum & negotiorum inter omnes homines non quà Christiani, sed qua homines sunt; & vero illa hypothesis hominibus ut talibus sit ignorata: igitur absurdum est, Christianis dare peculiare principium ejus juris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui si unice inniti velint Christiani, idem jus apud alios non Christianos adversus se inutile & inefficax facient. Qui uti doctrinam de imagine Dei ignorant; ita & jus ei fundamento innixum adspernabuntur. Quod si igitur usus hujus juris debet esse universalis, idem ex principio, quod

quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inspecta rerum & hominum natura collectis, est derivandum. Deinde cum status integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, jus autem naturæ & gentium jam in genere humano multiplicato & in varias civitates digesto, multisque institutis exculto usum obtineat; non adparet, quomodo pauca illa, quæ de illo statu in divinis literis habentur, & inter quæ de jure naturæ & gentium mentio non fit, jam norma esse queant actionum, quæ in genere humano certum regimen desiderant: cum ex divinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem instituta, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiæ multiplicatis, quæ nunc deprehenduntur. Quæ enim super hac re disputantur, nulla solida demonstratione, sed probabilibus tantum conjecturis nituntur, quibus quisq; ex suo ingenio fidem addit, demitve. Præterea assertio hæc; *Jus naturæ est inter reliquias imaginis divinæ*, in sacris literis totidem verbis non extat, sed à Theologis recepta est ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quæ homini in statu integritatis perfecta aderat, etiam post lapsum jam supersit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici posse v.g. Arithmeticam, Geometriam, Physicam, & alias scientias esse reliquias imaginis divinæ. Nam dubitare fas non est, quin facultas numerandi & mensurandi homini in statu integritatis adfuerit, quæ nunc, etsi cum difficultate & obscuritate conjuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, è quo Christianis pura Arithmeticæ, Geometriæ aut Physicæ notitia hauriri potest ac debet, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam *Albertus* utique n. 2. reliquias divinæ imaginis etiam in principiis Theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione jus naturæ & gentium à Christianis tractari & demonstrari debet, quam *Albertus* postulat, intra angustos valde terminos ejus autoritas & usus compingetur, nec amplius idem erit jus gentium, universo generi humano commune, sed paucorum magistrorum, qui invidia adversus recentiorum opera suis collegiis manuscriptis apud imperitos juvenes hoc obtentu sanctimoniam circumponere satagunt. Nam quod omnes Ecclesiis nostris addicti in Albertinum commentum juraturi sint, vehementer dubito.

 §. 13.

§. 13. Quanquam autem fundamento convulso tota quæ superstruitur machina ultro collabatur; visum est tamen carptim quædam annotare, qua *Albertus* rem acu tetigisse non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit: *Cum omnes reliquiæ imaginis divinæ, inter quas etiam est jus naturæ, sint in nobis corruptæ, mirum non est, si corrupte tractentur, nisi memores simus & studiosi pristinæ integritatis, quantum facit ad praxin in statu corruptionis.* Heic id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, ubi non solum, ni peculiaris Dei gratia accedat, cæci plane sumus circa dispicienda divina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias scientias in nobis sentiri, hebetudinem, torporem, hæsitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cumprimis in quæstione est, an, quod ab *Alberto* proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis; nempe ut recurramus ad statum integritatis, & considerata, quæ ibi erat, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex Philosophis Christianis hactenus commendavit, aut insignem ejusdem usum ostendere potuit. Neque est quod quis objiciat, præcepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex *Alberto* quæsiverim, num admittat v.g. in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope solius naturalis rationis, & citra subsidium divinarum literarum inventa? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus est;) tunc sane nulla adparet causa, quare jus naturæ & gentium non æque firmiter, ac cæteræ scientiæ, possit deduci ex axiomatibus, & observationibus judicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoq; quare Christiani juris naturæ & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in justam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometræ, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in hujusmodi scientiis rationi superest, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. 14. Nihil autem plane ad rem facit, quod *Albertus* n. 5. adducit exem-

exemplum *Grotii*, qui l.2. c.1. §.2. circa statum primorum hominum à sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis divinis literis constet, vel solo hoc exemplo adparet, quantis disputationum vorticibus jus naturale implicandum sit, si methodo Albertinæ insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S.Scripturæ interpretationem. Cum contra omnis ejusmodi litium materia præscindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiæ propriam unice relinquamus, & in disciplina Juris naturalis præsentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus jam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse *Albertus* n.6. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam positos ne moveamus, & simus Philosophi, simus quoque Christiani, ut tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne comminiscamur. Nam Philosopho ut sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, æque accidit, atque eidem accidit, ut sit Germanus, aut Gallus aut Anglus; aut uti Musico contingit barbato aut imberbi esse. Nec ideo tamen vera Philosophia magis religione, aut natione, quam Musica barbitio distinguitur. Sane multa novit Philosophus, qui idem Christianus est, quæ Philosophus non Christianus ignorat: novit etiam Christianus, qui idem Philosophus est, quæ Christianus non Philosophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Christianus erit, qui non est Philosophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Christianus. Equidem ubi, quæ à Philosopho ope rationis sciuntur, in divinis quoque literis traduntur, ex ea conspiratione tradita philosophica mire illustrari certum est. Sed si divinæ literæ quid tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, nescio quid theorematum inde elicere queat Philosophus, præsertim ubi in ea præsupposita, quæ *Albertus* Philosopho Christiano à Theologo, n.8. mutuanda scribit, omnes Christiani non conspirent, sed in varias interpretationes distrahantur. Transibit quippe ea discordia in theses Philosophorum inde eliciendas, quam Philosopho ut tali componere impossibile erit; eoque ex ista mixtura Theologiæ nihil lucrabitur Philosophus præter lites inextricabiles. Sed quod exempli causa adfert *Albertus*, quod per propositiones illas inusitatas, personales & sacramentales, locupletior reddatur Logica, non adparet. Nam quod inusitatæ illæ vocentur, id inde est, quod ratio humana capere nequeat connexionem

subje-

subjecti & prædicati; de qua pronunciare, recte an secus se habeat, non ad Logicam spectat, sed ad Theologiam. Ex quo sane quæ peculiaria sibi formare theoremata possit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum solicitus esse debeat de formali velut structura propositionum, earumq; conjunctione aut disjunctione ad eliciendam formalem consequentiam: igitur ipsius ut talis non est in materialem quasi veritatem propositionum inquirere. Eoque Logico ut tali propter quasdam propositiones Theologicas, captum humanum superantes, non magis opus est nosse doctrinam de unione personali & sacramentali, quam eidem opus est nosse medicinam propter hanc propositionem; Rhabarbarum habet vim purgandi, sanguis movetur in circulum. Alias enim confusio fieret omnium disciplinarum & eodem jure Grammatico ut tali noscendæ forent omnes essentiæ, quia ille vocabula & phrases suppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis supracœlestibus, quod secundo loco adfert *Albertus*, Physicam multum videtur locupletare. Præterquam enim quod non omnes Christiani loca Scripturæ, ubi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, qualis antequam composita sit, dubium erit, quis ipsis locus in systemate mundi assignari debeat: etiam assumpta interpretatione plerumq; nostratium Theologorum, non parum difficultatis istæ aquæ dabunt. Nam manifestum est, omnes istos, qui hanc interpretationem amplexi sunt, systema Ptolomaicum, & orbes illos veterum reales supposuisse, quorum uni quicquid est stellarum præter Planetas affixum sit. Cum autem recentiorum observationes diversam plane systematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in proclivi erit iisdem idoneum locum ultra omnes mundanos vortices attribuere. Quicquid hujus tamen sit, cum illæ aquæ in sensus hactenus non incurrerint, & nulla super iisdem extent phænomena, Physico sane Christiano nihil de hisce dicendum restat, quam neque de istis omnium Christianorum interpretationem conspirare, neque ope sensuum quidquam de istis huc usque deprehendi potuisse.

§. 15. Inde n. 9. novum nos modum, quo *à revelatione status integri in doctrina de jure naturæ abstrahendum sit docere aggreditur Albertus.* Nimirum *eum à Christiano Philosopho exacte cognoscendum, sed cognitum non proponendum, sed tantum præsupponendum esse, ut in iis, quæ sui fori sunt,* proce-

procedat rectius & tutius. Enimvero ejusmodi modus abstrahendi hactenus in Philosophia inauditus fuit, ut abstrahere idem sit, quod ex alia disciplina tanquam ibi demonstratum præsupponere, & citra ulteriorem disquisitionem assumere, eique ulterius Theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid præsupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit solicitus, id tamen semper præ oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo unquam tam absurdus fuit, ut diceret, v. g. Opticum aut Astronomum à theorematis Geometricis abstrahere, qui eadem præsupponit, & suas propositiones iisdem superstruit. Unde nostra sententia est; posse ejus naturale demonstrari, posse huic disciplinæ suam constare integritatem, in promptu eidem esse domestica principia, aut quæ saltem à Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non præsupponat. Eoq; Philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis utique cognoscenda est, sed hoc duntaxat fine, ut articulos fidei suæ plene teneat: non autem ad hoc, ut philosophetur, ut disciplinam juris naturæ & gentium adornet universalem, & quæ ad captum omnium hominum sit, atque controversias super peculiari cultu divino transscendat. Sicuti v. g. medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque à statu integritatis absuisse, sed ut tamen hanc notitiam in nulla parte medicinæ præsupponat. Manifestum præterea est hoc novo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controversiis implicari, & velut tributariam horum imperio subjici, sic ut ejusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam *Alberti* alicujus, aut *Schvvarzii*, aut *Gesenii* dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari tanquam oracula eorum, qui supremum jus vitæ & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam *Albertus* commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producitur; cui quidem status integritatis necessario præsupponendus. Verum hac morali Theologiâ nostra disciplina longe latior, & magis universalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum

& regulas expediendorum negotiorum, quæ ex peculiari religione, aut voluntate imperantium civilium haud promanant. Eoque si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut jurisprudentia civili est derivandum. Sic ut revera ubi jus naturæ & gentium deficit, ibi Theologia moralis & jus civile incipiat. Est autem plane absurdum, disciplinam magis universalem hypothesibus disciplinæ minus abstractæ superstruere. Cum hic nativus ordo disciplinarum sit, ut generales & simpliciores præcedant, particulares & compositæ sequantur, & hæ illas, non vice versa, præsupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad jus naturale referunt, ordine & natura prior est Theologia revelata, & hæc illam, non illa hanc præsupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, hæc supplet. Et prius utique quis homo, quam Christianus esse concipitur. Homines quippe nascuntur, Christiani fiunt, adeoque & officia hominis ut talis, quam Christiani, prout hæc aliquid istis superaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον est, disciplinam, quæ de officiis hominis ut talis tradit, hypothesibus disciplinæ, quæ de officiis Christiani ut talis agit, superstruere.

§. 16. Pronunciat deinde *Albertus* ex nova sua abstractione hominem in disciplina juris naturalis *concipiendum esse non alium, quam sub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terræ filium; non ut casu in illum projectum; sed ut integrum & ad imaginem Dei creatum.* Ubi observandum, omnino quidem hominem ut integrum creatum esse concipiendum, si quis methodo Albertinæ insistere velit, quippe ex qua revera nihil aliud quam Theologia moralis provenire apta est. Sed in disciplina juris naturalis universali, & quæ peculiarem cultum divini Numinis transcendit, quam nos adornarum ivimus, plane non necessum est certi & definiti quid super originibus generis humani asserere; sed ea res ibidem in medio potest relinqui, tanquam quæstio historica & facti, quam sola ratiocinatione, aut ex observatione naturæ rerum & hominis nunc assequi impossibile est. Quando autem in disciplina juris naturalis occupati sumus circa demonstrationem hujus propositionis: status hominis sibi soli relicti, absque auxilio aliorum hominum est miserrimus: ad majorem ejus illustrationem dicimus, huic propositioni suam constare veritatem, quamcunque quis originem generis humani

velit

velit præsupponere, quatenus quidem ex sola ratione jam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primæva felicitate solis sacris literis debemus.) Adeoque in nostra disciplina super veris generis humani originibus nihil certi aut definiti asseritur; sed tantùm hoc adstruitur, hominem sibi soli relictum fore miserrimum, quamcunque quis ductu solius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatvé. Conferatur si placet §. 4. *Dissertat. nostra, de statu hominum naturali*. Ubi & hoc obiter monendum, de suo affinxisse mihi *Albertum* hoc vocabulum; homo non ut *casu* in mundum projectus concipiendus est. Nam id quidem d.l. in meo libro non extat; & revera absurdum est, solam rationem sequenti concipere hominem casu in mundum projectum: sed dico *utcunq;* seu *undecunq; projectum*, ut significarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac thesi meæ veritatem constare, qualescunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato suo *Albertus* subjungit, nihili est. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet, quia homini jus naturæ non aliter inest, quam prout reliquias imaginis divinæ ex statu integritatis in nos traductas possidet*. Nam hæc ratio non tantum in jus naturæ quadrat, sed & in quasvis alias scientias rationi superstructas. Æque enim Arithmetica & Geometria, aliæq; scientiæ dici possunt esse ex reliquiis imaginis divinæ, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanæ conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quæ ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Juxta priorem considerationem jus naturæ eo modo æstimatur, prout *Albertus* vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in præsens illa se habeat, non considerato, an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac sorte deinceps se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic ut intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousq; reditus inde provenientes pertingant, non opus est, ut eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius hæc faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in præsens sit. Ast ubi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc

restet, considerandum est. Eodem modo Philosophus est solicitus, quousq; rationis lumen, quod in præsens penes hominem invenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cujus est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo ad probari possit, considerare utiq; debet, quanta sors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris pœnam declinandam sit adhibendum.

§. 17. Impugnat deinceps *Albertus*, quod ego asserueram, in disciplina Juris naturalis hominem nunc considerari, prout ejus natura est corrupta, & multis pravis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac unice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haud quidquam præsupponi tanquam normam juris, sed tanquam affectionem subjecti, quæ lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra *Albertus* pertendit, necessarium omnino esse, ut omnes nationes utantur jure universali, quod ad principia Theologiæ in nostris Ecclesiis receptæ sit adaptatum; Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca juris naturalis præcepta usque adeo ad hominem corruptum respicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant, v. g. facilem esse ad condonandas injurias, subvenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit evolvere totum Systema Juris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam ejus partem in hominem integrum, prout ejus conditio à nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *objectum* Juris naturalis; quasi status integer sit principium ejusmodi axiomatum aut præceptorum, quæ tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem præceptorum objectum. Quam distinctionem credo juvenes imperitos magno prosecutos applausu, utpote quibus illæ subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quæ obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim num. 15. eandem popularibus verbis proponat: *Dei providentia*, inquit, *& benignitate fieri, ut post lapsum inter reliquias imaginis divinæ nobis ea connascantur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt observari, sed & ad eas actiones, quæ statui corrupto sunt propria, in eodem valore extendi.* Id est, in statu integro extiterunt,

axio-

axiomata, quæ nunc in statu corrupto ut tali sequenda sunt. Atqui heic quæri potest, utrum ista axiomata homini in statu integro actu inhæserint, ita ut v. g. actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quæ tutoribus adversus pupillos obligatio, quæ forma judiciorum, quæ ratio pœnas exigendi, quæ bellorum, quæ fœderum jura; antequam egestas, mors, delictum, pœna, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci cœperint. Utrumvis asserere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere; sicuti homini integro ex contemplatione naturæ suæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggessit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturæ & conditionis suæ officia illi conditioni necessaria suggerit. Pergit *Albertus* n. 14. *Statum integrum à Christiano cognitum fieri normam status corrupti, seu ex orthodoxa illius cognitione resultare in homine sana ratione uso dictamina non pauca, quæ ad observandas & confirmandas reliquias imaginis divinæ, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringunt. Et ex hac causa inter præcepta juris naturalis sunt referenda.* Ubi moneo, vix satis sibi heic constare *Albertum.* Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum *connasci*, quæ nunc *apud Christianos ex cognitione status integri resultare* pronunciat. Hæc duo quippe diversissima sunt. Nam quod connascitur, omnibus hominibus ut talibus adest: sed quod resultat ex cognitione status Christianis tantum noti, id in Christianos duntaxat cadit. Quo igitur jure regentur, qui articulum fidei Christianæ de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt.

§. 18. Exinde patet, frustra operam ab *Alberto* sumi, quando *vim obligativam status integri ad jus naturæ hodie refert vel formaliter vel normaliter.* Nam uti hoc quidem certum est, quod omnia præcepta legis naturalis, quæ hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa præcepta, quæ non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diæta sani hominis provenisse; aut diætam febricitantis ad diætam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an mul-

 tum

tum lucis accessurum sit medicinæ, Æsculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum est illud *normaliter*, ut tantum ad tuendam utcunque thesin id sit inventum, non quod revera aliquid inde proficere hæc disciplina possit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab *Alberto* promulgatur, quæ confundere potius, quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia, quæ super integritatis statu Theologi tradunt, noverit; tamen quid juris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. 19. Videtur quoque *Alberto* displicuisse, quod cum jus naturale ad usum fori humani à nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat: idem jus *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad hæc reponit *Albertus* n. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* Atqui ne *Albertus* putet, hoc à nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Jure N. & G.* l. 1. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimvero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, divinum & humanum, cujus fori discrimen passim insinuavi; convenientissimum fuit visum curam divini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, ejusque voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia sint propitiando DEO ad expiandas quæ tam varie committuntur à lege aberrationes. Juri autem naturali præcipuæ curæ est forum humanum, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus ulla ab agentis animo labes adhæret, in foro divino reprobari; cum tamen ratio humana nullum jam remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere, inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanæ actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia sint temperanda. Cum autem

Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exteriorem prodeunt, sensusque feriunt; ratio sane adparet, quare disciplinæ juris naturalis majori ex parte circa exteriores hominis actiones sit dispiciendum.

§. 20. Sed nec omnia ad palatum *Alberto* videntur, quæ à me super hac quæstione tradita sunt: Num jus naturæ idem fuerit in statu integro, atq; incorrupto? Quæ huc redeunt, quod utrinque quidem summa ejus juris capita sint eadem; sed circa particularia præcepta discrimen aliquod emergat. Nam ex affirmativis quidem præceptis illa in statu integro locum non invenisse, quæ vel præsupponunt institutum à felicissima hominis conditione abhorrens, vel sine morte & miseria non intelliguntur. Sed & convenientius videri cætera legis naturalis officia præceptis potius affirmativis juberi, quam eorum intermissionē negativis sanciri, ubi nulli pravi cupidines adsunt, qui in talia delicta propellant; etsi alias quodvis præceptum affirmativū virtualiter interdictum omnis oppositi contineat. Unde non est quæstio: num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quæ nunc sunt corrupta, seu num eadem tunc, quæ nunc, inhonesta fuerint? Sed hoc quæritur, num capita legis naturalis in quovis genere actionis in statu integro affirmativis potius, quàm negativis præceptis, seu quæ potius virtutes juberent, quam vitia diserte prohiberent, exprimi convenientius fuerit? Quorum prius à nobis ex evidentissima ratione fuit adsertum. Neque vero quæ *Albertus* in contrarium habet, alicujus sunt ponderis. *N.* 12. agnoscit, *inhonestum eo ipso, quæ præcipitur honestum, actu oblique prohiberi.* (Satius fuerat implicite dixisse; quia quæ hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) N. tamen 23. asserit, *certa non minus & expressa extare axiomata, quibus jus naturæ inhonesta prohibet, ac quibus honesta præcipit.* Rationem subjungit n. 24. *quia homo integer, si præsertim status integritatis fuisset continuatus, etsi vires semper habiturus fuisset ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat positum, ut posset iis uti* PERINDE *ac abuti.* Atqui licet hominem integrum peccare potuisse eventus ostenderit; non tamen credendum est ejus libertatem ita velut in æquilibrio constitutam, ut non magis versus bonum, quam versus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non solum pravi cupidines exulaverint, sed & idem in statu gratiæ per possessionem imaginis divinæ constitutus fuerit, omnino insignis vergentia in ipso ad bonum, & abhorrentia

rentia

rentia ultronea à malo statuenda est. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otiosa & inefficax redditur, per gratiam divinam eo usq; provehi queat, ut lege Dei delectetur, ut detestetur peccatum, ut doleat sibi tantum facultatis non esse ad implendum bonum, quantum est voluntatis: si voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem major utique gratia Spiritus Sancti sustentabat, quam hominem regeneratum, in æquilibrio ad bonum & malum fuerit constituta, ut libertate sua *perinde* posset abuti, quam uti. Omnino igitur convenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum proclivitas deprehenditur, officii sui regulas præceptis potius affirmativis quam negativis proponi, etsi de cætero æqualis ad utraque observanda sit obligatio. Caveat igitur *Albertus*, ne dum circa mea tradita nodum in scirpo quærit, ipse fœdo se errore induat, ac statum integritatis nobis plane subvertat. Sicuti & id naris non nimis emunctæ argumentum est, quod n. 25. addit: *Ex hac causa Deum protoplastos in statu integritatis præcepto negativo à peccato retraxisse.* DE LIGNO NE COMEDAS. Nam sermo nobis utique est de præceptis naturalibus, non positivis. Et d. l. ob præceptum istud hæc verba (*non positivum*) parenthesi inclusa sunt; ne fortasse *Albertus* putet, sese primum fuisse tam lynceum, ut rem tam abstrusam observarit. Et alibi sine dubio cogitationibus suis vagabatur *Albertus*, quando scribebat: Deum isto præcepto, *de ligno ne comedas*, protoplastos à peccato retraxisse. Nam de ligno comedere peccatum non erat, nisi Deus vetuisset; eoque Deus tunc vetando non à peccato retrahebat; sed efficiebat, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. 21. Posthæc operosus est *Albertus*, ut leges naturales, quæ peccatum jam commissum præsupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducat, utque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo status integer corrupto statui pro norma sit. Ubi id quidem certum est, non pauca particularia præcepta emersisse post corruptam conditionem humanam quæ in integro locum plane non inveniebant. Verum ut ista *normaliter* in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos normaliter referri ad regulas diætæ, quæ in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur *Albertus*, quod, ut necessitatem hujus extensio-

tensionis in statu corrupto ostendat, jactet; etiam in statu integritatis, si diutius durasset, necessario in quibusdam illam adhibendam fuisse; in ejusque rei illustrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio jure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & sororem, id post multiplicatis hominibus etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam sermo heic est de lege naturali, non de positiva, qua fratrum & sororum conjugia prohiberi constat. Per talem autem extensionem, qualem *Albertus* vult, id, quod ex ista extensione producitur præceptum itidem inter jura naturalia, non autem inter positiva locum sortiri debet. Eoque inter dictum connubium inter fratres & sorores non provenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre potest *Albertus*, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fratrum & sororum in vetitum ire debuerint. Nam quæ horum in corrupto statu prohibitorum rationes afferuntur, de latius spargendis amicitiis, ut nuptis præsidium esset contra injurias maritorum, aut ne cohabitatio ipsorum inobservata stupris præberet occasionem, in statum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisque inter præcipuas causas ejus interdicti allegatur. Deniq; absurdũ videtur dicere; aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis causa*. Hæc enim locutio videtur præsupponere, aliquid minus honestum antea usu fuisse frequentatum, v.g. Si Orientales populi dicant, apud se honestatis causa receptum fuisse, ut mulieres in publico velata facie incedant, aut à conviviis virorum alienorum absint, satis innuunt, diversum morem quibusdam vitiis fomitem præbuisse.

§. 22. Tandem *Albertus* monet, circa eas extensiones caute agendum esse, ne in excessu aut defectu peccemus; & ei malo evitando operosum adparatum regularum huc inservientium propinat. Circa quas illud ab initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certissimo esse judicio methodi morbidæ, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptæ. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam juris naturalis accommodarunt, una regula, eaque planissima rem absolvant. Deinde illæ ipsæ regulæ non sunt pars Theologiæ orthodoxæ circa statum integritatis, sed ab *Alberto* excogitatæ sunt ex collatione præceptorum juris naturalis, quæ in statum corruptum cadunt, cum statu integro.

Adeoque non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat; cum sint nihil aliud quam reflexiones super officiis in utrumque statum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quo usque regulæ Albertinæ valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quæ non alia possunt esse, quam observationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitæ; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros, intricatos & paucis cognitos tramites sectari. Nam si ponamus aliquem, qui ad unguem calleat, quæ Theologi nostri super statu innocentiæ tradunt, qui idem tamen aliunde juris naturalis disciplinam jam non didicerit, ex istis quidem regulis non majores profectus in jure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et hæc quidem ad commenta *Alberti* monere visum fuit.

§. 23. Cæterum dum circa investigandam ejusmodi propositionem fundamentalem satagimus, non potuit non quoque occurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus; quæ si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret, quam dicere; illa juris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quæ deinceps suus cuique animus suggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat; vel ut opponatur ei, quod ex divina revelatione fluit, aut per experientiam constat, & in facto est positum: vel ut opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoscitur; in neutra acceptione provenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii præ cæteris scientiis tribuitur, quæ ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notæ dici possunt, quia neque ad eas addiscendas revelatione supernaturali opus est, neque observationem historicam & experimenta eædem præsupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notæ sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctæ & propiores rationes requirantur. Adeoque si v. g. demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse æquales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit præter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is qui-

is quidem inter Mathematicos nunquam illustris erit; ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhæret, ne sic quidem propositionem habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat non singulos tantum homines, sed & integras nationes super præcepto aliquo legis naturalis dissentire, quæ via tunc erit verum investigandi? Cum nemo recordari queat, quid sibi nascenti in animo hæserit. Ergo deferetur controversia ad recens natos infantes, ut ipsi dispiciant, utra ex sententiis, super quibus controvertitur, in animis ipsorum jam hæreat. Quod si quis reponat, utique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod noverint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut meminisse; is sciat, non usque adeo arduum quidem esse distinctionem qualemcunque comminisci; sed ut revera existat, quod nuspiam est, utque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantæ super istis notitiis innatis disceptationes agitatæ sint. Aristoteles tabulæ nudæ animum hominis nascentis assimilavit, cui tamen quidvis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur, quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animum sese ope sensuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philosophi impugnant hac exceptione, quod utique idea Dei, item idea harum propositionum, *ego cogito, ego sum*, in animo sint, quæ nunquam in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma movent. Alii observant, inesse animo hominis non solum facultatem res adprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac in quo conveniant aut discrepent secernendi, & ex considerata ea convenientia aut disconvenientia novas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Unde evenit, ut felicia cumprimis ingenia multa intelligant & norint quæ nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus uti fertiles agri inspersa semina multo cum fœnore reddunt. Sic & de causis & consequentiis rerum judicare potest animus humanus; id quod inter objecta sensuum referri non posse videtur. Eoque ita corrigunt vulgatum istud, ut nihil in memoria sit, quod non fuerit in sensu; ut tamen in mente multa sint, quæ per sensus ingressa non sunt. De cætero nemini morta-

lium constat, quales sint imagines rerum, & quæ earum consecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo usum sermonis habemus, cogitata nostra in animo tanquam propositiones verbis constantes tacite volvi in aprico est. Quo autem modo & quibus incrementis sermocinandi facultas comparetur, nemini non constat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiscuntur nomina rerum, quæ quotidie sensibus obversantur. Inde progressus fit ad verba communissimas actiones exprimentia, sed quæ modo infinitivo tanquam simplicissimo primitus efferri solent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliæque particulæ pedetentim, addiscuntur; Orationes autem apte connectere rationis jam adolescentis opus est. Atque iisdem incrementis ista mentalis oratio, quæ per cogitationes tacitas in animo sese explicat, procedere videtur. Enimvero quia principia scientiarum ita perspicua sunt, ut facili negotio & levi ex occasione sese animis hominum insinuent, sic ut fere recordari nequeamus, quando primum ea hauserimus, ipsaque adeo non tam extrinsecus in animum penetrare, quam in eo jam latitare, & per externam occasionem excitari videantur: inde in tralatitium dogma invaluit, semita scientiarum animis hominum connasci, quæ habitum quendam imperfectum constituant; qui dein adhibita cultura & disciplina in perfectam scientiam adolescat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiæ vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis à nativitate inhærere asseritur. Cæterum uti alios cum habitibus suis imperfectis, & potentiis propinquis luctari æquo animo patior: ita disciplinam juris naturalis ex contemplatione naturæ rerum & hominum deducere instituenti non potuit, non rejici illa assertio; quod animis hominum ab ipsa nativitate congenita sint, & velut impressa juris naturalis saltem generalia præcepta ad modum *actualium & distinctarum propositionum*, quæ statim atque usus sermonis asserit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte possint exprimi. Ad has enim ex sola ratione deprehendendas aliis experimentis opus est, quàm quæ hactenus haberi potuerunt. Cæterum postquam actuales istæ & distinctæ propositiones ex quotidiana infantium inspectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in sensus nostros incurrit, non adparent; ad autoritatem S. Scripturæ confugitur, & cumprimis urgetur, quod

quod *Rom.* II. 15. lex naturæ *cordibus* hominum *inscripta* dicitur. Enimvero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde phrasis illa, quæ non in divinis tantum literis, sed & alios apud autores occurrit, manifeste metaphorica est; cujus emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebilitatem notitiæ istius, nequaquam autem peculiarem modum ejus notitiæ comparandæ insinuat. Unde cum in aliis omnibus locis hæc phrasis notet notitiam adquisitam; nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhærentem. Nisi forte insipidis *Schvvarzii* glossis infallibilis autoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum esse*, infercit, *antequam illud faciant, aut ratione sua utantur.* Cujus tamen assumenti fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum haud quidquam de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum uti norunt, sed de talibus, quibus invisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neque vero ulla heic glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime pondus istius phraseos explicent. *Gentes, quæ legem scriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoq; sibi ipsis lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum: siquidem conscientia eos convincit, & cogitationes se invicem accusantes & excusantes.* Ex quibus verbis hicce planissimus resultat sensus: Notitia legis naturalis, quæ ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Judæis contigit, oritur, non superfunctoria est, & quæ facile iterum evanescere & deleri queat; sed penitissimo infixa est animo, sic ut ubi quis contra eam legem peccarit, ipsa conscientia eum convincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Unde & locutio illa, quam Tenebrio iste velut solennem confessionem crepat: *lex naturæ est inscripta cordibus per imaginem Dei*, revera huic loco Paulino non quadrat, ubi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis divinæ mentio sit heic facienda, hic sensus sit planissimus; quod homo ex visibilibus invisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei creatus sit. Inepte quoq; ab Eodem adducitur dictum, *Jer.* XXXI, 13. Nam si ex hoc *Schvvarzius* exsculpere velit, legem

naturalem nascentibus per modum actualium & distinctarum propositionum inhærere, præsupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam informationem. Quod quomodo sit, liquido probaturus ipse viderit.

§. 24. Dispiciendum quoque paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit hæcce; Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda: quam quidem *Valentinus Velthemius Professor Jenensis* tanquam *principium primo-primum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo resolvatur; in quo fundentur omnia alia præcepta legis naturæ; in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & unde decisiones omnium quæstionum ac casuum moralium prodeant. Ubi monemus, ut aliqua propositio usum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, ut prima sit, aut prima prior, seu ut ejus ratio à priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere, ut vera & extra dubitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, ut evidentem contineat rationem propositionum particularium, quæ in eam resolvendæ sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est; utpote quæ licet extructa ex observationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, à nemine tamen, qui sensum communem non ejeravit, in dubium vocari potest; & particularium legis naturalis præceptorum evidentissimam rationem continet, in quam itidem hæc facillime resolvi queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subjecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil ut honestum faciendum, nihil ut turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem usque adeo esse primam, ut ejus ratio à priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conservandam facit, seu quod conditionem, personam & dignationem ejus decet; turpe autem contrariam habeat naturam: utrumq; sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est investigandum; eoq; omni-

omnino illi viæ, quam nos tenuimus, est insistendum. Investigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum jam est, unde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit utique faciendi quæ honesta, omittendi, quæ turpia vocantur. Quod ultimo tandem à voluntate & jussu Creatoris provenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eoque observationes ex natura rerum petitæ revera sunt ultimum illud in scientiis humanis, quo ubi perventum fuerit, nulla amplius ratio à priori locum habet. Qui autem diversam à nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt; Ab his quippe si quæras, quid honestum sit; respondent, quod cum recta ratione convenit. Si quæras, quid sit cum recta ratione convenire; respondent ex *Aristotele*; rectam rationem esse, quæ non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensitivum. Si ulterius urgeas, unde constat, rationem ab appetitu sensitivo non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum; quando ratio honesta facienda, turpia omittenda dictitat. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tum eædem quæstiones recurrent, unde constet, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriæ responsiones erunt reponendæ, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior potest fieri illa doctrina *Velthemii*, quam in *proœmio Synopseos suæ MSta* §. 21. proponit: *Fundamentum Juris naturalis esse naturam objecti juris naturæ, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit. Rationem esse, quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis naturæ sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce actibus practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Ast quid respondebit *Velthemius*, si quis ulterius quærendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse usum? Quod si autem aliquis cum *Velthemio* dicat; ubi huc usque perventum fuerit, ut respondeatur, *hoc vel illud in se & sua natura turpe esse*, non ulterius quærendum esse; ac si adquiescere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaserim quidem, ut puer aliquis nivem atram fateatur potius, quam ut sævitiam tam duri magistri in se irritet. Sed qui manum ferulæ subduxerunt, non eo minus plagosum istum Orbilium Anticyram navigare jubebunt.

Nam

Nam ſtultum quidem eſt, primorum principiorum rationes exquirere; ſed ſtultius pro primis principiis venditare, quæ magnæ adhuc diſceptationi obnoxia ſunt. Inprimis autem obſervandum, hæc effata; *honeſtum eſt faciendum, turpe omittendum*, in diſciplina juris naturalis eſſe valde ſterilia, & quæ ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in diſciplina morali verſantes præſupponimus, vel plena & facili demonſtratione agnoſcimus, honeſta, ſeu quæ hominem decent, eſſe facienda, contraria omittenda. Enimvero de hoc inveſtigando ſumus ſoliciti, quænam ſint illa honeſta, quænam turpia, & ad hoc dignoſcendum idonea axiomata & obſervationes quærimus; & hanc propoſitionem pro fundamentali amplectimur, quæ univerſale aliquod γνώρισμα hujus rei ſuppeditaverit. Eoque omnia quidem, quæ in praxi morali exprimenda ſunt, ad hæc duo capita revocantur; honeſta ſunt facienda, turpia omittenda; ſed qua infallibili nota utrumq; dignoſcatur, ex aliis fundamentis eſt deducendum. Quod ſi autem aliquis dicat, evidentiam hujus ratiocinii, (v.g. honeſta ſunt facienda, ſuum cuiq; tribuere eſt honeſtum, qui promiſſum ſervat, tribuit alteri quod ſuum eſt; Ergo promiſſa ſunt ſervanda;) facile conſtare illi, qui vitio ἀπαιδευσίας non laborat; is eo ipſo fatetur, ut quis norit, an hæc vel illa ſpecies actionis honeſta ſit, non ex hoc axiomate, (*honeſta ſunt facienda*) deduci poſſe, ſed ad hoc noſcendum aliis principiis opus eſſe? Sicuti in medicina nihil magnifici præſtabitur hisce effatis; ſalutaria ſunt adhibenda, noxiis eſt abſtinendum; ſed ut quæ cuiq; morbo ſalutaria ſint, quæ noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus eſt; cui ſane fini alia principia ſubſervire debent.

CAPUT V.

De

ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTUS PHYSICI IN ACTIONE HUMANA.

§. 1.

Et ſi quæ ſuper hac materia tradidi, Divinis literis, ſanæ rationi, ipſique rerum naturæ maxime convenientia ſint; ita ſiniſtre tamen eadem per homines malevolos aut propter præjudicia cæcutientes accepta,

pta, ita pessimis modis exagitata sunt, ut vix unquam ulli erudito fœdiorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam semel jam atque iterum publice declaraverim, quam procul & sententia & verba mea ab istorum hominum calumniis abeant; tamen postquam rei evidentia victos se cernunt, ab impudentia præsidium sibi mutuantur, & calumniandi pervicacia saltem apud imperitos sinistram de me opinionem alere instituunt. Eo operosius nunc eandem controversiam denuo deducere placet, ut saltem illud prætextum malevolis adimatur, me sententiam meam non satis clare exposuisse. Quod si deinceps quis veterem calumniam revomuerit, non alia defensione opus erit, quam ut mendacii opprobrium publice ipsi impingatur.

§. 2. Ut igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitius introspicienti patet, aliquid in illis esse naturale seu physicum; aliquid morale, quod ab impositione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat, Physicum est, quodcunque à potentiis homini congenitis, ut talibus, procedit; uti est non solum motus membrorum & artuum humanorum una cum effectu, quem motus iste per naturalem habitudinem in objecto producit; sed etiam actus animæ, per quem iste motus prævia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo consequitur, ut ejusmodi actus homini imputari, seu suus dici, & ipse ejusdē autor haberi queat. Sed ut plena actio moralis fiat, huic motui physico supervenit & accedit qualitas quæpiam seu affectio moralis, juxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur; quæ affectio resultat ex congruentia aut disconvenientia ejus actionis cum norma morali seu lege, & quidē ut ea convenientia aut disconvenientia non temere & quasi fortuito, sed per ultroneam adplicationem & directionem hominis provenerit; i. e. ut homo sciens volensque actionem suam ad normam istam adplicuerit, aut adplicare noluerit. Hanc affectionem actionis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autem physicam in aprico est; quippe cum illa non resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quæ autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione adparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoq; tanquam autor & con-

servator naturæ concurrit, & quid hominis sit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoq; concurrit; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotivam conservat, nec non facultates animæ sustentat, ut homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione ista est morale; nempe facultates & vires naturales, à Deo concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere; quæ adplicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen ut, si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut prætendendi quid adversus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditavit, deditque ut eas recte applicare posset, ni ipse nollet. Sed contra ubi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus à Deo concessis abusus est, aut uti neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiæ moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, constat. Et ipsæ sacræ literæ peccatum vocant ἀνομίαν seu aberrationem aut defectum à lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum ære lavantur.

§. 3. Hunc igitur motum physicum, seu actionem humanam, quatenus ab omni lege tam naturali quam positiva abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, i.e. neque bonam neque malam. Quod dogma usque adeo nihil novitatis habet, ut etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui utique intelligunt, & adplicare norunt tritum illud: Ubi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem jam antea à me evidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere; aliquid absque respectu ad legem, bonum ut malum esse in genere morum; cum ea bonitas & malitia resultet ex convenientia aut discrepantia actionis à lege. Et quia ad quamvis actionem humanam, isthoc modo consideratam, Deus tanquam autor & conservator naturæ positivo influxu concurrit; necessum sane est eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum alias Deus malæ quoque actionis autor & adjutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus physicus plane est unus & idem; quæ tamen moraliter diversissimæ sunt, & una ad bonas

aut

aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non posset, nî motus physicus absque respectu ad legem in genere morum esset indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui se adversus invasorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, cæteri bonam aut licitam. Id quod fieri non posset, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absque respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic idem cum eadem concumbit, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem uxorem adscivit. Uterque concubitus in genere naturæ est idem; sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturæ, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus evadit.

§. 4. Enim vero ne quis hanc assertionem justo latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudum motum physicum, à lege abstractum; sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque una cum motu physico connotare respectum ad legem. Eoque ad nauseam usque inculcavi, pessime inferri hoc modo. Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Hæc quippe vocabula non notant nudum motum, physicum seu actionem sine respectu ad legem; sed quam maxime præter motum physicum connotant aberrationem à lege. Sic homicidium non simpliciter notat ereptionem vitæ, sed injustam & legibus repugnantem: adulterium non notat simplicem concubitum, sed talem qui legibus interdicitur. Et eum in finem à me adductus est locus ex *Aristotelis ad Nicomachum* l. 2. c. 6. ubi de indifferentia affectuum contra Stoicos disputat, & monet; quosdam affectus & actus ipso nomine cum pravitate implicari, i.e. non notare simplicem motum animi, aut actionem, sed motum animi & actionem legibus repugnantem; ut invidia, ἐπιχαιρεκακία, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sicut profecto inauditæ calumniæ exemplum sit, ex hacce doctrina fingere, à me statui, v. g. adulterium, furtum, homicidium esse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat simplicem concubitum & commixtionem cum fæmina; sicuti furtum non notat simplicem contrectationem rei alienæ, qualis etiam est in usufructu, commodato, precario, locato conducto, sed aliquid amplius.

plius. Eoque contrectare rem alienam est indifferens, furtum autem est malum.

§. 5. Quanquam autem manifestum sit, bonitatem & malitiam actionum esse qualitates morales; scrupulum tamen movere potest, quod ex actionibus turpibus pudor, qui utique effectus naturalis est, proveniat. Jam si effectus in classe qualitatum naturalium locum sortitur, utique & causam ejusdem, nempe turpitudinem, pari classe censendam. Quod dubium discussi l. 1. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum physicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, sed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis inest; quod d. l. latius deduxi. Et huc etiam spectant verba in antecedente §. 6. à me posita, quæ non nemo improbè cavillatus est, & in alium plane & absurdum sensum detorquere non erubuit; quasi à me *omnes actiones indifferentes*, & *natura nihil turpe* statueretur. Ac ne quid fœdarum artium, quibus cætera calumniatorum factio in hoc negotio usa est, ab ipso omitteretur, parenthesin de suo verbis meis inseruit, quæ plane à contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde est, quod à teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluisse.* Ubi manifestum est, parenthesin illam, quæ infercitur & contradictoriam producere propositionem (turpia naturaliter esse indifferentia,) & ab iis quæ ibi disputantur, plane abire. Nam utique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho satis ostendunt, me agere tantum de nudo motu physico citra respectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quæ convenientiam aut disconvenientiam cum lege connotat. Aliud quippe est, si dicam: motus physicus, qui in furto intervenit, est indifferens in genere morum; aliud est si dicam; furtum est naturaliter indifferens. Prior thesis mea est: posterior per atrocissimam injuriam & calumniam mihi ab Asinio Tenebrione & ejus sectatoribus affingitur. Licet autem verba mea jam alibi sat plane sint exposita, & in se nihil sinistræ suspicionis excitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen plusculum lucis istis afferre. Continent igitur illa responsionem ad tacitam quantam objectionem, quam innue-

innuere potius, quam expressis verbis ponere malui, quod ea mihi semper scribendi ratio arriserit, ut ingenioso lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifestarum inculcatione tædium ipsi moverem. Scilicet objicere quis poterat, turpitudinem actionum esse qualitatem Physicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem sentiant, sicuti quidam certum cibi genus cæteris gratum aversantur. Atqui cum aversatio ista sit passio quædam naturalis, causam ipsius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem esse naturalem, (& non moralem ex respectu ad legem resultantem,) credi posset. Ad hanc objectionem responsio dicto loco insinuatur. Scilicet uti alias communi proverbio, consuetudo altera natura dicitur; ita etiam apud bene educatos à juventute tanta inolescit vitiorum quorundam aversatio, ut isti ab hisce abhorrere videantur, non tam quod legibus ista repugnare norint, quam quia affectus ipsi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & sororum declaravi, quos carnali invicem amore exardescere monstri simile habetur, cum tamen matrimonia eorum positiva tantum lege interdici plurimi Theologorum & JCtorum agnoscant. Taliter igitur educatis vix subit originem istius aversationis ab interdicto legis arcessere, aut cogitare, motum Physicum, qui isti actioni subest, esse quid indifferens; sed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod præterea naturalium qualitatum homini est infestum.

§. 6. Cum igitur constet, bonitatem & maliriam in actionibus humanis esse qualitatem moralem, ortam ex convenientia, aut disconvenientia cum lege, lex autem autore & latore suo antiquior seu prior esse nequeat: consequitur etiam originem moralitatis ultimo ad legislatorem esse referendam, nec ultra ipsum retrahendam; eoque non fingendam esse honestatem & turpitudinem, quæ lege aut legislatore sit prior. Quo præter alia argumenta alibi jam à me adducta, etiam adplicari potest illud, quod ingeniosissimus Theologus *Jo. Andreas Osiander in Animadvers. ad Grotium* p. 60. habet. *Si daretur aliquod bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, quæ non nisi à superiore proficiscitur, ibi adesse posset? Nam bonum & malum morale involvit respectum ad personam, quæ istam actionem edit; cui si nulla est obligatio, neque etiam est bonum & malum.* Cum porro latio legis sit actus maxime voluntarius, est quippe lex decre-

tum superioris; adparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec posse, nec debere excludi; eoque revera de omnibus actibus, quacunque lege præceptis aut vetitis dici posse; illos præcipi aut vetari, quia legislator voluit. Enimvero heic voluntas legislatoris non concipienda est tanquam cæcus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione subnixa, & quæ nullum alium scopum habeat, quam ut libertas subjectorum circumscribatur. Sed habenda est lex pro opere maxime rationabili, & quod subditis summæ rationis loco in actionibus suis dirigendis esse debeat. Inde etiam qui leges positivas ferunt, semper respiciunt aut respicere debent bonum aliquod ex earum observatione proventurum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipsis subjectis quandoque parum sit cognita. Ast naturalium legum observatio longe maximum & evidentissimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut nisi observatis hisce legibus illud incolume esse nequeat. Sic ut ultima ratio harum legum sit, quia earum observatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa hujus incolumitas & felicitas, sicuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria & destructio, dependeat. Naturam autem suam homo à volente utique Deo sortitus est; neq; homini lex naturalis injungi potuisset, nisi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo à DEO producta fuisset.

§. 7. Ex dictis porro colligitur, quam ob causam & quo sensu à me sit rejecta hæc propositio; ea de quibus lex naturæ disponit, per & in se & sua natura sunt honesta aut turpia: nempe quatenus per hanc propositionem Deus, ejusque voluntas à prima origine moralitatis excluditur, & hujus vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & præter Deum legemque statuitur. Alias enim eandem in certo sensu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, si τὸ *per se & sua natura* opponatur impositioni, conventioni & opinioni humanæ. Sicuti & *Aristoteles* justum naturale opponit legibus civilibus & positivis, quæ non ubique valent, quæque ex impositione humana, conventione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, si addatur mentio subjecti, cui ea in se & sua natura honesta dicantur, v.g. dantur actus, qui per se Deo non conveniant, i.e. qui salva ipsius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Item, dantur actus in se & sua natura honesti aut turpes homini; seu quia natura hominis ita est comparata, ut ista non possint

possint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque divinam ab origine moralitatis divinam ab origine moralitatis non excludunt, quique τὸ *per se & sua natura* ultra creationem non retrahunt, idque se antecedenter ad Deum, ejusvé voluntatem & dispositionem habere negant, mihi nequaquam contradicunt, aut si & ipsi clamores in me tollant, cum propria umbra stolide luctantur. Inde & plane cum sententia mea conspirant, quæ in *Protheoria Annotatorum in Grotium* n. 18. proponit *Valentinus Albertus*, Professor Lipsiensis. *Compendium orthodoxum juris naturalis*, quam maxime enixus. *Honestum*, inquit, *quod ad utrumque statum* (integrum & corruptum) *pertinet, est simpliciter tale, dependenter tamen à Deo. Res se ferme habet, sicut cum propositionibus necessariis essentialibus. Homo sane non potest non esse rationalis, quia alias non esset homo. At enim hæc essentia humanæ necessitas dependet à decreto divino, quo illa sic immutabiliter ordinata ac definita est. Quemadmodum porro jus naturæ necessarium omnino est, nec valet, ut Aristoteles loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex est, requirit: ita honestum simpliciter semper tale est, & arbitrio nostro eximitur, salva tamen, quam à DEO omnis boni fonte habet dependentia.* Sic & Idem *ad Prolegomena Grotii thesi* IV. §. 17. recte *externam causam juris Naturæ* vocat *Deum, quia ut talia principia in nobis existerent, ipse voluit.* Et §. 18. *Unde constat de dependentia obligationis in jure naturali à Deo; adeo ut si daremus non esse DEUM, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum juri naturali relinquere possumus. Lex enim sine latore legis non magis esse potest, quam effectus sine causa.* Sic ad l. 1. c. 1. §. 11. *Idem objectum juris naturalis* dicit *actus debitos aut illicitos per se, prout conveniunt, aut repugnant dictaminibus status integri hodienum validis:* quæ ut existerent in nobis, *Deum voluisse* supra tradiderat. Et tamen *Idem* ad §. 18. d. l. sui oblitus, & velut vertigine correptus, revera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & adprobat sententiam *Grotii* falsam & ineptam, & quæ, uti suspicor, propter solam amœnitatem figuræ rhetoricæ ipsi imposuit. *Objectum juris naturalis*, inquit, *sunt actus debiti aut illiciti per se; positivi divini indifferentes. Hinc illos præcipit Deus aut vetat, quia in se justi aut injusti sunt: hi justi aut injusti sunt, quia Deus præcipit eos aut vetat.* Ubi sane & ipse τὸ *per se & in se* præcepto, voluntati & dispositioni divinæ opponit. Quid ergo ad jus naturæ Deus contulit, si actus illi ante ejus præceptum in se justi

fuerunt

fuerunt aut injusti? Humanis equidem legislatoribus illud per se justum & injustum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, ut actus illi necessario humanæ naturæ congruerent vel non congruerent; & quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus præciperet aut vetaret, nisi quam ipse sibi fecerat, & quæ fluebat ex fine, quem ipse sibi libere proposuerat.

§. 8. Enimvero in hac controversia quantum mihi constat, maxime omnium horrendis clamoribus rem gessit *Valentinus Velthemius, Professor Jenensis*, duabus Dissertationibus super hoc argumento Jenæ editis. Quarum prior etsi jam in *Appendice ad Dissertationes meas* dignam se anatomen subierit, & cramben alias eandem bis adponere molestum sit: tamen quia hoc scripto universa illa litigia amplecti constitutum est, non pigebit eadem heic denuo recensere. Ac initio quidem monet, hanc sibi viam videri ad investigandum jus naturale maxime idoneam, *contemplari naturas actuum*, qui objectum ejus juris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, ut naturalia à positivis discerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine ejus juris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione naturæ humanæ compares. Inde quando termini quæstionis explicantur, fraudulenter exempli loco ejusmodi actus subjiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium*. Atqui si *Velthemius* hanc meam thesin oppugnat, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quæ nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem involventem notant. Quod si autem id vult impugnare *Velthemius*, quod à me voluntas Divina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito divino sortitus est, & eo quidem fine, ut ope istius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando *Idem* honestum vocat id, *quod rectæ rationi ut tali convenit*, propria vineta cædit. Nam qui ad rectam rationem provocat, utiq; præsupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neq; enim ejus rectitudo aliunde potest æstimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ præcepta legis naturalis, adeoque jussum & beneplacitum Creatoris, bene ratio-

ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, ejusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs DEO ultro collatum possidet. Denique si vocabula *debiti* & *moraliter necessarii* de hominis actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quærendus est.

§. 9. Circa statum controversiæ porro notandum, quæstionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, ut & de origine humani juris, mihi sermo est. Unde male *Velthemius* quæstionem indefinite format: *Nam ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione sui citra impositionem conveniant recta rationi?* Nam rectitudo in actionibus divinis, & humanis ex diverso plane principio provenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quæ à me de actionibus humanis differuntur, ad divinas velit adplicare, summam mihi injuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id à me non ita stricte accipi, uti à plerisque, pro ejusmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex solo placito imponentis provenit. Sed ea quoq; ex impositione nobis esse dicuntur, quæ ex posita voluntate & dispositione autoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoque alia nobis impositio est, quæ nil nisi merum placitũ imponentis præsupponit; alia est, quæ provenit ex necessaria consecutione eorum, quæ prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positivis, hæc in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemq; finem præfixerit, ut certæ actiones non possint non eidem convenire, vel disconvenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes ejus utique aliter disponendæ sunt, quam diversorii cujuspiam, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti exclusferit? Unde *Velthemium* vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, æque facile Deum quævis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii usum aut bombardæ displosionem in urbe vetare aut permittere potest.* Nam haudquaquam natura hominis ita formata est, ut gestatio gladii necessario ipsi conveniat vel non conveniat, sicuti alii actus, circa quos jus naturale versatur. Adeoque

si quæstio ita institueretur: Num natura hominis ita sit à DEO formata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi injungi certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controversia, cum hoc ipsum à me operose inculcetur.

§. 10. Excutiamus jam argumenta, quæ pro sua sententia producit *Velthemius*. Ac primo loco recoquit, quod ego proposueram l.2.c.3.§.4. *Si omnis actuum humanorum moralitas à lege dependet*, sequitur, *Deum potuisse legem naturæ ita formare, ut contraria forent præcepta illis, quæ jam sunt, v.g. ut inter officia hominis mutua esset occidere, furari, mœchari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta servare, mutuum reddere.* Ad hoc dubium ego respondi, *id non obscure contradictionem involvere. Postquam enim Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere* & præscribi, *non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia fori & horridi species animantis fuisset producta.* Heic *Velthemius* exclamat, contradictione me involvi, *meque respondisse, hominem dupliciter spectari posse, 1. ut Deus eum destinarit creare animal rationale ac sociale, 2. ut Deus eum producere potuisset ferum ac horridum animal.* Atqui nî calumniandi rabies omnem *Velthemio* frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cujus in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meæ sit planissimus; contraventurum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quæ naturæ ipsius adversabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi præpostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem involvit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi *Velthemius* affingit. *Postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Depone aures tuas pignori *Velthemi*, nî ostenderis, quo loco tam absurda hæc à me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec isthæc est mea sententia, uti alio loco *Velthemius* cavillatur: Si homo non foret animal rationale

tionale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus ejusmodi, v. g. adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum esset adulterium, furtum, homicidium, nec quæstio tunc de actuum turpitudine posset institui; cum non entis nulla sint accidentia.

§. 11. Alterum argumentum itidem ex opere meo d. l. deprompsit *Velthemius*: *Si non dantur*, inquit, *actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum si voluisset, potuisse constituere, ut inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vetita Deum colere.* Ego reposueram, id ratiocinii contradictionem involvere. Heic nihil habet, quod regerat *Velthemius*, nisi ut sycophantias suas mihi obtrudere laboret; quasi ego ullibi tradidissem: *Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset animal rationale ac sociale.* Tertio loco primum argumentum levi sub mutatione iterum proponitur: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, &c.* Verum ultro expirat animam miserum hocce ratiocinium, ut jugulatione nostra id opus non habeat.

§. 12. Quarto loco urget *Velthemius, ex nostra sententia nullum dari posse amplius discrimen inter legem naturalem & positivam.* Verum illud sat palpabile à nobis traditum jam est l. 1. c. 6. §. 18. & l. 2. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde jejunus erat futurus, unam atque alteram stricturam sui ingenii promit *Velthemius.* Primo dicit: *Ut libera voluntas hominis, penes quem majestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni divina majestas, cum voluntas Dei sit summe libera; æque, imo multo magis, ac in legibus positivis fieri solet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus percipere posset?* Adparet *Velthemium* non meliora sibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulæ aut Neronis cujusdam. Deinde impudenter plane, & absurde scribit: *Me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia,* (puta ad furandum, mœchandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Ergo jam, si diis placet, qui assumpta hypothesi absurda aliquam sententiam absurdi convincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego qui statuo, Si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea so-

ciale animal, & homo, sed bellua futura erat: Igitur positive statuo, quod homo potuerit fieri bellua, i.e. quod animal, de cujus essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Ubi frons tua, *Velthemi?*

§. 13. Quinto loco ita *Velthemius* ratiocinatur: *Si Deus sua natura est justus, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes, ac ex sua natura illiciti.* Verum ego nullam heic puto consequentiam esse à Deo ad hominem. Nam ex diverso plane principio est, quod Deus quædam non posse, aut non posse non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id provenit ex perfectione ipsius essentiæ; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corruunt machinæ illæ, quas *Idem* contra sententiam meam ex *Ebr. VI.* 18. instruere satagit. In Deo enim promissum & juramentum fallere impossibile est propter divinæ essentiæ perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα sunt fides, & jusjurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salva esse nequit. Sexto loco quæstionem movet: *Num Deus ullo modo possit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quæstionem hanc institui, nî simul ponatur subjectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, nî eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit *Velthemius*: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur Deum posse facere omne possibile realiter à se distinctum, nullamque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem,* i.e. Deus poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quæ in genere naturæ nullam importat imperfectionem, à *Velthemio* adfertur. Atqui præterquam quod de humanis tantum actibus, non de divinis, sermo mihi sit, sane *mentiri posse* in genere naturæ maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degeneri quadem ignavia vult conjunctæ; vel non audet sensa animi sui palam aperire, quod robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam præstare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque hisce septem ratiociniis, adsperso passim calumniarum condimento, prior *Velthemii* Dissertatio absolvitur.

§. 14.

§. 14. Posteriorem autem dissertationem credideram ex meris autoritatibus, pro perseitate Velthemiana stantibus, esse consarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum occupari circa cavillanda ea, quæ l.1.c.2.§.6. disputaveram, & quæ deinde in *Apologia mea* Asinio Tenebrioni, monstro biformi ex *Josua Schwvarzio* tanquam *Indicis Novitatum* autore, & *Nicolao Beckmanno* tanquam ejusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista jam presse erunt discutienda. Hæc igitur fuerat mea thesis: *Vt disciplina Juris Naturalis vera sit scientia, non necessarium videtur statuere, quædam per se citra omnem impositionem esse honesta & turpia, & ea esse objectum Juris naturalis.* Contradicit huic thesi *Velthemius*, quod *alias assequi ipsi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positivas. Neque eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari*, credit, *cum tot ac tantos viros Philosophos, JCtos, Theologos præeuntes habeat.* Ad hæc reponimus, istum *Velthemii* stuporem affectatum videri. Et ut maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati præjudicium creari potest. Istorum quoq;, ad quos provocat, virorum autoritas eo minoris est, quod iisdē sane de Jure naturæ in formam disciplinæ redigendo nondum in mentem venerat; eoque & iidem nunquam cogitaverant, quæ hypotheses ei scopo necessariæ forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui objectum Juris naturalis dixerant actus per se honestos aut turpes, *τὸ per se* opposuisse dispositioni Creatoris, & eam perseitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere asseruisse; quem sensum solum nos nescimus. Deniq; si quis error popularis sit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus est? aut viris eruditis piaculum est, eundem destructum ire? Aut num istorum quos allegat *Velthemius* cuipiam privilegio cautum fuit, ne in quæstione philosophica errare posset?

§. 17. Inde ad examinandum, quod à me propositum fuerat, argumentum accingitur *Velthemius*. *Cum honestas & turpitudo sint affectiones actionum humanarum, ita ex convenientia aut disconvenientia à lege, lex vero sit jussum Superioris: non adparere, quomodo honestas aut turpitudo intelligi possint ante legem & superioris impositionem.* Heic admittit *Velthemius* honestatem & turpitudinem esse affectiones actionum humanarum; sed negat, eas oriri ex convenientia aut disconvenientia à lege. Rationem addit; *quia objecti legis natura, quæ per se fundat realem cum lege conveni-*

entiam aut disconvenientiam, prior sit illa ipsa convenientia aut disconvenientia, id est, quia actus isti ante legem per se & sua natura honesti vel turpes erant. Enimvero hoc ipsum in quæstione est, an actiones humanæ ex se & sua natura ante legem honesti sint vel turpes? Unde si quid agere volebat *Velthemius*, non debebat petere id quod est in principio, sed tales nobis definitiones honesti & turpis dare, quæ nullum plane respectum ad legem involverent. Debebat præscribere definitionem peccati Apostolicam, quod illud sit ἀνομία, & meliorem substituere. Debebat falsi convincere illam communem notionem; ubi nulla lex, ibi nulla transgressio. Cæterum accuratius consideranti facile patet, *Velthemium* inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem convenientia cum recta hominis ratione metiri soleant; quæ cum rebus ipsis sit posterior, & non faciat, ut res tales vel non tales sint, ideo capere non possunt, quomodo honestas & turpitudo actionum, quæ legis naturalis objectum constituunt, à convenientia & disconvenientia cum lege oriri possit. Accedit, quod iste videatur considerare humanam naturam velut perfecte existentem & legem velut ex intervallo post ipsi supervenientem. Cum tamen hæc tempore simul extiterint, & ipsa lex, naturæq; humanæ conditio legi accommodata simul à Deo condita sit. Enimvero ut facile admittimus, ratiocinia humana esse aliquid posterius honestate & turpitudine, quæ in actionibus, de quibus lex naturalis disponit, conspicitur, eoque hanc ab istis non provenire, ita debebat *Velthemio* in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator est, autorem quoq; naturæ rerum & hominum esse, & hanc ita formasse, ut certi motus hominum certos respectus ad alios haberent, certosque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipso, dum creavit hominem, certamq; essentiam eidem assignavit, jussisse, ut certi motus ad legem referrentur, & ex convenientia aut disconvenientia cum eadem honestatis & turpitudinis rationem sortirentur. Sic ut nequaquam natura actuum humanorum lege prior sit; sicuti nec ipsa hominis essentia lege naturali prior aut antiquior est, quippe cum Deus eo ipso, dum homini essentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, utique diversæ naturæ actus adulterii, & gestationis gladii, adeo ut ex ea diversitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo

prio-

prioris actus turpitudo non ex lege naturali est. Nam Deus conditor idem humanæ naturæ, legisq; naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, ejusdem naturam ita formavit, ut iste actus eidem congruere non posset salvo fine & velut idea, quam circa hominem formandum sibi proposuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, ut illa utique à gestatione gladii abhorreret. In eo porro *Velthemius* insigniter impingit, dum sententiæ suæ stabiliendæ ita ratiocinatur: *Uti risibilitas, quæ affectio est hominis & nigredo, quæ affectio est corvi, non oriuntur ex convenientia cum recta ratione theoretica, quæ est judicium rectum de rebus, uti sunt; nec homo ideo sit risibilis, aut corvus niger, quia homo, dum recta ratione utitur, judicat hominem esse risibilem, corvum nigrum: ita necessitas actus gratitudinis non magis ex convenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo stolidum est affectiones corporum naturalium, quæ sensu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanæ, quæ diversæ plane est indolis. Neque enim, si honestas & turpitudo ex respectu ad legem resultat, ideo etiam affectiones physicæ corporum naturalium ex relatione ad legem proveniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanæ provenire à convenientia cum recta ratione; sed à convenientia cum lege, quæ duo male à *Velthemio* confunduntur, cum sint diversissima. Nam recta ratio non facit, ut aliqua actio sit honesta vel turpis, sed mediante recta ratione homo investigare & cognoscere potest, quæ per legem naturalem honesta aut turpia declarentur. Denique improbe heic Deum cum creatura pari passu ambulare jubet *Velthemius*, dum dicit: *Quodvis ens intelligens, sive Deus sit, sive creatura, recte judicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se & antecedenter ad rectum judicium talis est.* Nam de creatura hoc vere asseritur; Sed dicere, aliquid se antecedenter habere ad rectum judicium Dei, est à creatione istius ipsum excludere. Sane enim ex judicio Dei, si ita loqui fas est, natura & conditio hominis ita formata est, ut v. g. gratitudo ipsi omnino conveniret. Ergo illa non magis antecedenter se ad judicium Dei habet, quam proportio & dispositio partium ædificii ad judicium architecti, aut capacitas & figura ollæ ad judicium figuli. Stulte porro quærit *Velthemius, unde probare velim, quod lex in communi conceptu sit jussum Superioris.* Nam ego hoc ita manifestum esse arbitror, ut nemo, cui sensus communis est, de eo dubitare

bitare

bitare queat. Addit *Velthemius; se nondum posse penetrare, quid desit objecto legis naturalis, quo minus etiam antecedenter ad voluntatem Dei sit verum fundamentum legis naturæ.* Atqui valde hebetem oportet *Velthemium* esse, si hoc penetrare non potest, quod objectum legis naturalis antecedenter quidem ad voluntatem & dispositionem humanam sufficiens sit fundamentum (cognoscendi) legem naturalem; i.e. quod rationi humanæ ad intelligendum jus naturale sufficiat objectum istius legis, ejusque habitudinem ad naturam humanam considerasse, quippe quod à voluntate & dispositione hominis originem non habet. Verum à fundamento vel ut existendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & objecto legis naturalis vim producendi necessitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, est negare Deum esse rerum omnium conditorem, & à voluntate Dei dependisse, quæ & quales ceraturæ producerentur. Et vellem scire, an *Velthemius* capere possit, quod verba S. Scripturæ, *faciamus hominem ad imaginem nostram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in consilium iverit, priusquam ad agendum, se determinaret. Unde nisi Deum creatorem humani generis, & autorem legis naturalis abnegare velit *Velthemius*, concedendum utique ipsi est, legem naturalem à voluntate Dei profectam, sed quę velut attemperavit sese ad conditionem naturæ humanæ divinitus determinatæ, & tributæ. Neq; enim quando circa constituendum jus naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei antecessisse dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicujus hominis, qui etiam absurda & sibi non cohærentia velle potest, & subjectis importune occinit; sic volo, sic jubeo. Sed concipienda est voluntas Dei tanquam Entis sapientissimi & perfectissimi, & sibi per omnia constantis, quique adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum ejusdem sibi examussim congruentem, volens utique lubensque effinxit. Sic ut nulla heic necessitas locum habeat, nisi quæ ipsam determinationem Dei per sapientissimam ejus voluntatem factam, consequitur. Nihil ergo attulit *Velthemius*, quo minus honestatem & turpitudinem actionum humanarum à convenientia vel disconvenientia cum lege naturali derivare, & peccatum deinceps quoque ἀνομίαν adpellare queamus.

§. 16. Ad demonstrandum porro, originem moralitatis ad Deum esse

esse referendam, ego addideram: *Qui extra impositionem divinam moralitatis actionum humanarum æternam aliquam statuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam ut Deo adjungant principium aliquod coæternum extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* Hanc consequentiam se videre posse negat *Velthemius*. Ast quid mea refert, quantopere iste cæcutiat, aut lippiat. Nam modica tantum perspicacia opus est, ut quis hanc consequentiam capiat: Si moralitas actionum humanarum, earumq; habitudo & convenientia cum natura & conditione humana non est à divina impositione, cum eadem non possit esse à seipsa, necessum esse, ut sit à principio aliquo extra Deum. De cætero non opus erat *Velthemium* tam prolixe aliorum sententias recensere, quæ me haud quidquam movent, ni evidenti & firma ratione nitantur; præsertim cum ex illis, quas format *positionibus* nihil possit exsculpi adversus me; qui nihil aliud ago, quam ut asseram; Dei voluntatē ab assignandis rerum formis non esse excludendam, & ad eam nihil antecedenter se habere. Sane enim non minus *natura actionum*, quæ objectum legis naturalis constituunt, quam aliæ quævis res *ab æterno fuerunt in Dei intellectu secundum esse cognitum;* i.e. Deus ab æterno prævidit, qualis quæq; res deinceps creanda futura esset: sed simul etiam cognovit eas, tanquam suo tempore libere, adeoque concurrente utique sua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoq; licet moralitas actionum objective in intellectu divino ab æterno fuerit; non tamen sequitur, eam ut actu existeret, non habere à dispositione & voluntate Dei. Cum inter ea, quæ objective ab æterno in intellectu divino esse dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum sit, quod quasdam res ipse creare vellet. Sic sit sane *in puncto rationis natura actionis esse objectivum in intellectu Dei, posterius quid convenientia ejus actionis cum lege aut disconvenientia;* quæ secunda est *Velthemii positio*. i.e. quando intellectum divinum ad modulum nostræ rationis metimur, prius concipimus ipsum esse physicum actionis tanquā motus alicujus Physici, quam ejus convenientiam aut disconvenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis à convenientia aut disconvenientia cum norma oriantur? Sic nec tertia *positio*, quod *natura actionis moralis ab æterno à Deo cognita fuit*

immutabile fundamentum realis convenientiæ cum lege naturæ aut disconvenientiæ, aliquid habet nobis adversi. Nam naturæ actionum ideo à Deo tali modo, & cum tali habitudine formatæ sunt, ut necessariam cum lege naturali convenientiam aut disconvenientiam haberent. Sed *positio* quarta *Velthemii* fœdum continet errorem. *Convenientia*, inquit, *cum lege naturæ aut disconvenientia fundamentaliter non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei prior est nostro concipiendi modo.* Id est, habilitas actionum, secundum quam necessario cum lege naturæ conveniunt aut disconveniunt, non pendet ab assignatione & dispositione Dei. Quis ergo alius præter Deum naturas rerum formavit? Aut num ipsæ sese tali modo effixerunt? Nimirum id agi adparet à *Velthemio*, ut munere Creatoris Deus dimoveatur; & res etiam quoad essentiam à Deo dependere negentur. Ratio quam adstruendo suo absurdo subnectit, ficulnea est: *Quia*, inquit, *nostro concipiendi modo prior est actio, quam Deus cognoscit ex sua natura honestam vel turpem, posterior est intellectio, qua Deus eam turpem intelligit.* Sed unde probabitur, nostrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus nostri resultantem, aliquid præjudicare ordini & naturæ rerum à Deo constitutæ? Quin ineptus & nugatorius est sensus hujus rationis, nisi hoc modo explicetur; nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est; quia illud subjecti, hoc adjuncti vicem subit. Sed quid hoc contra nos? Deniq; nec quinta ejus *positio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honestam aut turpem ante jussum superioris, adeoq; citra superioris impositionem, secundum esse cognitum, quod habet in Deo, est ipse Deus immutabilis.* Id est, Ideæ actionum humanarum, quæ objectum legis naturalis constituunt, in intellectu Dei sunt ipse Deus; quia nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus, quippe cujus perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas respuit. Sed num ex hoc sequitur: Ergo essentia & habitudo istarum actionum non est à Dei dispositione? Aut uti Deus in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanæ ab alio non dependet? Nondum ergo *Velthemius* jejunis suis sophisticationibus effecit, quo minus deinceps quoq; omnes creaturæ, non existentiam tantum suam, sed & essentiam Deo tanquam primæ causæ in acceptis ferre debeant. Et si qui fuerunt Philosophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum à Deo quoad

quoad essentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coæternum; nî malint dicere, quaslibet res habere naturas suas à semetipsis; quod non minus absurdum est.

§. 17. Inde circa isthæc mea verba cavillanda occupatur *Velthemius*: *Deum uti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creasse, cui consequens est, in beneplacito ejusdem fuisse, qualem homini naturam vellet assignare.* Puto satis clarum esse, id à me dici, à voluntate Dei Creatoris hominem & existentiam, & essentiam suam habere, seu quod sit, & quod talis sit. Si nondum capere potest *Velthemius*, quid hisce velim, ablegabo ipsum ad Catechesin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apostolico; ubi profitemur, quod Deus nos creaverit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes sensus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, conjunctum est, quod quidam ipsius motus seu actiones omnino cum lege naturali conveniant, vel non conveniant. Id si homo non habet voluntate Dei, non opus est, ut Deo gratias agat, quod ipsum creaturam rationalem effinxerit, eoq; nomine ad colendum istum sese adstrictum profiteatur. Quod enim nobis per se & sua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adest, pro eo quomodo ipsi obligati queamus esse non adparet. Frustra jactat *Velthemius: Naturam hominis esse æternam, non quasi ab æterno homo Deo coëxtiterit, sed quia immutabilis est connexio hominis cum tali natura, qualis est natura animalis rationalis ac socialis.* Ast unde est illa immutabilis connexio, nisi à voluntate Creatoris, qui præter bruta animalia etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neq; enim æternitas, quæ essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiæ rebus à Deo semel assignatæ sunt immutabiles; quia & in hoc perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus *Mendozæ à Velthemio* adductus (etsi alias id genus hominum autoritas parum ponderis apud me habeat:) *Essentiæ rebus conveniunt necessario, quia Deus volens producere hominem,* i. e. animal rationale ac sociale, *non potest illi tribuere essentiam lapidis*, i.e. corporis anima & organis destituti, *quia non faceret hominem, sed lapidem.* Id est, qui proposuit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum; is vel proposito

suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurde sibi repugnantia vellet: quorum utrumq; à perfectione divina abhorret.

§. 18. Incassum inde cavillatur *Velthemius* id, quod ego scripseram: *Videmus quotidie bruta tales actus exercere citra peccatum, quibus homo patratis gravissimo se scelere erat obstricturus*; v.g. occidendo, promiscue coëundo. *Non quod motus physicus hominis & bruti in se differant, sed quia moralitas, quæ actionibus hominum per legem est imposita, à bruti actibus abest.* Sane & ipse, dum rationem à brutis abesse subjungo, utiq; satis innuo, similitudinem actus physici in homine & bruto esse intelligendam, excepta ratione. Ipsam tamen rationem, nî sensu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non posse, in aprico est; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normæ conveniens adprehendere. Nam possent quidem eo casu actus isti considerari sub notione utilis aut inutilis, proficui aut noxii, nequaquam autem sub notione honesti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falsissimum est, posita hac rationis conditione, nihilominus adesse omnia, quæ ad cognoscendam moralitatem requiruntur. Nam, ut sub debita correctione retineamus exemplum à *Velthemio* allatum de furto, adesset quidem tunc attrectatio rei, quam quis in usus suos seposuisset invito seponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur, quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cujus firmitas ex lege est:) daretur etiam natura ejus actus, ut nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, ad violentiam rei defensionem, aut læsionem auferentis; ex quo sequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quæ adprehenderet eam actionem, tanquam rixæ, & pugnæ, & comitantium hanc malorum occasionem. Sicuti bruta quoque, si auferatur cibus, quem sibi destinarant, ad lædendum irritantur: eoque imbecillior canis robustiori cibum eripere timet. Sed si nulla existeret lex, quæ istum actum sub nomine furti vetaret, impossibile foret rationi eam sub notione turpis, i. e. à lege discrepantis concipere. Nam morsibus & calcibus inter se decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, posito statu belli, in quo lex dominii silet, tunc certare odiis, tunc res rapuisse licebit. Sic v. g. posito, diætam nulla lege adstringi, sana ratio humana capere potest, esum graminis nutritioni esse ineptum. Sed ut eundem turpem quoq; concipiat, fieri non potest.

§. 19.

§. 19. Valde quoque ſatagit Noſter circa torquendum locum *Ariſtotelis Nicom.* II.6. *à Grotio* citatum l. 1. c. 1. §. 10. ſed non tam ut ſolidi quid afferat, quam ut præſidium in profeſſione ſtuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et ſenſus quidem iſtius loci eſt planiſſimus, alibi jam à nobis expoſitus. Sane *Ariſtoteles* ibi non docet, dari affectum aut actum vitioſum citra omnem reſpectum ad legem: verum affectus dari aſſerit malos & turpes, qui non demum propter exceſſum & defectum, ſed etiam intra mediocritatem conſiderati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice invidere, malevolum eſſe malis alienis lætari, vitioſum eſt. Unde & vocabula dantur, quæ vitioſitatem iſtius affectus ſtatim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quæ non notant nudum & indifferentem motum phyſicum, ſed motum cum vitio conjunctum, ſeu actionem vitioſam & legibus repugnantem. Ex hiſce dixi non conſequi; Ergo dari affectus aut actiones in ſe turpes ſine reſpectu ad legem; cum illud ipſum vitium, quod ei affectui aut actioni ineſt, ex diſconvenientia cum lege proveniat. *Velthemius* tamen pro imperio hanc conſequentiam valere jubet: ἐπιχαιρεκακία aut invidia in ſe mala eſt, nec demum vitioſa fit propter exceſſum aut defectum; Ergo vitium illud non oritur ex diſcrepantia à lege. Simulque pronunciat, vocabulum *in ſe* hoc loco opponendum reſpectui ad legem, *exceſſum* autem & *defectum* notare convenientiam & diſconvenientiam cum lege. Et quia videbat hac explicatione nihil dari ſtolidius, & à ratione, & mente ipſius *Ariſtotelis* alienius; igitur ne quis contra hiſcere audeat, ſacroſanctum ſuum decretum interponit; *Sic enim intelligi hæc verba debent*, inquit. Aſt ego contra dico; ea verba ſic intelligi non poſſe nec debere. Uti creditis Quirites?

§. 20. Cæterum ut ego clarius oſtenderem, locum citatum *Ariſtotelis* contra meam ſententiam nihil facere, operoſe explicavi, *vocabula iſta, v. g. malevolentiam, impudentiam, invidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus phyſicos, quos nos indifferentes pronunciamus, ſed motus phyſicos una cum aberratione à lege, adeoque actiones quam maxime morales*. Sed usque adeo nihil effeciſſe me apud *Velthemium* video, ut dum circa clariſſima ſtuporem ſuum obtendit, in longe majores abſurditates, & nugaciſſimas cavillationes provolvatur. Ac primo quidem putide inculcat, ſermonem eſſe de actibus voluntariis; quaſi ea res unquam in controverſiam veniſſet. Sane & ipſiſſimi motus voluntatis, abſtrahendo ab

omni lege, v.g. velle, nolle, appetere, aversari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictorie statum controversiæ format, dum dicit: *Quæstio est, an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit,) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem involvit quærere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quærerem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo sit rationalis; Enimvero si in adulterio consideremus id, quod remanet semota ἀνομίᾳ, seu moralitate & aberratione à lege, adeoq; merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conservator naturæ concurrit; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare jus competit. Quæ quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale substernitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione à lege provenit, tunc illa commixtio fit pollutio, i.e. impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam uxorem, i. e. in talem, in quam per leges soli marito jus, ut cum ea misceretur, erat quæsitum. Unde patet, quam stupide aut improbe *Velthemius* queratur, à me statum quæstionis mutari. Non enim quæsitum aut dubitatum unquam fuit à me; an adulterium per se, i. e. lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita à Deo formata, ut adulterium non possit non eidem disconvenire. Sed id quærebatur, an remoto omni respectu ad legem, seu si separes ab adulterio, quæ ex ἀνομίᾳ seu aberratione à lege ei accedunt, & retineas illud solum, quod in isto actu est physicum, in eo motu physico aliquid turpe sit. Hoc est, quod nego; sed & illud simul nego, istum actum mere physicum ab ἀνομίᾳ abstractum, adulterium esse, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim potest, ut duo viri eidem fœminæ misceantur, sed ut tamen, variantibus requisitis lege determinatis, alia ejusmodi commixtio sit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic si duo viri soluti eidem scorto misceantur, non adulterium est, sed simplex scortatio. Sic rem habet quis cum uxore alterius, quam post ab isto repudiatam ipse in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc casu concubitus unius ejusdemque cum eadem fœmi-

fœmina, nunc licitus est, mox adulterium evadit, & vice versa. Actus physicus heic idem, sed accedente legis determinatione diversæ indolis actus morales inde proveniunt. Putò non nimis acri opus esse ingenio, ut intelligatur, quid proprie in controversia sit, & quam stulte cum propria umbra luctetur *Velthemius*, cujus nugas presse excutere cum summo tædio est conjunctum. Quam furiosum enim est, quod dicit; *totum meum scrupulum huc redire: Si concubitus cum alterius uxore non est adulterium, nisi lex alii uxorem prius addixerit, sequitur, quod citra respectum ad legem adulterium non sit turpe.* Ubi quæso hujus delirii vestigia in meis scriptis deprehendisti, *Velthemi?* An non intelligis id asserti contradictionem involvere; esse alterius uxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam uxor est socia thori legitima, & cujus possessio soli marito est addicta. Et eo ipso dum aliqua fit uxor, leges eam soli marito addicunt; & quæ alicui viro soli per leges addicitur, eo ipso uxor fit. A lege inquam, est conditio & obligatio uxoris, & quod, si alius cum ea concumbat, adulterium admittatur. Et antequam leges fœminam alicui viro soli addixerint, ea ipsius uxor non est, nec in ea adulterium patratur. Ineptiæ autem sunt plus quam pueriles, putare, aliquam prius fieri uxorem, & postea, cum jam uxor facta est, soli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo esse credamus, qui quærit; *quisnam superior inter homines segreges & extra civilem societatem constitutos, uxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum rusticum in tota Thuringia tam stupidum esse, quin respondere norit; à Deo tanquam autore legis naturalis, & per hanc legem marito soli uxorem addici. Atqui reponit *Velthemius, liberrimo utriusque consensu uxor hujus mariti* (in statu illo segrege extra civitatem) *proprie facta est.* Sed num inde sequitur: Ergo lex divina naturalis uxorem marito non addicit? An non in civitatibus quoque liberrimo viri & fœminæ consensu matrimonia contrahuntur? An solus omnium mortalium *Velthemius* ignorat, pacta, mutuo quamvis consensu inita, firmitatem & sanctimoniam suam à lege habere? Denique frivola plane est illa subtilitas, *qua lex quidem antecedenter se ad adulterium habere admittitur, sed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudo adulterii utique antecedenter se habeat ad voluntatem legislatoris, adulterium vetantis.* Quis enim nudam conditionem antecedentem vocaverit, quod dum Deus indolem generis humani ita formavit, ut eidem utique congrueret, sociam generationis uni esse addi-

addictam, id ut observaretur lege in ipsa creatione lata sanxerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulterii nomine damnaverit? Ergo per tædiosas suas nugas nondum evicit *Velthemius*, quo minus lex naturæ, quæ est decretum & jussum Dei Creatoris, se antecedenter ad moralitatem in quibusvis actibus humanis habeat.

§. 21. Monueram deinde ego, *non videri Grotium rem recte expendisse, dum inter illa, ad qua divina se potentia non extendit, eo quod contradictionem involvat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; sicuti ut bis duo non sint quatuor à Deo effici non possit. Talem enim contradictionem non adparere in actibus juri naturali adversantibus, qualis adparet, si bis duo negentur quatuor esse.* Hoc discrimen qui deprehendere non possit, eum ingenio valde infelici oportet esse. Nam ut res numerari possit, non opus est certa ejusdem dispositione, nec præcepto aliquo superioris; verum eo ipso, quo qualiscunque res existit, una est. Si juxta hanc alia res existat, unum & unum est, quod compendii causa duo vocamus. Unum & unum si bis sumatur, fit unum, unum, unum & unum, quod compendii causa quatuor appellamus. Unde qui negat, bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad ejusmodi contradictionem reduci non potest turpitudo, quæ in actionibus humanis conspicitur; quæ ut resultare possit, requiritur tum ut peculiari modo natura hominis sit formata, tum ut lex tanquam norma actionum ipsi sit posita, ex cujus relatione demum illa qualitas moralis provenit. Cum ad hoc ut res numerabilis sit, nihil aliud requiratur, quam ut quocunque modo existat. Unde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse; sed ut quid turpe esse queat, id est à peculiari conditione humanæ naturæ, & coæva illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecæ turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tamdiu derivabimus, quousque DEUS munere Creatoris & summi Legislatoris à *Velthemio* nondum fuerit dimotus.

§. 22. Isthæc quanquam circa præsentem quæstionem sufficere poterant: tamen quia in ista Dissertatione *Velthemius* prolixam telam miserarum sophisticationum subnectit, ad ista quoque nonnulla reponam, num forte inflatissimus homo ad agnitionem suæ vanitatis adduci queat. Ac initio quidem à suæ sententiæ sectatoribus conatur removere incommodum illud, quo ipsos implicari pronunciaveram in *Apologia mea* p. 35. quod nempe *qui ita crude jactant; qua in se & sua natura turpia sint, lege naturali*

turali vetari, non constituant certum aliquod γνώρισμα, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit; simulque quod non possint non hoc modo in circulum revolvi. Adversus hæc *Velthemius* primò reponit autoritatē *Dissertationis suæ de Primis moralibus*, quæ, uti reliquæ omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: esse autem prima principia moralia; *per se & sua natura honestum est expetendum, per se & sua natura turpe est fugiendum.* Id quod non uno nomine ineptum nobis videtur. Nam in jam citata Dissertatione hæc principia simpliciter ita erant expressa: *honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda.* Nunc autem assuitur *τὸ per se & sua natura;* cum tamen non solum ea, quæ positiva lege jubentur aut vetantur, utique facienda sint & omittenda; sed etiam id quam maxime in controversiam veniat, an & quo sensu aliquid in se & sua natura honestum sit, aut turpe. Atqui alio loco ostendimus, ea non esse prima principia, ut ut alias sententiæ sint verissimæ; quia ratio à priori reddi potest, cur homini necessitas incumbat honesta faciendi, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magni præstitit, qui novit, honesta esse facienda, turpia fugienda: cum hic præcipuus labor sit investigasse, quænam honesta sint, quænam turpia, & quodnam γνώρισμα sit ista liquido dignoscendi. Quod quidem nunquam constituere poterit *Velthemius*, quamdiu nil nisi circulum suum crepare novit. Inde paris me vertiginis reum peragere instituit *Velthemius*, velut ex principio à me constituto idem proveniat circulus, & à me itidem obscurum per æque obscurum explicari. Nam *si quis ex me quærat, de quibusnā necessariò lege naturali disponatur, me respondere, de iis, quæ necessario faciunt ad socialitatem hominis, aut eam turbant. Sin ulterius quis instet, quænam autem faciant ad socialitatem, nihil me habere quod respondeam, quam ea, de quibus lege naturali disponitur.* Verum longe tibi heic abest calumniandi artificium, *Velthemi.* Nam nuspiam hæc propositio, *homini colenda est socialitas*, à me pro principio primo & indemonstrabili, ac per se noto, & in quo demum subsistendum sit, venditata fuit. Sed vocavi eam propositionem fundamentalem, seu, ad quam omnia præcepta legis naturalis, inprimis quæ alios homines spectant, reduci, & in eam resolvi queant; quæ tamen ipsa ex observationibus, è natura rerum & hominum petitis, à priori demonstratur. Sicuti & illa omnia, quæ ad socialitatem facere, aut eidem repugnare à me dicuntur, ex paribus observationibus deducuntur. Quod

Velthemium latere non poterat, si vel legit ea, quæ calumnianda sibi sumpsit, vel genuinum demonstrandi modum intelligeret, cujus ipsum ignarissimum esse patet. Unde & recte pronunciat, *abesse à se ut judicet*; illisque judicium relinquit, *qui judicare possunt, & debent*. Et sane quid indignius est, quam quod homo, qui nihil aliud quam per plusculos annos Jenæ in lacunis Metaphysicorum volutatus est, apud nos aliquid de studiis hiscere velit? Quod enim luculentius specimen esse poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem *Grotii* adspiraturo, fundamenta *Logices & Metaphysices* potissimum commendet; aut quod ultra dogmata Aristotelica in morali & civili doctrina progredi velle nefas judicet, aut quod sententiam meam de demonstratione tanquam Aristoteli contrariam rejiciat; cum tamen eandem in praxi exprimant Mathematici, penes quos solos hactenus demonstrandi artificium fuit; nisi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philosophiæ partes, & ad morales quoque doctrinas eandem adplicare cœperunt. Quod autem primus ego sim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad solidam de jure naturæ & gentium scientiam monstraverim, id jactasse à mea semper modestia abfuit, nec tanto unqu[am] me sum dignatus honore. Quid laboris heic exhauserim, ipse novi; quod operæ pretium fecerim, optimus & eruditissimus quisque liquidissimo judicabit. Id sane confido, si quam meritus sum eo nomine laudem, fore ut eam furialis calumniatorum factio mihi non detrahat; & si vivum livor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu, *Velthemi*, non alio facinore superstes eris, quam quia à me vapulasti.

§. 23. Inde specimine quopiam ostendere vult *Velthemius*, in doctrina à se propugnata utique dari γνώρισμα, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quæstio: *Cur promissa sint servanda?* Rationem ipse hanc adfert; quia promissio est translatio juris in personam, cui fit promissio: Jus vero suum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *judicium domi habet*, & qui *helleborosus* non est, (en flosculos Velthemianos!) desideraturum, ut cum *Velthemio* id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimvero etsi hanc sententiam, *jus suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen id comparatam nego, ut quis distinctam, claram, & ultimam rationem istius effati, *promissum est servandum*, inde perspicere possit. Sed quia talis juris bruta non sunt capacia, nec de illis dici potest, ipsis esse jus suum;

aut

aut iisdem aliquid tanquam jus suum esse tribuendum: igitur merito quæritur, cur homini aliquod jus suum competat, quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale jus in altero producatur, cujus vi omnino quid ipsi sit tribuendum? *Velthemius* sine dubio reponet; frustra hoc quæri, cum nemini ignotum esse queat, alteri injuriam non esse faciendam: id quippe esse per se turpe, sicut jus suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo æque ac antea ignoto rationem hujus effati, *promissum est servandum;* nec eo magis adparet γνώρισμα aliquod, & quidem universale, & ad omnes quæstiones adplicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum servare. Ac nisi ad quæstiones à me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promisso non servato injuria fiat. Id quod tamen ex nostra hypothesi planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haud ideo tamen istum virum, cujus ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quæstiones per circulum explicet. Nam fieri potest, ut qui in generali aliqua quæstione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentæ quæstiones adducantur, quæ à *Grotio* recte decisæ fuerint.

§. 24. Aliquando tamen humaniter mecum videtur agere velle *Velthemius*, dum *lubentissime admittit, non peccare, qui ad quæstiones de certis quibusdam actibus respondet per convenientiam aut disconvenientiam cum lege socialitatis homini à Creatore injuncta*. Ubi illud observari velim, si assumam aliquam propositionem, v.g. fides est servanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: cum dante *Velthemio* fidem servare per se & sua natura sit honestum; utique & hæc propositio, quæ istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen *Velthemius* dicere non veretur, *legem socialitatis homini à Creatore injunctam*. Cum in eo controversia nostra præcipue vertatur, quod ego voluntatem, dispositionem & legem Creatoris istius perseitate priorem esse adstruam, nec τὸ *per se honestum aut turpe* legi Creatoris opponendum, sed subordinandum contendam: ille contra per se & sua natura honestum & turpe antecedenter ad voluntatem summi Legislatoris se habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos

liberalis fuiſſe videatur, adducto ſupercilio addit; *modo reſponſa ſua non venditet pro ſcientificis, i. e. talibus, quæ ſolidam ſcientiam quærentibus ex aſſe ſatisfaciant.* Solidam autem ſcientiam quærunt illi, qui tam *candidos*, qualis *Velthemius* eſt, *nacti* fuerunt *manuductores*, & vere πεπαιδευμένοι, *lectionique commendatiſſimorum autorum aſſuefacti ſunt*, i. e. qui ex *Toleto* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauſerunt, & per omnem ætatem in luto Sophiſtarum, & qui quintas inde eſſentias extraxerunt, volutati ſunt; Hac ſcilicet via ſola itur ad aſtra.

§. 25. Inde culturam ſocialitatis, à nobis in fundamentalis propoſitionis locum aſſumptam, carpit *Velthemius*, quaſi hoc modo nulla ſtatuantur officia erga Deum & ſeipſum. Enimvero qui librum meum non ſolo calumniandi animo inſpexit, facile deprehendit, mihi præcipue propoſitum fuiſſe, officia hominum erga ſe invicem tradere, & quid juris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adſumi, quam ſocialitatem poſſe in aprico eſt. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nuſpiam extat. Hoc quippe conſectarium eſt doctrinæ naturalis de Deo, quam alii ad Philoſophiam primam referunt, alii peculiari diſciplina ſub vocabulo Theologiæ Naturalis adornant; eoq; nativam velut ſedem in diſciplina Juris Naturalis non ſortitur. Sed cum poſtea in uſum juventutis officia hominis & civis juxta legẽ naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa ſive Theologia Naturali, ſive Philoſophia prima mutuo ſumpſi, & in eum libellum transtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea diſciplina, ubi cætera omnia ex ſocialitate deducuntur; quia non ſolum lex naturalis à Deo vim atque autoritatem legis nanciſcitur, ſed & quia Religio Naturalis in hac diſciplina, prout ea à nobis adornata fuit, eo tantum modo conſiderari poteſt, prout humanæ ſocietatis vinculum, & velut coagulum eſt. Nam de Religione tradere, prout ad ſalutem æternam adquirendam ſpectat, aut prout illa circa hominem in ſtatu integritatis ſeſe habuit, Theologorum eſt, in quorum meſſem falcem mittunt, qui cum *Velthemio finem Philoſophiæ moralis ſalutem æternam animæ* dictitant. Officia autem hominis erga ſeipſum partim ex religione, partim ex lege ſocialitatis fluunt, ita ut ni homo ſervus Dei, & membrum ſocietatis humanæ eſſet, ipſius nulla erga ſemet officia intelligi poſſent. Quæ cum à me jam expoſita ſint in libello de *Officio hominis & civis* l. 1. c. 3. §. 13. mirum

rum tamen est, vociferante *Velthemio* auditorium Jenense hac immani calumnia reboasse; *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum.* Ex dictis porro facile dispellitur calumnia, quâ isthæc verba *præfationis* in opere nostro impetuntur; quod *nondum* valeam *dispicere, quanam sit illa morum honestas ubique & extra societatem, hoc est, reflexionem ad alios homines observanda.* Nam puritas illa animi, & internorum motuum sanctimonia, quam maxime etiam societatis humanæ bono exuberat, & quo quis decentius erga Deum se gesserit, eo religiosius idem officia erga homines observabit. Unde & divinus Scriptor hac nota dilectionem Dei agnosci jubet, si quis fratrem suum diligat; & mendaces proclamat, qui amore Dei se jactant, cum fratres suos odio prosequantur. Fuit etiam qui objiceret exemplum hominis solitarii, qui extra societatem humanam constitutus, utique peccaturus sit Deum in illa sua solitudine blasphemando, cum brutis corpus commiscendo, aut vitam sibi adimendo, etsi societati, abs qua semotus degere præsupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed uti quid circa blasphemiam & αὐτοχειρίαν respondendum sit, ex superioribus facile adparet: ita commixtio cum brutis utique socialitati repugnat. Quin & illa ipsa vita solitaria, nî ob commodum humanæ societatis sit suscepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, *ut quis absque ullis impedimentis tanto majori studio, pietati & precibus ad Deum incumbat*, opus non est *à consortio hominum & impii hujus mundi segregare se, vitamque solitariam societati anteferre.* Quasi non in vita quam maxime sociali locus sit precibus fundendis aut quasi pietas commodius inter feras sylvestres, quam homines exerceatur. Add. *Matth.* V. 14. 15. 16. Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta fœditate patranda in mentem venire potest. Pariter quod adducitur de Adamo ante Evam conditam, cujus innocentia & pietas à societate, quæ nondum erat, mensurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, si omnis honestas ad custodiam societatis referenda foret, tunc fas fore v. g. urgente fame, ut aliqui sese interimant, quo societati multitudine laborandi consulantur; probandum factum Lacedæmoniorum juvenes promiscuè cum uxoribus concubituros mittendum apud *Justinum* l. 3. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam. Enimvero hic casus partim inepte ad præsentem quæstionem adplicantur, partim confundunt bonum particularis cujusdam societatis cum socialitate;

cum haudquaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducantur; multo minus pro regula honesti haberi queat, quod quis per stoliditatem ex usu certæ societatis fore credidit. Sic sane omnes particulares societates ad honestatem metiendæ sunt, non vice versa; nec eo minus tamen quid homini adversus hominem honestum ex socialitate colligere licet. Ex qua itidem antecedenter judicari potest, quæ peculiaris societas bona aut mala appellari debeat. Denique & in superioribus satis ostensum fuit, non repugnare, fundamentalem juris naturalis propositionem esse, hominem debere sociabilem esse; & hujus propositionis evidentiam atq; necessitatem ex contemplatione humanæ naturæ exsplendescere. Unum tamen fateor nostræ methodo deesse, quo *Velthemii* decreta solide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam suam moralem, quam ex probatis & receptis scriptis, viva voce hausit, tandem in hasce propositiones resolvi; *Est per se honestum ac sua natura, adeoque expetendum, faciendum; Est per se turpe ac sua natura, adeoque fugiendum, omittendum:* ut stupidos illos homines protelet, qui viam istam in circulum revolvi arguunt, & rationem nosse cupiunt, cur hoc vel illud per se honestum aut turpe dicatur; *fustes* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Ubi miror *Velthemium* usque adeo à gravitate Patriarchæ sui *Nicolai Beckmanni* degenerasse, ut ad rustici alicujus instar fustibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum genere, spectante & pollicem premente Dno. Episcopo *Petro Winstrupio* in hujusce aula Lundensi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertaverit; ejusque artis fiducia litem, quæ sibi à me propter impressum Indicem Novitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiæ judiciali decidendam committere. Enimvero ego ultimam rationem doctrinæ meæ à fustibus aut gladiis petere haud quidquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet quod cuti suæ metuat. Neque usque adeo operam & oleum me perdidisse judico, ut non spes mihi sit fore ingenia recta & præjudiciis non distorta, quæ citra metum fustium scripta mea sint æstimatura. Quod si quis tamen tabellis suis & collegiis manuscriptis, quibus insuevit, immori malit, ego sane neque indignor, neque invideo. Quin ultro omnes Bibliopolas oro obsecroque, ne mea scripta deinceps in illa loca adportent, ubi Asinii Tenebrionis sectatores rerum potiuntur.

§. 26.

§. 26. Multa quoque blaterat *Velthemius* circa hæc verba *Apologiæ* meæ: *Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contravenire possit aut debeat.* Quia cum homine stupido mihi res est, aut qui stuporem simulat, ut calumniandi occasio ne desit, tentabo, an efficere possim, ut vim ratiocinationis meæ capere queat. Mea igitur sententia est, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, juxta quam aptæ sunt honestæ aut turpes vocari, esse à Deo, ejusque definitione & determinatione petendam, abs qua nullo modo ejusdem voluntas excludi queat. *Velthemius* contra contendit, eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono; si illa moralitas non refertur ad autorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa utique à seipsa esse nequeat, necessum esse, ut sit ab alio principio extra Deum. Jam autem non adparet, quodnam aliud principium heic fingi possit, præter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coæternum, formas rerum determinans: i.e. ut vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, sive ex indeclinabili rerum serie, nescio unde producta cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel ut alius præter Deum sit, à quo formæ rerum sint productæ. Utrumq; absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimovetur. Heic igitur *Velthemius* id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coæternum *horribile absurdum* vocarim. Nam ipse rem leviculam putat Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo perseitas sua salva perstet. Dein displicet, quod non distinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diversæ sint eruditorum opiniones. Atqui moris mihi non est, quacunque occasione locos communes expilare; & quæ additi verba, *cui & ipse Deus sit alligatus*, satis quale fatum intelligam, arguunt. Hinc miserrimus & vere deplorandus Sophista delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali necessitate peccent, & culpam à se in fatum amoliri queant. Hanc enim consequentiam nectunt illi, qui fatum Stoicum admittunt. (*Nemo sit fato nocens, ast apud Senecam.*) Atqui ego fatum Stoicum seu à Deo independens rejicio, & ho-

horribile absurdum pronuntio. Quid ergo mihi cum consequentiis, quas ejus fati defensores nectunt? Præterea negat *Velthemius, Grotium*, & qui eandem heic cum ipso fovent sententiam, statuere aliquod principium extra Deum existens, eique coæternum, à quo intrinseca honestas aut turpitudo actionum dependeat. Ast ego nuspiam dixi, eos expresse id statuere: sed hoc dico, id *consequi* ex sententia eorum, siquidem τὸ *per se & sua natura* dispositioni & determinationi divinæ opponant. Sæpe autem contingit, ut quis thesin aliquam asserat, cujus absurdam consequentiam non prævidet; sæpe ut hanc inde fluere neget, cæteri asserant. Addit, *à sua sententia defensoribus neminem in dubium vocare, discrimen honesti & turpis à Deo, ejusq; definitione & determinatione petendam esse*. Credas jam *Velthemium* sapere velle. Sed quod una manu videri voluit dedisse, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *modo hoc admittatur, quod à Deo aliter honestas ac turpitudo actuum determinari nequeat, nisi ut horum istorumvé actuum, quos per se & sua natura honestos statuimus, natura fert. Quales intellectus Dei sapientissimus agnoscit actus, tales judicat, ut tamen in puncto rationis semper prior sit turpitudo actus, à Deo facta definitione ejus turpitudinis atq; determinatione*. Atqui hoc ipsum jam maxime quæritur, unde sit illa natura actuum, cui determinatio divina attemperare sese debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem esse à determinatione Dei, utpote qui hominis naturam ita formavit, ut & legis esset capax, & quæ naturalis vocatur lex omnino cum ejus conditione quadraret. Nam nemo utiq; præter Deum homini dedit, ut talem haberet naturam, ut talis actuum ab ipso exercendorum esset indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipsi, ejusque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedenter se habere falso dicitur. Equidem quales actus Dei intellectus agnoscit, tales judicat; sed tales & non alios, taliter & non aliter agnoscit, quam quales creare constituit: i.e. agnoscit actus, qui legis naturæ objectum constituunt omnino naturæ humanæ congruere vel non congruere, sed & hoc agnoscit, actus illos eam habitudinem cum natura humana obtinere, quia ipse ejusmodi creaturam libere creare constituit. Unde falsum est, quod in puncto rationis turpitudo actus prior sit definitione à Deo facta. Sed primo omnium concipitur homo tanquam creatura rationalis à Deo libere

bere producenda. Inde concipitur habitudo ipsorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Post hanc lex, tanquam norma, ad quam actus isti necessario referendi & dirigendi sint, ac demum concipitur honestas & turpitudo, tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Aliud punctum rationis heic comminisci, aut ordinem hunc intervertere, contra rationem est. Quicunq; igitur naturam illorum actuum, de quibus sermo est, ad autorem Deum referunt, ab ipso in creatione hominis ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem suam non à divina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem sibi creatorem velint adoptare. Sane neq; *Velthemius*, neque universa ista factio hanc mihi persuasionem unquam eripiet, me Deo debere, & quod sim, & quod homo sim, & quod creatura sim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, ut omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi injunxit, & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, ubi ab ea discrepet, malus & turpis sit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum se habere qui asserat, in Deum Creatorem sit injurius.

§. 27. Tandem atrocem quoque oppugnationem subeunt, quæ super necessitate in actionibus moralibus versante proposueram; eam nempe esse *non absolutam sed hypotheticam, supponentem creationem animantis rationalis, quam nemo est, quin liberrimæ voluntati Dei adscribat.* Heic ut appareat omnẽ *Velthemii* conatum frustra in aërem effundi, observandum est; eum locum à me opponi verbis *Grotii* l. 1. c. 1. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, *à Deo necessario præcepti aut vetiti intelliguntur.* Quæstio igitur est, qualis heic necessitas sit in ordine ad Deum, seu quale genus necessitatis Deum subegerit, ut circa actus istos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutam, sed hypotheticam, quia supponitur à Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim Deum libere voluisse creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege disponere; quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoq; non absolute necessarium fuit à Deo legem naturalem ferri; sed ea necessitas orta fuit ex suppositione actus, abs Deo liberrima voluntate suscepti, nempe ex creatione hominis. Quæ autem necessario consequuntur actum libere & contingenter

ſuſceptum, illa utique ex neceſſitate non abſolute, ſed hypothetica fieri dicuntur. *Si currit, movetur*, eſt exemplum neceſſitatis hypotheticæ à *Velthemio* poſitum. Antequam quis curſum libere ſuſciperet, neque currere, neque moveri neceſſarium ipſi erat; poſito autem curſu libere ſuſcepto, non poteſt non ſimul exiſtere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturæ ferre DEO neceſſarium erat. Sed poſito, creationem hominis ab eo libere ſuſceptam, non potuit non lex naturæ ſimul ferri. Sic ut ſperem, me adplicationem hujus termini auguſtiſſimis imperii Methaphyſici Monarchis ſatis adprobare poſſe. De hac ergo ſpecie neceſſitatis circa actiones morales verſantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, unice mihi ſermo fuit. Aſt ſi alio modo formetur quæſtio, aliam quoque emergere oportet reſponſionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quæ neceſſitas homini inſit ad actus iſtos obſervandos aut omittendos? reſpondetur, eam eſſe neceſſitatem quam vocant obligationis. Sin præciſe quæram de cohærentia affectionis moralis cum certa actione humana, v. g. honeſtatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: ſeu quænam ſit illa neceſſitas, qua parentes honorare honeſtum, mœchari turpe ſit: reſpondetur, eſſe neceſſitatem abſolutam in genere morum, quæ contradiſtinguitur neceſſitati abſolutæ in genere naturæ, qua affectiones phyſicæ cum rebus naturalibus, v.g. vis comburendi cum igne, conjunguntur. Quæ duo genera neceſſitatis in hoc differunt, quod hæc nil aliud præſupponat, quam actum creationis, quo rebus ejusmodi natura eſt à Creatore inſita; illa autem præterea ſuperioris impoſitionem & legem prærequirat. Ex quibus manifeſte adparet, à *Velthemio* primam illam quæſtionem, de qua mihi ſermo eſt, cum poſtrema confundi. Quod utrum per imprudentiam factum ſit, an vero ut anſam arriperet tam abſtruſæ eruditionis Oceanum exonerandi, ſimulq; poterve mihi inſultandi, dubium eſt. Sane uti cucurbitas lippire, & toto cœlo à ſententia mea aberrare iſti homini inſolitum non eſt: ita ſplendidum & ſe dignum finem ut diſſertationi ſuæ imponeret, operam dediſſe videtur; dum ea occaſione per aliquot paginas doctrinam de neceſſitate, ſexcentis tabellis expoſitam, & quam Jenæ paſſeres quoq; cantillant, non minore eloquentiæ torrente evolvit, quam agyrtæ virtutes adipis murium Alpinorum ſolent. Hinc ſublato immenſum ſupercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinæ

nuinæ, ac divinitus apud Jenenses sancitæ Metaphysicæ mihi exprobrat, in quam impingendo gravissimo me læsæ Majestatis pedanticæ crimine adstrinxerim. Ad quam accusationem paucis repono; ex supradictis manifestum esse, in quæstione à me proposita terminum necessitatis hypotheticæ proprie, & ex usu omnium Metaphysicorum fuisse adhibitum: sed quod *Velthemius* aliam quæstionem substituerit, cui iste terminus non quadraret, culpam nullam penes me esse. Deinde, si vel maxime ego terminum aliquem Scholasticum aliter accepissem, quam tabulis Stahlianis, velut æterna Parcarum lege, sancitum est; num tamen ideo tam inficeto more insultari par erat viro, cui oblatrasse unicam sibi viam ad qualemcunq; famam adquirendam sufficere *Velthemius* judicavit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac si de Ecclesiæ & reip. salute ageretur? Præsertim cum omnem illam sapientiam Velthemianam, cujus præcipuam partem *Institutiones Logicæ* sui affinis, & *tabellæ Stahlianæ* absolvunt, plane ignorasse, aut saltem ejus notitiam dissimulasse apud solide eruditos, & quibus me ac mea scripta potissimum adprobare gaudeam, non magis rubori sit quam aulico cuipiam, quod hircum non oleat. Sed ut quod res est, fatear, juvenilibus annis, & cum studia impetu potius quam judicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philosophia, cujus pulchritudine *Velthemius* attonitus stupet, me perdidisse memini. Quin & cum Jenæ eo ipso musæo, in quo Stahlius animam exhalaverat, uterer, quotiescunq; respirarem, atomos quasdam distinctionum & terminorum Metaphysicorum videbar deglutire, quibus aër iste pertinacissime infectus erat. Postea tamen diversum cœlum pulveres istos ultro discussit, & ex tota illa scientia id præcipuum remansit, quod sciam, eum, qui istam solam scit, nihil scire.

§. 28. Ex hisce igitur quilibet cordatus judicabit, num *Velthemius* recte clamitet; *totam litem in abusu terminorum à me facto consistere, & me revera cum istis sentire, quos ex pruritu novandi impugno.* Sane enim non intra sola vocabula hæret isthæc disceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem DEI legemque se habeat; num illa natura actuum, qui per se honesti aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subjungi & subordinari debeant? Et cum nuspiam thesin suam *Velthemius* revocet, aut ita explicet, ut cum mea conspiret, ac nihil attulerit, quo mea sententia destruatur, nescio, quo

jure me velim nolim inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam uti nihil facilius mihi, quam istius miseras sophisticationes destruere; ita pœnitenda est pugna, ubi vicisse hostem inglorium habetur.

§. 29. Cum ad alia pedem jam proferrem; occurrit alia *Velthemii* Dissertatio, quæ inscribitur *De Statu Controversiæ*; in qua per fœdum mendacium hæc mihi thesis affingitur; quod *nullum actum necessario turpem statuam, sed velle contingenter turpes esse illos actus quos consensus communis necessario turpes judicat, e.g. contingenter esse turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine ut est rationalis.* Bone Deus, in quot sese formas vertere non novit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet *Velthemius;* ostendat, ubinam locorum in meis scriptis ea assertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiæ isti calumniæ subest! Cui enim ignotum est omnes actiones humanas respectu exercitii aut existentiæ esse contingentes, quia à voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum hæc contingentia non obstat, quo minus illis certæ affectiones necessario competant. Quod jam docui in *Opere meo* l.1.c.2.§.5. Neque etiam quo minus, v.g. adulterium homini necessario, i.e. ex necessitate obligationis sit omittendum, & quod adulterium necessario turpe sit, i.e. lege naturali, non positiva, non obstat, quod illud intelligi nequeat, nisi posito animali rationali & sociali à Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non potest, nisi posito igne, & materia combustibili à Deo libere creata. Ex quibus tamen non nisi triobolaris Sophista inferret; Ergo adulterium contigenter est turpe; Ergo ignis contingenter est calidus.

§. 30. Nondum Jena nos dimittit. Post Velthemianas alia nobis Dissertatio offertur *anno* 1675. habita sub præsidio celebris JCti, sed quam stylus adolescentis fœtum arguit. Cujus temeritatem responsione indignam judicarem, nî suspicarer robustiores quosdam tela isti suppeditasse. Sed rem ipsam excutiamus, de autore parum soliciti. Initio igitur sophisticationibus suis astute viam struit. Cum enim *honestum & turpe bono & malo morali respondere* pronunciasset, honestum dein ita definit: *quod præcisâ delectione est conveniens naturæ rationali, quatenus est talis.* Quod primum est falsum, quo incautioribus fucum facere conatur.

Hone-

Honestas quippe & turpitudo, bonitas & malitia moralis per convenientiam & disconvenientiam cum lege tanquam norma actionum definienda est. Sed convenientia vel disconvenientia cum natura rationali ut tali, proprie est affectio actionum, quæ naturali lege præcipiuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere hominem, cujus libertas certis legibus foret circumscribenda, ejusdem naturam ita simul formavit, ut actiones, quæ lege naturali præcipiuntur, non possent non naturæ hominis convenire, & quæ vetantur, repugnare. Sicut legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non nude potestatem suam ostentare, aut inutili vinculo molestiam homini facessere, & velut laqueos tendere vellet; sed ut homo, dum obsequium suum Creatori adprobat, & naturæ suæ convenienter ageret, & incolumitatem juxta atque emolumentum suum promotum iret. Unde conveniunt quidem actiones bonæ cum natura hominis; sed in ea convenientia formalis ratio bonitatis moralis non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum sit argumentum obedientiæ & inobedientiæ, quam favor aut indignatio superioris sequitur; intelligi nequit, quomodo quis præcise eo nomine, quia naturæ suæ convenienter egerit, obsequii laudem, & superioris adprobationem mereri queat. Accedit quod utique actio bona sit legi positivæ obtemperasse, mala eandem violasse. Atqui quæ positiva lege præcipiuntur aut vetantur, haud quidquam cum natura rationali, ut tali conveniunt, aut discrepant, eoque ex conditione naturæ rationalis investigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod divisio actionum honestarum hoc modo instituitur: *Conveniunt porro actiones morales bonæ vel honestæ naturæ vel simpliciter, vel ex arbitrio solius præcipientis.* Nam quæ ex arbitrio solius præcipientis naturæ rationali, ut tali convenire heic dicuntur, revera eidem non conveniunt, sed ad eam in universum consideratam indifferenter se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conveniunt. Adeoque alteram hujus divisionis membrum revera contradictionem implicat. Quia qui positivam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, ut ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conveniat: sicuti Creator fecit, dum legem naturæ homini abs se condendo injungere constituerat. Mendose quoque mox dicitur; quod quæ positiva lege præcipiuntur, *casu tantum*, non intrinsece & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani Legislatores nequaquam

casu leges positivas ferunt, sed gravi ratione moti, etsi ea quandoque subjectos lateat. Sic & animadversionem merentur sequentia: *Contra ea, quæ simpliciter homini conveniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta: quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem jussumque divinum, sed propter intrinsecam suam cum ratione naturali convenientiam.* Ubi priora verba quidem tolerari possunt, si hoc modo exponantur: *Quæ simpliciter homini*, i.e. prout est animal rationale ac sociale, *conveniunt, illa non ex hypothesi*, i. e. non ex suppositione absolutæ & nudæ voluntatis Legislatoris, *sunt honesta;* seu illa non ideo honesta sunt, quia absolute Legislator ita voluit, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, ut ea honesta omnino ipsi congruerent: *sed sua natura sunt honesta*, i. e. quia natura hominis ita formata est, ut ista non possent non eidem convenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt; quod quæ sua natura honesta dicuntur, *non demum agenda sint propter voluntatem, jussumque divinum, sed propter intrinsecam suam cum rationali natura convenientiam.* Atqui profecto ultima ratio, quare agenda sint, quæ lege naturali præcipiuntur, est voluntas & jussum Creatoris; neque qui peccat, ideo Dei offensam incurrit, quia naturæ suæ convenienter non egit, sed quia adversus voluntatem divinam egit. Qui voluntatem Domini sui non fecit, ille vapulat. Sane *Lutherus* noster in Catechesi puerili rationem obsequii præceptis divinis præstandi à jussu & voluntate DEI arcessitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus DEUM timere & diligere, ut hoc vel illud faciamus; cum satius fuisset, ex Theologia istorum hominum dixisse: debemus naturæ nostræ convenienter agere. Neque David Rex uspiam orat; doce me convenienter agere naturæ rationali ut tali; sed doce me agere secundum voluntatem tuam. Sed nimirum ista veteris pietatis scita novæ sectæ patronis sordent, qui omni conatu hoc videntur agere, ut voluntas DEI à constitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo sensu conclusio istius loci admittenda sit: *quocirca necessario sequitur, condito homine Deum non potuisse non talia jubere vel prohibere*, i.e. cũ Deus ex libera voluntate constituisset, creare animal natura rationali ac sociali à se donandum, non potuit non talia jubere vel prohibere; quia alias DEUS aberrasset à scopo suo, quem in creando homine sibi præfixerat, adeoq; sibi ipsi velut repugnasset & contradixisset. Qui enim cum ratione agit, non potest non designationi suæ convenienter agere.

§. 31.

§. 31. Nec minus infelicem aut fraudulentum se gerit Disputator ille in formando quæstionis statu, dum dicit: *Disquirendum est, utrum dentur actiones morales intrinsece, sive in se honestæ aut turpes? An potius omnes omnino ex hypothesi ac mera voluntate Legislatoris sint tales?* Quis non videt decipulam instrui vocabulo *meræ* voluntatis? Nam nemo unquam asseruit, quod actiones humanæ, de quibus lege naturali disponitur, honestæ sint vel turpes ex *mera* voluntate DEI, i. e. ut nulla plane ratio eorum præceptorum præter nudam & absolutam voluntatem DEI allegari possit. Quippe cum DEUS non potuerit non eas tales declarare, posita creatione animantis rationalis ac socialis libere suscepta. Eoque voluntas DEI, qua actiones istas honestas vel turpes declaravit, non mera est, sed quæ non potuit non resultare ex posito actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Ut jam non amplius obscurum sit, quo sensu honestas & turpitudo illis actionibus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate ejusdem inesse dici queat. Unde mirum est, quod cum Iste in sequentibus scripsisset; *à DEO hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fieri, ut actiones hominum convenienter fini instituantur; in maxima autem illarum varietate quasdam ad finem utique esse necessarias, quasdam eidem repugnare:* mox tamen addat; *id non ex voluntate divina contingere, sed simpliciter atque ex intrinseca actuum natura.* Nam quia & finis iste homini voluntate divina est constitutus, & voluntate itidem divina ita sit formata hominis natura, ut certæ ipsius actiones non possent non ad finem congruere vel non congruere: igitur heic natura actuum intrinseca voluntati divinæ non opponenda, sed subordinanda est; cum nisi illud voluntate divina constitutum fuisset, hoc consecuturum non fuerat. Unde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum sapientissimum Numen ita velit institui hominum actiones, ut finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque jubere debuit actiones fini respondentes, adversas vetare;* quia alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Tametsi Deus nunquam præcepisset aut vetasset, tamen exercendæ omnino vel omittendæ forent ex sua & subjecti agentis natura.* Conspirat quippe hoc cum flosculo illo Velthemiano, parum à blasphemia abeunte: quasi lex naturæ obligatura fuisset gentes, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, istos actus nunquam à DEO lege sancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret

eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut utilitatis concipi possent. Sicuti convenienter meæ naturæ ago, si sæviente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est nova illa Philosophia, quod *legis ea duntaxat vis sit, ut obligetur subjectum, & incurrat pœnam contra præceptum Legislatoris nitens.* Nam hactenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subjecto significare, quid agendum, quid omittendum, injuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut pœnæ capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri, & quid ab ipso non fieri debeat. Quæ igitur necessitas subigit ad tam absurda, & à sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte cœlum terræ miscendum est, ut Asinii Tenebrionis calumniæ aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neque transgressio sit, neque pœna; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subjecto ad obtinendum finem aut fugiendus statui potest.* Bene; sed non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si jam necessario quædam jubentur aut vetantur,* inquit, *propter intrinsecam suam honestatem & turpitudinem:* (mendose; nam scribendum erat, propter convenientiam aut repugnantiam cum natura animali ac rationali abs DEO libere formata; quia honestas & turpitudo sunt affectiones actionum, quæ legem sequuntur,) *manifestum etiam fit, haud omnia jussa divina vel prohibitiones, mere arbitraria esse.* Atqui hæc conclusio aërem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia jussa divinæ mere arbitraria esse, aut quæcunque à DEO mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia provenisse*, nullo habito respectu ad conditionem naturæ rationalis & socialis ab ipso libere formatam.

§. 32. Videamus, quo acumine & candore argumentum à me allatum dissolvere aggrediatur: *Si honesta quædam sunt ante legem divinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo & ante Deum & æternitatem.* Quod argumentum Ipse dicit *acutum & hebetiori inexplicabile.* Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem divinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum præceptione aut prohibitione conjunctam, quæ legis appellatione venit. Quanquam enim lex omnis voluntatem Dei*

Dei præsupponat; neutiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, statim præcipere aut vetare. Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actiones suscipi, aut omitti, id ipsum quoq; præcipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus sit effectus, nisi subjecto innotescat, etiam revelat seu promulgat: quippe cum heic nihil desit, quod ad legis essentiam requiratur. Quod enim Noster excipit: *Quid si aliunde perspecta Superioris voluntate ultro eandem sequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad præsentem quæstionem stolide adplicatur. Nam impossibile est, creaturam aliunde voluntatem divinam perspicere, nisi Deo revelante. Quicquid ergo ille quocunque modo revelavit, ut ab homine fieret vel non fieret, lex est. Quod non revelavit, id uti ab homine cognosci nequit, ita & lex non est. Quanquam autem *lex posterior sit voluntate, si non semper actu, at ordine considerandi;* quia nempe prius concipimus voluntatem, posterius decretum voluntatis: tamen in hac quæstione nihil interest, utrum neges, honestatem oriri à lege DEI, an à voluntate DEI, quia DEUS aliter, quam per modum legis velle non potest, ut honesta ab aliis fiant; eoque ipso dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab æterno voluit Deus, ut honesta fierent tunc, quando existerent, qui facere honesta possent; eoque ipso ab æterno legem ferre homini abs se condendo voluit; etsi ipsa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has angustias redactus Noster Disputator nullam aliam elabendi viam videt, quam ut fœdum illud, *Velthemio* tantopere commendatum carmen resonet: *Honesta heic loci intelliguntur, quæ facienda nobis sunt, quantumvis nunquam voluisset Deus, nunquam præcepisset, ut faceremus.* Ergo hoc solum restat, ut isti homines dicant; humanum genus futurum fuisse, licet nunquam à Deo fuisset creatum. Pergit; quæ (honesta) *ideo velle, ideo præcipere debuit, quoniam homini facienda erant.* Mirum in ista secta novum quempiam Deum comminiscatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis injungeret, quid ipse *velle & præcipere deberet.* Et quid lege lata opus erat, si ista & antea homini facienda, & antea honesta erant? Sequitur; *posita igitur honestate ista, ponitur simul voluntas divina, ut tempore conjuncta sint, ordine considerandi duntaxat separentur. Prius enim adsit oportet objectum voluntatis, antequam velis.* Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate ejus, cujus nullum objectum extra ipsum extaret, nî ipse voluisset: & quod voluntas divina objecta extra se determi-

net non quod objecta determinent voluntatem divinam. Hactenus igitur sat crasse circa resolutionē hujus difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *subtilius rem rimatus* ita demum statuit. *Non datur honestum, nisi respectu hominis. Ergo non præcedit æternitatem*, i.e, non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quodsi ab æterno conditus fuisset homo, quin ab æterno quædam ejusdē fini convenerint aut repugnarint, nihil dubitandum*. Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab æterno*. Quod enim ab æterno est, id conditum non est; & quod conditū est, non potuit ab æterno esse, sed omnino principium habuit. *Ut igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atque necessaria ei fini, contraria vitari ab æterno voluisset*. Sed num ex admissa hac etiam stolida hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut numquid per hypotheses contradictorias veritas destrui potest? *At legem forte nullam præscripsisset*. Ast hoc non *forte*, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interveniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quæras tanti absurdi, nihil audis, nisi *forte* nullam legem præscripsisset. Ita disputare solent, qui *Velthemium*, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissemus honesta, æternitati coæva, lege priora, cum voluntate Numinis arctissime, & in ipso ortu hominis conjuncta*. Adspergamus frigidam huic ratiocinio, quia jamjam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro obmutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen*. Risum teneatis amici?

§. 33. Neque tamen post tanta deliria desinit argutator Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in divino arbitrio fuerit, ut illo demum constituto actiones quædam intrinsece honestæ aut inhonestæ dicantur; id tamen nobis nihil negotii facessit*. Et quid tali modo disputandi negotium facessere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus jam est finis*, inquit, *prout constitutus est*. Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini à divino arbitrio constituto attemperandæ sint, ut honestæ audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, ut honestas actionum legem divinam antevertat. Denique ut adpareat, istos homines omne suum

præ-

præsidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est, cur assentiamur illis, qui omnia DEI jussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasique ante legem nihil referat, sive actus aliquis instituatur, sive omittatur ab homine, sive contrarium ejus fiat.* Ast ubinam ego hanc rem ita explicavi, dum voluntatem Dei uti non à creatione, ita nec à legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini præciperetur? Cum ad nauseam usque à me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges à Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione semel designata, non amplius *meri* res arbitrii est, quæ media, aut quæ leges sint præscribendæ. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere.* Nam in contraria fini suo tendere stultitiæ est. Eoque absurdum juxta & impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quæ contraria fini suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quæstio instituitur: *Utrum jus naturæ constet ex præceptis mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria præceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturale jus ex natura objecti oriri, positivum à præcepto;* id ita interpretandum, ut à naturali jure præceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in universum, qualis attemperatio in positivis legibus non conspicitur. Tandem à Nostro carmen Velthemianum repetitur: *Subsistendum esse sciscitanti, cur aliquid natura præcipiat aut vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum, quia intrinsece turpe est. Hæc prima juris naturalis principia, ultra quæ causam nullã reddere à priori scimus. Honesta enim natura sunt, quæ in se, nullo respectu ad legem, conveniunt rationali naturæ, sive quæ in se respondent fini, ad quem homo est conditus.* Ut hoc dogma à nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaque male sic reddideris honesti causam; quia convenit humanæ naturæ, seu quia convenit cum fine, ad quem à Deo sumus procreati. Quis enim sobriæ mentis ita loquatur? Homo, i. e. animal rationale est, quia est animal rationale.* Hoc quidem *Velthemio* & sociis recte canitur. Verum ex mea sententia quæstiones & responsiones ita sunt formandæ. Cur hoc vel illud, v. g. gratum esse & honestum? quia id lege naturali præcipitur. Cur lex naturalis id lege naturali præcipit? Quia id congruit cum

 natura

natura & conditione hominis in universum. Unde eam naturam & conditionem sortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur ejusmodi naturam & conditionem isti creaturæ assignare eidem placuit? Quia ejus sapientiæ & bonitati ita visum fuit. Huc usque ubi perventum fuerit, ego subsistendum demum judico. Atque hæc isti Disputatori sufficiant.

§. 34. Addamus etiam, quæ super hac quæstione philosophatus est *Josua Schvvarzius*, qui ut ut mandato Regio juberetur silentium agere, tamen ne per inclusæ sapientiæ fermentationem intestina creparent, maluit spretæ Majestatis Regiæ reus esse, quam isthæc mysteria non eructare. *Quærenti*, inquit, *cur quæ lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia? Respondet, & quidem absque omni ruditatis, malitiæ aut κακοδοξίας rubore*, & prout tam illustris Indicis autore dignum est: *Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret,) qui nobis* (Tenebrionistis) *immerito affingitur; verum quod infinitæ sapientiæ & justitiæ Dei, adeoque summæ rectitudini intellectus, & voluntatis divinæ adversatur.* Ubi primo observandum, quæstionem ex mente *Velthemii* & aliorum vitiligatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi *τὸ per se & sua natura* opponunt cuivi rationi à priori: seu quando aliquid per se & sua natura honestum dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, sed plane in eo adquiescere jubent. Unde & iidem clamant; honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Dein quæ tanto cum supercilio profertur responsio, obscuritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis distincte exprimitur, utrum hoc, quod per se turpia sapientiæ & justitiæ Dei adversantur, ex dispositione, sanctione, & jussu ipsius Dei provenerint; seu utrum ipse Deus effecerit, ut ista per se turpia divinæ sapientiæ & justitiæ repugnarent; an vero illa citra dispositionem DEI per se extiterint. Posterior sensus revera discedit in sententiam *Velthemii*, quam tamen iste visus fuit, rejecisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere velit, Deum condendo naturam hominis procurasse, ut certæ hominis actiones ejus justitiæ & sapientiæ congruerent, quædam non congruerent. Sed tunc ulterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulque ex diversa disciplina peti. Nam proxima & immediata responsio ad propositam quæstionem est hæc: Quia Creator naturam hominis ita formavit, ut ista non possent non repugnare legi,

quam

quam conditio ejusmodi naturæ requirebat, eoque homini esse vitanda. Ast si quis ulterius quærendo instet; cur Deus naturam hominis ita formavit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientissimo Creatori ita placuit. Nam ea responsio, quod id congruerit sapientiæ & justitiæ divinæ, aut quod divina justitia hoc requisiverit, ex scitis religionis Christianæ petita est. Ratio enim sibi relicta ignorat, quod justitia divina præcise requisiverit ejusmodi animal creari, cujus certæ actiones cum ipsa convenientiam aut discrepantiam haberent. *Idem* quoque circa terminum necessitatis hypotheticæ cum *Velthemio* diversas quæstiones confundit; qua de re supra satis dictum. Denique & novam heic difficultatem movet Noster. Negat quippe, posita mea assertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes sunt, ut blasphemia, incestus, vel honesti, ut cultus & honor Dei, castitas, temperantia, &c. ex hypothesi rationis aut socialitatis liberrime à Deo creata, tales sint. Turpes enim & honestos eos esse respectu infinitæ sapientiæ & justitiæ DEI; quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei & blasphemiam, illum honestum, hanc turpem esse, non solum prout ab homine animante sociali, sed etiam ab Angelo, vel Spiritu sociali non creato i.e. diabolo proficiscerentur.* Enimvero & hic scrupulus nihili est. Nam primò ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id quod cum ipsius sapientia & justitia congruit, sibi invicem non sunt opponenda; quippe cum commode simul stare possint. Deinde unice mihi propositum fuit jus quod in homines cadit, inquirere. De jure Naturæ Angelorum & diabolorum dispiciant subtiles isti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione spirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, disputant. Quod autem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blasphemia turpis sit, id provenit ex causa, quæ in homines æque ac in istos cadit; nempe quia à Deo creati sunt, intellectu ac voluntate præditi. Tali enim Creaturæ non potest non cultus Creatoris convenire, blasphemia disconvenire. Addantur quoque supra disputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando à *Schvvarzio* de diversitate sexus in Spiritibus, eorundemque diæta traditum fuerit.

§. 35. Fuit insuper non nemo, qui alibi locorum scrupulos suos cir-

ca meam sententiam publice exposuit. Is igitur admittit, *proximam rationem aut causam, qua Deus adductus sit ad talem nobis vivendi regulam proponendam, esse naturam humanam; quippe cum frustra ab homine exigerentur tales actiones, ni homo esset homo, i.e. animal anima rationali praeditum. Remotam* tamē rationem esse *ipsam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honestatem & pulchritudinem intrinsecam.* Nam tales actus, v. g. *benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non lædere, jus suum cuique tribuere, ordinatam & castam degere vitam, stare pactis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere, in se & sua habitudine intrinseca adeo esse justos & honestos, ut pro summa sanctitate & justitia sua non potuerit non istos Deus exigere abs quovis, qui per naturam tales præstare posset.* Enimvero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse, quæsitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non injunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem divinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non sortiri à convenientia cum lege. Absurdum quoq; est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinem tribuere citra suppositionem idonei subjecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non est intrinseca & abstracta à subjecto, sed relativa ad subjectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde *Idem* contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non unice à cujusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed à necessaria istarum actionum cum subjecta convenientia vel repugnantia metiendam esse.* Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quæ à mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quæ constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positivis, hæc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipso motu potentiæ physicæ per se non inesse aliquam moralitatem: humanam* tamen *actionem non solius motus physici specificatione absolvi, sed attendendum etiam ad principia actionum, circumstantias, objectum;* sed & illud simul monitum, quicquid in actione humana à lege determinatur id morale esse, cætera ad motum physicum referri. Frustra quoque jactatur, *inprimis habendam rationem objecti, congruat-*

gruatne illud actioni, an repugnet. Inde v.g. *amare Deum, honorare parentes, benefactores & superiores, probare honesta, vituperare turpia, occidere infestum patriæ hostem, &c. in se & sua natura æquum & honestum haberi.* Atqui an aliquod objectum congruat vel repugnet actioni, i. e. an motus aliquis Physicus recte, nec ne circa aliquod objectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subjecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum objectum aliquem motum exercere, ex ipsius subjecti conditione judicandum fuerit. Sic si pronunciare velis, qualis actio sit *honorare parentes*, necessario ponendum est certum subjectum, nempe homo: posito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturæ ipsius à Creatore assignatæ congrua. Eoq; τὸ *in se & sua natura* heic imperite legi opponitur. Porro *Idem* ut probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quæstionem, *an Deus sit colendus, an contemnendus.* Cujus priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione naturæ divinæ, idque *colligi non lege quadam, sed necessaria prædicati cum subjecti seu actionis Physicæ cum objecto congruentia.* Atqui quæstio hæc moveri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cujus indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi injunctam. Nam an nulla creatura præter brutam existente hæc quæstio sit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum est, quod additur; *innocentem lædere, suum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis insectari &c. adeo manifestam implicare iniquitatem, ut quamvis nullus esset sensus legis, nulla veneratio Numinis, nullum supplicii periculum, tamen non possint non etiam sceleratissimi homines fateri, si ad ipsam fœditatem actionum istarum attenderent, haud æquum & honestum esse, ut tali modo se erga proximum & æqualem gerant: saltem alios, ad quos actio illa non spectaret, tale judicium laturos.* Atqui tales actus dari non possent, nisi existerent homines legibus obnoxii. Nisi forte credimus, quæstiones de honesto & turpi multum negotii daturas, si præter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem scire, utrum qui ita pronunciant, rationales ac sociales sese creaturas esse præsupponant, an minus. Si prius, sane dubitandum non est, quin ipsorum judicium procedat ex animo sensu legis naturalis penitus imbuto. Sin posterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac si homo de meditationibus bestiæ, aut

avis,

avis, aut piscis liquidi quid definire præsumeret. Quin si quis assumpta tam absurda hypothesi de honestate actionum humanarum pronunciare instituat, perinde feliciter rem expediet, ac si sublata ex rerum natura luce super coloribus disputare vellet. Ex ejusmodi igitur præmissis & hypothesibus num aliquid contra sententiam nostram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra jussum superioris & legem demonstrata sit, eruditi judicent. Quæ præterea rationes adferuntur pro hac sententia, quod *detur aliquid in se & sua natura absq; omni respectu ad legem, turpe aut honestum*, facile destrui possunt. Dicitur, *quod Dei actiones justæ sint & honestæ, id non esse ex impositione & lege superioris.* Enimvero jam antea monitum fuit, quæstionem esse non de rectitudine actionum divinarum, sed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur; *adeo necessariam esse actuum quorundam ad certa objecta relationem, & convenientiam, ut ni ad conveniens sibi objectum illi referantur, non possit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel superioris imperio, sed ex ipsa rerum actionumq; ad se invicem habitudine provenire.* Atqui illa habitudo ex conditione subjecti promanat, cui lex simul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, nisi positis creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, simul sui cultum iisdem imperavit; & ut ille cultus in eas cadere posset, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo potest, nisi naturam habeat, ut quid & qua de causa ab altero in ipsum conferatur, intelligere queat. Ast qui talem naturam sortitus est, eidem illud ipsum lege injungitur. Idem de *honore erga parentes*, *obedientia erga Dominos*, *servanda fide, non lædendo innocente* & similibus judicandum. Et sane posito subjecto idoneo tales actus inhonestos pronunciare, aut contrarios hisce honestos contradictorium foret: non autem existente subjecto idoneo tales quosq; actus dari nullo modo possunt, eoq; de habitudine illarum frustra anquiritur, cum non entis nullæ sint affectiones. Adjungitur; *cum adquisita notitia honesti & turpis ducatur ab actuum cum objecto, circumstantiisq; & principiis collatione, ejusmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quædam in se & sua natura tales, quibus absq; ullo ad legem respectu honestas insit.* Sed fateor me non esse ita lynceum, ut connexionem hujus ratiocinii perspicere valeam. Urgetur denique: *si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessum esse jus imperii, parendique debitum,*

omnem-

omnemq; adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi antecedenter ad legem ponatur in imperante jus imperandi, legesq; condendi & in parente obligatio ad componendum actiones suas juxta alterius præscriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum sit, recte reddi hanc: quia lege præcipitur: sed cur legi & jussu superioris parendum sit, inepte poni rationem; quia id lege præcipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antecedenter ad legem per se æquum & honestum erit, ut præstantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem, & obedientiam præstemus. Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si præter humanas leges nullæ divinæ darentur; ac si nullum esset imperium præter hominis in hominem. Enimvero quia Deus hominem, qualem vellet, creavit, & qua uti conditione deberet, eidem assignavit, non opus est aliqua ratione à priori, ut ostendatur, quare Creatoris legibus sit parendum. Nam ut hæc summa esset lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris, notio præstantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris inest. Ut autem humanis legibus pareamus, lex divina imperat. Est autem cerebri valde vertiginosi, aliquem heic *circulum* somniare; velut *quando ex nobis quæratur, cur v. g. furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum, ubi ulterius urgeamur, cur quod in lege est vetitum, non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia & illud lege prohibitum sit.* Nam quando nos hucusq; pervenimus, ut dicamus, aliquid lege divina interdici, stultum credimus quærere, qua alia lege ista lex divina confirmetur. Sed hanc rationem ejus interdicti afferimus; quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, ut intermissio ejusmodi actus non posset non eidem congruere. Et hujus rationis rationem ulterius inquirendam non arbitramur.

§. 36. *Fridericum Gesenium* extremo loco reservavimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & conviciandi artem ostentare. Cujus hoc palmarium ipsi videtur specimen, quæ in alios jacta sunt convicia in nos derivare, utut sententiæ utrinque toto cœlo differant. Sic cum *Hobbesius* dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali à natura objectorum petendam, verum à persona, ubi resp. non est, vel in republ. à magistratu.* Hanc assertionem licet ego confutaverim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad

impositionem, determinationem, & jussum Dei à me revocata sit. Igitur jam ex ratiocinio Garlæano æquipollent hæ propositiones: nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus est autor & lator legis naturæ. Prior thesis *Hobbesii* est, posterior mea. Etsi mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis *caute & cum cura* explicationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis divinæ originem honestatis & turpitudinis à me revocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione vulgus credat, honestatem & turpitudinem illam esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis scripsi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo æquius ab ipso judicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitiosum duco, judicium de aliquo scripto ferre velle, nisi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et cum expressissimis verbis à me legis divinæ & Dei mentio facta sit, quomodo metuere potui, ne quis eum locum de lege & impositione humana caperet? Inde *pessimas consequentias*, prout ipse vocat, nectere instituit; quarum hæc instar omnium esse potest: Si actiones humanæ honestatis aut turpitudinis notionem sortiuntur ex convenientia aut disconvenientia cum lege divina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impositione & jussu; siq; legis naturalis præcepta inter homines invicem exercenda in socialitatem resolvuntur: Ergo *unica tantum virtus erit, quæ malitia dicenda.* Antecedens meum est, ex quo tam lepidum consequens deducit bonus noster Præsul. Nam huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum *Caramuele* sentire scribit, quo convicia, quibus iste adspersus est, in me jactare queat. *Caramuelis* thesis, prout à *Gesenio* refertur, hæc est: *Multa præcepto divino reperiri interdicta, quæ præcisa à præcepto debeant dici indifferentia.* (Si de iis, quæ lege positiva vetantur sermo est, thesis hæcce nullam reprehensionem meretur.) *Peccatorum contranatur alium unumquodque seclusa Dei interdictione nunquam fore malum.* (Hanc thesin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea thesis, huic si diis placet similis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege sunt indifferenter, neq; bona, neque malæ.* Debuerat etiam non omisisse *Gesenius* hæc verba; *prout sunt nudi motus facultatis alicujus Physica, seu ejus negatio.* Audiamus aliud ratiocinium Garlæanum. Cum communis sit omni naturæ rationali

nali

nali justitia, Deo Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impositione Dei; quia absurdum foret dictu, justitiam Dei habere essentiæ suæ rationem à placito, voluntate, & impositione divina. Enimvero diversissimæ est indolis justitia divina à justitia humana; quippe cum illa essentialis sit, hæc nequaquam. Eoq; non sequitur: justitia in actionibus divinis non oritur ex impositione & jussu Dei, sed ex essentiali hujus perfectioné: Ergo justitia humana non habet essentiæ suæ rationem à placito, voluntate & impositione divina. Sicuti nec hoc sequitur: Dei & hominis actiones rectæ in multis conveniunt, seu Deus in multis eodem modo erga creaturas se gerit, quo homines adversus se invicem gerere debent; ergo ex eodem principio utriusq; actiones promanant. Quæ supra jam dicta sunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleborosum*, (quæ *Velthemii* dictio est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei à constitutione legis naturalis non magis quam à creatione excludendam contendi, conclusurus sit juxta regulas Analytices Garlæanæ; me hoc ipso omne jus naturale funditus evertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec divinis literis infrequens sit, ut secundum voluntatem & beneplacitum Dei, & secundum legem facere æquipolleant. Add. quoq; *Psal.* CXV,3. *Ephes.* I,11. *Apocal.* IV,11.

CAPUT VI.
De
EXAMINE DOCTRINARUM.
§. 1.

CUm l. VII. c. 4. partes summi Imperii civiles distincte explicarem, inter has quoq; tanquam partem summe necessariam, magniq; usus & ponderis referebam examen doctrinarum, quæ in civitate traduntur. Cum enim homines plerasque suas actiones ex propriis opinionibus regant, & si qua publicæ leges ab hisce diversæ abire videantur, mussitantes pareant omnesq; vias tentent obsequium detrectandi, aut leges quiq; has sua autoritate tuentur subvertendi: inde patet, quantum periculi civitatibus, eorumque rectoribus immineat, si per doctrinas in publicum sparsas ejusmodi opinionibus animi civium imbuantur, quæ cum usu &

fine civitatum, (quem semper rectum legiq; naturæ convenientem præsupponimus; & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpubl. pravisq; dominantium artibus protestamur,) repugnant. Eoq; conclusimus, *expedire, ut publice civitas ejusmodi doctrinis velut personet, quæ cum fine & usu civitatum congruunt, simulq; animi civium à puero istis imbuantur.* Cum autem mihi propositum non esset universam hanc materiam, imprimis de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana plene exsequi, quod illud à Scopo operis, utpote à quavis religione peculiari abstrahentis, alienum videretur; igitur sufficiebat mihi proposuisse distinctionem inter dogmata, quæ non sua natura, sed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare possunt, & inter illa, quæ sua natura animos hominum ad turbandas civitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quo minus dissensiones oriantur; attamen ne turbent pacem publicam per summum imperium effici posse, pœna in conviciatores & vitilitigatores statuta. Verum talia dogmata, quæ *sive sub specie religionis sive alio modo obtrudantur, jus naturale & principia sana Politica convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta sunt*, à summo imperio civili ad examen revocanda, & è civitate plane proscribenda statuo. Ex hac igitur doctrina tam salutari ac necessaria, grandem mihi calumniam impingendi ansam arripiebat *Josua Schvvarzius*, quam & postea ipsius socius *Nicolaus Beckmannus* impudentissime crocitabat, velut à me traditum fuisset; religionem statui Reipublicæ esse accommodandam, & pro instrumento hujus habendam. Videbatur autem isthæc calumnia scopo ipsorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos sui in me furoris ministros fore sperabant; & quod eadem Macchiavello soleret tribui; quod nomen tantopere vulgo invisum est. Et observanda est hoc loco detestabilis vel socordia vel malitia *Schvvarzii*, qui, ut calumniæ suæ fucum allineret, ita articulum suum formavit: *Statuit, civitatem ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cultum Dei.* Ast si cui in animo sit, candorem istius loliginis cognoscere, inspiciat modo l. c. p. 910. Ubi postquam scripseram; expedire, ut civitas doctrinis personet cum fine & usu civitatum congruentibus, subjungo: *Equidem nullum*

lum fere datur dogma neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, unde diſſenſiones, diſcordia, convicia, & demum bella oriri non poſſint; idque fieri dico, *non propter dogmatum falſitatem, ſed propter intemperiem & ambitionem humani ingenii.* Quem locum his verbis claudo: *Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt.* Igitur expreſſis verbis nego, me de religione agere, ſed tantum de falſis dogmatibus ethicis & politicis, quæ *ſub ſpecie religionis* alicubi obtruduntur. Et tamen nullus pudor eſt iſti homini mendacia ſpargere, quæ deprehendere poteſt, quisquis legere novit. Occinit tamen nobis bonus iſte vir dictum *Matthæi X,* 34.35. quod utique ex religione Chriſtiana dicantur proventura diſſidia etiam inter conjunctiſſimos, quam tamen eo nomine è civitate proſcribendam nemo dixerit. Verum neſcio, an magis in Doctore Theologo deſpuenda ſit plusquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinæ tribuat effectum, qui ex perverſitate hominum oriebatur, ſanctiſſimam doctrinam veſano odio proſequentium; an blaſphemiæ ſimilis contumelia religioni Chriſtianæ impacta, quaſi illa fini & uſui civitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata eſſet. Quo ſane nihil malitioſius aut impudentius unquam inter antiquas illas perſecutiones religioni Chriſtianæ objectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo ſingularem ſuam felicitatem circa interpretandas divinas Scripturas Doctor iſte oſtentavit. Nuper enim elapſo die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menſes ſuggeſtu abſtinuiſſet, receptus ea die Dominica textus ex *Matth. XXII.* 15. ſeqq. ipſi idoneus cumprimis videbatur, expromendo in Regiam Majeſtatem Sueciæ, qualem ter repetitum juramentum requirebat animo, ſimulque ut de fide & obſequio Principibus legitimis debito auditores ſuos inſtrueret. Eaque occaſione ex textu arrepta, non ſine affectata verborum gravitate auditores informabat, utri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo ſuo Domino & velut ex præcepto divino obſequium adprobare deberent. Cui fini locus *Roman. XII.* 1. ad Regem Daniæ adplicabatur, qui utique poteſtatem in ipſos haberet, occupatis hujus provinciæ oppidis portibusque, & Malmogia obſidione cincta. Nimirum, quia ſi diis placet, ſtatim legitimus noſter Magiſtratus ſit, qui hoſtis in terras noſtras irrumpit, aut quia inter vim hoſtilem, & poteſtatem legitimam nihil intereſt, aut quia ſtatim facta invaſione ſubditorum fides ſolvitur erga Regem ſuum, quam maxime circa ſua vindicanda ſatagentem. Ubi ſcire

velim, si quis isti homini crimen perduellionis & perfidiæ objicere velit, num eo ipso Christos Domini tetigisse censendus sit; quo elogio ipsum, sociosque inviolabiles pronunciabat *Gesenius*, quam maxime circa me calumniis & mendaciis onerandum laborantes.

§. 2. Isthæc omnia cum late deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Dissertatione de *Concordia Religionis Christianæ*, (primævæ illius, & ab erroribus atque assumentis humanis repurgatæ,) *cum vera politica*; tamen adjungere placet *pessimas* quasdam *consequentias Gesenii*, ut adpareat, quousque malitia & vesania hominum progredi possit. Ex quibus hæc est instar omnium: Quia Hobbesius, dum Evangelium Christi una cum religione à civilis potestatis autoritate suspendit, judicatur omnem religionem evertere; igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub specie religionis obtrudi solita, proscribenda judico, quæ turbarum & seditionum semina continent, & ad evertendum imperium civile tendunt, veram religionem destructum eo. Pari scilicet modo atque frumentum it destructum, qui paleas ab eo separare instituit. Allatrat quoque iste bipes hanc meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminatur*. Id est, in disciplina, quæ ex sola ratione, prout ea nunc sese habet, extructa est, de religione non ulterius tractari potest, quam quatenus homines per eandem ad vitam hancce honeste exigendam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salus animarum paratur, alterius disciplinæ est dispicere. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur, quod extra Christum nulla sit salus. Jam autem de Christo non jus naturale, sed Theologia docet. Num igitur *Gesenius* hoc vult, ut jus naturale viam salutis æternæ tradat? Aut num ipsi probantur, quæ *Velthemius* in *Epitome Philosophiæ Moralis*, qua auditorum suorum calamos non ita pridem fatigavit, *quæstione prima* habet? *Utrum finis Philosophiæ Moralis salus & beatitudo sit æterna.* Super qua *cap.* 1. §. 8. ita censet: *Finis ultimus Philosophiæ Moralis salus & beatitudo est æterna: intermedii vero conservatio Legum Naturæ, & sanctimonia vitæ, quæ Legibus Naturæ conformetur. Sive potius accurate philosophando* (nam sane antegressa ejus Philosophia sat crassa fuerat,) *finis hujus Philosophiæ adæquatus conservatio Legum Naturæ, & status istius, in quo rectæ rationis nostræ, legumque naturæ autori homo non potest displicere, quantum à studio profectæ honestatis, h.e. pietatis, probitatis & justitiæ exercitio pendet.* Et §. 6. d. l. pergit: *Finis ultimus Theologiæ*

logiæ Moralis idem est, qui Philosophiæ Moralis, nempe salus & beatitudo æterna. *Ebr.* XII, 14. *Roman.* VIII. 13. *Marc.* XIII. 13. Enimvero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde desertum erit cœlum, quo illi recipiuntur, qui per *Velthemii* Philosophiam moralem salvantur. Non dubium ergo est, quin ipse *Gesenius* pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus: Quia ego nego, ex jure naturali, prout id nunc sese habet, salutem æternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri per veram religionem ex divinis literis haustam; Perinde ac si dicerem; rana non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est hæc ejusdem argumentatio: Quia expedit civitati, ut ipsa personet doctrinis, quæ cum usu & fine civitatum congruunt, id est, ut bona ethica & politica publicè doceantur: Ergo expedit civitatem personare religione Muhammedana, & gentili Chinensium. Sane ego uti asserui; doctrinam, quæ sua natura civitatem perturbat, eadem esse ejiciendam: ita nunquam vice versa dixi, quæcunque doctrina civitatem sua natura non perturbat, ea omnino est recipienda; cum religio esse possit saluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla prava dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in civitate non esse docendam, is negat veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Præsulem Garlæanum non debere insulsis & maledicis libellis nauseam seculi lacessere; is non negat, eundem cerevisiæ coctoribus concionari debere. Similis farinæ est hæc *Gesenii* argumentatio: Quia jam nemo per religionem naturalem salvatur: Ergo autoritas religionis Christianæ non dependet à DEO. Per ejusmodi igitur consequentias cum viam sibi quærat *Gesenius* atrocissima quæque convitia in me spargendi, penes lectores est discernere, utrum homo iste cæco quodam mentis stupore, an infinita malitia laboret. Me sane sive bona fide *Gesenius* delirct, sive furorem simulet, ejus maledicta non tangunt; cum quo animi morbo alii infestentur, præstare meum non sit.

§. 3. Restat denique, ut verbo tangamus eam controversiam; num in Republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illâ: quæ summis imperantibus civilibus, quos & ipsos Christianos præsupponimus, competit? Quam quidem quæstionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diversa assertio gravia incommoda in republica producere apta sit. Affirmativa tamen videtur placere *Josuæ Schvvartzio*, sociisque, quam &

concio-

taphyſicam, velut fidum barbarici tutelare Numen auxilio vocatam, par diſtinctionum pulvere haud quidquam decoro ſordidarum ſubmiſiſſe, quæ feroculæ toto late campo volitant, veluti ſolæ telis ſuis in acicularum ſubtilitatem attenuatis bellum confecturæ. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumvolitantes ferre poteram; nî ſubſidentem in inſidiis animadverterem ſicariorum manipulum, infamibus telis inſtructum. Id enim jam egregium, ac ſi diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probatæque vitæ deterrimarum hæreſium, ipſiusq; adeo atheiſmi convitio adſpergere, occaſione quæſtionum Philoſophicarum, quas ſalva S. Scripturæ autoritate ex ſolo rationis lumine ventilare ſe profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controverſia ſit. Id quod plane per ſilentium digeri non poteſt. Equidem ſi ſolum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum ſententiam, qui non cuilibet contradicendi & cavillandi prurigine laboranti officium ſcabendi præſtandum cenſent, præſertim cum tempus noſtrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimvero cum malevoli non id ſolum egerint, ut fructu & adplauſu induſtriæ meæ privarer, quod conſcientia rectæ voluntatis ſubnixo vile damnum erat: ſed & me velut autorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibita omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter ſanctiſſima officia eſt, maleferiatorum hominum conatus evertere. Nam eruditione aut ingenio ut pollere credamur, an minus, parum intereſt. Sed ne peſtilentes opiniones fovere, aut in publicum ſpargere videamur, uſque adeo intereſt, ut magnum crimen ſit ejusmodi criminationem abs ſe non depuliſſe; & ejusmodi calumniis fidem adſtruat, qui non refellit. Demus igitur & haſce horas tuendæ noſtræ exiſtimationi, nec vivi ac videntes iſtam livoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores noſtros norunt, quod carptim tantum & breviter, quæ ab uno aut altero adhuc objiciuntur, refellam. Nam nugis deſtruendis ulterius, quam neceſſum eſt inſudare, idipſum quoque nugari eſt.

CAP. I.

Quo reſpondetur ad ea, quæ à Dn. Zentgravio *objiciuntur.*

§. 1.

PRimo autem loco excutiemus ea, quæ Dn. *Jo. Joachimus Zentgravius*,

 Pro-

Professor Argentoratensis movet in *Disquisitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Juris Naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum instituta.* Quæ ipsa inscriptio, invidiosi quid redolens, citra animadversionem præteriri non debet. Cum enim mihi propositum fuerit jus naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foveant; (nam agnitionem & cultum Numinis in universum id Jus præsupponit, & cum eo stat, caditque,) consequens erat, sequestrari quasdam sententias nonnullorum è Christianis Doctorum, quatenus extra communem rationem, & consensum generis humani cadunt; ut adeo omnis disceptatio quæstionum circa jus naturale ab autoritate certorum hominum ad sanam rationem u‹n›ice revocetur. Ast *Zentgravius* ut Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornaret, titulum hunc commentus est, velut abs se tradita ex disciplina Christianorum promanarent; quæ cum etiam circa hæcce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non sit, quin eadem reliquis omnibus præferri debeant. Enimvero ego quidem circa Jus naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi arbitror, quanquam id à quibusdam propositum meminerim, & *Joannis Seldeni* institutum *Zentgravio* præ oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebræorum id jus traditum fuit. Nam quod Jus naturæ & gentium Ebraicum ab universali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio præcipua videtur, quod Ebræi circa fruitionem juris communis discrimen facerent inter eos, qui Judæi, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque sacra professos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur posse, quæ ista Ebræorum disciplina peculiaria habet. Ast Christiana religio i‹d› discrimen ignorat, per quam etiam prærogativa illa nationis Judaicæ præ Gentilibus est sublata, ac nulli nationi præ altera, præcipui quid tam circa gratiam à Christo partam, quam fruitionem juris communis tributum. Neque sane in libris Novi Fœderis præcepta Juris Naturalis alterata, laxata aut restricta deprehenduntur. Eoque si quis ex istis libris præcepta & officia juris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & universi generis humani sunt, nihil inveniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Equidem jubemur præcepto Apostoli beneficentiam exercere adversus omnes, sed maxime adversus consortes

fidei.

fidei. Hoc ipſo tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus, ut talibus citra reſpectum peculiarium ſacrorum exhibendum lege naturali eſt; cui non repugnat, ex certa ac peculiari ſocietate ac conjunctione certum officii gradum conſtitui, univerſali officio cæteris paribus prævaliturum. Quæ autem in religione Chriſtiana traduntur de cauſis ad obſequium legi naturali præſtandum impellentibus, & de hujus effectu circa ſalutem æternam animæ, ad Theologiam pertinent, eoque ipſo, ut & omnia, quæ captum communis rationis tranſcendunt, ab univerſalis juris diſciplina excluduntur. Præterea ſi quis ſub obtentu diſciplinæ Chriſtianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Divinis Scripturis id fuerit adſtruendum, aut ſaltem oſtendendum, omnes Chriſtianos, aut majorem & ſaniorem horum partem conſtanter & continuo ita ſenſiſſe, & praxi expreſſiſſe. Aſt ſane in *Zentgravii* ſcripto *Suarez, Vaſquez Bonacina, Eſcobar, Philippus à Trinitate, Petrus à S. Joſepho, Durandus à S. Porciano*, & id genus Sophiſtæ utramque paginam faciunt. Quorum nugis immori ſi dulce ſibi judicat *Zentgravius*, caveat tamen dignationem Chriſtiani nominis tanta contumelia adſpergere, ut iſtorum quiſquilias venerabili vocabulo diſciplinæ Chriſtianorum venditare velit.

§. 2. Præcipua controverſia eſt *de Origine moralitatis*, ipſiusque legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei haud quidquam excludendam, ſed illam ad hanc conſequenter ſe habere contendimus. Ubi id initio probe obſervandum, quid circa hanc quæſtionem Dn. *Zentgravius* nobis concedat; quid deinceps, & quibus de cauſis, quove rationum adparatu oppugnet. Ac inprimis conſideratione digna ſunt hæc iſtius verba: *Cauſa, quare divinam voluntatem moralitatis principium eſſe contendunt*, (ego & alii) *eſt, quia ſemper conſiderant hominem in ordine ad exiſtentiam, quatenus dependens & quid ex conſtitutione Creatoris ſit; cum nos eundem abſolute ratione eſſentiæ ſuæ præciſo iſto reſpectu in hac inveſtigatione conſiderandum eſſe, & conſiderari poſſe, prout prima Philoſophia docet, exiſtimemus.* Agnoſcit igitur Noſter, nihil à me falſi circa hanc quæſtionem afferi; ſed ea tradi, quæ rerum naturæ, prout à Creatore actu ipſo conſtituta exiſtit, congruunt. Cujus autem tradita cum exiſtentia rerum congruunt, non ſolum vera ſunt, ſed & evidenti, ſolido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione hominem conſiderat Theologia, quam prout actu in rerum natura à Creatore conſtitutus eſt, quem etiam quoad exiſtentiam ſuam ad ſa-

lutem æternam perducere laborat, de essentia quatenus ab existentia præscindit parum solicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam ejusmodi fuisse scriptam, qualem mihi ab initio Asinius Tenebrio, & alii ejus exemplo impactum ivere. Sic & illud fatetur *Zentgravius*, aliique, legem naturalem referre suam originem ad divinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet; cum lex jussum sit, jubere autem aperte voluntatis actum notet. Unde contendit quidem; *data hypothesi, non esse Deum, ea quæ congrua sunt rationali & sociali hominis naturæ, talia fore, quia essentiæ rerum sint immutabiles.* Agnoscit tamen, *eadem leges non fore, quod lex sit jussum Superioris.* Et alibi: *Quæ lex naturalis jubet, non libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt,* (agnosce detorsionem nostræ dictionis ac sententiæ;) *sed antecedenter ad legis hujus latoris voluntatem se habent; non tamen hoc ipso lege tenebitur homo ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est decere, aliud est lege præcipi.* Quanto commentorum inanium adparatu opus est, ut Asinii calumniæ qualiscunque color circumponatur.

§. 3. Cum igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad existentiam hominis, & lex naturæ ut talis considerata, ad voluntatem Divinam consequenter se habeant, cur nobis heic subsistere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philosophia prima*, illa divinæ humanæque sapientiæ arbitra, quæ mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerare jubet ratione essentiæ, præciso existentiæ respectu. Quo considerandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout spectatur non ut præceptum, sed ut *veritas* antecedenter se ad voluntatem divinam habebit. Habet autem par hoc distinctionum ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficaciæ, ut non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut pravitatis suspectam post formas rerum collocare queat; sed & dogmata sua naturæ rerum adaptantes impune & citra ullam impudentiæ, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Atheismi convicio adspergere. Ubi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, ut non sufficiat nobis, hominem & quamvis rem aliam quoad existentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, præcisa existentia. Et sane etiam absque consideratione ista essentiæ citra existentiam licebit distinguere ea, quæ alicui rei in universum & perpetuo insunt, ab iis, quæ certis duntaxat individuis,

dividuis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, utut semper res velut existens oculis obversetur. Quem enim alium usum ea præcisio aut abstractio habeat, perspicere non possum. Deinde cum essentiæ illæ ab existentia præcisæ nihil sint aliud, quam conceptus rerum inadæquati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarum sortiti; quare, cum moralitas homine quoad existentiam adeoq; conceptum adæquatum considerato consequenter ad voluntatem divinam se habere concedatur, illa antecedenter sese ad eandem habere fingitur, si homo inadæquate & præcisa existentia consideretur? Aut quomodo diversus concipiendi modus tantam diversitatem circa influxum Creatoris producere queat? Igitur abstrahamus, quantum velimus, præscindamus, concipiamus, modo fixum id sedeat, uti omnes res creatæ à divina voluntate existentiam, ita & essentiam; uti materiam, ita & formam; uti quod sunt, ita & quod tales sunt habere. Cum enim Deus sit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodq; faciendum. Et cum Deus sit ens infinitum, æternum, incomprehensibile, omnis boni autor, & à quo omnia dependentiam habent, in ejus conceptu errant, qui aliquid putant esse posse independenter ab ejus voluntate.

§. 4. Eodem modo inanis est distinctio illa legis naturalis, ut est *præceptum*, & ut est *veritas*, velut illo respectu ista abs voluntate divina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe est aliquid ordine posterius existentia. Prius enim concipitur aliquid existere, aut posse existere: posterius veritas, quæ ex congruentia intellectus cum ista re, prout existit & revera se habet, resultat. Unde nulla plane re existente nulla quoq; circa res existit veritas; re intra potentiam hærente, veritas quoque parem indolem gerit. Præterea si à voluntate Dei provenit lex naturalis, ut est lex seu præceptum, v.g. si ita exprimitur, adulterium est omittendum; etiam proveniet eadem à voluntate divina, si concipiatur, ut veritas; v.g. adulterium est turpe, adulterium adversatur naturæ hominis sociali. Hæ quippe propositiones in effectu æquipollent; cum etiam posterior, quæ affectionem aut effectum actionis vetitæ exprimit, præceptum simul insinuet: & prior dum præcipit, præcepti quoque rationem complectatur. Add. *Richardus Cumberland de Legibus naturæ*, c. IV. §. 1.

§. 5. Quanquam autem hæc sufficere poterant ad ostendendum,

voluntatem divinam à designandis rerum essentiis & veritatibus excludendam non esse: placet tamen strictim percurrere, quæ dict. tractatu Dn. *Zentgravius* molitur, qui omnes thesauros illius sapientiæ, quæ tam parum voluntati divinæ defert, exhausisse videtur. In *proœmio* igitur pronunciat, *duo in honestate actionum spectari, LEGALE & MORALE, illud* legem Dei æternam consequitur: *hoc vero, quare scilicet alii actus præcisa voluntate divina, vel antecedenter ad eandem, vel sub hypothesi, si non datur Deus, uti ob illos, quibus sic statum controversiæ formare placuit, loqui cogimur, in se boni vel mali sint, consurgere judicamus ex concursu principiorum illorum, quæ ex se dant esse morale, & citra mentis operationem illud dare censentur, prout vel convenienti vel inconvenienti quadam ratione, quæ in se talis, objecto accidunt, vel inter se connectuntur.* Heic adparet, inepte, & non nisi ad salvandam absurdam thesin discrimen inter *morale* & *legale* in honestate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum *coëgerit* laborare circa adstruendam originem honesti, à Dei voluntate non dependentis, ob impiam & absurdam Scholasticorum hypothesin, *si Deus non datur.* An eo jam res rediit, ut *cogamur*, stolide philosophari, quia Sophistis illis ita *placuit?* Quanto præstiterat, istam hypothesin plane damnare & proscribere, ac improbam juxta & stolidam curiositatem ducere, anxie inquirere de conditione creaturarum sublato Creatore, de indole effectus sublata causa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothesi, *si non datur homo?* postquam illustria ista ingenia non satis habent ea inquisivisse, quæ revera sunt, nî simul circa fingendas aut adstruendas impossibiles hypotheses satagerent. Denique *concursus* ille *principiorum, quæ ex se dant esse morale*, si Dei voluntate constitutus dicitur, nostra sententia propugnatur; si aliunde ortus feratur, ostendatur ejus origo; si denique à seipso citra concursum Dei aut alterius causæ extitisse statuatur, jam etiam si Diis placet, credemus, hunc mundum ex concursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem surrexisse. Abstrahere equidem & præscindere in Philosophia licet, seu ex pluribus natura conjunctis unum considerare, non consideratis reliquis; non tamen, ut præciso antecedente consequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem subsistere fingas; seu ut negata causa effectum nihilominus sustinere velis. In illis porro verbis, quæ d. l. sequuntur; *honestatem*

statem atq; turpitudinem nonnullis actibus per se citra superioris alicujus libere ita determinantis arbitrium inesse censemus; fraus, quæ vocabulo *libere* subest, notanda; qua imperitis adolescentibus fucus objicitur, velut quispiam statueret, ex simplici superioris placito absq; ullo ad indolem creaturæ rationalis à Deo formatam respectu eam determinationem factam.

§. 6. Aliam inde d.l. rationem reddit *Zentgravius*, quare *aliquid in se bonum & malum, præcisa voluntate divina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatum iverit. Scilicet id *non ideo factum, quasi si moralia divinam voluntatem consequi affirmaret, Deo voluntatem mutante in lege naturali hoc ipso possit contingere aliqua mutatio, quod Vasquius aliique crediderunt; cum leges naturales, quæ utiq; sunt morales & ipse à voluntate Dei latas sentiat, de aliqua harum mutabilitate minime anxius.* Miram audaciam, Vasquio non assurgere, & constantiæ divinæ tam multum deferre! Nisi fortasse ideo non amplius desultoria quędā levitas in Deo metuitur, quia jam magno cum supercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypothesin istam *Zentgravius* propugnat? *Amore veri*, & ut ostenderet, huic universo decus, generique hominum honestatem morum constare posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quippe est verum illud, cujus amor tantopere homines istos urit. Tum *ut solidius ex ultimis oppugnetur Indifferentismus principiis.* Oportet vero horribilem beluam esse illum Indifferentismum, Asinii Tenebrionis fœtum, quod is ex fundamento destrui nequit, nî supponatur, Deum non dari. Ast ego credideram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem sancientis constiterit, eo majorem actionibus moralibus necessitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam absurdas hypotheses indifferentismum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui sanum sinciput, in mentem nunç venisset, nî monstrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Josuæ Schvvartzii genitum, inde à Præsule Garlæano aqua lustrali circumlatum malevolis potissimum placuisset ad calumnias eo impudentius in me spargendas. Addit; *Nec finguntur hoc nomine Ideæ extra divinum intellectum existentes, quas leges naturales laturus Deus intueri debuit, cum quæ sit alicujus rei idea, ex se sciat Numen eminentissimum & sapientissimum.* Atqui cur istoc ex se scit Deus, nisi quia divina voluntas cuiq; rei suam indolem assignavit? Resplendent

alias

alias in isto prooemio emblemata quædam, haud exiguam bonæ mentis eclipsin arguentia. *Nonnulli*, inquit, *de juris naturalis origine & rectitudine periculose errant, & seposita lege divina actuum humanorum indifferentiam sine fronte asserunt; taciteque omnis impietatis semina spargunt.* Nimirum quia jam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, ut juris naturalis rectitudo juxta tam sanctam hypothesin deducatur, si Deus non datur; aut quia summa jam impietas est, voluntati Creatoris O.M. origines formarum vindicare. De cætero nemo *Zentgravium* fronte carere arguet, quam adparet, dum ista cructaret, in chalybem usque adeo induruisse, ut vel adversus Beckmanniana aut Schvvartziana cornua arietare posset.

§. 7. In ipso Tractatu *Zentgravius* primo oppugnatum it sententiam nostram, quæ extat l. 1. c. 2. §. 6. *de Jure Nat. & Gent. in beneplacito divino fuisse, qualem naturam homini vellet adsignare*; seu hominem eam quam habet naturā ex voluntate Creatoris sortitam. Cui disceptationi præmittit (*p.35*): *Deum pro arbitrio nos formare potuisse secundum sapientiæ suæ ideam perfectissimam, rerum creandarum naturæ & veritati examussim respondendentem; cui ob summam essentiæ suæ perfectionem immutabili quadam & naturali necessitate Deus, libere licet si exercitium actus spectes, convenienter agit, qui alias à seipso diversus esset, & sibi contrarius futurus, si cum idea & sapientia divina non externa conveniret actio. Est nimirum divini intellectus idea de re aliqua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cujus similitudinem creaturæ producuntur, cuiq; ita accurate respondent, ut eo modo perficiantur, quo fuerunt divinæ mentis conceptui repræsentatæ, juxta tamen liberæ voluntatis determinationem. Quemadmodum vero divina sapientia perfectissime omnia intelligens divino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem divinæ menti rerum creatarum rationes exemplares convenire, hasq; proinde æque immutabiles esse, uti immutabilis est sapientia divina, censeri debet. Ex quo consequitur, Deum hominem creaturum, etsi libere quoque eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuat, si tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam.* En sapientiæ Seraphicæ abyssum! Ubi observandum, Dn. *Zentgravium* heic primo intuitu nobiscum sentire videri, dum asserit; Deum *pro arbitrio* nos formare potuisse, & *juxta liberæ voluntatis determinationem.* Sic & conclusio plane mea est: *Deum hominem creaturum, etsi libere eidem hanc & non majorem perfe-*

perfectionem tribuat, si tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam. Nam & nos ipsi dudum asseruimus, Deum dum decrevit hominem creare, non potuisse non creare animal rationale. Addimus rationem planissimam; quia alias sibi ipse contradixisset. Amphora cœpit institui, currente rota cur urceus exit? Id quoq; in confesso utrinque est; creationem hominis quoad exercitium actus à libera Dei voluntate provenisse. Et quia id jam agitur, ut divina essentia ad modulum nostræ rationis exigatur, ponamus & id tantisper, Deum dum hominem creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarem, aut ideam: sicuti homines ad archetypum aliquem opera sua formare soleant. Quanquam in homine id ipsum ex imperfectione intellectus humani provenit; ad quem dum nimis presse divina mens exigitur, Ideæ Platonicæ primum resultasse videntur. Sicuti & Aristoteles dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuisse facta, mundi & materiæ æternitatem nobis commentus est. In eo tamen ratiocinio nulla est consequentia: *uti sapientia divino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoq; ante voluntatis actum divinæ menti rerum creatarum rationes seu ideas convenire.* Non inquam sequitur; Dei intellectus non dependet ab ejus voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illæ plane absq; eadem proveniunt. Nam ideæ istæ, rerum creandarum formas exprimentes, non utique velut ultro intellectui divino sese potuerunt offerre; non magis quam aliqua res seipsam creare potuit. Eoque ideæ istæ revera præsupponunt decretum voluntatis divinæ de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum jam existentium ideæ intellectui creato sese velut ultro insinuant. Ast unde primæ omnium rerum causæ idea rei nondum existentis offerri queat, nisi præsupposita voluntate talem rem producendi, sane intelligi nequit. Unde & in eo, quod sequitur ratiocinio antecedens falsum est: *Cum homo pro animali rationali habeatur à divina sapientia antecedenter voluntatem divinam respiciente, non verò demum per liberam voluntatem ejusdem tale sit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuisse relinquitur, quia non nisi sapientissimè, id est, essentiali, & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter agere potest.* Præterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter

à Deo

à Deo factum dicitur, absq; voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntariò agit. Sicuti & insipida est explicatio illa *sapientissimè, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter*. Sapientia quippe divina ex præstantia operum abs se productorum æstimatur ; non quod illa ad essentiales rerum perfectiones sese attemperet, quæ utiq; ab ista promanant.

§. 8. *Idem* quoq; præmittit (*p.* 37.) de *essentiis rerum*, quas *æternas & immutabiles* dicit, *non eo sensu, quasi, v.g. hominis essentia sit semper & irrevocabiliter, idque ab æterno & omnino independenter à Deo: sed ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum ad certæ alicujus essentiæ v.g. hominis constitutionem necessariorum.* Ast unde ea connexio, nisi à divina voluntate? nî fortè essentias illas à seipsis ortas comminisci velis. *Immutabiles itaq; sunt rerum naturæ, seu considerentur secundum se & absolutè, seu in quantum divinum respiciunt intellectum, in quo repræsentantur.* Hujus asserti vera ratio est; quia talis quæque res est, qualem Creator voluit, qui & assignatam semel rebus indolem constanter servat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non potest non intellectui divino repræsentari, quod à Deo decretum aut factum. Dicit porro Noster (*p.* 39): *Ex hoc non sequi, plura præter Deum esse immutabilia. Nam aliud est necessarium independens, quod à se simpliciter est necessarium tam quoad essentiam, quam attributa propria: qua ratione solus Deus absoluta & immutabili necessitate est id, quod est: aliud dependens, quod licet non à se, in se tamen in certo genere, ratione scil. veritatis suæ est immutabile.* Ast cum dependentia isthæc non se habeat per modum necessariæ emanationis, sane voluntatem divinam eadem non poterit non involvere. Nec vera esset hæc propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominem creare decrevisset. Ex superioribus quoq; satis patet, quid ad sequentia sit reponendum (*p.* 40.): *Immutabiles quoq; sunt naturæ rerum, si considerentur, prout divinus intellectus eas cognoscit, & prout in mente divina per ideas repræsentantur. Ob summam enim & infinitam intellectus sui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoscere potest, quam quales ut sint, natura ipsarum debita exigit. Nec ipsius menti aliter objici possunt, quam qua'es in se sunt, & esse debent: nec eas Deus aliter ut sint vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare potest; ob infinitam scientiæ suæ eminentiam, qua ipsius judicium rei, prout est, & esse debet, exactissimè respondet.* Ast unde est illud *debet?* Num

natu-

naturæ nondum conditæ, & antequam de iis producendis à Deo decerneretur, potuerunt sibi ipsis jus aliquod, & velut competentiam tribuere, ut tales utiq; abs Deo creandæ decernerentur? Pariter frivolà sunt, quæ sequuntur: *Divino intellectui objectæ res non aliter adprehenduntur, aut dijudicantur, quam quales sunt & adparent.* Numquid ergo illæ res divino intellectui ultro sese objiciunt, sicut rerum natura jam condita sensibus humanis se sistit? *Unde sequitur, non posse Deum id rei & ipsius naturæ conveniens judicare, quod ipsi repugnat, vel illud ei tribuere, quod eandem destruit, aut in aliam speciem immutat.* Ast causa est, non quod essentiæ rerum absque voluntate Dei proveniant; sed quia Deus non potest non opera sua cognoscere, sive producta jam, sive adhuc producenda, & quia circa eas cognoscendas aberrare non potest. Addit ex *Augustino*: *Ideas, res creatas divinæ menti repræsentantes esse formas quasdam principales, vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ, & semper eodem modo se habentes, quæ in divina intelligentia continentur. Et cum ipsæ neque oriantur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oritur & interire potest.* Ast, quod pace Augustini dixerim, splendidæ sunt istæ Platonicorum nugæ, quæ si accuratius attendas, non uno modo contradictionem involvunt.

§. 9. His præmissis rejicit nostram sententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non sequatur; in beneplacito Dei fuisse, qualem homini naturam velit assignare, ita ut hanc, qua jam gaudet, naturæ conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba jam adversus *Velthemii* clamores asseruimus in *Specimine Controv.* c. V. §. 17. 31. 33. Et sane cum Deus, quem nulla utique necessitas ad creandum hominem cogebat, constituisset nobilius brutis animal condere, non potuit quidem non istud fini, quem circa id sibi proposuerat, conforme creare; quia aliàs sibi ipse repugnasset. Neque ulla tamen heic adparet necessitas, quæ non à divinæ voluntatis suppositione proveniat, aut quæ eandem excludat. Id autem plane absurdum est, quod *Zentgravius de individuo aliquo hoc concedit; Deum Te ut libere condidit, ita si voluisset brutum condere potuisse.* Atqui cum & Adamus fuerit individuum, & quicquid hominum unquam extitit, aut extiturum est, individua sint, sanè si Deus omnia illa individua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia individua cadit, quo jure speciei idem

denegabitur? Quæ sequuntur, libenter concedimus: *Quando Deus te hominem condere statuerit, aliam quam humanam, id est, rationalem naturam tibi attribuere non potuisse, ut proinde quanquam liberè & ex divino beneplacito sis homo, cum tamen homo sis, ex immutabili quadam necessitate naturam humanam sortitus sis.* Modo necessitas hæc ex suppositione decreti divini utiq; voluntarii promanasse intelligatur. Eodem loco negat, per sententiam nostræ adversam *adjungi Deo principium aliquod extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit. Negamus quippe,* inquit, *Deum extra se quidquam positum intueri, ut secundum id constitueret, quod constituebat. Qui enim agit secundùm sapientiam suam omni perfectionis gradu perfectissimam rerumq; naturas in se immutabiles,* (unde sunt illæ naturæ, aut unde immutabilitatem suam habent?) *immutabiliter quoq; ob exactissimam inter divinam ideam & rerum externarum convenientiam, non agit secundum principium externum. Divino enim intellectui creaturæ non repræsentantur per species ab illis desumptas; sed est aliquid intimius Deo, quod res creatas ei adhibet, ipsa nimirum divina essentia, in qua omnes rerum naturæ, sicut in se sunt immutabiles, ita quoque ob summam divinæ mentis perfectionem immutabiliter inhærent.* Quid est sine mente sonum dare, si hoc non est? Deniq; cum nos d. l. ex divino beneplacito originem quoq; moralitatis assertum iverimus, *Zentgravius* itidem contradicit (*p.* 44.): *Sicut immutabili quadam ratione,* inquit, *homo est animal rationale, & ab immutabili quoque divina sapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante divinæ voluntatis actum: ita quoq; ante eandem, & sic quoque ante legem certos actus homini & naturæ ejus rationali convenire, & non convenire.* Falsum antecedens, falsum consequens.

§. 10. Alio inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusum it *Zentgravius* (p. 88.) *Prudentia,* inquit, *Dei legislatoria non debet à nobis concipi citra dictamina divinæ rationis practicæ in agendis, quibus secundum Suarez* (par Apostolis nomen) *judicat, quid deceat suam bonitatem, sapientiam, justitiam.* Atqui hæ velut *essentiales Dei perfectiones antecedenter se habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. Igitur moralitas actionum sese antecedenter habet ad voluntatem Dei.* Ast ego nego hæc consequi: Sapientia, sanctitas & justitia Dei, juxta quas creaturarum motus diriguntur, non se habent consequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum. Etsi enim sapientia & justitia Dei non sint ab ejus

volun-

voluntate: ut tamen existerent creaturæ, quarum motus ad sapientiam & justitiam Dei exigi possent, voluntatis divinæ actus utiq; præsupponitur. Sane erat Deus justus, sanctus, sapiens, etiam antequam ullæ creaturæ existerent, quæ ad earum perfectionum dictamen motus suos dirigere possent; eoq; ut istæ perfectiones divinæ actu regulæ agendorum essent, necessarium non erat, nisi posita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque ut sapientia & justitia Dei innotescat, actuque se exserat, & ut extent, qui eandem imitari queant, id utique à voluntate Dei est. Idem post ait: (p.97.) *Sapientiam Dei legislatoriam habuisse simul rationem divinorum attributorum, & simul naturæ humanæ.* Atqui à designatione velut naturæ humanæ voluntatem divinam excludere, quomodo possumus? Deque & idem tradit: (p.100.) *Neque prudentiam Dei legislatoriam, neque dictamina rationis divinæ practicæ habere rationem legis, quia non proponunt præceptum aliquod, sed tantum ostendunt indicando, quid rei natura habeat, & si considerentur in ordine ad ipsam divinam voluntatem, dictitant, quid Deum ex ratione suæ bonitatis, justitiæ, sapientiæ velle deceat. Ast quando Deus secundum ista dictamina decernit, (quod est voluntatis actus) quo pacto creaturæ rationales suum servare ordinem debeant, tum istud decretum voluntatis divinæ vim legis adquirit, & vocatur Dei lex æterna.* Enimvero per hanc distinctionem voluntas Dei à prima origine legis naturalis, etiam ut est veritas, ne quidquam excluditur. Nam ne quid moveam, quod hoc modo nimis proterve Deus ad humanæ rationis modulum exigitur, jam supra ostensum, nil interesse, utrum ea dictamina concipiantur per modum præcepti, *fac:* an ut congruentiam actionis cum subjecto exprimant; *hoc hominis naturæ competit.* Neque illa dictamina intelligi possunt, nisi præsupposito subjecto, creato aut creando, cui actus convenire aut non convenire dicatur; abs quo utique voluntas Dei excludi nequit.

§. 11. Post ubi *de naturali discrimine honestorum & turpium* commentatur, repetit fere, quæ hactenus discussa sunt: (pag.234.) *Honesta & turpia stricte talia esse talia in se & antecedenter ad divinum beneplacitum, ejusque impositionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiæ naturalis in se & idealiter, ratione item veritatis suæ, non prout existit in nobis, consideratæ, causam esse* dicit. Id quod sic probatum it. *Antecedenter quidem ad ipsum Deum, divinamque essentiam in ordine causalitatis, vel ratione existendi nihil debet concipi.* (Quippe ni? cum ex mente *Zentgravii* non nefas sit assumere hy-

 pothe-

pothesin, si Deus non datur.) *Cum tamen aliquid possit esse objectum intellectus divini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem divinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quin idem ceu objectum divini intellectus antecedenter quoque ad divinam voluntatem id quod est, esse, dici & concipi queat, dubium non est.* Enimvero magnum mihi adhuc dubium est, num quæ nos concipere possumus, dum divinam essentiam ad nostræ modulum animæ metimur, revera ita se habeant. Aut num fas sit, intellectum divinum priusquam voluntatem concipere, saltem hactenus, ut illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat. Deinde nego, aliquid esse posse objectum divini intellectus ante divinam voluntatem, si sermo sit, uti nobis est, de ideis rerum, quæ aliquando actu à Creatore condendæ fuerant; uti jam supra ostensum. Sane non obscure contradictionem implicat, alicujus rei ideam, quæ revera à Deo condita est, intellectui divino velut obversantem concipere, nisi decretum (qui voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur. Si quis tamen his non adquiescens contendere velit, saltem ideas rerum possibilium, quæ nunquam futuræ sunt, tale decretum voluntatis divinæ non præsupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab ejusmodi decreto præscindendum esse; ei post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione, ut importune divinæ naturæ adyta rimari metuat. Velim quoque expendi subtilitatem istorum verborum: *Quod est objectum intellectus divini ante divinam voluntatem potest esse id, quod est.* Unde inania sunt, quæ sequuntur: *Sicut homo est per essentiam,* (quæ nimirum seipsam à seipsa divino intellectui stitit independenter à voluntate divina,) *agens intellectuale, & sic ex natura sua ratione moraliter agere potest,* (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) *sic quoque esse morale, quod ab agente intellectuali per naturam est inseparabile, eandem antecedere recte dicitur.* Negato antecedente negatur etiam consequens. *Sicut itaque hæc propositio,* homo est animal rationale, *vera est citra divinæ voluntatis operationem* (ut ut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat,) *salva omni Dei perfectione eminentissima: ita quoque salva eadem blasphemia, adulterium turpia sunt, præcisa voluntate divina, imo præciso omni divino judicio* etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere possent. Id quidem satis pro imperio. *Et quia hæc talia sunt, sapientissimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia sa-*

pientis-

pientiſſime judicans, congruum imo neceſſarium judicavit, eadem lege lata hominibus præcipere, quæ etiam præciſo divino intellectu, ei ceu qui per naturam agens morale eſt, ſunt inſeparabiliter convenientia. Ut patet, jam etiam *intellectu* divino præciſo natura hominis, quamvis nondum de ea creanda à Deo decretum præſupponitur, Deo neceſſitatem adferre potuit certos actus lege ſanciendi. Mirum nî homines iſti rationem norunt mundum absq; Deo condendi. Abſurdius adhuc eſt, quod ſequitur: (p.241.) *Semper nulla etiam prohibente lege malum eſt, Deum conviciis proſcindere, ſi vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, non entis nullas eſſe affectiones. Igitur ſi *Zentgravius* cum ſuis Sophiſtis Deum usque mundo exterminare cupit, ſimul ejus affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis eſt, exturbare ne obliviſcatur.

§. 12. Demum & peculiarem ſibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. *Zentgravius*, qua non uno in loco, quæ nos ſuper eadem tradidimus, evertere conatur. Ac primo quidem diſplicet, quod ego formalem rationem actionis moralis conſiſtere dixerim in *imputativitate*, (pag.242.) ad quod vocabulum, non citra veniæ præfationem à me poſitum neſcio, quare frontem contrahant homines, qui totam ætatem ad aures uſque lacunis barbarorum Sophiſtarum roſtrum immerſerunt,) *cum ea potius τὸ morale conſequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale conſtituere. Nam niſi actui vel objecto ejus valor quidam inſit, qui æſtimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputativitas non habebit locum, cum nihil ſit, quod imputari queat; hoc autem exiſtente, data inſuper proæreſi & libertate agentis, actio jure imputabitur. A valore enim actus proxime habet, ut imputari poſſit; à libertate autem remote mediante valore.* Atqui adparet, imputandi vocabulum à *Zentgravio* in diverſo ſenſu, quam à me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc autorem ejus actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut ſuper iſta ratio ab eo exigi, & qui inde proveniunt effectus, in eundem devolvi queant. Cujus actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones ſunt bonitas & malitia moralis, juſtitia & injuſtitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iſte ſubſtituit, ad quantitatem actionum deſignandam pertinet. Addit: *Quibusdam actibus ex ſolo objecto ineſſe moralitatem, poſitis cæteris principiis, nemine cogitante, & præciſa omni voluntate, & ut ſeſe ad ſuperioris cujusdam impoſitionem, legem & vo-*

& voluntatem antecedenter habeat. Enimvero ista congruentia aut discongruentia velut naturalis, quæ in multarum actionum objectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare constituisset, ita naturam hominis temperavit, ut actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos præcipere aut vetare constituerat. In quo ipso discrimen legum naturalium à positivis verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium jam in superioribus fuit responsum: quia sanctitas & justitia in DEO sunt perfectiones essentiales, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem divinam. Id enim consequi negamus, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate divina sit, quod creaturæ dentur, quæ imaginem quandam sanctitatis & justitiæ divinæ referre possent. Quod autem *Zentgravius* ita confidenter pronunciat, v. g. sanctitatem, bonitatem, justitiam DEI, *quo minus perfectiones morales adpellentur nihil obstare;* id mihi nondum persuadet: cum non adpareat, quomodo ab hoc termino istæ imperfectiones abstrahi queant, quæ ex primæva significatione & communi usu eidem adhærent, qua morales perfectiones illis, quæ natura aut per essentiam insunt, opponuntur. Sane majore autoritate est opus, ut iste terminus citra scandalum legatur. Tandem & nihili est ratiocinium hocce: *Deus ex naturæ suæ perfectione est amabilis & adorabilis, non ex voluntatis suæ arbitrio: Ergo actus hi* Deum amare, colere, *morales sunt antecedenter ad voluntatem divinam.* Nam actus illi utique non possunt intelligi, nisi positis creaturis rationalibus. Et posito actu, agens quoque necessario ponendum est. Hoc autem ut esset, à voluntate divina est. Pergit *Zentgravius*: *Ex quo sequitur, effectum legis formalem non esse hunc, ut ei valor ille, qui esse morale constituit, acceptus debeat referri, ac si hic non possit inesse, nisi lege ita constitueretur.* Ast ego quidem istum effectum haud quicquam legi simpliciter tribui, sed voluntati divinæ, naturam rerum & hominum ita formanti, ut huic certi actus utique congruerent, aut non congruerent. Quæ voluntas Dei legem simul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus constituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipso, dum certa ratione naturam hominis temperat, ad convenientes isti leges hominem adstrinxit. Quibus observatis ruunt etiam sequentia: *Quod actus*

physicus

physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris provenit, sed consurgit τὸ esse morale ex concursu certorum principiorum objecti, finis, circumstantiarum, agentis rationalis, quæ ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt; (ast utiq; & ista principia, & ut concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem Conditoris provenit,) *nec libere ita definita.* Usitata istis hominibus est cavillatio vocabuli *libere*, velut prius natura hominis à DEO formata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium suarum actionum, & postea ex puro beneplacito citra ullum alium respectum latâ lege quosdam actus bonos, quosdam malos esse jusserit. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§. 13. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, (p.278.) *motum physicum determinatæ & certæ alicujus actionis, v.g. blasphemiæ esse indifferentem.* Atqui omnes fatentur, in quavis actione humana intervenire motum physicum. Fatentur quoque Deum tanquam primum motorem ad quemvis motum physicũ concurrere; qui tamen ad malum ut tale non concurrit. Ita tollitur à *Zentgravio* motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, *motus linguæ contra Deum.* Nam in vocabulo *contra* Deum jam latet moralitas; ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia laxioribus verbis est exprimendus. De cætero heic circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam v.g. in judicio, ubi de blasphemia anquiritur, eadem verba, quæ reus per blasphemiam evomuit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diversissima tamen abs reo intentione. Unde facile colligi potest, quid in ista actione physicum sit & indifferens, quid morale & pravum. Sed jam, consumpta repente modestia Noster, eandem cum illis tibiam inflat, qui jure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia*, inquit, (pag.279.) *in ordine morali dupliciter possumus loqui, 1. sicut ipsum valorem & esse morale ad bonum & malum indifferenter se habere dicamus, & v. g. blasphemiam, cædem, adulterium, quod jam appellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si à Deo, uti Vasquez & Reterfortis, vel à Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint præcepta, ita ut bonum & malum antecedenter ad divinum beneplacitum naturale nullum detur.* Enimvero toto cœlo à commentis Vasquii, Reterfortis & Hobbii

 distat

distat sententia ejus, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem divinam, quippe per quam sunt creaturæ moralitatis capaces. Et nihilosecius pronunciat Noster: *Hunc indifferentissimum moralem alunt, fovent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, à nuda impositione provenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant.* Bona verba quæso, mi *Zentgravi*. Sane ego non usque adeo eruditum seculum spiritu calumniæ obsessum confido, ut de mea sententia non mihi potius, quam tibi sit crediturum. Præsertim cum heic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in cæteris calumniatoribus jam acriter, non tamen supra meritum, castigavi. Nam fraudulenter infarctum est vocabulum *nuda*, cum sat clare à me ostensum sit, longe aliter se habere impositionem circa res, quæ lege naturali, & circa res, quæ positiva lege sancitæ sunt; cum Deus legem naturalem homini daturus, ejusq; actionibus moralitatem impositurus naturam hominis simul certo modo formarit: id quod circa leges positivas secus se habet. Idem & circa sequentia verba observandum: *Dum enim*, inquit, *in actionibus & objectis moralitatem à tali impositione TANTUM, & lege superioris, provenire urget, indifferentia hoc ipso sint, necesse est, in se omnia, si qualia sint in ordine ad τὸ morale, præcisa ista impositione considerentur*. Sed addendum est, istam præcisionem ita fieri debere, ut simul & lex, & quæ pari passu cum lege ambulat, formatio naturæ humanæ ad eum finem peculiari à brutis modo facta abstrahatur, utq; adeo nihil remaneat, nisi quod mere sit physicum. Sequentia autem verba mirum stuporem præ se ferunt. *Concubitus, v. g. cum alterius uxore si ideo adulterium adpellatur, quia est contra legem naturalem, hoc quidem sequitur, adulterium tunc non esse actum indifferentem. Quo minus tamen ipse concubitus cum alterius uxore antecedenter ad omnem legem & talem impositionem spectatus, nisi in se etiam, scilicet ut Grotius Thomam secutus, Deum non esse fingas, aut actum talem lege eum non prohibuisse ponas, turpis esse dicatur, indifferens ex data hypothesi sequatur, nihil impedit: quicquid deinde sit de appellatione talis actus, seu adulterium adpellari debeat, seu non, si lege non est prohibitus. Relinquitur enim ipsum concubitum cum alterius uxore antecedenter ad impositionem & præcisa lege consideratum esse actum indifferentem, quod admitti nequit.* Enimvero mihi sermo fuit de actu physico, abs quo omnis moralitas abstracta concipitur; *Zentgravius* autem profert exemplum actus, quam maxime

xime

xime moralis, *concubitus cum alterius uxore*. Hic enim non est actus physicus indifferens, sed moralitatem & legem, quam maxime involvens. Concubitus cum fæmina est actus physicus, sed cum uxore alterius moralis & lege vetitus, qui uno vocabulo adulterium vocatur. Uxor enim notat fæminam, quæ uni soli legitime data fide corpus suum addixit. Unde contradictoria & nugatoria est quæstio: An concubitus cum alterius uxore sit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronunciandum sit, posita insana illa hypothesi, si Deus non datur, tunc demum patebit, quando *Zentgravius* ad hanc quæstionem liquido responderit: num, posita hypothesi, si Deus non datur, Nicolaus Beckmannus & Josua Schwartzius cum infamia è Succia fuerint relegandi? Pergit nugari Noster: *Illam difficultatem non tolli distinctione mea inter vocabula, quæ merum motum physicum significant, & quæ actum physicum cum moralitate conjunctum. Cum enim omnis moralitas ex ipsorum mente sit ab impositione, recte quæritur, qualis ergo sit iste actus*, cohabitare alterius uxori, *præcisa impositione illa consideratus, an mere Physicus, an quid moralitatis in se contineat?* (Eodem jure quæri potest, num *Zentgravius* sit animal rationale.) *Posterius dici non potest, cum præscindamus principium, quod genuinum & adæquatum τῦ esse moralis dicitur*. Ast si velis principium moralitatis, totamque adeo moralitatem heic præscindere, & nihil præter merum Actum physicum retinere, amovenda quoque est notio *uxoris alienæ*, quæ citra moralitatem intelligi nequit. Add. quæ in *Specim. Controversiarum* c. V. §. 20. adversus Velthemium disputavimus. Hinc inepte infert *Zentgravius: Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta, sese mere physice habeat, in se indifferens sit, nisi lege prohibeatur cum alterius uxore consuescere turpe non sit*. Non minus stolida sunt sequentia: *Ex quo ulterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, sique Legislatoris sapientiæ ita visum fuerit, adulterium uti prohiberi, ita & præcipi possit; posse enim in vita sociali, & natura humana convenienter tales dari casus, ut ceu personale, non commune adulterium in se malum non foret, quod nos contendimus, præcipi posset, dubium non est*. Apage istas consequentias, *Zentgravi*, quæ non nisi Gesenio cuipiam condonari possunt, cui sensum communem Garlææ fumi dudum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non possunt non viri cordati valde detestari artificium illud obscœnum, quo aliqui ita impudenter se jactant, ut primo falsam quampiam hypothesin alteri affingant, indeq; deductas ab-

 surdas

ſurdas conſecutiones iſti nolenti volenti impingant, non ſine horrendarũ hæreſium exprobratione. Cæterum pleraq; hactenus diſputata à *Zentgravio* repetuntur *articulo X. de Immutabilitate Legis Naturalis*; quam crambem recoquere putidum fuerit; cum præſertim adverſarii circa modos concipiendi, abſtractiones, præciſionesq; & abſurdã hypotheſin ſeſe torqueant: mea autem ſententia id, quod re ipſa exiſtit, fatente *Zentgravio* exprimat.

§. 14. Circa alia diluenda minus operæ eſt. Ac circa fundamentalem propoſitionem juris naturalis de ſocialitate movet, ex eadem officia erga Deum & nos ipſos deduci non poſſe aut debere. Cui objectioni jam ſatisfactum in *Specim. Controv.* c. V. §. 25. Tantum id heic obſervo, ea verba, quæ ex præfatione libelli mei de Officio hominis & civis carpuntur, *religionem naturalem ex ſocialitate indirecte derivari*, inſidioſe interpolari, additis de ſuo verbis, *ceu ex fundamento:* quæ in loco, quem iſte reſpicit, non extant. Circa amorem ſui ſeu philautiam quoque monet, *eam eſſe priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit à ſeipſa; aliis etiam facere non debeamus, quæ nobis facere nolumus.* Aſt nondum probatum eſt, amorem ſui in ſe, & ſi homo non conſideretur, ut ſervus Dei & ſocietatis humanæ membrum, eſſe in obligatione. Sic non falſa ſolum, ſed & Reip. perniciosa eſt ſententia: *neminem teneri alterum magis diligere, quam ſe ipſum.* Nam dantur caſus non infrequentes, ut vita & fortunæ noſtræ à nobis pro aliis impendi debeant. Falſum quoque eſt, quod *officia, quæ homo ſibi ipſe debet, regula ſint officiorum, quæ alteri, qui cum vivimus, exhibere decet.* Quin contra amor ille noſtri, ne in devia abeat, neve ſocietatem humanam perturbet, per officia erga alios homines eſt temperandus.

§. 15. Cavillatur inde rationes à me *Lib.* II. *c.* 3. §. 20. (*pag.* 123.) adductas, quod ſocialitas homini pro imperio injuncta ſit; petitas à conſtructione naturæ humanæ, à religione, & à morſibus conſcientiæ. Si quis enim conſideraverit naturam humanam ita abs Creatore formatam, ut niſi culta vita ſociali ſalva eſſe nequeat; & leges, queis ſocialis vita continetur, cujusvis religionis partem conſtituere, hominemque violatis illis legibus morſus conſcientiæ ſentire, certiſſimum læſi Numinis indicium; ſat firmiter puto, quis inde concluſerit, ſocialem vitam abs Creatore homini pro imperio impoſitam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Chriſtiani Scriptores ad idem demonſtrandum uſi ſunt. Quæ in contrarium à *Zentgravio* afferuntur, vix aliud arguunt, quam ina-

ne ſtudium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *perſuaſio, quod Deus velit, jubeat, ut homo ſit ſociabilis,* non ſufficere ad hoc evincendum, quod vita ſocialis pro imperio ſit homini impoſita; *cum perſuaſio illa ſi vera & efficax eſſe debeat, lege quadam, quæ ſatis* innotuit, nitatur opus ſit. Atqui ex tali perſuaſione, quæ non temere in genus humanum invaſit, ſed ex ipſa conſideratione humanæ naturæ promanavit, recte ad inveſtigandam legem naturalem aſcenditur. Et cum *Zentgravius* agnoſcat, *ex hac ratione neceſſitatem tantum legis pro vita ſociali ferenda inferri;* nobis ſanè ulterius ratiocinari licebit: cum Deus naturam hominis ita formarit, ut neceſſarium ei ſit per legem vitam ſocialem imperari, Deum utiq; legem ejusmodi tuliſſe. Addit, *perſuaſionem iſtam primo & per ſe non in honeſtate, ſed utilitate fundari, quam etiam id quod indifferens eſt, non intrinſece neceſſario honeſtum promovere poteſt: probatq; eadem præcepta ſocialitatem concernentia, utilia quidem, non autem neceſſario honeſta eſſe.* Aſt poteſt aliqua utilitas ita comparata eſſe, ut etiam neceſſitatem arguat; præſertim cum eidem argumento alia quoq; conjungantur. Nec, quia Apoſtolus *pietatem ad omnia utilem* pronunciat, ideo eadem in præcepto non eſt. Frivolum quoque eſt, quod circa argumentum à religione & metu Numinis petitum movet. *Hic Numinis metus,* inquit, *niſi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per ſe eundem, ut vitam ſocialem pro imperio ſibi injunctam agnoſcat; cum de quo non conſtat, quod ſit à Deo mihi pro lege præſcriptum, illud nec Numinis metus præciſe, ut pro lege, cui adverſari non liceat, habeam, efficit.* Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoſcunt, hanc quoq; religionis partem fatentur, ut homo adverſus hominem ſocialitatis leges obſervet. Pergit: *Conſcientiæ morſus nihil aliud probant, quam quod divina aliqua lege iſta prohibita ſint, quæ commiſſa conſcientiam ſic afflixerant.* Atqui ſic probatur meum ratiocinium: ſi conſcientiæ morſus conſequuntur facta vitam ſocialem perturbantia, igitur vita ſocialis homini pro imperio eſt à Deo injuncta. Inania quoq; ſunt ſequentia: Quod peccatis ſocietas humana turbatur, *id ad effectum, non rationem ſceleris vel peccati, qua tale eſt, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, quæ ſocialem vitam tollunt, evincunt morſus conſcientiæ: ſed id per ſe & primo eſſe propter vitam ſocialem, aut legis vice eſſe, ſi quis hoc aſſerere vellet, vel genuinum & adæquatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non ſequitur.* Aſt qui meminerit, quo ſenſu & quatenus à

me legis naturalis fundamentum socialitas asseratur, satis videt, propria cum umbra luctari *Zentgravium.*

§. 16. Quæ d. l. adversus sufficientiam socialitatis disputantur, iis facile supersederi poterat, si scopus mei scripti, & quæ in *Specim. Controv. c.V.§.*25. monui observata fuissent. *Autochiriam* tradit Noster, *peccatum fore, etsi vel extra omnem societatem, vel solus in mundo ceu species monadica homo viveret.* Hanc ego illicitam probavi, quia homo à Deo in hujus mundi statione locatus est, & quia adeo servus Dei, & membrum societatis humanæ est. Probet jam *Zentgravius,* ullam homini ad se conservandum obligationem esse, si idem nec Dei servus, nec societatis humanæ membrum foret. Sed & nuspiam à me assertum est; *socialitatem sufficienter exprimere finem hominis, ad quem Deus eum destinavit.* Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter socialem vitam tantum, vel præcipue concessam fuisse.* Aut, *reliquias imaginis divinæ non primo cultum Numinis, inde vitæ socialis conservationem inculcare.* Nec *supercilium* profecto est, naturalem Theologiam, à disciplina juris naturalis, officia hominum inter se complexa, distinguere. Injuste quoq; arroditur, quod ego dixeram; religionem, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ terminari; quo nomine etiam ad socialitatem referri potest, quatenus socialitati humanæ efficax vinculum præbet. Sane enim nec de religione, quatenus ad salutem animarum post hanc vitam facit, agere ad disciplinam juris naturalis pertinet; & religioni naturali peculiaris à me disciplina assignata fuit. Cum autem ei, qui societatis humanæ indolem, vincula, legesq; unice sibi exponenda sumpsit, non possit divini Numinis consideratio plane sequestrari; quippe cum ab eo legum socialium origo & firmitas promanet, non alio quam hoc respectu religio in hac disciplina considerari potest, quam quatenus ea societatibus humanis firmissimum coagulum præbet; nisi diversas plane disciplinas turpi errore miscere velimus. Ex hoc autem non nisi per calumniam inferri potest; *socialitatem esse religionis & cultus per naturam debiti fundamentum.* Et non decebat Zentgravium, dudum castigatam Asinii Tenebrionis & fraterculi ejusdem Gesenii cantilenam coccyssare: *non profecto ludendum est cum religione, quasi pro ratione status ea formanda esset vel ceu medio politico ea uti liceret, ad terrorem simplici populo incutiendum.* An enim, si dicam, Deus est autor & stator vitæ legisq; socialis, nec citra hanc persua-

suasionem civilis societas firmo stare talo potest; id perinde est, ac si dicam; religio etiam salvifica pro ratione status est formanda; aut ficta religione simplici plebeculæ est illudendum? Tales sane consequentias nemo format, quem pudet calumniæ convinci. Unde & inanis est solicitudo *Zentgravii*: *Religio, quæ ad societatem unice refertur, ex ductu rationis sibi soli relictæ, facile potest in idololatriam degenerare.* Et febricitantium somnia referunt illa, quæ sequuntur: *Ex iis, quæ ad socialitatem adversus alios colendam faciunt, non cognosces, qua ratione Deus etiam per naturam coli debeat. Nam vel ex vitio seculi, vel duro populi genio permittuntur, quæ in se impia sunt, ut libellus repudii; & inter piratas ac latrones societatem esse,* (num etiam ad jus naturale formatam?) *justitiam & honestatem non esse.*

§. 17. (*p.* 169.) Pergit socialitatem carpere noster. *Normam*, inquit, *secundum quam à nobis dijudicari debeat, quid sit juris naturalis, non ego quidem in thesi esse hominis socialitatem.* Ast ego nuspiam socialitatem pro norma juris naturalis venditavi, sed pro fundamento, & quidem eo sensu, qui explicatus est in *Specim. Controv.* c. IV. §. 1. & quo dilectio fundamentum legis dici potest. Unde æque bona est hæc consequentia: hoc necessario facit ad finem & conservationem vitæ socialis, igitur est juris naturalis: quam isthæc; hoc est contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipse *Zentgravius* nupero scripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex disciplina Christiana substituit, me sane non repugnante, cum ista socialitati amice conspiret. Nisi quod magis Theologiam moralem id sapiat; usum autem fori humani ob oculos habenti socialitas magis congrua videtur. Et ex usu fori humani certa tantum sunt officia, quæ ex charitate proprie provenire dicuntur. Unde qui, v. g. æs alienum exsolvit, & alia ex obligatione perfecta præstat, non ex charitate agere dicitur. Cæterum quam maxime cavendum ab illa fallacia, per quam *Zentgravius* aliique viam sibi ad calumniam struunt, dum socialitatem generis humani confundunt cum peculiaribus inter homines societatibus, & quæ ad illam necessario faciunt cum his, quæ ad singularem harum utilitatem referuntur. Quo observato haudquidquam sub censum legis naturalis venient *etiam ea, quæ in se indifferentia sunt*, utut *societatum humanarum* particularium *utilitatem promoveant.* Reliquis, quæ isto loco moventur difficultatibus ex supra dictis facile satisfieri potest. Adducit tandem scrupulos viris cordatis indignos,

dignos, ac prope dixerim aniles. *Utilitatem veram promovere, id esse Juris Naturæ & Gentium* fatetur; *negat* tamen *naturam ubique dictitare, quid utile sit revera & constanter.* Audiamus elegantem probationem. *Utile putet religionem veram fovere, quamdiu resp. in tranquillo statu est. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod jacturâ religionis hactenus receptæ averti possit, an non cogitur sua scil. naturæ lege veram religionem abjicere, ut resp. servetur?* Hoc ratiocinium mulierculæ forsan, & olitores cum plausu excipient; sed metuo, ut cordati sibilo se abstinere possint. Nam primo socialitas generis humani cum utilitate unius aut alterius oppidi vel provinciæ male confunditur. Sane socialitas ista nunquam postulabit, ut vera religione ob quemcunque respectum abjecta falsa suscipiatur. Deinde nuspiam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quæ ex religione Christiana promanant, ex socialitate deduxi; cum duas tantum propositiones Theologiæ naturalis mutuo sumptas in opus meum transtulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & societatis civilis, & quæ hujus seminaria sunt, matrimonii & imperii paterni, autor sit. Vid. l. II. c. 3. §. 2. & l. VII. c. 3. Ista quippe ad institutum nostrum sufficere poterant. Quæ autem mea sit sententia circa casum notatum colligi potest ex l. VII. c. 8. §. 5. p. 1004. *lin.* 8. & l. V. c. 12. §. 23. p. 737. *lin.* 12. Paris indolis reliquæ sunt objectiones *de magistratu colendo, cæde vitanda, polygamia, stupris & illegitimis divortiis detestandis, fide servanda, honestate colenda, &c. quamdiu ea è rep. fuerint; sin è re hujus magis fuerit contrarium facere, tum demum jure naturali non obligari, ut id perpetremus.* Quid his ratiociniis putidius? quorum futilitas adhuc magis pellucerет, si peculiares casus distincti expressi fuissent. Addit: *Tot perplexos & intricatos casus sæpe in praxi inprimis, quando ad specialiora descenditur, occurrere, ut si illos è ratione utilitatis & necessitatis, quæ societati humanæ & reip.* (debebat *reip.* vocabulum omisisse) *incumbit, decidere velis, graviter sis aberraturus.* Nimirum, si modo tam anili ratiocinari instituas. Pariter ineptum est, quod sequitur: *Socialitatem cum rationalitate conjunctam admitti pro norma tantum officiorum, quæ aliis debentur.* Quasi nobis de socialitate formicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: *Amor sui est norma amoris erga alios, ergò philautia est magis fundamentum juris naturalis, quam socialitas.* Quin amor iste maximis malis ansam præbet, nî respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa,

ta illa, ob quæ Hobbesius tantopere vapulat, est vel præcipuum, quod amorem sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur; Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia adversus alios homines exercenda ex amore proprio æstimanda sunt. Est quippe iste amor inter præsupposita societatis humanæ, cum hæc intelligi nequeat, nî singulis conservatio sui sit cordi; ac sæpe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque præstare potest.

§. 18. Quanquam autem nobis sufficiat ea, quæ contra nostram sententiam afferuntur diluisse, neq; indignemur aut invideamus, si quis suo sensu abundare malit: paucis tamen monemus circa *conformationem creaturæ rationalis cum Creatore*, quam pro socialitate nostra obtrudit *Zentgravius*, eam huic scopo parum esse accommodam. Id quod jam in *Specim. controv.* c. IV. §. 3. seqq. late ostensum. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam jactant, id statim ad captum est omnium hominum. Et in genere quidem dici potest, estote sancti, misericordes, benefici, sicuti Deus talis est, etsi & isthæc diversa ratione in Deum, atq; in homines cadant. Sed si ad particularia præcepta descendatur, facile patet, neq; officia hominis erga Deum, neq; magnam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud insinuant ista verba: *Uti divinæ sanctitatis rectitudo & divinæ rectitudinis sanctitas est boni & mali* ἀρχέτυπον (nolo cavillari hoc, sanctitas Dei est *ἀρχέτυπον mali*;) *ita quicquid nobis connatum partim est partim ad quam contendere debemus, rectitudo* ἔκτυπον *istius esse debet, ut sic ista gentilibus & Christianis tantopere deprædicata hominis ad Deum assimilatio oriatur. Quæ quidem non quoad omnimodam æqualitatem cum infinito bono, sed qualemcunq; cum virtutibus hujus similitudinem æstimanda & affectanda est.* Atqui ut liquido discerni queat, quæ attributa divina ab homine utcunq; exprimi possint & debeant, quæ non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum. Ast si *qualiscunq; similitudo* sufficit, magnam vim hypothesium in jure naturali fingere licebit. Sic jubemur in divinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbæ, jubemur esse non sicut asinus & mulus. Revera tamen quicquid ejusmodi hypothesium assumitur, non tam illustrandæ, quam intricandæ huic disciplinæ inservit. Sicuti & ipse *Zentgravius* talia de sua hypothesi tradit (*p.* 326.) quæ parum liquidæ ac distinctæ cognitionis pollicentur. *Phrasi Scripturæ*, inquit, *quid*

 imagi-

imaginis divinæ notione veniat, in talibus constitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Unde confirmatio illa & similitudo non ea intelligenda est, quæ imaginis divinæ per lapsum amissæ reparationem infert, quippe quæ non nisi per renovationem fieri potest, nec hujus est loci; sed de assimilatione quadam externa ad exemplum divinum, divinaq; attributa est instituenda. Et alibi: *Ne jus quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum jure rectorio, quo Deus utitur adversus creaturas. Concessum esse hominibus aliquid juris rectorii, non tamen ulterius, quam ad vitam socialem necessarium est.* Quid igitur ambagibus opus est, ubi plana via patet? Sic idem alibi: *Sensu Biblico imaginem Dei amissam, sed sensu Ecclesiastico rudera ejus imaginis superesse.* Quæ Ecclesia ejus sensus est autor? universalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis autoritas circa designanda illa rudera? Num & illi hæretici, qui horum tradita adspernantur? Et ne tricandi materia desit, jam etiam si Diis placet, jus naturale est adornandum *ad disciplinam Platonicam*, & circa ejus dicta accommodanda aut detorquenda labor est sumendus: velut parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed ut disciplinæ abs nativa sua habitudine ad ipsorum tradita utiq; detorqueantur, id necessum non est.

§. 19. Displicet quoq; *Dn. Zentgravio* (*p.142.seqq.*), quod à me propositiones actuales & distinctæ circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium observare possit, nec ipse diserte eas statuere audet; sed tantum per ambages dicit: *legem homini interiorem esse habituale quid, congenitum, ipsiusq; intellectui tanquam lumen recti, & semen boni superadditum, & intellectui ipsius animæ tanquam tabulæ inscriptum.* Addit tamen; *sicut illa, quæ ex ætatis imbecillitate, quæ usum rationis derogat, eveniunt, non possunt negare ipsam rationem, ita ex eo, quod paulatim sese notitiæ insitæ exserant, non licet propterea illas negatum ire.* Ast ego contradico; uti infantes quidẽ rationem habent, actu exserendam, ubi ætas accesserit, nec ideo tamen per infantilem ætatem actualia & distincta observantur ratiocinia: ita inest utique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando usus rationis sese exseruerit; ut tamen ante usum rationis actuales & distinctæ propositiones non adsint. Ex dicto *Rom.* II, 15. nego duntaxat consequi, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhærere.

Neque

Neque opus eſt, ut cum *Zentgravio* litigem, num phraſis *inſcribi cordibus* proprie an tropice ſit intelligenda, cum ipſe neſcire videatur, quale genus actionis ſcripto proprie dicta denotet. Dictum *Lucæ* II,12. eo tantum fine à me adductum fuit, ut oſtenderem, æquipollere phraſes illas, recondere aliquid in corde ſuo, & inſcribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conſcientiæ non ſit ab adſuetudine, ſed à Deo, nimis liberaliter infertur: animis infantum actuales & diſtinctas propoſitiones circa agenda & fugienda adeſſe. Quando dicitur, legem naturæ intellectui hominis quid eſſe *ſuperadditum*, obſervandum eſt, legem primo & proprie in legiſlatore eſſe, cujus notitia dein ſubdito imprimitur. Eoq; & lex naturalis non eſt pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed ut eadem lex à Deo inſita homini queat dici, ſufficit, naturam hominis à Creatore ita formatam & diſpoſitam, ut notia ejus legis utique animo hominis ſeſe inſinuet, quamprimum rationis uſus ſeſe exſerit. Sicuti v.g. non neceſſum eſt, ut organis ſenſuum ſpecies viſibiles actu ab ipſa natura inhæreant, ſed ſufficit illa per naturam ſic eſſe diſpoſita, ut ubi ab iſtis feriantur, ſtatim eadem comprehendere & dijudicare queant. Sic & mens hominis à Deo formata eſt, ut ſtatim atque ſuper actionibus ſuis ſe poſſit reflectere, de eorum rectitudine & pravitate, & num ſibi conveniant, an minus judicare queat. Ea vis humanæ mentis lumen, ac ſemen, radius an ſcintilla vocetur, mea nihil intereſt, cum nihil horum actuales & diſtinctas propoſitiones notet. Vellem quoq; ſcire, quibus popularibus verbis ſuum illud *habituale quid* explicaturus ſit. Nam ſine dubio dat ſine mente ſonum, quando dicit (*p.*151.): *Etſi homo ubi naſcitur actu nondum cognoſcat leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non poſſunt dari leges haſce, ceu quas habitu cognitas habent, etſi iſta cognitio ſe nondum exſerat: ex quo ſequitur, quod non ſint penitus ſine obligatione ſcil. habituali.* Quæſo amove iſta verba inſignificantia, & ſi quid dicere velis, dic, infantum animis ineſſe actuales & diſtinctas propoſitiones; & ſimul eas nobis oſtende.

§. 20. Quæ reſtant, exigui ſunt momenti; velut quod carpit, à me *juris naturalis ſcita ad uſum duntaxat fori humani adaptari*; quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod *jus naturæ* dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominis exte-*

exteriores actiones versari dixeram. Adversus quod frustra à *Zentgravio* objicitur; *ex impuro corde non nisi impuras exoriri actiones; & cui impunè licet in mente atrocia quæq; moliri scelera, quid mirum si cogitationum impuritas in externam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem:* igitur & interioribus actionibus suum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diversas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens foret negare. Cogitationis pœnam in foro humano neminem luere tralatitium est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectat. Est & illa sequela oppido quam crassa; disciplina juris naturalis ad forum humanũ adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrocia quæq; moliri scelera. Nam nos utiq; passim discrimen divini & humani fori insinuamus. Pergit: *Amplitudini divini in homines imperii adversatur, si quando actus interiores, qui per se & primo sunt actiones hominis, quorum signa sunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus est *Zentgravio*, cui hanc objectionem obtrudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores divino imperio obnoxios esse. Nescio etiam, quam accuratè dicatur, actiones exteriores interiorum *signa* esse. Displicuisse quoq; ipsi videtur (*p.*86.), quod ego tradiderim, Decalogum in republica Judaica habuisse vim legum civilium. Quo sensu id à me dictum fuerit, ostendit *Apologia* §.13. Quin autem ea præcepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligaverint, nullibi à me in dubium fuit revocatum. Quod porro dicit: *Quanquam Mosis ministerium ad Israelitas tunc pertinuerit, ipsa tamen LEX MORALIS à Deo per Mosen promulgata omnes concernebat homines* (imò & ante Mosis promulgationem) *ita ut lege Decalogi obligarentur non ideò præcisè, quod quæ eo continentur, moralia sunt, sed quatenus etiam ab ipso Deo solenniter est promulgata;* id Theologis excutiendum relinquimus, qui nescio an sint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem à promulgatione Decalogi in monte Sinai facta derivari. Ab eodẽ quoq; falsò (*p.*18.) arguitur, me contradicere illis, quæ ab ipso super pudore traduntur; quod cuivis, qui meam & ipsius thesin contulerit, ad oculum patebit. Deniq; & nescio, quid *Dn. Zentgravio* (*p.* 117.) in mentem venerit, quod dum ipse negatum it, *legem naturæ esse ipsam vim animæ nostræ intellectivam & facultatem*

tem judicatricem, verba mea p. 179. velut iſtam ſententiam propugnantia adduxerit, cum d. l. utiq; *primorum & verorum principiorum*, ſeu *axiomatum* à me expreſſe mentio fiat, quæ ſane à vi animæ differunt. Atque hæc fere ſunt, quæ amoliendis *Dn. Zentgravii* objectionibus monere viſum fuit.

CAP. II.

Quo iis, quæ à Dn. D. Valentino Alberto, *Lipſienſi Profeſſore, objiciuntur, reſpondetur.*

§. 1.

VEnio nunc ad *Dominum D. Albertum*, adverſus quem quo ſcriptionis genere utar, fere dubius hæreo. Ita enim protervè me laceſſit, id iracundiæ & ineptiarum miſcet, ut non levi brachio caſtigari mereatur. Præſertim cum humanitatis officium videatur, nimium ſuorum libellorum amorem excutere viro cætera non ſpernendo, & amarius aliquod antidotum opponere nimis ſaccharatis amicorum encomiis, qui deoſculando ipſius compendio immoriuntur. Contra non eſt, quare id ſervitutis mihi imponi patiar, ut cujusvis ſcabiei ſcalpendæ mihi utique vacandum ſit. Ac ſpes eſt, bonam mentem ultro ſcabituram, poſtquam ab Aſinio Tenebrione excitata nubes jam evanuir. Igitur non plura dicam, quam pro me neceſſarium eſt; cætera veteri amicitiæ condonabuntur. Eoque omiſſo titulo libelli, noſtro Specimini Controverſiarum ex parte oppoſiti, qui *μίμων* viro gravi parum decoram præ ſe fert, circa *præfationem ad Lectorem* moneo, dictata Ipſius, cum à me conſpicerentur, haudquaquam me *ad indignationem* commoviſſe; cujus affectus veſtigium libellus meus eo loco præ ſe non fert. Fas tamen mihi fuit non inſuper habere horribilem criminationem, velut & ipſe ſim inter eos numerandus, qui inſtinctu diaboli diſciplinam juris naturæ & gentium cum orthodoxa fide commiſerint: niſi forte inter blanditias iſti ducitur, inter miniſtros Satanæ alios diſponere. *Dignitas juris naturalis* à me *violata* dicitur, quam *Dn. Albertus omnibus modis aſſerere* ſtudet. *Quam obſcurant*, inquit, *divinam originem juris naturalis ea, quæ de homine in mundum undequaque projecto, inque ſtatu miſerrimo primum vivente fingit.* Aſt quam obſcurant opinionem candoris & ingenii tui, quod in ipſo diſceptationis limine obſcœnum Joſuæ Schvvartzii carmen reſones? *Fingere*, quid dicitur, vel qui falſi aliquid pro vero venditat, vel qui aliquid, quod ipſe falſum profitetur, tantisper ſupponit certæ rei illuſtrandæ gratia. Poſteriori

riori ſenſu ego fingo hominem undecunque in mundum projectum, ut declararem, quam miſer futurus eſſet homo ſolus in mundo inculto deſtitutus,& ni peculiari Numinis cura foveretur. Aſt D. Albertus priorem ſenſum mihi affingere non erubeſcit, quaſi ego *fingam;* id eſt, falſo aſſeram, hominem neſcio, unde in huncce mundum conjectum. De cætero meam methodum ſequenti non minus divinitas juris naturalis oculis obverſatur, quam qui in pictura compendio Alberti præfixa inconnivis oculis defixus hæret. Sed nec detrahitur quid dignitati juris naturalis, quod illud ex ratione jam corrupta derivatum eam, *adeoque cæcum cæco ducem dem.* Sane corruptela illa non obſtat, quo minus homo adhuc ſit animal rationale,& Mathematici demonſtrationes fallere neſcias extruant. Neque enim viam ſalutis æternæ ex noſtra diſciplina inveſtigatum imus. Quin vehementer fallitur *D. Albertus,* ſi putat, aliunde ſe regulas ſuas, & canorum illud *formaliter normaliter* hauſiſſe, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratiores Theologi aſſerunt, nec *D. Albertus* abnuit, phraſi Scripturæ quid imaginis divinæ nomine veniat, in talibus conſtitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo rectè infertur, quæ in Divinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de jure naturali nihil pertinere. Neque vero in hiſtoria ſtatus integritatis, quam ſacer Codex deſcribit, vola aut veſtigium regularum iſtarum adparet. Et revera tota iſta machina innititur phraſi extra dvinas Literas à Philippo Melanchthone ni fallor inventa, & ab aliis citra curioſam inquiſitionem aſſumpta; qua nihil ad illuſtrandum jus naturale profici compendium *D. Alberti* ſatis oſtendit. Denique nec in eo quid à me dignitati juris naturalis detrahitur, quod idem ad ſocialitatem referam,& circa exteriores actiones maximam partem verſari doceam. Nam ego illa, quæ ad Theologiam ſpectant, diſciplinæ ad uſum fori humani adaptatæ admiſcere ἀπαίδευτον judico. Nec qui proximum & peculiarem finem alicujus diſciplinæ exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod jus naturæ exercendum eſſe adverſus alios homines ad colendam ſocialitatem dicitur, id non obſtat, quo minus illud ad autorem ſui Deum nos manducat. Claudit iſtum locum ridiculo ratiocinio *Albertus:* Quia ipſe in poſtulata mea conſentire nullo modo vult, nec poteſt, ideo me diſſenſum ejusdem ægre ferre. Quaſi aut ille ſapientiæ humanæ dictator foret; aut meâ tantopere interſit, num alius mihi conſentiat, an minus.

§. 2.

§. 2. Institutum porro meum, quo à peculiari religione abstrahendo disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum, queis aliqua rationem excolendi cura, adaptavi, elumbi valde cavillo insultat *Albertus*, nescio, quæ *de scientia ac fide universali Comæniana* ganniens. Quasi disciplina juris naturalis & gentium non sua indole sit universalis, seu omnes homines, gentesque spectans; quæ stolido consilio ad certarum duntaxat gentium captum restringitur. Notantur inde quædam à me tradita, velut à captu omnium hominum abhorrentia. Exempli causa adducitur, quod ego doceam, *paternum imperium niti præsumpto liberorum consensu*, non unice, sed inter alias rationes, *& pro occasione illius, non pro causa nativitatem habendam esse*. Atqui ni ostendatur, hæc rationi repugnare, utique ad captum omnium hominum eadem esse censendum est. Socialitatem quoque inter arcana dogmata à Chinensibus habitum iri judicat, lepido sane ratiocinio: Quia Principes omnia ad socialitatem referunt, igitur non judicabunt è re civilis societatis jus naturale publice doceri. Id est, quia omnium Principum interest, ut cives sui sociabiles se gerant, igitur præcepta socialitatis publicanda non sunt, sed inter paucos tantum secreto sunt habenda. Cæterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi concessit DEUS, eripio. Quæ modo si retineant, haud ægre laturi videntur, quæ præter Scripturam sacram finguntur, rudera divinæ imaginis sibi eripi. Quod si tamen Christianus Orbis *D. Alberti* Compendium non capit, me sane non invidente iter ad Chinenses suscipiat: ubi sine dubio maximus populi adplausus adventantem excipiet, si picturam Compendio suo præfixam, Dioxippi Atheniensis pugilis, & Horratæ Macedonis pugnam, ex Curtii l.IX. ut puto exprimentem, sibi præferri curaverit; ex qua inusitatum sibi spectaculi genus pollicebitur.

§. 3. Scripseram quoque ego, exemplis constare, quam non ex usu sit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit *D. Albertus*, id ad orthodoxos Theologos non spectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quæ innui exempla à Jesuitis & Fanaticis profecta sint. Sed quia nulla non ex sectis Christianorum orthodoxiæ sibi gloriam vindicat, ubi nostrates Theologi sibi, ut talibus Politicam subjecerint, ne cæterarum quidem sectarum Theologi deterioris esse conditionis volent. Igitur in universum satius fuerit, Theologos ut tales suæ Theologiæ adquiescere; Politicam velut disciplinam rationi superstructam

ctam propriis & domesticis principiis relinquere. *Albertus* tamen, cum *pestilentissimam aliorum* πολυπραγμοσύνην perstrinxisset, sui oblitus mox subjungit: *De hac injuria viderint alii*, Jesuitæ & Fanatici, *ad quos ea propius pertinet*. Ergo quibus ipse pestilentissimam πολυπραγμοσύνην tribuit, iisdem dum paria à me objiciuntur, injuriam fieri arguit. Valde suaserim D. *Alberto*, ne per iracundiam deinceps quid in chartam conjiciat. Sed nec video, quare D. *Albertus* in se potissimum trahere voluerit, quæ ego in genenere de solicitudine antiquorum magistrorum circa collegia sua tetigeram; cum communis iste sit affectus eruditis, ut fœtibus suis existimationem detrahi ægre ferant; cui affectui vincendo vix centesimus quisq; par fuerit. Neque vero tam *gravem culpam Alberto* impingere, in mentem venit, *ac si doceret, ut ditesceret*. Sane quo minus præmium laboris accipiat, nemo vitio vertet. Nam quod jactat, se suos libros gratis docere malle, quam meos cum spe lucri, non is contemptus pecuniæ est, sed pura puta invidia; cui an id futurum potentiæ sit, ut libros meos omnium manibus sit excussura, valde dubito: qui cur non absque ipso interprete legi aut intelligi possint, nihil rationis video. Id quoque parum Ipsi decorum, postquam passim jam Asinii Tenebrionis vesania despuitur, ab isto vocabula *novitatum*, & *incautæ juventutis* mutuo sumere, ac jam dudum exsibilatam calumniam denuo in scenam producere. In docendo ei *gloriam DEI* & *bonum publicum* esse propositum facile crediderim. Sed & illud sibi persuadeat velim, non alium mihi scopum fuisse, & esse. Neque sane Pufendorfio veritate corrupta opus est, cujus asserendæ Albertus necessitatem sibi impositam credit, nisi forte animi sanctimoniam prolixitate pallii metitur. Haud quidquam tamen gloriæ divinæ magis interest, ut veteres & inanes næniæ cantillentur, quam ut bonæ scientiæ nativo cultu adornatæ exsplendescant. Id quoque nunc facile crediderim, nihil ipsum affectui in affinem suum Virum Celeberrimum Dn. D. Scherzerum dedisse. Nam cum *Albertus* profligatam jam litem ultro suam fecerit, ille longe sapientius ac generosius solicitationes Beckmanni, Schvvartziique & Gesenii adspernatus est, ac indignum se judicavit, istorum sese furori propugnatorem præbere. Cum iste contra, quo plura per inconsultum animi impetum conscribillat, eo magis morbos animi sui pandit. Quam effæminatũ enim hominem arguit, quod *Christiana patientia* in subsidium advocanda fuerit digerendæ contumeliæ, quam vocabulo *veterum Magistrorum, naris mi-*

nus

nus emunctæ, *commentorum* ſibi inuſtam credit. Etſi dente plusquam Theonino armata ſit illa Chriſtiana patientia, quæ pro veteris Magiſtri honore *irriſoris & malignantis* convicium, quam modeſtiſſime reponit; ac impietatis arguit illum, qui certa in re parum perſpicacem ipſum monuerat. Sed & illud valde putidum eſt, quod velut magnam mihi invidiam facturus me ſubinde *Cenſorem* indigitet: cum abs ipſo cenſendi & traducendi initium ſit factum; mihi autem adverſus alienas obtrectationes defenſio ſuſcipienda fuerit. Quanquam revera non ita ſit invidioſum in Alberti Compendium cenſuram exercere. Sed nimirum non poſſunt non iſtorum hominum animi per enormia elogia, queis aures ipſorum quotidie verberantur, inflari. Qui enim nil aliud audit, quam lumen & columen Eccleſiæ, flumen & ſumen ſapientiæ, bitumen & alumen eruditionis; ubi alium citra adulationem de ſe judicare videt; velut maxima injuria illata excandeſcit. Circa ſtylum denique ſatius fuerat, nihil tangere, cum ego nunquam Alberto ſcribendi Magiſtro uti conſtituerim. Id tamen non præter rem, quod *ſimilitudines* meæ ipſi tantopere diſplicent; quippe queis Aſinium ſociosque ad vivum tactos conſtat. Et hæc quidem ad præcalidam illam præfationem.

§. 4. Ipſo in opuſculo *Lamperti Danæi* verba adducuntur: (*p.* 4.) *An Deus poſſit quodvis malum, etiam odium ſui præcipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum ſui.* Quibus ſubjungit: *Utinam ſi ab illis ſemper diſſenſit Pufendorfius, nulla harmoniæ in vocibus extarent veſtigia.* Jura liquido, ſi potes, Alberti, te iſthoc non calumniandi animo ſcripſiſſe; cum ſatis noſſes, me iſtam ſententiam contradictionis & abſurditatis arguiſſe. Controverſiæ Hofmannianæ (*p.* 5.) ego ſane nondum ingens ponere pretium poſſum, quippe quam ratiocinia ex ſenſu communi petita deſtruere valent. Ac modeſtius utique judico, moroſitatis aliquem & zeli à ſcientia parum inſtructi arguere, quæ humana vitia ſunt, quam per manſuetudinem, ſi Diis placet, Theologicam inter diaboli inſtrumenta referre. (*p.* 6.) Diſtinctiuncula inter *eſſentiam* & *exiſtentiam* juris naturalis haud quidquam efficit, ut jus naturale orthodoxæ fidei adverſum evadat, ob admixtos à Doctoribus errores. Sicuti Verbum Dei ob falſas quorundam interpretationes non ideo quoad exiſtentiam corruptum dici poteſt. Quod ſi tamen quis errata autorum à veris ejus diſciplinæ ſcitis ſeparare inſtituat, illi paulo curatius lavare

manus convenit, quam Asinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum usque malitiæ & calumniarum sordibus heic inquinatus adparet; nec parum ipsius *Alberti* digiti illuvie squalent. De cætero in *Alberti* gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi à censuris eorum metuo, queis suo jure de politica architectonica cura est, modo ipsi propriis oculis, non perspicillis ab Asinio Tenebrione corruptis, cernere velint. (p. 8.) Num commendata *Alberto* methodus, ut juxta thesin semper antithesis ponatur, commodissima sit, ingenia judicent, quæ furfuribus saginari non fueverunt. Et maneant equidem capita & libri ex Aristotele, quibus veterum quorundam commenta destruit, aut cavillatur. Sed ut ista in perpetuum refricentur, etiam quando nemo est, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inamœnus labor habeatur. Facile quoque Platoni assentimur, ut à falsis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris est imbuendus. Sed sæpe de falsis in mentem non venisset, nî intempestiva repetitione quis monitus fuisset. Præterquam quod non omnibus est ea stomachi firmitas, ut ad talia non nauseent. Id tamen valde modeste *Albertus*, quod *præfiscini* exclamare non obliviscitur, dum *ad virorum maximorum judicia* provocat, quæ usque adeo invitus audire *necessum* habuit, ut vi metuque coactus ea frontispicio libri sui præmiserit, nescio, an ultra tertium lapidem valitura. Denique & insolenter & pueriliter facit *Albertus*, quod me interrogare non patitur, unde ipse hoc sibi arroget, ut sana ratione melius, quam cæteri usus judicetur. Nam si hypothesin suam pro fœtu sanæ rationis venditat, cur nemo cæterorum mortalium ex inspectione naturæ rerum, aut ex sensu communi hactenus eam eruere valuit?

§. 5. Accedit inde ad thesin suam primariam adstruendam *D. Albertus*: (p. 11.) quod *pura juris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de statu integritatis hauriri possit* ac *debeat*. Ratio *præcipua* additur: *quia jus naturæ est inter reliquias imaginis divinæ, quam homo in statu integritatis habuit*. Ad quam statuminandam toto sacco rancidulæ distinctiones scholasticæ effunduntur. Enimvero eam operam frustra sumi adparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso *Alberto* tradere; *imaginem Dei sensu Biblico sola spiritualia complecti*; quo sensu eam *penitus periisse*. Igitur quæ in divinis literis super imagine Dei traduntur, ad jus naturale penitus non spectant eoque per Theologiam orthodoxam,

quate-

quatenus ea divinis literis innititur, & ex hisce deducitur, ad jus naturæ nihil proficitur. Et alias cultura juris naturalis ad reparationem imaginis divinæ in regeneratis, & sanctificationem pertineret; quod nemini per somnium hactenus asserere in mentem venit. *Conceduntur* tamen ab iisdem *usu Ecclesiastico rudera aliqua divinæ imaginis.* Id est, quia Theologus quispiam notionem imaginis divinæ præter sacram Scripturam finxia, quem alii complures citra accuratiorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne, qui errorem istum deprehenderunt, cornicum oculos configere voluisse videantur, sensus Ecclesiasticus concedendus est, sensui Biblico contradistinctus, & rudera sunt agnoscenda, quæ nunquam ad ædificium destructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, cœlosque vetustate corrugatos jam multis milliarium millibus humiliores asseruerunt; ideo ne isti quapiam in re impegisse videantur, concedendum est, sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphærio in cœlum prolabi, eodemque sensu Solem tripudiare, aut cœlos ingentibus rugis obsitos esse. Equidem ut quis impropria locutione utatur, ego parum curaverim. Ast ut locutioni per Melanchthonem introductæ sacrosancta quædam autoritas circumponatur, & eam explodentes heterodoxiæ convicio notentur, id sane ferendum non est. Nec qui sapit Theologus, si quid extra Scripturam sacram proferat, præ cæteris Philosophantibus autoritatem sibi arrogabit. Nec promovet, quid *Albertus* suis distinctiunculis, quæ ad absurdum redactis Magistris nostris ultimum κρησφύγετον sunt, ne plane obmutescere necessum habeant. Distinctio *inter jus naturæ, & ejus notitiam*, ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex sit, in homine præter notitiam legis nihil investigabit. Notitia *perfectior* & *imperfectior* haud quidquam exinde provenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, planevé infidelis sit, quippe cum, quæ sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad jus naturale non spectent. Et quæ *Albertus* in naturali jure novit, ea non Orthodoxiæ suæ, sed lectioni Grotii debet. Unde & falso *Christianorum propria* dicitur *cognitio distincta* ejus juris. Nam distincta cognitio cujusvis disciplinæ à studio & meditatione provenit; quæ per se æque in infidelem, quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio jam maxime inter Christianos floret, est, quia pleræque bonæ literæ à Christianis excoluntur. Nec minus inepta sunt sequentia: (p. 14.)

Principium, inquit, τοῦ εὖ εἶναι *in ſcientiis & intelligentia ; (quarum hæc congenita principia præſtat,) maxime vero in intelligentia eſt Theologia revelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philoſophia. Si enim illud negligimus, aut in erroneum (Hæreticorum) incidimus, heterodoxe philoſophamur ; ſi verum & genuinum aſſumimus & ſequimur, orthodoxe.* Nam Theologia revelata vel eadem principia tradit, quæ ratio invenit, vel aliqua hiſce ſuperaddit. Ubi prius fit, ſane & qui conjunctim illis principiis bene utitur, recte philoſophari ſimpliciter dicitur, non orthodoxe: & qui ſolam rationem ſecutus S. Scripturæ ignarus, ſi ex veris principiis bene ratiocinetur itidem recte philoſophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti v. g. Cicero, qui de Officiis absque Theologia revelata tradit, haud quidquam heterodoxe aut hæretice philoſophari dicitur, etiam ubi à vero aberrat. Contra qui Philoſophiæ aliquid ex Theologia revelata admiſcet, is non orthodoxe philoſophatur, ſed intempeſtive theologicatur. Sic quando *Albertus* inter prandendum de rebus Theologicis diſſerit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus ſuis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus Roſarii commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicetur.

§. 6. Oppoſueram porro ego ; ſtatum integritatis inter duos homines ad breve tempus fuiſſe, nec in ejus deſcriptione juris naturalis mentionem fieri ; eoque illum non poſſe normam eſſe tam variarum actionum, quæ in genere humano multiplicato certum moderamen deſiderant. Heic ne plane obmuteſcat *Dn. Albertus*, ſententiola adducitur ; *brevitatem perfectione compenſari, & ad hanc, non illam in norma adſpici.* Aſt non ideo verum eſſe deſinit, quod de naturali jure in hiſtoria ſtatus integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiſo nihil memoratur, niſi quod animantibus vocabula impoſuerit, Evam dilexerit, & nudus absque pudore inceſſerit : hinc ſtatim de lapſu memoratur. Præter hæc, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradiſiacis nihil recenſetur; nec ullibi eædem in imitationem, aut exemplum perfectæ vitæ cæteris hominibus proponuntur. Nam novus ille homo, quem Paulus induere nos jubet, Adamus non eſt. Et ſi *Alberto* utique placebat Theologiam moralem cum naturali jure confundere, cur non potius in normam ejus juris placebant actiones ſaltem communes Salvatoris noſtri JESU CHRISTI ?

Obiter

Obiter quoque mirari lubet, quod, cum *Albertus* usum similitudinum mihi exprobraverit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quæ ridiculæ planè ad præsentem quæstionem adplicantur. Negat inde *Albertus* (*p*.16.) requiri, *ut in sacris literis totidem verbis extet, jus naturæ esse inter reliquias imaginis divinæ.* Atqui ne res quidem ipsa, sensusq; divinis literis continetur, prout supra h.c.§.5. ostendimus. Opposueram quoq; ego, principia etiã theoretica ab *Alberto* inter imaginis divinæ reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometris ad statum integritatis confugiendum. Adversus quæ iste excipit, utraque quidem principia esse interna, i. e. naturæ humanæ congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica principia testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quæ exceptio inanis est. Nam & principia theoretica ratione, & practica per sensus illustrari possunt. Sic si *D. Albertus* ope sensuum declarare velit principium illud juris, neminem lædere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem sibi ejus principii circa aures oberrare sentiet. Tandem (*p*.18.) *D. Albertus inferiorem certitudinis gradum non invidet lumini rationis sibi relicto, superiorem vero eidem ad ductum luminis gratiæ pollicetur.* Atqui summus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio; qua obtenta nemo ulterius inquirere laborat. Lumen gratiæ aliam certitudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicæ subjectas, quæ sciuntur, non creduntur, sed rationi humanæ absconditas, & ad salutem animarum facientes; quæ certitudo fide constat, veritati & promissis divinis innixa. Igitur si Diis placet eadem fide, qua credimus Salvatorem nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse servanda, gratum animum benefactoribus adprobandum.

§. 7. Mire dehinc se torquet *D. Albertus* (*p*.20.) ut Philosophiam nobis aliquam Christianam comminiscatur. Sed adhuc desideramus illas *theses aut assertiones Spiritus S. quas Philosophus Christianus in foro humano convertit in hypotheses certissimarum scientiarum.* Quæso ne invideas orbi erudito istas theses revelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracœlestibus ipse ultro remittere videris. Nec quid novæ scientiæ humanæ è *propositionibus personalibus* exsculpi queat, adparet. Equidem jure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, *illas ideo inusitatas vocari, quia ratio humana capere non potest connexio-*

nem subjecti & prædicati. Id enim longe sublimius & divinius erat dixisse; *non prædicantur nec in quid, nec in quale.* Assume tamen quæso thesin illam Theologicam, & converte eam in hypothesin certissimæ scientiæ, ac gigne nobis nova theoremata Philosophica; ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam à Deo posse fieri, quæ rationis humanæ captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et *materiam Deo non esse coævam, nec mari meteoricam esse naturam* etiam ex ratione ostendi potest.

§. 8. Inde dum circa objectiones meas dissolvendas satagit, primo jactat, quia ego *abstrahendi* vocabulo aliquoties usus eram (*p.23.*), idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. Ast mihi nunquam *abstrahere* idem fuit, ac præsupponere; quæ *Alberti* confusio est. Quanto satius igitur fuerat, agnoscere, per inadvertentiam istud excidisse, quam ita impudentem & frivolam excusationem comminisci. Præfractè dehinc contendit, Christiano ad hoc, ut philosophetur, intuendum esse statum integritatis (*p.24.*). *Intueatur*, inquit, *homo corruptus hominem integrum, piè, justè, tranquillè peragentem omnia; næ ille statim videbit, quomodo se huic in actionibus suis conformare, eoque ipso præceptis juris naturalis satisfacere possit & debeat.* Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, ut quomodo nostræ actiones ad illas formari queant, non adpareat. Sed nec si totos dies illum integrum hominem, quem *Albertus* in frontispicio Compendii sui æri incisum exhibet, intueri velim, adparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi fortè nudo saltare placeat. Addit, valdè id quidem aniliter (*p.25.*). *Utinam eodem modo puerperæ & obstetrices, respicientes ad Evam in statu integritatis, dolores in pariendo minuere possent.* Quæ talia fando Psyllomache, Baucisve, uxorque edentula Fauni Temperet à lachrymis! Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculæ. Nam auspicatum secretis vestris nomen *Albertus* uti videtur libellum de arte obstetricandi ad analogiam status integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cujus ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam status integri expectamus. Enimverò etsi *præcipuæ Christianorum factiones* in eo consentiant, *hominem integrum fuisse virtutibus examussim imbutum;* cum tamen de hoc non nisi ex lumine revelato constet, non ideò statim id pro hypothesi disciplinæ ex na-

ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec ideò Philoſophis Chriſtianis ſola obſequii gloria relicta eſt, quia *Albertus* Logicam & Phyſicam tantoperè ex Theologia locupletavit, &, quod myſterium hactenus omnes Philoſophos latuit, oſtendit, mare non eſſe meteorum, & materiam non eſſe æternam. Cum porrò juri naturali domeſtica ſint principia (*p.*26.), quid opus eſt hypotheſin *ex verbo revelato* eidem ſubſternere, quod fatente *Alberto* ei diſciplinæ *externum eſt principium.* Ne tamen planè obmuteſcat, fingit nobis *duplicem* ſcientiarum *ſubordinationem, ſecundum eſſe, & ſecundum bene eſſe.* Aſt nobis ſufficit obtinuiſſe, jus naturale quoad eſſe ſuum Theologiæ non ſubordinari. Num autem *Albertus* (*p.*27.) tantum lumen iſti diſciplinæ intulerit, ut ad bene eſſe eadem Theologiæ utique ſit ſubordinanda, eruditus orbis judicet. Qui ſine dubio multum ingenio iſtius viri debere ſe agnoſcet, quod repentè rempublicam literariam nova diſciplina auctiorem dedit, dum jam etiam *Theologiam naturalem Chriſtianam* eleganti contradictione enixus eſt. Sicuti & gratulabitur ſibi de iſthoc theoremate Albertino (*p.*28.): *Philoſophus Chriſtianus imaginem Dei* puto integram *præſupponere poteſt ac debet tanquam normam certiſſimam, cui actiones noſtræ ſecundum reliquias ipſius ſint conformandæ, adeo ut in hac conſideratione Philoſophica imago Dei ſe habeat idealiter, in Theologia actualiter.* Hoc quidem eſt ſine mente ſonum dare; niſi fortè in euphonia vocabulorum (*p.*29.) *idealiter, actualiter,* myſterii quid latitat. Poſt exhauſtum diſtinctionibus pedanticis ſaccum, ne planè ad ſilentium redigatur, è calumniis Nicolai Beckmanni & Joſuæ Schvvartzii nonnihil mutuò ſumit, velut iſtis ſua elogia invideret. Quin enim tantus diſtinguendi artifex diſcrimen à me ad nauſeam uſq; inculcatum inter ſocialitatem adverſus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum ſeu intereſſe ſocietatis alicujus particularis etiam vitioſæ, animo complecti potuerit, mihi perſuadere non poſſum. Quod ergo tam grave ac certum periculum reipublicæ imminet ex mea ſocialitate, niſi quod ab Aſinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari ſtupore an impudentia diſtulere? Id tamen conſtat, homines reipublicæ tractandæ peritos, quos ipſe invidioſo ſcilicet vocabulo Statiſtas vocat, jus ſibi ſuum ex compendio Albertino non formaturos; ſed facilè paſſuros, ut in aula pedanteriæ iſtud ſe jactet. Denique & illud (*p.*30.) à Nicolao Beckmanno mutuò ſumptum, quod perſtricto Winſtrupio

chari-

charitatem proximi & reverentiam superiorum à me violatam arguat. Ergo jus naturale Albertinum requirit, ut inepta carmina, & insipida scribendi stribligo divinis elogiis onerentur; utque atroces errores falso objecti non arguantur, sed per silentium agnoscantur, ne alter calumniæ convincatur. De cætero Winstrupius ille nunquam eousque superior mihi fuit, quo minus injuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu se, uti decebat, adversus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem se præberet repuli, sed longè breviore brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commisi. Quanquam & revera inter officia humanitatis sit, stultam alicui philautiam excutere. Sicuti ni fallor Philæmon iste, qui Dionysii carmina stultitiæ plena adspernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui ista ad cœlum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, si rectè æstimare velis, de tuo compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui isti deosculando immoriuntur.

§. 9. In *capite secundo* alias quasdam assertiones suas vindicare nititur *Albertus*. Ac primò quidem cum constet, quædam præcepta juris naturalis locum habere non nisi in statu corrupto posse, ut nihilo secius ex statu integro deriventur, asserit (*p.*31.): *Ea præcepta habere statum corruptum pro objecto, integrum pro principio.* Ego censebam hæc obscuritatem habere apud juvenes præsertim. Et quanquam cernerem, ista *Alberto* velut maximè perspicua jactari, tamen admiratione potius quam invidia tantæ perspicaciæ perstrictus dixeram: *Sive illa axiomata homini in statu integro inhæsisse, sive demum post lapsum in animis hominum enasci cœpisse statuantur, rem difficultate non carere.* Difficultatem illam latius deducere omiseram, quod crederem, non temerè fore aliquem ita stupidum, cui illa non ultrò in mentem veniat. Nam primo homini in statu felicissimo hæc præcepta actu in animo hæsisse; pauperibus eleemosyna est danda, pupilli non sunt defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis sunt dividenda, & similia, vix *Albertus* mihi persuaserit, præsertim cum tam breve tempus in Adamo in Paradiso tribuatur, ut vix otium ipsi fuisse videatur, hypothesin mortis & corruptæ naturæ fingere, & ad isthanc leges naturales & conditionem generis humani speculari. Cum probabilius sit, ipsum præter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potissimum vacasse. Ni dicere velis,

ista

ista omnia etiam sub diversis hypothesibus considerata uno intuitu ejus intellectus sese obtulisse. Quod facilius dixeris, quam probatum dederis. Quod si autem ista principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu existere in homine corrupto, quam integro. Ast *Alberto* omnia heic plana, omnia expedita. Unde citra scrupulum pronunciat: *Ista partim homini in statu integro actu inhæsisse, & in nos propagata esse, ut superiori est parendum, Deo aut magistratui justo: partim apud Christianos è cognitione status integri purissime resultare.* Enimvero uti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc præceptum, Deo est parendum, animo hæsisse: ita an etiam actu de hoc in mentem venerit; magistratui justo est parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum hujus præcepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio unquam subjiciendum haud crediderim: nisi & hoc velis esse ex decoro status integri, ut pater cum filiis fasces alternis gerat. Deinde de magistratu paradisiaco res nondum ad liquidum perducta est. Et si quid ingenio polles, nec censorem metuis, quæso deforma nobis Civitatem Paradisiacam, & distincte exprime, quæ ratio ad eam instituendam homines moverit, & cur non imperio paterno, inde autoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, secure gaudere poterant, retinuerint: quæ vis tunc imperii, quæ potestas magistratus, quæ indoles legum civilium, quæ sanctio: an majore studio homines recta sectaturi fuerint ob jussum magistratus. Tum quæ forma civitatum; quis imperium habendi modus; num magistratus tunc à sacerdotio distinctus: num istius magistratus potestas amplior, quam paterna fuerit; & ejus generis plura. Quæ tu si ita explicaveris, ut cordati risum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statista habeberis. Sed circa alteram præceptorum classem, quam Christianos ex consideratione status integri hausisse dicis, vereor ne petas id, quod est in principio, & jubeas nos de natura habitus judicare ex privatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hactenus tum ex lumine rationis, tum eximiè ex libris Novi Fœderis Christiani cognovimus. Et nullibi tamen sacræ literæ, quibus hæc doctrina maximè cordi est, jubent nos heic ad statum integritatis respicere. Nec ulli puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illustratum ire ex statu integritatis;

id est, illam actionem, quæ unius hominis abundantiam, alterius miseriam & egestatem præsupponit, ex eo statu, ubi quæ homini alendo requirebantur, natura ultro suggerebat, ubi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi causa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo statu etiam *communicationem* fuisse *benignissimam* ego quidem capere nondum possum. Aut tu me doce, quænam demum illæ res fuerint, quæ ita liberaliter communicaverint homines, inter quos nullum augendi res studium, nulla egestas; & quibus pleræq; res ignotæ, aut nullo usui, circa quæ jam vita nostra maximam partem occupatur. Idem censendum (*p.*33.) de his quæ sequuntur: *Hæreditates, actiones tutorum, sententias judicum, pœnas, bella, fœdera, innumera alia recte se habere intelligimus, quando audimus, ea quæ statui corrupto propria sunt, hodie ad analogiam status integri fieri non posse, nisi in jus naturæ impingere velis.* Atqui de his omnibus recte hactenus & perfecte à JCtis & Politicis traditum fuit; quibus de *Alberti* hypothesi nunquam cogitatum. Nec video quid ex isthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Deniq; in quamcunq; se formam vertat *Albertus*, inepta est illa & absurda, quam comminiscitur analogia. Cum enim analogia in similitudine, proportione, & paritate rationum consistat, sensus communis utiq; dictitat, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu inesse, quam in eo, quod ad istud analogiam habet. Quo posito necessum fuerit, hæreditates, actiones tutorum, sententias judicum, pœnas, bella, fœdera, in statu integro longe sublimiori gradu extitisse, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non existit, cum eo quod existit analogiam habere, aut illud hujus normam esse, extremum in stultitia est. Et si deliciis dictionum suarum uti me patitur *Albertus*, potius dixerim; non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quæ statui integro insunt formaliter. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt; non ea, quæ ab isto statu plane abhorreat. Unde quanquam etiam *Alberto* non monenti discrimen inter medicinam & jus naturale notum sit, verum tamen adhuc perstat; non magis de legibus peccatum & mortem præsupponentibus, quam de natura & cura morborum, ex statu integro cognosci posse.

§. 10. Repetit dehinc obsoletam querelam *Albertus*, quod jus naturale

rale maximam partem ad usum fori humani retulerim. Cujus instituti me nondum pœnitet. Quod tamen *forum internum quam maxime rectitudinem motuum internorum requirat*, ego dudum docui l.1.c.8.§.2.de J.N. & G. Ut mirum videatur, *Albertum* dicere, me hæc *neglexisse, aut spernere*. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo me peccatorem esse, non autem, qua ratione Numen peccatis offensum placandum sit, quod sola Theologia revelata docet: igitur jus naturale ex solo rationis lumine traditum frustra ad forum internum, saltem primario, refertur, ubi solo hoc jure instructus damnari possum, absolvi non possum, & ubi morsus conscientiæ sentiuntur, medicina non invenitur. Unde quæ ad forum internum spectant, ad Theologiam remittere placuit, quæ præter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile concesserim. *Albertum* de libero hominis integri arbitrio recte sentire, (*p.37.*) quippe cui imago Dei *utrosq; oculos* implet: (credent homines *Alberto* duo paria oculorum esse,) sed tamen revera vocabulum *perinde* cum magno grano salis capiendum est, quod neque in dictis ex Augustino citatis occurrere deprehendo. Quæ dein ego de præceptis negativis in statu integritatis *præfatione libelli de Officio hominis & civis* meditatus sum, *Alberto* improbari video, rationes sententiæ meæ destructas non video. Nec valde me movet augustum & terribile nomen *Dominici à Soto*, qui adducto loco in principia Theologiæ impingit, quod de statu integritatis loquens peccati *mortalis* mentionem faciat, cum ea distinctio peccati mortalis & venialis in statu tantum regenerationis locum habeat. Ubi enim omnia peccata quoad effectum paria sunt, tautologum est terminum *mortalis* adhibere. Deinde etsi nemo negaverit, si Adamus in statu innocentiæ aliud quoddam peccatum admisisset, non impune fuisse laturum: tamen quia in solam comestionem de arbore vetita atrocissima illa sanctio mortis expresse statuta legitur; quid obstat, quo minus dicamus, modo isto peccato abstinuisset homo, nullum aliud peccatum fuisse patraturum? Certe quomodo hanc sententiam ex sacris literis refutare possis, non video. Et si solis autoritatibus res agatur, cur non potiùs mihi, quam Dominico à Soto credere malis? Præsertim cum illecebra arboris vetitæ in S.Scriptura exprimatur, Deo similem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo statu, ubi vitiosi cupidines non sunt, percipere non possim. Et rationes quæ exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. 11. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & sorores, (*p.*39.) quam etiam in statu integro majoris honestatis causa faciendam *Albertus* absq; idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, præter par distinctionum; *inter legis sanctionem & repetitionem, & inter jus naturæ primævum & secundarium.* Atqui non sufficit distinctiones adferre, sed oportebat etiam eas ad præsentem quæstionem adplicare. Nam si vel maxime concedam legem de vetitis inter fratres & sorores connubiis, *Levit.* 18. non primum esse latam, sed tantum repetitam: ostendendum tamen erat, quando illa utiq; lata foret. Nescio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere possit, nullam esse hanc consecutionem: *Levit.* XVIII, 9. lex de vetitis inter fratres & sorores connubiis non primum lata est; igitur illa in statu integritatis post multiplicatos homines majoris honestatis causa ferenda fuerat. Ut autem inanem illam distinctionem inter jus naturæ primævum & secundarium admittamus, majore autoritate opus est. Quid tamen revera super hac quæstione definiendum sit, ego haud quicquam me torserim. Id tantum monuerim, solam communionem sanguinis in statu integro sufficientem rationem non esse prohibendi connubii, inde videri constare, quod primi hominis uxor ex viri costa formata sit, caro de carne ipsius; quo nulla major communio sanguinis existere potest. Igitur nî inutili quæstione abstinere malit *D. Albertus*, aliæ ipsi rationes fuerint investigandæ.

§. 12. Ad extremum regularum suarum autoritatem adstruit *Albertus* (*p.*40.) quas *sponte sibi venisse* asserit, sicut zizania solent, quorum etiam proprium est facile se multiplicare. Num autem nos infelices, quibus revelatio regularum Albertinarum facta non est, *confusam forte* duntaxat juris naturalis notitiam obtineamus (*p.*41.) *quæ ex genuino istarum regularum usu obtinetur certissima*, tunc demum liquido adparebit, quando earum regularum adminiculo huic disciplinæ fastigium impositum fuerit. Interim non possum non miserari puerilem plane *D. Alberti* jactantiam, qua regulis suis triumphum acclamat, velut à me ultro campus esset desertus: cum mihi suffecerit fundamenta subruisse; quibus sublatis debilis compages ultro corruit. Unde verendum est, ne intempestivo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!*

§. 13.

§. 13. Tertium caput D. *Albertus* miſcet ex illis, quæ ipſi per injuriam ſcilicet à *Cenſore* imputata ſunt. Negat igitur primo, mihi abs ipſo imputatum, quaſi ego ſtatuerim hominem *caſu* in hunc mundum projectum. Ibi enim Epicuræos ſibi ob oculos fuiſſe. Sed *lupum ante clamorem feſtinaſſe*, qua humanitatis pleniſſima phraſi utitur latrator *Albertus*. Aſt profecto tantam calumniarum colluviem expreſſo aut ſuppreſſo nomine in me effuſam hiſce annis comperi, ut vitio mihi vertendum non ſit, ſi cuipiam plus juſto ſuſpicax videar. Et nihilominus dum unam à me avertit calumniam, parem mihi impingit, (*pag*. 42.) jubens me *audire ſententiam Lactantii adverſus eos, quibuscum loquor, mutata ſaltem voce* caſu, *in agnatas particulas* utcunque *vel* undecunque. Sane quid Lactantius contra Epicuræos diſputet, non demum ex *Alberto* diſcere debebam. Quid ergo opus erat, iſta verba mihi occinere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non æque mihi atque ipſi conſtare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *caſus & undecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuræi hominem in mundum projectum ſtatuam. Cum ego iſto vocabulo innuam, me d. l. origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iisdem dubitem; ſed quia theſi, quam ibi probandam ſuſcepi, veritas conſtare poteſt, quamcunque de illis originibus ſententiam ſupponas. Quod ſi autem neget, calumniandi cauſa iſta ab ſe ſcripta, arguendus erit ſtupor tam aperta perſpexiſſe non valentis. In ſecundo loco, (*p*. 43.) dum una via à contradictione extricare ſeſe nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de ſuo parentheſin infercit: *axiomata (juris N. quæ ſtatui corrupto propria ſunt:)* Si enim nobis poſt lapſum connaſcuntur, quæ ſtatui corrupto propria ſunt, quomodo eadem apud Chriſtianos ex cognitione ſtatus integri reſultare dici poteſt? Cum illa, quæ ex cognitione Chriſtianis propria reſultant, non connaſcantur; quæ autem connaſcuntur, etiam in non Chriſtianos cadunt. Circa vocabula *oblique* ac *perinde* importunam pertinaciam oſtendit, (*pag*. 44.) dum ne incommodius quidem verbum ſibi excidiſſe agnoſcere detrectat, velut ipſe mera oracula funderet. Nec eo ſecius mihi fas erit circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *perinde* abſtinere. Par pertinacia eſt (*p*. 45.) circa phraſin *à peccato retrahere*,

quam peccatum jam præsupponere sensus communis dictat: eoque absurde adhiberi censebitur, ubi de Legislatore sermo est, legem positivam primum condente. Illa vero (pag. 46.) non est eximia humanitas se à fœdissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito præcepto positivo effecisse, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.* Credo apud Asinium ista calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, ut æquipollens *Grotii* dictum l. 1. c. 1. §. 10. (*pag.* 46.) cavillari auderet: *Deus positiva vetando illicita facit.* Gloriatur inde, se humanitatis, ut nempe in meliorem potius, quam deteriorem partem incautius dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties specimina edidisse, *non applaudentibus omnibus.* Atqui non aliud abs isto heic præstitum, nisi quod naturali lege præcipitur, & bonis omnibus in usu est. Quod si tamen jactura istius adplausus Te torquet, mi *D. Alberte*, age, retracta tuam humanitatem, & impudenter calumniare. Quo facto statim quatuor viri calumniarum, Schvvartzius, N. Beckmannus, Frid. Gesenius & Valent. Velthemius in maximos plausus erumpent, teque lubenter fraternitati suæ adscribent. Sed & circa *sextum* operam ludit Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam *utili* opponam, ac dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob utilitatem fuisse prohibita, sed ob *honestatem*: non minus tamen hæc dictio præsupponit, id quod ante istud interdictum in usu fuit, minus honestum fuisse. Quid denique (*p.* 47.) solidi subsit commentitiæ distinctioni *inter assertiones de re practica, & præcepta* de eadem jam alibi excussum. Non puto habet *Albertus*, quod jactet, per Vindicias suas *plenissime* mihi *satisfactum.*

§. 14. Cæterum ne Dn. *Albertus* gratis mihi titulum Censoris impegerit, pauca quædam circa *Compendium* ipsius *Orthodoxum* monere lubet. De cujus scopo haud obscure videtur colligi ex palmario isto axiomate: *Quicquid ex hypothesi status corrupti necessario nobis faciendum est, id ad analogiam status integri orthodoxe exposito facere nos jubet jus naturæ.* Sane analogiam istam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuipiam mortalium ante istum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo delirii prolapsuri, ut bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & subsecuta inde miseria redundavit, ad chimæricam analogiam

giam

giam ſtatus integri concipere poſſint aut velint. Reſtat igitur, ut deinceps Jus N. ex *Alberti* dictatis ſit metiendum, & qui cum eo ſenſerit orthodoxi vocabulo ſuperbus incedat; cæteri, ad quorum palatum iſta non ſunt, hæreticorum nomine traducantur. In *Præfatione ad Lectorem* video, Albertum pari ſolicitudine circa Decalogum agitari, cum Indicis Novitatum autoribus; quæ unde originem duxerit, mihi perſuadere non poſſum. Sane perſtat Decalogo autoritas & ſanctimonia ſua, etſi diſciplina juris naturalis ad ordinem decem præceptorum non digeratur. Quin ipſe *Albertus* in Compendio ſuo non Decalogum, ſed fictitiam analogiam & regulas paſſim inculcat. Dein ſcire velim, ex qua viſione *Alberto* conſtet, quod *diabolus torvo vultu Decalogum adſpiciat*. Cum, ſiquidem exitio hominum iſte lætatur, gaudio potius perfundi eundem credibile ſit conſpecto Decalogo, quo maledictio & damnatio adverſus peccatores promulgatur. Sed & neſcio, quid purulenti habet adjecta ſimilitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem dum Decalogum quoque corrumpere ſatagit, num *peccati medicinam* corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obſcura muſſitatione expreſſum fuiſſe, (*p.* 2.) quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam revelationi faveant, & quibus Decalogus nauſeam magis quam animum moveat*. Fortaſſe enim fuſtis non defuiſſet. Gratis quoque dicitur; (*p.* 3.) *qui olim ac hodie in incunabula juris naturalis inquiſiverunt, utroque oculo ad antiquiſſima tempora reſpexiſſe, & quomodo primi homines vixerint, fundamenti loco poſuiſſe.* Id enim factum eſt, & fieri convenit ab illis, qui de origine culturæ humanæ, aut civitatum anquirunt. Circa originem juris naturalis id neque factum ab omnibus, aut pleriſque, neque fieri neceſſum eſt. Sane Grotius primævum hominum ſtatum fundamenti loco non ſupponit, ſed obiter de eo mentionem injicit, ubi origines dominii indagat. Sed nec in noſtra hypotheſi neceſſarium eſt ſuper primæva hominum conditione inquirere, cum etiam hodie vita humana citra ſocialitatem ſit miſerrima. Et qualem vitam primi homines egerint, quæſtio facti (*p.* 5.) eſt, quæ niſi ex S. Scripturis cognoſci poteſt. Sed & nullum eſt illud *Alberti* ratiocinium: jus naturæ perfectum eſt, igitur illud ex perfectiſſimo ſtatu derivandum. Per imperfectum enim ſtatum perfectioni legis N. nihil decedit, ſed cognitio tantum ejus redditur difficilior, & obſequium ei debi-

debitum imminuitur. Quod porro *Albertus* in Theologiam revelatam exspatiatus quæsivit & invenit, id ex primo illo & perfecto homine non eruit, sed ex cerebro suo in futiles regulas fæcundo per vanitatem venditavit, velut summam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter spatiandum in ecstasin incidisse videtur, ita multæ phantasiæ homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto *Rom. I. 25.* (*p.* 7.) nihil minus, quam id colligi potest, hominibus in statu defectionis citra revelationem liquido de jure naturæ constare non posse, nisi in subsidium adsciscant doctrinam Christianam orthodoxam de statu integro. Et quid fiet de dicto *Rom.* II. 25. cujus heic data opera obliviscitur? Debuisset & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogismos & ἀσυλλογιστίαν *socialitatis via incedentes in id præcipitium inciderunt, licitum ob socialitatem esse regem, si in remp. peccet, è medio tollere.* Absurde quoque pro se adducit *Albertus* (*p.* 14.) illa Grotii verba: jus naturæ per se *hominibus non corruptis* patet. Per tales non intelliguntur, qui in statu integritatis vivunt, sed quorum judicium per pravam educationem & consuetudinem non est detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis senserit. Neque ob dictum *Jacobi* III. 9. ad intelligendum jus naturæ cognitio de homine integro est excutienda. Sane & qui hodie *exaggerare* velit peccatum injusti bellatoris, eodem modo dicere posset; cum morti objicere homines, pro quibus Salvator noster sanguinem suum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem, è quo à Christianis pura juris N. notitia hauriri debeat, esse orthodoxam doctrinam de passione Salvatoris? Denique & testimonium *Melanchthonis* hoc, quo *Albertus* vult, sensu prolatum non fuit. Qui sane *in argumento ad Officia Ciceronis* (*membro I.*) quod ad hanc disciplinam attinet, expressis verbis à Scriptura abstrahi jubet. *Neque ego*, inquit, *de religione dico, quæ ex sacris libris petenda est. Civilis vitæ consuetudo à Cicerone describitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripsit de Officiis etiam D. Ambrosius, credo ut pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil præcipi. Verùm ego religionem ex divinis literis censeo hauriendam esse, de civilibus malim audire Ciceronem.* Obiter quoque scire velim, num qui ex cordatis Theologis *fidei orthodoxæ censores* se vocari velint. Sane vitiosa, aut quæ vitii suspecta sunt, censuræ obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui censo-

rem

rem se feret? cujus tituli stoliditatem & insolentiam ipse credo Romanus Pontifex adspernabitur.

§. 15. Quanquam autem in ipso *D. Alberti* Compendio passim occurrant, quæ castigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum sit, paucis tantum notabuntur ea, quibus nostra tradita cavillatur, & vellicat. Inter quæ vel præcipuum est, quod dicit, (*p.* 39.) me *hominem in hunc mundum projectum sine artibus & extra societatem miserè viventem posuisse loco hypotheseos meæ*, quantumvis *ficta* illa sit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam stuporem circa istum locum discussisse molestum est. Thesis mea seria & vera est; hominem, prout nunc se habet, in solitudine destitutum citra ullam opem humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miserrimam agere. Alias enim neque in deportatione pœna erit, neque in expositione infantum scelus. Ad illustrandam hanc thesin, quam nemo sanus abnuet, dico; ei veritatem constare, si sequestrata notitia, quæ super veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunq; velis hypothesin de origine generis humani fingas. Num ejusmodi fictio veritati quid præjudicat? Sic si dicam, Nicolaus Beckmannus, si vel maxime Spartaci familia ortus, aut è nubibus ad ranæ instar depluisse fingatur, obscœnissimus morio est. Unde ideo veritati natalium ejus quidquam detrahitur? Unde insipida valde est gravitas, per quam *Albertus* crepat: (*p.*40.) *Nos Lutherani adsueti sumus ad fingendum nihil, (ne in Philosophia quidem, quia Christiana esse debet,) cujus contrarium à DEO ipso revelatum est.* Quasi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falsi quid tantisper ut fictum, non ut verum supponere. Aut quasi *Zentgravius* minus bonus Lutheranus censeretur, licet adversus me ex absurda hypothesi, si DEUS non datur, disputet. Calumnia quoque est, quod quispiam *verissimam Christianorum notitiam de actuali hominum statu, eoque felicissimo in gratiam Gentilium dissimulet, aut in fictionem de statu miserrimo transmutet.* Sane si quis Evangelium Gentilibus annunciaturus esset, is male faceret, si in ipsorum gratiam de statu integritatis dissimularet. Sed disciplinam juris naturalis, abstrahendo à peculiari religione universaliter traditurus, non magis de statu integritatis mentionem facere necessum habet, quam qui Medicinam docet. Quod vero, *si status integritatis habeatur pro hypothesi, jus naturæ longe certius & clarius, quam ullo alio modo sine omni errandi*

periculo deduci possit; id quidem ex *Alberti* compendio nondum adparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfusi cernuntur. Et vellem scire aliquid ad disciplinam juris universalis pertinens, quod ex nostra methodo *confuse* tantum, ex Albertino Compendio *distinctissime* percipiatur. Porro qui leges naturales ad caput de socialitate (*p.* 42.) refert, non ideo negat, actionum humanarum finem esse *debere gloriam* DEI. Num autem solus integritatis status *naturalis* vocabulo insigniri debeat, *Specim. Controv.* c. 3. §. 3. (*p.* 44.) satis expositum. Ea quoque fœda est calumnia, quod §. 33. thesin meam; in disciplina juris naturalis hominem esse considerandum, prout ipsius natura est corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo* 1. *non excluderetur status integer tanquam principium.* Ast ego non excludo statum integritatis, sed ab eo præscindo, tanquam qui ad Theologiam revelatam pertineat. Quem quare non præsupposuerim tanquam principium huic disciplinæ, satis ostendi. Inepta quoque est secunda nota: *Modo status corruptus habeatur pro objecto.* Ubi quæso diversum à me traditur? Sane ego pravas inclinationes hominis considero non tanquam regulam agendorum, sed tanquam morbum, cujus pravi affectus per legem naturalem sunt sistendi. Quod carpit, à me tradi, (*p.* 47.) Jus N. maximam partem circa externa occupari, præter alibi dicta repono illud *Phil. Melanchthonis Epit. Philos. moral. p.* 3. *Philosophia moralis est explicatio legis naturæ, demonstrationes ordine in artibus usitato colligens, quantum ratio judicare potest, quarum conclusiones sunt definitiones virtutum, sive præcepta de regenda disciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA disciplina concionatur.*

§. 16. De illa quoque quæstione, (*p.* 49.) an congruum fuerit in statu integritatis præcepta legis naturalis positivis potius quam negativis vocabulis exprimi, alibi à nobis dictum. Frustra *Albertus* objicit; *Exemplo legis divinæ positivæ cognoscimus, ad ea expresse inculcanda, ad quæ nulla inclinatio ast, libertatem contrarietatis sufficere.* Nam ad fructum illius arboris utique congenitus homini adpetitus erat, innoxius, ni divinum interdictum accessisset. Ast v.g. ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum est, *Albertum* usque adeo sensui communi ex sola contradicendi libidine reniti; cum meæ sententiæ quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane si etiam

infimæ

infimæ conditionis civi Magiſtratus pupillæ cujuspiam tutelam deferat, ac ipſi inculcet, ut pupillæ bona diligenter adminiſtret, ejusque pudicitiam cuſtodiat; ea monita æquo is animo admittet. Aſt ſi id ſolicite ingeratur, ne diſſipet aut furto ſubducat rem pupillæ, ne ipſe eandem conſtupret, aut aliis proſtituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione iſta audiet velut contumelia ſibi illata. Reliqua alibi diſcuſſa ſunt; aut talia, ut non ſit operæ pretium iſtis conſectandis tempus impendere. Non poſſum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, ut ſeſe Strimeſio velut nimium me laudaſſet, purget, dicit; *Comparative, & ſi cum Hobbeſio comparer me laudaſſe;* & uti pullus ipſius, cui adhuc roſtrum flavet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, ſed qua minus vitium cum majore vitio comparatur. Aſt ego te cum comparativa tua laude in malam rem abire jubeo, & te viciſſim quoque comparative ad Fridericum Geſenium, & Valentinum Velthemium, aut ſi hæc non ſufficiunt, ad Joſuam Schvvartzium & Nic. Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnoſco. Et ita moroſus ego ſum, ut ſi vel in cœlum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exoſculaturus non ſim. Vehementer tamen ſuaſerim, ut cavillandi & calumniandi finem facias, & ſi utique litibus delectaris, alium tibi deligas adverſarium, magis otio abundantem, qui cum vitilitigationis ſerram reciprocet. Eſt enim, cujus prurientes in ſatyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expoſitus, ſerò ingemiſces, ni quietem tibi maturè imperare queas.

CAP. III.

Quo Objectionibus Dn. Samuelis Strimeſii *reſpondetur.*

§. 1.

ACcedendum tandem eſt ad *Dn. Samuelem Strimeſium*, Profeſſorem Francofurtanum, quem adparet ingreſſu novi muneris me potiſſimum oppugnato inclareſcere voluiſſe. Cui & ipſi quantoperè extra oleas vagetur, paucis oſtendendum eſt, poſtquam jam planè iſtis litibus defungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 43. cum Hobbeſii ſtatum naturalem atrocibus verbis damnaſſet, addit: *Ob eandem cauſam me non ullam mereri excuſationem, quod ſtatum tantum corruptum,*

 & ab

& ab omni integritate alienum tanquam hypothesin non quidem veram, sed fictam propterea praestruo, ut disciplinam ita generaliter traderem, ut & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos statum integritatis, vel rectius Creationis ignorare facio ex solis divinis Scripturis addiscendum. Circa istam accusationem observandum, primo *Strimesium* mihi de suo affingere, quod supponam statum *tantum* corruptum, *& ab omni integritate alienum.* Contrarium enim hujus à me docetur l. II. c. 1. §. 5. & l. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non suppono tanquam *hypothesin fictam*, sed tanquam thesin nimis quam veram. Nisi fortè Francofurti homines absque labe originali nascuntur. Sed longè diversa sunt, quae à me velut ficta tantisper supponuntur; quae accuratius expendisse decebat *Strimesium*, antequam vivum & respondere paratum lacesseret. Denique num rectius dicatur *status creationis*, quam integritatis alii litigent. Id saltem constat, illam integritatem & sanctimoniam, quae lapsu primi hominis amissa fuit, Ethnicis ignoratam, ex sola S. Scriptura addisci. Cujus contrarium non evincunt dicta quorundam Philosophorum *Philippo Mornaeo* & aliis adducta, quae nullam aliam corruptelam hominum, quam ex prava adsuetudine & velut contagio praesupponunt. Unde & nimis pro imperio pronunciat *Strimesius: Non esse necessarium, ut in disciplina Juris N. homo nunc consideretur, prout ipsius natura est corrupta, & prout est animal multis pravis cupiditatibus scatens.* Atqui citra istam considerationem aequè perfectum habebimus Juris N. systema, ac si Theologi sua disciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primaevam integritatem adscendant, ratio est, quae in disciplinam Juris N. non cadit. Et ipse *Strimesius* pag. 85. tam de statu *institutionis*, quàm *perfectionis* post hanc vitam pronunciat: *Neuter status heic attendi meretur, alibi nempe in Theologia iterum atque iterum inculcandus.*

§. 2. Haud saniora sunt, quae pag. 89. seqq. circa statum naturalem à me traditum cavillatur. Ubi primò per summam injuriam *idem cum Hobbesio inculcare* me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Ast ego efficaciam, ut omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexisse; quod quale sit nemini ignotum est. Quam frivolum enim est, quod p. 90. ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis est, nulli omnino usui inservire, nisi ut subministret, vel quo modo genus humanum*

manum calumniis possit proscindi, vel quo pacto origo rerum Creatori erepta cum Epicuro atomis, aut alii ineptiori causæ tribui. Jurares, istum Friderici Gesenii fraternitatem ambire. Talia refutationem non merentur, quæ scriptorem quid scriberet nescivisse arguunt. Circa statum naturalem qui revera existit, monet: *Male ei opponi adventitium, qui statum etiam inter patrem & filium complectitur quam maximè naturalem.* Nimirum incognita est ambiguitas vocabuli naturalis, quod pro diversa oppositione diversas sortitur notiones. 2. *Contradictoriè dici: Statum hunc id habere, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur, & tamen hominem nemini, præterquam Deo in eo subjectum esse, omnibus verò hominibus æqualem.* Malè sit illi, qui *Strimesio* librum meum legenti perspicillum subduxerat. Sanè neque citato loco, neque alibi extat; in eo statu hominem soli Deo subjectum *omnibus hominibus æqualem* esse; sed ista verba ibi extant: *Quivis cuivis alteri, cui neque ipse subjectus est, neque eundem sibi subjectum habet, æqualis censetur.* Unde magni stuporis est argumentum, quod ostendi sibi à me petit *societatem, in qua omnes æquales sunt, nec alter alteri subjectus.* Magnus profectò pudor est, quod Professori Moralium à me demum inculcandum sit, quod conjuges, & parentes cum liberis invicem non vivant in statu naturali. Quod de cætero ab inæqualitate virium ad inæqualitatem jurium non liceat argumentari, discere poterat ex l. 3. c. 2. §. 2. de J. N. & G. Æquè stupida est quæstio p. 91. *Ubi locorum reperiatur hominum societas, in qua omnes tum ex proprio judicio agunt, ex proprio itidem judicio de mediis ad sui conservationem facientibus definiunt, tum singuli agunt, quæ rectæ rationi consona sunt.* Ego trado de Juribus eorum, qui in libertate naturali vivunt. *Strimesius* quærit, ubi locorum sit societas, in qua omnes utantur juribus libertatis seu status naturalis, id est, quæ non sit societas. Est magnæ patientiæ argumentum, etiam à puero talem quæstionem æquo animo audire. Denique conservationem sui à me conservationi universi non opponi, satis adparet ex iis, quæ à me traduntur l. II. c. 3. §. 16. Et sui ipsius conservationi quam maximè studet, qui credit, se non sibi, sed toti mundo genitum. Quia porrò *Strimesius* p. 220. quam Fridericus Gesenius in me calumniam evomuerat, regustat, etiam illa, quæ huic dudum à me responsa sunt, sibi dicta putet. Ad illam quoque calumniam, quæ p. 221. ponitur, alibi abundè responsum. Vanum quoque est, quod

 con-

contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, eoque naturalem statum non dari: cum quadripartita illa divisio ad Theologiam spectet; qua non obstante in alia disciplina alia humani status potest esse consideratio.

§. 3. Sed & circa illam quæstionem, num quid malum sit ante omnem legem divinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat *Strimesius* p. 232. *Si nulla*, inquit, *actio ante interdictum vel divinum vel humanum mala est, tum nec Deus nec homo unquam malum prohibuerunt. Ratio consequentiæ est, quia juxta hanc hypothesin prohibitio semper prior est malo, quod per & propter illam demum naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil unquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. E. nec illud sibi constat, nullum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enimverò si sophismate hoc nostram sententiam petit *Strimesius*, longè ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessariò bonam dicimus, quæ cum conditione humanæ naturæ à Deo conditæ ita congruit, ut hæc sine illius observantia subsistere nequeat: malam contra, quæ ita repugnat naturæ à Deo conditæ, ut eandem destruat. Unde absurdè concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur subjectum, à quo actio illa exercenda sit, nî effectum prius, quam causam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo absurditatis prolapsum, ut diceret, malum actu extitisse ante legem, quæ humano generi coæva, id est, adjunctum ante subjectum. Id autem ego nuspiam tradidi, quodvis malum per & propter solam prohibitionem naturam demum suam nancisci. Jungitur quippe à me prohibitioni certa humanæ naturæ structura à Creatore facta. Inde & *secundum* istius *argumentum* ultrò corruit: *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideò solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam ut quæ lege naturali repugnant, mala sint, non à nuda & sola prohibitione divina oritur, sed etiam, quia indoles humanæ naturæ à Deo condita violatur. Non minus inane est tertium ratiocinium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare. Nam aliàs facta etiam clarissima legis promulgatione adhuc in nostra potestate situm erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, nisi per se bonum sit Deo credere, & per se malum illius veritatem in dubium vocare.* Ad hoc jam in *Specim. Controv.* cap. V. §. 35. p. 205. respondimus. Nam quod

quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id provenit ex indole naturæ humanæ, quam Deus ipsi in creatione assignavit: qua non posita, intelligi nequit, necessarium esse hominem Deo parere. Quæ autem rationalis creatura intelligit, hanc legem à Deo conditam esse, ei non amplius integrum est jussa Dei pro libidine sequi aut detrectari; quia hoc indoli creaturæ rationalis adversatur.

§. 4. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profecisse videtur, saltem circa præcipuam quæstionem super origine moralitatis in actionibus humanis; quàm ut ante voluntatem divinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Ut non videam, quid istis destructis amplius adversus meam sententiam reponi queat. Eo magis opera danda est, ut plane & perspicue difficultates istæ removeantur. Ac primo quidem monendum, sermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas divina à voluntate divina originem non ducat, nemo cui sensus communis, negabit. Unde à *Strimesio* quæstio insidiose formatur: *num nihil omnino boni concipi possit ante voluntatem divinam?* p.65. Deinde quanquam alii eandem mecum, aut similem sententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem justo latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum istorum argumenta, vel ad consequentias, quæ illis impinguntur admittendas, præsertim ubi non strictissime cum nostra sententia conveniunt. Nam & sæpe exiguo discrimine veri & falsi confinia discernuntur; & fieri potest, ut duo eandem thesin tueantur, sed quatenus ex diversis principiis eandem deducunt, in uno sinistra quædam consequentia hæret, abs qua alter est immunis. Unde cæteri, quos iste impugnat, Clarissimi Viri, si adhuc in vivis sunt, sententiam & rationes suas defendant. Mihi de mea nunc unice curæ est.

§. 5. Jam igitur eo sunt redacti adversarii, ut admittant, controversiam non esse de rebus, prout revera & actu existunt, sed de nostro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales essentiam divinam ad modulum nostræ rationis concipimus. Unde si vel maxime adversarii suam intentionem obtinuissent, non tamen adhuc evictum foret, rem utique sic se habere. Vertitur autem cardo causæ in distinctione inter essentiam & existentiam: juxta hanc voluntas divina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; juxta illam non item.

Huic sententiæ statuminandæ *Strimesius* p. 52. pronunciat, *essentias rerum sine existentia nil aliud esse, quam possibilitates seu aptitudines ad existendum, in ipsum existendi actum erupturas, simul ac Deus voluerit.* Enimvero valde dubito, an isthanc essentiæ descriptionem proceres regni Metaphysici sint probaturi, quorum concilium priùs cogendum fuerit, antequam istud dogma publice recipiendum sit. Sane si essentiæ rerum in sola illa possibilitate consistunt, & vero universitas creaturarum omnipotentiam divinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur posse, quæ nunquam produxit, aut producturus est, etiam non entium dabitur essentia. Aut ostendat mihi, quantum à nihilo differat possibilitas, quæ nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda est. Enimvero essentiis illis existentiæ contradistinctis ortum dedit abstractio Philosophorum. Nam uti quod existit proprie & revera esse dicitur: ita & illa realis & vera est essentia, quæ cum existentia est conjuncta: & quod Deus esse jubet, id eo ipso existit. Ast Philosophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes ista duo, essentiam & existentiam, natura conjunctissima cogitatione cœperunt divellere; quod absurdum ducerent, veritates de indole rerum semel existentium hisce intereuntibus mutari, aut interire. Unde formati sunt generales conceptus & propositiones de rebus; quæ propositiones quia præscindebant ab existentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis est, eas esse æternæ veritatis, id est, eas cum individuis rerum mutationi obnoxiarum non stare aut cadere, v. g. Quæ de natura rosæ traduntur, ea in hyeme quoque vera esse, quando nullæ uspiam existunt rosæ. Hinc & factum, ut essentiæ rerum pronunciarentur æternæ. Id quod uti hoc sensu facile admittimus, quod nempe conceptus generales de rebus ab interitu individuorum non dependeant: ita absurdum est, illam æternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, essentias rerum, à voluntate Creatoris, quæ existentiam iisdem dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronunciatum illud de æternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc; mundum esse æternum.

§. 6. His præmissis adparet, *Strimesium* arcem causæ suæ in eo ponere, ut possibilitates illas, quas essentias rerum vocare ipsi placet, statuat objectum esse potentiæ divinæ ante actum voluntatis, & omnipoten-

ſentiam Dei veram & adæquatam eſſentiarum omnium cauſam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas eſſe; quia in ordinata attributorum divinorum conceptione & apprehenſione omnipotentia Dei voluntatem ejus, ceu potentia actum neceſſario antevertit. Quoniam autem poſita omnipotentia Dei, conceptaq; omnes ſimul poſſibilitates ſeu eſſentiæ ab omnipotentia omnino illatæ non poſſunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipſas eſſentias ante voluntatem Dei ſecundum noſtrum concipiendi modum antecedaneas eſſe. Eoque omnipotentiam divinam eſſe cauſam adæquatam, immediatam & proximam eſſentiarum, ſicut voluntas divina cauſa adæquata, proxima & immediata exiſtentiarum perhibetur. Enimvero probe heic obſervandum, quæſtionem propriè non eſſe confuſam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum ſit, ut aliquid extra Deum eſſe queat. Ad hanc enim quæſtionem ita confuſe formatam ultimata eſt reſponſio: quia Deus eſt omnipotens, ſeu quia in Deo eſt potentia aliquid extra ſe producendi. Sed quæſtio à nobis agitatur diſtincta & determinata: unde ſit, quod v. g. homo talem habeat naturam, ut certa quædam ei neceſſario honeſta, quædam turpia ſint, quæ brutis talia non ſunt. Ad hanc quæſtionem ultimata reſponſio non eſt; quia Deus eſt omnipotens, ſed quia Deus ita voluit. Sane aliter ſeſe habent potentiæ determinatæ, finitæ & velut brutæ, quibus poſitis effectus talis & non alius ponitur. Sicuti in quovis genere machinarum conſpicitur, ubi vera & adæquata effectus cauſa ad potentiam refertur. Aliter ſe res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique ſui moderamen penes ſe habente, abs qua quod talis vel talis effectus producatur, cauſa ad liberam determinationem ejus potentiæ refertur. Adeoq; quando circa originem talium effectuum anquiritur, potentia quidem neceſſarium eſt præſuppoſitum ad producendum effectum, proxima tamẽ & adæquata cauſa eſt beneplacitum agentis. Et ſane omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas neceſſaria, ſed tanquam libera, ſeu quæ non neceſſario ſeſe exerit, ſed prout Deo placet, alias enim Deus ſemper ageret omnia, quæ poſſet; cum Deus illa tantum faciat, quæ vult. Ut falſum plane ſit; poſita omnipotentia Dei poni omnia ejus objecta. Unde quilibet ex ſenſu communi judicare poteſt: ſi quæram, cur Deus hominem creaverit animal rationale, in-

congrue responderi, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est, cur non potius aliter, quam sic fecit? Sed si respondeas, quia Creatori sapientissimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

§. 7. Inde ultro corruunt argumenta, quibus sententiam suam stabilire nititur *D. Strimesius*. *Quia*, inquit, *essentia rerum theoreticarum ex attributo voluntate Dei priore, nempe omnipotentia Dei derivantur. E. & essentia rerum practicarum. Ratio consequentia est, quia inter essentias theoreticas & practicas nullum discrimen intercedit. Nam uti posita omnipotentia divina, necessario ponitur idea & essentia hominis extituri, simul ac Deus voluerit: ita eadem posita ponitur necessario idea suum cuique tribuendi.* Quæ omnia inania esse ex superioribus constat. Quibus addo, in artifice quidem v. g. figulo, cui potentia sua adquiritur, ideam ollæ necessario videri præcedere voluntatem ollæ faciendæ, quæ exsurgere non potest, nisi posita potentia seu facultate agendi. Ast in Deo, qui est à seipso, & cui omnipotentia est essentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum præsupponi necessum est, antequam ponatur voluntas quidquam extra se producendi. Unde & nulla est consequentia; negata possibilitate hominis ad existendum, negatur simul ejus omnipotentia; igitur & posita omnipotentia, statim idea distincta, aut essentia hominis ponitur.

§. 8. Quæ porro *Idem* p. 62. excipit adversus dicta à me *Specim. Controv.* c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non sit ejusmodi contradictio, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor, pariter inania sunt. Est quoq; illa frivola argumentatio p. 63. *Ad ideam boni ad humanam naturam restricti non opus est certa dispositione hominis, nec præcepto aliquo superioris, sed vel sola omnipotentia divina sufficit, vel hominis essentia ex omnipotentia emanans, qua supposita bonum morale secundum essentiam adeo necessarium est, ut negans id neget idem esse idem.* Ast vel verba mea non intellexit *Strimesius*, vel data opera cavillari voluit. Nam ut res sit numerabilis, sufficit, si qualiscunque sit. Musca æque ac Elephas numerari potest. Sed ut alicujus entis actiones turpes sint, non sufficit qualecunque id esse, sed requiritur, ut certo modo à Deo sit formatum. Unde non in rem inanimem aut brutum, sed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo à Creatore præ illo

for-

formatus. Interim non negamus, esse in turpitudine certum genus contradictionis, quæ ex posito hominis fine & natura resultat. Nam contradicturus sibi Deus fuerat, volendo creare hominem, i.e. animal rationale, & ad sublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipsi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideæ turpitudo repugnat, sed ideæ hominis, quæ ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, utique differunt.

§. 9. *Secundo Argumento Strimesii* jam nervus est præcisus, ut id repetere superfluum sit. Sed nec *Tertio* quid roboris inest. Admisi ego duplicis generis impositionem; unam ex solo lubitu imponentis citra peculiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita ortam, ut aliter imponere velle non potuerit, siquidem sibi constare debeat. Quærit *Strimesius; Unde sit illa necessitas volendi, & quodnam istud fundamentum in re, ob quod imponens non potest non quædam velle?* Ast ego puto, sufficiens responsum contineri hisce verbis; *siquidem sibi ipse constare debeat.* Scilicet quia ad perfectionem sapientissimi & optimi Entis pertinet, sibi conformiter agere, & non mutari in horas: ideo recte voluntas antegressa sequentis velut regula dicitur; sicut quia Deus voluit antecedens, non possit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo necessario sequitur, & si finem vult, non possit quoq; non media velle. Sic vult Deus sui cultum, sed non nisi volita prius creatura intelligente. Nam si Deus nihil creasset, aut non nisi bruta creasset, cultum etiam sui velle non potuisset. Cæterum voluntati sapientia & bonitas non opponenda, sed conjungenda est; etsi effectus potissimum ad voluntatem refertur, tum quia hæc agendi principium, tum quia sapientia & bonitas sine voluntate, ac nisi liberæ, non intelliguntur. *Quartum* deniq; *Strimesii argumentum* est, *quia posito, omnia bona moralia ad hominem restricta à voluntate divina tanquam prima origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei positivam nulla amplius reliqua erit differentia.* Ast quid absurdi erit, si dicam, ratione originis tam naturalem, quam positivam legem ad Dei voluntatem referri: id tamen esse discriminis, quod positiva à Dei voluntate absoluta proveniat; naturalis autem certam conditionem humanæ naturæ adsignatam præsupponit?

§. 10. Ex eo autem nihil sane candoris relucet, quod p. 64. arguere videtur, me in *Specim. Controv.* c. IV. §. 3. p. 60. non rectius, quam *Burman-*

 num

num ſentire, cui errorem Sociniano ſimillimum tribuit. Aſt ubi ego nego, neceſſitatem juſtitiæ Dei punitivæ ex ipſa Dei natura fluere? Quod ſi tamen *Strimeſius* ex ſolo rationis lumine demonſtraverit dogmata circa juſtitiam divinam, quæ ſubſternuntur & implicantur articulis fidei de lapſu Adami, & ſubſecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, ejusq; ſatisfactione, merito & paſſione, de juſtificatione hominis, & ſimilibus, adeoque hæc omnia captum humanum non ſuperare, nec abire à regulis juſtitiæ in foro humano uſitatæ, lubentiſſime ipſi faſces ingenii ſubmittam. Interim tutiſſimum reor iſta fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§. 11. Conatur hinc p.71. *Strimeſius* argumenta mea elidere palmaria illa diſtinctione inter eſſentiam & exiſtentiam, cui quid roboris inſit, abunde à me oſtenſum fuit. Peculiariter autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad præſentem quæſtionem faciat, dixiſſe: *nil prohibet, quo minus peccatum vocetur ἀσέβημα: aut quo minus morales Doctores altius quam ruſtici adſcendant, & originem moralitatis ab ea ſententia derivent; ubi nullus Deus, ibi nullum bonum morale.* Niſi forte putat, qui bonum morale à voluntate Dei deducit, illum idem à Deo non deducere. Circa ſecundum meum argumentum id quoque mirum eſt (p.72.) quare negare velit, omnem obligationem eſſe à ſuperiore, ac neminem ſibi ipſi obligari, *niſi de ſtrictè dicta obligatione capiatur.* Atqui ſane de propriè dicta obligatione mihi ſermo fuit, & quidem de tali, quæ à principio extrinſeco provenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam æquipollere; hoc rectæ rationi, humanæ naturæ, & imagini divinæ congruit; & hoc per ſe & ſua natura eſt honeſtum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo neceſſitatem utique removendam, per quam voluntati ejus detrahitur, quod creaturæ tales factæ ſint.

§. 12. Deſignat quoque p.79. novum conceptuum ordinem *Strimeſius*, ut ab origine ſuarum eſſentiarum divinam voluntatem utiqne excludat, qui citra animadverſionem prætermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, conſideratur tanquam à ſeipſo exiſtens, & cujus perfectiones omnes ſunt eſſentiales, quarum in reſpectu ad ipſum Deum una non eſt prior aut poſterior altera, (non loquimur de perfectionibus perſonalibus, de quibus ex ſola religione Chri-

Christiana constat,) nec una velut ex altera emanat. Hoc modo etiam DEUS consideratur tanquam αὐταρκὴς, nulla re extra se indigens, omnes beatitates ac perfectiones in se continens, & qui solus necessario est. Quia autem præter Deum nihil necessarium est, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum est, Deum voluisse aliquid extra se producere; qua voluntate Dei non posita ejus omnipotentia velut otiosa quiescere intelligitur: sed eadem posita Deus rebus naturam suam pro sapientia & bonitate sua assignat, actuque ipso attribuit. Ita credo *D. Strimesius* non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum sit, ac in posterum quoque maneat.

§. 13. Tandem & socialitatem tantopere agitatam plane jam *exterminare* constituit, (p. 97.) ut vacuum commento suo locum faciat. Ubi id primo reprehendendum, quod pro socialitate à me posita *societatem* substituit, quam sive fraudem, sive incuriam in aliis jam notavi. Rationes hasce adfert, quia ex isthac socialitate non possunt deduci officia hominis erga Deum, seu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra societatem consideratus sibi ipsi obstringitur: neque officia nostra in bruta tendentia, quale est, ut ab omni crudelitate erga ea abstineamus. Ad primam Objectionem, præter ea, quæ alibi à me dicta sunt, repono: cum à me religio naturalis & jus naturæ pro distinctis disciplinis habeantur, non opus mihi fuisse principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines simul deducerentur. Deinde non repugnat, præcepta de socialitate colenda, seu dilectione proximi esse partem religionis naturalis, præcipue quatenus exercentur, obsequio in communem Creatorem testando; & socialitatis humanæ præceptis firmitatem à religione accedere. Circa alteram objectionem scire velim, quænam officia homini solitario tribui possint, quæ nullum plane respectum, ad Deum aut alios homines habeant. Nam si forte objicias castitatem, sane totus is adparatus naturæ humanæ, illique stimuli ob socialitatem sunt instituti: sic ut si ad solitariam vitam homo à Deo esset destinatus, non magis castitas in ipsum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor à me gravissime peccatum fuisse, quod dum officia hominum inter se trado, ejusmodi principium non adsumpserim, ex quo officia quoque erga boves & asinos deduci queant. Quo nomine

etiam Advocatum Generalem asinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum sibi imposuit, non mediocriter indignari video; oblitum, inter ea, quæ Sapiens Hebræus asinis præstare jubet, esse quoque fustem & verbera. Poterat tamen minore in asinos pietate tangi *Strimesius*, si voluisset inspicere, abs me tradita l. IV. c. 3. §. 6. de J. N. & G. Objicit præterea, deprehensum fuisse, quædam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obfuisse; uti furta, & adulteria in republ. Massagetarum & Lacedæmoniorum. Ast non sequitur, ob corruptos mores certæ reipub. hoc vel illud vitium, hanc vel illam societatem peculiarem parum turbasse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in universum. Adv. l. VIII. c. 1. §. 3. de J. N. & G. Oportet quoque valde superfunctorie *Strimesium* legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quæ alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam ultimo à cultu societatis sortiri. Ni grave est, inspiciat l. II. c. 3. §. 20. de J. N. & G. In hac porro propositione; officia adversus alios homines exhibenda in socialitatem resolvuntur, non magis tautologum quid est, quam in illo Poëtæ: ut ameris, amabilis esto. Denique theses illæ; innocentem ab æternis pœnis immunem asserere, peccatum haud impunitum dimittere, cum sint axiomata justitiæ divinæ, indagandus est quispiam *Strimesio*, qui ista ad socialitatem hominis referat. Qui autem consideraverit, quæ à me super differentia justitiæ divinæ & humanæ tradita sunt, agnoscet, absurde dici, justitiam divinam & humanam, quà formam similem esse, non qua modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperata hominum justitia, quoad formam eadem non sunt; cum ad formam justitiæ quam maxime pertineat, ex quo principio id, quod juste factum dicitur, sit profectum.

§. 14. Denique quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituitur principium, *suum cuique tribuere*, non est pro tanto hiatu. Revera id certam duntaxat justitiæ speciem absolvit; ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac invita plane Minerva. Sic ridicula est illatio; furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem à me *Specim. Controv.* c. V. §. 23. motam haud quidquam dissolvi posse arbitror, si cum *Strimesio* dicamus; sola terminorum explicatione opus esse, (p. 120.) Expectaveram subtilius quid à *D. Strimesio*, quam ut commento stuporis Velthe-

Velthemiani adquiescere vellet. Nam adhuc quæstio restat; unde aliquid cuique *suum* sit: cum, v.g. bruto adversus hominem nihil suum sit; & Hobbesius neget, civi adversus civitatem aliquid suum esse. Unde ad istud axioma stabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse suffecerit, quo minus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec invideo, nec curo.

Merebatur etiam castigationem *Valentini Velthemii Introductio ad libros Grotii de Jure belli & pacis.* Sed quia is, postquam Asinii Tenebrionis Archivarius factus est, non mores solum, sed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere studuit, ejusque nugæ & à nobis antea destructæ sint, & ab illis ipsis, qui nostra impugnant, rejiciantur, turpe foret cum barbaro isto animali ulterius colluctari velle. Et constat lixivium à Rolleto temperatum mire ad ipsius scabiem quadrasse: cujus adhuc affatim superest, si mutire deinceps ausus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, si qui nondum calumniandi & cavillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias *Josuæ Schvvartzii* majore, quam latratus canis scabiosi dignatione habere, cujus perjurio non simplici, & flagitio coöperti contactum merito omnes honesti refugiunt. Et satis jam istam belluam ulti sunt mores sui; quem licet altera vice carnificis manus elapsum, intra præcordia ipsius habitans tortor sat excruciatum dabit.

JULII RONDINI
DISSERTATIO EPISTOLICA,

Super Controversiis, quæ SAMUELI PUFENDORFIO *cum quibusdam aliis circa Jus Naturale intercesserunt.*

PEtis à me, Marce Primasi, Consobrine suavissime, ut brevibus tibi exponam, quo demum redactæ sint controversiæ, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Jure Naturæ

turæ & Gentium ab ipso editos, nonnulli haud levi animorum motu intentaverant. Nam per triennium Cantabrigiæ agenti nihil amplius ad eandem spectans occurrisse fastidio Bibliopolarum Anglicorum, ejusmodi scripta fere adspernantium. Et tamen Te pro singulari in eam scientiam studio exitum istius certaminis nosse cupere, cujus primordia Tibi sæpe indignationem, quandoque & risum excitaverint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum, aliosque ibi eruditos viros, quibus Te suggerente ea lis innotuerit. Quibus & ejusdem disceptationis genio perspecto mirum desiit videri, tam pauca, quæ solidam, profundamque meditationem sapiant, illis ex oris prodire, quæ alias scholis, virisque literas professis refertæ sunt. Quis enim circa expoliendas bonas scientias operam impendat, si id summum laboris fuerit præmium, calumniantium importunitati non succubuisse. His igitur viris ut gratificer, ac Tibi præcipue, cui imperium in me necessitudo nostra, ac singularis, quo jungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor, ægre in præsens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ex eo tempore, quo Tu hinc abiisti, scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto; sed & quid circa alterius partis postrema scripta mihi videatur, adjicere placet. Nam Pufendorfium post editum Controversiarum Spicilegium graviora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas adversa pars prurigine scribendi & contradicendi, in infinitum extractura videtur. Præsertim cum eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum, ut calumnias sibi intentatas depelleret; cætera securus, quid opinionum Metaphysicarum unus aut alter Jenæ aut Francofurti ad Oderam in deliciis habeat.

Inter Pufendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conveniens duxerat, suam disciplinam è genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis tantisper & sepositis, quæ à religione divinitus revelata commodato sumi possunt; non quidem fastidio divinarum literarum, sed ne controversiis Theologicis velut vortice quodam involve-

volveretur disciplina universum mortalium genus spectans, non prout peculiaribus & ad salutem æternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione præditum est. Tum & quia praxis ejus disciplinæ non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis negotia tractantes conspicitur. Ast Alberto potius visum scita Juris Naturalis ipso è Paradiso petere: quo fine & regulas quasdam concinnavit, non absimiles illis, quæ apud Logicos de inventione medii termini occurrunt, insigni usu ad juvandam hominum ratiocinationem, si jam antea consecutionem rerum norint. Quibus quidem ut se suosque oblectaret, Pufendorfii nihil intererat. Unicus titulus scrupulum injiciebat, cui orthodoxiæ vocabulum infarctum erat, quo se perstrictum, suosque libellos, à quibus adolescentes ab Alberto absterreri constabat, heterodoxiæ argui non obscuris indiciis judicabat. Qui non parum in fermento erat, adversarios suos tam detestatam cordatis artem à Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana sacra professis mutuari, ut etiam circa innoxias quæstiones ab se dissentientes hæreticorum vocabulo apud imperitos differre instituant. Unde vindicandæ existimationi acrius ad destruendum id commentum connixus est, quam alias istius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad silentium redactus videatur, in *Paranesi* sua præcipuis rebus tacite prætertis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & haud eo secius velut pro tribunali calculum pro se fert; quo jure, quave injuria extra studia partium positi judicent. Mihi sane isthoc è scripto decessisse potius nonnihil, quam accessisse sentio ad æstimationem, qua alias istum virum prosequebar. Equidem recenset hic exempla Philosophiæ per Theologiam locupletatæ, ubi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *inusitata*: sed per quas etiam ipsius Logicæ theoremata non magis augentur, quam Physica aut Medicina è miraculis. Circa *aquas supracœlestes* debuisset distinctius supponere certum mundi systema. Ptolomaicum, an Copernicæum aut Cartesianum. Sed nec usquam S. Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri è mari, ut ex hoc ad illorum capita per tubos seu canales quasdam subterraneas aqua permanet. Eoque Scripturæ S. non contradicit, si quis docet, vapores è mari adscendere, è quibus in pluvias resolutis & spongiosa tellure

exceptis fontes & flumina oriantur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi possit, forte defuerit. Sed si utique deinceps ita philosophari pertendit Albertus, nemo sane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confusus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut literarum divinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiæ partes, tum præcipue ad moralem spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, ut Philosophiam doceant, istæ velut obiter & extra primarium scopum adjectæ intelligi debent, quæque adeo nativam constitutionem & indolem disciplinarum, è quibus quævis istarum propositionum petitur, alterant. Sic licet Propheta Regis Ezechiæ apostemati emplastrum imposuisse dicatur è ficubus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia utique è divinis literis discenda, aut chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris divinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quanquam autem ponas, omnia præcepta legis naturalis sacrarum Literarum complexu contineri; id tamen non obstat, quo minus peculiaris sit disciplina juris naturalis, domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua scita constans. Sic Scriptura S. præcipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quæque ejus requisita? Aut ideo Jurisprudentia Christiana extruenda, & si quis ex indole ejus contractus, ac communi constitutione generis humani id præceptum demonstret, tantum non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus ultimas voluntates validas esse debere dixit, ideo JCti non è domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Unde etsi ipsa præcepta legis naturalis in Theologia & Jure perpetuo eadem sunt; manet nihilominus Juris perpetui peculiaris disciplina, alteri non subordinata, præsertim ubi non quæstio est de veritate præceptorum, sed de methodo ejus disciplinæ, principiisque & modo demonstrandi; quæ usque adeo unice è rationis lumine promanant, ut ne Theologi quidem è sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiæ sit adornandum, sed Logices tradita respiciant?

ciant: Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos urget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas è paradiso petunt, quam alios, qui solo rationis summe prævio philosophantur; cum non minus errorum & contradictionum sit aut fuerit inter eos, qui circa sacra dogmata versantur, singuli orthodoxiæ elogium sibi raptantes, quam inter Philosophos. Ubi tamen ob prava hominum interpretamenta veritas Verbi divini in se non corrumpitur, sed abstersis istis eadem pura enitescit: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinæ Philosophiæ principia, non corrumpunt, quin ejusdem liquida scita elucescant illis, qui abdicatis præjudiciis solidam ratiocinandi & demonstrandi viam insistunt, quoad quidem humanæ perspicaciæ penetrare datur. Injuriam porro Philosophiæ faciunt, qui eam hominibus, ut sunt labe infecti, autoribus attribuunt, cum & illa divinæ sit originis, resultans ex lumine rationis, nobilissima utique DEI creatura, opera divina debito studio contemplantis. Quod si labes humanæ mentis eo usque porrigi debeat, ut ne modus quidem demonstrandi & sequelas nectendi sincerus supersit, non video, quid certi ipsa Theologia sibi polliceri queat. Sane hæc res ipsas duntaxat, non modum sciendi tradit, & formalis connexio thesium Theologicarum, & quam subinde in ore habent Theologi bona consequentia animæ humanæ fœtus est, quam nisi observaverit Theologus, sine mente sonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut sententiarum hinc inde è sacris libris consarcinet. De cætero inanis est Alberti metus; universalem hominum socialitatem ideo non posse haberi regulam agendorum, quia peculiaris societatis bonum ejusmodi regulæ vicem sustinere nequit. Id enim perinde est, ac si dicerem; bonus civis non potest omnia metiri proprio commodo, igitur non potest omnia metiri bono civitatis. Sed quia Albertus causæ suæ præsidium non tam in ponderibus rationum, quam flosculis eloquentiæ suæ reposuisse videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias suas invitat, ut Lipsiam iterum advolare velint ad degustandam compendii orthodoxi ambrosiam, nemo ipsius adversario suaserit, ut ineptiendo cum isto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adolescentum plausus velut ad aram Lugdunensem non sine anxietate declamet.

Acrius insurgit in *Epicrisi* sua *Samuel Strimesius*, Professor Francofurtanus, non solum omni Sophistices adparatu, sed & effusa ubertim conviciorum & scommatum colluvie, qua tanto importunius jactare se cœpit, postquam immensos spiritus eidem videntur accessisse, quia Pufendorfius rationes ipsius circa quæstionem de origine moralitatis præ Velthemii scopis dissolutis commendavit. Quem & audio ingenti desiderio responsum à Pufendorfio hactenus expectasse, quod scabiosum ipsius caput acri lixivio valde opus habeat. Sed puto præstiterit, ut Strimesius seipsum scalpat, postquam in præsens nemo tanto honore eundem dignaturus est, ut tam fœdam impudentiam aliter quam contemptu vindicandum judicet. Mihi in tui gratiam, Marce suavissime, sufficerit paucis perstrinxisse, quæ circa rem ipsam idem dicto scripto movit.

§. 1. Arguit igitur, Pufendorfium, circa considerationem hominis, in disciplina Juris Naturalis statum tantum corruptum, ac nihil integri complexum supposuisse. Pufendorfius hoc ipso injuriam sibi fieri queritur, cum locis ibi adductis d. J. N. & G. L. II. c. I. §. 5. & c. II. §. 9. consideraverit hominem prout multis, egregiisque à DEO dotibus est prææditus, quæ & hodie licet infra primævam perfectionem supersunt; uti est dignitas & præstantia humanæ naturæ præ brutis, anima immortalis, ratio, ingenium, intellectus ordinis; ac non solum in statum integrum, sed & eum, qui nunc est, cadunt. Hisce bonis affectionibus ejusdem pravæ inclinationes subjunguntur. Ast qui in homine bona considerat, & idem hominem considerat, *prout* natura ipsius corrupta est, is haudquaquam hominem *tantum* considerat ut corruptum: nec si posteriori considerationi particula *prout* adponatur, ideo statim considerato immediate prægressa aboletur. Sic & circa statum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum consideret Pufendorfius *de Officio* l. 2. v. 1. §. 4. & *dissertatione de statu hominum naturali* aperte tradit. Eas fictiones si Strimesium pro sua gravitate *considerare non decet*, non decebat quoque easdem haud intellectas aut cavillatione detortas damnare. Interim Pufendorfius hominem semper consideravit non ut bestiam, sed ut hominem, i. e. ut animal ratione præditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere potest, quare indignum sit homine, aut quomodo ad genus humanum susque deque habendum disponat, si quis

si quis vel hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus h u manum imperio plane sublato sibi animo conceperit, ut vel utilitatem societatis, vel imperii civilis æstimare inde discat. Hypothesin aut thesin Pufendorfii per hoc retundi, quod *in nobis supersint reliquiæ bonitatis;* neque opus esse, *ut in jure naturali homo consideretur prout corruptus est, & prout scatet multis pravis cupiditatibus*, id gratis & sine sensu dicitur. Nam reliquiæ illæ bonitatis non utique universas humanas affectiones absolvunt, sed præter eas in homine multæ quoque occurrunt pravæ cupiditates. Cur ergo non liceat in homine considerare & quod bonum superest, & quod corruptum est? Addit, *hujusmodi hominem hic supponendum, non vero in disciplina J. N. tractandum ex professo.* Sed quis vetuerit in disciplina regendis hominum moribus destinata pravas in homine cupiditates non supponere solum, sed & ponere, quippe quæ etiam citra sublimioris disciplinæ subsidium ipsis sensibus deprehenduntur? Præsertim cum citra has necessitas vitæ civilis intelligi nequeat. Neque tamen ex professo de statu corrupto hic, uti in Theologia, agitur, quæ in oppositione ad statum integrum, & secundum alios effectus, alioque fine istum considerat. Ita de pravitate mortalium Pufendorfius jure agere potuit, cum de primæva integritate paucis duntaxat insinuaret, quia Juris Naturalis disciplinam pro hominibus, quales nunc sunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiso quondam erant.

§. 2. Circa statum hominum naturalem quæ Strimesius movet, parum candoris aut ingenii præ se ferunt. Mirum est, istum Pufendorfio Hobbesium exprobrare non desinere, cum satis constet, in Germania hunc, qua à vero abit, à nemine solidius destructum, quam à Pufendorfio, & quidem non solo Novatoris convicio, quo velut fulmine Cartesium prosterni à se judicant veteramentarii, sed rationibus ab ipsa naturæ & rerum indole petitis: ut tamen idem multa durius dicta ad genuinum sensum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta adspernanda non duxerit eam solam ob causam, quod ab Hobbesio prolata forent. Quo candore si omnes Philosophantes uterentur, plus profectuum, minus rixarum in re literaria existeret. Igitur qui post tot protestationes ac demonstrationes Hobbesii nomine Pufendorfio invidiam apud vulgus literatorum facere non desinunt, malignitatem animi sui nimis quam impudenter apricantur. Porro quæ Strimesius circa statum na-

turalem, prout is à Pufendorfio designatus est, carpit, manifeste arguunt, ipsum quid hic eo sibi statu velit, non intellexisse. Ad nauseam usque à Pufendorfio inculcatum fuit, statum naturalem ipsi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio subsunt, ut talium. Quali in statu omnes vivunt Reges, & qui par hisce imperium habent. Cujus indolem atque jura ita distincte & perspicue descripsit Pufendorfius, ut ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimesius, quod eum statum naturalem à Pufendorfio *sociali statui opponi* scribit; quod nuspiam ab hoc factum. Recte porro Pufendorfius in statu suo naturali hominem à nemine præter Deum dependere statuit. Sed quod idem ejusmodi homini jus tribuat ad omnia conservationi sui se judice inservitura, idque juxta naturalem, omnibusque animantibus insitam legem; aut quod genus humanum non ad superiorem dignioremque quam de corporis sui conservatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo salva fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque sensu æternæ legis imbutam in statu naturali viventium regulam facit Pufendorfius; quæ puto non omnibus animalibus est insita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimesius Pufendorfium reprehendit, quod suo sensu statum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Respublicas, quibus ea præcipua dignatio habetur, quod præter Deum neminem superiorem agnoscant. Quod de contradictionibus pergit, quibus statum naturalem à Pufendorfio designatum premi arguit, vix citra commiserationem legi potest. Jam antea monitum fuit; Pufendorfium nuspiam statum naturalem revera existentem *statui sociali* opponere. Unde non magis contradictio est, si dicam; statum naturalis revera nunc existens id habet, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur; quam si dicam: Rex Persarum vivit in statu naturali respectu aliorum Regum & Rerumpublicarum, qui tamen idem cum uxoribus, cum liberis, cum ministris, cum civibus suis peculiari societate jungitur. Secundam contradictionem ipse Strimesius explodet, si mente concipere possit, unum eundemque hominem respectu quorundam hominum vivere in statu naturali, respectu aliorum in statu adventitio. Sic Rex Persarum respectu Turcæ, Mogoris, Mosci, aliorumque Regum in statu naturali, respectu subditorum suorum in statu civili degit. Nam Persa, Turca, Mogor,

gor, Moscus invicem unus alteri non sunt subjecti, neque communem in terris habent dominum; quæ est definitio in statu naturali viventium: qui tamen plurimos alios homines possunt habere peculiari ipsis vinculo innexos. Tertiam contradictionem nemo somniabit, cui integra valetudo constat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari societate junctum, nemini tamen præterquam Deo subjectum esse.* Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta uxoribus, liberis, aulicis, civibus suis peculiari societate jungitur; nec eo minus gloriatur se nemini præterquam Deo subjectum. Quarta itidem contradictio expirat, si Pufendorfii thesis cum Strimesii commento conferatur. Illa est: in statu naturali constitutus, habet facultatem è proprio judicio & arbitrio agendi omnia, quæ sanæ rationi congruunt. Quæ plurimum discrepat ab ea, quam Strimesius finxit: *hominem in statu naturali ex proprio judicio atque arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus singulos juxta dictamen certa rationis agere.* Id nimirum ex mente Pufendorfii est fraternitatem Gesenii affectare, non de sacris ejusdem participare velle, sed alterius theses non intellectas aut malitiose detortas impudenter cavillari. Paris indolis est quinta contradictio. Thesis Pufendorfii est; *status naturalis antequam in civitates concessum est*, i. e. status patrumfamilias segregum *multa habet adjuncta incommoda.* Hanc ita deformat Strimesius; *in hoc statu singulos juxta dictamen recta rationis agere, & nihilominus statum hunc per se plurima habere adjuncta incommoda.* Hoc nimirum est alium contradictionis arguere. Porro quanquam status v. g. parentum & liberorum recte possit vocari naturalis hoc sensu, quod naturæ rerum & placito Creatoris sit congruus; haud minus tamen fas fuit Pufendorfio eundem statum parentum & liberorum inter adventitios referre, naturali in alio sensu contradistinctos; quia idem non nisi facto humano interveniente existit. Id quoque contradictionem involvere videtur Strimesio: *Statum naturalem id habere, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate jungatur, & tamen hominum nemini præterquam Deo in eo subjectus sit, omnibus vero hominibus æqualis.* Etsi hoc à Pufendorfio tradi Strimesius negat: æquivalentia tamen verba, sensumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit, *si in statu naturali quivis cuivis alteri, cui neque ipse subjectus est, neque idem subjectum habet, æqualis censetur: qui fieri aliter potest, quam ut aliquibus hominibus peculiari socie-*

tate

tate junctus, & nemini præterquam Deo subjectus, illis omnibus, pariter nemini præterquam Deo subjectis, æqualis sit? Hanc sententiam Pufendorfio non repugnare perspicio: sed eandem priori sententiæ Strimesii haud æquivalere manifestum est. Sane æquivalentia non sunt: qui in naturali statu vivit, omnibus hominibus est æqualis: & qui in naturali libertate vivit nulli homini subjectus, is æqualis est omnibus illis, qui nemini subjecti sunt. Prius assertum, quod Strimesius sibi finxit, falsum est. Posterius Pufendorfii traditum manifestæ veritatis est: saltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro stuporis est indicium, quod Strimesius denuo sibi ostendi petit *Societatem,* in qua omnes æquales sint, nec alter alteri subjectus. Nec minus, quod idem *societatem* & *statum naturalem* pro synonymis habet. De cætero, quid planius est illis, quæ Strimesius animo concipere non potest? Sane v.g. Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Persis, peculiari societate jungitur, ipse velut Rex soli Deo obnoxius, cum cæteris Regibus itidem nemini subjectis, æqualis agit quod in omnes Reges congruit. Sed & nosse debebat Strimesius, statum eorum, qui in naturali libertate invicem degunt, utut communi socialitate junctorum, societatem proprie non esse, nec vocari posse: v.g. Mogor, Persa, Turca, Moscus invicem in una societate non vivunt, seu una peculiari societate non continentur; singuli tamen cum aliis sibi subjectis in societate vivunt. Sententia Pufendorfii, *quod sui ipsius conservationi quam maxime studeat, qui credit, se non sibi, sed toti mundo conditum,* quare carpatur, non perspicio, cum ei conspiret dictum 2. *Sam.* 18,3.21,17. Negat deniq; Strimesius, rationem fuisse redditam, quare plures quam quatuor status dentur. Atqui subjunxerat utiq; Pufendorfius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis statum dari: id quod non obstat, quo minus hominis status seu conditio in disciplina Juris aut Medicinæ alio respectu consideretur. Ita toto hoc capite stuporem suum apricatus est Strimesius, dum à se non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. 4. Super principali quæstione de origine moralitatis in aperto est, statum controversiæ à Pufendorfio non insidiose, sed ingenue & simpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuisse restrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non est, nî cum propria umbra luctari velint; à qua culpa nec Strimesius immunis est. Cæterum principio ejus controversiæ de distinctione inter existentiam &

essen-

essentiam rerum nihil jactatum reperi, sed ab autoribus rixæ illius simpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusam; eamque distinctionem post prolatam ab illis, qui nugatoribus istis succenturiari voluerunt. Pufendorfio etsi satis esse poterat evicisse, moralitatem rerum quoad existentiam voluntate Dei posteriorem esse; tamen lacessentibus adversariis idem quoque circa essentiam asserere est conatus. Et quia de rerum essentiis, ideis atque universalibus veteres juxta & recentiores Philosophi in diversa abeunt, Pufendorfio hæc arrisit sententia, quæ essentias rerum ab existentia abstractas non nisi conceptus rerum inadæquatos agnoscit, in cerebris Philosophorum primum enatos. Unde nimis liberalem putamus illationem Strimesii: *Si conceptus rerum generales* è rebus utiq; existentibus aut exituris formati, *ab interitu individuorum*, seu ab existentia vel non existentia hujus vel illius individui *non dependent*, (non simpliciter ab existentia vel non existentia;) *absurdum non esse istorum æternitatem ante primam rerum actualem originem & existentiam velut retrotrahere* hactenus, ut cum existentiam earundem voluntas divina antecedat, hæc in conceptibus illis abstractis rerum naturam consequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout à voluntate ejusdem abstrahit, essentias rerum non inferre haud obscurum arbitramur. Nam præter rationes jam à Pufendorfio allatas patet, essentias rerum utique certi quid esse, atq; definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem essentiam habere se intelligitur. Igitur posita potentia Dei, ponitur sane aliquid extra Deum esse posse: sed quia illa potentia in se non est definita, & ad certi quid determinata, seu quid est *omnipotentia*, ideo illis, quæ esse posse dicuntur, certa & definita essentia tribui nequit, quousque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid restricta fuerit. Sane qui negat hominem esse posse, negat Divinam omnipotentiam. Nequaquam tamen posita omnipotentia Divina ponitur essentia certa & definita hominis seu rei, cui certa definitio competat, nisi posita quoq; voluntate Dei. Igitur Pufendorfius quando concessit; *primum fundamentum, ut aliquid extra Deum esse possit, esse omnipotentiam*, nihil concessit, unde Strimesio pæana sibi canendi tanta causa surgeret. Nam nuda & indeterminata possibilitas essentiæ nomine venire nequit, & *essentia indeterminata* ἀσύμφωνον est. Contra ultimata responsio, quare

cujusvis rei essentia talis sit, non est hæc, quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quæ Pufendorfius de discrimine potentiarum addiderat; ad quæ ultro oculos sibi clausisse videtur Strimesius, ut sine rubore convitiari posset. Sane quam maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra, non esse facultatem necessariam, utut eadem essentialis sit. Equidem si Deus non esset omnipotens, Deus non esset: ejus tamen omnipotentia non necessario, sed libere se exserit. Saltem id inde patet, male ratiocinari Strimesium, quando ait: *Omnipotentia divina concepta essentias rerum in genere & indeterminatas, sicque per consequens easdem in specie hominis & honesti humani determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas esse.* Sic posito figulo & argilla possunt fieri vasa fictilia. Sed antequam figulus secum constituerit, an operari omnino, & qualia vasa conficere velit, urcei aut patinæ essentiam frustra investigaveris; quæ tunc demum resultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum se determinaverit. Ante eam determinationem, quæ voluntatis est actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vasis essentiam se habet. Vasibus semel confectis licet eorum essentiam etiam ab existentia abstrahendo concipere; ut tamen, si quæstio exsurgat, unde vasibus talis & non alia sit essentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa essentia ante ejusdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi sequuntur ipsas res prout existunt, non vice versa: Est tamen discrimen inter Deum Creatórem & figulum, id est, inter omnipotentem, & eum cui finita est potentia, disciplina aut meditatione adquisita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quæ & existere potest ante voluntatem producendi: quod inde provenit, quia in isto est potentia certis limitibus circumscripta. Id quod in eo non videtur necessarium, in quem quadrat illud: *dixit & facta sunt.* Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimesium: *Si adquisita potentia ideas objectorum necessario infert,* nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei essentiales objectorum suorum ideas necessario inferet, & quidem tales, quæ voluntatem divinam antecedant. Perdit quoque operam Strimesius in sequentibus.

§. 8. Non negat Pufendorfius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen nisi posita voluntate divina intel-

intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis eſt, ſi bis duo negentur eſſe quatuor. Hoc enim negato, idem negatur eſſe idem. Qualem quidem contradictionem Strimeſius hic nondum demonſtravit.

§. 9. Porro uti Strimeſio πρῶτον ψεῦδος Pufendorfii videtur, hominis ideam à ſola voluntate divina ceu origine proxima ſuſpenſam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad ejus voluntatem promanaſſe: ita contra Pufendorfius πρῶτον ψεῦδος Strimeſii judicat, aliam originem exiſtentiis rerum, aliam eſſentiis, quæ non niſi inadæquati iſtarum conceptus ſunt, attribuere; & cum concedatur, à voluntate Dei eſſe, ut res quales ſunt, exiſtant, negare earundem eſſentias, ut tales ſint, à voluntate divina eſſe. Cui & diſplicet, eſſentias rerum velut poſſibiles ab omnipotentia divina, velut voluntatem divinam antegreſſa, derivare. Sufficere quoque judicat Pufendorfius eſſentias rerum inquirere, quæ per voluntatem divinam extitere, & adhuc exiſtunt. Sed quia omnipotentia Dei latius ſe extendere poſſe intelligitur, quam ad univerſitatem rerum creatarum utpote finitam; hæc puto Strimeſii mens eſt, illis etiam, quæ contradictionem non involvunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, eſſentiam utique velut poſſibilem tribuendam eſſe, utut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus eſſentiis delineandis, ut Strimeſius ſeſe jactat, Pufendorfius credo non invidebit. Cæterum neque in Carteſii, neque in ullius Philoſophi verba juravit Pufendorfius, etſi valde probet inſtitutum virorum ingenioſorum, qui magis è dictatis ſanæ rationis, & curioſis naturæ obſervationibus, quam è Scholaſticorum ac vulgarium Peripateticorum nugis ſapere malunt. Strimeſius porro nunc omnipotentiam divinam ſanctitati & bonitati ſociat, cum hactenus ſolius omnipotentiæ mentionem in hac diſceptatione feciſſet. Eam ſapientiam atque bonitatem liberas facultates neque abſurde neque incogitanter pronunciavit Pufendorfius; quia ſapientia & bonitas ideo maxime adoranda eſt, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed gloſſema Strimeſii putidam cavillandi libidinem arguit, *liberas i. e. non neceſſarias:* quaſi quiſpiam ſanus in dubium revocare poſſit, quod Deus utique eſſentialiter & neceſſario ſit ſapiens & bonus; cum niſi talis non eſſet, Deus

 non

non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exserit necessario velut machina quæpiam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nuspiam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiæ in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Etsi haud quidpiam sinistri humano generi metuendum autumet, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentiis à voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Cæsarea adversus abusum potentiæ circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & positivarum tolli, aut peccatorum æqualitas statui videatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud adparet.

§. 10. Sic igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Divorum Metaphysicorum, Regni Barbariei numinum tutelarium, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas ut aliqua specie impugnare adversarii possent, id solenne artificium adhibetur, ut subinde vocabula quædam inserciant, quo ejusdem sententiam depravent, suspectamq; & calumniis opportunam reddant. Sicuti sane non est pro Strimesii candore, cujus ipse solus præconem agit, quod dicit; à Pufendorfio omnem bonitatem & malitiam à *libera* Dei voluntate ceu fonte ultimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis ejus non extat, & quid eidem insidiarum subsit, haud obscure pellucet. Cum cordatis quoq; Theologis facile Pufendorfio conveniet, qui magno studio circa tradendum Jus Naturale id egit, ne quid controversiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & monuit, quæ de indole justitiæ punitivæ in foro humano exercendæ docentur, ad justitiam divinam in tribunali divino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hisce principiis Socinianos vix solide refutari posse, cum tota œconomia salutis nostræ mysterium sit rationi sibi relictæ incognitum, supraq; ejusdem captum positum. Revelatione autem divinitus facta nunquam dogmata ista parum rationalia seu rationi repugnantia censuit Pufendorfius. Cum positis principiis quæ revelatio divina suggerit, non adeo arduum sit rationalem quasi consecutionem & catenam articulorum fidei investigare; ac misere se res Christiana haberet, si id demum è Strimesio disci deberet. Sed qui revera ingens ingenii sui specimen editurus esset, si ista è sola ratione, amota

amota revelatione divina, demonstratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii è principiis juris humani Socinianos refutaverint disquirere à Pufendorfii instituto alienum fuit; cujus quoque non interest, quid circa hanc materiam meditetur Strimesius, à quo insigne hic jubar edita hucusque Specimina vix pollicentur. Qui & malignum candoris sui specimen exhibet, quod cum primum de errore alterius proposuisset, post quomodo ab eodem Pufendorfius se liberet, lectorem ad ejusdem scripta remittat: quod artificium est illorum, qui imperitis scrupulos & sinistram de aliis opinionem insinuare instituunt. Quare enim is non potius apertè arguebatur, aut absolvebatur? Quod denique ex justitia Dei argumentum duci posse putat Strimesius, ut Pufendorfius causa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum est. Est Deus utique natura sua justus, & si injustus esset, Deus non esset. Sed quia justitia est attributum Dei, ut est conditor & rector hujus universi, *Genes.* XVIII. 25. neque intelligi potest, nisi alii extra ipsum existant, sicuti & humana justitia est virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, à voluntate Dei primo esse, ut sint objecta, circa quæ justitia Dei locum habeat.

§. 11. Cæterum postquam Strimesii vestigia legere placuit, etiam qua ille subinde ad prius jam inculcata revolvitur, sequendum est, etsi non sine meo, tuoq; Consobrine suavissime, tædio. Protestatus fuerat Pufendorfius, à se tantum investigari originem moralitatis in actionibus humanis. Ejus origo cum quoad existentiam à voluntate Creatoris sit, quod nemo abnuit, putat Pufendorfius etiam quoad essentiam non aliud eidem principium posse attribui. Ideo nempe quia essentiæ rerum creatarum non sunt aliquid ante ipsarum existentiam, sed sunt conceptus rerum inadæquati. Quarum & ideæ fingi cum ratione nequeunt, nisi posita voluntate Dei talibus aliquando existentiam tribuendi. Huc progresso quiescere non conceditur Pufendorfio, sed utique ad rimanda divinæ naturæ adyta compellitur, dum importune occinitur; in signo rationis divinæ à bono morali voluntatem præcedi; cum iste temerarium judicet, si mortales ita confidenter naturam divinam ad modulum humanæ rationis exiganr. Nam id signum rationis quid aliud est, quam ordo & modus concipiendi naturam divinam ad modulum nostræ rationis? Quia tamen eam disceptationem defugere ipsi per importunitatem adversariorum non licuit, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post

bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum scita dictitent, quibus nondum, quod sciam, autoritas omni exceptione major consensu Deorum atq; hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostræ considerato tria potissimum è positivis attributis velut prima occurrunt, intellectus, voluntas & omnipotentia: cætera attributa positiva isthæc velut comitari intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus divini; bonitas, justitia, sanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, ut dicatur bona, sancta, justa Dei voluntas. Hæc quippe attributa in Deo, nisi posita ejus voluntate non magis intelligi possunt, quam suo gradu in homine, si huic voluntatem detrahere velis. Etsi haud quidquam afferatur, illa hactenus à voluntate divina originem ducere, ut ab actu divinæ voluntatis demum resultarint. Duorum igitur attributorum, si unum se ita habeat ad alterum, ut illud absque hoc intelligi nequeat, & singularem quandam perfectionem eidem largiatur, illud utique priusquam hoc concipi non potest & debet. Jam autem Deus bonus, sanctus & justus intelligi non potest, nî voluntate præditus concipiatur, eoque ista attributa Dei sunt ut volentis, divinæque voluntatis perfectiones. Unde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel ejus sanctitatem aut bonitatem voluntati ejusdem opponi, aut illam potiori jure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria sic ratione destructa nil amplius periculi sententiæ Pufendorfii imminet à distinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, ejusque existentiam; quarum inanis adplicatio facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi abusive obligatio dicitur consecutio ejus, cujus antecedens à voluntate nostra originem traxit. Nec tantas tragœdias excitari par erat, quod quædam verba ex *Osiandro* pro sua sententia allegasset Pufendorfius, etsi circa aliam partem iste ab eadem discrepet. Deinceps quoque puto, desinet mirari Pufendorfius aliquid quantumvis ineptum, aut importunum à Strimesio proferri, postquam hic tanta Specimina tetrici ac maledici Sophistæ dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed ubi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolide effutierit. Id quoq; non

non repugnat, ut diversæ rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omittenda sint, puta, quia id divinæ sanctitati, aut rectæ rationi, aut imagini divinæ congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare à principio, quod antecedat voluntatem divinam: adeoque non sequitur; hoc vel illud congruit imagini divinæ, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem divinam.

§. 12. Denique & conceptum Pufendorfii circa attributa divina frustra cavillari videtur Strimesius. Utrinque in confesso erat, attributorum divinorum ratione ipsius rei non esse unum altero prius aut posterius. De quo quod Pufendorfius verbo monuerit, nulla Strimesio mordendi causa erat. Nostro autem concipiendi modo attributa divina considerari possunt vel simpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem considerationem agere, Pufendorfio propositum non fuit; qui & semper protestatus est, sibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis investigari. Circa posteriorem autem considerandi modum haud adparet ratio aut necessitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens seu liber concipiendus sit. Saltem id manifestum est, voluntatem Dei velut ab ejusdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut Deum non posse liberum ens concipi, nisi prius concipiatur omnipotens. Id enim falsum est, quod Strimesius tradit, omnipotentiam Dei voluntate divina necessario priorem concipiendam, quia *potentia in signo rationis semper actum antevertit*. Nequaquam enim omnipotentia divina habet se ad voluntatem divinam, sicut potentia ad suum actum. Quin ipsa voluntas non notat actum seu volitionem, sed potentiam libere se determinandi. Unde sophisticatio est, qua non nisi pueris illudi queat, quod subjungit Strimesius: Deus cumprimis in respectu ad res extra se positas prius *posse velle, quod omnipotentia comprehenditur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *posse velle*; id est, ea facultas libere se determinandi non comprehenditur sub omnipotentia; sed omnipotentia respicit extra Deum res creandas, quæ cum sit omnipotentia, id est, immensa, infinita, circa investigandas origines rerum creatarum prioris præ voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Uno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus possit intelligare

aut

aut velle, sed quia potest facere, quicquid vult. Quod autem è sententia Pufendorfii sequatur id, quod quidam Cartesianorum amisêre, si Deus aliter voluisset, bis duo non fuisse futura quatuor, eoque essentias rerum ab omnipotentia, non à voluntate provenire, hoc mihi non videtur. Pufendorfio sufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, ut hanc propositionem, bis duo non sunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuisset, si Deus rerum naturam & intellectum hominis aliter creasset, ut ea velut vera concipi possent, quæ nunc ut se mutuo destruentia concipiuntur; alios anquirere patitur, quibus magis vacat telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiæ DEI voluntatem ejusdem priore loco à rebus creandis depulerit, quia confusa & indistincta quæstio, cur *aliquid* extra Deum esse queat, in potentiam Dei sit resolvenda. Nam istud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum à nihilo differt? Aut quid essentiæ est *aliquidditas?* Ut autem rebus certa essentia attribui queat, necessum est, potentiam Dei, quæ non definita aut limitata, sed omnipotentia est, ad certi quid & definiti à voluntate fuisse determinatam; unde & ad hanc præcipue origo effectus refertur. Super *Socialitate* & *fundamentali legis naturalis propositione* cum Strimesius maledicentiæ & iratum affatim, solidæ rationis nihil adferat, non est, quod cordatus quispiam ista moretur.

Modestum se satis, & prout eruditum virum decet, exhibuit *Joh. Joachimus Zentgravius in Originibus Juris Naturalis.* Earum prooemio hactenus quidem satisfecisse Pufendorfio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios à se insimulari ejusmodi errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Etsi satius fuisset, isthanc declarationem priore scripto fuisse distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorfii sententiam monendum videretur, nec ejus nomen illis admixtum, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix possunt. Et cum non diffiteatur Zentgravius, discussionem sententiæ Pufendorfianæ præcipuam sibi occasionem præbuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum jacta forent dicta, quæ nemo honestus tacite deglutierit; præsertim cum non constaret, de quonam Lectores eadem accepturi essent.

Circa

Circa controversiam primam de doctrina Juris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hancce à Zentgravio declarationem parum dissensus superfuturum videtur, quæ nullas fuisse insidias ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgravius, ad liquidum prius deducendam universalem doctrinam juris naturalis è solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit subvertatur. Ubi si quis universi juris disciplina probe imbutus fuerit, ei in proclivi est observare, quæ singularum civitatum Legislatores superaddiderunt, quemadmodum autem infeliciter circa jura versantur, qui nullo positivorum & perpetuorum discrimine hæc invicem confusa tractant: ita intricari magis, quam illustrari disciplinam juris naturalis judicaverim, ni hoc discrimen probe observetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorfius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum immensa voluminum mole oppleverunt, nec adhuc opplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum priscis Ecclesiæ Doctoribus ignotum id spectet, ut Laicorum, quos vocant actiones non amplius è liquidis divinarum literarum, aut rectæ rationis dictatis, sed è Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

Circa secundam quæstionem, quæ palmária est, *de Origine Moralitatis seu Legis Naturalis*, id agnoscit Zentgravius, DEO ejusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia conjunctæ quicquid est in acceptis referre suum esse, tum ut sit id, quod est, & ut tale sit, & à Creatore unicuique creaturæ assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, è quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quæratur *de ratione ipsius naturæ rei, unde in genere causæ formalis, non in genere causæ efficientis, sit, quod v.g. homo sit animal rationale, blasphemia turpis, ad voluntatem DEI non esse recurrendum: sed sicut v.g. in triangulo è tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita è combinatione animalitatis & rationalitatis oriri hominem.* Unde *sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non quà antecedens præcise divina voluntas: ita veritatem humanæ naturæ, quæ immutabilis sit, immuta-*

 biliter

biliter quoque determinatam certorum essentialium requisitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet quodlibet fieri queat, nec idem ut vere idem seu eadem natura sit, & maneat, ex diversa & opposita constare possit ratione, sic ut velit proin Deus hominem creare animal rationale, quia ejus veritas quatenus sic to opponitur ita habet; non autem ideo praecisè homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Esse quidem voluntatis divinae etiam antecedentis & assignantis, ut animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quae homo dicitur, constituendam combinetur: sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, quae homo dicitur, & quod haec sic exoriens species, quà talis horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se vicissim ad illam habere antecedenter. Addit tamen, *haud crude dicendum, voluntatem Dei ab eo penitus excludi, quod ad eam se antecedenter habet. Quod enim consequenter Deus designat, approbat & confirmat ex infinita suae sapientiae dictamine, fieri decernit, ab eo voluntas ejus non simpliciter exclusa dici debet.* Puto me sensum horum dictorum recte concipere, & brevius juxta, clariusque exprimere, si dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & cuique essentiam suam una cum existentia assignatas: sed quod homini talis natura, qualem jam habet, & non alia fuerit tributa, id non à voluntate Dei esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed fictus & quasi contradictorius factus esset: cum veritas rerum ac mutui earum respectus à voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res jam sunt creatae, vel prout nondum creatae concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadaequatos, qui à particularibus & variantibus rerum attributis, & hujus vel illius individui existentia abstrahunt. Sic quando v. g. ab homine omnia attributa, quibus individua varie vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod ita illi proprium est, ut eo negato in diversam speciem sit abiturus, remanet natura animalis & rationalis. Quod si autem quis interroget, unde constet, homini hanc essentiam non ficte, sed vere attribui; adeoque veram esse hanc propositionem, homo est animal rationale; id planissime putat posse responderi, quia talis creatura in rerum natura existere conspicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim si conjungantur conceptus, qui in rerum natura non existunt, v. g. chimaera, ficta non vera res exprimitur,

non-

non minus ac si, quæ natura disjunxit, conjungere aggrediar, v. g. si hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur existentia revera prior sit essentia, & hæc non nisi partem exprimat ejus, quod existit, & verum exprimat id, quod revera datur seu existit, fictum notet id, quod existere traditur, cum non existat, aut secus existat: dicendum ipsi videtur; sicut à voluntate Dei res habent existentiam, ita & essentiã, & quod vere sint illud, quod sunt, quas si homo taliter conceperit, verum concepisse, sin prave, falsum, sin conceperit, quæ non extant, ficta concepisse dicitur. Si igitur eidem non adparet, quomodo & à naturali connexione attributorum cujusque rei essentialium, & à veritate ejusque fundamento, hoc quidem considerando modo excludi queat voluntas divina, etsi intellectus humanus, dum res contemplatur, tantisper ab ipsarum prima origine abstrahere queat, adeoque & à voluntate, rerum natura, quam existere conspicit, contentus. Verbo, cum essentia existentiæ contradistincta sit, tantum conceptus inadæquatus ejus, quod existit, & veritas velut expressio respondens ei, quod existit, existentia autem à voluntate Dei sit, igitur nec ab essentia, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi posse, sed utramque ab hac utique promanare. Quod si autem essentiæ rerum, & connexiones attributorum essentialium cujusque rei ante earundem existentiam, & prout ante creationem considerentur, Pufendorfius putat, eam ab intellectũ humano concipi non posse, nisi concepto decreto voluntatis de creanda qualibet re. An vero ante decretum Dei de creanda rerum universitate essentiæ rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui divino obversatæ sint, eademque tunc rerum veritas, & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc est, Pufendorfius inquirere non vult; nec credit alium operæ pretium facturum, si ea de re vigilans somniet. His ita positis non desunt, quæ ad Zentgravii tradita reponi queant: *Veritas humanæ naturæ est immutabilis;* esto, non tamen antecedenter ad voluntatem divinam, sed quando Deus decrevit facere hominem ad sui similitudinem. Eo decreto posito humana natura immutabiliter requirit certorum essentialium requisitorum connexionem, quia ejus, qui sapienter agit, voluntas sibi non contrariatur; quod fieret, si volendo creare animal mentis capacius altæ non vellet creare id rationale. Unde *combinabilitas* animalis & rationalis naturæ sub hac hypothesi tantum necessaria est, si Deus voluit hominem

 creare.

creare. Alias in se ista *combinabilitas* usque adeo necessaria non est, ut plurimæ dentur animales naturæ, quibus rationalis conjuncta non est, & rationales, quibus animalis conjuncta non est. Similitudo, quam Zentgravius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producente, ut ad præsentem disceptationem quadret, ita est adaptanda. Ponendus est artifex, qui primus omnium vasa formare instituit. Is habet materiam ductilem ad quasvis formas: sed prout ex vase aliquem finem quærit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas sustinendis candelis, talem formam assignat, qualem fini suo congruere judicat. Atqui & forma ejusmodi vasis, quod candelabrum dicimus, & congruentia ejus formæ cum fine ad voluntatem artificis antecedenter se non habet. Sed idem si, dum candelabrum voluit formare, amphoram formaverit, stolide operatus censebitur. Ita nec rationes istæ formales, nec terminorum, & attributorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & æternam essentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quæ quod sit, & talis sit, à voluntate Dei habeat. Quanquam autem abstrahendo à voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus suam foram assignavit, interna requisitorum cujusque rei habitudo considerari possit hactenus, ut illorum inter se congruentiam novo divinæ voluntatis actu sanciri opus non sit: propter abstractam tamen illam considerationem dici non potest, hominem esse animal rationale, non quia Deus voluit, sed Deum voluisse talem creare, quia essentia ejus talis est. Nam ratio sanctitatis, justitiæ, misericordiæ, & sapientiæ, secundum quam Deus aliquid velle & ordinare declaratur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, ut est essentiale Dei attributum, cujus istæ perfectiones sunt. Equidem jactatur, *Deum ex infinitudine sapientiæ naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitum, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit.* Sed de istis *possibilitatibus*, quid sentiendum, jam supra ostendimus. Et istius assertionis nullum aliud est fundamentum, quam quia mortales Deum ad modulum nostræ rationis, indolemque animæ humanæ metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentiæ suæ perlustrasse, antequam de quibusdam rebus à se creandis decerneret? Saltem quomodo essen-

tiæ

tiæ immutabilis & perpetuæ vocabulum tribui poterit illis, ut humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentiæ, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an, & quid creare velit? Sane formam & essentiam ædificio dant non indefinitæ speculationes architecti, antequam constituerit secum, an & quale ædificium extruere velit. Porro, uti supra jam dictum, conjunctio illa formalis requisitorum essentialium semper præsupponit eam hypothesin, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum intelligi queat, homo est animal rationale. Equidem quin ante voluntatem divinam concipi possit, *non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale*, non negaverim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est; & in sola non repugnantia, ubi nihil præterea accesserit, essentias rerum collocare, voluntati Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam jejunum videtur. Neque æquipollent hæc duo: Deus potest creare animal rationale; & homo est animal rationale. Porro ad veritatem cujusque rei requiritur, ut hæc sit, saltem ex hypothesi; cum veritas nil aliud sit quam expressio quæpiam, aut ἐκτύπωμα rei. Unde tunc demum vera est hæc propositio: homo debet colere Deum; si homo datur, aut si Deus eum creare decrevit. Sic posito Deum præter ea, quæ jam extant, aliud corpus naturale producere velle, id è materia & forma constabit. Neque tamen vera erit propositio hæc; corpus quod nunquam extitit aut extiturum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium cœlestium motu regulari in multa secula prædici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Unde vera erit propositio hæc; erit eclipsis Solis anno post Christum natum 2400. si tunc orbis adhuc supersit. Posito autem finem mundi interim intervenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius judicat, inaniter constitui discrimen inter id, quod *decet* hominem, & quod eidem *præceptum* est, hactenus ut illud antecedere, hoc consequi voluntatem divinam dicatur, hæc ipsum ratio movit; quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia (non de aptitudine ad imputandum) in actionibus humanis sermo est, hominis essentia à Deo jam definita & constituta utique præsup-

ponitur. Atqui hac posita id, quod cum decere dicitur, hoc ipso quoque præceptum intelligitur; cum hæc duo ex uno eodemque actu divino profluant, & gratis fingatur, uno actu divino effectum fuisse, ut hoc vel illud humanam naturam deceat, alio actu idem pro imperio eidem injunctum. Cæterum uti Pufendorfium circa ea, quæ non ipsi, sed aliis à se objecta testatur Zentgravius, facile adquieturum crediderim: ita quo minus & hic suam mentem super iis, quæ ipsi objiciuntur explicet, nemo prohibuerit.

§. 8. Porro Zentgravius, quo naturam hominis ad voluntatem Dei antecedenter se habere ostendat, quæstionem ita formandam judicat: *num Deus aliam requisitorum essentialium combinationem velle potuerit, ut inde prodiens æque verus esset homo, atque is est, quem animal rationale vocare constituit?* Sed ea nihil à Pufendorfii assertione abire videtur. Nam posita combinatione animalitatis & rationalitatis certa creaturæ species resultat, cui hominis est vocabulum. Quod si autem Deus alias naturas combinare vellet, quæ illam ipsam creaturam absolvere deberent, ex animalitate & rationalitate constantem, tunc Deus sibi ipsi contradiceret; id quod à perfectione summi Entis abhorret. Hoc tamen modo nihil adparet, quod voluntatem divinam antecedat. Antequam autem voluntate Dei animalitas & rationalitas ad unam creaturam constituendam fuerit combinata, aut ad combinationem designata, non potest dici hominem esse animal rationale; sed id tantum: Deus duas illas naturas combinare valet: per quam propositionem nondum essentia hominis infertur saltem hactenus, ut vere dici queat, homo est animal rationale. Exempla Mathematica, quæ in hac disputatione passim adducit Zentgravius, peculiarem & profundiorem habere videntur disquisitionem, quam aliis relinquo, quibus pinguius otium suppeditat per inania consumendum. Addit Zentgravius; *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus sui infinitudine æque cognoscere, quid & qua ratione aliquid fieri possit & debeat, atque suam essentiam cognoscit;* quæ cognitio *naturalis* vocatur, contradistincta *liberæ*, quæ voluntatem Dei sequitur. Atqui admissa etiam hac distinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoscere quædam ut creanda, quædam ut nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei utique includetur: posterioribus quid essentiæ & veritatis immutabilis tribuere possit aut

velit

velit Zentgravius, ipse viderit. Sane Pufendorfio eadem somnum haud abrumpent. Quod præterea idem pronunciat: *humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requisitorum essentialium, non quia Deus vult, sed quia ita humanæ naturæ veritas se habet*, id si penitius inspiciatur, identicum & inane est. Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione ejusmodi natura resultet, quæ humanæ vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa divina voluntate decernitur, vera quoque fit hæc propositio, homo est animal rationale, & si homo diceretur, qui vel animal, vel rationalis non esset, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil est, quod voluntatem Dei antecedat. Non adparet etiam, quis casus Zentgravii splenem titillaverit, ut ridiculum pronunciet, quod Pufendorfius absurdum judicet ab ipso *concedi de individuo aliquo, Deum, uti libere illum hominem condidit, ita si voluisset, brutum condere potuisse:* addita ratione, quod *utique ipse gratias agat Deo, quod animal rationale eximiis donis ornatum sit creatus.* Sane singulos nostrum poterat Deus non creare, sed quod nos voluerit existere, eo nomine Creator utique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid sit *individuum adhuc ad certam speciem determinandum* paulo distinctius à Zentgravio fuerit explicandum, ut constet, an ei assertioni sanus sensus insit.

Minus difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei consequi, Zentgravius antecedere contendit. Sane cum honestas aut turpitudo actionum certam & determinatam hominis naturam requirat, non adparet, quomodo ista intelligi queat, nisi hac posita. Fides, inquam, gratitudo honestæ, idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non possunt, nisi præsupposita natura humana, cujus determinatio voluntatem divinam antecedere non potest. Neque sequitur homines sancti & misericordes esse jubentur ad exemplum Dei, igitur non à voluntate divina determinata & designata est natura hominis, ut tales actiones ipsi utique quadrent. Equidem jactatur, *infinitæ sapientiæ & scientiæ Numen posse utique scire, qui rerum in se possibilium motus ad sapientiam & justitiam ipsius exigi debeant, etiam antequam eas creare secum constituerit.* Enimvero conceptus rei

præ-

præcise ut possibilis id tantum infert, ut ea res per potentiam, de qua sermo est, produci queat. Unde idem hac propositione exprimitur; potest produci à Deo creatura, cujus naturæ conveniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propositio nondum infert hanc, fides est servanda, adulterium est omittendum, quia uti vulgo dicunt, à posse ad esse non valet consequentia. Sed ut è possibili oriatur certi quid ac definiti, necessarium est, ut à voluntate agentis fiat determinatio. Et cum possibile ita præcise sumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cujus determinata non est veritas, à voluntate potius, quam à sanctitate & justitia determinatio fieri dicenda est; cum istæ perfectiones Deo insint, ut est voluntate præditus, quæ ideo ante voluntatem ejus collocari nequeunt. Sic si de homine dicam, fecit pro sua clementia, pro sua humanitate, non negatur primus fons ejus actionis esse voluntas hominis, quæ clementiæ & humanitatis virtute est imbuta. Igitur cum aliud sit posse esse, aliud esse, quorum prius indefiniti quid, hoc certi & determinati notat, essentiæ autem, naturæque rerum certum quid & determinatum sint, necessum est earum primam originem non à nuda omnipotentia Dei, sed ab ejusdem voluntate, sancta illa & justa, & cum sapientissimo intellectu conjuncta derivari. Unde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu possibilitatem tantum, & vastitatem potentiæ divinæ concipere intelligitur, certas & definitas rerum essentias concipere censenda non est, nisi concepto prius principio, quo essentiæ rerum determinantur. Multo minus dici potest, ab eadem concipi adulterium ut turpe, nisi prius concipiatur natura certa & ita determinata, ut ea actio isti repugnet; qualem determinationem sola possibilitas non infert. Et quo fundamento quis probaverit, per naturalem Dei cognitionem res adprehendi tantum ut possibiles, præcise futuræ sint, an minus, & earum omnium essentiam designari: ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate Dei essentiam habituras concipi, possibiles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinqui? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed suam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco jactatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, ut idem revera sit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque definita ad talem præcise

quid-

quidditatem convenientia, eaque immutabilis. Nam dicterium illud præsupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum jam existentium, quæ mutabilitatis suæ certas fines habent. Cum autem potentia Dei hæc creata rerum natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum convenientiæ, quam in actum deductæ sunt: igitur non videtur cuicunque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothesi, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui è nihilo producere aliquid potest, materia sua velut in infinitum obsequitur, nec ullam formam adspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic ut nexus ille essentialium partium utique à voluntate Dei sit, optimi & sapientissimi. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia præterita, præsentia, & futura uno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & præcisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, observet, & puras possibilitates à *futuritione* præcisas prius speculetur, voluntate interim velut otiosa, quoad illa speculatio fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, combinatio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quæ homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non adparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum istarum naturarum essentiæ & veritatis rationem habere possit, & talis quidem, quæ voluntatem Dei antecesserit, quemque voluntas Dei in designanda velut creatione utique sequi necessum habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatæ intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc; si Deo placuerit naturam animalem & rationalem conjungere, evadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas hæc, homo est animal rationale, ante divinæ voluntatis suppositionem intelligi nequit: quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare ut sit. Sic non repugnat Zentgravium esse Doctorem Sorbonicum. Interim quousque Deus hoc decreverit, vera non est hæc propositio, Zentgravius est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem divino; sed tantum hæc, si Zentgravius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus esset, & non fictus Doctor. Sic non repu-

gnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulam, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum adparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura ejus rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam possibile quid Luna triangula, quadrata, sexangula: id quod tamen Deus non voluit, nec forte unquam volet. Et nihilominus juxta Zentgravii tradita quia datur ejus conceptus tanquam possibilis, veræ erunt simul omnes hæ propositiones, Luna est triquetra, Luna est quadrata, luna est sexangula, octangula &c. Id si Zentgravio absurdum videtur, concedendum ipsi erit, certas & determinatas veritates, seu ut veræ propositiones formari possint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedente ad voluntatem Dei res determinantem. Est enim vera quidem hæc propositio; non repugnat, Lunam potuisse creari quadratam: sed isthæc propositio non æquivalet huic: Luna est quadrata. Quod si igitur Zentgravius pro essentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipsum de lana caprina litigare judicent.

Super indifferentia motus Physici in actione morali parum aut nihil controversiæ inter istos superesse videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatius egisse arguitur, id sine dubio ideo factum, quia Zentgravius hunc Sophistis quibusdam pravas sententias foventibus ita immiscuerat, ut non cuivis in proclivi foret discernere, num eadem ipsum cum cæteris classe censeret, an minus. Et vel suspicione ejusmodi opinionum perstringi atrox injuria est, quam inferens si acerbius repellatur, habet quod sibi imputet, qui virum bonum nulla necessitate lacessitum ivit. Quæ supersunt dissensiones, exigui momenti sunt, & super quibus viros amplius certare vix decorum sit. Sicuti nec operæ pretium videtur de *Roberto Scharrockio* quid movere, qui nova editione libri sui de *Officiis* Pufendorfii tradita uno & altero loco carpere voluisse videtur: Mihi sane quid reprehendat, aut qua de causa nondum divinando assequi licuit. Cæterum uti Pufendorfius, quæ initio intentabantur calumnias, plane dissipavit, ac si quid solidæ controversiæ fuit, eo deduxisse videtur, ut facile ferre possit, eruditos in suffragia super iisdem ire: ita dissimulare non possum eundem à multis accusari, quod nimium acerbitatis, & salem plus satis asperum scriptis suis expromserit, ac male temperato calore litem aluerit, quæ moderatione adhibita mox

ultro

ultro expiratura videbatur. Etiam bonam causam iracundia actoris sæpe corrumpi. Tum non sat magnanimitatis ostendere, qui æmulorum injuriis plus justo commoveatur. Alii contra qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios lacessere libido fuerit; & qui provocatus joco potius, quam invectivis adversarios protelare maluerit. Ast quæ ipsi mota fuerit, litem ita malitiose fuisse instructam, ut eadem ad modum disceptationis literariæ expediri non potuerit. Ad eum fortunis evertendum incubuisse primo Nicolaum Beckmannum & Josuam Schvvartzium, aliosque. Id cum non successerit Beckmannum edito libello famoso profugum, infamiaque per sententiam judicialem notatum, ut impune furorem expromere posset, sacra mutasse, ac insulsissimis scriptis exempli fœditate seculo dedecus conciliasse. Alterum, quem superiorum respectus utrumque continuerat, mox furori prophetico fræna laxasse, postquam Suecorum res per Scaniam tunc ipsi conclamatæ videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in absentem Pufendorfium è cathedra sacra declamasse heroica plane confidentia, cum neminem responsurum nosset. Mox Hafniam delatum publicatis istis declamationibus, nil aliud effecisse, quam ut Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniæ & vesaniæ manifestas aliquid reponere Pufendorfio nunquam tanti fuit visum. In tales quid tam aspere dici potuit, ut non longe infra eorum merita id sit? Fridericus quoque Gesenius, & Valentinus Veltheimius quomodo mollius potuerunt tractari non adparet; quorum huic audio succenturiatum Slevogtium quendam, insipido libello famoso in Pufendorfium composito, quo ipso quodnam operæ pretium facturum se speraverit divinando consequi non licet, facinore apud omnes bonos detestabili, & quod nil salis insuper homini inesse arguat. Strimesium quoque longe asperiore ictu repelli potuisse, ni Pufendorfio magis quid se deceat, quam quid ille meritus foret, respicere curæ fuisset. Accedere, quod protervis ingeniis, & pruritu scribendi laborantibus insolentia gliscat, si ipsorum improbitas modestè velut re bene gesta excipiatur; qui aspere protelati facilius in se descendunt. Neque vero dubitandum, si Pufendorfio adversarii contigissent, qui citra obscœnas calumniantium artes solo veritatis amore disputationem suscepissent, quin ipse nemini eorum mo-

deratione & humanitate concessurus fuerit. Nunc dolendum ejusdem fatum, qui fere à talibus lacessitus fuit, adversus quos eruditos decens gravitas adhiberi non potuit, præsertim cum talia ipsi impingere instituerint, quæ si levi brachio rejeceris, prope agnovisse videaris. Habes epistolam argumento spinosam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius à me extunderet, præter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum studium tibi non displicuisse hoc judicio colligam, si paris prolixitatis epistolam de rebus, quæ apud vos in re literaria aguntur, remiseris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Junii Anno 1683.

FINIS.

INDEX RERUM INSIGNIUM
hoc libro comprehensarum.

Tabu-

è Sue-

FINIS.

Errata.

Pag. 4 lin. ult. felle. p. 32. l. 12. nudus, p. 33. l. 25. Coquii. ibid. l. 28. Becani. p. 34. l. 17. prolixiorem p. 50. l. 11. agitaretur p. 55. l. 32 moti. p. 56. l. 13. partes. p. 58. l. 17. havent. p. 60. l. 1. Profeſſores. p. 67. l. 18. erat. p. 77. l. 5. extendat. p. 91. l. 1. decori. p. 94. l. 19. probo. ibid. l. 21. amice, p. 95. l. 20. conſiderare. p. 112. l. 23. flagrant. ibid. l. 29. queis. p. 115. l. 16. ſubſiſtendi. p. 117. l. 3 per. p. 124. l. 10. Rolidius. p. 130. l. 12. ſit. p. 149 l. 29. ex qua p. 156. l. 6. ſentinam. p. 160. l. 20. ſic. p. 162. lin. pen. ſæviorem. p. 168. l. 10. metiri. p. 176. l. 2. ſidere. p. 189. l. 6. veſtigia. p. 199. l. 26. adde: conati ſunt. p. 221. ſtatura. p. 261. l. 15. reſultare. p. 268. l. 18. ſemina. p. 279. l. 2. dele: divinam ab origine moralitatis. p. 282. l. 32. dele: vult. p. 298. l. antep. ita compar. p. 314. l. 10. obtineri. p. 344. l. 3. relucet. p. 351. l. 13. non nego. p. 357. l. 15. ſubituram. p. 380. l. 32. efficiam. p. 408. l. 2. admiſere.